

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EVSİZLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET İHTİYACININ
EKOSİSTEM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ
Yasin AKYILDIZ**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

MART- 2020

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**EVİİZLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET İHTİYACININ
EKOSİSTEM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ
Yasin AKYILDIZ (167303002)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Bu tez 20/03/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Kaya BAYRAKTAR	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Yusuf GENÇ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Recep YILDIZ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç.Dr. Bedrettin KESGİN	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZİ İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Evsizlere Yönelik Sosyal Hizmet İhtiyacının Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 400 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 22/02/2020 tarihinde danışmanım tarafından şahsıma iletilen İThenticate intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %1'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : Yasin AKYILDIZ
Öğrenci Numarası : 167303002
Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet
Programı : Doktora
Türü : () Proje () Yüksek Lisans Tezi (X) Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

ÖNSÖZ

Bu tezin yazımının başlamasından, geliştirilmesine ve bitirilmesine kadar çalışmamı yönlendiren ve kıymetli vaktini esirgmeden desteğini ve katkısını her zaman yanımda hissettiğim danışman hocam Prof.Dr. Fethi GÜNGÖR'e teşekkürü hayatım boyunca borç bilirim. Doktora eğitimi sürecinde desteklerini esirgemeyen ve yerel sosyal hizmet anlayışının önemine vurgu yaparak, bu konuda öğrencilerini bilinçlendiren Prof.Dr. Ali Rıza ABAY'a, sosyal hizmetin küresel düzeyde kaynaklarına yönelik ufuk açıcı değerlendirmeleriyle yol gösteren Prof.Dr. Musa ŞAHİN'e, sosyal sorunların kaynağı bağlamında her zaman felsefi düzeyde ontolojik tespitleriyle sosyal hizmetin temelleri üzerine yaptığı açıklamalarıyla, aydınlatıcı katkılarından ve jüri üyesi olarak verdiği destekten dolayı, Doç.Dr. Recep YILDIZ'a içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Farklı bir disiplin alanının bakış açısıyla tezimin olgunlaşmasını ve ilerlemesini sağlayan jüri üyesi Prof.Dr. Kaya BAYRAKTAR'a ayrıca teşekkür ederim. Son olarak bugünlere ulaşmamda emeğini ve desteğini esirgemeyen babam Necmi AKYILDIZ ve annem Münire AKYILDIZ'a, ev ortamında sabırlarıyla, doktora eğitimi sürecinde, bana katlanmak zorunda kalan eşim Sebahat, oğlum Mustafa Kamer, kızlarım Elif Zülâl ve Zeynep Münire'ye şükranlarımı sunarım.

Yasin AKYILDIZ

20/02/2020

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
ÖZET.....	xi
SUMMARY.....	xii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1: TEORİK BAĞLAM VE TANIMLAR

1.1. Ekosistemin Mahiyeti.....	13
1.1.1. İnsan Ekosistemi.....	14
1.1.2. Ekosistem Kuramının Temelleri.....	16
1.1.3. Sistem Kuramı.....	18
1.1.4. Ekosistem Kuramının Arka Planı.....	22
1.1.5. Ekosistem Yaklaşımının Temel İlkeleri.....	24
1.1.6. Sosyal Hizmette Kuramın Yeri ve Ekosistem Uygulaması.....	27
1.2. Evsizlik Tanımları.....	31
1.3. Evsizliğin Sebepleri.....	33
1.3.1. Birey, Sistem ve Yapı Düzeyinde Evsizliğin Sebepleri.....	34
1.4. Evsizlik Türleri.....	36
1.4.1. Zamana Göre Evsizlik Türleri: Süreli Evsizlik, Sürekli Evsizlik.....	36
1.4.2. Cinsiyet Temelli Evsizlik Türleri: Erkek Evsizliği, Kadın Evsizliği.....	38
1.4.3. Yaş Temelli Evsizlik: Çocuk Evsizliği, Genç Evsizliği, Yetişkin Evsizliği...	39
1.4.4. Gizli Evsizlik.....	44
1.4.5. Aile Evsizliği.....	45
1.4.6. Göçmen Evsizliği.....	47
1.4.7. Evsizlik Kültürü.....	48
1.5. Evsizlik Sorununun Kaynağı Olarak Neo-Liberal Politikalar.....	51

BÖLÜM 2: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE EVSİZLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

2.1. Profesyonel Bir Meslek Olarak Sosyal Hizmetin Gelişimi.....	58
2.1.1. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet İlişkisi.....	58
2.2. Sosyal Hizmet ve Evsizlik.....	62
2.2.1. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli ve Evsizlik.....	65
2.2.2. Sosyal Hizmetin Beceri Temeli ve Evsizlik.....	68
2.2.3. Sosyal Hizmetin Değer Temeli ve Evsizlik.....	72
2.3. Dünyada Evsizlere Yönelik Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	74
2.3.1. Uluslararası Sözleşmelerde Sosyal Güvenlik Koruma Kararları.....	75
2.3.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (UDHR).....	76
2.3.1.2. Avrupa Konseyi (AK).....	77
2.3.1.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK).....	77
2.3.1.4. Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme.....	78

2.3.1.5. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR)...	79
2.3.1.6. Avrupa Sosyal Şartı.....	79
2.3.1.7. Milenyum Deklerasyonu.....	81
2.4. Amerika Birleşik Devletleri'nde Evsizlik ve Uygulamaları.....	82
2.5. İngiltere'de Evsizlik ve Uygulamaları.....	89
2.6. Almanya'da Evsizlik ve Uygulamaları.....	93
2.7. Mısır, İran ve Rusya'da Evsizlik ve Uygulamaları.....	98
2.8. Çin, Japonya ve Hindistan'da Evsizlik ve Uygulamaları.....	101
2.9. Avrupa Birliği Sosyal Politikaları ve FEANTSA.....	105
2.9.1. FEANTSA Uygulamaları.....	110
2.10. Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Bağlamında Evsizlere Yönelik Çalışmalar.....	122
2.10.1. Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Düzenlemeleri.....	122
2.10.2. Evsizlere Yönelik Merkezî, Yerel Yönetim ve STK Uygulamaları ile Özel Sektörün Önemi.....	126
2.10.2.1. Merkezî ve yerel yönetim uygulamaları	127
2.10.2.2. STK uygulamaları, özel sektörün önemi ve bireysel inisiyatif... ..	133
2.10.2.2.1. Özel sektörün önemi.....	139
2.10.2.2.2. Bireysel inisiyatif.....	141
2.10.2.3. Akademik çalışmalar.....	144

BÖLÜM 3: EKOSİSTEM KURAMI TEMELLİ ALAN ARAŞTIRMASI: YÖNTEM, BULGULAR VE ANALİZ YORUMLARI

3.1. Araştırmanın Modeli.....	157
3.2. Veri Toplama Teknikleri ve Örneklemi.....	157
3.3. Araştırma Sorularının Hazırlanması ve Uygulama Süreci.....	161
3.4. Bulgular ve Analiz.....	164
3.4.1. Kurumlara Ait Genel Veriler.....	167
3.4.2. Evsiz Bireylere Ait Genel Veriler.....	172
3.5. Sosyal İnceleme Raporları (SİR)'na Ait Bulgular ve Analiz.....	178
3.5.1. SYDV SİR'lerine Ait Bulgular ve Analiz Yorumları.....	180
3.5.2. Hastane Sosyal Hizmet Birimi SİR'lerinden Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları.....	183
3.5.3. Belediye Sosyal Destek Birimlerine Ait SİR'lerden Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları.....	188
3.6. Ekosistem Yaklaşımının Temel Kavramları Bağlamında Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları.....	193
3.6.1. Evsiz Bireylerden Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları.....	193
3.6.1.1. Evsizlik süreci.....	194
3.6.1.2. Evsizliğe yüklenen anlam.....	201
3.6.1.3. Evsizlik sürecinde karşılaşılan zorluklar.....	208
3.6.1.4. Başarı ve güçsüzlüğün süreci ve anlamı.....	220
3.6.1.5. Bireysel, sosyal, toplumsal, idari düzeyde beliren beklentiler.....	229
3.6.1.6. Hizmetler, taleplerdeki değişimler, beklentiler.....	237
3.6.1.7. Evsizlik sürecinin aileye etkileri.....	244
3.6.1.8. Sosyal destek düzeyleri.....	248
3.6.1.9. Evsizliğin sonlanacağına dair görüşler.....	250
3.6.1.10. Evsiz bireylerden elde edilen bulgulara ait öz.....	253
3.6.2. Kurum Yetkililerinden Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları.....	254

3.6.2.1. Hizmetlerin mâhiyeti.....	255
3.6.2.2. Sosyal yardım ve hizmetlerin rolü.....	262
3.6.2.3. Yardımların düzeyi.....	268
3.6.2.4. Sosyal yardımların yeterliliği.....	270
3.6.2.5. Hizmet sunumlarında yaşanan çaresizlikler.....	273
3.6.2.6. Mevcut yasalara dair algı.....	276
3.6.2.7. Toplumsal ve politik farkındalık.....	279
3.6.2.8. Kurumlararası iletişim, fırsatlar ve zorluklar.....	282
3.6.2.9. Kalıcı ve sürdürülebilir çözümler.....	284
3.6.2.10. Eve yerleşmenin önündeki engeller.....	287
3.6.2.11. Kalıcı konutlara geçişi sağlamak için yapılabilecek uygulamalar...	289
3.6.2.12. Hizmet modelleri hakkındaki görüşler.....	291
3.6.2.13. Evsiz hizmetlerine toplumun bakışına yönelik kurum yetkililerinin görüşleri.....	295
3.6.2.14. Güçlü yönler dair algı.....	296
3.6.2.15. Bağ kurucu çalışmalar.....	299
3.6.2.16. Ev sahipliğini mümkün kılan hizmetler.....	301
3.6.2.17. Evsizlik hizmetlerinde hedefler.....	303
3.6.2.18. Plan ve projeler.....	306
3.6.2.19. Değere atfedilen anlam.....	307
3.6.2.20. Kurum yetkililerinden elde edilen bulgulara ait öz.....	308
3.6.3. Meslek Elemanlarından Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları.....	310
3.6.3.1. Hizmetlerin mâhiyeti.....	311
3.6.3.2. Sosyal yardım ve hizmetlerin rolü.....	312
3.6.3.3. Sosyal yardımların düzeyi.....	315
3.6.3.4. Sosyal yardımların yeterliliği.....	317
3.6.3.5. Hizmet sunumlarında yaşanan çaresizlikler.....	317
3.6.3.6. Mevcut yasalara dair algı.....	319
3.6.3.7. Toplumsal ve politik farkındalık.....	321
3.6.3.8. Kurumlararası iletişim, fırsatlar ve zorluklar.....	322
3.6.3.9. Kalıcı ve sürdürülebilir çözümler.....	324
3.6.3.10. Eve yerleşmenin önündeki engeller.....	326
3.6.3.11. Kalıcı konutlara geçişi sağlamak için yapılabilecek uygulamalar....	328
3.6.3.12. Hizmet modelleri hakkındaki görüşler.....	330
3.6.3.13. Evsiz hizmetlerine toplumun bakışına yönelik meslek elemanlarının görüşleri.....	332
3.6.3.14. Güçlü yönler ait algı.....	334
3.6.3.15. Bağ kurucu çalışmalar.....	336
3.6.3.16. Ev sahipliğini mümkün kılan hizmetler.....	337
3.6.3.17. Evsizlik hizmetlerinde hedefler.....	338
3.6.3.18. Plan ve projeler.....	339
3.6.3.19. Değere atfedilen anlam.....	340
3.6.3.20. Meslek elemanlarından elde edilen bulgulara ait öz.....	343
3.6.4. Araştırma bulgularının iç ve dış tutarlılığı, üstünlükler.....	344
DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	351
KAYNAKÇA.....	377
EKLER.....	395
EK1: Evsizlere Yönelik Onam Formu.....	395
EK2: Evsizlere Yönelik Soru Formu.....	396
EK3: Kurum Çalışanlarına Yönelik Onam Formu.....	398

EK4: Kurum Çalışanlarına Yönelik Soru Formu.....	399
EK5: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü İzin Yazısı.....	401
EK6: Üsküdar Belediyesi İzin Yazısı.....	402
EK7: Zeytinburnu Belediyesi İzin Yazısı.....	403
EK8: İl SYDV İzin Yazısı.....	404
EK9: İ.B.B. İzin Yazısı.....	405
EK10: Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi.....	406
EK11: Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi Hakkında Genelge.....	407
EK12: Özgeçmiş.....	410

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AET	: European Economic Community
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AFDC	: Aid to Families with Dependet Children
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı
AMATEM	: Alkol ve Madde Bağımlılığı Merkezi
AOD	: Alcohol and Other Drug
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AŞTİ	: Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi
BAG	: Bundes Arbeit Gruppe
BM	: Birleşmiş Milletler
CCDF	: Child Care and Development Fund
COE	: Council of Europe
COS	: Charity Organization Societies
CSCE	: Conference on Security and Cooperation in Europe
CSWE	: Council on Social Work Education
EHAP	: European Poor Support Fund
ELASTIC	: Exchange and Learning for Adult Social Workers
ELSTAT	: Hellenic Statistical Authority
EPAS	: Educational Policy and Accreditation Standards
ERDF	: European Regional Development Fund
ERRC	: European Roma Rights Centre
ESF	: European Social Fund
ETHOS	: European Typology on Homelessness and Housing Exclusion
FAO	: Food and Agriculture Organization
FEANTSA	: European Federation of National Organisations Working with the Homeless
FERA	: Federal Emergency Relief Administration
FTS	: Federal Transient Service
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
HIV	: Human Immunodeficiency Virus
HUD	: Department of Housing and Urban Development
ICCPR	: International Covenant on Civil and Political Rights
ICESCR	: International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
IFSW	: International Federation of Social Workers

ILO	: International Labour Organization
INE	: Spanish Statistical Office
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
NASW	: National Association of Social Workers
NCCTH	: National Committee on Care of Transient and Homeless
NPISA	: Planning and Intervention for homeless People Nuclei
PCM	: Project Cycle Management
PRODEC	: Protecting the Rights of Destitute EU Mobile Citizens
RECP	: European Rights, Equality and Citizenship Programme
RHYA	: The Runaway and Homeless Youth Act
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSI	: Supplemental Security Income
STK	: Sivil Toplum Örgütü
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞEFKAT-DER	: Sokakta Yaşayanlara, Kimsesizlere, Açlara, Şiddet Mağdurlarına, Cinsel Kurbanlarına Şefkat Kapısı Yoksullukla Mücadele ve Ötekilere de İnsan Hakları Derneği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	: Türk Lirası
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UDHR	: Universal Declaration of Human Rights
UNCESCR	: United Nations Committee on Economic Social and Cultural Rights
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UN-HABİTAT	: United Nations Human Settlements Programme
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
USICH	: United States Interagency Council on Homelessness
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
WHO	: World Health Organization
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Çalışmacının Sahip Olması Gereken Becerileri.....	69
Tablo 2: Sosyal Hizmet Etik İlke ve Değerleri.....	72
Tablo 3: Değerlerin Toplumsal Ayrımı.....	73
Tablo 4: Evsiz İnsanların Yüzdesi ile Hane Tipi ve Korunak Durumu.....	86
Tablo 5: ABD’de Gruplara Göre Evsiz Sayılısındaki Yönelimler.....	86
Tablo 6: ABD’de Bir Gecede Tespit Edilen Evsiz Birey Sayısı-2017 Ocak.....	87
Tablo 7: 2010-2018 İlk Çeyrek Yasal Evsizlik ve Evsiz Sayılmayanlara Ait Veriler.....	91
Tablo 8: Almanya’da 2006-2016 Yılları Arasındaki Evsiz İnsanların Sayısına Ait Tahminler (Bin Kişi).....	96
Tablo 9: 2013-2016 Yılları Arası Evsiz Kadın, Çocuk ve Erkeklerin Sayısı (Bin kişi).....	96
Tablo 10: Görüşme Yapılan Kurum ve Yetkili Kişi.....	166
Tablo 11: Kurumlara Ait Genel Bilgiler-I.....	167
Tablo 12: Kurumlara Ait Genel Bilgiler-II.....	168
Tablo 13: Evsiz Bireylerden Elde Edilen Bulgular-I.....	173
Tablo 14: Evsiz Bireylerden Elde Edilen Bulgular-II.....	176
Tablo 15: İ.B.B Darülaceze Müdürlüğü Tarafından Evsizlere Verilen Kış Hizmetleri.....	191
Tablo 16: Görüşme Zamanı.....	193
Tablo 17: Evsizlik Sürecine Ait Temalar.....	201
Tablo 18: Evsizliğin Anlamına Ait Temalar.....	207
Tablo 19: Evsiz Bireylerin Karşılaştıkları Zorluklar.....	208
Tablo 20: Yaşanan Zorluklara İlişkin Sıklık Göstergesi.....	208
Tablo 21: Başarı ve Güçsüzlüğün Anlam ve Süreci.....	220
Tablo 22: Evsiz Bireylerin Çalışma Hayatına Dair Yaşadıkları Sıkıntılar.....	227
Tablo 23: Evsiz Bireylerin Beklentileri-I.....	231
Tablo 24: Evsiz Bireylerin Beklentileri-II.....	231
Tablo 25: Evsizlik Hizmetleri ve Beklentiler.....	238
Tablo 26: Kurum Yetkilileri Görüşme Zamanı.....	255
Tablo 27: Bağımsız Konutlara Yerleşmede Oluşan Engeller.....	287
Tablo 28: Hizmet Modellerine Ait Görüşler.....	291
Tablo 29: Evsizlik Hizmetlerine Toplumsal Yönelim.....	295
Tablo 30: Görüşme Yapılan Kurum ve Meslek Elemanı, Görüşme Zamanı.....	310

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sistem İhtiyaçları ve Karşılanmaları.....	3
Şekil 2: İnsan Ekosistemi ve Öğeleri.....	15
Şekil 3: Açık Sistem ve Öğeleri.....	20
Şekil 4: Bağlılık İlkesine Göre Evsizlik Süreci.....	26
Şekil 5: Sosyal Hizmet Uygulaması Sistem Süreci.....	30
Şekil 6: Bilgi Alanının İlk İçeriği.....	66
Şekil 7: Bireysel ve Toplumsal Yapı Öğeleri.....	66
Şekil 8: Evsizlik Hizmetleri Evreni.....	170
Şekil 9: SYDV SİR'lerinde Sık Kullanılan Kavramlar.....	183
Şekil 10: Yönerge ve Uygulamalar Kapsamında Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi Doküman Analizi.....	188
Şekil 11: Evsizliğin En Dip Halleri.....	212
Şekil 12: Başarı Kavramının Anlamlandırılması.....	224

ÖZET

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi

Tezin Başlığı: Evsizlere Yönelik Sosyal Hizmet İhtiyacının Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği	
Tezin Yazarı: Yasin AKYILDIZ	Danışman: Prof.Dr. Fethi GÜNGÖR
Kabul Tarihi: 20/03/2020	Sayfa Sayısı: xiii (ön kısım) + 394 (tez) + 16 (ekler)
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
Günümüz toplumlarında evsizlik, toplumların gelişmişlik düzeyi dikkate alınmaksızın her toplumda ortaya çıkan sosyal bir mesele haline gelmiştir. Evsizlik olgusu içerik değiştirerek literatürde yeni evsizlik olgusu olarak tanımlanabilecek bir biçime dönüşmüştür. Yeni evsizlik olgusunda vurgu toplumda bulunan bütün kesimlerin evsizlik riskiyle karşı karşıya kalabilme ihtimalinin olmasıdır. Küresel ölçekte meydana gelen ekonomik krizler, sosyal politikalar düzeyinde ortaya çıkan yeni gelişmeler yeni evsizlik olgusunu desteklemektedir. Özellikle gelişmekte olan veya az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru yapılan göçler de bu evsizlik olgusu içine dâhil edilebilir. Yapılan çalışmalarda evsizlik sorununa sebep olan etmenlerin aile içi ilişkiler, ekonomik, faktörler ve işsizlik olduğunu ortaya koymaktadır. Evsizlik olgusunun farklı sebeplerle ortaya çıkması ve evsizlik sürecinin farklı düzeylerde deneyimlenmesi, evsizlik sorununun çözümlenmesinde bütüncül sosyo politik, mesleki ve sivil toplum düzeyinde yapılacak uygulamaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bir toplum içindeki sosyal meselelerin çözümlenmesinde multidisipliner doğası ve mesleki yönü ile öne çıkan sosyal hizmet bilimi ve mesleği, sosyal politika, mesleki gelişim ve toplumsal örgütlenme düzeyinde önemli etkiye sahiptir. Sosyal Hizmet mesleği belirtilen bağlamda müdahalelerini sosyal sorun yaşayan bireylerin esenliğini sağlamada, çevresi içinde birey anlayışıyla uygulamaya koymaktadır. Bu düzeyde mesleğin temel bilimsel ve mesleki kuramı ekosistem kuramıdır. Ekosistemin temel argümanları, bir toplulukta sosyal hizmet mesleği içinde, sosyal sorunların çözümlenmesi düzeyinde, yasal süreçler, hizmetlerin erişilebilirliği ve çeşitliliği, meslek elemanlarının sorun çözme kapasiteleri, sosyal politikalar, kurumsal yapılanmalar, kültürel bakış olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırma, fenomenoloji temelinde nitel bir desene sahiptir. Araştırma kapsamında İstanbul’da yaşayan evsiz bireyler ile yine İstanbul’da bulunan sosyal destek kurumlarının yetkilileri ve kurumlarda görevli meslek elemanları ile yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat yapılmıştır. Mülakatlarda, evsizlik olgusunun anlamlandırılması düzeyinde ekosistem kuramının temel argümanları olan adaptasyon, kaynak döngüsü, bağlılık, başarı ve kültürel bakış ilkelerini içeren sorular sorulmuştur. Araştırma sonucunda evsizliğin sebeplerinin aile içi sorunlar ve ekonomik yetersizlik düzeyinde ortaya çıktığı görülmektedir. Evsiz bireylere yapılan sosyal desteklerin sosyal hizmet temelinde örgütlenmediği, evsizlik hizmetleri kapsamında sunulan hizmetlerin bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılamadığı, cüzi nakit yardımları, gıda ve giysi vb. temel ihtiyaçlara odaklanıldığı görülmüştür. Bireylerin hayatında değişim meydana getirecek rehabilitasyon temelinde istihdam, psikolojik destek ve mesleki eğitimlerin bulunmadığı, bunun yanı sıra kamu kurumlarına ait barınma hizmetinin olmadığı, barınma düzeyinde kurumsal örgütlenmelerin STK’lar tarafından sağlandığı ve sınırlı olduğu, yasaların evsiz bireylerin ihtiyacını hak temelinde karşılamadığı elde edilen sonuçlar arasındadır. Meslek elemanlarının, mesleki müdahalelerini kurumsal işleyişle özdeşleştirdiği, yardımların sosyal yardım düzeyinde, sorunların ötelenmesine sebep olduğu, evsizlik alanında toplumsal farkındalığı artırıcı çalışmaların bulunmadığı, kurumlararası diyalogun eksik olduğu görülmektedir. Toplumda yaşayan diğer bireyler tarafından evsizler, güvenlik gereksinimleri gerekçe gösterilerek dışlanmaktadır. Evsizlere yönelik kurumsal bir politika bulunmamaktadır. Mevcut hizmetler evsiz bireylerle toplum arasında bağ kurmada yetersizdir. Bu durum evsiz bireylerin topluma uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Kaynaklar yetersizdir ve etkin kullanılmamaktadır. Başta yasal düzenlemeler olmak üzere, sosyal hizmet temelli evsizlik hizmetlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Araştırma İstanbul’da evsizlik ekosisteminin oluşturulmadığını ortaya koymaktadır. Geleneksel yardım örgütlenmelerinden ziyade yeni evsizlik sorununun çözümlenebilmesi için farklı örgütsel yapılanmalara ihtiyaç bulunmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Evsizler, Ekosistem Yaklaşımı, Biyopsikososyal Riskler, Dışlanma, Kaynak Döngüsü	

SUMMARY

Yalova University Institute of Social Sciences Doctoral Thesis Summary

Thesis Title: An Investigation of Social Service Requirements Towards to The Homeless in Context of Ecosystem Approach: Sample of Istanbul	
Thesis Author: Yasin AKYILDIZ Advisor: Prof.Dr. Fethi GÜNGÖR	
Date of Acceptance: 20/03/2020 Total Number of Pages: xiii (pretext) + 394 (main body) + 16 (appendices)	
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
In today's societies, homelessness has become a social issue in every society regardless of the level of development of the societies. The phenomenon of homelessness has changed into a form that can be defined as the new phenomenon of homelessness in the literature. The emphasis in the new phenomenon of homelessness is that all segments of society may have the risk of homelessness. Economic crises occurring on a global scale and new developments emerging at the level of social policies support the new phenomenon of homelessness. Migration from developing or underdeveloped regions to developed regions can also be included in this phenomenon of homelessness. Studies reveal that the factors that cause homelessness are domestic relations, economic, factors and unemployment. The emergence of the phenomenon of homelessness for different reasons and the experience of the homelessness at different levels reveals the necessity of holistic socio-political, professional and civil society applications in solving the problem of homelessness. The emergence of the phenomenon of homelessness for different reasons and the experience of the homelessness at different levels reveals the necessity of holistic socio-political, professional and civil society applications in solving the problem of homelessness. Social service science and profession, which stands out with its multidisciplinary nature and professional aspect in solving social issues in a society, has a significant impact on the level of social policy, professional development and social organization. The Social Work profession implements its interventions in the specified context in ensuring the well-being of individuals with social problems and within the environment with an individual understanding. At this level, the basic scientific and professional theory of the profession is ecosystem theory. The main arguments of the ecosystem are the legal processes, the accessibility and diversity of services, the problem-solving capacities of professional staff, social policies, institutional structures, and cultural perspectives within the social work profession in a community. The research has a qualitative pattern on the basis of phenomenology. Within the scope of the research, a semi-structured questionnaire was made with homeless individuals living in Istanbul and the officials of social support institutions in Istanbul and the professional staff working in the institutions. In the interviews, questions including the principles of adaptation, resource cycle, commitment, success and cultural perspective, which are the main arguments of ecosystem theory at the level of the meaning of the phenomenon of homelessness, were asked. As a result of the research, it is seen that the causes of homelessness arise at the level of domestic problems and economic insufficiency. It was observed that social supports to homeless individuals are not organized on the basis of social services, services offered within the scope of homelessness services do not meet the holistic needs of individuals, but the focus was on basic needs like small cash benefits, food and clothing, etc. There are no employment, psychological support and vocational training on the basis of rehabilitation that will change the lives of individuals, besides, there is no shelter service belonging to public institutions, institutional organizations at the level of accommodation are provided and limited by NGOs, and the law does not meet the needs of homeless individuals on the basis of rights. It is observed that the professional staff identify their professional interventions with institutional functioning, the aids cause problems to be postponed at the social aid level, there are no studies to increase social awareness in the field of homelessness, and inter-institutional dialogue is lacking. Homeless people are excluded by other individuals living in the community, citing security requirements. There is no institutional policy for homeless people. The existing services are insufficient to link homeless individuals and society. This makes it difficult for homeless individuals to adapt to society. Resources are insufficient and not used effectively. Social service-based homelessness services are needed, especially legal regulations. The research reveals that the homelessness ecosystem could not be established in Istanbul. Different organizational structures are needed to solve the problem of new homelessness rather than traditional aid organizations.	
Keywords: Homeless, Ecosystem Approach, Biopsychosocial Risks, Exclusion, Adaptation, Welding Cycle.	

“Düşünürün görevi, başkalarının yaptığıı, arkasından meşru göstermeye çalışmak değildir. Onun görevi, olan ve olan bitenin temelini göstermek, bu temeli göremeyenlerin de görmesine yardımcı olmaktır. Çünkü ancak bundan sonra olan bitene yön verme söz konusu olabilir; eyleme sınırlar çizebilir; insanlara insanca yaşama imkânı sağlama çabalarına umutla bakılabilir.” (Kuçuradi, 1971: 8).

Giriş

Sosyal sorunlar arasında sayılan evsizlik olgusu günümüzde, gelişme düzeyi hangi boyutta olursa olsun, birçok ülkede varlığını sürdürmektedir. Merkezî ve yerel yönetimler ile Sivil Toplum Kuruluşları (STK) evsizlik sorununu çözebilmek amacıyla sosyal politika kapsamında sosyal hizmet uygulamalarını hayata geçirmekte yetersiz kalmaktadır. Evsizlik sarmalında bulunan bireylerin yapı olarak farklı sorunları deneyimlemeleri, standart bir hizmetin oluşturulmasının önündeki en önemli zorluklar arasında sayılabilir. Günümüzde evsizlik olgusu toplumun geneline etkileyen bir sorun olmamasına rağmen, toplumsal kaynakların paylaşımında ortaya çıkan eşitsizlikler¹ ve bireysel nedenlere dayalı etkenler, birey-çevre etkileşiminde olumsuzluklara dikkat çekmektedir. Birey-çevre etkileşiminde ortaya çıkan sorunlar ekosisteme vurgu yapmakta ve sorunların çözümüne holistik bir yönelimi elzem kılmaktadır. Bu yönelimin temel amacı birey ve toplum kaynakları arasındaki bağı kurmak ve geliştirmektir.

Ekoloji genel ifadeyle organizmalar ve onların çevreleriyle karşılıklı ilişkilerini ve çevreye nasıl uyum sağladıklarını açıklayan kuramsal bilgileri içeren bir bilim dalıdır. Ekoloji kelimesi ev veya yaşanacak yer anlamına gelen Yunanca “oikos” kelimesinden gelmektedir (Özbesler, Bulut, 2013: 97). Ekosistem yaklaşımı bireylerin çevreleri ile olan ilişkilerine ve bağlılıklarına vurgu yapmaktadır. Yaklaşım çevresi içinde bireye ve bireyler, aileler, gruplar veya topluluklar ve çevreleri arasındaki sürekli etkileşime odaklanır. Ekosistem yaklaşımının odağında, bireyin gelişmesi, büyümesi, potansiyellerini keşfetmesi, mevcut çevre şartlarında bireylerin potansiyellerinin ifade edilmesini destekleyen veya desteklemeyen bir durumu ifade eden oluşum bulunmaktadır. Bireyin çevresini kuşatan doğal fiziksel çevrenin yanı sıra bireyin hayat deneyimleriyle oluşturduğu inşa edilen bir çevresi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bireyin diğer bireylerle etkileşimlerinden ortaya çıkan sosyal çevreden de bahsetmek mümkündür. Bu çevrenin temel argümanları arasında aile ve arkadaş çevresi ile sosyal ağlar, dinamik bir çevre içinde yeniliklere ve değişimlere uyum ile işleyişin devamını sağlayan politik, ekonomik ve yasal yapılar bulunmaktadır (Zastrow, 2013: 17-18). Yaklaşımın merkezinde birey-çevre uyumu vardır. Birey-çevre uyumu olumlu bir hale geldiğinde birey kendisinin ve çevresinin insan gelişimini ve potansiyelini destekleyen kaynaklara sahip olduğuna dair algıları ve güvenlik duygularını içeren bir tür uyarlanabilirlik hissetmektedir. Aksi halde olumsuz birey-çevre etkileşimi bireysel gerilimlere neden olmaktadır. Hayat döngüsü bireyin farklı düzeyde birçok deneyime sahip olmasını beraberinde getirmektedir. Hayat döngüsü içinde ortaya çıkan insan sorunlarını açıklayan temel öncülün psikolojik, sosyal, siyasi, ekonomik, fiziki güçler

¹ Dorling'e göre günümüz toplumlarında eşitsizliği meşrulaştıran birçok süreç yaşanmaktadır. Modern toplumlarda kitle iletişim araçlarıyla, algı yönetimlerinin sağlanmasıyla oluşturulan bu süreçler arasında, elitizmin ve rekabetin faydalı olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Böylece yeteneğin bazı kişilerin sahip olduğu bir meleke gibi görülmesinin sağlandığı, dışlamanın toplumun sağlığı için gerekli ve normal bir durum olarak algılanması gerektiği, belirtilen bağlamda da hırs ve rakabetin daha konforlu bir hayatın sağlanabilmesi için gerektiği, mutsuzluğun kaçınılmaz ve bundan kurtulmanın mümkün olmadığı, yönlendirmeleri algısal düzeyde yapılmaktadır. Böylece bireyler sosyal eşitsizlikleri kendi hayatlarının doğal bir görünümü olarak kabul etmelerine yönelik geliştirdikleri inançlar dizgesiyle eşitsizliklerin sürdürülmesine katkı sağlarlar (Dorling'ten aktaran: Bauman, 2014:25).

tarafından şekillendirildiği yaklaşım teorisyenleri tarafından ifade edilmektedir (Pardeck, 1988:133-135). Sosyal sorunlar arasında bulunan ve gün geçtikçe etkisini nitel ve nicel düzeyde artırarak toplumsal bir mesele haline gelen evsizlik olgusu da güçler bağlamında kompleks bir niteliğe sahiptir.

Belirtilen düzeyde evsiz, kelime anlamı olarak; ekonomik zorluğun doğrudan sonucunda bir ev veya daimî ikametgâhı olmayan bireyleri tanımlamak için kullanılan kavramdır. Evsizlik ise genellikle yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın bir sonucudur. Olumsuz şartlar bağlamında evsizlik, yerleşmiş kişileri birbirine bağlı sosyal yapıların ağına bağlayan, bağlı bağların yokluğu veya zayıflamasıyla karakterize edilen toplumdan kopmanın bir şartıdır (Golderg, 1999: 161-168).

Alan yazında yapılan farklı bir tanımlama, evsizleri normal şartlar altında düzenli bir barınma durumundan yoksun oldukları için otomobil, park, kamusal alanlar, terk edilmiş binalar, standart olmayan konut, otobüs, tren istasyonları veya benzeri ortamlarda yaşayan bireyler olarak tanımlamaktadır (Mc Naughton, 2008: 4-8).

Evsizlik olgusu makro düzeyde eşitsizliklerin doğurduğu olumsuzlukların giderilmesine yönelik düzenlemelere odaklanırken, mikro düzeyde evsiz bireyi topluma bağlı hale getirecek bağların yokluğu bağlamında bireysel deneyimleri ifade etmektedir. Her iki durumda da birey, çevre etkileşimine vurgu yapılmakta ve evsizlerin doğal hayat alanları (habitus) güvenlikten yoksun ortamlar olarak belirlemektedir.

Bireylerin hayatında birçok sorunla karşılaşması imkân dâhilindedir. Sorunların varlığı insan gelişimini tehdit etmektedir. Sorunların doğası genetik süreçlerle doğumla başladığı gibi doğum sonrası istendik düzeyde sosyal çevrenin olmaması ve olumsuz hayat deneyimleri sorunların birey tarafından içselleştirilmesine neden olmakta ve hayat standardını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum bireyin sosyal işlevselliğini engelleyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal işlevsellik bireysel açıdan düşünüldüğünde bireyin beklentilerine ulaşması veya ihtiyaçlarını karşılama durumu olarak tanımlanır. İhtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında değerlendirildiğinde fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçları olarak, beslenme, barınma, güvenlik, sağlık, bakım ve koruma temel ihtiyaçlar olarak görülmektedir. Kendini gerçekleştirme düzeyinde, eğitim, estetik, din ve değerler, duygusal ihtiyaçlar bağlamında, ilgi, sevgi, ait olma, kimlik, öz saygı ve kişilik oluşturma gibi ihtiyaç düzeyleri bireylerin normal hayat seyrinde sosyal işlevsel olma durumunu sağlayan gereksinimleri ifade etmektedir (Taormina, 2013: 155-164).

Bireyler ihtiyaçlarını çeşitli düzeylerde ortaya çıkan sistemler tarafından karşılamaktadır. Parsons'a göre bu sistemlerin oluşumu, fizyolojik sistemde beden düzeyi, kişilik sisteminde bireysel psikoloji, sosyal sistemde roller ve konumlar, kültürel sistemde bilgi, edebiyat, sanat ve diğer insani ürünler olarak ifade edilmektedir. Buradan hareketle Parsons sistem düzeylerinin toplum ve bireylerin etkinlikleri arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır. Parsons'a göre bu ilişkinin temelinde sosyal sistem bulunmaktadır. Sosyal sistem gündelik hayatın icra edildiği, toplumun ağırlık merkezi olarak birey ve toplum etkileşiminin çıkış noktası olarak görülmektedir. Sosyal sistem aynı zamanda karşılıklı ihtiyaçların giderildiği merkezdir. Bu merkezde aşağıdaki şekilde verildiği gibi bir ilişki mevcuttur;

Şekil 1: Sistem İhtiyaçları ve Karşılanmaları

Sosyal Sistem İhtiyacı	Karşıl原因 Kesim
Adaptasyon	Ekonomi-Para
Hedefe Ulaşma	Siyasal Sistem-İktidar
Bütünlük	Sosyal Kontroller (hukuki ve resmî olmayan)-Etki
Kalıp Devamlılığı	Sosyalleşme-Bağlılık

Kaynak: Layder (2014: 24).

Parsons'a göre her kurum toplumun devamlılığı açısından önemli temel ihtiyaçları karşılamaktadır (Layder, 2013: 20-25). Sistem kuramı bireyi çevresiyle aktif bir kişilik sistemi olarak görmekte, kendi inisiyatifini kullanabilme, toplumsal katılım, davranışları ve çevreyi değiştirebilme özellikleriyle uyumlu ve dengeli bir düzeyde ele almaktadır. Bu süreç sistemin de bireye sunduğu fırsatlarla sürdürülebilir hale gelmektedir (Kut, 2001: 9-13). Uygulamada ise fırsatların bireysel farklılıklar bağlamında eşit olmaması ve kurumsal işleyiş mekanizmalarının ihtiyaçları karşılamada yetersiz olması Şekil 1'de belirtilen adaptasyon, hedefe ulaşma, bütünlük ve devamlılığı sağlama hususunda toplumsal disfonksiyon durumlarını oluşturmaktadır.

Belirtilen bağlamda evsizlik olgusu bireyin hayatının her döneminde deneyimleyebileceği bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Evsiz tipolojisi hayati gelişim düzeylerinde ve cinsiyet temelli olarak değerlendirildiğinde çocuk, genç, kadın, yaşlı, engelli bütün bireyleri kapsamına almaktadır. Evsizliğin görünümü, bu bağlamda fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamayan, güvenli bir ortamdan uzak kalıp, uygun bir barınma ortamına sahip olmayan, öznel yaşantısı tükenmiş, kendini gerçekleştirme hususunda sistemle arasındaki bağların kopuk olduğu, toplumsal rol ve statü sahipliğinden yoksun olma durumunda ortaya çıkmaktadır.

Evsizlerin sorunlarının gerek evsizlik öncesi dönemde gerekse evsizlik deneyimlemelerinde süreç ve sonuç bağlamında birçok nedeni bulunmaktadır. Evsizliğin sebepleri arasında Roth ve Bean (1986)'ya göre;

- Sosyal düzeyde: Evsizliğin özellikle yakın çevre ihmalinden, anne-baba, akraba ve arkadaş tutum ve davranışlarından kaynaklandığını, evsiz bireylere yönelik uyum sağlanamaması veya sağlanmak istenmemesi nedeni ile evsiz kaldıklarını öne sürmektedirler.
- Ekonomik düzeyde: Evsizliğe yol açan temel faktör olarak görülmektedir. Bu düzeyde işsizlik, fakirlik, bireysel düzeyde piyasa şartlarına uygun mesleki nitelikten yoksun olma, uygun ev edinme imkânının olmaması, ücret dağılımındaki dengesizlikler, bağımlılık oranlarının yükselmesi, enflasyon ve ekonomik krizler olarak görülmektedir.
- Kurumsuzlaştırma

düzeyinde ortaya çıkmaktadır.

Evsizlik olgusunun birey düzeyinde ortaya çıkan sonuçları bulunmakla birlikte, toplumsal düzeyde, sosyal politika uygulamalarının anahtar kavramları olan sosyal adalet, sosyal barış, sosyal koruma, sosyal içerme, sosyal hukuk kavramlarının evsizler düzeyinde yeniden analiz edilmesini gerektirmektedir. Evsizlik olgusu bir toplumda belirtilen kavramlar düzeyinde nasıl anlaşılmakta ve hangi düzeyde ele alınmaktadır, kapsamı nedir?

Kavramların içeriğini dolduracak hizmet ve uygulamaların sürdürülebilirliğini sağlayacak yasal düzenlemeler mevcut mudur? Evsizlerin içinde bulunduğu zor hayat şartlarında asgari düzeyde hayat pratiklerine uyumunu sağlayacak destekleyici mekanizmalar var mıdır, var olan mekanizmaların evsizlerin biyo-psiko-sosyal düzeyde ihtiyaçlarını karşılamada yeterli midir, hizmet sunumları evsizlerin hayatlarında geçici birer çözüm niteliğinde midir? Yardımlar evsiz bireyin hayatında olumlu yönde değişim sağlamakta mıdır, uygulamalar sürece mi dayalıdır, sonuca dayalı bir nitelik mi taşımaktadır, evsizlerin yaş ve cinsiyet dağılımı nedir? Sorular gerek sosyal politika düzeyinde gerekse de uygulamada sosyal hizmetler dâhilinde değerlendirilmesi ve cevaplandırılması elzem olan temel sorulardır. Belirtilen bağlamda evsizlik olgusunun ortaya çıkardığı sorunlar hukuk, politika ve uygulama düzeyinde sosyal hizmet ilişkisine vurgu yapılarak çözümlenmesi gereken bir nitelik taşımaktadır.

Sosyal politikalar bir toplumda vatandaşların sosyal refahını sağlamak amacıyla, sosyal koruma tedbirleri kapsamında oluşturulan politikalardır. Eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, istihdam, sosyal hizmetler sosyal politikaların kapsamı dâhilinde sosyal uygulama alanları olarak görülür. Bu alanlarda devlet kurumları, kâr amacıyla kurulmuş özel sosyal işletmeler ve sivil toplum örgütleri tarafından farklı sosyal kesimlerin hayat standartlarını iyileştirmek amacıyla faaliyette bulunmaktadır. Sosyal politikaların hedefleri arasında, muhtaç insanlara sosyal güvenlik yöntemleri bağlamında destek sağlayarak, sosyo-ekonomik yönden destek ihtiyacı olan bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarını iyileştirmektir. Sosyal barış ve adaletin sağlanması için refahı sağlayacak önlemler olarak sosyal risklere karşı toplumun bütün üyelerinin sosyal güvenlik kapsamına dâhil edilmesi de sosyal politikanın hedefleri arasındadır. Bunun yanı sıra toplumda fırsat eşitliğinin sağlanması, insan haysiyetine yaraşır bir hayatın devam ettirilmesi, sosyal bütünleşmenin sağlanması, sosyal sorumluluk duygusunun geliştirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, kazançlardaki aksamalara karşı, risk yönetimi ve sosyal korumanın oluşturulması, yoksulluğun önlenerek asgari düzeyde insanlara hayat standardının sağlanması, sosyal politikanın görevleri arasında sayılabilir.

Bir ülkede sosyal politikaların uygulanabilmesi, gerekli yasal mevzuatın oluşturulması ve kurumsal örgütlenmelerde ortaya çıkan mesleki müdahalelerle mümkündür. Yasal mevzuatta belirtilen bir hüküm sosyal politikaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmakla birlikte kurumsal yapılanmalar ve meslek personelleri sosyal politika uygulayıcılarının en önemli aktörleri durumundadır. Sosyal hizmet belirtilen bağlamda sosyal politikanın uygulamada birey, grup ve toplum düzeyinde ortaya çıkan sosyal sorunların çözümlenmesinde profesyonel mesleki uygulamaları hayata geçiren sosyal politika araçlarından biridir.

Sosyal Hizmet mesleğinin amacı sosyal sorunların çözümlenmesidir. Bilgi temeli sosyal hizmet uygulamasından elde edilen bilgi ve disiplinler arası bir yaklaşım sonucu ortaya çıkan oluşumu ifade eder. Beceri temeli her düzeyde sorun sahibine profesyonel çözümler üretebilme yeteneğinden oluşur. Değer temelinde insana, topluma hizmet ederek insan onur ve değerinin korunmasını sağlamak ve yaşanabilir bir sosyal çevre oluşturmaktır. İnsan doğası itibarıyla biyo-psiko-sosyal bir varlıktır. İnsan sorunlarının tabiatı da bu kaynaktan

beslenmektedir. Sosyal Hizmet mesleği sosyal sorunların çözümünde profesyonellik ilkesi gereği kalıcılık hedefiyle hareket eder. Sosyal yardımdan ayrılan yönü basit yardım transferlerinden ziyade değiştirici, dönüştürücü niteliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Tek yönlü uygulamalardan ziyade diğer bilimlerin bilgilerinden de yararlanarak sosyal sorunların derinlemesine çözümlenmesine odaklanır. Belirtilen düzeyde sosyal hizmet hukuk, siyaset, ekonomi, sosyoloji, sosyal politika, işletme, yönetim, tıp vb. bilimlerin ortaya koyduğu bilgilerin yeri ve zamanına göre ihtiyaç nispetinde, sosyal hizmet müdahale ve yöntemleri çerçevesinde uygulamaya koyar. Multidisipliner uygulamalardaki amaç bütüncül bir bakış açısını sağlamak ve bireyin çevresinde uyumlu bir hayat alanı oluşturmaktır.

Evsizlik olgusunun çok boyutlu doğası evsizliğin ortaya çıkardığı sorunları da bütüncül bağlamda değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Yasal düzenlemeler, sosyal politikalar bağlamında oluşturulan sosyal hizmet uygulamaları sosyal riskleri en üst düzeyde deneyimleyen evsizleri de kapsama alacak düzeyde olmalıdır. Belirtilen bağlamda ekosistem yaklaşımı çerçevesinde evsizlere yönelik sosyal hizmet uygulamasının üzerinde odaklanacağı 3 temel hareket noktası bulunmaktadır. Bunlar;

- Sosyal düzeyde; aile ve yakın çevre,
- Sistem-yapı düzeyinde; örgütler ve yasalar,
- Birey düzeyinde, ruhsal durum, kapasite ve yetenekler bağlamında güçlü yönler vurgudur.

Araştırmanın Önemi

Uluslararası düzeyde birçok anlaşmada temel insan hakları içinde yer alan barınma hakkı, bireyin özel hayatını da garanti altına alan ve neslinin devamlılığını sağlayarak insan onuruna yaraşır bir düzeyde hayatını devam ettirmesine ve dış tehlikelerden korunmasına imkân tanıyan en önemli hak olarak görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan devletler gerek uluslararası anlaşmalarda gerekse de ulusal anayasa ve yasalarında temel insan hakları arasında olan barınma hakkını onaylamış olmalarına rağmen, uygulamalara konunun ehemmiyetinin fazla yansımadağı, görülmektedir. Özellikle günümüzde sosyal hizmetlerin 1980'li yıllardan itibaren, neo-liberal politikalar etkisiyle, özelleştirmeye yaptığı vurgu hizmetlerde müşteri odaklılık, kalite, çıktı, kârlılık, etkinlik ve verimlilik çerçevesinde niceliksel bağlamda ele alınmasına neden olmuştur. Bu durum sorunun kaynağının tespit edilmesinden ziyade, talep bağlamında hizmet örgütlenmelerinin oluşmasını sağlamış ve özellikle gelişmiş ülkelerde evsiz bireylerin sayısında artışı beraberinde getirmiştir. İnsan onuruna uygun bir hizmet standardının belirlenmesi amacıyla çalışma kapsamında, alanda evsizler ve kurum yetkililerine yönelik mülakatlarda durum tespiti yapılmıştır. Elde edilen bilgilerin somut verilere dayanması ve sosyal hizmet uygulamalarına yönelik bir önerinin alt yapısını oluşturması, alanda hizmet sunumunda ortaya çıkan boşlukları doldurarak bütüncül bir bakış açısını getirmesi açısından önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Evsizlere yönelik uygulamalarda ortaya çıkan sorunların tespit edilmesi ve sosyal içermenin sağlanması için sosyal hizmet mesleğinin ekosistem yaklaşımı bağlamında bir perspektif belirlemek araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Belirtilen amaç kapsamında

İstanbul'da evsizlik evrenine ait holistik bir araştırmanın yapılması hedeflenmiştir. Bu çalışma, başta yasal mevzuattaki, uygulamada ise hizmetlerdeki kurumsal ve mesleki eksiklikler üzerine vurgu yaparak, evsizlere yönelik sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının insan hakları bağlamında yeniden düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bu anlayışın dışında özellikle liberal söylemler evsizliği insan hakları ihlali olarak değil de bireysel tercih olarak görmektedir. Bu yönelim toplumda fırsat eşitliği kapsamında imkânlarla ulaşamayan bireylerin kendi kaderlerine terkedilmelerini sağlamakta ve yapısal sorunların varlığını görünmez kılmaktadır. Evsizlik üzerine alanyazında yapılan çalışmalarda evsizlik sorununun ağırlıklı olarak göç, terör, işsizlik, gelir adaletsizlikleri, uygun fiyatlı yeterli konut stokunun bulunmaması, kurumsal ve mesleki hizmetlerle ilişkili yapısal sebeplere bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet perspektifinde ise evsizlik sorunu bireysel ve yapısal sebepler gözardı edilmeden birey-çevre etkileşimini olumsuz yönde etkileyen sorunun çözümüne odaklanılmaktadır. Belirtilen düzeyde araştırma bulguları kapsamında örnek modellerin oluşturulması da araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Sosyal hizmet perspektifi bireyin sorunlarının yine bireyin niteliksel vasıfları arasında yer alan biyopsikososyal temelde oluştuğunu var saymaktadır. Bu temel, sorunların çözümünde çoklu etkileşimli bir bilimsel ve mesleki sürece dayanan uygulamaların varlığını zorunlu hale getirmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için evsiz bireyler ve hizmet sunucularıyla yapılan mülakatlarda birinci düzeyde; Sosyal desteklerin düzeyi nedir? İkinci düzeyde ise; Evsizlikten kurtulmak için hangi hizmetler yararlıdır? Sorularına cevap aranmaktadır.

Araştırmanın Problemi

Evsizlik sosyal bir sorundur. Evsizler dezavantajlı olma durumunu en ağır şekilde hayatlarında deneyimlemektedir. Özellikle evsizlik sorunu neo-liberal politikalarla 1980'lerden itibaren daha da artış göstermiştir. Günümüzde AB, BM gibi uluslararası örgütlere üye ülkeler, temel insan haklarının sağlanması bağlamında birçok anlaşmaya imza atmalarına rağmen, evsizlik olgusuna yeterince, sosyal politika uygulamaları bağlamında, yer vermemektedir. Evsizlerin yeterli kaynaklara ulaşamamaları onların içinde yaşadıkları ekosisteme uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu durum insan hakları ihlali niteliğinde olup sosyal devlet ilkesini benimsemiş ülkelerde dahi ortaya çıkabilmektedir. Türkiye' de anayasa, yasa ve yönetmeliklerde evsizlerle ilgili açıkça belirlenmiş ifadelerin bulunmaması, hizmet sunumlarında keyfiligi ortaya çıkarmakta ve evsizlere yönelik uygulamalarda standardın sağlanmasını engellemektedir. Bu durum evsizliğin Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de bir insan hakkı ihlali olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Araştırma Sorusu ve Hipotezi

Nitel yöntemle yapılan bir araştırmada gerekçe nedir? Araştırmada bu yöntemlere ne zaman yönelinir? Sorularının cevabı, eğer bir araştırmada cevabı aranan bir soru olduğu zamandır. Dolayısıyla temel bir araştırma sorusuyla araştırmaya başlayan araştırmacının temel hedefi araştırdığı konuya dair problemle ilgili keşif ve betimleme yapmaktır. Belirtilen bağlamda araştırma nicel araştırma düzeyinde yapılan araştırmalarda olduğu gibi açıklamadan ve

hipotez oluşturmaktan ziyade, bireylerin ve hizmet sunucularının evsizliğe yükledikleri anlamlar üzerine yoğunlaşmaktadır (Krysiak, Finn, 2013: 83-114).

Araştırma soruları üç aşamada oluşturulmuştur. Her bir bölümde cevabı aranan sorular temel araştırmayı destekleyen sorular olarak hazırlanmıştır. Belirtilen bağlamda;

“Evsizlere yönelik sosyal desteklerin düzeyi nedir?” ve “Evsizliğin sonlandırılması için hangi hizmetler yararlıdır?” temel araştırma sorularının cevabını birinci bölümde;

“Evsizlerle ilgili çalışmalarda neden ekosistem yaklaşımının kullanılması gerekmektedir?”,

“Evsizliğin bireysel ve sosyal sonuçları nelerdir?”

“Evsizliğin zaman ve mekân boyutu nasıl oluşmaktadır?” sorularıyla, ikinci bölümde;

“Evsizlere yönelik uygulamaların sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli kapsamında düzeyi nedir?” Sorularına cevap aranmaktadır. Sorulara literatürün detaylı incelenmesiyle cevap aranacak, alan araştırmasından elde edilecek verilerle de araştırmanın temel sorunsalı çözüme kavuşturulmaya çalışılacaktır. Belirtilen düzeyde birinci ve ikinci bölümde oluşturulan soruların cevapları araştırmanın temel sorularına aranan cevabı destekler niteliktedir.

Soruları cevaplamaya yönelik 1. ve 2. bölümde yapılan literatür taraması ve yorumlamaları evsizlere yönelik uygulamalarda aşağıda belirtilen genel hipotezleri oluşturmamıza imkân vermektedir.

“Evsizlik hizmetlerinin bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kalması, evsiz bireylerin toplumsal adaptasyonunu engellemekte, bu durum toplumda evsizlik sorununu, nitel ve nicel düzeyde, etkisi giderek artan bir insan hakkı ihlali haline getirmektedir.”

“Evsizlik tek bir durumdan ortaya çıkan bir sonuç değildir. Bu nedenle çoklu amaç ve programların oluşturulması evsizlik sürecini en aza indirmede başvurulacak etkili bir yoldur.”

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümde kuram ve evsizlik ilişkisi, Dünyada ve Türkiye’deki evsizlere yönelik uygulamalar literatür taraması ile açıklanmaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümünü metodoloji oluşturmaktadır. Bu bölümde araştırmanın yöntem ve tekniklerine yer verilmekte olup nitel araştırma deseninin veri toplama tekniklerinin ve araştırma soruları ile araştırmanın bütünlüğü arasındaki ilişkiler belirtilmektedir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik yöntem kullanılmakta ve evsizliğin evsiz bireyler ile hizmet sunucularının inşa ettikleri anlamsal dünya ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Belirtilen bağlamda araştırmada verilerin elde edilmesinde yarı yapılandırılmış görüşme formlarından yararlanılmaktadır. Nitel araştırmada nasıl sorusuna, sosyal hizmet bilim ve mesleğinin yaklaşımı bağlamında cevap aranmaktadır. Birinci bölümde ekosistem yaklaşımına ait literatürde yapılan araştırmaların ortaya koyduğu veriler değerlendirilerek kuramın temel mantığı

verilmektedir. Aynı bölümün ikinci başlığı olan tanımlar kısmında ise evsizlik üzerine literatürde bulunan çeşitli evsizlik tanımlamaları ile evsizliğin sebepleri ve dönemsel değişimlerin evsizliğin oluşumuna etkileri açıklanmaktadır. İkinci bölümde Dünyada ve Türkiye’de evsizlik uygulamaları açıklanarak, mevcut durum hakkında bilgilere yer verilmektedir. Üçüncü bölümde kurum yetkilileri ve evsizlere yönelik yarı yapılandırılmış mülakat formlarıyla, kurumsal düzeyde yaşanan sıkıntılar ve evsizlerin evsizlik öncesi, evsizlik dönemi ve evsizliğe yükledikleri anlamın ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Verilerden elde edilen bulgulara göre evsizlere yönelik uygun bir ekosistemin oluşturulmasına katkı sağlayacak önerilere yer verilmektedir. Belirtilen bağlamda;

- Sosyal yardım alanında dolaylı olarak evsizlere hizmet veren ve evsizlere doğrudan müdahalede bulunan kurumlar aranarak veri tabanları hakkında bilgi alınmış ve veri tabanına sahip olan kurum yetkilileriyle görüşülerek randevu talep edilmiştir.
- Sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanan evsiz bireylerin sosyal inceleme raporları incelenmiş, sosyal yardım kurumlarının evsizlere yönelik sunduğu hizmetlerin neler olduğu tespit edilerek, kurum yetkilileriyle yapılacak görüşmelerde evsizlere yönelik hizmetlerde algılarının ve bilinçlerinin hangi düzeyde olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik sorular yöneltmiştir.
- Evsiz bireylere demografik bilgilerini içeren sorular dışında 20 soruluk yarı yapılandırılmış soru formu kapsamında mülakatlar yapılmıştır.
- Araştırma 2 temele dayanmaktadır. Birinci düzeyde, kurum yetkilileri ile ikinci düzeyde ise evsizlerle görüşme yapılmıştır. Elde edilen bilgiler, yasal mevzuat, sosyal politika bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulmakta ve açıklamadan ziyade anlam üzerinde durularak veriler yorumlanmıştır. Evsizlerle görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda evsizlere yönelik sosyal inceleme raporlarının incelenerek mesleki müdahale ve evsizlere yönelik yapılan yardımların düzeyi hakkında bilgi alınmıştır.

Araştırma İstanbul’da evsizlere hizmet veren kurumlar ve görevli meslek elemanları ile hizmetlerden yararlanan evsiz bireylere yönelik olarak yapılmıştır. Veri tabanının belli bir hizmet kurumunda sınırlı olması, farklı kurumlar düzeyinde araştırmanın genişletilmesine neden olmuştur. Bu durum bir avantaj gibi görünmekte STK, Yerel Yönetim, SYDV, devlet hastaneleri düzeyinde konunun araştırılarak analiz edilmesine imkân sağlamıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Evsizler üzerine yapılan çalışmalar yerel sınırlar içinde düşünüldüğünde oldukça azdır. Bu alanda Yüksek Öğretim Kurumu internet sitesinde yer alan YÖK AKADEMİK arama motorundan Homeless anahtar kavramı yazıldığında tez düzeyinde 14 çalışma olduğu görülmektedir. Bunların 9 tanesi Yüksek Lisans, 3 tanesi doktora, 2 tanesi tıpta uzmanlık alanlarına aittir. Yapılan çalışmalar, ilahiyat, mimarlık, adli tıp, edebiyat ve sosyal politika, psikoloji alanlarında olup sosyal hizmet kapsamında 1 doktora çalışması bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmalar evsizliği, mesleki yöneline bağlı olarak, sınırlı düzeyde değerlendiren çalışmalardır. Makale düzeyinde 15 yayın bulunmakta yapılan çalışmalar tıp, hemşirelik, çalışma ekonomisi, sosyoloji, psikoloji ağırlıklı olup sosyal hizmet müdahalelerini içeren

yayın 2 tanedir. Diğer makalelerde farklı alanların tek yanlı bakış açılarıyla şekillendiği görülmektedir.

Araştırmanın diğer bir sınırlılığı da evsiz bireylere ait veri tabanı eksikliği, bimekân olmaları nedeniyle, mülakat yapılmasının sınırlılığıdır. Bu sınırlılık görüşme yapılan diğer paydaşların görüşleriyle aşılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de evsizlere yönelik hizmetler değerlendirildiğinde dönemin Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği’nin yeniden düzenlenmiş metni madde 17’nin d bendinde yer verilmekte, uygulamada ise evsizlere yönelik hizmet standartlarını belirleyecek ayrıntılı yasal düzenleme ve kurumsal örgütlenme bulunmamaktadır.

Evsizlik olgusu üzerine alan yazında ve uygulama düzeyinde birçok bilimsel çalışma ve hizmet sunumları yapılmaktadır. Alanda yapılan bilimsel çalışmaları, doktora, yüksek lisans ve tıpta uzmanlık, makale, kitap düzeyinde değerlendirmek mümkündür. Çalışma kapsamında öne çıkan yayınlar aşağıda belirtildiği gibidir.

- Işıkhani’nin “Evsiz Bireyler ve Türkiye’deki Sosyal Çalışma Müdahaleleri” isimli 2015 yılında yayınlanan makalesinde, evsizliğin son 15-20 yıl içinde artış gösterdiğini ve önemli sosyal meseleler arasında olduğunu, artışın cinsiyet temelinde farklılaştığını belirtmektedir. Çalışmada ayrıca Türkiye’de evsizlere yönelik uygulanmakta olan sosyal yardım uygulamalarının geliştirilmesine ışık tutabilecek hizmet modellerini açıklaması önemli ve ufuk açıcı niteliktedir. Evsizlere yönelik hizmet veren birimlerin disiplinler arası çalışması gerektiği ve bu birimlerde sosyal çalışmacıların görevlendirilmesinin önemi vurgulanmaktadır.
- Meneviş’in “Evsizler” isimli kitap çalışması, Işıkhani’nin çalışması gibi niteliksel unsurlar üzerinde durmaktadır. Çalışmada evsizliğin sebepleri olarak ruhsal hastalık, şiddet, evi terk etme, geçimsizlik, gelir yetersizliği ve işsizlik, sigara, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı vb., görülmektedir (Meneviş, 2006: 1-39).
- Yağan’ın 2009’da yapmış olduğu tıpta uzmanlık tezinde evsizleri ölüm nedenlerine göre doğal ve doğal olmayan ayrımı bağlamında tasnif etmektedir. Araştırmacı evsizlerin ölüm nedenlerinin araştırılmasının evsiz bireylerin ölüm oranlarını düşürücü etkiye sahip olacağı sonucuna varmaktadır.
- Özdemir’in çalışması ‘Evsizlik Üzerine Genel Bir Bakış’ başlığını taşımakta ve evsizlere yönelik, tanımlayıcı ve açıklayıcı çalışmalara, ağırlıklı olarak yabancı kaynakların taranması yoluyla elde edilen bilgilere, dayanan derleme bir çalışmadır (Özdemir, 2010: 77-78).
- Türkcan’ın makalesi psikiyatri alanında yapılmış bir çalışma olup, evsizlere yönelik toplumsal yerleşim merkezleri ile akıl sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Türkcan, 1996: 8-14).
- Bostanoğlu’nun “Amerika’da Evsizlik” başlıklı makalesinde, evsizlik olgusunu doğuran nedenler olarak sosyo-ekonomik faktörler üzerinde durulmakta ve Japonya ile kıyaslamada Japonya’nın sosyal sermaye yönünden güçlü aile bağlarına sahip olmasını Amerikaya göre evsizlik olgusuna daha az rastlanmasına etki eden bir faktör olarak görmektedir (Bostanoğlu, 1993: 167-168).

- Akyıldız makalesinde, Türkiye’de evsizlere yönelik müdahalelerde vaka düzeyinde sorunun değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışmada evsizlere yönelik mesleki müdahalelerin kalıcı çözümler oluşturulabilmesi için kurumlararası müdahalelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (Akyıldız, 2017: 67-75).
- Tıpta uzmanlık tezi olarak Altun’un 1997 yılında onaylanmış 1991-1995 yılları arasında İstanbul’da görülen evsiz insan ölümleri başlığını taşımaktadır. Bu çalışmada Adli tıp kurumu tarafından otopsi yapılmış 126 evsiz bireye ait rapor ve tutanaklar incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre İstanbul’da evsiz bireylerin sağlık düzeyinde ortaya çıkan sorunlarına dikkat çekilmekte ve en sık görülen ölüm vakalarının, enfeksiyon hastalıklarına bağlı olarak görüldüğü belirtilmektedir.
- 2014 yılında hükümlü evsizlere yönelik yüksek lisans düzeyinde bir çalışma Bektaş tarafından, sosyal politikalar bağlamında, hazırlanmış olup çalışmada evsizliğe dair uluslararası düzeyde literatür taramasına ait bilgiler verilerek, evsizliğin Türkiye görünümü, suç bağlamında, cezaevindeki evsizler üzerine odaklanılarak değerlendirilmektedir.
- Küçük tarafından yapılan Kent Yoksulluğu ve Evsizlik başlıklı yüksek lisans tezinde ise eski ve yeni yoksulluk kavramlaştırmaları bağlamında yeni yoksulluğun görünümü olan toplumsal farklılaşmayı ve ayrışmayı, sosyal dışlanmayı, marjinalleşmeyi, sosyal mahrumiyeti, halk şiddetini, açlığı ve sefaleti belirgin hale getirdiğini belirtmektedir. Araştırma kapsamında derin yoksulluk ve sınıf altı grup olarak evsizler kavramlarına alan araştırmasıyla toplumsal değişim ve dönüşüm düzeyinde sosyolojik bir boyut kazandırılmıştır.
- Bekaroğlu Doğan’ın doktora tezi 2018 yılında yapılmıştır. Çalışmada farklı teoriler kapsamında evsizlik olgusunun kritiği yapılmıştır. Araştırma kurum yetkililerinin ve evsiz bireylerin evsizliği anlamlandırma sürecine odaklanılmış olup fenomenolojik bir yöntemle bulgular analiz edilmiştir.
- 2019 yılında Kahraman tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında, evsizlerin sosyal dışlanması araştırılmıştır. Çalışmada evsiz bireylerin sosyal dışlanması yine kendi anlam dünyaları düzeyinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.
- Uygulama düzeyinde ise TBMM ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar ve yerel yönetimler düzeyindeki birçok hizmet evsizlere yönelik faaliyetler hakkında ulusal düzeydeki çalışmalar bağlamında değerlendirilebilir.
- AÇSHB’nin yaptığı uygulamalar kadın, çocuk, yaşlı bağlamında barınma imkânlarını sağlama hususunda hizmetleri bulunmakta ancak bu hizmetler aile bütünlüğünü korumaktan, özellikle yeni dönem aile evsizleri göz önünde bulundurulduğunda, uzaktır. Kadın konuk evlerinde, çocuklar için yaş sınırlaması olduğundan dolayı, ebeveynin yanında yaşı büyük olan çocuklar kabul edilmemektedir. Ayrıca bakanlığın 18-60 yaş aralığında bulunan evsizlere yönelik süreklilik arz eden bir hizmeti bulunmamaktadır. Belirtilen bağlamda 2023 hedefleri arasında evsizlere yönelik iyileştirme hizmetlerinin yapılacağı belirtilmekte, uygulanması planlanmakta olan ailelerden sorumlu sosyal

danışmanların, koruyucu önleyici tedbirler bağlamında, bu sorunu ortadan kaldıracak yönünde temennileri bulunmaktadır.

- Ruh sağlığı bozuk olan bireylere hizmet veren Sağlık Bakanlığına ait birimlerde doluluk oranlarının fazla olması ve evsiz bireylerin kabulü konusunda yaşanan sıkıntılar nedeniyle evsizlerin mağduriyetlerine çözüm oluşturulamamaktadır.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesinin kış aylarında evsizlere barınma imkânı sağlayarak, evsiz bireylerin spor salonlarında toplanması ve soğuktan donmalarının önlenmesi düzeyinde hizmetleri bulunmaktadır.
- Beyoğlu kaymakamlığının desteğiyle kadınlara hizmet veren Mor Çatı Sivil Toplum Örgütü evsiz kadın bireylere hizmet sunmaktayken, desteklerin kesilmesi sonucu faaliyetlerine Şişli ilçesinde devam etmektedir.
- Kocaeli, Bursa, Ankara’da tam zamanlı olarak evsizlere hizmet veren kamu kurumları bulunmaktadır.

Uluslararası düzeyde evsizlere yönelik yapılan çalışmalar ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve sorunu ele alış biçimlerine göre farklılık arz etmektedir.

- Yapılan çalışmalar arasında en önemli uygulama olan ve Avrupa Birliği fonları ile desteklenen ve bir STK olan, Evsizlerle Çalışan Ulusal Örgütler Federasyonu (FEANTSA) ve Avrupa Roma Haklar Merkezi (ERRC), sosyal politika uygulamaları bağlamında çatı örgüt konumundadır. Konut Politikası Merkezi, Avrupa Gözlem Evi stratejik raporları da Avrupa Birliği (AB) evsizlik sorununa çözüm üretmek bağlamında araştırmalar ve stratejik raporlar oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.
- Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi (UN-Habitat) tarafından “Strategies to Combat Homelessness” isimli bir kitap yayınlanmıştır. Bu kitapta evsizlik sorununun ülkeler bağlamında çözüme kavuşturulmasının, eğitsel bağlamda; evsizlik alanında faaliyet gösteren sosyal destek sağlayıcılarının eğitiminin niteliksel değişmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Çalışmada evsizlerin topluma yük olarak görüldüğü ve evsizlerin güçlü yönleri üzerinden topluma kazandırıcı uygulamaların eksik olduğu belirtilmektedir. Evsizliğin gerçek sebepleri arasında ekonomik krizlerdeki değişimlere ayak uyduramama, ucuz konut uygulamalarının yaygınlaştırılamaması, uyuşturucu ve madde bağımlılığı, aile içi şiddet ve iletişim eksikliği, akıl, ruh ve fiziksel hastalıklar vb. etkenlerin olduğu belirtilmektedir (mirror.unhabitat.org).
- Evsizliğin bireysel düzeyde deneyimi bağlamında Polonya’ da evsizlere yönelik yapılan mülakatta evsizlerin kendilerini yalnız hissettiklerini, sosyal statülerinin ve ekonomik durumlarının düşük olmasından dolayı kendilerini değersiz gördüklerini, gelecekte ümitsiz oldukları, hali hazırda evsiz bireylerin, yoksulluk, dış görünüm, çaresizlik ve evsiz olma durumlarından dolayı utandıklarını ortaya koymaktadır. Başkent Varşova’da yaşayan evsiz birey Jacek ile yapılan mülakatta, barınakta geçirilen sürenin evsiz bireylerin hayata bağlanmalarına yönelik bir etki oluşturmadığına, aksine evsiz bireylerin aralarında yaptıkları konuşmaların ortak bir sinerji oluşturarak evsizliğe yönelik düşünsel olumsuzlukları pekiştirdiğini ifade edilmektedir. Polonya’da evsizliğin sebeplerine yönelik yapılan araştırmalarda,

işsizlik, borç, aile içi sorunların temel nedenler arasında olduğu görülmektedir. Özellikle konut sorunu yaşayanlar arasında yaşlılar, engelliler ve HIV virüsü bulaşmış kişiler ilk sırada yer almaktadır. Yüksek oranda evsiz bireyler arasında ruhsal ve fiziksel hastalıklar, özellikle de madde bağımlılığı ve alkol kullanımının sık olduğu görülmektedir. Evsiz kadınlar düzeyinde yapılan tespitler ise, eşinden boşanmış, evden kaçmış, evden uzaklaştırılmış veya geçmişte hayat kadını olan bireyler olduğu yönünde tespitler bulunmaktadır (wol.jw.org).

- Peterson'un "Kopenhag, Glasgow ve Göteborg'da Evsizlik Yerel Temsilleri: Bir Çapraz Şehir Politikası Analizi" başlıklı makalesi bulunmaktadır. Bu makalede üç Avrupa kentinde (Copenhagen, Glasgow ve Göteborg) yerel düzeyde oluşturulan evsizlere yönelik sosyal politikaların ve eylem planlarının eleştirel düzeyde analizi yapılmaktadır. Makaleden çıkan sonuç, evsizlerin güç ilişkileri çerçevesinde değerlendirildiği, bu yüzden düşük, kısıtlı ilişkiler düzeyinde yardımlar yapıldığı, Göteborg' da evsizlerin genel sorununun barınmadan ziyade işsizlik ve göçmen sorunlarına yönelik sınırlı politikalar oluşturulduğu belirtilmektedir. Ayrıca yerel düzeyde farklı uygulamaların olduğuna dikkat çekilmektedir. Evsizliğe yönelik ortak bir tanımın olmaması politika oluşturma hususunda sıkıntılar doğurmakta ve bu bağlamda evsizlerin dışlanma ve etiketlenmeyle karşı karşıya kaldıklarına dikkat çekilmektedir. Üç kentin her birinde farklı kavramlaştırmalar mevcut olsa da üzerinde durulan makro düzeyde işsizlik ve yoksulluk, mikro düzeyde ise madde bağımlılığı ve yalnızlık kavramları üzerinde durulmaktadır (Peterson, 2017: 151-158).
- Nooe ve Patterson (2010)'a göre evsizliğin ekolojik perspektifinin, sokak hayatına veya evsizliğe katkıda bulunan faktörleri tanımlamak için evsiz nüfusun hayat tarzına daha derin bir bakış getirdiğini ileri sürmektedir. Yazarlar, evsizliğin arka planını dört perspektiften incelemektedir: biyo-psiko-sosyal risk faktörleri, bireysel ve sosyal sonuçlar, zamansal boyutlar ve konut sonuçları. Her bir boyutun işlevi, katılımcının belirli çevre ile etkileşimi ve ortamlar arasındaki etkileşimler açısından özel durumu ve çevresel etkileşimi açıklamaktadır.

Evsizlik alanında son 10 yılda bilimsel çalışmaların arttığı görülmektedir. Bunun yanı sıra bilimsel çalışmalarda artış, evsiz bireylerin sayısındaki artış nedeniyle, mesleki uygulamalardaki artış takip etmektedir. Evsizliğin her iki düzeyinde yapılan çalışmaların ortaya koyduğu bilgiler, evsizliğin ortaya çıkışına dair literatürde bulunan iki kuramı destekler niteliktedir. Bunlardan birincisi sistemdeki eksikliklere vurgu yapan sistematik nedenler teorisidir. Teoride vurgu bireyin dışında bulunan sistemlerden kaynaklanan eksiklikler üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda işsizlik, eksik konut politikaları, yüksek enflasyon, asgari ücretin alım gücü, ekonomik krizler vb. nedenler evsizliğe sebep olmaktadır. Kişisel yetersizlik teorisine göre evsizliğin ana kaynağı bireyin kendisidir. Yeterli düzeyde eğitimin olmaması, madde bağımlılığı, meslek sahibi olmama, zihinsel, ruhsal hastalıklar, sosyal ilişkilerin yokluğu, alkol kullanımı vb. nedenler arasında sayılmaktadır. Ekosistem yaklaşımı ise her iki düzeye gönderme yapmakta ve birey-çevre uyumunun bütüncül düzeyde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

BÖLÜM 1: TEORİK BAĞLAM VE TANIMLAR

Çalışmanın birinci bölümünde ekosistem yaklaşımının tanımına açıklık getirilerek, yaklaşımın temellerine dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmaktadır. İnsan ekosisteminin ve buna bağlı olarak sosyal ekosistemin temellerinin neler olduğu ve tarihsel süreç içinde nasıl bir gelişim gösterdiği açıklanmaktadır. Bu aşamada ortaya koyulan bilgilerin ve yapılan değerlendirmelerin hepsi, insan ihtiyaçlarının ancak, insan ekosisteminin temellerinin sağlanmasıyla mümkün olacağı üzerine odaklanmaktadır. Modern sosyal teoride ekosistem yaklaşımının yeri ve önemine değinilerek, sosyal hizmetin birey, grup ve toplum düzeyindeki sosyal sorunların çözümünde başvurduğu holistik bakışın ancak birey, çevre etkileşimine odaklanan ekosistem yaklaşımıyla mümkün olabileceği belirtilmektedir. Evsizlere ait literatürde birçok tanım bulunmaktadır ve evsizlere ait her bir tanım evsizliğin çeşitleri ve yaşadıkları sorunlar bağlamında hayat deneyimlerine ait veriler sağlamaktadır. Belirtilen bağlamda evsizliğin sebepleri, evsizlik sınıflandırmaları ve evsizlik çeşitleri bağlamında literatürde bulunan açıklama ve değerlendirmeler evsizliğe dair, bütüncül bir ekosistemin oluşturulması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Belirtilen başlıklar altında evsizliğin çeşitli yönleri ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek evsizlik ekosisteminin oluşturulması amacıyla değerlendirmeler yapılmaktadır.

1.1. Ekosistemin Mahiyeti

Dünyada canlı varlıklar, canlı ve cansız çevreyle sürekli ve farklı düzeylerde ilişkiler kurarak hayatlarını sürdürmektedir. Bu süreç bir sistemi oluşturmakta ve her etkileşim yeni bir sistemin doğmasına neden olmaktadır. Canlı varlıkların çevrelerindeki diğer canlı ve cansız varlıklarla karşılıklı ilişki sonucu etkileşimi ortaya çıkaran sistem, ekosistem olarak adlandırılmaktadır. Canlı ve cansız faktörler arasında sırasıyla insanlar, hayvanlar, bitki türleri, mikroskobik canlılar ile hava, su, rüzgâr, sıcaklık vb. cansız etmenler yer almaktadır. Belirtilen bağlamda bir canlının hayatını sürdürebilmesi için elzem olan tüm faktörlerin bileşkesi ekosistem olarak tanımlanmaktadır

Ekosistemler çeşitlilikleri itibariyle orman ekosistemi, deniz ekosistemi, topluluk ekosistemi, sosyal ekosistem vb. gibi nitelendirilebilmektedir. Ekosistem yaklaşımının temel varsayımı canlı ve cansız varlıklar arasındaki etkileşimin sürekli olduğu ve düzenli bir değişim ile etkileşim eşliğinde denge halinin var olacağıdır. Bir ekosistemin temeli canlı ve cansız faktörlere dayanmaktadır (Tansley, 1935: 283-306). Ekosistem kavramı canlılar dünyasının sayısız birimlerinden herhangi birini tanımlamaktadır. Farklı büyüklük ve oluşumları ifade eden birimler karşılıklı ilişkiler içinde birbirlerini etkilemekte, madde ve enerji transferleri ile fonksiyonel bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır (Çepel, 1976: 42).

Ekosistemi oluşturan bileşenler etkileşim içinde bulunan karmaşık yapılar olduğundan kendi içinde bir hiyerarşik yapı oluştururlar. Bu yapının sınırları ve kapsamı farklı düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Ekosistemler bitkileri ve mikropları destekleyen bir toprak parçası kadar küçük olabileceği gibi, Dünyanın tüm biyosferi kadar büyük olabilmektedir. Ekosistem çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Ortaya çıkan farklı ekosistem tanımları bu geniş tabandan beslenmektedir. Ekosistemin temel bir tanım olarak değerlendirilmesi biyolojik çeşitlilik, besin, enerji kaynakları, biyosferik olaylar ile tarihsel, sosyal ve toplumsal oluşumların tamamını içermektedir (Johns ve Lawton, 1995: 65-122).

Ekosistemin farklı ve geniş tabanlı oluşu spesifik düzeyde ortaya çıkan ekosistem sorunlarının değerlendirilmesinde holistik bakışın ortaya koyulmasını sağlamaktadır.

Ekosistem içinde var olan doğal dengeye “ekosistem dengesi” denilmektedir. Doğal dengenin bozulması, ekosistem dengesinin bozulmasına ve ekolojik sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Ekosistem dengesinin bozulması ve yok olması, yeni bir ekosistemin ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu durum süksesyon olarak tanımlanmaktadır. Ekosistem dengesinin bozulmasına neden olan ve sonuçlarından etkilenen canlı varlıklar içinde insan ilk sıradadır. Kavramın 19 ve 20. yy’da literatürde sıkça kullanılmaya başlanmış olmasının arkasında yatan temel nedenler arasında Dünya nüfustaki hızlı artışın ve sanayileşmenin getirdiği sorunların holistik bağlamda çözülmesi gösterilebilir. Sorunlar arasında, doğal kaynakların dikkatsiz kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan yeşil alanların tahribi, hava-su-gürültü kirliliği ile verimli toprakların azalması ve iklim değişikliği yer almaktadır. Toplumsal düzeyde, sosyo-ekonomik sonuçları bağlamında, insan hakları ihlalleri, savaşlar ve terörle yaşanan göçler, hızlı kentleşme, ekonomik krizler, bölgesel gelişmişlik farkları ve yoksulluğun etkilerinin ortaya koyduğu açlık, kıtlık, işsizlik gibi ciddi sosyal sorunlar bulunmaktadır.

Ekosistemler arasında öne çıkan ve Dünyada en önemli değer oluşturan sistem insan ekosistemi bağlamında toplumsal ve sosyal ekosistemlerdir. İnsan ekosistemi insan ve yaşadığı çevre arasındaki etkileşimleri inceleyen bir sosyal disiplin olarak 1920’den sonra yapılan araştırmalar neticesinde gelişerek ortaya çıkmıştır. 19. yy’ın ikinci yarısında ortaya çıkan bitki ve hayvan ekosistemi üzerine yapılan çalışmalar, coğrafya, demografya, sosyal morfoloji ve sosyal surveyler ile ilgili araştırmalar dolaylı yollardan insan ekosisteminin, toplumsal ekosistemin ve sosyal ekosistemin dinamiklerini belirleme çalışmaları olarak görülebilir (Yörükhan, 1958: 150). Ekosistemin temelini oluşturan etkileşimin canlı ve cansız varlıklar düzeyinde değişimini belirleyen temel faktör insan unsurudur. Belirtilen bağlamda insan ekosistemi ekosistemler arasında merkezî öneme sahiptir.

1.1.1. İnsan ekosistemi

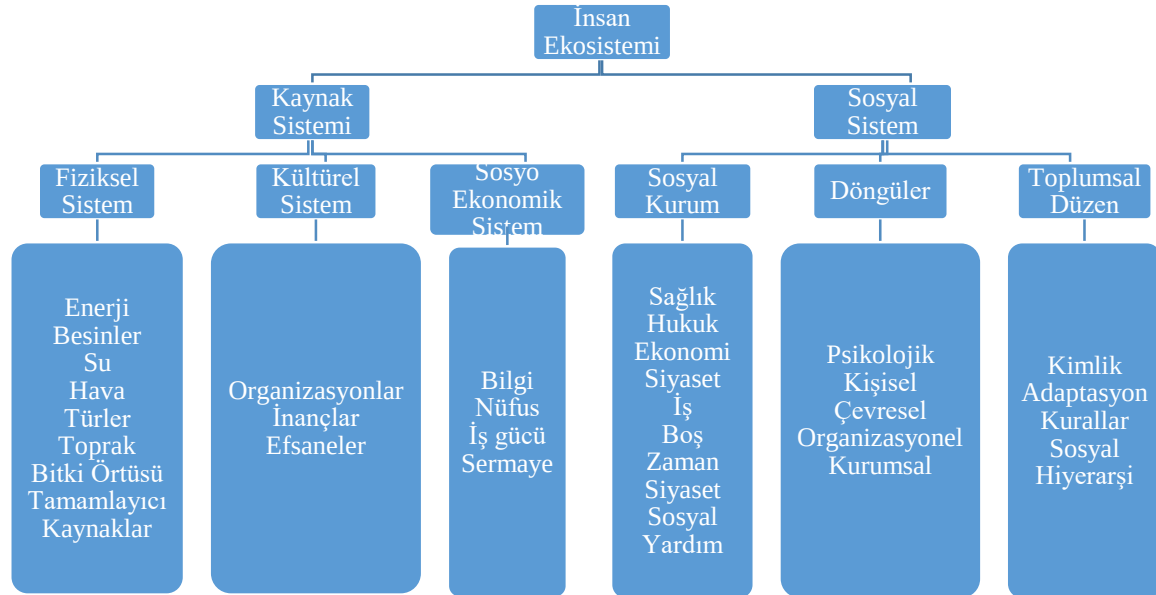
İnsan ekosistemi, insanlar ve çevresi arasındaki ilişkileri kapsar. İnsan ekosisteminde çevre bir ekosistem olarak algılanmaktadır. Bir ekosistem belirli bir alandaki her şeydir - hava, toprak, su, yaşayan organizmalar ve insanlar tarafından inşa edilen her şeyi içeren fiziksel yapılardır. İnsan ekosistemi² çerçevesi, insan özelliklerinin, sosyal şartların ve insan ekosistemlerinin bir parçası olan kurumsal düzenlemelerin çeşitliliğini ortaya koyan kavramsal bir araçtır. Ek olarak, insan ekosistemi çerçevesi bu sistemlerin anahtar biyolojik ve fiziksel yönlerini belirlemektedir.

İnsan ekosistemi, insanların çevreleriyle olan etkileşimlerine bakmanın ve bu ilişkiyi bir sistem olarak düşünmenin bir yoludur. Bu tanımsal çerçevede, organizmanın biyolojik, sosyal ve fiziksel yönleri, çevresi bağlamında ele alınmaktadır. Bu ortamlar, doğal dünya,

² Ferry, ekosistemi modernizm ilişkisiyle tanımlamaya çalışır. Ona göre bir toplum içinde yaşayanların sağlıklı bir çevre içinde bulunmalarına yönelik refah taleplerinin, koruyucu devlet tarafından yerine getirilmesi amacıyla alınan önlemler arasında, inşa edilmiş modern bir evren olduğunu belirtmektedir. Bu evren aynı zamanda ekosistemi de inşa etmektedir. Liberal devlet belirtilen bağlamda modern ilişkilerin oluşturulması için bir çevre oluşturmakta ve bunun içeriğinde yaşama, dinlenme, sağlık gibi insan hakları temelinde demokratik ihtiyaçları yerine getirmektedir (Ferry, 2000: 28).

insanların inşa ettiği gerçeklik ve / veya organizmanın var olduğu sosyal ve kültürel ortam olabilmektedir. İnsan ekosisteminde, kişi ve çevre, karşılıklı etki ve değişimin aktif bir sürecinde birbirine bağlı olarak görülmektedir. İnsan ekosisteminin temel dayanağı, dünyada yaşayan tüm insanların dünyanın kaynakları ile olan karşılıklı bağımlılığıdır (www.encyclopedia.com).

Şekil 2: İnsan Ekosistemi ve Öğeleri

Kaynak: Marten, G. (2001: 25).

İnsanlar ekosistemin bir parçası olmasına rağmen, insan-çevre etkileşimini, insan sosyal sistemi ve ekosistemin geri kalanı arasındaki etkileşim olarak düşünmek gerekmektedir. Sosyal sistem insanlar, onların nüfusu ve davranışlarını şekillendiren psikolojik, sosyal, kültürel, kurumsal olan her şeydir. Sosyal sistem insan ekosisteminin merkezinde olan bir kavramdır. Çünkü ekosistemleri etkileyen insan faaliyetleri insanların yaşadığı toplumdan güçlü bir şekilde etkilenmektedir. Dünya görüşümüz, bireyleri ve toplumu bir araya getiren değerler ve bilgi ile bilgiyi işleme koyduğumuz ve yorumladığımız süreçte eyleme dönüştürdüğümüz şekliyle oluşturulmaktadır. Teknoloji, olası eylemlerimizin sınırını belirlemektedir. Sosyal organizasyon ve toplumsal olarak kabul edilebilir davranışı belirleyen sosyal kurumlar, gerçekte yaptığımız şeylerin örgütsel sonuçlarıdır. Ekosistemler gibi, sosyal sistemler de herhangi bir ölçekte, bir aileden gezegenin tüm insan nüfusuna kadar, olabilmektedir. İnsan ekosistemi, insan faaliyetlerinin sonuçlarını ekosistem ve insan sosyal sistemi aracılığıyla bir etki zinciri olarak analiz etmektedir. Ekosistem, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için materyalleri, enerjiyi ve bilgileri sosyal sisteme taşıyarak sosyal sisteme hizmet vermektedir. Sosyal ekoloji, bir topluma anlaşılabilirlik oluşturan formların ve modellerin, doğal ya da sosyal olarak ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır (Marten, 2001: 1-50).

- Bireyleri çevreleyen yasal sistemler nelerdir?
- Yasal sistemler uygulamada nasıl işlemektedir?

- Bireylerin içinde yaşadıkları toplumda, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan mekanizmaların, aidiyet geliştirme durumları ve işleyişi nasıldır?
- Bireylerin toplumsal kaynaklara ulaşma hususunda yaşadıkları zorluklar nelerdir?
- Toplumsal hizmetlerin uygulanmasında toplumun algısı hangi yöndedir?

Belirtilen düzeyde sorulan sorular sosyal kurumların işleyişinden, sosyal döngüler düzeyinde ortaya çıkan psikolojik, kişisel, organizasyonel ve örgütsel yapıların fonksiyonlarını ve daha geniş bir düzeyde toplumsal adaptasyonun sağlanmasına etki edecek mekanizmaların durumuna kadar bireyin toplum içinde hayatını etkileyen ekosistemin ipuçlarını ortaya çıkarmaktadır.

1.1.2. Ekosistem kuramının temelleri

Gerçeği arama çabası içinde çıkılan yolda elde edilen bilgilerle, genelleştirilmiş kabulleri içinde barındıran kuram, sosyal bilimcilerin bilimsel çalışmalarında başlangıç noktasını oluşturmakta ve bilim adamının araştırdığı konunun sınırlarını ve hangi düzeyde konunun değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Kuramın ne olduğuna yönelik farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Bir tanıma göre kuram, bilimsel olarak gözlemlenebilen bir alanın belirli görünümünü sistematik bir yolla terimler oluşturarak şekillendirmeye aracı olan birbirleriyle ilişkili kurallar ve tanımlar setidir (Theodorson, 1979: 436). Farklı bir tanımlama kuramı bilgi edinme sürecinde ortaya atılan, geçerliliği ve güvenilirliği bilimsel yöntemle saptanmış, iç tutarlılığı bulunan, genellemeler bütünü olarak açıklamaktadır (Gökçe, 1999: 52). Kuramlar, belli bir konuyla ilgili oluşumların adlandırılması neticesinde ortaya çıkan “kavramlar” ve bu kavramlara karşılık gelen “tanımlar” ve tanımlara dayalı “önergeler”den oluşan genellemelerdir. Kuramın geçerliliği ve güvenilirliği, açıklanması gereken durumu, açık ve net olarak ifade edilebilen tanımlamalar yapabilmesine ve hipotez olarak ifade edilen önermeler bütününe yeterince test edilmiş olması ile araştırma kapsamına giren konuyu yeterince kapsama özelliğine bağlıdır (Durand, 1990: 207).

Kuramlar bir sosyal bilim dalının inceleme alanına giren konularda toplumsal dünyaya ilişkin söylenebilecekleri özetleyebilme niteliğine sahiptir (Waters, 2008: 15-16). Belirtilen bağlamda kuramlar dinamik bir yapıya sahip olup bilimsel çalışmalarla desteklenerek tamamlanmamış bir süreci ifade ederler. Kuram bir bilimin kendi alanındaki olayları açıklayabilen genelleştirilmiş bilgiler bütünüdür. Kuramı basamak olarak kullanmayan bir bilimin birbiriyle anlamsız ve uyumsuz gözlemler sonucu elde ettiği bilgiler, rakamlar ve verilerle sınırlı kalmaktadır.

Sosyal Bilimlerde oluşturulan teorilerin günümüzde karşılaştığı en önemli sorun toplumsal gerçekliğin farklı yanlarının birbirleriyle nasıl ilişkiler oluşturduklarıdır. Sosyal teorisinin modern yönelimleri yapı-faillik, makro-mikro, birey-toplum düzeyinde çoğu sosyal sorunların çözüme kavuşturulması için temel kaynaklara dayanmaktadır. Bu türden bir yönelimin temel amacı toplumsal yapının karşıt kutuplu söylemlerinden ziyade uygun çözümler oluşturularak tamamlayıcı bilgilerin ortaya koyulmasını sağlamaktır. Toplumun yapı-faillik alanı olarak görülmesi, toplumu bir etkinlik alanı olarak belirmesini sağlamaktadır. Toplumda ortaya koyduğu eylemlerle kendi iradesi çerçevesinde hareket eden bütün bireyler, toplumda karşılıklı etkileşimi sağlamakta ve etkileşim bireyin günlük

hayatında diğer bireylerle karşı karşıya gelmesine imkân tanımaktadır. Bireysel karşılaşmalar ve davranışlar, içinde yaşadığımız toplumsal çevreyi etkilemekte, aynı zamanda birey bu çevreden etkilenmektedir. Sosyal teori bu etkinlik alanına ve bireylerin bu alanı nasıl etkiledikleri ve etkilendiklerine; bu alanda ortaya çıkan sorunlara odaklanmaktadır (Layder, 2013: 1).

Modern sosyal teori; toplumu karşılıklı etkileşime dayanan bir etkinlik alanı olarak görmektedir. Etkileşimde birey, toplumu etkilerken aynı zamanda toplumdan etkilenmektedir. Bireyler eylem ve etkileşimle toplumsal gerçekliğin yapısını üretirler; bu yapı aynı zamanda eylem ve etkileşimin sınırlarını belirlemektedir. Bu bağlamda modern sosyal teori eklektik bir özelliğe sahiptir. Toplumu hem mikro analizler hem de makro süreçler alanı olarak değerlendirmektedir. Toplumsal yapılarla bireysel etkileşimler arasındaki bağlantıları ortaya koyarken, öte yandan toplumsal yapıların birey tarafından nasıl değiştirilebileceği üzerinde de analizler yapmaktadır. Diğer bir ifade ile toplumsal yapılar statik değil, dinamiktir ve sürekli dönüşüme tabidir (Giddens, Turner, 2007: 15-17). Günümüzde sosyal teorisinin modern yönelimlerinin oluşumunda etkili olan birçok değişimin ortaya çıkardığı sosyal sorunlar bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Ekosistem kuramı da sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda, toplumun her boyutunun birbiriyle etkileşim içinde olduğunu kabul etmekte ve makro, mezo ve mikro düzeylerde sosyal çalışmaların temellerine yönelik bir perspektif sağlamaktadır (Acar ve Acar, 2002: 30). Toplumu genel bir sistem olarak görürken, bu sistem içinde gerçekleşen her türlü aktörün çevreden nasıl etkilendiğini ve çevreyi nasıl etkilediği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda sistem kuramının bir türevi olarak görülebilmektedir. Ekosistem yaklaşımını çalışmalarının temel referans kaynağı olarak alan bir sosyal araştırmacı, bütüncül bir bakış açısıyla toplumu ve sosyal hayatı analiz edebilir.

Psikolog Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekosistem teorisi, insan gelişiminin farklı tipteki çevresel sistemlerden nasıl etkilendiğini açıklamaktadır. Araştırmacılar, politika yapıcılar ve uygulayıcılar, gençlerin boş zamanlarını normal okul günü dışında nasıl harcadıkları ile ilgili fırsatlar ve risklerle ilgilenmektedir. Gençlerin okul dışı saatlerini geçirdikleri ana ortamlardan biri, ders dışı etkinlikleri, okul sonrası programları ve topluluk temelli kuruluşlardaki etkinlikleri içeren organize olmuş faaliyetlerden oluşuyordu. Okul dışı faaliyetler üzerine yapılan pek çok araştırma, faaliyetlerin, farklı kökenden gençlerin olumlu ve sağlıklı gelişimini nasıl etkilediğini anlamak için ekolojik sistemler teorisini kullanmıştır. Modern insani gelişim teorileri, gelişimin, birey içinde ve bireyin parçası olduğu birey ve çevre bağlamları arasında bir etkileşim sistemi içeren karmaşık bir sürecin parçası olarak zaman içinde gerçekleştiğini öne sürmektedir. 1979'da, Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler teorisi üzerine yaptığı kök çalışma, çocuğun ekolojisini çevreleyen bir dizi iç içe geçmiş seviyeleri ortaya koymasına bağlamında açıklayıcıdır (Mahoney, 2017: 239-241). Bronfenbrenner'in katkısı kuramın temel varsayımlarının oluşturulması düzeyinde hayat boyu gelişim çerçevesinde çevre etkisini bilimsel, politik ve mesleki düzeyde değerlendirmesidir. Bronfenbrenner ekolojik sistem teorisini, insanın gelişimini, kişinin çevresini oluşturan ilişkiler sistemi bağlamında temellendirmektedir. İnsan gelişiminin ekolojisi, aktif, büyüyen bir insan ile gelişimin

başladığı acil ortamların değişen özellikleri arasındaki hayat süreci boyunca ilerici, karşılıklı olarak kalacak yerlerin bilimsel çalışması olarak kabul edilebilir.

Bronfenbrenner (1995)'in ekosistem kuramının bilimsel bir araştırmada kullanılması düzeyinde ortaya çıkan başlangıç uygulamasına göre, çevre, karmaşık yollarla etkileşime giren ve kişinin gelişimini etkileyebilecek dört sistem katmanından oluşmaktadır. Daha sonra kuramına bir zaman unsuru içeren beşinci bir boyut eklemiştir. Bu teori, bir örgütün gelişmesini modellemek için genişletilebilir ve özellikle sosyal sorunlara yönelik hizmet sunan kurumların veya sorun yaşayan bireylerin içinde bulunduğu sistemlerin tanımlanması için kullanılabilir.

Dört sistem katmanının her biri mikro, mezo, ekzo, makro sistemler olarak sıralanabilir. Mikro sistem, belirli fiziksel ve maddi özellikler taşıyan ve mizaç, kişilik ve inanç sistemlerinin ayırt edici özelliklerine sahip diğer kişileri içeren belirli bir ortamda gelişmekte olan bir kişinin yaşadığı faaliyetlerin, rollerin ve kişilerarası ilişkilerin modeli olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, bu katman, bir kişinin doğrudan temas ettiği bir dizi yapı oluşturmakta ve gelişmekte olan kişi ile bu yapılar arasındaki etkinin iki yönünü açıklamaktadır. Mezo sistem mikro sistemler arasındaki bağlantıyı içerir. Ekzo sistem, daha geniş sosyal sistemi temsil eder ve olayları kapsar. Gelişmekte olan kişinin bilmediği durumlar, kararlar ve politikalar bu çerçeveye dâhil edilir. Ekzo sistem, dolaysız veya tek yönlü bir etki yapar. Toplum içinde yaşayan bireyleri etkiler. Makro sistem, belirli bir kültürün, alt kültürün ya da geniş bir toplumsal bağlamın “sosyal planı” olarak düşünülebilir ve bunların içinde yer alan değerlerin, inanç sistemlerinin, hayat tarzlarının, fırsatların, geleneklerin ve kaynakların kapsayıcı modelinden oluşur. Bu sistemin genel olarak sadece kişiyi değil mikro, mezo ve ekzo sistemleri de tek yönlü etkilediği düşünülmektedir. Krono sistem, dört sistem katmanından biri olmasa da, ekolojik sistemlerin tüm seviyelerinin çalışmasını etkileyen zamana dayalı bir boyutu temsil etmektedir. Krono sistem, bireyin hayatı boyunca yaşadığı makro sistemin sosyo-tarihsel zaman boyutunun yanı sıra, bir hayat süresi boyunca bireyin hem kısa hem de uzun vadeli zaman boyutlarına başvurabilir (Bronfenbrenner, 1995: 227). Bronfenbrenner'in geliştirdiği kuram bireylerin iç ve dış sistemler ile hayat boyu etkileşim içinde bulundukları zamansal süreçte değerlendirilmekte ve bireysel düzeyden daha geniş sosyal sistemlere kadar kuramın kapsam alanını belirlemektedir. Ekosistem kuramının temelinde sistem kuramı olmasına karşın, literatürde sistem kuramının mekanize edilmiş doğasının geliştirilerek, çevresel, tarihî ve bireysel oluşumların sistemle arasındaki ilişkilere odaklanması nedeniyle, ekosistem kuramı daha kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır.

1.1.3. Sistem kuramı

Sistem kuramının temelleri, biyolojik ve sibernetik sistemlerin anlaşılması ve farklı sistem modellerinin işleyişini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmalarla atılmasına rağmen, sosyal bilimlerde sistem kuramı fonksiyonalizm ve işlevselcilik kuramlarının temel argümanları üzerine inşa edilmiştir.

Sistem Kuramı 20. yy'dan günümüze sosyal bilimler alanında sosyoloji, antropoloji, psikoloji, ekonomi ve siyaset bilimi gibi bilimlerin çalışmalarında en çok kullanılan kuramlar arasında yer almaktadır. Sistem yaklaşımının araştırmacılar tarafından

kullanılmasının sebebi doğa, toplum ve insan ilişkilerinin arasındaki bağlantıların farkına varılması ve bütüncül bir kavrayışın ortaya koyulmasıdır (Yolcuoğlu, 2017: 404). Sistem teorisinin ortaya çıkması bilimlerde ortaya çıkan aşırı uzmanlaşmanın genelin ve karmaşık olayların anlaşılmasını zorlaştırdığından dolayı bütüncül bir bakış açısının sağlanabilmesi amacıyla geliştirilmiştir. 1920'lerde Von Bertalanffy tarafından teorisinin temelleri atılmış ve bu teori Weiner, Boulding gibi bilim adamlarının katkılarıyla geliştirilmiştir.

Bu yaklaşıma göre belli bir bütün sistem yaklaşımına göre analiz edileceği zaman, temel düzeyde şu soruların cevaplandırılması gerekmektedir;

1. Sistemin amaçları nelerdir?
2. Sistemin alt sistemleri nelerdir?
3. Alt sistemlerin birbiriyle ve sistemin bütünüyle ilişkisi nasıldır? (Kaban, 1994: 220-221).

Sorularına aranacak cevaplar sistemin bütününe anlaşılması için sistemin kuruluşunun ve işleyişinin temel mantığını, bağlı olduğu alt sistemler arasındaki süreçlerin anlaşılmasını ve bunların hepsinden öte parça bütün ilişkisini aşan, parçaların toplamından daha fazla, yeni bir yapının ortaya koyduğu oluşumun anlaşılmasını sağlamaktadır.

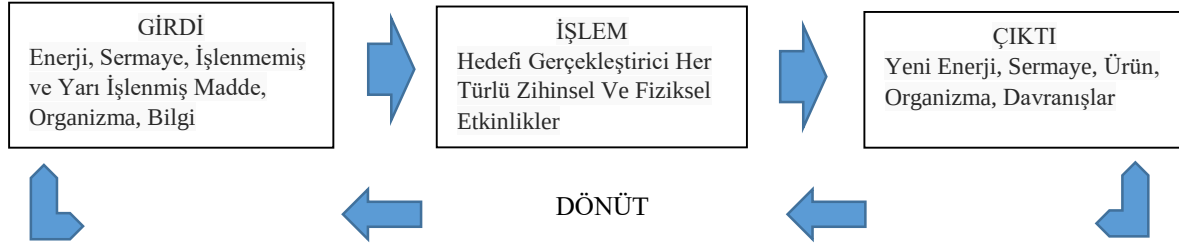
Teorisinin ana varsayımı sistemler bir bütün oluşturmaktadır ve aynı zamanda her sistem bir sistemin parçasıdır ve düzenli bir şekilde sistemin bütünü ve parçaları arasında ilişkiler bulunmaktadır. Sistem ve alt parçaları birbirlerini etkilemektedir. Parça bütün ilişkisi dengede olup sistemin bütünlüğünü sağlamaya devam etmektedir. Teori, sistemlerin gelişimi, dönüşümü ile ikisi arasındaki etkileşimler ve ilişkiler üzerine kurulmuştur (Teater, 2014: 27).

Sistemin parçalarındaki değişme sistemdeki değişmeyi beraberinde getirmekte, bu değişimin uyumlu olması sistemin dengede kalması için gerekli şart olarak ortaya çıkmaktadır. Sistemlerin belirli bir sınırı bulunmaktadır. Bu sınır etkileşimde olduğu diğer etkenleri ifade etmektedir. Sistemler açık veya kapalı olabilmektedir. Sistemlerin çevreyle etkileşim sonucu alış-veriş içinde olması sistemi açık hale getirmektedir. Sistemin açık veya kapalı olması sistemin girdileri olan enerji, kaynak, birey veya bilginin sisteme dâhil edilmesi veya edilmemesi ile ilgili bir durumdur. Sistemin parçaları sürekli denge halindedir. Ancak bu denge statik durumu ifade etmemekte, mevcut değişimler karşısında sistemin sürekliliğini sağlayabilmesi için oluşan bir uyum olarak açıklanmaktadır (Sönmez, 1994: 1-3).

Sistem yaklaşımını açıklamada kullanılan temel bazı kavramlar bulunmaktadır. Sistem, Açık sistem, kapalı sistem, yarı açık sistem, girdiler, çıktılar, dönüt, işlem, denge, alt sistem, eşitlik, eşitsizlik, eş sonuçluluk bunlardan bazılarıdır.

- Sistem: Fonksiyonel bir bütünlük oluşturmak için istikrarlı bir şekilde parçaların bir araya gelerek oluşturdukları bütündür (Kirst, Ashman vd., 2009: 314).
- Açık sistem: Bir hedefe ulaşmak üzere örgütlenerek uygulamalarda bulunan ve her bir uygulamadan sonra yeniden bir örgütlenme içine girerek uygulamaya koyulan bir örüntüdür. İşleyişi girdi, işlem, çıktı ve dönütten oluşmaktadır.

Şekil 3: Açık Sistem ve Öğeleri

Kaynak: (Sönmez, 1994: 2).

Açık sistemin bir ögesi olarak girdiler sistemin amacına ulaşabilmek için dışarıdan alınan ve gerekli olan her türlü malzeme, bilgi, yiyecek, insan, para, enerji, organizma vb. olabilir. İşlemler, girdilerin hedefler doğrultusunda, işlendiği, biçimlendiği, yeniden oluşturulduğu bölümdür. Bu süreçteki işlemler sistemin hedeflerini gerçekleştirebilecek nitelik ve nicelikte olmalı, belli bir sırada ve ahenk içinde çalışmalıdır. Aksi takdirde sistemin işlemesi mümkün olmamaktadır. Bu sürecin işlemesi için sistem birtakım dönütler oluşturmaktadır. Dönütler sistemin dengesini oluşturmakta ve sürecin devamı sağlanmaktadır. Açık sistemlerde farklılaşma, karmaşıklık, iş bölümü, büyüme ve gelişme devam etmektedir. Farklılaşmada her işlemi yapacak, uzmanlaşmış birimler oluşturularak bu birimlerde görev yapan elemanlar bulunmaktadır. İşlemlerin karmaşılaşması farklılaşmayı doğurmuştur. Çıktılar, girdilerin işlemler bölümünden amaçlar doğrultusunda biçimlendirilerek ortaya çıkan ürünler toplamıdır. Çıktılar ne derece amaca uygun hedeflere ulaşıyorsa sistem tutarlı, etkili ve verimli kullanılıyor demektir. Dönüt, sistemin amaçları doğrultusunda oluşturulan hedeflere hangi oranda ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmemizi sağlayan geri bildirimlerdir. Dönüt sistemin eksik yanlarını belirlemede ve sistemin onarılıp düzenlenerek yeniden işlemesine imkân vermektedir (Sönmez, 1994: 2-4).

- **Kapalı Sistem:** Çevreleriyle etkileşim içinde olmayan sistemler için kullanılmaktadır. Kapalı sistemlerde çevrelerinden etkilenme ve çevrelerini etkileme gibi bir durum söz konusu değildir. Kapalı sistemlerin bu özelliğinden dolayı sosyal sistemler içinde değerlendirilmemektedir.
- **Yarı Açık Sistem:** Yarı açık sistemlerde açık sistemlerde olduğu gibi girdiler, işlemler ve çıktılarından oluşmaktadır. Farklı olan yanı sistemin yeterli ve düzenli bir dönüte sahip olmamasıdır. Dolayısıyla sistemin işleyişiyle ilgili verimli bir sonuç alınamamaktadır.
- **Sınırlar:** Sistemler kendilerini diğer sistemlerden ayıran sınırlara sahiptir. Sınırların niteliği fiziksel ya da psikolojik olabilir. Sınırların yapısı çevresiyle etkileşim içinde bir yapı ise geçirgen, veri girişi sağlanmıyorsa kapalı bir nitelik arz eder.
- **Denge:** Denge sistemin işleyişi esnasında oluşan bir sürecin sonucunda ortaya çıkar. Sistemin dışardan girdi alması ve işleme süreçlerinde sisteme yapılan katkının sistemin işleyişini devam ettirmesi durumunda ortaya çıkan statik durumun devam ettirilmesidir.

Sistem teorisi insan ilişkilerinin anlaşılması için de bir perspektif sağlamakta ve insan davranışını, birçok sistemle ilişkili olarak açıklamaktadır. Birey, içinde bulunduğu sosyal

çevreden bağımsız değildir. Kurama göre birey-çevre-sistem etkileşimi ön plandadır (Cüceloğlu, 1992: 250). Sistem kuramına göre, insanların ihtiyaçları onların parçası olduğu daha büyük sistemler tarafından karşılanmaktadır. Sistemler, birbiriyle ilişkili ve birbirine bağlı parçalardan oluşmaktadır. Bu sistemler, aile, küçük grup; toplum, sağlık kurumları ve okul, sosyal örgütler gibi sosyal kuruluşları kapsamaktadır. Toplumda yaşayan bireyler daha büyük sistemlere aittir. Bu sistemler bireylerin çevresini oluştururlar. Sosyal sistemler kuramı, bu sistemlerin ve onların ihtiyaçlarının belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

Sistem yaklaşımını gerek bilimsel çalışmalarda ve gerekse de mesleki çalışmalarda kullanılmaktadır. Sistem yaklaşımının insan sorunlarını çözmek için kullanan bilim ve mesleklerden biri de sosyal hizmet bilimi ve mesleğidir. Kuramın sosyal çalışma uygulamalarında kullanılması, iç ve dış çevre faktörlerini bir bütün olarak değerlendirme imkânı tanınmasındandır. Sistem kuramını temel alan çalışmalarda mikro, mezo ve makro düzeyde ortaya çıkan sosyal sorunların hangi kaynaktan beslendiği hakkında kapsamlı bir sınıflama, problemleri teşhis etmede birçok sebebi göz önünde bulundurma ve farklı çözüm yollarının oluşturulması mümkün olabilmektedir. Kurama göre, mevcut sistem bir bütünlük içinde değerlendirilerek çözümler geliştirilmelidir, ancak sistem yaklaşımının bazı yetersizliklerinden de söz edilebilir.

Sistem yaklaşımı mevcut olanı analiz etmeye ve gözlemlemeye yöneliktir. Bu sebeple mevcut durumu mekânsal ve mevcut zamana dayalı süreç içinde ele alır. Sistem yaklaşımına getirilen en önemli eleştirilerden biri de hali hazırdaki sosyal oluşumların tarihsel bağlarından kopuk olarak ele alındığı ve mekanize edildiği, insancıl olmaktan uzak, fazla standardize olmuş işlemler yumağı olarak görülmesidir. Sistemin geçmiş ve gelecek ile ilgili bağları kopuktur. Diğer yandan sistem yaklaşımı değişimin kaçınılmaz olduğuna değinmekte ve alt sistemlerin bu değişimlerden etkilenme düzeyini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu süreçler içinde insan genel sistemin bir alt sistemi olarak görülmektedir (Kaban, 1994: 221). Bu durum failliğin belirleyicisi olan bireyi, fiiliyatı oluşturan düzeyden, pasif etkileşime tamamen açık bir mekanizma durumuna indirgemektedir.

Birey çevresiyle sürekli etkileşim içinde ve çevreyi etkileyen ve etkilenen konumuyla aktif bir yapıyı oluşturmakta ve sistemin temel belirleyicisi olarak sistemin değişimini doğrudan sağlayabilmektedir. Bu durum bir toplum içinde meydana gelen makro düzeyde toplumsal, mezo düzeyde sosyal ve mikro düzeyde bireysel davranışı açıklamada yetersiz kalmaktadır. Sosyal çalışmaların temel dinamiği olan çevresi içinde birey kavramsallaştırması, etkileşimi ve değişimi temel almaktadır. Sosyal çalışmaların belirtilen bağlamda standardize olmuş mekanik süreçlere indirgenemeyen, toplumsal gelişmelerin ve değişimlerin her bireyin üzerinde farklı bir iz bıraktığı ve sosyal sorunların da bu süreçte bireysel özelliklerin dikkate alınarak, çevredeki imkânların aktive edilerek, uygun bağların kurulmasıyla çözümlenebileceği kuramsal bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. Bütün bu oluşum standartlaştırıcı, kalıplaştırıcı, mekanize edici süreçlerden ziyade etkileşime açık ve etkileyen çevresi içinde birey kavramsallaştırmasında daha kapsayıcı ve insancıl bir kuramın sosyal çalışma temellerinin sağlamlaştırmasında kullanılması gereğini ortaya koymaktadır.

1.1.4. Ekosistem kuramının arka planı

Teknoloji ve bilimdeki hızlı gelişmeler, davranış bilimlerinde de değişim ve gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Artık insan davranışı sadece kişinin özelliklerine göre bakılarak değerlendirilmemekte, kişiyi ve davranışlarını etkileyen çevresel faktörler de göz önünde bulundurulmaktadır. Bu düşünce sistemi üzerine bina edilen birçok kuram ve yaklaşımlardan birisi de ekolojik sistem yaklaşımıdır.

Davranış bilimlerinde, genel sistem yaklaşımı ve ekolojik sistem yaklaşımı çalışmaları yapılmadan önce hâkim olan model medikal modeldi. Bu modelle sorunsal davranışların nedeni olarak yalnız birey ve bireyin iç yaşantısı görülmekteydi. Bu modelin mimarı Sigmund Freud davranışsal sorunu olan bireyleri hasta olarak görmekte ve bireylerdeki davranış sorunlarını mental problemler olarak değerlendirmekteydi. Bu tür bireylere şizofrenik, depresif gibi tıbbi teşhisler konularak sorunun çözümüne yönelik sadece bireyin ruhsal yapısına odaklanılmaktaydı. 1960'lı yıllarla birlikte sosyal bilim çevrelerinde medikal modelin uygulamada ortaya çıkan sorunları tartışılmaya başlanmıştır (Ashman ve Zastrow 1990: 10). Davranış bilimlerinde meydana gelen bu değişim özellikle 1929 Dünya Ekonomik buhranı ve II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan işsizlik, yoksulluk, göç gibi, bireyler üzerinde stres faktörü oluşturan, toplumsal olaylarla ivme kazanmıştır. Yaşanan bu hızlı gelişmeler sorunun bireysel düzeyde aranmaması gerektiğini, çevrenin de birey üzerinde etkili olduğu anlayışını ortaya çıkarmakta ve bu anlayış da ekolojik sistem yaklaşımının temelini oluşturmaktadır (Compton ve Galaway, 1979: 111-114). Sorunların daha geniş bir sistemin parçası olarak ortaya çıktığı, bireyin biyo-psiko-sosyal yapısı itibarıyla sosyal ve toplumsal sistemin bir parçası olduğu, bu nedenle de sorunların kaynağının da bu çerçeveden değerlendirilmesi gerektiği, medikal modelin bu bağlamda sorunları değerlendirmede kapsayıcılığının bulunmadığı, kuramın temsilcileri tarafından açıklanmaktadır.

Bir psikolog olan Roger Barker 1965'te Ekoloji kavramını ilk kez davranış bilimlerinde kullanmıştır. 1979 yılında da Caryl Chessman çevre ve insan organizması arasında gerçekleşen karşılıklı uyuma odaklanan uyum dengesi (goodness of fit) kavramıyla ekolojik sistem kavramını sosyal hizmet uygulamalarında kullanmıştır. Ekolojik yaklaşıma göre çevrenin özellikleri ile insan davranışları karşılıklı uyum içinde olmalıdır (Turan 1999: 311). Modern toplumlarda birey, çevre uyumunu engelleyen bireyleşme, sosyal bağların zayıflaması, aile yapısında meydana gelen değişimler bireylerin sosyal iletişimini zayıflatmakta, bu durum toplumsal bütünlüğün sağlanmasını ve güvenliğin oluşturulmasını tehdit etmektedir.

Coleman, Bourdieu ve Putnam'ın modern toplumlarda bireyciliğin ve benmerkezciliğin olmasına rağmen, sosyal sermayeyi toplumun tüm kesimleri için geçerli olan ve bireylerin birbirleriyle etkileşimlerinden ortaya çıkan, bireylerin alacakları ve verecekleri arasında bir bağ kuran, bireysel davranışların bir toplamı olarak ortaya çıkan bir oluşum olarak değerlendirmektedir (Field, 2008: 28-29). Uygulamada ise toplumsal değer oluşturma hususunda yeterli değeri oluşturamayan bireyler bu türden bir sermayeden çoğu zaman yoksun kalmaktadır. Bu durum dezavantajlı bireylerin toplum kaynaklarıyla kurulacak olan

bağın kurulması bağlamında, birey, çevre etkileşimini olumsuz etkilemekte ve özellikle dezavantajlı kesimler içinde bulunan evsiz bireylerin toplumsal adaptasyonunu engellemektedir. Belirtilen bağlamda ekosistem yaklaşımı sembolik etkileşimcilik, fonksiyonalizm ve çatışma kuramlarının öne sürdüğü tezleri uygulamada harmanlayan ve daha kapsamlı bir bakış açısı oluşturarak sosyal sorunların çözülmesinde pratik çözümler üreten bir yaklaşımdır.

Macdonis (1997)'e göre sembolik etkileşimcilik insanların birbirleriyle etkileşim kurduklarını ve toplum tarafından bir anlamlar dünyası oluşturulduğunu varsaymaktadır. Kurama göre bireyin anlamı çevre içinde girmiş olduğu etkileşime bağlıdır. Belirtilen bağlamda insanların hakları, yükümlülükleri ve kimlikleri etkileşim sonucu ortaya çıkmakta ve anlam kazanmaktadır. Etkileşimlerin düzeyi bireysel düzeyde farklı anlamlar ortaya çıkarmaktadır. Evsiz bireyler toplumda yaşayan bazı kesim insanlar tarafından tembel, işe yaramaz olarak görülürken, bazı kesimler ise yardıma muhtaç olan ve desteklenmesi ve toplumun nimetlerinden eşit olarak yararlanması gereken bireyler olarak görülebilmektedir.

Ritzer (2008)'e göre işlevselcilik toplumun sosyal sistemlerinin düzenini ve karşılıklı bağımlılığını sürdürdüğünü öne sürmektedir. Kurama göre toplum sınırlarını belirlemekte ve hayatını devam ettirebilmek için kendi kendisini idare etmektedir. Toplum katı sınırlar içinde kapalı bir sistem olabileceği gibi, açık sınırlar içinde sürekli etkileşim içinde olan ve çevresinden etkilenen ve etkileyen bir yapıya sahiptir. Toplum evsizliği bireysel başarısızlık olarak görmektedir. Toplumun çoğu evsiz olmadığı için, evsiz bireyler, toplumun yapısını uygun şekilde takip edememekte ve bu durum kendi hayatında deneyimlediği zor şartlarla sonuçlanmaktadır. Örnek olarak, evsiz bireylerin konut sahibi olması gerekmektedir. Bunun için bir iş bulması, yeterli bir gelire sahip olması elzemdir. Bunun gerçekleşmediği durumda ise bu durum sosyal sistemin bir hatası olmamakta ve bireysel yetersizlik olarak görülmektedir. Diğer bir örneğe göre, sığınma evlerinde katı kuralların bulunması ve evsiz bireylerin bu kurallardan dolayı buradan hem kurum tarafından çıkarılmak istenmesi hem de kendilerinin ayrılmak istemeleri bireylerin sokakta hayatını devam ettirmelerine ve donarak ölmelerine neden olmaktadır (Lux, 2015: 22). Bu durumda kendisini devam ettiren sosyal sistem, zayıf bireyi toplum dışına itmektedir.

Çatışma teorisine göre toplumda güç ve ezilenler arasında sürekli bir mücadele bulunmakta, bu durum toplumun dinamosunu oluşturmaktadır. Ritzer (2007)'ye göre kuramın temel tezlerinden evsizler için yapılan çıkarıma göre evsiz bireyler yoksul durumda kalmak zorunda bırakılmaktadır. İktidardakiler evsizleri sosyal yardımlar gibi para destekli yardımlarla talihsiz hallerinde kalmaya zorlamaktadır. Toplum ise evsiz bireylerin sosyal hareketlilikle yükselmesini, bir iş bulmasını veya bağımlılıktan rehabilite edilerek kurtarılmasını istemektedir. Belirtilen bağlamda çatışma teorisi sistemde radikal bir değişimin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Gece barınaklarının iktidardakiler tarafından işletilmesi, barınakların mevcut durumunun kötü şartlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, gece barınağı haricinde, evsiz bireylerin geceleri zamanlarını geçirecekleri daha iyi barınak şartlarının gerektiğini ortaya koymaktadır. Evsizlerin hem hayatlarında hem de gece sığınaklarında iyileşme görebilmesi için, birleşik bir birim oluşturmaları ve gece

barınaklarının yanı sıra konut ve kamu yardımı gibi konularda yasa koyucuların görevlerini üstlenmeleri gerekmektedir (Lux, 2015: 23).

Birey, çevre etkileşiminin önemi üzerine temellerini atan ekosistem kuramı, evsizliği, etkileşim kuramının temel argümanı olan ilişki temelli oluşumun, toplum³ düzeyinde ortaya çıkan anlamının açıklanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Fonksiyonalist kuram bağlamında sistemin evsizlik olgusunu nasıl dışladığı belirtilmekte ve sorun kaynakları açıklanmaktadır. Çatışma kuramı kapsamında da güç ve otorite ilişkilerinin evsizlik hizmetlerini olumsuz yönde etkilediğini ve bu bağlamda yasal ve hak temelli bir uygulamanın evsizlerin hayatlarında istendik yönde bir değişim sağlanmasında elzem olduğunu vurgulamaktadır.

1.1.5. Ekosistem kuramının temel ilkeleri

Ekosistemin çok boyutlu doğası, ekosistemin temel ilkelerinin ne olacağına dair sınırların belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Literatürde ekosistem temelinde yapılan araştırmalarda en önemli çerçeve belirleyici, bireylerin anlam dünyaları, sistemin yapısı, kaynaklar ve toplumun belli bir olguyu değerlendirme düzeyidir. Toro, Tricketti, Wall ve Salem (1991)' de evsizlik konusunu ekolojik bakış açısı çerçevesinde oluşturdukları bazı kavramlaştırmalarla değerlendirmiş ve evsiz insanların kişisel, sosyal, ekonomik kaynaklara ulaşım düzeylerine göre sorunu ele almışlardır. Toro ve arkadaşlarına göre ekolojik yaklaşımda evsizlik kişisel bir problem olarak değerlendirilmemekte, sorun sosyal bağlamda kişilerin çevresi ile birçok farklı ortamda gerçekleştirdikleri etkileşim olarak ele alınmaktadır. Yaklaşım araştırmacılar tarafından 4 ekolojik ilke çerçevesinde temellendirilmektedir. Bu ilkeler birbirleriyle bağlantılı olup sosyal konsepti ve kişilerin sosyal çevreleri ile olan etkileşimleri anlamak için oluşturulmuştur.

Adaptasyon İlkesi: Bu ilkeyle kişilerin sosyal ortamda geliştirdikleri ilişkiler ele alınmıştır. Ekolojik çevre sosyal normları, hizmet veren servislere ulaşmadaki farklı politikaları, sosyal destek yapılarının ulaşılabilirliğini, komşuluk davranışlarını, geniş ekonomik eğilimleri, problem ve çözüm yollarını çevreleyen kültürel inançları içinde barındırır (Johnson, Freels, vd., 1997: 437-442). Bireysel sosyal hizmet müdahalesi düzeyinde sorunlar, sosyal çevre bazında sağlanan fırsatlar ve gereksinimlere adaptasyon sağlanmasıyla çözüme kavuşturulur. Evsizlik bağlamında adaptasyon ilkesi farklı öneme sahip etkiler üzerinde durur. Bunlar;

Sosyo-Kültürel Etkiler: Adaptasyon ilkesi kültürün ve sosyal faktörlerin evsizlik olgusunu nasıl etkilediği üzerinde durulmasını önerir. Kültürel faktörler evsizlik deneyimini şekillendirmekle kalmaz aynı zamanda evsizlikle mücadele programlarını da şekillendirir. Halkın evsiz insanlarla ilgili gerçekleştirilen programlar ve politikaların hangisini desteklediği algısı da kültürün nasıl evsiz insanların hayatları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin halk yardım harcamalarının artmasını desteklememesine rağmen iş eğitim programları, uyuşturucu madde kullanımı tedavisi ve düşük fiyata ev sahibi olma

³ Bauman ilişki temelinde toplumu potansiyel bir güç olarak açıklamaktadır. Ona göre toplum, paylaşılan, onaylanan, yüceltilen düzeyinde ortaya çıkan ortak bir konsensustür. Toplumsal hayatın varlığı ve toplumsal iyilik hali bu gücün toplum tarafından meşrulaştırılmasıyla olur. Dolayısıyla toplum tarafından paylaşılan ve onaylanan her şey toplumun aşkın yönünü ifade eder (Bauman, 2005: 9).

alışmalarını desteklemektedir (Toro, Trickett, Wall ve Salem, 1991: 1209; Graham, Jones, vd., 2011: 367-381).

Yerel Etkiler: Her ne kadar sosyo-kültürel faktörler evsiz insanlara bakış açısında etkili olsa da yerel bölgeler ve toplumsal yapı evsiz insanlara bakış açısında olumsuzluklar oluşturabilir. Üst düzeyde evsizliğin çözümüne yönelik her ne kadar oluşturulmaya çalışılan programlar olsa da yerel düzeydeki bireylerin bu konudaki bakış açıları, davranışları, endişeleri bu programlara olumsuz etki edebilmektedir. Belirtilen sebeple adaptasyon ilkesi evsiz insanlarla ilgili çalışmalar bakımından yerel yapıya da önem vermektedir (Toro, Trickett, Wall ve Salem, 1991: 1210; West. Verity, 2018: 35-72).

Adaptasyon ilkesinin üzerinde durduğu konulardan bir diğeri kişi ve evre uyumluluğudur. Uyumun sağlanabilmesi için evsizlik düzeyinde uygulamaya koyulan, farklı evsiz grupları bağlamında değerlendirildiğinde, politika, hizmet ya da evre düzeyinde oluşturulan kaynakların niteliksel ve niceliksel olarak yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Hizmetlerin çoğu isteksiz ve her şarta uyum sağlayamayan diğer evsiz insanlar için de yapılandırılmış olması gerekmektedir. Uygulanacak hizmetlerin farklı yapı ve karakterdeki evsiz insanlara uyarlanması için iki türlü yaklaşım sergilenebilir. Birincisi evsiz insanların oluşturduğu topluluğa farklı ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemelerini sağlayacak ortam ya da programlar oluşturmaktır. Diğer yaklaşım ise evsiz insanlara yönelik düşük fiyatta ev, iş fırsatı, eğitim seminerleri sunularak onların bu programlardan hangisinin kendileri için faydalı olduğunu değerlendirmelerine imkn sağlamaktır (Toro, Trickett, Wall ve Salem, 1991: 1210). Evsizliğin oluşumu birçok nedenden kaynaklanabilmektedir. Evsizlik hizmetlerinde vaka odaklı uygulamalar evsiz bireylerin ihtiyaçlarına göre hazırlanan hizmet programları, topluma adaptasyonu sağlayacak önemli mekanizmalardır.

Kaynak İlkesi Döngüsü: Adaptasyon ilkesi evsizlerle ilgili geniş bir görüş sergilerken kaynak ilkesi döngüsü daha farklı bir bakış açısıyla sosyal sistem içindeki kaynakların nasıl tanımlandığı, dağıtıldığı ve artırıldığı konularına değinmektedir. Kaynaklar kişiler, grup ve toplumların hedeflerine ulaşmak için kullandıkları somut nesneler ile soyut oluşumları ifade etmektedir. İş yetenekleri, kişisel kabiliyetler, problem çözme yetenekleri gibi kişisel kaynaklar ile arkadaşlıklar ve hizmetlere erişim gibi sosyal ağlar da kişilerin ortama adaptasyonunda önemli faktörlerdir (Toro, Trickett, Wall ve Salem, 1991: 1211). Bu bağlamda kaynakların daha iyi değerlendirmesi ve oluşturulması evsizlik açısından önemlidir. Evsiz bireylerin mesleki beceri düzeylerinin değerlendirilmesi, kişisel düzeyde güçlü yönlerinin ortaya çıkarılması, problemlerle başetme konusunda mevcut kaynakların ve ulaşım yollarının belirlenmesi gerekmektedir.

Bağlılık İlkesi: Ekolojik bağlılık ilkesi her sistemin bağımlı parçalar olarak görülmesi savına dayanır. Durağan zamanlarda bu parçaların kişinin günlük rutinlerine etkisi nötr haldedir fakat değişim zamanlarında bağlılık ilkesi bir parçada olan değişimin sistemin diğer parçalarına ne kadar etki ettiği üzerinde yoğunlaşır. Kişiler ve aileler bakımından evsiz olmak aile rollerinin yeniden tanımlanması, sosyal hayattaki değişiklikler ve sağlık problemlerindeki risklerin oluşması bakımından hayatın diğer alanlarını da etkilemektedir (Struening, 1990: 66). İnsanlar diğer insanlarla, kuruluşlarla ve farklı büyüklükteki gruplarla, aile, iş, okul arkadaşlıkları, etkileşim içinde bulunabilir. Bu sistemler içinde

sosyal hizmet sadece bireylerin nasıl davrandıklarıyla değil aynı zamanda bu sistemlerin ve insanların nasıl karşılıklı etkileşim içinde olduklarını hedef olarak belirlemektedir.

Şekil 4: Bağlılık İlkesine Göre Evsizlik Süreci

Kaynak: Zastrow, Ashman (2016: 29-30).

Bağlılık ilkesi kapsamında Şekil-4’de bir ailenin yapısal nedenlerden oluşan ekonomik buhran sonucu nasıl evsiz hale geldiğini açıklanmaktadır. Ekonomik sistemdeki olumsuzluklar bireyin işsiz kalmasına, sosyal güvenlik destek sistemlerinin sınırlı olması da aile sisteminin krize girmesine neden olmaktadır. Bu durum aile üyelerinin fiziksel, psikolojik ve barınma ihtiyaçlarının ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır.

Sistemin bir parçasındaki değişiklik bağlı diğer parçalara da etki ettiğinden dolayı bunun negatif sonuçları olabilmektedir. Yeterli ve koruyucu sosyal güvenlik ağlarıyla bu olumsuzlukların etkisi azaltılmaya çalışılmalıdır. Aile destek mekanizmalarının oluşturulması, sağlık, sosyal hizmet ve yardımların geliştirilmesi bireyleri birbirine ve topluma bağlayan bağların güçlendirilmesi hususunda gerekli önlemler arasındadır.

Başarı İlkesi: Başarı ilkesi daha çok politika alternatifleri ile uzun dönem ve kısa dönem alternatif aksiyon stratejileri üzerine odaklanmaktadır. Örneğin farklı evsiz grupların ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için hangi mevcut hizmet ve üzerine kurulu paradigmlar değiştirilebilir, genişletilebilir ya da tekrardan tanımlanabilir? Başarı ilkesi aynı zamanda daha önceki sosyal problemler nasıl ortaya çıktı? Nasıl cevap verildi bu problemlerden çıkarılan dersler nelerdir? Konularına odaklanır (Toro, Trickett, Wall ve Salem, 1991: 1213). Ekolojik kuramın evsizlik olgusuna uyarlanan dört temel ilkesi çalışmanın ana çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu ilkeler ekolojik sistem kuramının genel çerçevesini belirlemektedir. Bunun yanı sıra birçok ekosistem kuramcısı uygulamada sosyal çalışmacılara yol gösterecek daha somut yol haritaları belirlemişlerdir.

Anderson (1981), Hernandez, Jorgensen, Judd, Gould ve Parsons (1985)’de ekolojik sistem teorisinin altı temel ayağı olduğunu ve sosyal çalışmacıların bu altı temeli uygulamalarında birey, aile, küçük grup, organizasyon ve toplum olmak üzere beş temel yönlendirme sistemi ile etkin bir şekilde çalışmasını sağladığını belirtmektedir;

- 1) Konferans sözcüğünden ilham alınan İngilizce karşılığı *Conferee* sözcüğünden türetilen bu rol, uygulayıcının problem çözmede hizmet alan bireye birincil yardım

kaynağı olarak görev yapması halinde hazırlanan uygulama ve programlara odaklanır.

- 2) Etkinleştirici: Uygulayıcının sistem işleyişini kolaylaştırmak ve geliştirmek için olayları, etkileşimleri ve çevresel değişkenleri yapılandırdığı, düzenlediği ve dönüştürdüğü eylemlere odaklanır.
- 3) Broker: Bu rol, sosyal çalışmacının hizmet alan bireyi, yardım ve hizmetlerle ilişkilendirmek ve destek hizmetlerinin kalitesini kontrol etmek olduğunda gerçekleştirilen eylemler olarak tanımlanır.
- 4) Arabulucu: Sosyal çalışmacının amacı, sosyal sorun yaşayan tarafların bakış açılarını uzlaştırmak ve sorunun çözümünde hedefe yönelik ortak eylemde bulunmalarını sağlayan sürece odaklanmaktır.
- 5) Savunuculuk: Sosyal çalışmacı tespit edilen sorun karşısında hizmet alan birey adına gerekli kaynakların güvence altına alınmasında ve kaynakların geliştirilmesinde sergilenen eylemler olarak tanımlanır.
- 6) Koruyucu: Sosyal çalışmacı, sosyal kontrolün sağlanması için gerçekleştirdiği veya hizmet alanın yetkinlik düzeyi yetersiz görüldüğünde koruyucu eylemde bulunduğu zaman yapılan eylemler olarak tanımlanır (Anderson vd. aktaran, Pardeck, 1988: 135).

Toro, Trickett, Wall ve Salem'in ekolojik yaklaşıma yönelik açıklamalarında daha çok teorinin evreni üzerine bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmaktadır. Anderson, Hernandez, Jorgensen, Judd, Gould ve Parsons'ın ekolojik sistem teorisi ise ekosistemin oluşturulabilmesi için sosyal çalışmacının rolü üzerine odaklanmaktadır. Ekolojik sistemi oluşturan kaynaklar, uyum, strateji, etkileşim ve değişim kavramları kuramın temelleri olarak görülmektedir. Anderson, Hernandez, Jorgensen, Judd, Gould ve Parsons'ın açıklamalarında ise mesleki uygulama yönü ağırlık kazanmakta sosyal çalışmacının uygulamalarında kullanacağı bir taslak olarak rota bilgisi veren bir araca dönüşmektedir. Her iki araştırmacı grubunun yaptığı açıklamalar birbirini tamamlayıcı nitelikte olup teoriyle uygulamanın bileşkesi niteliğindedir.

1.1.6. Sosyal hizmette kuramın yeri ve ekosistem uygulaması

Gözlemlene teriminden üretilen kuram birtakım olguları ve olgular arası ilişkileri açıklayan kavramsal sistemler bütünüdür. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kuram bir açıklama aracıdır. Her kuram, kavramlarla örülmüş bir bütün üzerine inşa edilmiştir. Kavramlar olguları temsil etmektedir. Gözlemciye kendini kabul ettirecek kesin ve açık olgular olmadığı için biz gerçekliği ancak onu temsil eden kavramlarla anlayabiliriz.

Kavramlar gerçekliğin bir yorumunu içerdiği için olguları açıklamaya yönelik farklı ve çok sayıda kuram inşa edilmiştir. Bütün bilimler için kuram çok önemli bir yere sahip olmakla beraber, kuramın kapsamı ve olgulara getirdiği tutarlı açıklamalar, kuramın temsil yeteneğini artırır ve kuram genel bir teori haline gelir (Kızılcılık, Erjem, 1992: 266-267).

Kuramın taşınması gereken birtakım özellikler bulunmaktadır. Kuramlar öncelikle soyut olmalıdır, yani toplumsal sorunları çözmeye etkin bir araç, aynı zamanda bütün uygulamalardan bağımsız bir dizi teknik ve ilişkisel bağlantılara sahip kavramsal ve entelektüel bir çabanın ürünü ve belli bir konuda olmalıdır. Bir konuyla ilgili bütün

tartışmaları kapsamalı, ilişkileri ortaya koyabilmeli ve konuyu destekleyen güçleri, tutarlılıkları taşımalıdır. Önergeler birbirlerini desteklemeli ve genellemelere açık olmalıdır. Kuram, biçimini açıkladığı toplumsal olaylardan oluşturmakta ve bu toplumsal olaylara karşı bir tez ileri sürerek, yeni bir tartışmaya kapı aralamalıdır. Kuram genel niteliklere sahip olmalı aynı zamanda açıklamaya çalıştığı gerçekliğin olaylarına uygulanabilmeli ve açıklayabilmelidir. Kuram bağımsız olmalıdır, araştırmacıların kendi araştırma alanlarına göre ortaya koydukları davranışlara indirgenebilir olmamalıdır. Kuram ileri sürdüğü genellemeler bağlamında geçerli olmalı, uygulamacıları olan sosyal bilimciler tarafından ortaya konan bilimsel gerçekler ve toplumsal dünya hakkında bilinenlerle tutarlı olmalıdır (Waters, 2008: 18).

Kuramın kapsayıcılığı bir toplum içinde yaşayan insanların arasında doğan ilişkilerin ve etkileşimlerin bütünüyle açıklanabileceği kavram ve ifadelerin ortaya koyulmasından geçmektedir. Böylelikle kapsayıcı olan kuram karşıt kuramların ortaya koyduğu paradigmların savlarına karşı, kuramsal gelişimini destekleyerek güncelliğini korur. Bilimlerin temelini oluşturan kuramsal zemin de bu türden kuramların oluşumundan geçmektedir. Sonuç olarak bir sosyal bilimin toplum adına araştırma alanlarına yönelik temel insan etkileşimlerinden doğan değişim ve dönüşüme ait toplumsal hayatın bütününe dair ilkeler bütünü, kurucu kuram olarak adlandırılabilir. Sosyal Bilimlerde teori toplumsal olguların oluşum, gelişim ve mevcut durumu hakkında bize ilişkili ve tutarlı bilgiler vermektedir.

Sosyal çalışma teorileri, bilimsel yöntemle elde edilen kanıtlarla desteklenen genel açıklamalardır. Teori, sosyal çalışmacıların bireyleri, grupları, toplulukları ve toplumu nasıl gördüklerini ve bunlara nasıl yaklaştıklarını yönlendiren pratikte temel bir öğedir. Teori, durumları ve davranışları tahmin etmeyi, açıklamayı ve değerlendirmeyi sağlar ve sosyal çalışmacıların belirli geçmişleri, sorunları veya hedefleri olan hizmet alanlara nasıl tepki vermesi ve müdahale etmesi gerektiğine dair bir gerekçe sunar (Teater, 2014: 9). Sosyal çalışmacılar, uygulamalarında çok farklı engellerle karşılaşabilirler. Her engel farklı bir olguyu ve farklı bir çözüm yolunu temsil eder. Bununla birlikte, sosyal çalışmacıların bazı zorluklarla başa çıkmalarına ve olumlu çözümler üretmek için nasıl uygulamaların yapılabileceğine dair bazı teoriler bulunmaktadır.

Genel olarak bir teori, bir şeyi açıklamaya yönelik bilimsel yöntemle toplanan kanıtlarla desteklenen bir ifadedir. Sosyal çalışma için teorik yaklaşımlar genellikle insan davranışlarını açıklamak ve uygulama yaklaşımları için başlangıç noktaları olarak kullanılır. Yaklaşım sosyal hizmet uygulamasında belirli bir durumda düşünce ve kestirimlerimize bağlı olarak yaptığımız şey olarak ifade edilebilir. Kuramlar bize hangi alanda hareket edeceğimizi belirler, yaklaşım ise bu alanda nasıl hareket edeceğimizi gösterir. Sosyal hizmet uygulamasında en etkili yaklaşım olarak Kirst-Ashman ve Hull (1998)'de belirttiği gibi genelci yaklaşımdır. Yaklaşım göre sosyal çalışmacılar bir vaka ile çalışırken öncelikli olarak problemin tanımlanması ve insanların bu problemi çözmesine yardımcı olurlar. Sosyal çalışmacılar hem bireysel sorunların çözülmesine yardımcı olurken hem de çevresel ortamda bulunan sosyal organizasyonları ve toplulukları etkileyen problemleri çözmeye çalışırlar.

Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council on Social Work Education – CSWE), eğitim politikası ve Akreditasyon Standartları’nda genelci uygulama tanımlanmış olup, tanıma göre;

“Genelci uygulama, kişi ve çevre inşası üzerine kurulmuştur. İnsani hizmetleri ve sosyal refahı artırmak için genelci sosyal çalışmacılar, bireyler, aileler, gruplar, kuruluşlar ve topluluklarda uyguladıkları çeşitli önlem ve müdahale yöntemlerini kullanırlar. Genelci sosyal çalışmacılar sosyal hizmet mesleğiyle özdeşleşir ve uygulamada eleştirel düşünme ve etik prensiplere müracaat ederler. Genelci sosyal çalışmacılar uygulamalarında çeşitliliği bünyesinde barındırır ve insan haklarını, sosyal ve ekonomik adaleti savunurlar. Tüm insanların güçlü ve esnek yanlarını tespit edip geliştirmelerine destek verirler. Araştırılmış bilgi uygulamasıyla hareket etmede ve profesyonel müdahalede şartlara uygun bir şekilde yanıt vermede etkili ve ihtimalleri önceden düşünerek önlem alırlar.” şeklinde ifade edilmektedir.” (www.cswe.org).

Literatürden anlaşılabacağı üzere kurama dair verilen bilgiler eşliğinde sosyal hizmet uygulamalarında en etkili yaklaşım genelci sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu uygulamanın bilimsel veriler ve daha önce kabul edilmiş genel geçerliği ispatlanmış teoriler bağlamında yapılması, genelci yaklaşımın uygulamadaki birey ve toplum sorunlarına ait problem çözüm gücünü artıracaktır. Dolayısıyla genelci yaklaşımın kapsayıcılığıyla, referans alınan kuramın birbirini destekler nitelikte olması gerekmektedir.

Genelci Sosyal Hizmet uygulamasıyla sosyal problemleri çözüme kavuşturmak isteyen bir sosyal çalışmacının sosyal sistemler açısından örgütsel bir çevreye sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde sosyal sistemlerin olmadığı bir toplumsal yapıda sorunların çözümü de mümkün olmamaktadır. Belirtilen bağlamda sosyal çalışmacı hem örgütsel yapılarda görev almakta kendisi bir sistemin parçası olmakta hem diğer sistemlere etki etmekte ve sistemleri, genelci yaklaşım bağlamında, değişimin motoru olarak görmektedir. Modern sosyal çalışma uygulamalarında birey-çevre etkileşiminde ekosistem kuramı, genelci sosyal çalışmacıların sosyal sorunları çözmede daha geniş bir perspektif sağlaması nedeniyle kullandıkları en etkili çözüm araçlarından biridir.

Sosyal hizmet, insanların refahını artırmak amacıyla insan hakları ve sosyal adalet ilkelerinden hareket etmektedir. Bu amaçla birey, grup ve toplulukları güçlendiren, özgürleştiren ve bu bağlamda toplumsal değişmeyi sağlayan ve bir toplum içinde yaşayan insanların, başta dezavantajlı gruplar olmak üzere, iyilik hali yönünden gelişmelerini sağlamak amacıyla uygulamalarda bulunan ve bilgi üreten bir sosyal bilim ve meslektir. Bireysel düzeyde insan davranışı, çevre düzeyinde sosyal sistemler teorisinden yararlanarak, sosyal sorunları, çevresi içinde birey bağlamından hareketle, çözüme kavuşturma amacındadır (Yıldırım, Yıldırım, 2008: 5). Tanımın temelinde, toplumun ve bireylerin gelişimini sağlamak ve daha işlevsel bir toplumsal yapı oluşturarak, toplumsal değişimden kaynaklanan uyum sorunlarının en aza indirilmesi, toplumda yaşayan tüm bireylerin iyi olma hali vardır (Yolcuoğlu, 61: 2017). Ekolojik sistem kuramı ile sosyal çalışmacılar sorunları bütüncül bir çerçeve içinde, detaylı analiz ederek çözüme kavuşturabilir.

Pincus ve Minahan sistem fikrinin sosyal hizmette kullanılması gerektiğini ve sosyal çalışmacıların çalışmalarında sistem fikrini 4 maddede ilişkilendirdiklerini ifade etmektedir. Birincisi sosyal çalışmacıların müracaatçı sistemi ile değişmeye yönelik çalışmalarıyla. İkincisi değişme ajanı sistemi ile planlı olarak değişim için izin verilen

kişilerle. Üçüncüsü, değiştirilecek kişilerin oluşturduğu hedef sistemle. Dördüncüsü de değişim sürecinde sosyal çalışmacının amaç ve görevlerini ne şekilde takip etmesi gerektiği ile ilgili eylem sistemidir (Pincus ve Minahan, 1973: 54). Araştırmacılar sosyal hizmet uygulamasının her bir müdahale aşamasını birer sistem olarak görülmesinin müdahalenin bütüncül açıdan değerlendirilmesini mümkün hale getireceğini vurgulamaktadırlar.

Şekil 5: Sosyal Hizmet Uygulaması Sistem Süreci

Ekolojik sistem kuramının temellerinden birisini de German ve Gitterman insanların sürekli çevrelerine uyum sağlama çabası içinde olduklarını savunan hayat modeli üzerinde durmaktadır. Birey karşılıklı olarak hem çevresini değiştirmekte hem de çevresi tarafından değişmektedir. Karşılıklı değişimlerde karşılıklı uyum söz konusudur. Fakat açlık, yoksulluk gibi sosyal sorunlar insanın çevre ile olan uyumunu bozmaktadır. Sosyal hizmetin amaçlarından birisi de sosyal ekosistemin daha uyumlu hale gelmesi için çevrenin daha uyumlu hale getirilerek insanlar ve çevre arasındaki uyum kapasitelerinin artırılmasıdır (Germain, Gitterman, 1980: 10).

Genel sistem kuramının sosyal hizmet alanında kullanılmasındaki amaç olumlu değişim için sistem içerisinde ve alt sistemde nerelerde müdahalede bulunacağını belirlenmesi ve değerlendirilmesidir. Diğer bir ifadeyle sistemler arasındaki ve sistem içerisindeki olumlu ve olumsuz etkileşimlerin değerlendirilerek sosyal çalışmacıya müdahalenin odağını belirlemesinde bir taslak sağlamasıdır. Örneğin sosyal çalışmacı evsiz bireyler ile çalışırken evsiz bireyi müdahale edebileceği ana hedef olarak ele alabileceği gibi evsiz bireyi sistemsel olarak değerlendirip onun biyolojik, psikolojik, alt sistemleriyle beraber aile, destek sistemleri ve toplum düzeyinde inceleyebilir. Bu süreçte evsizlik sorununun bireysel veya sistemsel düzeyde nedenlerine yönelik tespitlerde bulunur ve gerekli müdahaleyi oluşturur (Karatay, 2015: 29).

Hem sistem hem de ekolojik sistem kuramları sosyal çalışmacılara hedeflerine odaklanmalarında yardımcı olmakta, sosyal sorunları çözme bağlamında, dünyaya bakış açısı düzeyinde bir çerçeve sunmaktadır. Bu kuramlar sosyal çalışmacıların sorunlara yüzeysel değil diğer sistemlerin parçalarıyla ilişkili olduğunu görmelerini sağlamaktadır (Kirst-Ashman ve Hull, 2008: 11). İnsan daima değişen bir çevre içinde hayatını devam ettirmektedir. Bu bakımdan insanın çevreye ilişkin taleplere karşı uyumlu yeteneklerinin gelişmesi önem arz etmektedir. Çevreden gelen bu taleplere karşı kişinin başarılı olması talepleri nasıl algıladığıyla orantılıdır (Yıldırım, 2008: 192). Ekosistem kuramı insan sorunlarını açıklamada birincil düzeyde, psikolojik, sosyal, ekonomik, politik ve fiziksel güçlerin karmaşık etkileşimlerinden kaynaklanan bir süreç olduğunu açıklamaktadır. Bu tür bir çerçeve, çevresel şartlar ve insan arasındaki etkileşimsel ilişkiyi dikkate almayı kabul etmektedir. Bu bakış açısı, uygulayıcının bireysel, aile, küçük grup ve daha geniş topluluklar dâhil olmak üzere çeşitli sistemlerin sorunlarını ve ihtiyaçlarını etkili bir şekilde ele alınmasını sağlamaktadır. Gerek bireysel algının ve gerekse de çevresel sistemlerin değerlendirilmesinde ekosistem kuramı temel kuram niteliğinde sosyal hizmet bilimi ve

mesleğinin odağındadır. Ekolojik yaklaşım, hizmet alanların sorunlarını farklı yollarla tanımlamakta ve böylece etkili sosyal hizmet müdahalesi için yeni stratejilerin oluşturulması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Sosyal çalışmacılar, etkili bir uygulamanın sadece hizmet alanla değil, aynı zamanda bireyin ailesi, yakın çevresi, sosyal organizasyonları, toplumda var olan diğer sosyal sistemleri de kapsayan bir bakış açısıyla, sosyal işlevselliğin sağlanması için gerekli uygulamaları, bu kuram çerçevesinde mesleki pratiğe dönüştürebilmektedir.

1.2. Evsizlik Tanımları

Evsizlik kavramının kökünde bulunan “Ev” kelimesinin zengin bir içeriği vardır. Bireylerin rahat bir ortam içinde bulundukları yer olarak ev, bireylerin kendilerine ait benlik geliştirdikleri, aidiyet duygularının oluşturulduğu güvenli bir ortam olarak değerlendirilmektedir (Somerville, 1992: 532-534). Evin tanımı çok boyutlu doğası göz önünde bulundurularak açıklanmakta ve evin yedi önemli belirleyicisi olduğu vurgulanmaktadır. Birinci olarak “barınak, ocak, kalp, mahremiyet, kökler, mesken ve huzur” kavramlarını belirtilmekte ve ek olarak sakinleri için sahip oldukları çağrışımları ifade eden sıcaklık, sevgi gibi psikolojik faktörleri de açıklamaktadır. Fiziksel ve duygusal güvenliğin sağlandığı ve bunların birey üzerinde mutluluk ve rahatlık sağlayıcı etkisi vurgulanmaktadır. Evsizlik olgusu anahtar kavram olarak istikrarsızlık bağlamında ele alınmaktadır. Evsizliğin, düzenli bir sağlıklı hayattan yoksunluk, bireyin çevreye olan ilgisinin azalması ve çevreden gerekli itibarı görememesi, bunların dışında stres, sefalet, yabancılaşıma, gibi kavramlar eşliğinde değerlendirilmektedir.

Evsizlik, kişisel, kalıcı, yeterli bir konutun olmamasıdır. Evsiz insanlar, kişisel, kalıcı, uygun bir konutta bulunamayan ya da finansal kısıtlamalar ve diğer sosyal engeller nedeniyle böyle bir konutu sürekli kullanmaktan mahrum kalan kişiler olarak değerlendirilmektedir (Avramov, 1996: 71; FEANTSA, 1999: 10). Springer, evsizlik konusunda birçok sınıflandırma ve tanımlamanın olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmacıya göre evsizlik, özel bir asgari hayat standardına sahip olmama durumunu ifade etmektedir. Barınsız kalış süresi ve barınaklarda kalma sıklığına, hayat tarzı şartlarına, refah sisteminin kullanımına ve belli bir grubun parçası olma durumuna göre tasnife tâbi tutulabilir (Springer, 2000: 479). Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (UNCESCR) tarafından belirtilen şartlar yeterli bir konut için gerekli düzeyi tanımlamaktadır; “Yeterli sığınak, yeterli mahremiyet, yeterli alan, yeterli güvenlik, yeterli aydınlatma ve havalandırma, yeterli temel altyapı ve iş ve makul fiyatlar yeterli bir yerin olduğu anlamına gelir.” (UNCESCR, 1991: Madde 11).

Konseynin tanımı bireyin günlük ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabileceği bir ortamı ev olarak kabul etmektedir. Evsizlik ise geceleri kalacak düzenli bir yerin olmayışını ve bu sebeple de köprü altları, sokaklar, parklar gibi yerlerde kalmak zorunda kalma durumunu ifade etmektedir. Bu durumda bulunan kişi, grup ve aileler evsiz olarak değerlendirilmektedir (Işıksan, 2002: 35). Evsizlik, yerleşmiş kişileri birbirine bağlı bir sosyal yapı ağına bağlayan ilişkisel bağların yokluğu veya zayıflaması ile karakterize edilen toplumdaki kopma durumudur (Glasser, 1994: 3; Caplow, Bahr ve Sternberg, 1968: 494).

Bireyler normal hayatlarını idame ettirebilmek için güvenlik, barınma ve ısınma gibi gerekli temel ihtiyaçlarını karşılamak için kalabileceği bir konuta ihtiyaç duymaktadır. Gerekli konut ihtiyacının karşılanmaması insanın farklı problemlerle karşılaşmasına neden olmaktadır. Evsizliğin hem belirleyicisi hem de sürecini belirleyen problemler arasında alkol ve madde bağımlılığı, boşanma, intihar, yoksulluk olumsuz durumlardır. Evsizliğin sebepleri, evsizliği yaşayan bireylerin özellikleri, evsizlik süresi gibi farklı kategorileştirmeler, evsizliğin araştırmacılar tarafından üzerinde ortak bir tanım yapılmasını engellemektedir.

Evsizlik genellikle kronik bir durum olarak değerlendirilmekte, insanların evsiz kalınca uzun ya da kısa süreli geçirdikleri belirsizliği ifade etmektedir. Son yapılan araştırmalara göre insanlar birbirine bağlı çeşitli nedenlerden dolayı evsiz kalmaktadır. Zaman zaman bireylerin yaşadıkları ekonomik, sosyal ve psikolojik durumlarındaki kısa dönem değişiklikleri evsizliği deneyimlemelerine neden olmaktadır. Bu sebeple evsizliğin durumu değerlendirilirken evsizlik yerine konut istikrarsızlığı olarak tanımlamak daha yerinde bir ifade olmaktadır (Wright ve Devine, 1995: 328).

Literatürde yapılan evsizlik tanımlamaları genel olarak evsizliği kişinin düzenli, sabit ve yeterli düzeyde gece kalacak bir yerden yoksun olma durumu olarak açıklanmaktadır. Eğer bir kişi kamu veya bir kurum tarafından sağlanan ve insanların kalması için düzenli bir yatacak yer özelliği olmayan bir barınakta yaşıyorsa bu kişiler de evsiz olarak değerlendirilmektedir. Bu tanım da kalacak yeri olmayıp başkalarının yanında geçici süreliğine kalan kişileri kapsamamaktadır. Bu tarz hayat biçimi olanların durumu literatürde “paylaşma” olarak tanımlanmaktadır (Blair, Jacobs ve Quiram, 1999: 5).

Amerika Birleşik Devleti Konut ve Kentsel Dönüşüm biriminin (HUD) evsizliğin tanımını barınak temelli, bireylerin geliş nedenleri ve geçirilen süre bağlamında tasnife tâbi tutmakta ve 4 geniş kategoride açıklamaktadır:

1. Geçici barınaklarda, geçici evlerde ya da kurumlar tarafından sağlanan geçici barınaklarda kalan insanlar,
2. Otel, Motel ve paylaşmalı olarak beraber kalınan yerler de dâhil olmak üzere 14 gün boyunca gece daimî olarak kalacak yerini kaybeden insanlar ve daimî evlerde kalmak için tanıdığı ya da kaynaklara erişim imkânı olmayan insanlar,
3. Düzensiz bir şekilde eve yerleştirilmiş ve bu durumda evde kalmaya devam etme ihtimali yok olan çocuklu ya da çocuksuz aileler,
4. Yerel şiddet, cinsel saldırı, takip ya da diğer tehlikeli ya da hayati tehlikelerden kaçan ya da kaçmaya teşebbüs eden insanlar, daimî kalınacak yerler için kaynaklara ulaşma imkânı olmayan ya da çevre desteğinden yoksun insanlar olarak tanımlanmaktadır (National Alliance to End Homelessness, 2012).

HUD'un tanımına göre Rossi, Wright, Fisher ve Willis'in çalışmalarında evsizlik tanımını daha da genişletilerek kullanılmaktadır. Bu araştırmacılar evsizlik tanımlamasına gerçek manada evsiz olan kişilerle birlikte, geçici meskenlerde kalan kişileri de evsiz tanımına dâhil etmektedir. Günlük ya da haftalık ödemeler yaparak ucuz otellerde kalanlar ya da akrabaları ya da arkadaşlarıyla kalacak yeri paylaşma şeklinde hayat süren kişiler de evsiz olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yetişkin olup da paylaşma şeklinde tanımlanan

başkalarıyla beraber kalmaya zorlanan yetişkinler de evsizlik kategorisine alınmaktadır (Rossi, Wright, Fisher ve Willis, 1987: 1336).

Bazı araştırmacılara göre evsizlik, stres kaynağı oluşturan, insan onurunu zedeleyen, bireyleri güvenlikten yoksun bırakan, şiddetin açık tehdidi altında bırakan bir oluşum olarak görülmektedir. Fitzpatrick, La Gory ve Ritchey evsizliği belirtilen bağlamda değerlendirmekte ve evsizlik tanımını; *“Fiziksel olarak barınak yoksunluğundan daha başka bir şeydir. Evsizlik kişileri strese sokan, kişiliक्सizleştiren, kişileri tehlikeli durumlara maruz bırakan, şiddet olaylarında mağdur duruma düşüren bir olaydır.”* şeklinde ifade etmektedir” (Fitzpatrick, La Gory ve Ritchey, 1999: 439).

Evsizliğin tanımlanması meselesi evsiz bireylerle ilgili gerekli çerçeveyi oluşturmakta ve evsiz bireylere yönelik çalışmaların planlanması bağlamında, yeteri kadar acil ev ihtiyacının karşılanması, hizmet sunumlarının çeşitlendirilmesi, kaynakların kullanımı gibi farklı düzeylerde evsizliğin ele alınmasını gerektiren konulara açıklık getirmektedir.

1.3. Evsizliğin Sebepleri

Evsizliğin altında yatan temel neden ilişkilerin yok olmasıdır. İlişkilerin zayıflaması, mikro düzeyde bireysel sorunları, mezo düzeyde yakın çevreden ve sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği sonucu ortaya çıkan sorunları, makro düzeyde toplumsal birleştirici mekanizmaların eksikliği, evsiz bireyi başta kendisine ait bağı, çevresine ve topluma ait ilişkiyi ortadan kaldırmaktadır ve evsiz birey içinde yaşadığı topluma yabancılaşmaktadır⁴. Evsizlik, bireylerin deneyimledikleri birçok hayat olaylarından sonra ortaya çıkan bir olgudur. Evsizliği bireysel nedenlerle açıklamak evsizliği doğuran nedenlerin karmaşık doğasını anlamamıza engel olmaktadır. Bireysel bir neden gibi görülen işsizlik durumu, yapısal nedenlere bağlı olabilmektedir.

Evsizlikle ilgili yapılan çalışmalar evsizliğe neden olan ve bağlantılı olan faktörleri iki grupta toplamıştır. Bunlar dış problemler ve iç problemlerdir. Dış problemler kişisel (sosyal problemler vb.), davranışsal, eğitsel ya da bunların sonuçları olan şeyleri kapsamaktadır. İç problemler ise akıl sağlığı, madde bağımlılığı, evsizlerin yaşadığı gelişimsel ya da davranışsal problemleri kapsamaktadır (Holland, 2014: 13). Dış problemler çevre kaynaklı olarak ortaya çıkmakta, iç problemler ise bireysel düzeydeki problemler ekseninde oluşmaktadır. Gerek iç etkenler ve gerekse de dış etkenler düzeyinde oluşan problemler birey, çevre uyumunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Evsizlerin dış çevreden kaynaklanan problemleri üzerine yapılan araştırmalara göre dış çevre faktörlerinin, evsiz çocukların ileri seviyede birçok davranışsal problemlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir (Buckner, Bassuk, Weinreb, Brooks, 1999: 246). Özellikle davranışsal problemi olan evsiz çocukların diğer evde kalan çocuklara göre fuhuş, riskli cinsel davranış, okul devamsızlığı ve suç işleme gibi davranışsal sapma eğilimli oldukları tespit edilmiştir (Stein, Milburn, Zane ve Rotheram, Borus, 2009: 40). Her ne

⁴ Yabancılaşma kavramı, Karl Marx tarafından yoksulluğun bir görünümü olarak ortaya çıkan ve bireyin asgari hayat standartlarının altında hayatını devam ettirmeye zorlayan, kapitalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı bir durum olarak görülmektedir. Belirtilen bağlamda yabancılaşma bireyin kendisine, topluma ve emeğine yabancılaşması düzeyinde toplumla olan bağların yok olması durumudur (Marx, 1844: 9-10).

kadar evsizlik ile suç işleme arasında pozitif bir ilişki olsa da evsizler tarafından işlenen suçların büyük bir kısmı şiddete başvurulmadan yiyecek çalmak, dilenmek, boş binalara girmek halkı rahatsız etmek ve uyuşturucu ve alkol kullanımı gibi suçlardan oluşmaktadır (Fischer, Shinn, Shrout, Tsemberis, 2008: 252). Evsiz bireyler, suç faaliyeti içine girme gibi davranışsal problemlerinin yanında diğer birçok problemle de karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar basit temel ihtiyaçlardan yoksun olma, sağlık, eğitim, gıda, barınma ile sosyal sorunlardır (Ingram, Corning, Schmidt, 1996: 241). Evsizlerin karşı karşıya kaldıkları dış problemlerin yanında iç kaynaklı davranışsal bozukluk, endişe ve psikoz, madde bağımlılığı, medikal ve fiziksel problemler ve geç kavrama gibi sağlık problemleri de bulunmaktadır. Evsiz bireylerin iç kaynaklı problemleri arasında en çok karşılaşılan sorun alkol ve madde bağımlılığı olarak belirtilmektedir (Fazel, Khosla, Doll ve Geddes, 2008: 1671).

Evsizlik sadece ekonomik ya da kişisel eksiklik modeline göre değerlendirilemeyecek bir olgudur. Ekonomik bakış açısı sadece satın alınabilir ev ve iş gücünün oluşturulamamasını evsizliğin kaynağı olarak görmektedir. Kişisel eksiklik modeli evsizliği aile içi şiddet, akıl sağlığındaki problemler ve eğitim eksiklikleri gibi konularla açıklamaya çalışmaktadır. Ekolojik kuram ise evsizliği kişilerin sosyal ve ekonomik faktörlerle olan ilişkisi ve etkileşimi kapsamında değerlendirmektedir. Bu kuram sosyal çalışmalar alanında araştırma, girişim ve politika geliştirme için rehber niteliğinde geliştirilmiştir. Ayrıca bu kuram evsizlikle ilgili analizler yapılırken farklı bakış açılarından bakılması gerektiği ve evsizliği, kişi ve aile arasındaki etkileşimlerde oluşan güvensizliğin yanı sıra yapısal, örgütsel süreçlerin de dâhil edilerek değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Toro, Trickett, Wall, Salem, 1991: 1208). Evsizliğin sebepleri araştırılırken evsiz bireylerin özelliklerine ve mevcut yapısal duruma odaklanılmalı, değerlendirmeler çok yönlü bir şekilde analiz edilerek ele alınmalı ve çözüm önerileri de bireyin biyo-psiko-sosyal yönden gelişimini sağlamalıdır.

1.3.1. Birey, sistem ve yapı düzeyinde evsizliğin sebepleri

Evsizliğe ait nedenler arasında bireysel faktörler, sosyal sisteme ait kurumsal düzenlemeler ve toplumun genel yapısını ilgilendiren gelişmişlik düzeyi bulunmaktadır. Evsizliğin bireysel görünümünün altında yatan temel sebepler olarak, travmatik olaylar sayılabilir. Evin yanması, iş kaybı bu türden olaylara örnek gösterilebilir. Kişisel kriz durumunda da bireyler aile içi şiddete maruz kalmakta veya iletişim eksikliği ile ortaya çıkan ihmal durumu ile istismar vakaları problemi ortaya çıkarabilmektedir. Akıl ve ruh sağlığı ile bağımlılık durumu, yoksulluk, çalışacak bir işinin olmaması, ekonomik yetersizlik bağlamında borçlu olma, suça karışma, cinsel ve fiziksel istismar durumu da evsizliğin bireysel nedenleri arasında sayılabilir. Bireysel faktörler açısından değerlendirildiğinde yaş, medeni durum, sosyal destek, kişinin daha önce koruyucu aile yanında kalması, aile içi şiddet, cinsel istismara uğrama, eziyet görme, eğitim eksikliği, cezaevi deneyimi, zihinsel, ruhsal ve fiziksel sağlık durumu, madde bağımlılığı, azınlık durumunda bulunma etki faktörleri arasında sayılabilir (Nooe ve Patterson, 2010: 113). Evsizliğin bireysel nedenlerini destekleyen uygulamada birçok araştırma bulunmaktadır.

Kanada evsizlik istatistiklerine göre ev içi şiddet ve evsizlik arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yaklaşık 2 milyon Kanadalıyı etkilediği tahmin edilen aile içi şiddet, bireyleri ve aileleri uygun destekleri olmadan aniden evin dışına gitmeye zorlayabilmektedir (Statistics Canada, 2011). Bu durum özellikle gençler, kadınlar ve çocukları olan aileler için öne çıkan bir konudur. Şiddete maruz kalan ve yoksulluk içinde yaşayan kadınlar, çoğu zaman aile içinde sözlü tacize maruz kalma (küfür) veya evsiz kalma arasında bir seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Fiziksel veya psikolojik tacize uğrayan mağdur gençler, genellikle evsizlik riskiyle karşı karşıya kalmak durumundadır. İhmal ve istismar edilen yaşlıların durumu da giderek evsizlik riskini bireysel düzeyde deneyimlemelerine yol açan bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireylerin belirtilen hayat olaylarının sonucu olarak ortaya çıkan sorunlarla mücadele etmeleri bireysel düzeyde imkânsız gibi görünmektedir. Çünkü sorunların doğası karmaşıktır. Çözüm daha çok yakın çevre desteğini içeren aile ve arkadaş desteği ile kamu kurumlarının sağladığı desteği zorunlu hale getirmektedir (Gaetz, Donaldson, vd., 2013: 25-36). Bu süreçte kamu kurumları olarak yerel düzeyde tavsiye, danışmanlık, eğitim ve alternatif konaklama imkânları vb. düzeyde destekler oluşturulması evsizliği deneyimleyen bireylerin sorunlarını hafifletici etki meydana getirmektedir.

Araştırmalar, sistemin oluşturduğu sorunlar arasında daha çok bakım ve destek hizmetleri sağlayan kurumların başarısızlıkları üzerine odaklanmaktadır. Özellikle hizmet veren kurumların yeterli düzeyde örgütlenememeleri, hizmet sunumlarının bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade geçici çözümler oluşturmaları, desteğe ihtiyaç duyan bireylerin ihtiyaçları ile sunulan hizmetin ihtiyacı karşılama düzeyinin farklı olması, çalışan personellerin yeterli bilgi ve beceriden yoksun olmaları savunmasız bireylerin evsizlik sürecine geri dönmelerine neden olmaktadır. Sistem başarısızlıklarının örnekleri arasında kurumlar arası diyalog eksikliği, çocuk refahı alanında yeterli örgütlenmenin oluşturulamaması, hastaneden ayrılan kişiler için hastane sonrası adaptasyon sağlayıcı önlemlerin yetersizliği ve ruh sağlığı ve bağımlılık tesisleri ile göçmenler ve mülteciler için destek eksikliği bulunmaktadır (Gaetz, Donaldson, vd., 2013: 25-36).

Evsizliğin yapısal nedenleri, doğası gereği sosyal ve ekonomiktir, nedenler çoğu zaman söz konusu birey veya ailenin kontrolü dışında meydana gelmektedir. Evsizliğe neden olabilecek yapısal nedenler arasında bireyler için fırsatları ve sosyal ortamları etkileyen ekonomik ve toplumsal gelişmeler ve bunların doğurduğu sorunlardır. Sorunlar arasında sıralanabilecek yoksulluk, gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlikler, işsizlik, düşük ücret, genel faydalardan yoksunluk, yüksek ev fiyatları, sağlık giderlerinin yüksekliği, tedavi olmaya engel faktörler ve ayrımcılık evsizliğin yapısal görünüşleri arasında öne çıkmaktadır (Nooe ve Patterson, 2010: 113).

Ekonomideki olumsuz değişimlerin hem ulusal hem de yerel düzeyde etkileri ortaya çıkmaktadır. Bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birikim yapmalarını engellemekte, besin kaynaklarına yeterli ulaşımı kısıtlamakta ve ev sahibi olmak için gerekli olan birikimi sağlama hususunda engeller oluşturmaktadır. Bu bağlamda evsizlik ve yoksulluk ayrılmaz bir şekilde birbirleriyle bağlantılı hale gelmektedir. Yoksul bireyler genellikle konut, yiyecek, çocuk bakımı, sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlar için yeterli kaynağa

sahip değillerdir. Yoksul olmak, bir kişinin hastalık, kaza sonucu sokaklarda hayatını devam ettirmesi zorunda olması anlamına gelmektedir. Uygun maliyetli, güvenli ve istikrarlı bir konut sıkıntısı, evsizliği doğuran nedenler arasında ilk sıralardadır.

Kanada’da yapılan bir araştırmada ailelerin ve bireylerin gelirlerinin %30’undan fazlasını konut harcamaları için ayırdıklarını, buna diğer temel ihtiyaçların da eklenince gelirlerinin %50’sine tekabül ettiğini ve dolayısıyla geri kalan parayla, tasarruf etme imkânlarının olmamasından dolayı, istikrarlı bir konuta sahip olunamadığı ve evsizlik riskiyle karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir. Muhtemelen, en etkili faktör ülke çapında uygun fiyatlı konut eksikliği, ayrımcılık, istihdam, adalet ve yardım hizmetlerine erişim hususunda ortaya çıkan engellerdir (Gaetz, Donaltson, vd., 2013: 25-36). Sorunların çözülebilmesi için konut ödeme sisteminde değişikliklerin yapılarak, daha uygun fiyatlı konutların inşası ve toplumda daha geniş kesimlere ekonomik büyümenin getirilerinden yararlandırılması gibi uzun vadeli politika çözümlerine ihtiyaç vardır.

1.4. Evsizlik Türleri

Literatür incelendiğinde birçok evsizlik türü olduğu görülmektedir. Evsizlik türleri zamana, cinsiyete, yaşa, görünümüne, aile üye sayısına, bölgesel hareketliliğe göre değişmektedir. Ayrım burada belirtilenlerden daha fazla farklılaşmayı içermektedir. Evsizlik türlerine yönelik kategorileştirme neden önemlidir? Sorusuna verilecek cevap evsiz bireylerin mevcut risk durumlarının tespitinde ve alınacak önlemlerle, sunulacak hizmetlerin niteliği açısından önemlidir. Bu türden bir sınıflandırma evsizlere yönelik ayrılan kaynaklarda tasarruf sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu başlık altında evsizliğin temel görünümleri açıklanmaktadır.

1.4.1. Zamana göre evsizlik türleri: Sürekli evsizlik, süreli evsizlik

Evsizliğin ortadan kaldırılmasıyla ilgili tartışmaların olmasına rağmen, evsizliğin şu anki görünümünün yanında, aynı zamanda evsiz kalma riskiyle karşı karşıya olan ailelerin de sosyo-ekonomik sorunlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu öngörü sağlanamadığı takdirde bireylerin evsizliği deneyimlemelerinin önüne geçilemeyecek ve mevcut sosyal desteklerin eksikliği ve bireylerin uygun fiyatlı konut bulamaması, kronik evsizliği destekleyen bir süreci ortaya çıkaracaktır. Tanım olarak kronik evsizler bir yıl veya daha uzun zamandan beri veya son üç yıl içinde barınma merkezlerine dört defa müracaat etmiş olup toplamda bu yerlerde bir yıl süreli kalmış olan evsiz bireyleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Kronik evsizler uzun süre sokaklarda kalan ve her türlü şiddet, cinsel istismar gibi tehlikeye maruz kalan bireylerle, sağlık durumu daha kötü olan kişilerden oluşmaktadır.

Los Angeles'ta yapılan bir çalışmada, görüşülen evsizlerin %15'i ara sokaklarda herhangi bir müdahale süresi olmaksızın bir yıldan fazla zaman geçirdiği tespit edilmiştir (Farr ve diğerleri, 1986). Bir Chicago anketinde görüşülenlerin dörtte birinin, 2 yıl veya daha fazla evsizlik sürecinde olduğu görülmüştür (Rossi ve diğ., 1986). Kavramın tanımsal çerçevesi bu insanların kronik olarak evsiz olarak kabul etmektedir. Dış çevre olumsuzluklarına daha fazla maruz kalan kronik evsiz bireylerde, ruhsal rahatsızlık veya madde kötüye kullanımı,

diğer evsiz gruplarına göre, geçici veya epizodik, daha fazladır (Arce ve ark., 1983: 812-817).

Uzun süreli evsizler sürekli yardım barınaklarından ve sağlık, adalet, sosyal hizmetlerde de büyük çaplı acil servislerden yararlanmaktadır. Yapılan bir araştırmada barınak kullanımı açısından, Toronto ve Ottawa örneğinde görüldüğü gibi, sığınma evlerinin sadece %12'si ile %13'ü arasında temsil edilmelerine rağmen, çalışmanın dört yıllık döneminde barınak yataklarının yarısı kronik evsizler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Rakamsal değerlere bakıldığında kronik evsiz nüfus Amerika'da tüm evsizlerin %10'unu oluşturmakta, Kanada'da bu rakam %2-4 arasında değişmektedir (Aubry ve diğ., 2013: 910). Kuşkusuz kronik evsizlerin uzun süreli olarak evsizliği deneyimlemeleri ile rehâbilitasyon hizmetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu durum kronik evsizliğin sebeplerinin araştırılması ve kronik evsizliğe maruz kalan bireylerin sorunlarının çözüme kavuşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durum gerek bireylerin temel insan hakkı bağlamında barınma hakkından en uzun süreli mahrum kalan bireylerin sorununun çözülmesi bağlamında önem arz etmekte, diğer yandan evsiz bireylere ayrılan kaynakların daha verimli kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik maliyet açısından değerlendirildiğinde sürekli evsizler, diğer evsiz sınıfına dâhil olanlara göre en fazla kaynak kullanan bireyler olarak en maliyetli kesimi oluşturmaktadır. Kronik evsizlik sorununun çözümü için bireysel olarak uyarlanmış destek hizmetleri ile kalıcı konutların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kronik evsizliği yaşayan tüm bireylerin kalıcı barınma yolunda hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlamak ve eve yerleştirme sonrası sosyal bakımın bir süre daha devam etmesine yönelik uygulamaları sürdürmek gerekmektedir. Bireylerin kronik evsizliğe düşmemesi için, toplulukların aynı paylaşılan sonuçlara odaklanmış güçlü, koordineli sistemlere ihtiyacı vardır (www.hudexchange.info).

Geçici evsizlik, insanların hali hazırdaki konutlarından, doğal ya da insan eliyle ortaya çıkan, yarı zamanlı işler, düşük gelir, kaza, yangın, sel, deprem gibi felaketlerin, bireyleri geçici olarak evsiz duruma getirmesi sonucu oluşmaktadır. Bireyler geçici olarak evsiz kaldıklarında, topluma yeniden entegrasyonları zorlaşmakta ve ellerinde bulunan birikimleri, örneğin, araçları, arabaları ya da iş bulmak için diğer ön şartları, tüketmektedir. Bu süreçte aileden ayrılma, reaktif depresyon⁵ ya da madde bağımlılığı gibi zor süreçler yaşanabilmektedir. Geçici evsizliğin süreci kronik evsizliğe oranla daha kısa süreli olduğu için bireyin yakın çevreden tamamen kopması gibi bir durum söz konusu değildir. Bu süreçte bireyler, aileleriyle irtibat halinde iletişime geçmekte ve zaman zaman ailelerinden yardım talep etmektedirler. Bu sınıftakiler çatışma gibi kişiler arası tartışmalar veya bir işi veya sosyal yardım kuruluşunun sağladığı imkânları kaybetme ve doğal felaketler nedeniyle bu gruba dâhil olmaktadır. Geçici evsizlere yapılacak yakın çevre desteği, evsizlik sürecinin sona ermesine kadar sağlanan sosyal yardım ve hizmet desteği geçici

⁵ Reaktif depresyon, temelinde psikososyal stres faktörlerinin bulunduğu, bireylerin ruhsal yönden olumsuz etkileyen, duygudurum ya da uyum bozukluğu olarak da bilinen bir depresyon türüdür (sinsiyenidunya.wordpress.com).

evsizlerin sorunlarının çözümlenmesi hususunda önemli uygulamalardır (Ziefert ve Brown, 1991: 216).

Kronik evsizler ile geçici evsizlerin evsizlik süresince yaşadıkları deneyimler farklıdır. Farklılıklar her iki evsiz grubuna yönelik hizmet örgütlenmelerinin de farklı düzeylerde oluşturulmasını elzem kılmaktadır. Kronik evsizlerin yaşadıkları sorunlar daha çok evsizlik süreci ve evsizlik sonrasında oluşturulacak rehabilitasyon desteğiyle çözüme kavuşturulabilir. Geçici evsiz bireyler ise belli bir anda ortaya çıkan, olumsuz, dönemsel süreçlerin etkisiyle evsiz duruma düşmektedir. Bu durum olumsuz sürecin evsiz birey üzerindeki etkilerinin azaltılması süresince desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için yeterli kaynakların sağlanması ve evsiz bireyler için ulaşılabilirliğinin olması gerekmektedir. Aksi takdirde geçici evsiz bireyler için kronik evsizliğin kapısı aralanmış olacaktır.

1.4.2. Cinsiyet temelli evsizlik: Erkek evsizliği, kadın evsizliği

Evsizlik, kadınlar ve erkekler için oldukça farklı anlamlara sahiptir. Evsizlik, hem erkekler hem de kadınlar için mahremiyet ve mahrumiyet eksikliği anlamına gelse de, erkekler için, mülk sahibi olamamanın bir sonucu olarak ortaya çıkma olasılığı daha yüksek iken, kadınlar için günlük rutinlerin kesintiye uğratılması daha mümkün hale gelmektedir. Bu durum, evsizliğin kadınlar için erkeklerden daha ciddi sonuçlar doğuracağı vurgusunu ortaya koymaktadır (Somerville, 1992, 535). KnoxHMIS 2014 raporuna göre bu süreçte kadınlar evsizliği dört temelde; ailenin dağılması, aile içi şiddet, uygun fiyatlı konut eksikliği, düşük ücretli işlerde çalışma sonucunda deneyimlemektedir. Yapılan araştırmalarda dört kadından biri hayatları boyunca aile içi şiddete maruz kaldığını ve sürecin evsizlikle sonuçlandığını ortaya koymaktadır.

Avustralya'ya ait verilere göre bütün Avustralyalıların uygun fiyatlı ve uygun kiralık konut sıkıntısından etkilendiklerini, özellikle de yarı zamanlı çalışan kadınların çocuklarına ve anne, babasına bakmak zorunda kaldıklarından dolayı bu durumdan daha fazla etkilenecek evsizlik riskiyle karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir. Toplumsal temelde değerlendirildiğinde cinsiyete dayalı ekonomik eşitsizliğin varlığı, kadınların erkeklerden daha az gelir elde etmesine neden olmakta ve kadınları erkeklere oranla sosyal risklere daha fazla maruz bırakmaktadır (www.homelessnessaustralia.org.au).

Şiddetin ve tacizin, Birleşik Krallık'taki davaların %40'ının kadınların evsiz kalmasının başlıca tetikleyicileri olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır (Gaerner'den aktaran: Bowpitt, Dwyer, Sundin, Weinstein, 2011: 537). Kadınların evsiz kalması üzerine yapılan araştırmalar, evsizliğin yönetiminin de benzer şekilde cinsiyet temelinde şekillendiği ve tek kadınların evsiz kimliklerini gizlemeye çalışarak, evliliğin, şiddet, terk edilme, aldatma vb. tuzaklarını sürdürmeye çalışmak yerine "evsizliğin kariyeri" ile yollarına devam ettiklerini göstermektedir (Parker, Fopp, 2004: 145-147; Reeve ve arkadaşları, 2006: 899-905).

Kadınların evsizlik riskiyle karşı karşıya kalmalarından dolayı gayri resmî yolları kullanarak evsizlik riskinden kurtulmaya çalıştıkları araştırmalar tarafından ortaya koyulmaktadır. Bu süreçte kadınlar, erkeklere oranla daha fazla yakın akrabalarından ve arkadaş çevresinden destek alabilmektedir. Resmî süreçler, daha çok sosyal çevreden

yoksun olan kadınlar tarafından kullanılmaktadır (Baptista, 2010: 163-186). Evsizlik sürecinde kadınların sergilediği davranışların daha çok kaygı, madde kötüye kullanımı, düşük benlik saygısı, duygu durum bozuklukları ve psikoz olarak ortaya çıkmaktadır. Evsiz kadınlar, evsiz erkeklere göre daha çok depresyon geçirme durumu söz konusu olmakla birlikte bu durum, aynı zamanda genel popülasyon için de geçerli olmaktadır. Finfgel-Connet (2010) tarafından siyah kadın evsizler üzerine yapılan araştırmada, kadınların çoğunluğunun genç yaşlardan itibaren ihmal, yoksulluk ve anne-baba ruh sağlığı sorunlarının olduğunu belirtmektedir. Bu kötü şartların bir sonucu olarak, genellikle kendi şartlarını sürdürmeye yardımcı olan uyumsuz davranışlar ortaya çıkmaktadır.

Kadınlar evsiz olma durumlarını ilişkilerin bozulması, aile içi şiddet ve taciz edici ilişkilerin varlığı olarak tanımlarken, erkekler aileleriyle bağlantılı duygusal olaylardan, otokontrol eksikliği nedeniyle evsizlik sürecinin başladığını açıklamaktadır. Bu anlamda erkekler tahammül edilemez ya da karmaşık aile sorunları, madde bağımlılığı, işsizlik, iletişim sorunları vb. durumlar karşısında evden uzaklaşmakta, kadınlar ise güvenliğini korumak amacıyla evsizliği deneyimlemektedir. Evsizliğin altında yatan sebepler arasındaki cinsiyet farklılıkları, erkeklerin ve kadınların paylaştıkları şeyleri, yani hem insanları krizlerle başa çıkmaya hem de onları daha muhtemel hale getirmeye zorlayan arka plan faktörlerini örtbas etmelerine izin verilmemelidir. Yoksulluk, uygun fiyatlı konut eksikliği, kurumsallaşma, zihinsel sağlık sorunları ve kronik madde bağımlılığı bağlamında, aile tahribatı, yasaklama ve diğer travmatik olaylarla karakterize edilen hayatlar, örneğin, hapis sonrası dönemde rehabilite edici desteklerin eksikliği, aile içi şiddet ve istismar olasılığını artırmakta ve insanların bu evlilikleri evsiz kalmadan yönetme kapasitelerini azaltmaktadır. Bu durum gerek erkek evsizlere gerekse kadın evsizlere yönelik evsizlik öncesi aile destek hizmetlerinin geliştirilmesine ve evsizlik sürecinde de kadın ve erkek evsizlere yönelik spesifik rehabilite edici sosyal yardım ve hizmet desteklerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu süreçte erkeklerin statü itibarıyla daha çok mesleki rehabilitasyon süreçleri ve iletişim kurma becerilerinin geliştirilmesi yönünde desteklenmeleri gerekirken, kadınların daha çok güvenlik bağlamında koruma altına alınarak rehabilite edilmeleri gerekmektedir. Evsiz bireylerin toplumla yeniden bağlarının kurulabilmesi, birey, çevre etkileşiminin sağlanabilmesi için bireylerin biyo-psiko-sosyal yönden destekleyen vaka düzeyinde bütüncül hizmetlerin uygulamaya koyulması gerekmektedir.

1.4.3. Yaş temelli evsizlik: Çocuk evsizliği, genç evsizliği, yetişkin evsizliği

Evsizliği yaş temelli olarak ayırma kategorik bir süreçtir. Bu sürecin oluşturulması keskin ayırma ayrıştırmayı değil evsiz popülasyonunun özelliklerinin netleştirilmesi ve popülasyona dâhil olan kesimlerin hizmet sunumlarının çeşitlendirilmesi bağlamındadır. Evsizlik yaşlar arasında birbiriyle ilişkili hayat deneyimlerini içermektedir. Evsizliğin nedeni veya sonucu bir önceki dönemden ayrı değerlendirilememektedir.

Evsizlik, temel insan ihtiyaçlarından yoksun kalmayı temsil etmektedir, ancak açlık gibi diğer yoksunluk türleri, yoksulluk ve ekonomik istikrarsızlığın bir sonucu olarak ortaya çıkarken, evsizliğe katkı sağlayan birçok faktör bulunmaktadır. Faktörler ayrıca çocukların yaşadığı evsizlik tipine göre de değişmektedir. Bu faktörler arasında ekonomik konut

eksikliği, ekonomik güvensizlik, ev içi şiddet, davranış bozuklukları, sosyal destek eksikliği ve çocuk refahı sistemine katılım yer almaktadır (Aratani, 2009: 4).

Evsiz çocuklar, diğer çocuklara göre dört kat daha fazla hastalanmakta, gelişimsel gecikme oranı dört katına çıkmakta, duygusal ve davranışsal sorunların oranı üç kat daha fazla görülmektedir. Çoğu evsiz çocuk, kendilerine hitap etmek için ihtiyaç duydukları hizmetleri alamamaktadır. Yüksek oranda tıbbi problemler, gelişimsel zorluklar ve zihinsel sağlık sorunları bulunmaktadır. Ayrıca, beş yaşına kadar evsizlik yaşayan tüm çocukların yarısından fazlası bu dönemde akranlarına göre üç kat daha fazla mesken değiştirmek zorunda kalmaktadır (www.theounce.org). Çalışmalar, erken çocukluk döneminde sık hareketlerin okul başarısını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Örneğin ABD’de evsiz çocuklar için Bires, Garcia ve Zhu tarafından “Supporting Children and Families Experiencing Homelessness: CCDF State Guide” (Evsizliği Deneyimleyen Çocukları ve Aileleri Destekleme: CCDF Devlet Rehberi) bir rehber çalışması yapılmıştır. Rehberde çocuk bakımı da dâhil olmak üzere erken bakım ve eğitim hizmetleri, bu hassas çocuklar üzerindeki evsizliğin etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilmektedir. Araştırma, okul öncesi yıllarda yüksek kaliteli eğitim deneyimlerinin ezici bir şekilde, çocuğun eğitimi boyunca olumlu bir etki ve uzun vadeli fayda sağlayabileceğini göstermektedir. Ancak, evlerinde yaşayan yoksul ailelerle karşılaştırıldığında, evsiz ebeveynlerin çocuk bakımı sübvansiyonları alma olasılığı daha düşüktür. Aynı zamanda, resmî olmayan çocuk bakım düzenlemelerine güvenme ve çocuk bakımı ile ilgili sorunlar nedeniyle işten çıkarma veya okuldan ayrılmayı rapor etme olasılıkları daha yüksektir (Bires, Garcia ve Zhu, 2017: 1-27). Evsizlik, diğer yoksul ailelerin karşı karşıya kaldığı engelleri ortaya çıkarmakta ve bu da diğer etkenler tarafından ailelerin daha da mağdur olmalarıyla sonuçlanmaktadır. Hizmet sistemlerinin parçalanması, hizmetlerin kısıtlı olması, ulaşım eksikliği, katı program kuralları ve ailenin sürekli yer değiştirmek zorunda kalması bu engellerden bazılarıdır.

Literatürde aileleriyle birlikte evsiz yaşayan çocuklar ile ailelerinden ayrı olarak yaşayan refakatsiz evsiz çocuklar ayrımı bulunmaktadır ve evsiz çocuk terimi 12 yaşından daha küçükler için kullanılmaktadır. Evsiz gençlik teriminin ise sabit bir tanımı olmamakla birlikte, daha çok yaş aralığı temel alınarak tanımlanmakta ve 12 ile 21 yaş arasında bulunan evsiz gençler bu gruba dâhil edilmektedir. Gelişimlerini destekleyecek düzenli bir evden mahrum olan çocukların ve gençlerin karşı karşıya kaldıkları bazı sorunlar arasında yoksulluk, açlık, sağlık problemleri ile sağlık hizmetlerine ulaşımında yaşanan sıkıntılar, davranışsal sapmalar, çocuk ve gençlik suçluluğu öne çıkmaktadır. Evsiz çocukların okul başarısı ve okula devam etme oranları diğer akranlarına oranla daha düşüktür. Düzenli bir barınaktan mahrum olan çocuklar şiddete uğrama ve kaygı, depresyon gibi problemlerle karşılaşmakta, özellikle aile evsizliği süreçlerinde yaşanan çocuk evsizliği, çocukların ailelerinden ayrılmalarıyla sonuçlanmaktadır (Cutuli, Herbers, vd; 2010: 145-151). Barınacak bir yerlerinin olmaması, ekonomik zorluklar veya benzeri sebeplerle diğer kişilerin konutlarını paylaşan çocuklar ve gençler ile moteller, pansiyonlar, kamp bölgeleri gibi acil ve geçiş sığınaklarında kalan bireyler, alternatif konaklama yetersizliğinden şikâyetçi olmakta ve koruyucu bakımda yer almak istemektedirler.

ABD’de yapılan bir araştırmada yaklaşık 1,5 milyon çocuğun evsiz yaşadığı, bunların %42’sinin 6 yaşının altında olduğu, Afro-Amerikalı çocukların bu durumdan daha çok etkilendiği ve oranın %47’ler düzeyinde olduğu, Amerikalı Kızılderililer ve Alaska yerlileri arasında bu oranın %25’lere düştüğü belirtilmektedir. Araştırmaya göre Evsiz aileler daha çok 20’li yaşlarda bulunan annelerinin yanında yaşayan ve 10 yaşından küçük çocuklardan oluşan birliktelikle hayatlarını sürdürmektedir (Brett, 2002: 13-26).

Evsiz gençlerin çoğu Smith (2010)’da belirtildiği gibi eğitimlerine devam etmedikleri için kendilerini istihdama hazır olarak görmemektedir. Mevcut durumda çalışan evsiz gençler ise daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmakta ve daha yüksek riskli davranışların sergilenmesi bağlamında madde bağımlılığı, suç faaliyeti, erken gebelik gibi durumlara maruz kalmaktadır. Evsizlik sürecini yaşayan genç bireylerin çoğu, tek başlarına yaşadıkları zaman ihtiyaç duydukları maddi, sosyal ve duygusal kaynaklardan yoksun kalmaktadır. Birçok genç yardımlardan yararlanmak için nereye müracaat edeceğini bilmemekte ve yasal haklarını kullanamamaktadır. Gözaltına alınma ve hapis cezasına çarptırılma sokakta yaşayan gençlerin en büyük korkuları arasında yer almaktadır. Yüksek riskli, öngörülemeyen bir ortamda, gençlerin yaş, gelişim düzeyi, sokakta geçirilen süre ve mevcut destek sistemlerinden kaynaklanan zayıflıklar göz önünde bulundurulduğunda, evsiz gençler aşağıda açıklanan risklerle karşı karşıya kalmaktadır;

- İlaç veya madde bağımlılığı,
- Riskli cinsel davranışlar veya özellikle evsiz genç kızlar arasında yaygın olan, temel ihtiyaçların karşılanması için, para karşılığı cinsel ilişkiye girme,
- Fiziksel veya cinsel mağduriyet istismara uğrama,
- İşsizlik,
- Hapis cezası,
- Akademik mücadeleler (okula kaydolma, katılma ve okulda başarılı olma dâhil),
- Sağlık riskleri ve sağlık hizmetlerinin eksikliği,
- Majör depresyon, anksiyete, hatta intihar dâhil olmak üzere psikolojik sorunlar.

Çocuk ve genç evsizliğini önlemeye yönelik ABD’de yapılan yasal düzenlemelerde 1974 yılında Kaçak ve Evsiz Gençlik Yasası (RHYA) çıkarılmıştır. Yasa kapsamında;

- 1) Temel Merkez Programları dâhilinde gençlerin ve ailelerinin acil ihtiyaçları karşılanmaktadır. Örnek olarak kısa süreli barınak yardımı yapılmaktadır.
- 2) Geçici Hayat Destek Programları kapsamında uzun süreli barınma, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır.
- 3) Cinsel İstismar Önleme Programları (veya Sokak Destek Programları), evsiz ve cinsel taciz, fuhuş veya cinsel istismar riski taşıyan gençlere sokak tabanlı hizmetler sunulması yasa kapsamında garanti altına alınmaktadır.

1987 tarihli McKinney-Vento Evsiz Yardım Yasası, yerel, bölgesel ve devletin evsiz yardım programlarını finanse etmekte ve okula kaydolma, katılma ve okulda başarıya ulaşmadaki engelleri ortadan kaldırarak evsiz kalan gençlerin eğitimini teşvik etmektedir (www.nlchp.org/hapia.cfm). 1999 tarihli Foster Care Bağımsızlık Yasası ve Chafee Foster Care Bağımsızlık Programı aracılığıyla gençlere temel hayat becerileri kazandırılmasına

yönelik tedbirler alınmakta ve uygulamalar hayata geçirilmektedir. Başarılı İlişkileri Destekleme ve Evlat Edinme Yasası (The Fostering Connections to Success and Increasing Adoptions Act) 2008 yılında kongrede kabul edilmiştir. Yasa kapsamında oluşturulan programlarda federal devletlerin, gönüllü bakıcı bakım hizmetlerini, gelişimsel olarak uygun, genç yetişkinlere yönelik bir tarzda genişletecek şekilde uygulamaya koymaları istenmektedir (www2.ncfy.com).

Genç evsizliği sürecinde evsiz kalma süresinin uzunluğuyla gençlerin evsizliği bir hayat biçimi haline getirmesi arasında sıkı bir bağ olduğundan dolayı özellikle aile bağlarını ve ilişkilerini geliştirme kapsamında, devletler, gençlerin koruyucu bakımdan ve yetişkinliğe geçişlerinde yardımcı olmaları için “güvenlik ağı” olarak hareket edecek daha kapsamlı bir bakım sistemi oluşturabilirler. Genç yetişkin evsiz bireylere uygun hizmetler arasında sağlık hizmeti kapsamı, konut desteği ve vaka yönetimi hizmetleri yer almaktadır (Johnson, Chamberlein, 2016: 578).

Gençlik evsizliği, aile ortamları perspektifinden analiz edilmeye çalışılmaktadır. Gençler evsizlik sarmalına daha çok aile çatışmasından ötürü girmektedir. Yetişkin evsizliği ise ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak deneyimlenen evsizliğe sahip olma olasılığının daha yüksek olduğu bir durumdur. Yetişkin evsizler çeşitli kaynaklarda farklı sınıflandırmalara tâbi tutulmuş olup içerik olarak da farklı tanımlamaları kapsamaktadır. Yetişkin evsizliği kavramının içinde evsiz aileler, genç yetişkin diyebileceğimiz 24 yaş üstü evsiz gençler, orta yaş grubunda bulunan bireyler ile evsiz yaşlı kişiler bulunmaktadır.

Evsiz yetişkinlerin çoğu sığınma evlerinde, sokaklarda, yerleşim için tasarlanmayan ortamlarda ya da arkadaşlarla, aile üyeleriyle evsizliği deneyimlemektedirler. Yetişkin evsizliğinin altında yatan temel faktörler incelendiğinde, çocukluk ve gençlik döneminin deneyimlerinden kaynaklı hayat olaylarının olduğu görülmektedir (Herman, Susser ve ark. 1997: 249-255). Kanada’da yapılan bir araştırmada yetişkin evsizlere yönelik, çocukluk olayları ile yetişkin evsizliği arasında bir bağ olup olmadığını ortaya çıkarmak için, sorular sorulmuştur. Katılımcılara çocukluk olaylarının evsiz kalmanıza etkisi nedir? Sorusuna, araştırmaya katılan yetişkinlerin %80’ni çocukluk olaylarının evsizliğe katkısını evet olarak değerlendirmiş ve bu süreçte en fazla etki oluşturan olayında cinsel istismar olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılara başka bir soru dolaylı olarak yöneltilmiş ve hayatınızı yeniden gözden geçirdiğinizde evsizliğe en çok etki eden neden nedir? Sorusuna da cevap veren katılımcıların çoğu madde bağımlılığını belirtmiş ve madde bağımlılığıyla aile hayatı arasında bağ kurmuşlardır (Collins, 2013: 62-78).

Çocuk ve genç evsizlerin sorunları göz önünde bulundurulduğunda bireylerin topluma yeniden adaptasyonlarının sağlanarak yaş dönemlerine uygun bir ekosistemin oluşturulması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de çocuk ve genç refahına yönelik hizmetlerde iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Alınacak önlemler arasında;

- Kalıcı ev ortamlarının sağlanması adına konut desteklerinin artırılması,
- Risk altındaki evsiz çocuk ve gençlere yönelik sosyal incelemeleri artırmak ve vaka düzeyinde değerlendirmelerde bulunmak,
- Toplum, eğitim ve sağlık temelli hizmetlerin nitelik ve niceliklerini artırmak,
- İhtiyaca göre oluşturulmuş düzenli takip programlarını geliştirmek,

- Gelişimsel geriliği bulunan çocukların özel hizmet yöntemleriyle desteklenmelerini sağlamak,
- Koruyucu bakımdan yararlanan gençlerin hizmet kalite ve çeşitliliği ile kaynak artırımını sağlamak,
- Barınakların kapasitesinin artırılarak özellikle çocukların gıda konusunda ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak,
- Özellikle eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalan evsiz gençlerin çalışma hayatında istikrarlı bir sürece girebilmeleri için eğitimlerini tamamlama imkânları sağlamak,
- Özellikle yetişkin gençler için istihdama yönelik mesleki kursları açmak,
- Aile içi iletişimin desteklenmesi adına aile eğitim programları oluşturmak, yer almaktadır.

Çocuk ve genç evsizlere yönelik belirtilen önlemler alınmadığı takdirde evsizlik sarmalı bireyin yetişkinlik döneminde de hayatının açmazları arasında yer alarak evsizlik bir ömür boyu süren bir insanlık dramı haline gelebilmektedir.

Yetişkin evsizliği kendi içinde çocukluk ve gençlik deneyimlerine bağlı olarak süreç kapsamında kronik evsizlik içinde de değerlendirmek mümkündür. Yetişkinlikte meydana gelen olaylar, aile ilişkilerinin sona ermesi, madde kullanımı, gelir eksikliği, işsizlik, yetersiz eğitim, zihinsel sağlık sorunları, suç ve bağlı olarak cezaevinde geçirilen süre bu evsizlik türünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yetişkin evsizler kategorisi içinde bulunan bir kesim de yaşlı evsizlerdir. Centre for Policy on Ageing (2017) raporuna göre, yaşlı evsizlerin genel özellikleri arasında daha çok fiziksel ve mental hastalıkların öne çıktığı ve bireylerin günlük hayat ihtiyaçlarını karşılama hususunda yeterli hareket kabiliyetinden yoksun olduğu belirtilmektedir. Aile üyelerinin kaybı, fiziksel mental gerileme, yeterli gelirden yoksun olma, geçmiş olumsuz hayat deneyimleri, yaşlı ihmal ve istismarı yaşlı evsizliğini doğuran nedenler arasındadır (www.cpa.org.uk). Dünya nüfusunun sürekli yaşlanması, yaşlı bireylerin yaşlanma dönemlerinde gerekli sosyal, sağlık, psikolojik ve ekonomik kaynaklardan mahrum kalmaları yaşlı evsizliğine yönelik bir artışın olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum yetişkin evsiz bireyler arasında yer alan yaşlı evsiz bireylere yönelik daha fazla sağlık hizmetlerine ulaşımının sağlanması ve yaşlı bireylerin sorunlarına yönelik yeterli bakım hizmet örgütlenmelerinin oluşturulmasını gerektirmektedir.

Belirtilen süreçlerde yetişkin evsizliğinin ortadan kaldırılması için ailelerin kriz dönemlerine yönelik olarak desteklenmeleri ve koruyucu önleyici hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle evsiz yetişkin bireylerin evsizlik süreciyle mücadelede karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için gerekli olan danışmanlık faaliyetleri ile bilinç düzeylerinin artırılması, servis sunumlarının yeterli düzeyde olması ve vaka düzeyinde profesyonel çalışmalar yetişkin evsizliğini ortadan kaldıracak uygulamalar arasında sayılabilir.

1.4.4. Gizli evsizlik

Alan yazında, gizli evsizlik, yapılan araştırmaların amacına göre, farklı tanımlamalara sahiptir. Sharam (2008)'e göre gizli evsizliğin incelenmesinde araştırmacılar birçok zorlukla karşılaşmaktadır, ancak sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bulunan insanların ve sosyal servislerden yararlanma sürecinde, barınak, gıda vb. sosyal yardımların yararlanıcıları, gizli evsizliğe dair ipucu vermektedir. Gizli evsizliğe dair zorluklardan biri de gizli evsizlere yönelik bir sayısal verinin oluşturma zorluğudur, birçok insan evsiz olmasına rağmen geçici ve yeterli olmayan yerlerde hayatlarını sürdürmek zorunda kalmakta ve evsizler olarak görülmemektedir. Gizli evsizlik üzerine yazılanlar incelendiğinde, kendi imkânlarıyla veya yakın çevrenin desteğini alarak hayatlarını sürdüren ve bu yüzden de sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanmayan bireyler evsiz veri tabanına dâhil edilmemektedir (Kauppi, Schiff, vd., 2017: 9). Bu durum, çok sayıda evsiz insanın evsizliğe ilişkin verilerde yeterince temsil edilememesine neden olmaktadır (Whitzman, 2006: 385-388; Erickson, 2004: 204-207).

Gizli evsizler ev ve sokak arasındaki geçici süreci ifade etmektedir ve çoğu zaman resmî olmayan destekler ve sosyal servislere müracaatın yapılmaması gizli evsizliği doğuran temel nedenler olarak görülmektedir. Gizli evsizler geçici olarak arkadaşlarıyla birlikte kalmakta, sokakların farklı mekânlarını değişik zaman dilimlerinde kendine mesken tutmakta, kısa süreli geçiş evlerinde, otellerde ya da kurumsal ortamlar olarak sayılabilecek, hastane, hapisane gibi yerlerde hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Bir eve sahip olup da evde temiz suyun olmaması, havalandırma ortamının bulunmaması, yeterli oda sayısının ve yatacak yerin olmaması, kalabalık halde konaklamak da bireylerin hayat standartlarını düşürmekte ve gizli evsizlik riskinin oluşumunu ifade eden bir durumu ortaya koymaktadır.

Gizli evsiz olarak kabul edilen bazı kişiler, hangar, araba veya çadır gibi ıssız yapılarda hayatını devam ettirmektedir. Gizli evsiz bireyler genellikle bir yeri kendilerine barınak haline getirme veya gayri resmî olarak bir bina ya da toprak parçasını işgal ederek kendilerine bir hayat biçimi oluşturmaktadır. İngiltere'de yapılan bir çalışmada katılımcıların yaklaşık dörtte biri bir noktada yerleşmiş olarak tanımlanmıştır (Reeve ve Coward, 2004: 10). Bu yerler arasında, konutlar, fabrikalar, depolar, müstemilatlar, okullar, toplum merkezleri, gece kulüpleri ve dükkânlar olarak tespit edilmiştir. Bu durum gizli evsizlere yönelik istatistiksel verilerin derlenmesini engellemektedir. Evsiz istatistikleri daha çok sokağın görünen yüzüne odaklanmakta ve servis sağlayıcıların bilgilerini veri olarak kabul etmektedir. Bunun dışında kalanlar ise gizli evsiz grubunu oluşturmaktadır (Reeve ve Coward, 2004: 4). Distasio (2004)'nın Kanada'da yaşayan yerli halk arasında gizli evsizliğe dair yapılan bir araştırması bu durumu desteklemektedir. Araştırmaya göre, evsizlerin yaklaşık %50'si 18 aylık bir süre boyunca gizli evsizlik şartlarında hayatını sürdürmüştür. Distasio, Sylvestre ve Mulligan (2005)'in yaptığı araştırmada şehirli yerli halkın gizli evsizliği yaşayanların %69'unun, evlerde veya müstakil yerlerde geçici olarak yaşadıkları için gizli hane içinde olduğunu belirtmektedir. Gizli evsizler bu bağlamda evsiz nüfus arasında sokak ile ev arasında kalma şeklinde arafta olma durumunu ifade etmektedir.

Gizli hanelerde yaşayan insanlar, konutlarını paylaştıkları kişilerle tanıdık ve ilişkisiz olabilmekte ve duruma göre kalabalık ortamlarda hayatlarını devam ettirmektedirler. COH (2012) araştırmasına göre gizli evsizlerin genel özellikleri;

- Devamlı ikamet izni olmadan, geçici olarak arkadaş, aile üyeleri ve yabancılarla hayatını sürdürmek zorunda olan ve kira ödemeyen kişiler,
- Kısa süreçte, mülkiyet hakkı olmayan, moteller, pansiyonlar veya kalıcılık sağlamayan oda ve geçici kiralama yoluyla barınma durumunda olan bireyler,
- Kalıcı konut düzenlemeleri veya barınma planları olmaksızın kurumsal bakımdan yararlanan bireyler olarak ifade edilmektedir (www.homelesshub.ca).

Sonuç olarak gizli evsizlik, Fitzpatrick, Pawson vd. (2015)'nin belirttiği gibi gizli haneleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Gizli haneler, evsiz literatüründe, tüm ailelerin, çiftlerin veya bekâr yetişkinlerin başkalarıyla yaşadığı yerler olarak tanımlanmaktadır. Bu durum evsizlik riskini de oluşturan bir süreci de beraberinde getirmektedir. Evsizlik öncesi dönemde sosyal ilişkileri daha güçlü olan bireyler ilk etapta evsizlik sürecine girmemekte, yakın çevre desteğini alabilmektedir. Bu durumun sürdürülebilir olması destek sağlayan bireylerin ekonomik durumu ve gizli evsizlerin destek aldığı kişiler arasındaki ilişki bağının gücüne bağlıdır. Bu tür bireylerin sosyal destek ve yardımlarla tekrar kendilerine ait bir ev ortamına dönebilmeleri mümkün olabilmektedir.

1.4.5. Aile evsizliği

Ailelerin desteklenmesi gerekliliği toplumun geleceğini etkileyen bir durum olduğu için önemlidir. Aile destek mekanizmalarının yeterince işlemediği durumlarda veya sosyal sermayenin yokluğu, aileler için kriz dönemlerinde aile evsizliğinin kapısını aralayan bir ortam hazırlamaktadır. Aile evsizliğinin ortaya çıkmasında birçok neden bulunmaktadır. Uygun fiyatlı konut eksikliği, aşırı yoksulluk, hükümet desteğinin azaltılması, çocukların tek başına yetiştirilmesinin zorluğu, ailenin değişen demografik özellikleri, aile içi şiddet ve yetersiz sosyal destekler aile evsizliğinin nedenleri arasındadır. Konut maliyetlerinin artışına paralel gelirin artmaması, gelir gider dengesindeki açığı artırmakta ve aileler evsizlik riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir (www.theounce.org). Özellikle yoksul ailelerin birikime sahip olmamaları ekonomik yönden güvenlik açığı oluşturmakta ve ailede meydana gelebilecek kritik bir olay ailelerin evsiz kalma ile karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır. Belirtilen bağlamda evsizlik yaşayan aileler büyük stres altında kalmaktadır.

Evsiz aileler evsiz oldukları süre boyunca birçok ortamda, akraba, arkadaş yanına yerleşerek kalabalık dairelerde kalma, araba ve kamplarda konaklama gibi farklı barınma süreçlerini hayatlarında deneyimlemek zorunda kalmaktadır. Özellikle barınağa yerleşen aileler arasında barınağın mevcut şartlarına uyum konusunda birçok problem ortaya çıkmakta, aşırı kalabalık ve rahatsız edici durumlardan dolayı ailelerin parçalanmasına neden olan süreçler yaşanmaktadır. Çocuklarının bu ortamlarda kalmalarını istemeyen aileler, çocuklarını yakınlarının yanına göndermekte, çocuk ve aile arasındaki iletişim daha da kopma noktasına gelmektedir (eprints.whiterose.ac.uk). Barınakların aile mahremiyetine uygun olmayan yapısı da özellikle kadınların mağdur olmasına yol açmaktadır. Tüm bu olumsuz süreçler aile evsizliğinin deneyimlendiği süreçler olarak

ortaya çıkmaktadır. Aile evsizliği belirtilen bağlamda, ailelerin, ailenin hissedeceği stresi bir araya getirecek şekilde, ailenin çözülme olasılığını artıran bir durumu ifade etmektedir.

Aile içi evsizlik sorunu on beş yirmi yıl içinde hızla artış göstermiş, ancak artış oranına uygun olarak servis sağlayıcıların hizmetleri yetersiz kalmıştır. Bu yönüyle evsizlik, aile hayatının neredeyse her yönünü bozmakta ve aile üyelerinin fiziksel ve duygusal sağlığına zarar vermektedir. Çocukların eğitimini ve gelişimini engellemenin yanı sıra aile üyelerinin birbirlerinden ayrılmasına neden olmakta ve bu durum ailenin yok olması anlamına gelmektedir (www.urban.org).

İngiltere’de yasal evsizlik sistemini kullanan ailelere yönelik yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre;

- Aile evsizliği daha çok sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunan genç kadınlar ve annelerine bağımlı durumda olan çocukları tarafından karakterize edilmektedir.
- Aile evsizliğinin ortaya çıkmasında, erkek istismarı ve aile içi şiddet deneyimi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır.
- Evsiz ailelerin çoğunluğu ekonomik dışlanma ile kendilerini ifade etmekte ve bu grubun küçük bir kısmı ücretli bir işte çalışan insanlar olmasına rağmen, iş deneyimlerinin olmaması, sürdürülebilir bir işin yokluğu, çocuk bakımının masrafları gibi durumlar aile evsizliğini doğurmaktadır.
- Evsiz aileler yüksek ihtiyaç grubu olarak tanımlanmakta ve yüksek oranda ilaç ve alkol kullanımı öne çıkmaktadır. Şiddetli akıl hastalığı, suçluluk, zayıf fiziksel sağlık ve sosyal destek ağlarına zayıf erişim evsiz ailelerin karakteristik özellikleri arasındadır.
- Yalnız yaşayan evsiz yetişkinler ve genç evsizler arasında duygusal destek bulunmakta ve bunun nedeni olarak da evsiz aile üyeleri içinde yetişkin bireylerin olmaması olarak gösterilmektedir (www.spi.ox.ac.uk).

Aile evsizliğinin bir yönü de gizli evsizliğin özelliklerini taşımaktadır. Evsiz ailelerin genellikle enformel süreçlerde evsizliğin olumsuzluklarını gidermeye çalışmaları, daha çok kadın ve çocuklardan oluşması, akraba, arkadaş ve geçici konaklama yerlerinde kalacak yer ihtiyaçlarını karşılamaları, aile evsizlerini gizli evsiz kategorisinde de değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu durumda bulunan evsiz aileler tüm sermayelerini tükettikten sonra sokağın acımasız yüzüyle karşılaşmaktadırlar (eprints.whiterose.ac.uk).

Sonuç olarak aile evsizliğini deneyimleyen ebeveynler kendi ihtiyaçlarını karşılamamanın yanında, çocuklarının gıda, giyim ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynler okul çağındaki çocuklarının okulda kalmasını ve çocuklara yönelik travmaların oluşturduğu acılarla baş etmek zorunda kalmaktadır. Belirtilen bağlamda evsiz ailelere yönelik pratik uygulama modelleri geliştirilerek, özellikle kadınların evsizlik sürecindeki deneyimleri dikkate alınmalı, yaşadıkları sorunlara yönelik çözümler üretilmelidir (files.eric.ed.gov).

Güvenli ve istikrarlı bir konutta hayatını devam ettirmek hem ebeveynlere hem de çocuklara ömür boyu fayda sağlamakta, genel refahın artması bireylerin, sağlıklarını, eğitimini ve gelecekteki istihdam fırsatlarını iyileştirmelerine katkıda bulunmaktadır, bu

süreç toplumun bütününün gelişmesine imkân tanımaktadır. Çocuklu ailelerin evsiz kalmasını önlemek ve ailelerin evsiz kalması durumunda kalıcı konutları hızla geri kazanabilmelerini sağlamak için toplulukların paylaşılan sonuçlara odaklanan güçlü, koordineli bir ekosisteme ihtiyacı vardır. Aile içi evsizliğin karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda sorunların tek bir kuruma mal edilemeyeceği açıktır. Çözüm düzeyinde hükümet, kamu kurumları ile okullar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve hayırseverler etkili birer aktör durumundadırlar. Özellikle hükümetler aile evsizliğine yönelik verileri hazırlamalı, aileler için konut çözümlerini güçlendirmeli, aile içi şiddetin önlenmesine yönelik servis sağlayıcılara yönelik destekleyici hükümet programları oluşturulmalı ve evsizlik yaşayan küçük çocukların eğitim sorunlarının giderilerek, evsiz ailelere hizmet sunan profesyonel meslek personellerinin hizmet içi eğitim kapsamında yeteneklerinin artırılması sağlanmalıdır.

1.4.6. Göçmen evsizliği

Göçmen evsizliği kapsamına kavramın niteliksel içeriğiyle benzer durumda olan mülteci, sığınmacı, kaçak göçmen statüsünde bulunan bireyler de dâhil edilmektedir. Göçmen, sığınmacı, mülteci olma durumunun nedenleri arasında vatandaşı olduğu ülkenin mevcut durumun olumsuzlukları yatmaktadır. Çoğu zaman ekonomik nedenlerin hâkim olduğu, bunun yanı sıra savaş ve iç karışıklıklar, ırksal, dinî, sosyal konum, siyasal düşünce, ulusal kimlik düzeyinde de sosyal dışlanma nedeniyle olumsuzluklar ortaya çıkabilmekte ve bireyler bulundukları ülkeyi terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum kimi zaman yasal yollarla gerçekleşirken kimi zaman da resmî olmayan süreçlerle bireyler kaçak göçmen durumuna düşebilmektedir.

Yasal olsun veya olmasın bu durumda bulunan bireylerin yaşadıkları en büyük sıkıntı göç ettikleri ülkede günlük hayatının gereklerine uyum sağlayamama olmaktadır. Göçmenler kendi ülkelerinde aşırı derecede ayrımcılığa maruz kalmakta ve bu durumdan kurtulmak için göç etmek zorunda kalmaktadır. Göçmen insanların maruz kaldıkları ayrımcılık göç ettikleri ülkelerde de son bulmamakta ve birçok olumsuz şartlarda hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Düşük ücret ve vasıfsız işlerde çalıştırılma, etnik ve kültürel ayrımcılığa maruz kalma, sosyal destek mekanizmalarından yeterince yararlanamama göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde hayatlarında devamlı istikrarsızlık ve güven sorunu oluşmasına neden olmaktadır. Evsizlik yaşayan insanların büyük bir kısmı göçmenlerden oluşmaktadır.⁶ Huszar, Sianni, vd. (2010)'ne göre, evsiz kalan birçok göçmen birey büyük ölçüde kısmen sınır dışı edilme olasılığından kaynaklanan korkudan dolayı yardım istememekte veya yardımlardan yararlanamamaktadır. Bu olumsuzluklar göçmeni aynı zamanda istikrarlı bir konuta sahip olmasını engellemekte ve evsizlik göçmenlerin kaderi haline gelmektedir.

⁶ 7 ve 8 Kasım 2002'de FEANTSA ve Alman üye örgütü BAG Wohnungslosenhilfe, Göç ve Evsizlik hakkında bir Avrupa konferansına ev sahipliği yaptı. Bu konferans, Avrupa Birliği genelinde 85'in üzerinde katılımcıyı bir araya getirdi ve evsizler için göçün etkisine bağlı olarak FEANTSA'nın yıl boyunca sürdürdüğü çalışmalara dair raporlar sunuldu. Konferansın sonuçları arasında Avrupa'da evsizliğin artışının arkasında yatan en önemli etkenlerden birinin de göçmen nüfusu olduğu belirtilmektedir (www.feantsa.org).

Göçmen nüfusu evsizliğe karşı en savunmasız olan kesimi oluşturmaktadır, çünkü ihtiyaçları ve farklı düzeyde ortaya çıkan hayat zorlukları, geldikleri ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik olarak destek sağlayıcılar tarafından yeterli düzeyde inceleme ve araştırmaya tâbi tutulmamakta ve evsiz göçmenler bu bağlamda anlaşılamamakta ve dışlanmış bir kesim olarak varlıklarını sürdürmektedir. Mülteci olarak kabul edilen ve sığınmacı değerlendirmeleri bekleyen insanlar da evsiz nüfuslar arasında yerini almaktadır (Edgar, vd, 2004: 170-192).

Yapılan araştırmalar bu durumu destekler niteliktedir. 1998 yılında Avusturya'daki evsiz barınaklarını kullananların %37'si ve Alman evsizlik hizmetlerini kullananların %11'i yabancı olarak tespit edilmiştir (FEANTSA, 2002). Edgar, vd. (2004)'e göre evsiz göçmen nüfus özellikle Batı'da evsiz yaşayan bireyler içinde en fazla olan kesimi oluşturmaktadır. Bu nüfus, işgücü piyasalarında ve dolayısıyla konut pazarlarında önyargı, sosyal, kültürel, dinî ve ırksal düzeyde ayrımcılığa maruz kalmakta ve bu durum bazı göçmen gruplar için evsizliğin daha olası hale geldiği bir süreci salık vermektedir. Husser ve ark (2010)'a göre evsiz göçmenler dil ve adaptasyon engellerinden dolayı refah sistemine erişmekte güçlüklerle karşılaşmakta, bu zorluklar göçmen bireylerin ülkeye yasadışı yollardan girmesi durumunda ise çok daha fazla artmaktadır. Refah ödemelerinden yararlanamama, sosyal konutlara erişememe kaçak göçmenlerin evsizlik oranını diğer göçmen gruplara göre daha fazla artırmaktadır. BMMYK tarafından desteklenen Budapeşte'deki araştırma Somalili mülteciler arasındaki evsizliğin kötü hizmet erişimi ile bağlantılı olduğunu açıklamaktadır.

AB'ye üye devletlerde kapsamlı bir konut politikası, etnik kökene bağlı ayrımcılığın ve kültürel önyargının ortadan kaldırılması sürecinde, mücadele stratejisinde etkili bir araç olarak görülmektedir. Birleşik Krallık veya Fransa gibi, diğer bölge ülkelerine nazaran daha kapsamlı bir sosyal yapıya sahip ülkelerde, uygun fiyatlı konutların sağlanması ve sosyal konut yönetimi konusunda hükümetler daha etkili uygulamaları aktive etmesi gerekmektedir (Edgar ve ark: 2004, 98-124). Hükümetlerin düzenleme eksiklikleri, bazı piyasa yapıcılar tarafından oluşturulan özel kiralık pazarlar aracılığıyla sağlanmasına neden olmaktadır. Bu durum özellikle uygun konut ihtiyacı olan bireylerin istikrarlı bir konuta sahip olma olasılığını olumsuz yönde etkilemektedir (Sainsbury, 2006: 229-244). Bu sürecin olumsuzluklarının giderilmesi için hükümetler konut piyasalarını kontrol etmeli ve bu piyasalara genel eşitlik mevzuatının uygulanmasını sağlamayı hedeflemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda sığınmacılar arasında evsizlikten kaçınmak için resmî sistemler yürürlükte olmalıdır. Mülteci statüsü olan bireyler, diğer vatandaşların kullanabileceği tüm desteklere erişebilmelidir.

1.4.7. Evsizlik kültürü

Kültür, insanların günlük hayatlarında meydana getirdikleri maddi ve manevi unsurlar toplamıdır. Belli bir zaman diliminde bir grup insanın belirli bir inanç, sosyal form veya hayat tarzına sahip olması kültürel sürecin işlediğini göstermektedir. Evsiz bireyler de günlük hayat pratikleri bağlamında diğer dezavantajlı gruplardan ve toplumda yaşayan diğer bireylerden farklı bir hayat tarzına sahiptir. Bir toplum içinde yaşayan evsizlerin, tüm dinî inanış, etnik köken, sokakta geçirilen süre, çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, kadın, aile olmasına göre hayat pratikleri değişmektedir ve günlük hayat pratikleri bağlamında

farklılıklarının olduğu, hayatın her kesimini içeren farklı bir grup oluşturduğunu bilmek önemlidir. Bu pratiklerin bilinmesi evsizlere yönelik politikaların oluşturulması için elzemdir.

Ülke politikaları ve servis sağlayıcılar düzeyindeki uygulamalar, evsizliği farklı düzeylerde tanımlamakta ve evsizliğe ilişkin olarak gerçekleştirmek istedikleri hedefleri doğrudan bu tanımlamaya göre şekillendirmektedir. Ayrıca, farklı evsizlik kategorileri arasında bir ayırım yapılması gerekmektedir. Literatürde ilk olarak, sığınacak bir yeri olmayan bireyler için kullanılan çatısızlık⁷ kavramı bulunmaktadır. Bu gruba giren insanlar sokaklarda, park banklarında ve ağaçların altında uyumaktadırlar. Kaba uyku hali olarak tabir edilen bu durumdaki bireyler sokakta uyumanın bir örneğini temsil etmektedirler. Diğer bir tanımlama, evsizlik kavramıdır. Buna otomobillerde, çadırlarda, hangarlarda ya da teknik olarak çatısız olmayan diğer yerlerde yaşayanlar dâhil edilmektedir. Daha sonra, ev yerine geçebilecek geçici konaklama yerlerinde ikamet edenler bulunmaktadır. Bu kişiler pansiyonlarda, otellerde, arkadaş odalarında ya da tahliye edilmek üzere olan kimseleri barındıran yerlerden oluşmaktadır (Philipps, 2012: 17-20). Belirtilen bağlamda evsizlik tek tip bir tanımlama ve açıklamadan ziyade farklı hayat zorluklarını içinde barındıran bir süreci ifade etmektedir.

Evsiz bireylerin kültürü içinde sokakta hayatta kalmayı öğrenmenin yanı sıra, içinde bulundukları anlık hayata ait zaman algısını da geliştirmektedir. Evsiz insanlar yaşanan zaman içinde görünmez duruma düşmektedir. Görünmezlik evsiz bireyler tarafından, evsizlik süreci boyunca, kültürel bir özellik olarak, öğrenilmiştir. Davis (1996)'ya göre, evsiz insanlar güvenli bir habitat eksikliği nedeniyle sürekli tehlikededir. Eğer bireyler bir toplum tarafından görülmez veya fark edilmez ise o kişinin hayatı tehlikeli bir süreç içine girer.

Evsizlik olgusunu oluşturan bireylerin farklı niteliksel ve niceliksel düzeyde bulunmaları evsizlere ait kültürel tanımlamaları zorlaştırmaktadır. Bu farklı olguların her biri tanımlanırken, öncelikle evsiz bireylerin homojen bir nüfus olmadığını, kendi aralarında yaş, cinsiyet, sağlık durumu, aile kompozisyonu, günlük hayat pratikleri, evsiz kalma süreleri ve etnik köken farklılıkları, tek bir evsizlik kültürü tanımlamasını geçersiz kılmaktadır.

Evsizlik ve Yoksulluk Ulusal Hukuk Merkezi (NLCHP)'nin, 2002 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre, evsiz nüfusu, evsiz kalma süresine göre tasnif etmektedir. Geçici

⁷ FEANTSA, Avrupa'daki evsizliğin anlaşılmasını ve ölçülmesini geliştirmek ve evsizliğe ilişkin uluslararası çalışmalarda ortak bir kavramsal çerçeve sağlamak amacıyla bir Avrupa Evsizlik ve konut dışlama tipini (ETHOS) geliştirmiştir. ETHOS, evsizliğin mevcut tanımlarının ve hizmet sağlayıcıların günlük olarak karşı karşıya kaldığı evsizlik gerçeklerinin gözden geçirilmesi yoluyla geliştirilmiştir. ETHOS kategorileri bu nedenle, Avrupa çapında evsizlik biçimlerine dönüşen tüm hayat süreçlerini kapsamaktadır:

- Çatısızlık (herhangi bir barınak olmadan, kaba uyku durumunda olmayı)
- Evsizlik (uyumak için bir yeri olan ancak geçici barınaklarda kalan bireyi)
- Güvensiz konutta hayatını devam ettirmek (güvensiz kiracılık, tahliye, aile içi şiddet nedeniyle ağır dışlama tehdidi altında olmayı)
- Yetersiz konutta kalmak (yasadışı kamplarda, karavanlarda, uygun olmayan konutlarda, aşırı kalabalık ortamlarda kalmayı). (www.feantsa.org).

olarak evsiz kalanlar, 58 günden az süren bir evsizlik dönemine sahiptir. Epizodik olarak tanımlanan evsizler, 265 gün süren 4 ile 5 kere evsizlik sürecini deneyimlemektedir. Kronik evsizler için bu süre 650 gün veya daha fazla süreyi kapsamaktadır. Sağlık durumu evsizlik sınıflandırmalarında başvurulan diğer bir sınıflandırma aracıdır. Evsizlerin tahmini %25'i akıl hastasıdır, %40'ı alkol veya madde bağımlısıdır ve %15'i her iki rahatsızlıktan dolayı sağlık sorunu bulunmaktadır. Evsiz kalanların diğer farklılıkları, kaçak ve evsiz gençler, kadınlar, çocuklu aileler, bekâr erkekler, gaziler ve ceza adalet sistemindeki bireylerden oluşmaktadır. Yapılan ayrımlara tâbi tutulan bireylerin günlük hayat pratiklerinde farklılıklar ortaya çıkmakta ve evsizlik kültürüne dair farklı tanımlamalar oluşabilmektedir.

Fellin ve Flakerud (2000)'de ayrımlara fazla yer vermeden evsizlerin ortak bir hayat standartları olduğunun üzerinde durmaktadır. ABD'de yaşayan evsizlerin ortak bazı kültürel özellikleri olduğu vurgulamakta ve evsizlik kültürünün üç önemli boyutu tanımlanmaktadır;

- Evsizlerin hayat tarzları ya da hayat şekilleri,
- Evsiz bireyler arasında sosyal bağlar ve evsiz bireylerin entegrasyonu,
- Anlam sistemleri ve düşünme biçimleri.

Birinci boyut, evsizlerin hayat tarzları: Aşırı yoksulluk, yeterli konut eksikliği, istihdam ve gelir, kişisel hijyen eksikliği, günlük görevlerde zorluk çekmek, strese karşı duyarlılık, alkol veya ilaçlarla ilgili kötüye kullanım söz konusudur. Belirtilen düzeyde evsizlerin hayat biçimi, hayatta kalma stratejileri olarak tanımlanabilir.

Davis (1996)'e göre, evsiz bireyler her gün kendilerine ait güvenlik, dinlenme, beslenme ve korunma sağlamak için strateji geliştirmek zorunda olan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Hem zayıf fiziksel sağlık hem de uyuşturucu madde kullanımı, evsiz bireylerin sağlık bakımına yönelik sunulan hizmetlere ait bilgi eksikliğinin olduğunu ve bu bireylerin tıbbi bakıma ihtiyaçlarının bulunduğu belirtilmektedir. Diğer yandan eğitim düzeylerinin düşük olması evsiz bireylerin başta sağlık olmak üzere diğer hizmetlere ulaşmasının önündeki en büyük engellerden biridir.

İkinci boyut, sosyal bağlar ve evsiz kişilerin entegrasyonu: Evsiz bireyler ait oldukları ev ortamından yoksun kalma bağlamında aile ilişkilerinden ve duygusal bağlardan da mahrum bireylerdir, dolayısıyla literatürde köklerinden kopmuş bireyler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ağlar ve destek eksikliği, toplumdan kopma sonucu oluşan toplumsal ve sosyal izolasyon evsiz bireylerin sosyal durumunu karakterize etmektedir. Bu karakterizasyona rağmen evsiz bireyler kendi aralarında kaynaklarını paylaşmakta ve özellikle ilaç, para, yiyecek gibi ihtiyaçlarını kendi aralarında oluşturdukları sosyal destek mekanizmalarıyla gidermektedir (Fellin ve Flakerud, 2000: 41-66).

Üçüncü boyut, anlam sistemleri ve düşünme biçimleri: Evsiz bireylerin düşünme biçimlerini ve mevcut sisteme yükledikleri anlamı ifade etmektedir. Evsiz bireylerin güven, motivasyon eksikliği, bağımsızlık ve özerklik isteği, bürokratik süreçlere olan şüpheleri, tedavi ve sosyal hizmetlere karşı direnç göstermeleri üçüncü boyutu karakterize etmektedir. Hayatta kalma iradesi, onları evsiz topluluklarda bir arada tutan temel faktördür. Evsiz bireyler evsiz olsa bile, başkalarına değil, kendilerine güvenmektedirler.

Üç boyutun da üzerinde durduğu nokta evsiz bireylerin evsizlik sürecinde ekosistemin temelini oluşturan biyo-psiko-sosyal süreçlerin eksikliğidir. Evsizlik kültürünün verileri evsizlik hizmetlerini yönlendirmektedir. Bu çıkarım, birinci, ikinci ve üçüncü boyutun, sosyal destek, toplumsal adaptasyon eksikliği ve sisteme karşı güven sorunu üzerine odaklanmaktadır. Bu durum birey, çevre etkileşimini sağlayan yasal, örgütsel, sosyal destek mekanizmalarının oluşturulmasını zorunlu hale getirmektedir. Evsizlik kültürü, toplumsal ve sosyal dışlanmanın bir ürünü olarak insan hakları ihlalinin en önemli yansımasıdır. Sosyal dışlanma bağlamında evsizlik kültürünün farklı yüzlerinin ortaya çıkması Dünyada özellikle 1980'lerden sonra ortaya çıkan siyasal, ekonomik, teknolojik gelişmelerin bir sonucudur.

1.5. Evsizlik Sorunu ve Neo-Liberal Politikalar

Neoliberalizm, insan refahının, bireysel girişimcilik özgürlüklerini ve becerilerini, özel mülkiyet hakları, serbest piyasa ve ticaret, özelleştirme ve bununla karakterize edilen kurumsal bir çerçevede, en iyi şekilde geliştirilebileceğini öne süren politik bir ekonomik ideolojidir (Harvey, 2005: 2-3). Refah devletinin altın çağı 1970'li yıllar itibarıyla, Dünyanın içine girmiş olduğu ekonomik buhran sonucu, sona ermiştir. Krizin etkileri ekonomik büyümenin yavaşlaması ve artan işsizlik oranları, sosyal devlet anlayışında yeni ve zorunlu politikaların uygulanmasını gerektirmiştir. Krizin ana nedeni olarak görülen sosyal politikaların devletin, yeniden inşası bağlamında, küçülmesiyle aşılabacağına olan inanç ve piyasalara ticarileştirme zihniyetinin hâkim olması gerektiği üzerine ortaya atılan görüşler, neoliberalizm politikalarının temelini oluşturmaktadır.

Neoliberal politikalar sayesinde hedeflenen ana gaye, piyasa rekabetinin toplumsal ve ekonomik anlamda her alana yaygınlaştırılması ve devletin öncelikli olarak özelleştirmeler kapsamında serbest piyasa ekonomisinin tam anlamıyla işlemlerini sağlamaktır. Bu doğrultuda piyasalar güçlendirilmekte, işletmelerin kârlarını azaltacak her türlü engelin ortadan kaldırılması için uygun yasal düzenlemeler, hükümetler tarafından uygulamaya koyulmakta, özelleştirmeler yoluyla devlet küçültülmekte, kamu harcamalarının azaltılması yoluyla devlet borçlanmasına sınırlamalar getirilmektedir. Bu bağlamda su, konut, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi devlet eliyle yürütülen hizmetler özel piyasaya devredilmektedir.

Neoliberal politikaların devlete yüklediği rolü, esas itibarıyla yasa ve düzeni tesis ederek, gönüllü olarak yapılan toplumsal sözleşmelerin⁸ hayata geçmesini sağlayarak, mülkiyet haklarını tanımlamak, uyuşmazlık çıkan konularda arabuluculuk yapmaktır. Bu bağlamda sağlıktan, sosyal hizmetlere, eğitimden, sosyal güvenliğe kadar, sosyal refah devletinin görevleri reddedilmektedir. Bireylerin konut ihtiyacını giderme, asgari ücret uygulamaları, sendikal hakların geliştirilmesi, yaşlı ve engelli bireylere ödenen ücretler ve yoksulluğun hafifletilmesine yönelik her türlü önlemler düzeyinde oluşturulan sosyal refah politikalarına karşı çıkmaktadır (Friedman, 1988: 40-287). Neo-Liberal politikaların

⁸ Neoliberal söyleme getirilen eleştirilerde öne çıkan vurgu, serbest piyasa ekonomisinin bireysel kazanımları sağlamanın yanında, toplumun ortak faydalarının sağlanması düzeyinde yetersiz kaldığıdır (Bauman, 2014:10-11). Bu durum günümüzde sosyal sorunların toplum eliyle yürütülecek uygulamalarla çözüme kavuşturulacak bir mesele olmadığını ortaya koymaktadır.

Dünya çapında yayılması özellikle 1980'lerden sonra başlayan küreselleşme dalgasıyla hız kazanmıştır. Bilgi ve iletişim sektöründe yaşanan hızlı gelişmeler, rekabetin artması, sermayenin ulusal boyuttan uluslararası arenada hareket etmesini sağlamış, kârlılık ve verimlilik anlayışı, az gelişmiş bölgelerin insan gücü ve hammaddesini kullanma bağlamında yeni bir sömürü aracının temel argümanları olmuştur. Bu bağlamda ülke içinde neoliberal politikalarla ortaya çıkan, uyum sağlayamayanların sistem dışına itilmesi, ülkeler arası süreçte zengin-fakir bölge ayrımının arasındaki çizgiyi daha da kalınlaştırmış ve bölgeler arası eşitsizlikler, düşük iş gücü ücretleri ve hammadde kaynaklarının ucuz yoldan sömürülmesiyle, artmıştır. Bu durum zengin ülke ve yatırımcılarını daha zengin hale getirirken, yoksul ülke ve vatandaşlarını daha yoksul hale getirmiştir.

Ülke sınırlarında veya ülkelerarası düzeyde, yeni düzenin hedeflerini gerçekleştirerek düzene ayak uyduracak, neoliberalizmin ön gördüğü birey profili girişimci, aktif, sorumlu, çalışkan, yasalara saygılı, rekabetçi, birikimci vatandaşlar, istenilen vatandaş olarak, kabul edilirken, düzenden dışlanan kesimler sorumsuz, çıkarıcı, bencil, devlete bağımlı, tembel, asi ve düzeni eleştiren bireyler olarak damgalanmaktadır (Saunders, 1993: 61). Vatandaşlar neoliberal politikaların bir uzantısı olarak büyük ölçüde ekonomik insana indirgenmiş olmakta ve bireyin toplumda sahip olduğu maddi düzey onu topluma bağlayan en önemli araç haline gelmektedir (Özkazanç, 2009: 262-263).

Bir toplum içinde yaşayan bireyler arasındaki fırsat eşitliğinin kanunlar önünde sağlandığı, uygulamada ise kaynaklara erişilebilirliğin mümkün olmadığı durumlarda ortak paydanın maddi refaha indirgenmesi toplumsal barışın önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Belirtilen bağlamda toplumda bireyler arasında ortaya çıkan gelir dağılımından kaynaklanan eşitsizlikler⁹ sosyal sorunların kaynağını oluşturmakta, bu durum neoliberal politikaların açmazları olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin küçültülmesi bağlamında özelleştirme uygulamaları, dezavantajlı kesimleri piyasa ekonomisinin zor şartlarında kendi imkânlarıyla ayakta kalabilmelerini ve piyasa şartlarına ayak uyduramayanların doğal seleksiyona tâbi tutulmasını ön görmektedir (Evre, 2015: 11). Özel mülkiyetten ve birikimden yoksun olan yoksul kesimlerin kanun önünde eşit sayılmaları ve bireyselliklerine yapılan atıf, günlük hayatın zorluklarından ve destekten yoksun olma durumunda, bir anlam ifade etmemektedir. Dezavantajlı kesimler içinde neoliberal politikaların etkisine maruz kalan en önemli kesim evsizlerdir. Yeni politikaların¹⁰ etkisiyle 1980'li yıllarda evsizlik olgusunda hızlı bir artış yaşanmış ve

⁹ Neo liberal düzen toplumsal eşitsizliklerin piyasa mekanizmalarıyla çözüleceği savına dayanmaktadır. Bu sav egemen güçlerin yeni toplumsal düzeni kendi eksenlerinde yeniden tasarımının adıdır. Belirtilen bağlamda hak etmenin meşruluğu hakkı dağıtmanın verdiği payla ölçülmektedir.

Bauman'ın toplumsal düzenin nasıl inşa edildiğine yönelik açıklamaları belirtilen bağlamda eşitsizliklerin, dolayısıyla sosyal sorunların kaynağını göstermesi bakımından önemlidir;

"Toplumsal düzenin ana fikri, kültürel olarak üretilen kaynakların ve aşkınlık stratejilerinin yeniden dağıtımı, farklılıkları gözeterek tahsis edilmesidir ve bütün toplumsal düzenlerin yaptıkları iş, onların ulaşılabilirliğini temel "tabakalaştırıcı etken"e ve toplumsal olarak kullanılmış eşitsizliğin en önemli ölçüsüne dönüştürerek düzenlemektir. Bütün ayrıcalıkları ve yoksunluklarıyla toplumsal hiyerarşi, çeşitli insan kategorileri için ulaşılabilir hayat formüllerinin farklara dayanan değer ölçümleriyle inşa edilir." (Bauman, 2005: 13-14).

¹⁰ Gray ve Webb, kapitalizm ve neoliberal ekonomik rasyonalitenin ön görüşü haline gelen kemer sıkma politikalarının eleştirel bir düzlemde yeniden değerlendirilerek, sosyal işler için yeni bir vizyonun oluşturulmasının elzem olduğunu belirtmektedirler (Gray ve Webb, 2013:11).

özellikle sosyal yardım ve hizmet uygulamalarında yapılan kısıtlamalar birçok insanın evsizlik riskiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Yeni liberal politikalar hem mevcut evsizlerin hayat standartlarının düşmesini sağlamakta hem de birçok yeni evsiz ordusunun oluşmasını desteklemektedir.

Serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde yeterli bir gelir getiren bir işe sahip olmak kendi ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan bir şarttır. Yeterli gelirden yoksun kalmak, bireyin bağımsızlık ve seçim duygusunu derinden etkilemekte ve aşırı durumlarda uzun süreli evsizlik gerçek bir olasılık haline gelmektedir (Burrow, 2006: 155-166). Bu da fiziksel, ruhsal ve mental hastalıkları, eğitim ve istihdam kaynaklarından mahrumiyeti, yerleşik yoksulluğu ve son olarak da sosyal izolasyon gibi bireyi bağlı bulunduğu toplumdan koparan süreçlere yol açabilmektedir. Kurumsuzlaştırma politikaları da kurumların boşaltılmasına neden olmakta ve kurumlarda yaşayan birçok yaşlı, çocuk ve kadın bireylerin evsiz kalmasına yol açmaktadır.

Dünyada farklı ülkelerde neoliberal politikaların evsizler üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Siyah Gündem Raporunda ABD'deki evsizlik neoliberal emperyalist politikaların bir suçu olarak görülmektedir. Raporda 1970'ler den beri süregelen neoliberal politikaların egemen sınıfın, işçi ve yoksul kesimlere yönelik tam bir saldırısı olarak değerlendirilmektedir. 20. yüzyılın ortalarına kadar örgütlü işçi sınıfı mücadelesiyle elde edilen kazanımların, 1980'lerin başından itibaren Washington merkezli politikalarla geri alındığı belirtilmektedir. Sosyal konutlar, mortgage kredileriyle yüksek kârlar elde etmek isteyen spekülâtif finansal kapitalistler için kârlı bir pazar haline gelmektedir. Bir yandan Amerikan geleneğinde siyahilere uygulanan ırkçı söylem diğer yandan sömürücü uygulamaların bir araya gelmesi, işçi sınıfı için, dünyanın gelişmiş ülkelerinden biri olan ABD içinde yaşayan, yoksul ve kalıcı bir evsizlik sorununu meydana getirdiği belirtilmektedir. Raporda, Evsizlik sürecindeki artış, 1983'te Reagan Yönetimi tarafından kurulan HUD (Konut ve Kentsel Dönüşüm Dairesi) fonlarında %77'lik düşüşle ivme kazandığı belirtilmektedir (www.blackagendareport.com).

2008'den bu yana, Kaliforniya'daki uygun fiyatlı konutların eyalet ve federal finansmanı toplamı yıllık olarak %69'luk düşüşle 2.6 milyar dolardan 807 milyon dolara gerilemekte ve Los Angeles'ta, 2008'den önce uygun fiyatlı konutlara ayrılan kaynaklar 108 milyon dolardan, 26 milyon dolara düşmektedir (www.huffingtonpost.com). Yeni düşük gelirli konut birimleri için Federal hükümet ek kaynakları durdurmakta ve geriye kalan fonlar, McKinney Evsiz Yardım Yasası (1987) aracılığıyla evsiz programlarına transfer edilmektedir. Bu yasa neoliberal emperyalizmin ırkçı ve anti-fakir ideolojisini güçlendirmektedir (www.blackagendareport.com). Yeni kamu konutları inşa ederek vatandaşların konut ihtiyacını karşılamak yerine merkezî yönetim ayrılan fonu acil barınma yerlerine, geçiş programlarına ve destekleyici hizmetlere yönlendirmektedir. Evsiz kalmış ve herhangi bir gelirden yoksun olan bireylerin mevcut durumları, bireysel yetersizlikleri olarak görülmekte ve bir ev sahibi olabilmeleri için devlet kalıcı bir destek verememektedir. Bunun yerine evsiz bireylere yönelik destekler, yemek hizmetleri, barınak hizmetleri gibi sosyal yardım ve hizmetlerle sınırlı kalmaktadır. Raporda ABD'de özellikle siyahi evsiz vatandaşların desteklerden yeterli düzeyde yararlanamadığı, sağlanan desteklerin fizyolojik

ve güvenlik düzeyinde kaldığı, toplumsal adaptasyonun oluşturulması bağlamında entegre hizmetlerin bulunmadığı belirtilmektedir. Bu durum siyahi evsiz bireylere yönelik birey, çevre etkileşimini olumsuz etkilemektedir. Neo-Liberal politikaların ülkeler bazında örneklerini artırmak mümkündür.

Avustralya’da, 1980’ler sonrası ilk dönem politikaları sonucunda özelleştirmeler kapsamında kamu konutlarının kullanımında büyük bir azalma meydana gelmekte, bunun yanı sıra özel kira oranlarının yükselmesi, talebi karşılamada yetersiz konut üretimi, evsizlerin oranını artıran nedenler arasında görülmektedir. Haftanın belirli günlerinde gece sokakta olan iki yüz kişiden biri evsizdir ve acil durumda olan ve yardım almak isteyen on kişiden yaklaşık yedisi, yeterli yardım alamama nedeniyle sokakta hayatlarını devam ettirmek zorunda kalmaktadır. Geçtiğimiz zamanlarda eski evsizlik olarak tabir edilen bireylerin genel tanımlaması alkol veya uyuşturucu bağımlılığı ile özdeş tutulmakta ve bu durumda bulunan insanlar akıl hastası olarak görülmekteydi. Neo-Liberal politikalar bağlamında yeni evsizler diye sınıflandırılabilir bir olgu meydana gelmekte ve son altı yılda evsizler için hizmet alan ailelerin sayısında %30 artış yaşanmaktadır (Lunn, 2008: 25-38). Farouque (2008)’e göre evsizliğin giderek artması, resmî işsizlik oranlarının otuz yılın en düşük seviyesinde olması ve kesintisiz ekonomik büyümeye rağmen gerçekleşmektedir. Bu durum neoliberal politikaların bir toplum içinde yaşayan sınıflar arasındaki farkı artırdığını göstermektedir.

ABD’de ortaya çıkan evsizlik sorunun, Avusturalya hükümeti tarafından da deneyimlenmesi hükümetin evsizlik sorununu daha kalıcı politikalarla çözülmesine yönelik adım atmasını sağlamaktadır. Yetkililer düşük gelirli aileler için, ABD’nin tam tersi bir uygulamayı yürütmekte, yeterli ve uygun fiyatlı toplu konut arzının yaygınlaştırılması amacıyla politikalarda kira desteklerine yönelik talep temelli çözümlerden konuta bağlı arz yönlü uygulamaları hayata geçirmektedir (users.on.net).

İngiltere’de durum ABD’de olduğundan farklı değildir. Evsizlik yapısal etkenlerin etkisi altındadır. Özellikle Neo-liberalizm bağlamında değerlendirildiğinde, “serbest piyasa” ekonomisine ve minimalist bir devlete vurgu yapılmaktadır. 1979-1983 yılında dönemin muhafazakâr hükümetinin Britanya uzay ekonomisini radikal bir şekilde yeniden yapılandırması, geleneksel üretim alanlarına ayrılan kaynakların azaltılması ve mesleki uzmanlaşmaya bağlı olarak sektörel değişimlerin etkisiyle yüksek beceri-düşük beceri hizmeti ekonomisine doğru farklılaşmaların vasıf gerektiren işler lehine artması, İngiliz işgücü piyasalarında büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu durum toplumdaki farklı meslek alanlarının ortaya çıkmasıyla beraber mesleki ve gelir tabanlı bir kutuplaşmanın doğmasına neden olmaktadır. Vasıf gerektirmeyen alanlara yapılan yatırımların azalması bu alandaki mevcut iş gücünü işsizlik riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır (May, Cloke vd.; 2006: 705-709). Diğer bir faktör olarak da devletin küçültülmesi ve asli görevlerine geri dönmesi gerektiğine bağlı ortaya atılan görüşler, giderek artan refah yardımlarına getirilen sınırlamaları beraberinde getirmekte ve birbirini izleyen muhafazakâr yönetimler refah güvenlik ağının eşzamanlı ve sistematik bir şekilde çözülmesine katkı sağlamaktadır (Cloke, 1995: 1003-1014). 1980’lerin ekonomik yeniden

yapılandırma ve refah reformları evsizlik olgusunda önemli sayılabilecek bir artışa neden olmaktadır.

1990'lı yıllarda ise İngiltere'de hem muhafazakâr kanadın hem de Yeni İşçi Partisi hükümetlerinin evsizlik riskine karşı daha çok mevcut durumu yönetim bağlamında ele aldığı görülmektedir. Hükümetler konuyla ilgili yürütmeyi kendi inisiyatifinde yasa yapıcı ve kural koyucu niteliğiyle ön plana çıkarırken, uygulama da yerel yetkililer ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Hükümetlerin yerel düzeyde ve devletin bütçesinde sosyal fayda sağlama yolunu tutma çabası, yerel kaynakların yeterli olmaması ve sivil inisiyatifin hükümet programları tarafından desteklenmemesi evsizlik riskinin artmasının nedenleri arasındadır. Bu durumda hükümetin yasal düzeyde çıkardığı standartların uygulamada yeterli desteği alamayan kuruluşlar tarafından, karşılığını bulamaması, hem hizmet veren bu kurumların boşaltılmasına hem de burada verilen hizmetin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (Ling, 2000: 88-97).

The Guardian'ın haberinde İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre çeşitli vergi artışları ve konut yardımı kesintileri sürekli kötüleşen evsizlik krizini daha da derinleştirmektedir. Araştırma verileri Londra'nın evsizliğin merkezi haline geldiğini göstermekte, bunun nedeni olarak da yüksek kiralar, konut kıtlığı ve refah kesintileri kentte yaşayan yoksul kesimleri kentin merkezinden daha kötü hayat şartlarının hâkim olduğu mahallelere doğru göç etmesine neden olmaktadır. Bu süreçte daha çok evlerini kaybedenler sermayeden yoksun işsiz bireyler ile yoksul ailelerden meydana gelmektedir. Resmî rakamlara göre 2009-2010 döneminden, 2013-2014 dönemine ait hükümet istatistiklerine göre evsiz bireylerin sayısı yaklaşık 12.000 artış göstermekte ve toplam rakam 52.000 olarak tespit edilmektedir. Bunun yanı sıra evlerini kaybetme riskinde olan 280 bin aileye de yardım yapıldığı kayıt altına alınmaktadır (www.theguardian.com).

Neo-Liberal politikalar bir toplum içinde yaşayan dezavantajlı birçok kesimi olumsuz düzeyde etkilemektedir. Devletin küçülmesi, rekabetin artması, sektörel düzeyde yaşanan değişimler özellikle küreselleşmenin getirdiği bilgi, iletişim, haberleşme ve ulaşım alanındaki gelişmeler, ulusal ve uluslararası düzeyde insanlığın faydasına yenilikler ortaya koyarken, diğer yandan zengin-yoksul arasındaki uçurumu artırmakta ve toplumun bütün kesimlerine eşit fırsatlar oluşturulamamaktadır. Neo-Liberalizmin çelişkisi olarak görülen bu durum bireyciliği, yeteneği, bilgiyi, sermayeyi ön plana çıkarmakta, bu niteliklerden mahrum olan bireyleri ise kendi kaderine ve toplum vicdanına terk etmektedir

BÖLÜM 2: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE EVSİZLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Bölümde sosyal politika, sosyal hizmet ilişkisi, sosyal hizmetin tarihî gelişim sürecinde değerlendirilmekte, özellikle sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni toplumsal şartların doğurduğu sorunların sosyal hizmet ile sosyal politikanın kesişim noktası olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal hizmet ve evsizlik başlığı altında, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli ekseninde bir örgütlenmenin ve hizmet anlayışının mümkün olması durumunda evsiz bireylerin hayatında olumlu yönde bir değişim sağlanabileceği, bu süreçte de en etkili faktörün sosyal çalışmacılar olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal hizmet temelinde örgütlenmiş evsiz hizmetleri, makro yapısal düzenlemelerle de yasal, gelir adaleti vb., desteklendiği zaman evsizliğin toplumsal ve bireysel düzeydeki sorunlarına çözüm oluşturulabilecektir. Belirtilen perspektiften sonra çeşitli ülkeler düzeyinde ortaya çıkan evsizlik uygulamaları, ülkelerin tarihsel konjonktürdeki süreçleri de göz önünde bulundurularak, açıklanmıştır. Ülkeler bazında evsizlik hizmetlerinde ortaya çıkan sorunlar, yine ülke realiteleri göz önünde bulundurularak, ağırlıklı olarak da yapısal sorunlardan kaynaklandığı üzerinde durularak, değerlendirmeye tabi tutulmuştur. AB genelinde evsizlere yönelik olarak hizmet veren FEANTSA çatı örgütü AB fonlarından yararlanarak AB genelinde ülkelerin ihtiyaç duyduğu evsizlik hizmetlerini belirli bir plan dâhilinde uygulamaya koymaktadır. Ülkelerin gerek yapısal bağlamda ve gerekse de uygulamada ortaya çıkan örgütsel ve mesleki hizmet sunumundaki eksiklikler, birçok insan hakları sözleşmesinin imzalandığı ve ilk elden hayata geçirildiği bölge olmasına rağmen, profesyonel manada düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. FEANTSA bu görevi AB genelinde üstlenmiş görünmektedir. Başlıklar altında açıklandığı gibi örgütün gerek yapısal eksiklikler düzeyinde ortaya çıkan sorunlara çözümler üretmesi, diğer yandan meslek elemanlarının yeteneklerinin artırılmasından, farklı hizmet sunumlarının çeşitlendirilmesine kadar AB genelinde evsiz bireylere yönelik hizmetlere ait bir ekosistemin oluşturulmasında katkısı büyüktür. Örgüt bu bağlamda AB’de konuyla ilgili danışman statüsüne sahiptir.

Türkiye’de evsizlere yönelik sosyal yardım düzeyinde ülke genelinde birçok hizmet bulunmaktadır. Hizmetlerin sürdürülebilir olmasının önündeki en büyük engel spesifik olarak düzenlenmiş bir yasal mevzuatın oluşturulmaması, kaynak eksikliği ve sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde örgütlenmemiş hizmet anlayışlarıdır. Bu bağlamda hizmetler evsiz bireylerin topluma adaptasyonunun sağlanmasından çok, zor anların geçirtilmesine odaklanan bir düzeyde servis edilmektedir. Evsiz çocuk ve kadınlara yönelik kurum bakımı uygulamaları olmasına rağmen, çoğu zaman bu merkezlerde de kalacak yer sıkıntısı yaşanmaktadır. 18-60 yaş arasında bulunan bireylere yönelik kış aylarının soğuk havalarından korunmak amaçlı ve genel düzeyde de fiziksel ihtiyaçları karşılamaya yönelik hizmetler dışında, evsizlerin toplumun bir paydaşı olabilecek düzeyde örgütlenmiş bir hizmet sunumu bulunmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de evsiz bireylerin biyo-psiko-sosyal düzeyde ihtiyaçlarının karşılanabileceği bütüncül bir evsiz hizmetleri ekosistemi oluşturulamamıştır.

2.1. Profesyonel Bir Meslek Olarak Sosyal Hizmetin Gelişimi

Modern toplumların karmaşık yapısı, sosyal sorunların çeşitlenmesini ve derinleşmesini de beraberinde getirmiştir. Geleneksel yapıda ortaya çıkan sosyal sorunları çözmek amacıyla uygulamaya koyulan bireylerin inisiyatifinde ve dinî duygularla yapılan yardımlar, modern toplumlarda sorunların çözümlenmesinde yetersiz kalmıştır. Bu durum devlet eliyle sorunların çözümlenmesi gereğini ortaya koymakta, vatandaşların sosyal güvenliğini asgari düzeyde oluşturmak, toplumun idamesini sağlayan temel bir unsur olarak, sosyal devletin bir görevi sayılmıştır. Sosyal hizmetin profesyonel bağlamda ortaya çıkışı bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan etkili bir araç olarak kurumsal yapılanmalar ve meslek elemanlarının yetiştirilmesini sağlayan okulların açılmasıyla gerçekleşmiştir.

Ulus devletlerin doğuşu, sanayileşmenin gelişmesi ve ortaya çıkardığı sorunlar, kapitalist piyasa ilişkileri toplumsal yapıda çözümler meydana getirmiş ve dönemin siyasi iktidarları toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için birtakım sosyal güvenlik tedbirlerine başvurmak zorunda kalmıştır. Sosyal hizmetin doğmasını sağlayan sosyal şartlar öncelikle sosyal refah hizmetleri bağlamında sosyal ve ekonomik imkânların eşit dağılımını sağlayıcı uygulamaları ortaya çıkarmıştır. Sosyal güvenliğin devlet eliyle yürütülmesi gereği, uygulamada bazı araçların ortaya çıkmasını elzem kılmakta, sosyal sigortalar ve sosyal hizmet gereksinimleri, alanda kurumsallaşmayı da beraberinde getirmektedir. Kapitalist sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen düzen ve bunun sonucu ortaya çıkan sosyal hizmet, işçi sorunlarını çözmek amacıyla oluşturulan sendikacılık ve siyasal alanda demokrasi hareketlerinin gelişmesiyle birlikte ivme kazanmıştır. Sosyal hizmeti doğuran temel sorun ise dönemin şartları bağlamında gelir adaletsizliğinin doğurduğu ulusal gelirden yeterli payı alamayan kesimlerin durumudur (Kongar: 1972: 148). Bu bağlamda sosyal hizmetin profesyonel bir meslek olarak ortaya çıkışı sosyal politikanın etkili bir aracı olarak görülmesi nedeniyledir.

2.1.1. Sosyal politika ve sosyal hizmet ilişkisi

Sosyal politika, toplumda ortaya çıkan çeşitli sosyal problemleri çözümlmeyi ve bir toplum içinde yaşayan vatandaşların sosyal refahını sağlayarak, toplumsal barış, adalet, demokrasi ilkeleri çerçevesinde sosyal dengenin, sosyal gelişmenin, sosyal bütünleşmenin tüm toplum kesimlerine yaygınlaştırılmasını hedefleyen politikalar bütünü olarak tanımlanabilir. Sosyal politikanın temel amacı bireylerin geleceğe güvenle bakabileceği ve içinde yaşadıkları toplumun sunduğu fırsatlardan yararlanarak, mevcut potansiyellerinin gelişimlerinin sağlandığı ve yeni değişimler karşısında ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçların giderilmesi amacıyla düzenlemeleri uygulamaya koymaktır. Bu tanımlama sosyal politikayı siyasi iradenin bir görevi, bir toplum içinde yaşayan bireylere yaşanabilir bir çevre oluşturmak ve birey, çevre arasındaki etkileşimin kalitesini artırmak olarak görülebilmektedir.

Sosyal politikaların tarihsel süreçte ortaya çıkışı, dinî inanışlar ve yardım severlik yönelimleriyle varlık kazanırken, sürdürülebilir ve hak temelli bir anlayıştan ziyade, kısıtlı kaynaklarla ve bireysel inisiyatifler çerçevesinde yapılmaktaydı. Bu süreç sosyal politikanın ilkel halleri olarak tanımlanabilir. Sosyal politikanın modern dönemde uygulanışı, 18. yy'ın Avrupa'sında sanayileşme ve sonucunda ortaya çıkan sorunların

    mlenebilmesi amacıyla, devlet eliyle yürütülen bir politika uygulaması olarak ortaya çıkmasına rastlar. Bu dönemde sosyal politika uygulaması toplumsal düzenin tehlikeye girmesi amacıyla, liberalizmin aşırı ferdiyet  iliğine ve Marxizm kaynaklı işçi isyanlarının önlenebilmesi için devlet eliyle yürütülen, özelde işçi haklarının verilmesine, genelde ise toplumsal istikrarsızlığın giderilmesine hizmet eden, bir politika aracı olmuştur. Sosyal politikanın ortaya çıkışı başlangıçta işçi sınıfının sorunlarına yönelik olması nedeniyle daha dar kapsamda ele alındığından literatür tanımlamalarında bu durum dar anlamda sosyal politika olarak ifade edilmektedir. Günümüzde ise sosyal politika bir toplum içinde yaşayan tüm bireylerin esenlik haline odaklandığından dolayı, toplumda bulunan tüm sınıfların, konut, sağlık, sosyal yardım, sosyal güvenlik, eğitim vb. alanlarda temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için devlet eliyle yürütülen bir politika aracıdır. Bu tanım sosyal politikanın geniş anlamını ifade etmektedir.

Sosyal politikanın kapsamı sürekli genişlemektedir. Ya   ve nüfus yapısındaki değişikliklerden, teknolojik değişimlerin ortaya çıkardığı yeni mesleklere kadar toplumsal alanda ortaya çıkan her değişim sosyal politikanın da içeriğini ve kapsamını değiştirmektedir. Günümüzde bir sorun olarak görülen bir sosyal mesele, belirli bir zaman diliminden sonra sosyal sorunlar arasında yer almayabilir veya gelecekte farklı sosyal sorunlar ortaya çıkabilir. Bu dinamik süreç içinde sosyal politikaların sürekli olarak toplumsal değişimin nabzını tutması gerekmektedir. Sosyal politika uygulamalarının bu hedefi gerçekleştirebilmesi için etkili araçlara ihtiya  ı vardır. Sosyal politika araçları arasında yer alan sosyal yardım, sosyal sigorta ve sosyal hizmetler bireylerin mevcut durumda veya gelecekte karşılaşacakları her türlü sosyal riske karşı güvence altına alınmasını sağlamaktadır (S  zer, 1994: 16).

Sosyal politika yararlanıcıları arasında öncelikli kesimler dezavantajlı gruplardır. Bir toplum içinde yaşayan dezavantajlı bireylerin sorunlarının     mlenmesinde en etkili sosyal politika aracı sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmetin var olma amacıyla sosyal politikanın var olma amacı benzerlik göstermektedir. Sosyal hizmet, insanların refahını artırmak amacıyla insan hakları ve sosyal adalet ilkelerinden hareket etmektedir. Bu amaçla birey, grup ve toplulukları güçlendiren, özgürleştiren ve bu bağlamda toplumsal değişmeyi sağlayan ve bir toplum içinde yaşayan insanların, başta dezavantajlı gruplar olmak üzere, iyilik hali yönünden gelişmelerini sağlamak amacıyla uygulamalarda bulunan ve bilgi üreten bir sosyal bilim ve meslektir. Bireysel düzeyde insan davranışı,   vre düzeyinde sosyal sistemler teorisinden yararlanarak, sosyal sorunları,   vresi içinde birey bağlamından hareketle,     me kavuşturma amacındadır (Yıldırm, Yıldırm, 2008: 5). Tanımın temelinde, toplumun ve bireylerin gelişimini sağlamak ve daha işlevsel bir toplumsal yapı oluşturarak, toplumsal değişimden kaynaklanan uyum sorunlarının en aza indirilmesi, toplumda yaşayan tüm bireylerin iyi olma hali vardır (Yolcuoğlu, 61: 2017).

Sosyal hizmet uygulamalarının ortaya çıkışı, tarihsel süreçte, yardım duygusundan beslenerek gelişmekte ve toplumda yaşayan bireylerin hizmetlerden ihtiyaçları doğrultusunda yararlanması gerektiği inancına dayanmaktadır. Tarihsel serüven bir yardım uygulaması olarak özellikle 1800'lerin başlarında refah kurumlarının şehirde ikamet eden insanların gereksinimlerini karşılamak amacıyla başlamıştır. Bu dönemdeki refah

kurumları dinsel etkinlikler düzeyinde faaliyette bulunan kurumlar olup, yardım görevini yerine getiren çalışanların mesleki bir eğitimi ve insan davranışını kavrayan beceri düzeyi bulunmamaktadır. Bu ortamda sosyal hizmet uygulamalarının aktörleri din önderleri ile zengin hayırsever vatandaşlar ve gönüllülerden oluşmaktadır. 1900'lerin başlarına kadar bu hizmetler beslenme ve barınak gibi temel fiziksel ihtiyaçları karşılamak, duygusal ve kişisel güçlükleri dinî telkinlerle tedavi etmek şeklinde devam etmiştir (Zastrow, 2013: 2). Doğu ve İslam toplumlarında vakıflar şeklinde ortaya çıkan yardım ve hizmet uygulamaları, Batıda özellikle 1820'de John Griscom tarafından kurulan yoksulluğu önleme derneği, hasta, engelli, işsiz, yetim ve yoksullara yönelik faaliyet gösteren Charity Organization Society (COS), 1800'lerin sonunda Londra'da ilki kurulan yerleşim evleri sayılabilir (Zastrow, 2013: 3). Hayır, kuruluşlarında çalışan gönüllüler eliyle başlayan mesleki faaliyetler özellikle Amerika ve İngiltere'de yaygınlaştıkça yeni personel ihtiyacını doğurmuş ve bu durum yardım ve hizmetlere katılanların eğitilmeleri ve belli mesleki standartların oluşturulmasını gerekli kılmıştır.

1898 yılında COS'lar tarafından New York'ta ilk defa yaz kursu düzenlenmiştir. Gönüllülerin mesleki eğitime tâbi tutulmaları, sosyal hizmet mesleğinin temellerinin atılmasını sağlamıştır (Artan, 2011: 17). New York Hayırseverlik Okulu tarafından 1904'te bir yıllık eğitim programı düzenlenerek çok kısa bir sürede sosyal hizmet alanında eğitim programları başlatılmıştır. 1905'te Richard Cabot Massachusettes Hastanesi'nde tıbbi sosyal hizmet uygulamalarını başlatmış, 1917'de Mary Richamond, sosyal hizmetin kuram ve yöntemine yönelik olarak yayımladığı, Sosyal Teşhis (Social Diagnosis) kitabını yayınlamıştır. Kitap meslek elemanlarının bireye müdahale teknikleri konusunda bilgilendirici açıklamaları içermektedir (Zastrow, 2013: 4). Sosyal hizmetin ilk uygulama beceri temellerini ortaya koyan bu kitap aynı zamanda sosyal vaka çalışması alanındaki çalışmanın da temellerini oluşturmaktadır. Bu aşamada sosyal hizmetin, başta çocuk, kadın, aile, yoksulluk, işsizlik, yaşlılık vb. çeşitli düzeylerde belli alanlara yoğunlaşarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Johnson (1998)'de belirtildiği gibi 1925 yılında yapılan Milford konferansı sosyal hizmetin uygulama alanlarında farklılaşmanın temellerini de beraberinde getirmiş olup sosyal kişisel çalışmada genelci uygulama ayrımına da değinilmiştir. Bu dönemde genelci sosyal hizmet uygulaması genel kabul görmüş bir yaklaşım olarak meslek profesyonellerinin uygulamalarında yerini almıştır. Belirtilen bağlamda genelci uygulamanın bütüncül uygulamaları bireyin kişisel özelliklerinden ziyade çevre imkânlarını da değerlendirerek ele alması sosyal hizmetin temel çözüm yaklaşımında birey, grup ve topluluklara uygulanabilen ayırt edici yönü olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sosyal hizmetin ortaya çıkışına sebep olan süreçler ile 19. Yüzyılın başlarından itibaren ABD'de kurulmaya başlayan toplum merkezleri, çocukların korunması, çalışanların ücretlerinin iyileştirilmesi sağlık alanına yönelik uygulamalar, hizmet vermiştir. Tüm bu oluşumlar sosyal hizmetin hem bir meslek olarak ortaya çıkmasını sağlamakta hem de sosyal politika ile arasındaki sıkı ilişkinin tarihsel kökleri arasındaki bağı güçlendirmektedir (Turan, 1999: 5-6).

1920'lerde Karl Schweinitz ve Isaac Rubinow gibi sosyal çalışmacılar mevcut politikaları geliştirmek için ruh sağlığı alanında sosyal aksiyon kavramını kullanmışlar ve bu yönde

politikaları etkilemeyi başarmışlardır (Schneider ve Netting, 1999: 350). 20. yy'ın başlarında sosyal çalışmacılar özellikle sosyal refah ve sosyal güvenlik konularında çalışmalar yaparak, sosyal yasaların ve planların oluşturulmasına katkı sağlamışlardır.

1934' de Ulusal Sosyal Refah Konferansı (National Conference of Social Welfare)'nda temel sosyal politika konuları olan işsizlik, sağlık ve adalet gibi konular üzerinde durulmuş ve burada alınan kararlar dönemin sosyal yasalarının hazırlanmasına temel oluşturmuştur (Schneider ve Netting, 1999: 350; Toikko, 1999: 354). 1952 yılında sosyal çalışmacı Gordon Hamilton tarafından yazılan “Sosyal kişisel çalışmanın sosyal politikadaki rolü” (The rol of social case work in social policy) isimli kitabı sosyal politika ile sosyal hizmet arasındaki ilişkilere değinmekte, sosyal çalışmacıların sosyal politika oluşturmadaki etkilerine vurgu yapmaktadır (Schneider ve Netting, 1999: 350; Akt: Danış, 2007). 1968 yılında Harry Specht, sosyal çalışmacıların sosyal hizmet kurumlarının faaliyetlerinin düzenlenmesi hususunda politika oluşturulmasında ilk elden görev almaları gerektiği üzerinde durmakta ve 1970'lerde Charles Levy sosyal politika uygulamalarında ortaya çıkan sorunların çözümünde gerekli olan değerler sisteminden bahsetmektedir (Schneider ve Netting 1999: 351; Akt: Danış, 2007).

Schorr, 1980'lerde sosyal çalışmacıların hizmet alan odaklı bakış açıları geliştirmeleri gerektiğini, bu anlayışın ancak, sosyal çevre faktörlerinin göz önünde bulundurularak gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Schorr'a göre sosyal çalışma ve sosyal politika birbirinin varlık nedenleridir. 1990'lı yıllarda ise sosyal politika, sosyal hizmet ilişkisi yaşanabilir bir ekolojik sistemin oluşturulması için iki temel aktör durumuna gelmiştir. Sosyal hizmetin genelci yaklaşımının uygulanabilirliği sosyal politikanın oluşturduğu yasal, örgütsel düzeydeki yapılanmalarla problem çözme niteliğini artırıcı rol oynamıştır. Jansson, toplumsal değişmelere karşı sosyal çalışmacıların sürekli olarak kendilerini yenilemeleri gerektiğini ve sosyal politikayı etkileyecek becerilere sahip olmaları gerektiği üzerinde durmaktadır. Mesleki beceri Jansson'a göre hizmet alanların hayatındaki değişimi gerçekleştirmek için gerekli olan temel yetenektir. Segal ve Brzuzy (1998)'de sosyal çalışmacıların sosyal refah politikalarını etkileyebilmeleri için sahip olması gereken bilgi ve becerileri belirtmiştir (www.slideshare.net). Ulusal Sosyal Çalışanlar Derneği NASW'ın (National Association of Social Workers) kabul ettiği “Etik İlkeler” içerisinde de sosyal çalışmacının günlük uygulamalarında profesyonel davranışları için rehber niteliğinde olan etik kodları onaylamıştır. Kodlar dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal hizmet mesleğinin misyonu ve temel değerleri özetlenmekte, ikinci bölümde etik kodların amacı açıklanmakta, kuralların ana işlevleri ile sosyal sorunlardaki temel meselelerin etik açısından değerlendirilmesi ele alınmakta, üçüncü bölüm olan etik ilkeler başlığında sosyal hizmet uygulamalarına bilgi aktarımını sağlayan sosyal çalışmaların temel değerleri tanımlanmakta ve son bölüm olan etik standartlar başlığı altında sosyal çalışmacıların davranışlarını yönlendirecek ve temel muhakemeleri yapabilmeleri için standartlar belirtilmektedir (en.wikipedia.org).

Tarihsel süreçten anlaşılacağı gibi sosyal hizmet ve sosyal politika birbirlerini tamamlayan iki uygulama alanıdır. Bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla sosyal politika, sosyal hizmetlerin yasal zeminini, örgütsel yapısını ve işleyişini belirlemektedir (Ferguson,

1975: 38- 41). Toplumsal yapının sürekli değişim ve dönüşüm içinde olması sosyal düzeyde yeni ihtiyaçları ve sorunları ortaya çıkarmakta, bu durum sosyal çalışma mesleği içinde yeni sosyal destek mekanizmalarının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Yeni ihtiyaçlar düzeyinde ortaya çıkan maddi ve beşerî kaynakların sağlanması, ancak sosyal politika kapsamında oluşturulan düzenlemelerle mümkün olmaktadır.

Ülkelerin mevcut sosyal ve ekonomik yapıları farklılık arz ettiğinden dolayı toplumsal düzeyde ortaya çıkan sosyal politika uygulamaları ve bunun bir uzantısı olan sosyal hizmet örgütlenmeleri de farklı düzeylerde uygulanmaktadır. Liberal ekonomi politikalarına göre uygulanan sosyal politikalar ile sosyal refah modeline göre uygulamaya koyulan sosyal politikaların aktif uygulayıcıları bağlamında farklılıklar bulunmaktadır. ABD, İngiltere ile İskandinav ülkeleri ve Almanya farklı sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının örnekleridir (Altuntaş, 2014: 1-3). Sosyal hizmetlerin sınırları sosyal politikalar ile çizilirken, aynı zamanda oluşturulacak olan sosyal politikaların içeriği de alanda çalışan sosyal çalışmacılar tarafından belirlenmektedir. Belirtilen bağlamda sosyal politikaların içeriğinin zenginleştirilmesi, sosyal hizmet uygulamalarında ortaya çıkan problemlerin çözüme kavuşturulmasıyla gerçekleşmektedir (Weiss, Gal, vd. 2006: 789-802). Uygulamada karşılaşılan her sorun sosyal politika adına yeni bir yasal düzenleme, farklı örgütsel yapılanmalar, çeşitli mesleki deneyimlere duyulan ihtiyaç bağlamında personel ihtiyacını belirlemekte, bu süreç mevcut duruma göre sosyal politika düzenlemelerini gerektirmektedir. Karşılıklı belirlenim sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları içinde geçerli olmakta, sosyal çalışmacılar yasaların belirlediği çerçevede mesleki uygulamalarını sürdürebilmekte ve resmî kurumların imkân ve kabiliyetleri ölçüsünde çalışmalarını ortaya koymaktadırlar (Denney, 1998: 30).

Sosyal hizmet mesleği tarihsel süreç içinde ortaya koyduğu uygulamalarla ihtiyaç sahibi bireylerin iyilik hallerine katkı sağlayan sosyal politikaların oluşturulmasını desteklemiştir. Sosyal çalışmacıların görevleri arasında yer alan arabuluculuk, savunuculuk, eğiticilik, organizatörlük rolü muhtaçlık içinde bulunan bireylerin sosyal işlevselliklerini artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Sosyal çalışmacılar, rollerinin gereklerini yerine getirmeleri sürecinde sosyal politikanın ortaya koymuş olduğu imkânlardan yararlanmaktadır (Danış, 2007: 52-59). Mesleki müdahalenin başarı düzeyi temelinde meslek elemanlarının önemi büyüktür. Gerek sorun yaşayan bireylerin mesleki müdahalelerle, çözümün ortağı olması bağlamında, aktive edilmeleri ve gerekse de müdahalenin başarılı bir düzeyde sonuçlandırılmasında bu önem ortaya çıkmaktadır. Belirtilen bağlamda her bir başarılı sosyal hizmet müdahalesi sosyal politikanın amaçları doğrultusunda hedefine ulaşmasını sağlamaktadır.

2.2. Sosyal Hizmet ve Evsizlik

Sosyal hizmet, bir toplum içinde yaşayan insanların toplumsal düzeyde ortaya çıkan ilişkilerini ve toplum ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kurumların daha iyi işlemesi için yapılan çalışmaları kapsar. İnsan ilişkilerinin geliştirilmesi ve toplumsal kurumların işlevlerinin artırılması toplum içinde dayanışmanın sağlanmasını beraberinde getirmekte, sosyal hayatın güçlendirilmesi sağlanmakta, özellikle sosyal kurumların geliştirilmesi ve kullanımının kolaylaştırılması, birey ve çevre arasındaki etkileşimi artırarak bir bağ

kurulmasına imkân tanımaktadır. Buradan hareketle sosyal hizmetin temel amacı; sosyal hayatın geliştirilmesi, insanlar arasındaki dayanışma ile toplumdaki dayanışmayı artırmak olarak açıklanabilir (Adams, Dominelli, vd., 2009: 33-34).

Ulusal Sosyal Çalışmacılar Derneği (NASW)'ne göre sosyal hizmet mesleğinin temel görevi savunmasız, ezilen ve yoksulluk içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını belirlemek, onların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve güçlenmesini sağlamak ve toplumun refahının artırılmasına yardımcı olmaktır (www.socialworkers.org). Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (IFSW)'na göre sosyal hizmet mesleği, sosyal değişimi sağlayarak, insan ilişkilerinde sorun çözümüne ve bireylerin güçlenmesine yardımcı olmaktadır, bu bağlamda bireyin iyilik halinin geliştirilmesi ve özgürleşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Sosyal hizmet gerek birey düzeyinde ortaya çıkan davranış kuramlarını gerekse de sosyal sistemlerle ilgili kuramları mesleki uygulama bilgisiyle geliştirerek, insanların çevreleriyle etkileşime girdiği noktalarda müdahale etmektedir. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmetin temelidir (ifsw.org). Mesleğin temeli, toplumun bilinçlendirilmesi ve toplumun karşılanmamış ihtiyaçlarının ve sorunların çözümü için uygulamalara ve savunuculuğa dayanmaktadır. Belirtilen bağlamda sosyal hizmet birey, çevre etkileşiminin oluşturulması ve yaşanabilir bir toplumun temellerinin atılmasını sağlamaktadır.

1980'li yıllardan itibaren bir sosyal mesele haline gelen, ortaya çıkışı itibariyle bireysel ve yapısal nedenlere dayanan evsizlik sorunu, günümüzde sosyal hizmet mesleğinin en önemli temel konularından biri haline gelmiştir. Evsizlik, dünyanın farklı ülke ve bölgelerinde görülen sosyal bir problemdir. Siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamlara bağlı olarak farklı biçimler alsa da Dünya'daki milletler evsizlikten etkilenmektedir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda evsizlik, istikrarlı bir konut düzenlemesinin gerçekte yetersizliği olarak tanımlanmaktadır. Suçluluk, aile içi şiddet, depresyon, stresle ilgili sağlık sorunları hem evsizliğin nedenlerinden biridir hem de evsizliğin sonucu ortaya çıkan sorunların bazılarıdır. Evsizliğin etkileri üzerine yapılan araştırmalar, evsizliğin ve sonuçta ortaya çıkan ekonomik güvensizliğin, çok çeşitli bireysel, ailevi ve toplum sorunlarına yol açabileceğini göstermektedir. Evsizlik, sosyal, psikolojik, ekonomik ve sağlık sorunlarıyla ilişkilidir. Bu nedenle sosyal hizmet uygulamaları evsiz bireylerle, toplum kaynakları arasında bir bağ oluşturmaktadır.

Bireylerle sosyal çalışma müdahalelerinde bulunan sosyal çalışmacılar hizmet alanların sosyal, eğitimsel, ekonomik, psikolojik ve sağlıkla ilgili hizmetlerdeki gereksinimlerinin savunuculuğunu yapmakta ve bireylerin kendilerine baskı uygulayan ve onları toplumda dezavantajlı bir duruma iten toplumsal düzenlemeleri anlamalarını ve bireyin aktive edilerek kendi sıkıntılarından kurtulmasını sağlamaktadır (Adams, Dominelli, vd.; 2009: 33-34). Evsizliğin sebepleri ve sonuçları bağlamında madde bağımlılığı tedavisi, uygun konuta yerleştirme, psikolojik destek sağlama, istihdam hizmetlerine yönlendirme, ayni ve nakdi destekler bireyle sosyal çalışmalara örnek verilebilir. Sosyal servislerin bireyler için yapabileceği en önemli hizmet, onları bazı uzmanlaşmış topluluk kaynaklarına yönlendirmek ve gerekirse, bu kaynağın hizmet alanın savunucusu olarak sürece dâhil etmektir.

Grup ve toplum düzeyinde çalışmalarda ise sosyal değişim boyutu öne çıkmakta, insanların bir araya gelerek toplumsal dayanışmanın sağlanabilmesi ve karşılıklı yardım için birbirlerine destekçi olmalarını, toplumun kendilerine dayattığı ve onları olumsuz yönde etkileyen baskıcı durumlara karşı harekete geçmelerini hedeflemektedir. Bu düzeydeki çalışmalar, güç durumlara karşı kişisel yardımın sağlanması, danışmanlık ve destek hizmetleri ile insanların hayatlarında zorluklarla mücadele edebilmeleri için gerekli olan hizmet programlarını kapsamaktadır (Adams, Dominelli, vd.; 2009: 33-34). Grup ve toplum düzeyindeki sosyal çalışmalara örnek olarak, evsizlere sağlanan barınma evlerinin iyileştirilmesi, evsizlere yönelik yasal düzenlemelerin oluşturulması gösterilebilir. Bunun yanı sıra evsiz kadın, çocuk ve erkeklerin yeniden kabul edilebilir bir hayat düzeyine sahip olmaları için uygun hizmetlerin geliştirilmesi, evsizlere yönelik olumsuz kültürel bakış açılarının değiştirilmesi, bağlamında kalıp yargıların ve sosyal dışlanmanın önlenmesi de diğer örnekler arasındadır.

Evsizlik ve sosyal hizmet arasındaki ilişki çok boyutludur. İlişki evsizlik öncesi ve evsizlik sonrası süreçleri kapsamaktadır. Evsizlik öncesinde;

- Evsizlik riski altında bulunan ailelerin tespit edilmesi,
- Kaynak transferlerinin tespit edilen ailelere transferi,
- Çocuklarının eğitim sorunlarının çözülmesi,
- Çalışan yoksulluğunun önlenmesi,
- Ekonomik ve küresel risklere karşı koruyucu önleyici projelerin oluşturulması,
- Aile ve akraba ilişkilerinin geliştirilerek sosyal sermaye tabanının güçlendirilmesi,
- Yeterli sayıda ve ucuz konutların yapımı, evsizlik riskine karşı koruyucu, önleyici tedbirler arasındadır.

Evsiz olma durumunda yapılacak sosyal hizmet müdahaleleri arasında;

- Evsizliğin ekonomik, sosyal, psikolojik etkilerini azaltmak,
- Aile bütünlüğünü koruyacak hizmet merkezleri oluşturmak,
- Evsiz bireyleri tekrar ev sahibi olabilmeleri için istihdam imkânlarına ulaşabilmelerini sağlamak,
- Madde bağımlısı veya zihinsel engelli olan bireylerin rehabilitasyonlarını sağlamak,
- Grup terapileri ve eğitimleriyle evsiz bireylerin yaşadıkları deneyimleri birbirleriyle paylaşmalarını sağlamak,
- Evsizlerin yasal haklarının neler oldukları hakkında danışmanlık hizmeti sağlamak,
- Evsiz bireylerin kaynaklara ulaşabilmeleri için farkındalıklarını artırmak,
- Bireysel potansiyellerinin farkına varmaları sağlamak, güçlü yönlerine vurgu yaparak çözüme bu noktadan başlamak, evsizlikten kurtulma sürecinde evsiz bireyin sürece aktif katılımını sağlamak,
- Evsizliğin ortaya çıkardığı çok boyutlu sorunların çözümünü destekleyecek hizmet merkezlerini oluşturmak,
- Yerel düzeyde farkındalık oluşturularak yerel kaynakların harekete geçirilmesini sağlamak ve gerekli örgütsel yapıları oluşturmak, şeklinde sıralanabilir.

Evsizlik öncesi ve sonrasında yapılacak uygulamalar profesyonel mesleki yetenekler kapsamında değerlendirilerek sonuca ulaştırılacak uygulamalardır. Sosyal hizmet uygulamalarını, sosyal yardım uygulamalarından ayıran temel nokta budur. Kisthart (1992)'de, bireysel ve aile refahı için hem kişisel hem de toplum sorumluluğuna odaklanan ekolojik bir bakış açısını vurgulamaktadır. Yani, bireyler ve aileler problemleri çözmek ve ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu iken, sadece içinde yaşadıkları sosyal çevre bağlamında bunu yapabilirler. Büyük toplum, bireylerin ve ailelerin kendilerine bakmakta başarılı olmaları için fırsatlar sağlama sorumluluğuna sahip olmalıdır. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun kurumları ve ideolojileri tarafından çevrelenmektedirler. Evsizliğin artmasında yer alan bireysel, sosyal ve yapısal faktörlerin etkileşimi göz önüne alındığında, hizmet alanların, kamu politikasının özel hayatlarını nasıl etkilediğini görmelerine yardımcı olmaktadır (Sale, 1992: 42).

Bireyin hayatında oluşturulacak olumlu değişimler ile toplumun birer paydaşı haline getirilmesi ve kurumsal kapasitelerin artırılması ancak, sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değer temeline sahip meslek profesyonelleriyle sağlanacak bir oluşumdur. Evsizlere yönelik uygulamaların acil yardımlar üzerine yapılandırılması sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeliyle örtüşmemektedir. Bu durum birey, çevre etkileşimini olumsuz etkilemekte ve evsiz bireylerin toplumun birer paydaşı olmasını engellemektedir. Evsiz bireylere yönelik ekosistemin oluşturulması, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli üzerine kurulmuş bir hizmet yapılanması ile mümkündür.

2.2.1. Sosyal hizmetin bilgi temeli ve evsizlik

Sosyal hizmet bilimi ve mesleğinin hem teorik hem de mesleki bir yanı vardır. Bu temel sosyal hizmete ilişkin teorilere, insan davranışı ve sosyal çevreye, sosyal politikalara dair dolayısıyla hem bireye hem de topluma ait bilgileri içermektedir. Belirtilen bağlamda sosyal hizmet bilgisi hem teorik hem de uygulama bilgisinin birleştirilmesinden oluşmaktadır. Sosyal hizmet araştırmalarından elde edilen bilimsel bilgiler, uygulamada sosyal sorunların çözülmesinde hayat kalitesini artırıcı bir rol oynarken aynı zamanda mesleki müdahaleler sonucunda elde edilen sonuçlar, sosyal hizmetin bilimsel tabanını desteklemektedir. İnsan biyo-psiko-sosyal bir varlıktır. İnsanın hayatı boyunca ortaya çıkan sosyal sorunlarının arkasında yatan nedenler de bu yapıdan kaynaklanmaktadır. Bireyin karmaşık yapısı sosyal sorunların çözülmesinde de holistik bakış açısını gerekli kılmaktadır. Belirtilen bağlamda sosyal hizmetin bilimsel temelde insana dair sosyal sorunları çözme adına oluşturduğu bilgi de eklektik bir temele dayanmaktadır.

Sosyal hizmet diğer sosyal ve sağlık bilimleriyle de ilişkili bir bilimdir. Bu ilişki sosyal hizmeti multidisipliner temele dayandırmaktadır. Sosyal sorunların kaynağı irdelendiğinde birey, yakın çevresi ve daha geniş düzeyde sistem kaynaklı olduğu görülmektedir. Literatürde sosyal hizmet bilgisi birey ve sistem kuramları ile mesleki uygulamalara dayanan, sosyal politika ve araştırmalarından ortaya çıkan bilgi ile sosyal sorunların ortaya çıkmasında etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal şartlarda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak beliren, küresel ve yerel bilgiden oluşmaktadır (Thompson, 2005: 14-65). Buradan hareketle sosyal hizmet sosyoloji, psikoloji, tıp, yönetim, etnografya, işletme, sosyal politika, hukuk ve uygulama bilgisine vb. ihtiyaç duymaktadır. Sayılan bilgilerin

sosyal hizmet mantığı, çevresi içinde birey, çerçevesinde analizini yaparak kaynakların kullanımını hususunda destekleyici bir nitelik taşımaktadır. Bilgilerin uygulamada problem çözümüne yönelik olarak kullanılması sosyal çalışmacılar tarafından sağlanmaktadır.

Şekil 6: Bilgi Alanının İlk İçeriği

Bireysel Düzey	Toplumsal Düzey
Bireysel Yapı	Toplumsal Yapı
↓	↓
Bireysel Sorun	Toplumsal Sorun
↓	↓
Bireysel Değişme	Toplumsal Değişme

Kaynak: (Kongar, 1972: 45).

Sosyal çalışmacı, sosyal hizmet mesleğini pratik düzeyde uygulayan kişidir. Mesleki bilgi, beceri ve değer ilkelerinden hareketle, sosyal hizmet alanlarında kadın, çocuk, genç, madde bağımlısı, yaşlı, engelli, yoksul vb. sorun yaşayan toplum kesimlerinin sorunlarını çözmek amacıyla birey, grup ve toplum düzeyinde müdahalelerde bulunur. Uygulamaya konu olan çalışma öznesinde, koruyucu, önleyici, rehabilite edici, geliştirici ve uyum sağlayıcı düzeyde mesleki faaliyetleri problem çözümü için kullanır. Sosyal çalışmacının tanımından da anlaşılacağı üzere sosyal çalışmacıların toplumun her düzeyinde uygulamada sorun çözücü niteliği bulunmaktadır. Sorun çözümünde kritik noktayı sosyal çalışmacının sosyal hizmetin kuramsal, eklektik bilgi birikimine sahip olması ile sosyal hizmet uygulamalarında elde ettiği mesleki deneyim bilgisi oluşturmaktadır. Bilgilerin kümülatif toplamından ziyade sosyal çalışmacıya düşen görev, sosyal filozof sıfatından sıyrılarak, sorunun niteliğine göre kuramsal ve mesleki bilgilerin ihtiyaca göre kullanılmasıdır. Sosyal hizmet bilgisi bu bağlamda problemin çözümüne yönelik oluşturulan araçsal bir nitelik taşımakta ve uygulamada karşılığını bulmaktadır.

Şekil 7: Bireysel ve Toplumsal Yapı Öğeleri

Bireysel ve Toplumsal Yapı Öğeleri	Toplumsal Yapı Öğeleri
Biyolojik Öğeler	Teknoloji
Bilinç Altı	Üretim İlişkileri
Referans Grupları	Mülkiyet İlişkileri
İnançlar	Gelenek, Görenek, İnançlar
Tutumlar	Din, Ahlak, Siyaset
Davranışlar	

Kaynak: (Kongar, 1972: 45).

Mevcut deneyimler insanlar tarafından nasıl algılanmakta ve problem hangi düzeyde ortaya çıkmaktadır? Hayatın öngörülemez ve belirsiz olması bireyleri birçok sosyal riskle karşı karşıya bırakmaktadır. Sosyal çalışmacıların uygulama bilgisi, eklektik bilgi olması nedeniyle bireylerin yaşadıkları değişimler sonucu ortaya çıkan sorunların anlaşılması ve karşılaşılan durumlara uygun eylem planlarının hazırlanması için sağlam bir kuramsal ve uygulama bilgisine sahip olması gerekmektedir.

Bilgi temeli kendi içinde kuramsal bilgi, olgusal bilgi ve kişisel bilgi olarak üç başlık altında incelenebilir. Kuramsal bilginin temelini;

- Bireylere, örgütlenmelere ve daha geniş toplumsal olaylara ilişkin anlayışımızı açıklayan kuramlar,

- Sosyal çalışma alanında görev yapan meslek elemanlarının rolü, görevi ve amacını açıklayan kuramlar,
- Uygulamayla doğrudan ilişkisi olan kuramlar, oluşturmaktadır.

Sosyal çalışmacılar kuramsal bilgi temeline dayalı uygulama yapabilmek için ellerindeki bilgiyi, belirli durumlarda kullanabileceği biçimde seçebilmeli ve müracaatçı hakkında bilgi temelinin değerlendirilmesine açık olmalıdır. Bu bağlamda sosyoloji, psikoloji, hukuk, sosyal politika, siyaset, ekonomi, felsefe, tarih, antropoloji, yönetim bilimlerinden bilgi temelini oluşturmak için ödünç bilgiler almaktadır (Johnson, 1998: 25-40).

Sosyal çalışmanın olgusal bilgi temelini;

- Yasal mevzuat,
- Sosyal politika bilgisi,
- Mesleki uygulamaların gerçekleştirildiği kurumun politikası, işleyiş ve işlemler,
- Belirli insan gruplarıyla ilgili bilgi ve bireysel, toplumsal sorunlara ait bilgilerden oluşmaktadır (Yolcuoğlu, 2017: 385).

Kongar (1972) ve Kirst-Ashman, Hull (1999)' a göre kişisel bilgiyi şu başlıklar altında sınıflandırmak mümkündür:

- İnsan davranışı ve sosyal çevre bilgisi,
- Sosyal çalışma değerleri ve etiği bilgisi,
- Sosyal ve ekonomik eşitliğin geliştirilmesine dair bilgi,
- Sosyal refah bilgisi,
- Dezavantajlı nüfus gruplarına ait bilgi,
- Sosyal Hizmet alanları bilgisi,
- Sosyal çalışma uygulama bilgisi,
- Bireysel farklılıklara dair bilgi,
- Alan uygulaması bilgisi,
- Sosyal çalışma araştırma bilgisi olarak belirtilmiştir.

Sosyal çalışmanın bilgi temeli içinde son olarak kişisel bilgi yer almaktadır. Uygulamaya dayalı bilginin ayrılmaz bir parçası, kişisel bilgi ve deneyim olup, uygulamacının alan çalışmalarından elde ettiği bilgiyi içermektedir. Uygulama bilgisi, bilgiyi edinme, bilgiyi kullanma, bilgiyi oluşturmayla örtüştüğünden bunlar kuramsal ve olgusal bilginin etkili bir biçimde uygulanabilmesine ilişkin bilgi sağlamak için kullanılmaktadır.

Sosyal çalışmacılar evsiz bireylerin bireysel yapı faktörleri arasında yer alan kişilik, ruhsal durum ve bireysel değişim potansiyelleri düzeyinde değerlendirmelerde bulunabilmeli, toplumsal yapıda meydana gelen sosyal sorunların giderilmesi amacıyla sosyal politikaları etkileyerek gerekli sosyal hukuk düzenlemeleri ile evsiz bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını giderecek örgütsel yapılanmaların oluşturulmasını sağlamalıdır. Sosyal çalışmacılar evsizlerin kompleks sorunlarını çözebilmesi adına toplumda var olan kaynakların bilgisine sahip olmalıdır. Temel kaynak bilgisine ait sorular;

- Evsizlere hangi yasal çerçevede destek sağlanacak? Yasal düzenlemeler evsizlerin ihtiyacını karşılamada hak unsurunu yerine getiriyor mu?
- Evsizlere yönelik hizmet sunan örgütlerin örgütsel kapasiteleri nedir?

- Mevcut evsizlerin sorunları ile örgütlerin sunumları arasında bireyin değişimini sağlayacak destek mekanizmaları mevcut mudur?
- Toplumun evsizlere bakışı hangi yöndedir?
- Kurumlar arası iş birliği mevcut mudur?
- Evsizlere yönelik hizmetlerin sürdürülebilmesi için merkezî ve yerel otoritelerin yeterli kaynak tahsisi bulunmakta mıdır?
- Kurumlarda görev yapan personelin bilgi, beceri düzeyi nedir?

Sorular, sosyal çalışma alanında faaliyette bulunan meslek elemanlarının ve sosyal araştırmacıların mesleki bilgisine temel oluşturması ve evsizlere yönelik uygulamalarda birey, çevre etkileşiminin oluşturulabilmesi için gerekli durumu tespit etmesi bakımından önemlidir.

2.2.2. Sosyal hizmetin beceri temeli ve evsizlik

Uygulama becerileri sosyal hizmetin eklektik bilgi yapısının mesleki müdahalelerde nasıl kullanılabileceğiyle ilgili becerileri kapsamaktadır. Sosyal çalışmanın karmaşık doğası, kısmen, sınıf, ırk, cinsiyet, yaş, engellilik, cinsel yönelim, din, kültür, sağlık, coğrafya, beklentiler ve hayata bakış açıları arasındaki farklılıkları çalışmayı gerektirdiğinden uygulamada sosyal çalışmacıların değişik düzeylerde uygulama becerilerine sahip olmasını gerektirmektedir (Trevithick, 2000: 2). Sosyal çalışmacının becerilerini mesleki müdahalelerde başarılı bir şekilde uygulaması sorun yaşayan evsiz bireylerin topluma adaptasyonlarının sağlanmasında en önemli etken olarak görülmekte ve başarılı bir sosyal çalışma uygulaması birey, çevre etkileşiminin yeniden inşa edilmesini sağlamaktadır.

Sosyal hizmet bireylerin sosyal işlevselliğini artırarak, kapasitelerini geliştirmek ve güçlendirmek ve toplumsal uyumu sağlamak amacıyla birey, grup ve toplum düzeyinde mesleki çalışmaları kapsayan bir uygulama alanıdır (Barker, 2003: 408). Sheafor ve Horejsi (2003)'e göre sosyal çalışmacıların mesleki beceri ve rolleri içinde bulundukları toplumun kültürel ve kurumsal yapısı ile yasal düzenlemeler tarafından sınırlandırılmaktadır. Tüm bu sınırlılıkların yanı sıra sosyal çalışmacıların temel düzeyde sahip olması gereken temel becerileri müracaatçılarla ilişki kurma, problemi tanımlama, çözme ve diğer kurumlara yönlendirme olarak sıralanabilir. Sosyal çalışmacılar araştırma yapma, rapor yazma, program oluşturma ve geliştirme, fon kaynaklarını bulma ve aktive etme, yasal sınırlar içinde uygulamalarını gerçekleştirme becerisini uygulamada kullanabilmelidir. Sosyal hizmet etik değerlerine bağlı kalarak, doğru bilgileri aktarma, etkin bir danışmanlık hizmetini verebilme ve diğer meslek profesyonelleriyle mesleki konuları müzakere edebilme yeteneğine sahip olmalıdır (Zastrow, 2013: 6-7).

Tablo 1: Sosyal Çalışmacının Sahip Olması Gereken Becerileri

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğine göre sosyal çalışmacıların sahip olması gereken beceriler	Federica'ya göre sosyal çalışmacıların sahip olması gereken beceriler
Dinleme becerisi	Bağlantı kurucu,
Rapor yazma becerisi	Savunucu
Kuramları kullanabilme ve tanı koyabilme gücü	Değerlendirmeci
Ortaklık sağlama	Harekete geçirici
Güçlendirme	Davranış değiştirici
Tartışma becerisi	Danışmanlık
Yenilikçi çözümler geliştirme becerisi	Toplum planlayıcısı
Araştırma sonuçlarını yorumlama becerisi	Bakım verici
Arabuluculuk ve müzakerecilik becerisi	Veri yöneticisi, yönetici

Kaynak: (NASW, 1981, Bear, Federico, 1978).

Zastrow'un Eğitim Politikası ve Akreditasyon Standartları (EPAS) 2008'den aktardığı sosyal çalışmacıların sahip olması gereken yetenekleri kapsamında, profesyonel sosyal çalışmacı olarak tanımlanmak ve mesleki uygulamaları bu düzeyde gerçekleştirmek başlığı altında;

- Müracaatçıların sosyal hizmetlere ulaşabilmeleri için yönlendirmede bulunma,
- Kendisini yeni bilgiler eşliğinde fikir geliştirerek yenileyebilme
- Profesyonel rolleri üstlenebilme
- İletişim, davranış ve görünüşte profesyonelliği yansıtırma

Sosyal Hizmette etik uygulamaları kullanabilme başlığı altında;

- Kişisel değerleri iyi bir şekilde tanımak ve uygulamak
- Etik kararları ulusal ve uluslararası sosyal hizmet eğitim ve etik standartları çerçevesinde kullanmak
- Etik uyuşmazlıkların çözümünde belirsizliği ortadan kaldırabilme
- Yasalar bağlamında istenilen sonuçlara ulaşabilmek için etik süreçlerden taviz vermeme olarak tanımlanmaktadır.

Eleştirel düşünme uygulaması başlığı altında;

- Sentez yapabilme, değerlendirme, çeşitli kaynakları bütünleştirebilme,
- Ön-değerlendirme, engelleme, analiz yeteneğine sahip olma,
- Etkili, yazılı ve sözlü iletişime sahip olma

Uygulamada çeşitlilik ve farklılığın sağlanması düzeyinde;

- Farklılıklar temelinde insanın hayat deneyiminin ayrıcalık, takdir edilme ve güç kadar, baskı, marjinalleşme, yoksulluk ve yabancılaşma¹¹ düzeyinde ortaya çıkabileceğini kabul edebilme,
- Toplumsal yapı ve bu yapı içinde oluşan kültürün baskı araçlarının hangi düzeylerde ortaya çıktığını anlayabilme ve bu yönde müdahaleyi yönlendirme,

¹¹ Yabancılaşan birey, toplumdaki bireylerle arasındaki bağı kopardığı gibi kendisiyle olan bağı da koparmıştır. Bireyin çevreyi algılaması yabancılaşma düzeyinde üretkenlikten yoksunluğu ifade etmektedir. Belirtilen bağlamda dış çevrenin etkilerine karşı edilgendir (Fromm, 1990: 134).

- Kişisel ön yargı ve değerlerin farklı gruplarla çalışırken etkisini anlayabilme ve uygulamada bu etkenleri dikkate alma,
- Hizmet alanların farklı hayat deneyimlerine sahip olmalarından dolayı, farklılıklar düzeyinde iletişime geçebilme becerisini kullanabilme,
- Her bir sosyal hizmet uygulamasının mesleki bilgi ve deneyimi artıran bir faktör olarak görme ve hizmet alanların sosyal çalışmacının bilgi ve becerileri ile yeteneğini artıran bir araç olarak değerlendirme,

İnsan hakları, sosyal ve ekonomik adaletin geliştirilmesi bağlamında,

- Toplumsal yapıdan kaynaklanan baskı ve ayrımcılık biçimlerini ve mekanizmalarını anlama,
- İnsan haklarına sahip çıkarak, sosyal ve ekonomik adaletin savunucusu olma, uygulamalara dâhil olma,
- Sosyal refahın geliştirilmesi amacıyla gerekli politikaların oluşturulması, uygulanması ve geliştirilmesi düzeyinde çalışmalarda bulunma,
- Politikaların etkileyici olabilmesi için diğer meslek çalışanları ve kurumlarla işbirliğini geliştirme,

İnsan davranışı ve sosyal çevrenin uygulanması düzeyinde, sosyal çalışmacılar biyolojik, toplumsal, kültürel, psikolojik gelişmeyi anlayabilmek için farklı bilimlerin kuram ve bilgilerini uygularlar,

- Değerlendirme ve analiz süreçlerinde kavramsal çerçeveden yararlanma,
- Bireysel ve çevresel faktörleri anlayabilmek için bilgiyi eleştirel düzeyde kullanabilme,

Uygulamayı şekillendiren içeriklere karşılık verebilmek için sosyal çalışmacılar yeni gelişmeler karşısında ortaya çıkan örgütsel, toplumsal ve bireysel düzeyde ortaya çıkan algı değişimlerine göre yeni hizmetleri düzenleyebilecek becerilere sahip olmalıdır. Bu bağlamda;

- İlgili hizmetlerin sağlanabilmesi için yerel, bilimsel, demografik ve teknik gelişmeler ile ilgili gelişmelerden bilgi sahibi olma, değerlendirme ve katılımı bulunmalıdır,
- Sosyal çalışmacılar, hizmetlerin sağlanması, sürdürülmesi ve geliştirilmesinde öncülük etmelidir.

Sosyal çalışmacıların, birey, aile, grup, örgüt ve topluluklarla ilişki, değerlendirme ve analiz düzeyindeki uygulama bilgisi, müracaatçının amaçlarına ulaşılması için tasarlanmış, kanıta dayalı, araştırmayla ilgili teknolojik gelişmelerin kullanılmasını kapsayan bir nitelik taşır. Uygulama bilgisi mevcut programların sonuçlarının ve uygulama verimliliğinin tespit edilerek, politika ve hizmetlerin geliştirilmesine kaynaklık eden, bireylerin savunulması ve onlara liderlik edilmesini sağlayan, sosyal ve ekonomik adaletin ilerletilmesini içeren bir yapıyı kapsar (Zastrow, 2013: 133-138). Bilgi ve becerilerin kapsamı oldukça geniş ve ayrıntılıdır. Sosyal çalışmacılar hayat boyu öğrenme ilkeleri bağlamında sürekli yeni bir şeyler öğrenerek, mesleki yetkinliklerini artırmalı ve kendilerini geliştirmelidirler.

Evsizlik uygulamalarında görev yapan sosyal çalışmacılar, evsizlerin hayatında değişimi sağlayabilmeleri için bağlantı kurucu rolünü iyi bir şekilde kavramaları gerekmektedir.

Sosyal çalışmacı evsiz bireyin yaşadığı travmayı tespit ettikten sonra durumun niteliğine göre mesleki müdahalede bulunmalı ve bireyin istek ve talepleri doğrultusunda müdahalenin seyrini düzenlemelidir. Sosyal hizmet, evsiz hizmetleri sağlayan diğer bilimlere kaynaklık eden, model bir disiplindir (Hagen ve Hutchinson, 1988: 49-496). Bu nedenle, sosyal çalışmacılar ve alanda hizmet sunan diğer uygulama personellerinin eğitim ve uygulamalarını iyileştirmek için hizmet sunumu sorunlarını ve bu nüfusla çalışan personelin karşılaştığı zorlukları anlamaları gerekmektedir (scholarworks.wmich.edu).

Evsizlik durumu, evin olmaması probleminin yanı sıra diğer sorunları da içinde barındırır. Özellikle uzun süreli evsizlik durumunda veya aile evsizliğinde bu problemler daha ön plana çıkmaktadır. Bireylerin evsizlik sürecinden kurtulması ve uzun süreli iyileşme yönünde başarı elde edilebilmesi için birçok klinik müdahaleye ihtiyaç vardır. Sosyal çalışmacıların evsiz bireylerle çalışırken klinik ortamları daha çok hizmet merkezleri, sokaklar, terkedilmiş binalar, parklar ve terminallerdir. Dolayısıyla buralarda müdahalede bulunmak gerek kurumsal kısıtlılıklar ve gerekse de güvenlik düzeyinde ortaya çıkan sorunlar ve evsiz bireylerin yardımı kabul etmemesi gibi durumlar nedeniyle sosyal çalışma pratiğini uygulamaya koymak zor bir hal almaktadır. Evsiz bireylerle iletişime geçme hususunda, bireylerin talepleri doğrultusunda, harekete geçmekte fayda vardır. Evsiz bireylerin talepleri genelde barınacak bir yerin olmasıdır. Sosyal çalışmacıların buradan hareketle sosyal çalışmayı yapılandırması evsiz bireyle başlatılacak olan sosyal çalışma müdahalesinin sürdürülebilmesini sağlayacaktır.

Beceri düzeyinin temel basamak noktası bu bağlamda hizmet alacak olan evsiz bireylerin gereksinim, beklenti ve ilgilerinin tespit edilmesidir. İkinci aşamada sosyal çalışmacı bireyin sosyal işlevselliğini değerlendirebilmek için bireylerin karşılaştığı temel zorlukları tespit etmesi gerekmektedir. Evsiz bireyler genellikle madde bağımlılığı, kişiler arası iletişim problemleri, aile içi şiddet, ekonomik yoksunluk gibi birçok durumdan etkilenmektedir. Gerekli tespitler yapıldıktan sonra bireye yönelik gerek psiko-sosyal terapi ve gerekse de diğer müdahale yöntemleriyle müdahalede bulunulması gerekmektedir. Bu aşamada evsiz bireylerin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmeli ve uygulamaya bireylerin umut ve beklentileri bağlamında çözüm üzerinden destek sağlanarak hayata tutunmaları sağlanmalıdır. Tespit aşamasından sonra hem uzun vadeli hem de kısa vadeli kriz odaklı psikoterapi sağlanması müdahalenin diğer süreçlerinin işlerliği için gereklidir. Sürecin değerlendirilmesi ve gerekli dönütlerin alınmasından sonra, sosyal çalışma uygulamasına evsiz bireyin aktif katılımı sağlanır, planları formüle edilir ve ruh sağlığı, fiziksel sağlık, finansal hedeflere öncelik verilerek vaka yönetimi devam ettirilir. Bu aşamalar evsiz bireye psikolojik, sosyal, duygusal ve mali refahına engel oluşturan psikiyatrik, sosyal ve davranışsal meseleleri değerlendirerek onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmalıdır. Evsiz bireye yönelik gerekli müdahaleler evsizlik öncesinde olabileceği gibi vakanın durumuna göre, ruhsal hastalıklar, madde bağımlılığı, aile içi şiddet vb. problemler, söz konusu olduğunda, evsizliğin sona ermesinden sonra da devam etmesi gerekmektedir. Sorunların çeşitliliği sosyal çalışmacıların diğer sağlık, eğitim vb. alanlardaki meslek personelleriyle de çalışmalarını zorunlu kılmaktadır (www.naswnyc.org).

2.2.3. Sosyal hizmetin değer temeli ve evsizlik

Her mesleki çalışma değer temellidir. Değer bir toplum içinde yaşayan insanların neyin iyi ya da arzu edilebilir olduğuna dair inançlarını ifade etmektedir (Pincus ve Minahan, 1973: 38). Sosyal Hizmet mesleği için değer sosyal çalışmacının yerine getirmekle yükümlü olduğu temel etik ilkeler olarak tanımlanmaktadır (Banks, 1995: 4). Kirst-Ashman ve Hull (1999)'a göre değerler hangi inançların uygun olduğunu belirlerken, etik ise neyi kiminle yapacağına ve değerlere hangi durumlarda başvurulacağını ifade etmektedir. Değerler insanların davranışlarını belirli durumlara göre şekillendiren oldukça kuvvetli etmenlerdir. Biz farkında olsak da olmasak da değerler eylemlerimizi etkilemeye devam etmektedir (Thompson, 2010: 155). Sosyal hizmet değerleri ve etiği, sosyal çalışmacıların hizmet alanlarla çalışırken sergiledikleri profesyonel davranış kalıpları olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda mesleki etik, sosyal hizmet ve manevi hayat arasındaki ilişki ile sosyal hizmet bilgisinde kesinliğin ne derecede sağlandığını, sosyal hizmet örgütlerinin yapı ve işleyişi ve burada görev yapan sosyal çalışmacıların davranışlarına etkisini kapsamaktadır. Toplumda sosyal hizmetin işlevini oluşturan siyaset felsefesi ve siyaset sosyolojisi, sosyal hizmetin sosyal bir eylem olarak insanı, yani toplum kuramını oluşturması bakımından da sosyal hizmetin değer ve etiğini oluşturan temeller bağlamında değerlendirilebilir (Adams, Dominelli, vd; 2009: 74).

Biestek (1961), sosyal çalışmacıların hizmet alanlara nasıl davranmaları gerektiğini gösteren temel ilkeleri;

- Kişiselleştirme, her bir olguyu kendi bağlamı içinde değerlendirme,
- Duyguları, sorunun çözümü için açığa çıkarma,
- Karşılıklı, kontrollü terapötik duygusal katılımı sağlama,
- Kabul etme ve yargılayıcı tutumdan uzak durma,
- Hizmet alanın aktive edilerek kendi kaderini belirlemesini mümkün hale getirme,
- Gizlilik olarak ifade etmektedir.

Braye ve Preston-Shoot (1995), radikal değerler kavramsallaştırması içine, savunuculuk, öz savunuculuk, güçlendirme, hizmet alanın katılımı gibi kavramları yerleştirmiştir. Duyan'ın Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanlar Birliği'nden aktarımına göre etik ilke ve değerleri;

Tablo 2: Sosyal Hizmet Etik İlke ve Değerleri

Etik İlke	Değer
Muhtaçlara yardım etmek.	Hizmet
Sosyal adaletsizlikle mücadele etmek.	Sosyal adalet
Sosyal çalışmacılar bireyin onur ve değerine saygı gösterir.	Bireyin onuru ve değeri
Sosyal çalışmacılar insan ilişkilerinin önemini farkındadır.	İnsan ilişkilerinin önemi
Sosyal çalışmacılar güvenilir bir tarzda davranmalıdır.	Dürüstlük ve güvenilirlik
Sosyal çalışmacılar yetkin olduğu alanlarda uygulama yapmalı ve mesleki uzmanlığını geliştirmek ve güçlendirmek için çalışmalıdır.	Yetkinlik

Kaynak: (Duyan, 2010).

İnsan yapısına ait değerler düzeyinde her insan salt insan olduğu için değerlidir. Sosyal çalışmacılar mesleki uygulamalarında temel hedefleri insanın korunmasını sağlamaktır. Bireylerin kişisel ve ortak hayatlarından ortaya çıkan toplumsal gereksinimleri vardır.

Gerek bireysel ve gerekse de toplumsal gereksinimlerin karşılanmaya başlandığı ilk birim ailedir ve bu düzeyde aile ilişkilerinin geliştirilmesi kişinin hayatının ilk yıllarında birinci derecede önem taşımaktadır. Birey ve toplum etkileşiminde ortaya çıkan değerler olarak, herkesin hayatını devam ettirme hakkının olması, toplumdaki sınıfsal farklılıkların reddedilmesi, sosyalize olmuş bireycilik özendirilerek, desteğe ihtiyaç duyan bireylerin durumlarına göre yardım uygulamasını başlatmak olarak sıralanabilir.

Sosyal çalışma değerlerinin odak noktası farklı toplumlarda farklı nitelik taşırlar. Az gelişmiş ve geleneksel toplumlarda daha çok sistemsel eksiklikler üzerine odaklanılırken, gelişmiş toplumlarda bireysel düzeyde odaklanmak mesleki değerlerin kullanımı için hizmet alana daha fazla fayda sağlayacaktır. Feldman tarafından değerlerin karşılaştırılması yapılmıştır. Yapılan karşılaştırmaya göre;

Tablo 3: Değerlerin Toplumsal Ayrımı

Az Gelişmiş Toplumlarda Değer	Gelişmiş Toplumlarda Değer
Toplumsal sistemin amaçlarına verilen önem	Bireye verilen önem
Grup sorumluluğuna inanmak	Bireysel sorumluluğa inanmak
Toplumsal denetime inanmak	Bireysel özgürlüğe inanmak
Toplum içinde çatışmayı, acı çekmeyi öne almak	Toplum içinde güvenlik ve tatmine erişmeyi öne almak
Kutsal değerlere bağlı kalarak itaatkârlık	Görelî ve faydacı bir yaklaşıma sahip olmak
Gelenekçilik	Yenilik ve değişimlere açık olmak
Bir örneklığe inanmak	Farklılığa inanmak
İnsanların çevresel etkenler yoluyla şekillendiğine inanma	İnsanın katılım yoluyla şekillendiğine inanmak
Bireylerin birbirlerine karşılıklı bağımlılıklarına inanmak	Bireysel özerkliğe inanma

Kaynak: (Feldman, 1971).

Tarihsel süreçte değerlendirildiğinde sosyal çalışmanın yoksulluk ve engellilik, işsizlik, bakım, beslenme, konut ve diğer sosyal sorunlarla karşılaşan insanların ihtiyaçlarını gidermek için uygulamalar ortaya koyduğu görülmektedir. Bu uygulamaların öncülerinden, devlet eliyle yürütülmesi bağlamında İngiltere’de 1601 yılında çıkarılan Yoksullar Yasası¹² kapsamında yapılan uygulamalar ile ABD’de gönüllüler aracılığıyla yapılan hayırseverlik örgütlenmeleriyle Jane Adams ve Ellen Gates Starr tarafından Hull Haus’lar kapsamında yapılan eğitim ve sosyal içerikli hizmetler sayılabilir. Bunun yanı sıra 1782 Gilbert Yasası, kapsamında yoksullara para yardımı yapılması yasal hale getirilmiştir. John Griscom tarafından Yoksulluğu Önleme Derneği faaliyetleri kapsamında yoksulların eğitimi ve bilinçlendirilmesi faaliyetleri yapılmıştır. İngiltere’de Hayırseverlik Örgütlenme Cemiyeti (COS) faaliyetleri kapsamında da yoksul, engelli, hasta ve yetimlere sosyal destek sağlama kapsamında sosyal çalışma faaliyetleri yürütülmüştür (Zastrow, 2013: 2-3; Akyüz, 2008: 59-60). Sosyal hizmet gerek bireyin iyiliği ve buna etki eden etmenler üzerinde dururken diğer yandan çevresel faktörlere de dikkat çekmekte ve toplumun gelişmesi için gereksinimlerin karşılanarak işlevsel bir topluma ulaşılmasını hedeflemektedir. Sosyal

¹² İngiltere’de 1601 yılında çıkarılan yoksulluk yasası, çalışma temelinde aciz bireyleri sınıflandırmakta ve çalışmayan aciz bireylere düşkünler evi (almhaus) kapsamında hasta ve yaşlı kimselere destek sağlanmaktaydı. İkinci grupta olanlar arasında çalışabilen fakat çalışma isteğinde bulunmayan bireyler cezalandırılmaktaydı (Kovancı, 2003:20).

çalışmacılar bu bağlamda birey ve çevre etkileşimi düzeyinde, insanın onuru, temel gereksinimlerin karşılanması ve fırsat eşitliği kapsamında bazı değerlere göre hizmet vermektedir. İnsan onuru kavramı temelinde bireyler arasında ırk, renk, dil, din ayrımı yapmadan fırsat eşitliği kapsamında insanın temel gereksinimlerinin karşılanması için barınma beslenme, bakım, eğitim, istihdam vb. konularda insan hakları temelinde uygulamaları hayata geçirmektedir. Sosyal hizmetin bu temelleri bağlamında insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uygulamada birçok kuramdan faydalanılmaktadır.

Evsizlik bir insan hakları sorunudur. Bu nedenle evsiz bireylerle çalışan sosyal çalışmacıların temel değeri sosyal adaletin sağlanmasıdır. Evsiz bireylerin toplum kaynaklarına erişebilmesi bağlamında gerekli fırsatları yakalayabilmeleri sosyal çalışmacıların evsiz bireylere yönelik uygulamalarıyla mümkündür. İkinci temel değer olarak hizmet gelmektedir. Hizmetten kastedilen şey evsiz bireylerin ihtiyaçlarının karşılanabileceği yeterli kaynakların sağlanmasıdır. Benzer bir değer olan eşitlik ise evsiz bireyler arasında ırk, renk, dil, din ayrımı yapmadan eşit hizmetlerin sunumunu gerçekleştirmektir.

Örgütsel işleyişin iyileştirilerek evsizlerin ihtiyaçlarını giderecek önlemler almak sosyal çalışmacının mesleki sorumluluğu arasında yer almaktadır. Evsiz bireylerin sorunlarının ne olduğuna dair yeterli tespitler sağlayarak, sorunun belirli bir kuram çerçevesinde ele alınması ve kalıcı çözümün oluşturulması meslek elemanının temel hedefleri arasındadır. Sosyal çalışmacı evsiz bireyin bulunduğu yerden hareket ederek işe başlar, bireyin ihtiyaçlarını dikkate alır. Sosyal hizmet ortamları evsiz bireylerin kendini rahat bir şekilde ifade edebileceği bir şekilde düzenlenir ve vaka çalışmalarında sosyal çalışmacılar bireyin yaşadığı psikolojik travmalara kontrollü olarak duygusal katılımı sağlar. Evsiz bireyin çevre ile ilişkilerinde meydana gelen kopukluğun giderilmesine yönelik çalışmalar içinde bulunmak evsiz bireylerle çalışan sosyal çalışmacıların temel değerleri arasındadır. Sosyal çalışmacılar evsiz bireylerin hayatında istendik düzeyde değişimin sağlanacağı yönünde yeterli güveni sağlamalıdır. Evsiz bireylerle sosyal çalışma sürecinde sosyal çalışmacılar sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temellerini yetkinlik değeri temelinde etkin bir şekilde kullanabilmelidir. Sosyal çalışmacılar içinde bulunduğu toplumun kaynaklarının farkında olmalı ve kaynakların sınırlılığı düzeyinde planlama yapabilmelidir. Bu seviyede yapılan sosyal hizmet uygulaması evsizlerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılama hususunda destek vermekte ve evsiz bireylere yönelik bir ekosistem oluşmasını sağlamaktadır. Evsizlik hizmeti süreci, yoksulluk düzeyinde, aile destek hizmetleriyle başlayan, evsizliğin yaşanması durumunda, biyo-psiko-sosyal desteği gerektiren ve evsizlik sonrası, konuta geçiş sürecinde de sosyal ve toplumsal adaptasyonu sağlayacak önlemlerle şekillendiğinde evsizlerin hayatında değişim ve dönüşüm sağlanması mümkün hale gelmektedir.

2.3. Dünyada Evsizlere Yönelik Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Uygulamaları

Evsizlere yönelik düzenlemeler Dünya’da politik ve yasal düzeyde sosyal politikaların çalışmalarına dâhil edilirken, bu yasal ve politik düzenlemelerin uygulamada hayata geçirilmesi sosyal hizmetler tarafından işlerlik kazanmaktadır. 1980’lerden ve özellikle de 2008 Dünya ekonomik krizinden sonra evsizlik gerek gelişmiş ülkelerde ve gerekse de gelişmekte olan ülkelere etkisini artırarak devam ettirmekte ve toplumsal bir sorun haline

gelmektedir. Evsizlik sorununu çözmek üzere ABD’de, Konut ve Kentsel Gelişim Dairesi (HUD) tarafından evsizlik hakkında araştırma yapmak için çalışma tanımları ve yöntemleri oluşturulmaktadır (USHUD, 2008: 5). Sosyal politika uygulayıcılarından uluslararası bir kuruluş olan, Evsizlerle Çalışan Ulusal Organizasyonlar Federasyonu (FEANTSA) Avrupa’da evsizlik riski altında yaşayan insanların yoksulluğunu azaltmak ve sosyal dışlanmalarını önlemek amacıyla çalışmalar yapan bir STK’dır (FEANTSA, 2015: 1).

İngiltere’de 2002 yılında yürürlüğe giren evsizlik yasası çerçevesinde yerel makamlar evsizlere karşı sorumludur. Yerel yönetimler düzeyinde oluşturulan konseyler evsiz bireyleri çeşitli testlere tâbi tutarak uygun olanları geçici konaklama sağlama görevlerini yerine getirmektedir (england.shelter.org.uk). Almanya’da kamu otoriteleri evsizlerin korunmaları bağlamında her türlü önlemi almak zorundadır. Alman Anayasa’sı bireylerin fiziksel bütünlüklerini koruma altına alma hususunda garanti sağlamaktadır. Bu bağlamda yerel kamu birimleri tarafından yeterli sayıda acil barınma noktaları oluşturmaktadır (netaware.ue.katowice.pl). Türkiye’de dezavantajlı kesimlere yönelik gerek Anayasa’da ve gerekse de kanun ve kanun hükmünde kararnameler düzeyinde birçok düzenleme olmasına rağmen özel olarak evsizlere yönelik bir kanun bulunmamaktadır. Evsizlere yönelik düzenlemeler, şiddet mağduru kadın, ihmal, istismar edilen çocuk ve 60 yaş üstü yaşlılara yönelik, merkezî hükümet tarafından kurumsal kapasite göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Belirtilen kıstaslara uymayan bireyler ise yerel belediyelerin inisiyatifinde ve sivil toplum örgütlerinin imkân ve kabiliyetlerine göre sosyal yardım transferleri düzeyinde şekillenmektedir. Ülkeler düzeyinde örnekleri artırmak mümkündür.

Evsizlere yapılacak her türlü uygulamanın sürdürülebilir olması başta yasal düzenlemeler ve oluşturulacak olan sosyal politikalar ile mümkün hale gelirken, sosyal politikanın araçlarının etkili bir şekilde kullanılması yasaların ve sosyal politikaların hedefine ulaşmasını sağlayacaktır. Belirtilen bağlamda sosyal politikanın araçlarından olan sosyal hizmetlerin profesyonel bir uygulama olarak sunumu, örgütsel yapılanma, mesleki uzmanlık ve evsiz bireylerin sorunlarının çözümlenebilmesi için, yeterli kaynak desteği ile mümkündür. Evsizlik sorunu günümüzde ülke sınırlarını aşarak uluslararası nitelik kazanan bir sosyal sorun haline dönüşmüştür. Evsizlerin sayısındaki sürekli artış ve sorunun insan hakları sorunu niteliği taşıması, evsizlik konusunun uluslararası sözleşmelerin kapsamında değerlendirilmesine neden olmuştur.

2.3.1. Uluslararası sözleşmelerde sosyal güvenlik koruma kararları

Sosyal politikaların devlet eliyle yürütülmesi Batıda sanayi devrimi sonrası yaşanan gelişmeler ile iki Dünya savaşının yıkıcı etkilerini azaltmak amacıyla başlatılmıştır. Devlet eliyle sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamalarının belirli bir program dâhilinde yürütülmesi, anayasal zeminde yasal çerçevede garanti altına alınmasının sağlanması siyasi olarak Fransız İhtilali’nin ve sosyo-ekonomik alanda ise İngiltere’de filizlenen sanayi devriminin bir neticesidir. Ulusu temel alan devletlerin kurulması, sanayileşmenin etkisiyle köyden kente göç olgusunun yaşanması, toplumsal dinamikleri olumsuz etkilemiş ve yeni sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başta cinayet, hırsızlık gibi suç oranları ile intihar sayısında artışlar gözlenmiştir. Alt yapıdan yoksun şehirler, gece kondu mahallelerini oluşturmuş, başta sağlık ve eğitim olmak üzere, çalışma alanında da birçok

olumsuzluğu beraberinde getirmiştir. Sorunlar arasında günlük çalışma saatlerinin uzunluğu, çocuk ve kadın işçiliği, sefalet ücretleri, iş kazası ve meslek hastalıkları, yetersiz beslenme sayılabilir (Tuna vd.'den aktaran: Akyıldız, 2018). Mevcut düzenin fabrika üretimine dayalı olması ve üretimin devam ettirilebilmesi içinde, sosyal sorunların çözülmesi gerekliliği sanayileşen ülkelerin yasal düzeyde vatandaşların sosyal ve ekonomik yönden desteklenmelerini ön gören iyileştirmeleri gerekli kılmıştır. Demokrasinin geliştirilmesi, hürriyet hakkı, kadın ve çocuk hakları, iş hayatına dair sosyal güvenlik tedbirlerinin sağlanması gibi düzenlemeler sosyal refah devletinin temellerini oluşturmakta ve toplumun genelini kuşatıcı sosyal politikalara ihtiyacın olduğu ulusal ve uluslararası anlaşmalarla başta Avrupalı devletler tarafından garanti altına alınmaktadır (Şenkal, 2011; 15-68). Bu anlayış beraberinde gerek ulusal ve gerekse de uluslararası teşkilatların oluşturulmasını sağlayacaktır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nın savaş sonrası Avrupa'da özellikle çalışma alanında meydana gelen olumsuzlukların etkisini azaltabilmek amacıyla, çalışma standartlarının belirlenmesi, örgütlenme hakkı, insani bir sermaye olarak emeğin asgari geçim değeri, göçmenlerin statüsü gibi konularda, düzenlemeleri mevcuttur.

BM'nin dünya barışının sağlanması, sosyal adaletin yeniden tesis edilmesi, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir şekilde sağlanması gibi alanlarla, yeterli olmamakla birlikte, Dünyada yaşanan farklı sorunların çözülebilmesi için uluslararası düzeyde faaliyetlerde bulunmak amacıyla 1945 yılında San Francisco'da BM anlaşması imzalanmıştır. BM çatı örgütü kapsamında, Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi örgütler oluşturularak, kuruluş amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Tokol, 2013; 13-14). Örgüt II. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok uluslararası anlaşma imzalamış ve bu anlaşmalarla dünya barışına katkı sağlamayı hedeflemiştir. Üye devletlerin desteğiyle uygulamaya koyulan BM politikaları günümüzde, etkisi tartışılır olmakla beraber, ülkelerin deneyimlerini paylaştıkları, sosyal politikaların ülkeler düzeyinde oluşturulmasında kaynak olan, siyasi, asgari, sosyal ve kültürel alanda tavsiye kararlarıyla dünya barışına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda örgüt tarafından birçok uluslararası sözleşme imzalanmıştır.

2.3.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (UDHR)

1948 yılında BM tarafından kabul edilmiştir. Bildirge ulusal ve uluslararası birçok yasal, sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlemeye referans niteliğindedir. Bildirgenin önemi Avrupa'da ve Dünyanın birçok ülkesinde sosyal politikaların oluşturulmasına temel teşkil etmesidir. Beyannamenin birinci ve ikinci maddesinde eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi üzerinde durulmakta insanların özgürlüğü, onuru ve hakları, ırkı ve dinî bağlamında ayrımcılığa tâbi tutulmaması gerektiği belirtilmektedir. Üçüncü maddede, temel haklar arasında yer alan hayat, özgürlük ve güvenlik hakları garanti altında olduğu belirtilmekte, dördüncü maddede köleliğin yasaklandığı, beşinci maddede hiç kimseye onur kırıcı muamelede bulunamayacağı vurgulanmaktadır. 6. madde ile 11. madde arasında hukukun üstünlüğü ve her türlü uygulamanın hukuki sürece göre sonuçlandırılacağı ve keyfi uygulamaların kabul edilemeyeceği üzerinde durulmaktadır. 12. madde özel hayatın

gizliliği, konut dokunulmazlığı ve iletişim özgürlüğünden bahsetmekte ve 13. ve 14. Maddeler serbest dolaşım ve sığınma hakkını belirtmekte, 15 ve 16. maddelerde yurttaşlık haklarının serbestliğinden ve bireylerin ırk, din ve yurttaşlık bakımından seçim yapma özgürlüğünün olduğundan ve aile bütünlüğünün korunması gerektiğinden bahsedilmektedir. 17. maddede mülkiyet hakkı, 18. maddede din, fikir ve vicdan hürriyeti, 19. maddede düşünce ve ifade özgürlüğü, 20. maddede örgütlenme özgürlüğü, 21. maddede seçme, seçilme ve halk iradesinin üstünlüğü, 22. maddede sosyal güvenlik hakkı, 23. maddede herkesin yeterli çalışma şartları ve asgari düzeyde bir gelir hakkı üzerinde durulmaktadır. 24. maddede dinlenme ve eğlenme hakkı, 25. madde de bireyin ve ailesinin refahı için beslenme, konut, giyim, sağlık ve özel bakım hakkı üzerinde durulmaktadır. 26. madde eğitim hakkı, 27. madde kültür, sanat ve bilimsel faaliyetler ile bu tür uğraşlardan elde ettikleri telif haklarının korunmasıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. 28. maddede önceki maddelerde geçen hakların sağlandığı bir toplumsal düzene kavuşma hakkı, 29. maddede kişiliğin serbestçe geliştirilmesi hakkı ile demokrasi, genel ahlak ve kamu eliyle sosyal refahın karşılanacağı belirtilmektedir. 30. maddede ise bildirge kapsamında hiçbir hakkın hiçbir devlet tarafından değiştirilemeyeceğine vurgu yapılmaktadır (www.danistay.gov.tr).

Sözleşmeyi onaylayan üye ülkeler yasal mevzuatlarını bildirgeye göre uyarlamalarına rağmen günümüzde evsizler toplumun kaynaklarından yeterince yararlanamamaktadır. Bu durum başta Avrupa’da olmak üzere eşitsizliğin ve ayrımcılığın giderek yayılmasını beraberinde getirmektedir.

2.3.1.2. Avrupa Konseyi (AK)

Konsey 1949 yılında Londra anlaşmasıyla on Avrupa ülkesi tarafından imzalanmıştır. İnsan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerinden hareketle, katılımcı demokrasinin korunmasını sağlamak amacıyla her türlü sosyal dışlanmanın önlenmesini amaçlamaktadır. Madde bağımlılığının azaltılması ve çevreye daha duyarlı politikalar oluşturmak amacıyla Avrupa’nın kültürel bütünlüğünün korunmasına yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Türkiye’nin de aralarında kurucu üye olarak bulunduğu konsey II. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı kayıpların Avrupa milletleri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltarak, Avrupa genelinde gerginliklerin ve çatışmaların kaldırılması ve barışçıl bir ortamın oluşturulmasını tesis etmek amacıyla, oluşturulması planlanan kurumlar, sözleşmeler ile işbirliğinin yeniden tesis edilmesini sağlamayı hedeflemektedir. 2000’li yıllarda Dünya genelini etkileyen küreselleşme dalgası, AK’nin reformist uygulamaları harekete geçirmesine yol açmıştır. Bu kapsamda AK gerek Avrupa genelinde ve gerekse de uluslararası düzeyde siyasi etkinliğini artırmaya başlamıştır. Kuzey Afrika ve Orta Doğu’da yaşanan demokrasi dışı gerilimler bağlamında insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokratikleşme tecrübelerini bu ülkelerle paylaşma çalışmalarına başlamıştır (www.mfa.gov.tr).

2.3.1.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)

1973 yılında Helsinki’de başlayan ve 1985’e kadar Cenevre’de devam eden AGİK, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu bir grup devlet tarafından imzalanan bir anlaşmadır. Başta Avrupa bölgesinde olmak üzere, diğer Dünya devletlerinde de barış, güvenlik ve adaleti sağlayarak işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Anlaşmanın insan haklarını ilgilendiren 7. Maddesinde, konferansa katılan devletlerin hiçbir ayrım gözetmeksizin

insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermesi beklenmektedir. Üye devletler bireyin kişiliğinin geliştirilmesi ve onurunun korunması bağlamında her türlü önlemi almak ve uygulamakla yükümlü kılınmaktadır. Azınlıklarla ilgili maddesinde üye devletlerin azınlıklara eşit muamele yapması gerektiği ve azınlıklara yönelik fırsat eşitliğinin sağlanması yönünde tedbirleri alması önemle vurgulanmaktadır. Konferansa katılan devletlerin, insan hak ve özgürlükleri temelinde, diğer üye devletlerle adalet, barış ve refah temelinde iş birliğini geliştirmeyi kabul etmesi gerektiği yer almaktadır. Konferansta üye devletlerin BM'nin tanıdığı insan hakları ve özgürlükleri alanındaki tüm uygulamaları benimseyerek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesindeki tüm maddeleri kabul etmek ve ona göre hayata geçirmekle sorumlu oldukları belirtilmektedir (www.ombudsman.gov.tr).

2.3.1.4. Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme

BM'nin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini temel alarak, 1951 yılında İsveçre'nin Cenevre kentinde imzaladığı sözleşme, mülteciliğin tanımını, mültecilerin haklarının neler olduğunu, sığınma hakkı sağlayan ülkelerin uygulaması gereken sorumluluklarını ortaya koyan, çok taraflı bir sözleşmedir. Taraf devletler mültecilere karşı birtakım sorumlulukları yerine getirirler. Bunlar arasında mültecilerin müttekabiliyet esaslarından muaf tutulması, ulusal güvenlik tedbirlerinin sağlanabilmesi için mültecilere yönelik geçici tedbirlerin alınması, mültecilerin kişisel ve aile düzeyinde var olan statülerine yönelik haklarına saygı duyulması, kamu yardımlarından ve temel eğitimden yararlandırılmaları, sosyal güvenlik ve ücretli çalışma hakkının verilmesi gibi maddeler yer almaktadır. Ayrıca, adalet sistemlerine ücretsiz erişim ve idari destek sağlanması, kimlik ve seyahat belgelerinin çıkartılması, varlıklarını devredebilme ile vatandaşlık haklarının verilmesi, BM'nin sözleşme maddeleri kapsamında uygulamaları denetlemesine yardımcı olmak gibi maddeler de üye devletlerin yükümlülükleri arasındadır (www.multeci.org.tr). Ulusal düzeydeki mevcut kapasite sınırlılıkları ve göçmenlere yönelik muhalefet hareketleri, üye devletlerin sözleşmenin maddelerine taraf olmalarına rağmen, göçmen nüfusun göç ettikleri Avrupa ülkelerinde toplumla bütünleşmesini engellemektedir.

Avrupa genelinde ülkeler bazında ulusal mevzuata göre evsiz mültecilere yönelik uygulamalar mevcuttur. Yaklaşık 30 bin mültecinin olduğu İsveç'te mültecilere yönelik olarak istihdam, dil ve meslek kursu ile danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Ülkede konut sıkıntısının olması ve yerel belediyelerin mültecilerin sorunlarını çözüme kavuşturması bağlamında yetersiz kalması mültecilerin başta barınma, işsizlik ve adaptasyon sorunlarını hayatlarında deneyimlemelerine neden olmakta ve ülke içi farklı siyasi söylemlerin dışlayıcı tutumları toplumsal bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır. Diğer bir Avrupa ülkesi olan Hollanda'da mültecilere yönelik aşırı dışlayıcı uygulamalar yürürlüktedir. 2010 yılı rakamlarına göre ülkeye başvuran her üç mülteciden ikisinin başvurusu reddedilmekte ve 28 gün içinde ülkeyi terk etmesi istenmektedir. Bu süreçte mültecilerin temel giyim, barınma ve temizlik ihtiyaçları karşılanmakta ve süreç sonunda bireyler sınır dışı edilmektedir. Avusturya'ya 2015 rakamlarına göre 27 bin kişi mülteci olarak iltica başvurusunda bulunmuş ve bu rakamda geçen yıla oranla artış kaydedildiği görülmüştür. Polonya'da sığınmacılara yönelik müdahaleler önemli derecede insan hakları ihlali niteliğindedir. Mültecilerin temel ihtiyaçları karşılanırsa bile bireylerin çoğu eski kışla ve

işçi dinlenme tesislerinde toplumdan dışlanmış bir halde izole edilmişlerdir (www.dw.com). Yerel eyaletlerin sığınmacı konusundaki dışlayıcı tutumları ve hizmet örgütlenmelerindeki kapasite sınırlılıkları ile merkezî yönetimin mültecilerin kabul edilmesi yönünde yasa kabul etme önerisi, her iki yönetim arasında gerilimlerin oluşmasına neden olmuştur.

2.3.1.5. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR) ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR)

İki sözleşmede BM tarafından 1966 yılında kabul edilmiş olup ICESCR'nin yürürlüğe girmesi 1976 yılında olmuştur. Temel referans kaynağı UDHR'dir. Sözleşmenin imzalanmasının gerekçeleri arasında BM'ye üye devletlerin, sivil ve siyasi olumsuzlukları ile entegrasyonun her alanda sağlanabilmesi için ekonomik, sosyal ve kültürel hakların önemi üzerinde durulmaktadır. İki antlaşma da benzer hükümler içermektedir. Sözleşmeler taraf devletlerin kendi siyasi kaderini belirleme hakkına saygı duyulması gerektiğini taahhüt etmektedir. Anlaşma metninde geçen madde başlıkları sivil, siyasi ve hayat hakları, din, vicdan ve ifade ile örgütlenme özgürlüğü, seçme ve adil yargılanma hakları üzerinde durmaktadır. Şubat 2017 itibariyle, sözleşmeyi onaylayan 171 taraf ülke bulunmaktadır. Türkiye sözleşmeyi 2000 yılında imzalamış ve 2003 yılından itibaren de yürürlüğe koymuştur (humanrightscenter.bilgi.edu.tr). Sözleşmeler kapsamında ayrımcılık yasağı, cinsiyet eşitliği, herkesin istediği işte çalışabilmesi için uygun iş ve ücretin sağlanması, sosyal kültürel ve ekonomik gelişim için üretken istihdamın oluşturulması adına gerekli politikaların sağlanması üye devletlere sorumluluk olarak yüklenmektedir.

Herkesin sosyal güvenliğinin sağlanarak sosyal sigortalar kapsamına alınması, ailenin, annenin ve çocukların korunması, yeterli bir hayat standardının sağlanması kapsamında giyinme, barınma, beslenme gibi zaruri hayat ihtiyaçlarının karşılanması ve geliştirilmesine yönelik önlemler almak sözleşmenin diğer maddelerinde açıklanan hususlar arasındadır. Sağlık ve eğitim alanında ulus devletler bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını koruyucu ve tedavi edici önlemler olarak, bakım gerektiren konularda gerekli bakım hizmetlerinin verilebilmesi için bakım desteğinin sağlanması ile ilgili şartların oluşturulmasını yerine getirirler. Eğitim alanında ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılması, üniversitelerin parasız hale getirilmesi üye devletlerin yerine getirecekleri sorumluluklar arasında yer almaktadır (humanrights.maltepe.edu.tr).

2.3.1.6. Avrupa Sosyal Şartı

Uluslararası bir sözleşme niteliğinde olup Avrupa bölgesini kapsamaktadır. Daha önce imzalanmış olan insan hakları ile ilgili sosyal ve ekonomik hakları güvence altına alan sözleşmelerin devamı niteliğindedir. Bu bağlamda UHDR'nin sınırlı açıklamalarının, daha kapsamlı bir şekilde ele alarak değerlendirmesi hususunda, tamamlayıcısı niteliğindedir. 1961 yılında imza altına alınan Avrupa Sosyal Şartı, 1996 yılında daha kapsamlı hale getirilerek, ek protokoller eklenmiş ve 1999 yılında Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı olarak uygulamaya koyulmuştur. Sözleşme, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 45 Avrupa ülkesi tarafından imzalanmıştır. Türkiye, 1989 yılında şartı kabul etmiştir ve 2007 yılı itibariyle de uygulamaya koymuştur. Sosyal Şartın temel maddeleri arasında barınma, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, seyahat özgürlüğü, işçi hakları ile tam istihdamın

sağlanması, doğum izni, yoksulluğun azaltılması ve sosyal dışlanmayı önleme, ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması, göçmen işçilerin ve engellilerin haklarını da kapsayan bir dizi maddeden oluşmaktadır. UHDR’de belirtilen haklar temel haklar bağlamında değerlendirilirken, hayat hakkı, mal, mülk edinme hakkı, işkence, zorla çalıştırılma ve kölelik yasağı gibi, Avrupa Sosyal Şartında belirtilen haklar, çalışma, sosyal güvenlik, adil ücret gibi, ikinci kuşak haklar olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Sosyal Şartının ek olarak ortaya koyduğu maddeler arasında iş güvenliği ve işçi sağlığı, toplu pazarlık, çocuk ve gençler ile çalışan kadınların korunması bulunmaktadır. Bunun yanı sıra mesleki rehberlik ve rehabilitasyon, sosyal ve tıbbi destek ile sosyal yardım, çalışanların bakmakla yükümlü oldukları bireylerin sosyal güvenlik hakkı gibi haklarda şartın hükümleri arasındadır (Çiçekli, 2001: 12-78).

Avrupa Sosyal Şartı kapsamında güvence altına alınan haklar, Sarmış ve Şahin’in (2014)’de ifade ettiği, bireylerin yeterli ve elverişli maliyetlerde bir konuta sahip olabilmeleri için gerekli önlemlerin alınması, evsiz bireylerin sayısının azaltılması, ekonomik yoksunluk içinde bulunanların konut sahibi olabilmeleri için desteklenmesi, konutun kaybedilme riskini azaltacak önlemlerin alınması, gibidir. Buna ek olarak yabancıların da konut desteğinden eşit olarak yararlanmaları için gerekli tedbirlerin alınması, ailelerin gereksinimleri doğrultusunda yeni konutların yapımının sağlanması gibi haklar bireylerin konut kapsamında desteklenmesini zorunlu kılmaktadır.

Çalışma kapsamında, çocuk işçiliğinin yasaklanması, çalışma ortamlarında cinsel tacize karşı korunma hakkı, bireyin işine son verilmesi sonrasında koruma sağlanması, engelli bireylerin iş bulabilmesine yönelik destekleyici mekanizmaların oluşturulması, 15-18 yaş arasındaki çocukların çalıştırılmasına yönelik özel çalışma şartlarının sağlanması, gibi haklar sağlanmıştır. Sağlık alanında, bütün bireyleri kapsayan bir sağlık sisteminin kurulması, koruyucu önleyici sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, iş sağlığı ve güvenliği kapsamında çalışma ortamlarında sağlığı tehdit edici unsurların ortadan kaldırılması, çalışan kadınların özellikle gebelik dönemlerinde anneliğin korunması amacıyla destekleyici tedbirlerin sağlanması vb. haklar verilmiştir.

Eğitim alanında ücretsiz ilk, orta ve mesleki eğitimin verilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli kolaylıkların sağlanması, temel mesleki eğitimin üniversite ve dışındaki diğer kurumlarla da desteklenmesi, yabancıların eğitim hizmetlerinden yararlanmaları ve engelli çocukların eğitim hizmetlerinden faydalanmaları için destek sağlanması verilen haklar arasındadır. Hukuki ve sosyal koruma kapsamında, çocukların haklarının yasal olarak geliştirmek, suça karışmış genç bireylerin ıslah etmek, kötü muamele ve şiddeti engellemek, ailenin mevcut durumda, cinsel eşitlik bağlamında, desteklemek, aile çözümlerinde çocuğu ve kadını korumak, verilen haklardandır. Bunun yanı sıra yoksulluk ve sosyal dışlanmayı engellemek, bireylerin sosyal güvenlik mekanizmaları olan sosyal yardım ve hizmetlerden yararlandırmak, bakım döneminde çocuğu olan, çalışan ebeveynlerin çocuklarının bakımını sağlayacak tedbirler almak, yaşlı bireylerin hayatlarını kolaylaştırıcı destekler sağlamak, verilen haklardandır.

2.3.1.7. Milenyum Deklarasyonu

BM'nin New York'taki merkezinde 2000 yılında, küreselleşmenin olumsuz etkilerini azaltmak için üye devletler tarafından bazı kararlar alınmıştır. Bu amaçla, insan hakları temelinde insan onuru, eşitlik ve adalet ekseninde, küresel düzeyde barışı sağlamak, dezavantajlı durumda bulunan kesimlerin desteklenmesini sağlayarak, 2015 yılına kadar yoksulluk ve açlık sınırında bulunan bireylerin sayısını yarı yarıya indirmek ve ülkeler arasındaki dayanışmayı sağlamak amacıyla üye devletler tarafından bazı kararlar alınmıştır.

Bazı açıklamalar küreselleşmenin dünyada birçok kolaylıklar getirdiği üzerinde dururken, diğer yandan ise küreselleşme birçok çelişkilerin, zengin-fakir arasındaki uçurumun, dünyadaki gelir adaletsizliğinin bir sonucu olarak görülmektedir (Şenses, 2017: 44-57). Kişi başına düşen gelir 1970'lerde en zengin ve en fakir ülkeler arasındaki fark 30 kat iken, 1990'larda bu oran 70 kata yükselmiştir (Tokol, Alper, 2018: 52). Deklarasyon küreselleşmenin bu olumsuz etkilerini azaltmanın çarelerini aramaktadır.

Deklarasyon bu hedeflerin gerçekleştirilmesi adına, özgürlük, eşitlik, dayanışma, katılımcı yönetim gibi bazı değerlerin benimsenmesini şart görmektedir. Özgürlük kapsamında, kadın ve erkeklerin asgari geçimini sağlayacak, onurlu bir hayatı teşvik edecek, çocuklarının huzurlu bir aile ortamında hayatını destekleyen habitatın sağlanması hedeflenmektedir. Eşitlik, bütün Dünya milletleri için geçerli bir olgudur ve toplumlar dayanışma temelinde, küreselleşmenin meydana getirdiği sorunları adalet anlayışıyla, çözüm yollarını bulmaları gerekmektedir. Gelişmemiş ülkelerin yapısal sorunlarının olduğu, bu yapısal sorunların çözümünde de gelişmiş ülkelerin desteğinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir.

Deklarasyonda uluslararası terörizm ve uyuşturucuyla mücadelenin kapsamlı bir şekilde genişletilmesi üzerinde durulmaktadır. Kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için ulusal ve uluslararası düzenlemelerin iyi yönetimle ortadan kaldırılabilmesi ve parasal, mali ve yönetsel düzeyde karşılıklı şeffaflık ilkelerine dayalı çok taraflı bir sistemin kurulması gerektiği belirtilmektedir. Kız ve erkek çocukların fırsat eşitliği çerçevesinde eğitimlerine tam olarak devam etmeleri, çocuk pornografisinin yasaklanması, kadına şiddetin önlenmesi kapsamında gerekli tedbirlerin alınması gibi birçok başlık bütün dünya ülkelerini dâhil edecek şekilde genişletilmiştir (www.tbmm.gov.tr).

Literatürde Avrupa bölgesinde UHD'nin sağladığı haklar birinci kuşak, hayat, mal, mülk edinme, köleliğin kaldırılması gibi, temel haklar olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Sosyal Şartı'nda verilen haklar, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sosyal hizmetlerden yararlanma, konut gibi, ikinci kuşak haklar olarak görülmektedir. Bin yıl kalkınma hedeflerinde ise üçüncü kuşak haklar, cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir çevre, dayanışma, yönetim, yerellik, demokrasi gibi, verilmektedir. Birinci kuşak haklar liberal ekonomi politikaları kapsamında, yoksulların mal ve mülkten yoksun olduğu düşünüldüğünde, zenginlerin mevcut durumunu garanti altına almıştır. İkinci kuşak haklar sosyal refah devletini doğurmuş ve yardım transferleriyle işin çözüleceği üzerinde durmuştur. Üçüncü kuşak haklar ise neoliberal politikalarla devleti sosyal yardım uygulamalarından ayırarak görevi devlet dışı kurumlara yüklemiştir.

Uluslararası birçok anlaşmanın var olmasına rağmen Dünyada insan hakları ihlalleri ve yoksulluk oranları artarak etkisini, savunmasız insanlar üzerinde, göstermektedir. Bu sorunların çözümlenebilmesinde üzerinde durulması gereken nokta yoksul kesimlere temel ihtiyaç maddelerinin transferinden ziyade hakların eşit dağılımı, sosyal adaletin sağlanması, sürdürülebilir kalkınma ve demokrasinin toplumun her kesiminin sesi olabilecek bir düzeye getirilmesidir. Üye devletler sözleşmeleri imzalamalarına ve Anayasa'larını sözleşmelerin hükümlerine göre uyarlamalarına rağmen, neoliberal politikaların etkisiyle, gelir dağılımı adaletsizliği, sosyal içerme programlarının yetersizliği ve sosyal dışlanma olgusu dezavantajlı kesimlerin demokratik süreçlerde yeterli düzeyde temsil edilmemesine neden olmaktadır. Günümüz şartlarında evsizlik sorununun kaynağı ve giderek artış göstermesinin altında yatan temel neden bu anlayışın hâkim olmasındandır. Bu durum gerek Avrupa'da ve gerekse Dünyanın diğer bölgelerinde evsizlik sorunun ortadan kaldırılmasından ziyade evsizliğin yönetilmesini ortaya çıkarmıştır. Gerek yasal, gerek örgütsel ve gerekse de evsiz bireylerin toplumsal uyumunu sağlayacak program ve stratejilerin oluşturulamaması evsizlere yönelik bir ekosistemin oluşturulmasını engellemektedir. Bu durumun en önemli göstergesi ülkeler düzeyinde uygulanan evsizlik hizmetlerinin durumudur.

2.4. Amerika Birleşik Devletleri'nde Evsizlik ve Uygulamaları

ABD piyasalarına hâkim olan neoliberal ekonomi politikaları ekonominin ve aile kurumunun bireylerin ve insan gruplarının kimi zaman ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Amerikan refah devletinin ana özelliği, merkezî olmayan doğasıdır. Sosyal Güvenlik federal hükümet tarafından yönetilirken, çoğu yardım programı eyaletler, ilçeler ve şehirler tarafından kontrol edilmektedir. Önemli bir diğer nokta Amerikan sosyal sisteminin hayırsever kurumlara büyük ölçüde bağlı olmasıdır. Sosyal hizmetlerin özelleştirilmesine yönelik, şu anda kâr amacı gütmeyen kuruluşlar hükümet sözleşmelerine hükmetmekte en önemli politika belirleyicileri durumundadır. ABD'de dezavantajlı kesimlere yönelik kamu yardımları ile sosyal sigortalar arasında bir ayrım bulunmaktadır.

Yoksullar için yeterli olmayan yardım programları, Bağımlı Çocuklu Ailelere Yardım (AFDC), Ek Güvenlik Geliri (SSI) ve Medicaid gibi birçok kısıtlama ile yetersiz destek sunarken, sosyal sigortalar, Sosyal Güvenlik ve Medicare gibi, çalışan orta sınıf bir Amerikalı vatandaşa hizmet veren programları kapsamaktadır (Schafer, 2007: 49). Sosyal yardım ve sigortaların kaynakları, sosyal yardım düzeyinde devletin ayırdığı fonlarla oluşturulmakta, sosyal sigortaların sürdürülebilirliği ise işçi ve işverenlerden alınan vergilerle finanse edilmektedir.

1935'de kabul edilen Sosyal Güvenlik Yasası (Social Security Act) dönemin başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından oluşturulan, Ekonomik Güvenlik Komitesi'nin çalışmalarından doğmuştur ve ABD'de sosyal güvenliğin modern anlamda temeli sayılmaktadır. Yasa kapsamına, ABD vatandaşlarına yönelik, yaşlılık, malullük, dul ve yetim sigortaları ile sağlık sigortası (Old Age, Survivors, Disability and Health Insurance-OASDHI) dâhil edilmiştir. Vatandaşların sigortalılık süresince yapılan kesintilerinden oluşan birikimleri emeklilik sonrası gelir olarak yeniden dağıtılmakta ve bu sistemden emeklilik hakkı kazanan bireyler ile aile üyeleri yararlanabilmektedir. Bakıma muhtaç

kişilerden 62 yaş üstü bireyler ile 18 yaş altı çocuklar yasa kapsamında emeklilere sunulan hizmetlerden faydalanabilmektedir. 1965 yılında sosyal güvenlik yasasına sağlık alanında Medicare adı altında hastane sigortası ve tıbbi sigorta eklenmiştir. Kanun ayrıca işsizlik sigortası ile iş kazası sigortalarını kapsama almıştır (Zatsrow, 2013: 181-182).

ABD’de vatandaşlar sosyal yardımlardan gelir testi üzerinden yapılan ölçümlere bağlı olarak yararlanabilmekte ve yardıma müstahaklık yardım alacak kişinin geçinebilecek yeterli kaynağa sahip olup olmadığını tespit etmek için yapılmaktadır. Yardımlar bireyin mevcut aile yapısına ve diğer eğitim, iş, çocuk sayısı, ikamet edilen yerin durumu gibi özellikler göz önünde bulundurularak kişi bazında değerlendirilmektedir (www.ssa.gov).

ABD’de yapılan kamusal yardımlar bireylere asgari düzeyde bir geçim garantisi sağlamadığı için hak temelli yapılan transferler kapsamına alınmamakta ve daha çok hayır düzeyinde yapılan yardımlar olarak değerlendirilmektedir. Kamusal yardımların finansmanı federal, eyalet ve yerel düzeyde toplanan gelir ve emlak vergilerinden karşılanmaktadır. Tamamlayıcı Güvenlik Geliri (Supplementary Security Income-SSI) programı 1975 yılında sosyal güvenlik yasasına eklenmiş ve ABD’de ilk sosyal yardım programı olarak kabul edilmiştir. Yasa kapsamında 65 yaş üstü muhtaç bireylerle, engelli kişilere düzenli olarak gelir transferi sağlanmaktadır. Yasanın amacı asgari düzeyde gelire sahip olmayan veya altında olan bireylerin gelirlerini asgari düzeye tamamlamaktır. Yasanın yürütülmesinden sosyal güvenlik kurumu sorumlu olup federal düzeyde toplanan vergiler ve gelir vergileri yasanın finans kaynağı olarak ayrılmaktadır (Zatsrow, 2013: 185-186).

ABD’de 1996 yılında kabul edilen, federal refah reformu yasası kapsamında genel yardımlar yapılmaktadır. Genel yardımlarla vatandaşların ihtiyaç duyduğu giyecek, gıda, tıbbi malzeme gibi aynı yardım destekleri sağlanmaktadır. Yardımlar daha çok yerel yönetimler tarafından organize edilmekte ve kısa süreli ihtiyaçları karşılamak amacıyla verilmektedir. Bu yardımın amacı bireylerin sürekli yardımlara bağımlı hale gelmesini engellemektir. Genel yardımlardan daha çok federal yardıma uygun olmayan düşük gelirli bireyler yararlanmaktadır (www.urban.org). Sağlık desteği kapsamında muhtaç ve yoksul vatandaşların sağlık giderlerini karşılamak amacıyla medicaid adı altında federal hükümet tarafından bir uygulama başlatılmıştır. Uygulamanın kapsamına evde bakım ve kişisel bakım da girmektedir. Medicaid yardımından 2017 yılında toplamda 74 milyon engelli ve yoksul bireylere sağlık yardımı sağlanmıştır. Yardımların finansmanı federal hükümet ve eyalet kaynaklarından sağlanmaktadır. Programın yürütülmesi SSI ve diğer sosyal yardım programlarından yararlananlar medicaid yardımından da yararlanabilmektedir (aspe.hhs.gov).

Gıda yardımları kapsamında ABD’de gıda dağıtım programları uygulaması bulunmaktadır. Acil gıda yardımı, ek gıda yardımı bunlardan bazılarıdır. Ek gıda programı kapsamında düşük gelirli, hamile ve emziren kadınların, bebeklerin ve 60 yaş üstü bireylerin düzenli beslenmesine yönelik gıda desteği sağlanmaktadır. Acil gıda yardımı programında özellikle düşük gelirli Amerikalılara acil gıda ve beslenme desteği sağlanmaktadır. Çocuk beslenme programları kapsamında, çocuk ve beslenme gıda programı, taze meyve ve sebze programı, ulusal okul öğle yemeği programı, okul kahvaltısı programı, özel süt programı vb. programlar

bulunmaktadır. Programlar kapsamında çocuk ve yetişkin bakım kurumlarına yemek desteği, öğrenim gören düşük gelirli ailelerden gelen çocukların okullarında ücretsiz meyve, sebze desteği kapsamında gıda yardımları yapılmaktadır (www.nal.usda.gov).

ABD’de uygulanmakta olan sosyal refah programları belirtilen açıklamalar doğrultusunda toplumun bütün kesimlerini kapsamaktadır. Yardımların yapılışında özellikle bireylerin kendi iradeleriyle hayatına devam ettirebilmelerine özen gösterilmekte ve sosyal yardımların bağımlılık yapıcı etkisine yönelik önlemler alınmaktadır. Bu bağlamda yapılan yardımlar belirli şartlar dâhilinde verilmektedir. Refah programları kapsamında sosyal yardımlardan yararlanmada bireyler çocuk, genç, kadın, yoksulluk sınırında bulunan ve normal çalışma hayatında bulunup da desteğe ihtiyacı olan bütün bireylere sağlanmaktadır. ABD refah programlarının eyalet, merkezî yönetim ve sivil toplum düzeyinde çok başlı yürütülmesi tarihsel bir geçmişe sahiptir.

Levinson ve Ross (2007)’ye göre ABD’de evsizlik olgusunun yaşanması ve evsizlere yönelik yardımların yapılması da bu tarihsel süreçte değerlendirilebilir. 1870’lerde başlayan sorun, New York gibi yeni gelişen kentlerde evsizliğin arttığı ilk yerler olarak görülmektedir. Sivil Savaş (Civil War) dönemi ve tarımsal alanların verimsiz işletilmesi gibi nedenler Amerika’da yaşanan evsizliğin ilk nedenleridir. Bu dönemde daha çok beyaz genç erkek bireylerin özellikle hasat dönemlerinde bulundukları yerleri terk etmesi ve farklı bölgelere göç ederek iş arama süreçlerinde evsiz kalmaları günümüz göçmen işçilerine benzer bir durum oluşturmuştur. 1920’lerde tarımda makineleşmenin gelişmesi, tarım işçileri arasında ve özellikle genç erkeklerden ziyade tarımda çalışan aile üyelerinin de işsiz kalmasına neden olmuş ve özellikle 20. yy’da 1929 Dünya ekonomik buhranı sonucu oluşan büyük durgunluk dönemi Amerika’da yoksulluğun, açlığın, evsizliğin yayılmasında en önemli etken haline gelmiştir.

Kusmer (2002) ve Rossi (1989)’ye göre 1932’de Ulusal Sosyal Hizmet Konseyi (National Council of Social Work) ve önde gelen sosyal yardım kuruluşlarının evsizlik sorununa karşı mücadele etmek amacıyla Geçici ve Evsiz Bakım Ulusal Komitesi (NCCTH)’ni kurdu. Komite evsizlik hizmetlerinin koordinasyonu ile evsizlere yönelik veri tabanının ve Federal Geçici Hizmetler (FTS)’in oluşturulmasıyla ilgili çalışmaların temellerini atmıştır. 1933’de Başkan Roosevelt tarafından Federal Acil Yardım İdaresi (FERA) başkanlığına sosyal çalışmacı olan Harry Hopkins’i getirdi ve Hopkins’in çalışmalarıyla eyaletlerde toplam 300’e yakın geçiş evleri kuruldu.

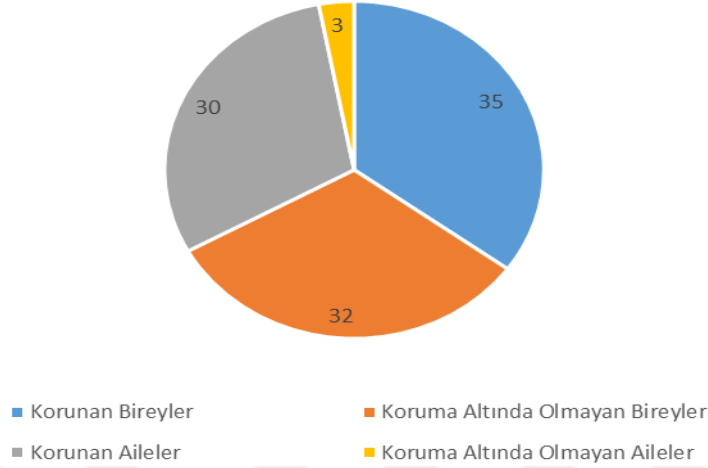
1935-1975 yılları arası evsizlik riski altında yaşayan ve işsiz olan bireyler daha çok yaşlı bireyler ile engellilerden oluşmakta ve bireylerin %90’ı beyaz Amerikalı erkekleri kapsamakta ve yaş ortalaması 50 olarak belirmektedir. Amerika’ya yapılan dış göçlerin etkisi, özellikle 1960’lı yıllarda sağlık sektöründe, psikiyatri servislerinde yaşanan sorunlar evsizlik olgusunun yayılmasında etkili olmuştur (Feldman, 1983: 5-7). 1970’lerde ortaya çıkan toplumsal şartlar, yoksul ve evsiz sayısında değişim meydana getirerek yeni evsizler dediğimiz kadınlar, aileler, genç erkekler ve azınlıklardan oluşan bir topluluğu ortaya çıkarmıştır.

Bu dönemde evsizliğin artmasındaki temel nedenler arasında endüstrileşmede ortaya çıkan yapısal sorunlar, uygun fiyatlı konutların olmaması, bireyselleşmeye yönelik politikalar,

ekonomik buhran, yaşlı ve engellilere yönelik kurumsuzlaştırma politikaları gibi süreçlerde kaynakların kesintiye uğratılması ve artan oranda işsizlik başta gelen nedenler arasındadır (Bahr, Caplow'dan aktaran: Barnes, 2011: 33). Bu durum, 1980'lerde yaşanan neoliberal politikaların etkisiyle de artarak devam etmiştir. 1987' de dönemin devlet başkanı Ronald Reagan Mc KinneyVento, Evsizlere yönelik Yardım Yasası'nı onaylayarak hükümet düzeyinde evsizlik sorununun çözülmesi adına kaynak ayrılmasını sağlamıştır. Ülke genelinde, eyaletlerle merkezî hükümetin yaptığı anlaşmalar neticesinde 300'e yakın geçiş evinin kurulması sağlanmıştır. Amerika'da evsizliğin artması ve sosyal bir mesele haline gelmesi evsizlik araştırmalarında bir artışa neden olmuş ve araştırma sonuçlarına yönelik birçok veri elde edilmiştir. Bunun üzerine Amerika Birleşik Devletleri Evsizler Arabuluculuk Komisyonu (USICH), Yürütme Şubesinde yer alan federal bir kurum, 1987 yılında McKinney-Vento Kanunu'nun bir gereği olarak kurulmuştur. 1990'lı yıllarda ülke genelinde birçok evsiz barınakları ve çorba mutfaklarıyla, diğer destekleyici hizmetler yaygınlaşmasına rağmen, evsizlerin sayısı azaltılamamıştır (shelterforce.org). Evsizlerin sayısını kontrol altına alabilmek ve evsiz bireylerin sorunlarına daha kolay çözümler üretebilmek amacıyla evsizlere yönelik programların geliştirilebilmesi için evsiz yönetim bilgi sistemini oluşturulmuştur (Ellen, 2000: 159-160).

2000'li yılların başlangıcında evsizlik sorunu üzerine birçok araştırma yapılarak evsizlere yönelik veriler ortaya koyulmaya başlanmıştır. 2007'den itibaren ABD Konut ve Kentsel Geliştirme Dairesi (HUD) düzenli olarak evsizlere ait verileri rapor olarak yayınlamaktadır. ABD Konut ve Kentsel Geliştirme Dairesi Toplum Planlaması ve Geliştirme Ofisi (The U.S. Department Of Housing And Urban Development Office Of Community Planning And Development) tarafından 2017'de oluşturulan rapora göre, ülkede 553.742 kişi bir gecede evsizliği deneyimlemek zorunda kalmaktadır. Ülkedeki her 10.000 kişiden 17'si evsiz olarak hayatlarını sürdürmek zorunda kalmakta ve acil durum barınaklarında veya geçişli konut programlarında yaklaşık olarak evsizlerin %65'i yararlanmaktadır. Geriye kalan %35'i güvenli ve destekten mahrum bir şekilde hayatta kalma savaşı vermektedir.

Tablo 4: Evsiz İnsanların Yüzdesi ile Hane Tipi ve Korunak Durumu

Kaynak: www.hudexchange.info

2016-2017 yılları arasında çocuklu ailelerde %5 oranında evsiz birey sayısında azalma meydana gelmekte, 2017 itibariyle, çocuklu ailelerdeki 184,661 kişi evsiz olarak hayatını devam ettirmekte ve bu nüfus toplam evsiz nüfusun %33'ünü oluşturmaktadır. 2017 yılında, 40.799 kişi, 18-24 yaş aralığındaki gençler evsizliği, yanlarında aile yakınlarından kimse olmadan, deneyimlemişlerdir. 2016'dan 2017'ye kadar, 2010'dan bu yana ilk kez evsiz kalan gazilerin sayısında artış gözlenmiş, 2009'dan bu yana, gaziler arasındaki evsizlik %45 oranında düşmüştür. 2017'de, kronik evsiz nüfusunda %12'lik bir artış olmuştur ancak, 2007'den beri kronik evsizlerin sayısı %27 azalmıştır. Kronik evsizliğin artmasındaki temel neden olarak koruma altında olan nüfusun %8 oranında artışı ile destek hizmetlerinden yararlanmayan nüfustaki %14'lük artış gösterilmektedir.

Tablo 5: ABD'de Gruplara Göre Evsiz Sayısındaki Yönelimler

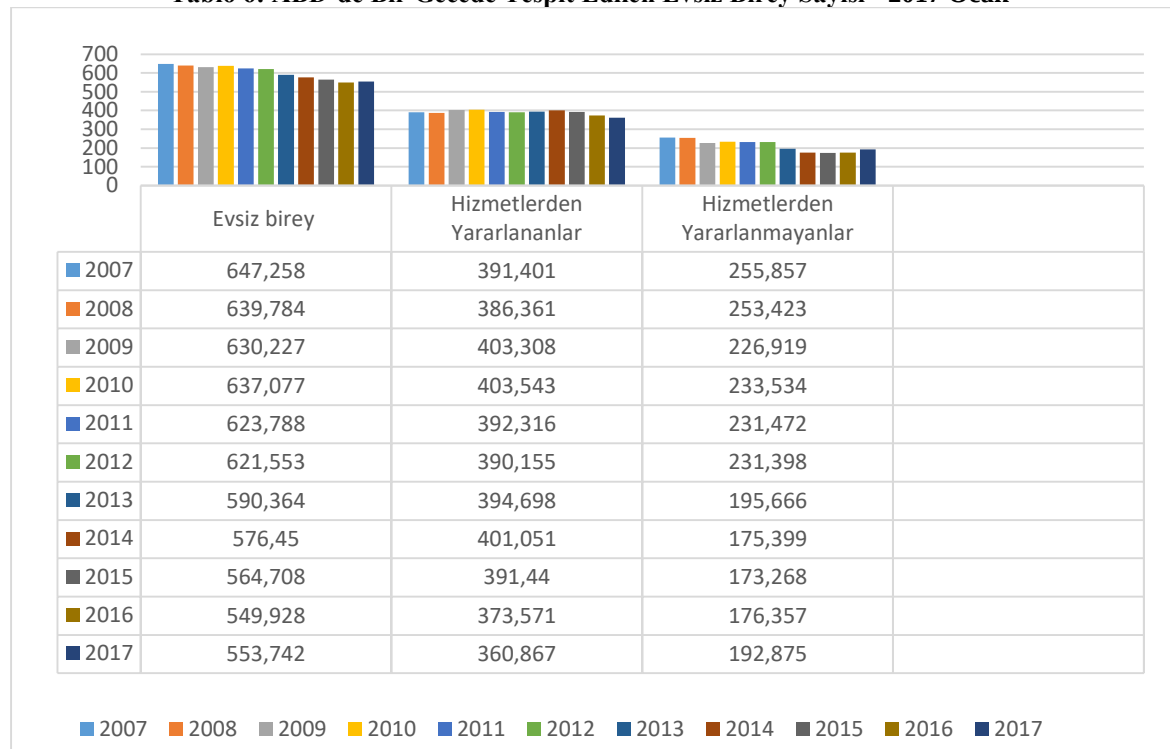
	Toplam nüfus	Bireyler	Aile ve çocuklar	Tek yaşayan evsiz gençler	Gaziler	Kronik evsiz bireyler
2017 Tahmini	553.742	369.081	184.661	40.799	40.056	86.962
2016'ya Göre Değişim Oranı	+1 %	+4 %	-5 %		+2 %	+12 %

Kaynak: www.hudexchange.info

Kronik evsizlik yaşayanların sayısı 2010 ile 2017 yılları arasında 19.000 kişi azalmış olup bu oran %18 olarak raporda belirtilmiştir. Ocak 2017'de yapılan belirlemelere göre Amerika sokaklarında 87.000 civarında kronik evsiz bulunmakta ve bu evsizlerin yaklaşık on kişiden yedisi, barınaklarda kalmak yerine, dışarıda, terk edilmiş binalarda, insan yerleşimi için uygun olmayan yerlerde kalmaktadır. Bu durum kronik evsizlerin savunmasızlığını ortaya koymakta ve kronik evsizlere yönelik olarak 2017 yılında, 2010'da olduğundan daha fazla önlem alınarak, yaklaşık 94.000 daha kalıcı destekleyici yerleşim yeri sağlanmasına neden olmuştur. 2010-2017 yılları arası %46'luk azalma ile 36.000 kişi, emekli evsiz gazilerin sayısında yarıya yakın bir düşüş gerçekleşmiştir. Ocak 2017'de bir gecede evsiz yaşayan gazilere yönelik tespite göre 40.000'den fazla gazi bulunmaktaydı.

Evsiz gazilerin %62'si acil barınaklarından ve geçişli konut programlarından yararlanmaktadır. 2017 Ocak ayı itibarıyla çocuklarıyla birlikte evsizlik riski taşıyan ailelerin sayısı 185.000 olarak tespit edilmiştir, bu rakam 2010 yılına göre %24'lük düşüşle, 57.000 kişi daha azalmıştır. Bu rakamın 22.000'ni 25 yaş altı çocuklu aileleri kapsamaktadır. 25 yaşın altında olup da aileleriyle birlikte olmayan evsiz gençlerin sayısı 40.000 olup, 18-24 yaş arasında yaklaşık 36.000, 18 yaşın altında 4.800 genç evsiz durumunu deneyimlemiştir. Ocak 2017'de gece korunaklı bir yere sahip olmayan evsizlere yönelik yapılan tespite göre yaklaşık 554.000 kişi evsizlik süreci içine girmiş ve bu bireylerin %65'i acil durum barınaklarında ve geçişli konut programlarından yararlanmıştır. 2016-2017 yılları arasında evsizlik 2010'dan beri elde edilen rakamlara göre 83.000 azalışla, %13'lük gerilemiştir.

Tablo 6: ABD'de Bir Gecede Tespit Edilen Evsiz Birey Sayısı - 2017 Ocak

Kaynak: www.hudexchange.info

ABD'de evsizlere yönelik hizmet sunumlarında 40.000 civarında evsiz bireye ve ailelerine sığınma evi, barınak programları, çeşitli servis sağlayıcıları bulunmaktadır. Barınak programları arasında 24 saat esasına göre çalışanlar olduğu gibi sadece gece kalacak yer hizmeti verenler ile özel olarak bekâr, genç, aile, çocuk, yaşlı, kadın evsizlerin ihtiyacına göre düzenlenmiş hizmet sağlayıcı kurumlar bulunmaktadır (Burt ve diğerleri, 1999; Veness, 1994: 150-167). Bunlar arasında acil hizmet birimleri (Emergency Shelters) evsiz bireylerin şiddetli hava şartlarından korunabilmesi amacıyla genellikle bir kilisede veya spor salonunda yerel idarenin sahip olduğu yerlerde bulunmaktadır. Giriş kısmında beyaz bayrak bulunan bu yerlerde acil durumlarda hizmete hazır olduğunu belirlemek amacıyla bu uygulama yapılmaktadır. Sadece gece barınağı (Overnight Shelters) olarak hizmet veren ve gündüz saat 16.00'dan sonra ve sabah 07.00'a kadar açık kalan kurumlar olarak hizmet vermektedirler. Bu yerler evsiz bireylerin gece uyuyabileceği bir yer sağlamak amacıyla açılmış olup burada kalan bireylerin daha fazla ihtiyaçlarının olduğu ve

bu yerlerin yetersiz olduğuna dair açıklamaları bulunmaktadır, diğer yandan özellikle engelli evsiz bireylerin gece kalacak yere sahip olabilmeleri bağlamında önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Burada hizmet veren sosyal çalışmacılar evsiz bireylerin mesleki rehberlik ve danışmanlık ihtiyaçlarını gidermeye yönelik hizmet vermektedir (Burt ve diğerleri, 1999).

Geçici Konut Programları (Transitional Housing Programs), yakın zamana kadar evde kalması planlanan bireyler veya aileler için barınma ve kalıcı konutlar arasında bir ara adım olarak hizmet etmektedir. Program kapsamında evsiz ya da aile içi şiddet gibi bir krizden sonra desteğe ihtiyacı olan bireylere yardım sağlanmaktadır. Belirtilen bağlamda geçici konutlar, evsiz bireylerin sorunlarıyla mücadelede araç olarak kullanılan destekleyici konutlardır. Bu konutlarda barınma sınırlı süreyi, iki hafta ile iki yıl arasını, kapsamaktadır. ABD’de 5.188 geçici konut bulunmaktadır. Geçici Konut desteğiyle, hayat kalitesini artırıcı eğitim, iş eğitimi ve yerleştirme, madde bağımlılığı danışmanlığı, ebeveynlik kursları ve çocuk bakım hizmetleri gibi yoğun sosyal hizmet alanlarında iki yıla varan imkânlar sunulmakta, öz-yeterlilik ve evsiz bireylerin kalıcı konuta sahip olabilmeleri için çalışmalar yapılmaktadır. Bu program Öncelikli Ev sağlama (Housing First) programı kapsamında bireylerin konut sonrası rehabilitasyonlarına da destek vermektedir (www.transitionalhousing.org; www.hsh.sfgov.org).

Bağımlılığı Olan Kişiler İçin Özel Barınaklar (Specialized Shelters for Persons with Addictions)’da kendi isteğiyle madde bağımlılığını bırakmak isteyen evsiz bireylere yardım desteği sağlanmaktadır. Bu programın hareket noktası “Sosyal Model”dir. Evsiz bireylerin sosyal ortamlarında, bağlı bulundukları yerel kaynaklardan hareket ederek onların desteklenmesidir. Programın temelleri, alkol bağımlısı bireylere yönelik destek sağlayan “Adsız Alkolikler” programının temellerinden yararlanarak oluşturulmuştur. Evsiz bireyler, içinde bulunduğu sosyal organizasyondan koparılmadan, yerel kaynakların da aktive edilmesiyle desteklenmektedir. Sadece, evsiz alkolikler değil bunun yanında toplumun da konuya duyarlı olması hususunda çalışmalar yapılmaktadır. SMP’ler yerel demokratik süreçlerin geliştirilmesinde ve örgütsel hiyerarşiden bağımsız bir süreçte uygulamalarını gerçekleştirmekte bu durum evsiz alkolik bireylerin bu programlara katılma oranlarını artırmaktadır (White, 2001: 1-29).

Alkol ve diğer ilaçların zararlarını en aza indirilebilmek için Alcohol and Other Drug (AOD) modeli madde kullanımını bırakmak isteyen, ancak tamamen kullanımını bırakamayan bireylere yönelik olarak uygulanan bir modeldir. Model kapsamında, alkol ve zararlı ilaç gibi maddeleri kullanan bağımlı kişilerin, madde kullanımının azaltılması amaçlanmaktadır. Literatürde Islak Barınak (Wet Shelter) olarak da geçen destek merkezlerinde halen alkol veya başka ilaçlar kullanan kişiler için yardım sağlanmaktadır (www.nationaldrugstrategy.gov.au; Young, Manion, 2017:3-5). Bununla birlikte, AOD modeli kapsamında, madde bağımlısı sahipsiz evsiz insanlar için diğer barınak türleri içinde yasal düzenlemelerde madde kullanımına izin verilmediği için bu bireylerin mağdur olmasının önüne geçilmekte ve rehabilitasyonları ilk elden sağlanarak, topluma kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Aile barınaklarında özellikle pek çok ailenin farklı özelliklerine uygun olarak düzenlenmiş hizmet sunumlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle aile mahremiyetinin korunması adına bu tür düzenlemeler elzemdir (Rossi, 1990: 954-957). Bu merkezlerde güvenli kalacak bir yer temin edilmekte, 24 saat esasına dayalı, evsiz bireylere profesyonel destek verilerek, durum yönetimi, bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır. Burada kalacak olan evsiz bireylerin 18 yaşından büyük olmaları, madde bağımlısı olmaması, herhangi bir bulaşıcı hastalığının bulunmaması, aile destek hizmetlerinden yararlanma düzeyinde bir ihtiyacının olması, program düzenlemelerine istekli olarak katılması, diğer kalanlara tehdit oluşturacak bir unsurun bulunmaması gibi şartları taşıması gerekmektedir (familyservicesinc.net). ABD’de evsizlere yönelik hizmet veren bir diğer kurum da kütüphanelerdir. Özellikle evsizlerin eğitimi, mesleki gelişimi, temel kurslar ve evsizlik hizmetleri ile sağlık hizmetleri için danışmanlık hizmeti ile internet erişimi desteği sağlanmaktadır (huffingtonpost.com).

Evsizlerin sayısı ABD’de azalmaya devam etmektedir. Düşüşlerin yaşanmasında HUD, ABD Gazi İşleri Başkanlığı (U.S. Department of Veteran Affairs), ABD Sağlık ve İnsani Hizmetler Başkanlığı (U.S. Department of Health and Human Services), ABD Eğitim Bakanlığı (U.S. Department of Education)’nın da dâhil olduğu çeşitli federal kurumlar tarafından oluşturulan fonların etkisi bulunmaktadır (endhomelessness.org).

Ülkede yoksulluğun sosyal bir problem haline gelmesi, dar gelirli ailelerin varlığı, evsizlere ait sayısal verilerin azalmasına rağmen, evsizlik riskinin güçlü bir şekilde etkisini toplumsal bir sorun olarak hissettirebileceğini ortaya koymaktadır. Belirtilen bağlamda evsizliğin merkezî ve yerel yönetimler ile sivil örgütlenmeleri tarafından sosyal politika ve sosyal hizmetler bağlamında değerlendirilerek çözümler oluşturulması olumlu ve evsiz sayısını azaltıcı nitelik taşımaktadır, ancak evsizliğin bir sosyal mesele olarak ortadan kaldırılması için yeterli değildir. ABD’de daha çok yapısal eksiklikler bağlamında gelir adaletsizliğini giderecek ve yoksulluğu azaltacak politika ve programlara ihtiyaç vardır.

2.5. İngiltere’de Evsizlik ve Uygulamaları

Modern anlamda İngiliz refah devleti, liberal politikalar kapsamında, 1900’lü yılların başlarında asgari ücret uygulamalarıyla başlayarak, bu uygulamaların daha sonra tarımda çalışan işçilere yaygınlaştırılmasıyla geliştirilmiştir. Yine aynı döneme denk gelen 1908 kabul tarihli Çocuk ve Genç Yasası çocukların ihmal ve istismar edilmesini engellemek ve temel sağlık yardımları kapsamında desteklenmesini, çocukların dilendirilmesini, suça karışan çocukların cezaevi yerine modern anlamda gençlik gözaltı merkezlerinde rehabilite edilmesini öngörmektedir. 1911 yılında kabul edilen ulusal sigorta yasası ücretsiz tıbbi tedavi ve hastalara ek ödenek verilmesini uygulamaya koymaktadır (intriguing-history.com). Tarihsel süreç içinde gerek sanayileşmenin ortaya çıkardığı yeni sosyal sorunların çözülmesi ve gerekse de toplumun tüm kesimlerinin refah sistemine dâhil edilmesi kapsamında birçok sosyal politika uygulamaları artarak devam etmiştir.

Yapılan düzenlemeler arasında, 1926 yılında emekli maaşları, dul ve yetimler ile çalışanlara yönelik sağlık, emeklilik ve işsizlik sigortalarında düzenlemeler yer almaktadır. Birinci Dünya Savaşının etkileri ve 1929 Dünya ekonomik buhranı sonrası Keynezyen politikaların devreye girmesiyle eğitim destekleri ve aile ödeneklerinin verilmesi, tam

istihdamın oluşturulması için, sosyal refah uygulamalarının temelleri atılmıştır. Uygulamaların devamı niteliğinde İkinci Dünya Savaşının başlarında koalisyon hükümeti sosyal sigorta sistemlerinde yenilik yapmak amacıyla hükümete teklifte bulunarak 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu'yla üç önemli hususta, aile yardımı, ulusal sağlık hizmeti ve tam istihdam, önemli değişimlerin gerçekleştirilmesine zemin hazırlamıştır. Rapor kapsamında İngiltere'de refah politikaları yasal düzenlemeler ile uygulamaya geçirilmekte ve 1946 yılında Ulusal Sağlık Sigortası Yasası (National Insurance Act), Ulusal Sağlık Hizmetleri Yasası (National Health Service Act), 1948'de de Ulusal Yardım Yasası (National Assistance Act) yürürlüğe girmiştir (spicker.uk).

İngiltere'de vatandaşların sosyal güvenliğinin sağlanması için 1948 yılında Ulusal sigorta kapsamında ülke içinde yaşayan bireyleri kapsama almak üzere uygulamaya koyulmuştur. Bu kanun kapsamında çalışanlara yönelik olarak, hastalık, işsizlik geliri ile ölüm bağıışı, emeklilik maaşı, yetim ödeneği, analık ve dulluk geliri, iş kazası ödeneği verilmektedir. Sigorta kapsamında verilen yardımlar çalışmayan kesimleri de kapsama almaktadır. Ulusal sağlık hizmetleri kapsamında vatandaşların sigortalı olup olmamalarına bakılmaksızın hastane, doktor ihtiyaçları ile koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında tıbbi tedavileri karşılanmaktadır. Ulusal Yardım Teşkilatı kapsamında devlet sigortalarına dâhil olmayan yardıma muhtaç bireyler ile ruhsal ve fiziksel engeli bulunan bireylere yardımlar sağlanmaktadır. Aile yardımları kapsamında da çocuklu aileler sigortalı olsun veya olmasın yardımlardan faydalandırılmaktadır (dergipark.gov.tr).

Birleşik Krallık tarafından merkezî yönetim çoğu idari yürütmeyi kendi merkezinde toplayan üniter bir yapıya sahiptir. Bu yapı içinde her bölgenin merkezî hükümet içinde bir temsilcisi bulunmakta, İskoç, Galler ve Kuzey İrlanda'nın hizmet örgütlenmelerinde bazı yapısal farklılıklar bulunmaktadır. İngiltere'de merkezî yasa kapsamında üniter yapılarda yerel yönetimler tarafından sosyal yardım ve hizmetler yürütülmektedir. Yerel makamlar sosyal bakım ve hizmete ihtiyaç duyan vatandaşların ekonomik şartları hangi düzeyde olursa olsun, mevcut servisler ve destek ihtiyaçlarına yönelik olarak bilgi ve danışmanlık hizmeti vermekte, bakıma ve yardıma ihtiyacınızın olup olmadığı konusunda değerlendirmeler yapılmaktadır. Değerlendirme sonucuna göre bakım ve desteğe uygunsanız sosyal çalışmacı önderliğinde bakım planı uygulanmakta ve medikal yardım, barınma, ayni ve nakdi destek transferleri sağlanmaktadır. Hayır Komisyonu (Charity Comission) hükümete bağlı olarak çalışan ancak, hükümet dışı hayır ve yardım uygulamaları ile standartlarının geliştirilmesi ve denetimlerinin sağlanmasıyla ilgili görevlerini yerine getirmekte ve ülke sınırlarında faaliyet gösteren her türlü sivil sosyal yardım ve hizmet uygulamalarına yönelik çalışmalar yapmaktadır (www.nhs.uk).

Hükümet İngiltere'de sosyal yasalarda evsiz bireyi, bireyin kalacak bir yerinin olmaması veya mevcut evin insan hayatına uygun bir yer olarak görülmemesi durumunda tanımlamaktadır. Evsizlere yönelik en önemli politika oluşturma ve yürütme organı Konut, Topluluklar ve Yerel Yönetimler Bakanlığı'dır. Bakanlığın evsizlik konusundaki hedefleri şunlardır: Risk altındaki kişilerin ilk olarak evsiz kalmasını önlemek; evsiz olan insanlara hızla müdahale ederek, evsizlikten kurtulmalarını sağlamaya yönelik, istikrarlı bir konaklama birimine geçmek için uzun vadede evsizlere yardım etmektir. Bakanlık

bireylerin evsizlik riskine karşı korunmaları için evsizlik sigortasını yerel yönetimler tarafından uygulanmasını sağlamaktadır. Yerel makamlar ayrıca, yasaya tâbi evsiz hane halklarına geçici olarak kalacak yer sağlamakla yükümlüdürler (www.gov.uk).

İngiltere’de 250.000 üstünde evsiz birey bulunmaktadır. 2011 yılında 49.000 olan evsiz hane sayısı 2017’de 77.000’e yükselmiştir. Evsizliğin en yoğun yaşandığı yer Londra olup, geçici konut hizmetinden yararlanan bireylerin %70’i buradan diğer bölgelerdeki servislere yerleştirilmiştir. Artan evsizlik vakalarına karşın yerel yönetimler, 2009-2010 yılları arasında 141.000 kişi, 2016-2017 yılları arasında 200.000 kişi, önleme faaliyetlerini artırarak, evsiz kalma riski taşıyan ailelere yönelik kendi evlerinde kalmalarını sağlamak veya alternatif kalacak bir yer güvencesi oluşturmak için destek sağlamıştır. 2016’nın Ekim ayında bakanlık tarafından, yerel yönetimlerin evsizlik görevlerini artıracak olan mevzuatın geliştirilmesi hedeflenmiş olup, çalışmalar 2017 Evsizlik Azaltma Yasası’nın kabulüne zemin hazırlamıştır. Kraliyet ailesinin güvencesinde oluşturulan yasayla birlikte yerel yönetimlere evsizliğin önlenmesi konusunda daha fazla sorumluluk verilmekte ve yasanın 2018’de hayata geçmesi beklenmektedir (www.gov.uk).

İngiltere’de her çeyrek dönemde hükümet tarafından yerel konseylerin sağladıkları verilere göre evsizlik raporu yayınlanmaktadır. 2018 ilk çeyreğine ait verilere göre, uygulama düzeyinde, Ocak-Mart döneminde, 26.400 hane yerel yönetimlerine evsizlik başvurusunda bulundu. Bu rakam, geçen yılın aynı döneminde 28.490 kişi olarak kayıt altına alınmış olup, geçen yıla göre %7 daha düşüktür. Başvuran ailelerden 13.740 hane halkı evsiz olarak kabul edildi. Başvuran ailelerin kabul oranı %52 olarak gerçekleşmiştir. Toplamda 2.920 genç, 16-24 yaş arası, yasal evsiz olarak kabul edildi. 2017’nin aynı dönemine göre bu rakam 3210 olarak tespit edilmiştir. 2010-2018 yılları arasında yılın ilk çeyreği verilerine göre evsizlik oranları grafikte gösterildiği gibi gerçekleşmiştir;

Tablo 7: 2010-2018 İlk Çeyrek Yasal Evsizlik ve Evsiz Sayılmayanlara Ait Veriler (Kişi)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Evsiz hizmetlerinden yararlananlar	9.590	11.350	13.130	13.520	12.500	13.520	14.760	14.610	13.740
Evsiz hizmetlerinden yararlanamayanlar	11.820	15.050	14.750	15.100	14.700	14.120	14.340	13.880	12.660
Kasıtlı evsizler	1.610	1.840	1.920	2.150	2.040	2.270	2.410	2.370	1.950
Düzenli ihtiyacı olmayanlar	4.200	5.430	5.200	5.120	5.360	5.120	5.160	4.950	4.460
Evsiz Kabul edilmeyenler	6.020	7.770	7.640	7.830	7.300	6.740	6.560	6.550	0

Kaynak: www.homeless.org.uk

Tabloya göre, evsizlik hizmetlerine uygun olmadıkları halde, müracaatta bulunarak hizmetlerden yararlanması uygun görülmeyenler arasında 2018 yılı ilk çeyreği itibarıyla 1950 kişi, kasıtlı evsizlik kategorisinde değerlendirilmiştir. 4460 kişi düzenli ihtiyacı bulunmayanlar kategorisinde olup, 6550 kişi de evsiz olarak kabul edilmeyerek hizmetlerden yararlanmaları uygun görülmemiştir. İngiltere’de evsizlik riski karşısında savunmasız duruma düşen gruplar arasında yaşlılar, fiziksel ve mental rahatsızlığı olan

bireyler ile gençler ve aile içi şiddet mağdurları bulunmaktadır. Rapora göre evsizliğin sebepleri arasında arkadaş ve akraba yanında kalacak bir yerin olmaması, eşler arasındaki kötü ilişkiler, konut kaynaklı ipotek borçları, kira fiyatlarının yüksekliği, kısa süreli kira sözleşmeleri, uygun fiyatlı konut eksikliği ve diğer sebepler olarak gösterilmektedir (www.homeless.org.uk).

İngiltere’de evsizlere yönelik birçok sosyal hizmet programı uygulanmakta ancak, yapılan hizmetlere yönelik çalışmalar ve araştırma raporları daha çok neyin işe yaradığını ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla Sosyal Bakım Enstitüsü’nün Evsizlik Hizmetlerinde Neyin İşe Yaradığı Üzerine 2018 yılı değerlendirmesine göre;

- Belirli bir zaman diliminde, belirli ihtiyaçları karşılamak için yapılan sürekli hizmetler daha etkilidir. Etkili hizmetler arasında yoğun vaka yönetimleri, travma dönemi müdahaleler ve konut önceliği hizmetleri sayılabilir. Etkili hizmetlerin programlanmasındaki amaç bireylerin kalıcı destekli konut ihtiyacını giderecek destekleri sağlayarak, hizmetler hakkında bilgilendirme ve danışmanlığa yönelik rehberlik faaliyetlerini uygulamaya koymaktır.
- Hizmetlerin etkinliğine katkıda bulunan bir dizi özelliğin belirlenmesi gerekmektedir. Başarı sağlayacak bağlılık düzeyinde evsiz bireye yönelik hazırlanmış programlara aktif katılım sağlanmalıdır. Hizmetleri yerel düzeyde değerlendirmek ve içeriği ona göre uyarlamak ve öncelik basamaklarına göre destek hizmetlerini yürütmek gerekmektedir. İnsanların, özellikle de evsizlikten çıkma sürecinde, mevcut kişisel şartlara göre uyarlanmış bir dizi kişi odaklı çözümlere ihtiyacı bulunmaktadır. Bireyin çevreye entegrasyonunu sağlayacak kurumlar arası çalışma düzeyinde programların oluşturulması, evsiz hane halklarının ihtiyaçlarına esnek bir şekilde cevap veren bir konut piyasasının oluşturulması gerekmektedir.
- Evsiz bireylerin karşılaştıkları sorunları çözümleme hususunda bazı zorluklar bulunmaktadır. Zorluklar arasında özellikle zihinsel sağlık sorunları yaşayan ve karmaşık ihtiyaçlara sahip olan insanlara yönelik hizmet sağlayıcıları yeterli sayıda değildir. Karmaşık ihtiyaçları karşılamak için hizmet veren kurumlarda görevli meslek personellerinin sayısı da yeterli değildir. Uzman personele duyulan ihtiyaç, evsiz bireylerin ihtiyaçlarını değerlendirmek, sürdürülebilir bir hizmet sağlayarak insan odaklı, esnek bir yardım sürecini başlatmak her zaman mümkün olmayabilir. Evsiz bireylere yönelik düzenli veri akışının sağlanamaması evsizlere yönelik programların içeriğinin düzenlenmesine engel teşkil etmektedir.
- Evsiz gruplarına yönelik uygulama çıktılarının değerlendirmeye tâbi tutulmaması, evsiz grupları içinde yapılan hizmetlerin sonuçlarına yönelik neyin işe yaradığına yönelik bir sonuca ulaşılmasını engellemektedir. Bu durum belli hizmet standartlarının geliştirilememesine neden olmaktadır.
- Evsiz bireylerin yaşadığı evsizlik deneyimini diğer evsiz bireylerle paylaşmalarına yönelik grup çalışmaları ve evsizlere yönelik hizmet tasarımındaki daha geniş bir toplumu içeren insanların katılımını sağlama, hizmetlerin daha erişilebilir olmasını ve daha erişilmesi zor olan gruplarla daha iyi ilişkiler kurulmasını sağlamaktadır.

Enstitünün yayınladığı rapordan çıkan sonuç asıl meselenin evsizliğin önlenmesinde neyin işe yaradığına dair güvenilir kanıtlar üretmek ve bu kanıtları ihtiyaç duyan evsiz bireyler için erişilebilir hizmetlerin oluşturulması ve koordine edilmesinde ve geliştirilmesinde kullanılmasıdır (www.crisis.org.uk). Sosyal hizmetlerin temel hedefleri arasında yer alan sosyal sorunun oluşmasını engellemek bağlamında koruyucu, önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılmasıdır. Evsizlerin evsizlik öncesi, yoksulluğun en alt basamağında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yeterli sosyal yardım ve rehabilitasyon hizmetleriyle desteklenmesi evsizlik sorununu çözecek nitelik taşımaktadır. Evsizlik sürecinde ise sosyal hizmetin bireyin hayatında değişimi sağlayıcı ve dönüştürücü etkisi sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde örgütlenen bir sosyal hizmet sunumuyla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda evsizlerin kaynaklara ulaşabilmesi, evsiz grupların niteliklerine uygun örgütlerin oluşturulması ve nicelik yönünden örgütsel kaynakların yeterli düzeyde olması, evsizlik sürecinde evsiz bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için sorun çözücü katkı sağlamaktadır. Evsizlik sonrası hizmetlerin toplum tabanına yayılarak daha geniş bir açıdan evsizliğin değerlendirilmeye çalışılması da evsizliğin toplumsal farkındalığını artırıcı, toplum desteğini sağlayıcı ve sosyal dışlanmayı önleyici etkisine vurgu yapması bağlamında raporun olumlu katkı sağlayan yanlarıdır.

İngiltere’de gerek evsizlik öncesi aile desteklerinin verilmesi ve gerekse de evsizlik sonrası hükümet ve hükümet dışı örgütlenmelerin sayısı evsizliğin etkilerini azaltacak düzeydedir. Evsizliğin İngiltere için sosyal bir sorun haline gelmesi 1980’lerde Teacherizm olarak da nitelendirilebilecek neoliberal politikalar ile kurumsuzlaştırma programlarından kaynaklanmaktadır. Aşırı bireyci politikalar neticesinde piyasa şartlarındaki dalgalanmalara paralel olarak ek kaynaklardan yoksun olan bireyler evsizlik riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. İngiltere’de hali hazırda evsizlere yönelik sorun teşkil eden hizmet sağlayıcıların yeterli düzeyde uzmanlaşamaması ve kanıta dayalı¹³ programların eksikliği evsizliğin derin etkilerinin ortadan kaldırılmasını etkilemektedir. Bu durum sosyal hizmet ve diğer meslek personellerinin sosyal hizmet müdahalelerinde gösterdiği etkinliklerin nitel ve nicel yönden eksikliğini ifade etmektedir. Sosyal Bakım Enstitüsünün değerlendirmesi de bu yöndedir. Uygulama bilgisine sahip meslek elemanları ile özel sorunlara ait çözümler oluşturabilecek yeterli sayıdaki kurumsal düzenlemeler İngiltere’de evsizliğin azaltılmasında etkili çözümler olarak görülmektedir.

2.6. Almanya’da Evsizlik ve Uygulamaları

Dünyada gelişmiş ülkelerin merkezî uygulamalarının aksine Almanya’da sosyal güvenlik ağı, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sigortalar, karmaşık bir ulusal ajanslar ağı ve çok sayıda bağımsız bölgesel ve yerel kuruluşlar (bazı kamu, yarı-kamusal ve çok sayıda özel ve gönüllü) yoluyla sağlanmaktadır. Bu yapıların birçoğu, kamusal nitelikli olanlar, on

¹³ Kanıta dayalı çözüm sürecinin sosyal hizmet uygulamalarında başarıyı artırdığı bilinmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarındaki başarısızlıkların temelinde yatan faktörlerden birisi olarak da teori düzeyinde kalan eğitim müfredatının uygulamada sorun çözümünde kullanılamadığı yönündedir. Bu durumun aşılması için kanıta dayalı uygulamaların artırılması ve sosyal sorunların çözümünde kanıta dayalı uygulama basamaklarının takip edilmesi gerekmektedir. Vaka düzeyinde uygulama, sorunu somutlaştırma, çevresel faktörleri göz önünde bulundurma, sorunun çözümüne ait en uygun verinin ne olduğuna dair derinlemesine araştırma kanıta dayalı uygulamalarda başvuru çözüm süreçleri arasında yer almaktadır (Var, Ceyhan, 2016: 1062-1067).

dokuzuncu yüzyıldan, bazıları ise, özel ve gönüllü, çok daha erken bir tarihe aittir. 1880’lerde Alman işçilerinin hayat şartlarını düzeltmek adına Alman parlamentosundan Reichstag tarafından sosyal güvenlik yasası oluşturulmuştur. Bu yasa, Almanya’da sosyal politikanın gelişimine rehberlik eden temel ilkeleri belirlemekte ve sigorta programlarına üyelik, yasalarla zorunluluk altına alınmaktadır. Bu programların idaresi, sigortalı ve işverenlerin temsilcileriyle birlikte, devlet dışı organlara devredilmekte ve sigorta faydalarından yararlanmak için belirli oranda katkı primi verilmesini şart kılmaktadır. Sigorta programı ilk olarak işçileri kapsama almakta, daha sonra belirli toplum kesimlerine yönelik ek faydalar sağlayan bir nitelik taşımaktaydı. 1990’da iki Almanya’nın birleşmesi Alman sosyal güvenlik sistemi içinde yer alan sosyal yardım ve hizmet ile sigortaların düşük gelirli yoksul kesimler ile çalışan kesimlere yönelik yetersiz kalmasına neden oldu. Bu durum Batı Almanya’da önceden beri süregelen sosyal, sağlık ve işsizlik, kaza sigortaları ile sosyal yardım ve hizmet uygulamalarının Doğu Almanya’da yeniden inşa edilmesi anlamına gelmekteydi (www.countrystudies.us).

Günümüzde Alman sosyal güvenlik sistemini ayrıntılandıran en önemli açıklama kaynağı Sosyal Kod (Sozialgesetzbuch-SGB-)’dur. Bu kaynakta iş arayanlar için temel güvenlik maddelerinden, istihdam teşvikine, sosyal güvenliğin temel hükümlerinden, yasal sağlık ve emeklilik sigortalarına, çocuk ve gençlik hizmetlerinden, engellilerin rehabilitasyonu ve toplumsal hayata katılımlarına ve sosyal yardımlara kadar birçok alanda verilen hizmetlerin yasal dayanağı belirtilmektedir.

Sosyal Kod’un 12. Bölümünde yer alan sosyal yardımlar başlığı altında sosyal yardımın tanımı, kapsamı ve işlerliği konusunda şu ifadeler yer almaktadır;

Sosyal yardımın amacı, sosyal yardım yararlanıcılarının insan hakları ve onuruna karşılık gelen bir hayat sürdürebilmeleri için onlara ihtiyaç duydukları kaynakları sağlamaktır. Yararlanıcılar da yetenekleri ölçüsünde bir işte çalışmaya mecburdur. Bu haklardan yararlanabilmeleri için sosyal yardım alan bireyler ile sosyal yardım yapan kurumlar arasında bir işbirliği kaçınılmazdır (www.sozialgesetzbuch-sgb.de).

Sosyal yardımlardan yararlanacak olanların özellikle bir yakınının sosyal güvencesinden yararlanmamama veya kendisine ait bir gelir ve sosyal güvencenin bulunmaması gibi şartlar aranmaktadır. Almanya’da sosyal yardımlar yerel düzeydeki kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Sosyal yardımın yerel destekçileri yasal olarak şehir ve bölge yönetimlerine aittir. Ülke genelini kapsayıcı yasalar oluşturulmakta ve bu yasaların şehirler ve bölgelerde uygulanması sağlanmaktadır. Sosyal yardım kurumları yasal görevlerini aynı amaca hizmet eden yerel düzeyde örgütlenmiş diğer yardım kuruluşları ile işbirliği içinde yürütmektedir. Yardıma ihtiyaç duyan bireylere ait veri tabanının oluşturulması, bunların saklanması ile hizmetlerin müşterek ve intizamlı bir şekilde yürütülmesi amacıyla çalışma gruplarının oluşturulması, yerel düzeyde gönüllü katılımının sağlanarak toplumsal duyarlılığın artırılması görevi de sosyal yardım kurumlarına verilmiştir. Kitapta yer alan sosyal yardımlarla ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesi için eğitilmiş ve deneyimli meslek elemanlarının görev yapması yasal olarak belirtilmiş olup, sosyal yardım kurumlarının bir görevi olarak da buralarda istihdam edilen uzmanların eğitiminin sağlanmasının görevleri arasında olduğu belirtilmiştir (www.sozialgesetzbuch-sgb.de).

Sosyal Yardımların içeriğinde hayatın temel ihtiyaçları için gerekli olan yardımları, emeklilik sonrası destekler ve sağlık yardımları, engelli bireyler için entegrasyonu sağlamaya yönelik yardımlar, bakım yardımları, belirli dönemlerde ortaya çıkan zorlukların üstesinden gelinebilmesi için yapılan yardımlar, vb. olarak sıralanabilir. Bireylere yapılacak olan sosyal yardımın içeriği vakanın niteliği, talep edilen yardımın niteliği, yerel kaynakların yeterliliği, kişinin kişisel kaynakları ve aile destek mekanizmalarının durumuna göre belirlenmektedir. Gerekli değerlendirmeler sonucunda uygun görülen bireylere gerekli yardımlar yapılmakta ancak, yardımlar yapılırken orantısız kaynak israfına yol açacak talepler yerine getirilmemektedir. Sosyal yardım hizmetleri üç türlü, aynı ve nakdi yardımlar ile danışmanlık faaliyetleri olarak, uygulanmaktadır. Danışmanlık kapsamında bireylerin hayatında ihtiyaç duyulan çeşitli, kaynaklara erişilebilmesi, bireylerin aktif olarak sosyal hizmetlerden yararlanabilmesi ve toplum hayatına katılması, her türlü kötü müdahaleye karşı bireylerin haklarını savunabilecek duruma gelebilmesi için güçlendirme ile bireysel bütçe planlarını içermektedir. Sosyal yardımların devam edilebilmesi için bireylerle sözleşme imzalanmaktadır. Sözleşme metni yardımın planı, fayda çıktıları, süreç içinde değişiklikleri belirleyen geliştirme planlarını içermektedir. Sözleşmenin devam edebilmesi bireyin sosyal yardım alma sürecinde aktif katılımına bağlıdır. Sosyal yardımlara ihtiyaç duyan bireylerin sağlık hizmetleri kapsamında ayakta, yatarak ve gündüz bakım hizmetleri kapsamında desteklenmesi sağlanmaktadır. Sosyal Kod bireyleri sosyal yardımlar kapsamında evsizlik riskine karşı da güvence altına almakta ve bireysel borçlanma, kira sözleşmesinin bitmesi ve benzer acil durumlarda riske giren bireylere konut desteği kapsamında nakdi yardım ve kredi desteği sağlamaktadır (www.sozialgesetzbuch-sgb.de). Almanya’da sosyal yardım ve hizmetlerin bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılamak için, yasal bağlamda hak mefhumu olarak, garanti altına alınması Alman sosyal refah devleti niteliğini destekleyici bir durumdur.

Almanya’da evsizlik, Federal Hükümet verilerine göre 2010 yılından beri %35’lik bir artış göstermektedir. 2017 Kasım ayında yapılan açıklamaya göre toplamda 2016 yılında 860 bin kişi evsiz olarak yaşarken bu rakamın, Federal Çalışma Grubu (BAG)’na göre 2018 yılında 1 milyon 200 bin olacağı tahmin edilmektedir. Hükümetin yaptığı resmî açıklamalara göre Almanya’da evsizliğin esas nedeni konut eksikliği ve birtakım psiko-sosyal nedenlere dayanmaktadır. Alman Protestan kilisesinin Refah Birliği’nin açıklamalarına göre, Almanya’da tipik evsiz olmadığına dikkat çekilmektedir. Evsizliğin daha çok karmaşık sorunlar nedeniyle ortaya çıkan bir olgu olduğunu ve nedenler arasında da iş kaybı, finansal sorunlar, aile içi şiddet, boşanma, ruh sağlığı sorunları, artan kira oranları ve elitize edilmiş politikalar ve mültecilerin olduğunu belirtmektedir (www.deutschlandfunk.de). Tipik evsizlikten kastedilen durumun madde bağımlılığı ve zihinsel engellilik gibi durumlarda ortaya çıkan evsizlik durumudur. Almanya’daki evsizliğin sebepleri bağlamındaki veriler ile diğer gelişmiş Batı ülkelerindeki evsizlik nedenleri benzer nitelik taşımaktadır.

Almanya’da sokaklarda yaklaşık olarak 52.000 kişi kalacak bir yeri olmadan hayatını devam ettirmektedir. Evsizlerin %70 (290,000) bekâr, 130.000’i (%30) aile veya çocuklar ile birlikte kalmaktadır. BAG verilerine göre, çocukların ve reşit olmayan ergenlerin sayısı %8 (32.000), yetişkinlerin sayısı %92 (390,000) olduğu tahmin edilmektedir. Yetişkin

erkeklerin oranı %73'tür (290.000), kadınların oranı %27'dir (100.000) ve 2011'den bu yana %3 artmıştır. Yaklaşık olarak evsizlerin %12'si (evsiz mülteciler hariç) AB vatandaşlarıdır. Bu yaklaşık 50.000 kişidir. Bu insanların çoğu herhangi bir konaklama olmaksızın sokakta hayatına devam etmektedir. Özellikle metropollerde, sokakta konaklamayanların payı %50'ye kadar çıkmaktadır. Bu durum Almanya'da ve AB'de evsizliğin sosyal bir sorun olarak önemini koruduğuna işaret etmektedir. Federal hükümet tarafından sağlanan mali destekle, belediyeler, birçoğu konaklamayan caddede sefil şartlarda yaşayan ve aynı zamanda tıbbi bakım sağlayan yaklaşık 50.000 evsiz vatandaş için uygun konutlar sağlamalıdır (www.bagw.de).

Tablo 8: Almanya'da 2006-2016 Yılları Arasındaki Evsiz Bireylerin Sayısına Ait Tahminler (Bin Kişi)

Yıl	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sayı	256	242	227	237	248	258	284	310	335	367	442+436

Kaynak: www.bagw.de

Tablodaki verilere göre evsiz birey sayısında sürekli artış gözlenmekte ve 2016 yılına ait 432 bin rakamı bilinen evsiz nüfusu temsil etmekte, 436 bin rakamı ise göçmen evsiz olarak tespit edilen bireylerin sayısını ifade etmektedir.

Tablo 9: 2013-2016 yılları arası Evsiz Kadın, Çocuk ve Erkeklerin Sayısı (Bin kişi)

Yıllar	2013	2014	2015	2016
Kadın	74	86	93	103
Erkek	205	220	244	287
Çocuk	31	29	30	32

Kaynak: www.bagw.de

Tablodaki verilere göre Kadın ve Erkek evsizlerin sayısında 2013-2016 yılları arasında sürekli bir artış gözlenmektedir. Artışın arkasında yatan temel sebepler olarak AB içinde iç göçün yaşanması, sosyal konut yetersizliği ve var olan konutların özel yatırımcılara satılması, konut eksikliğinden dolayı artan kira oranları ve evsizlere yönelik kapsamlı bir politikanın oluşturulmaması görülmektedir. Evsizlere yönelik gerek federal hükümet ve gerekse de yerel yönetimler tarafından, evsizlerin kendi hayat alanlarını oluşturabilmeleri için, konut desteği ile özel destek hizmetlerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Alman şehirlerinde, evsizlere yönelik birçok hizmet noktası ve çalışma yapılmaktadır. Bunlar arasında acil barınaklar ve danışma merkezleri, sokak çalışmaları, geçici konutlar ve evsiz günlük bakım merkezlerine kadar farklılaştırılmış bir yardım sistemi bulunmaktadır. Orta ve uzun süreli konaklamalarda, sosyal konaklama ofisleri tarafından kâr amacı gütmeyen ve kısmen ticari sağlayıcılar tarafından ortak konaklama ve yurtlar bulunmaktadır. Sosyal çalışmacılar, evsizleri kötü durumların üstesinden gelmede ve istenirse, bu yardım programlarının çoğunda kendilerine yeterli konut bulma konusunda desteklemektedir. Evsizliğin bir sonuç olduğu dikkate alındığında evsizliğin önlenmesi için yoksulluğu önleyici ve kapsayıcı bir ulusal stratejinin olması gerekmektedir. Evsizlerin sorunu karmaşık olduğundan evsizlerin bu sorunların üstesinden gelebilmeleri imkânsızdır.

Evsiz bireylerin dışlanması önlenmesi, entegrasyon yardımı için diğer alternatif hizmetlerin geliştirilmesi, engelli veya risk altında olan insanlar için yardım, gençlik hizmetleri yanı sıra iş merkezleri ve istihdam bürolarının yaygınlaştırılması bazı önlemler arasında yer almaktadır. Ruder (2008)'de belirtildiği gibi Almanya'da sosyal yardımların

sınırlarının yasal olarak belirlenmiş olmasına rağmen, ilgili sosyal birimlerin özel olarak oluşturulmuş hizmet ve kaynak eksikliği, evsizlerin sorunlarının çözülmesinde engel teşkil etmektedir. Çoğu zaman, akıl hastası olan bireyler veya genç evsizler maddi nedenlerle, daha ucuz konut yardımına yönlendirilmesi gerekirken sınır dışı edilmektedir. Bu durum uluslararası anlaşmalara ve Alman Sosyal Refah devleti uygulamalarıyla bağdaşmamaktadır.

Kurumlar arası işbirliği ve on-line iletişim eksiklikleri kurumların imkân ve kabiliyetleri ile kapasitelerine yönelik bilgi alış verişini engellemektedir. Bu durum evsiz bireylerin objektif bilgilere dayanarak başka merkezlere gönderilmesinde engel teşkil etmekte ve mevcut yerel kaynağın yetersizliği evsiz bireyin sokakta kalmasına neden olmaktadır. Diğer yandan belirli bir merkezin imkân ve kabiliyetleri ile başvuran kişinin özel sorunlarının hizmet kapsamında olmaması evsiz bireyin başka merkezlere yönlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmakta ancak, on-line sistemlerin bulunmaması sorunun çözülmesini etkilemektedir. Belirtilen bağlamda Almanya’da evsizlere yönelik sosyal hizmetlerin hukuksal düzeydeki bütünsel yaklaşımı, uygulamada eksik kalmaktadır.

Evsiz insanların birçoğu, varoluşsal sorunlara sahiptir. Hedef grubun heterojen yapısı nedeniyle acil durumların üstesinden gelebilmek için bireysel olarak yönlendirilmiş yardım sunumlarına ihtiyaç duymaktadır. Almanya'daki yardım sistemi farklılaşmış ve güçlü yasal temellere dayanmasına rağmen, uygulamada üzerinde durulan birçok sorun bulunmaktadır. Öncelikli olarak Almanya'da evsiz insanlara ait merkezî hükümet tarafından düzenlenmiş bir veri kaydı bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra yerel düzeyde yeterli veri eksikliği eksik fizibilite çalışmalarına ve kaynak israfına neden olmaktadır (www.bpb.de). Hükümetin evsizlere yönelik kalıcı sorun oluşturmamasının altında yatan temel nedenler arasında, evsizlerin siyasal alanda yeteri kadar temsil edilememesi, ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmalarından dolayıdır. Bu durum evsiz bireylerin kendilerini toplumda ön plana çıkarmalarına engel teşkil etmektedir. Almanya’da evsiz gruplar arasında, diğer dezavantajlı gruplar arasında olduğu gibi, kendi kendine yardım gruplarının oluşumu sağlanamamıştır. Bunun nedenleri arasında evsizliğin belki de en zor şartları bünyesinde taşıması bulunmaktadır. Bu durumda evsiz bireylerin yerel düzeyde kurumlarla işbirliği sağlanmalıdır. Evsizlere yönelik çalışmalar yapan Yoksulluk ve Evsizlikten etkilenen bireylere yardım sağlayan ve Almanya’da her türlü sosyal dışlanmanın önüne geçmeye çalışan Yoksulluk Ağı (Das Armutsnetzwerk e.V) sivil toplum kuruluşu ile BAG gibi örgütlerin ve faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir (www.berber-info.de).

BAG W, "Almanya'da Konut Sorunu ve Yoksulluğun Üstesinden Gelmek İçin Ulusal Stratejiye Çağrı Yap" başlıklı mesajında üzerinde durulan ana tema;

- Uygulamalarda bütünselliğin sağlanabilmesi için disiplinler arası eylem planlaması,
- Sorunu temelinden çözecek vizyona sahip bir siyasi irade,
- Barınma ihtiyacını ortadan kaldırmaya yeterli bir kaynak oluşumudur (www.bagw.de).

BAG’ın mesajı, Almanya’da evsizliğin ortadan kaldırılması için yeterli ve gerekli şartlar olarak görülmektedir. Disiplinler arası eylem planı sosyal hizmet düzeyinde bir

örgütlenmeyi gerekli kılmakta ve evsiz bireyin ekosistemine olumlu etki ederek birey, çevre etkileşimini sağlayacak nitelik taşımaktadır. Açıklanan uygulamanın etkili hizmete dönüşebilmesi yeterli kaynak desteği ve siyasi iradenin sorunun kalıcı çözümüne yönelik tutumuyla doğru orantılıdır. Bu bağlamda Almanya’da hali hazırda var olan sağlam hukuksal temelin uygulamalarla desteklenmesi gerekmektedir.

2.7. Mısır, İran ve Rusya’da Evsizlik Görünümleri

Mısır’da evsizlik, bireylerin elverişli bir mekâna sahip olmaması olarak değerlendirilmektedir. Resmî makamlar evsizleri marjinal ve uygun olmayan konutlarda, barınaklar, kiosklar, merdiven altları, çatı katları, kamu kurumları, mezarlıklar, nil nehri kıyısındaki kayıklar, kalan bireyler olarak tanımlamaktadır. Bu yerlerde kalanları hükümet, evsizler adına yaptığı uygulamalardan faydalanmaya uygun bireyler olarak görmektedir. Mısır’da evsizlik yoğun bir şekilde yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Özellikle kentsel gelişimin, göçler nedeniyle, düzensiz bir şekilde oluşması bu yerlerin enformel ve güvenli olmayan bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Kırsal yoksulluk oranlarının yüksekliği bireylerin kent merkezlerine özellikle de Kahire ve İskenderiye şehirlerine göç etmelerine neden olmakta ve geçim için evinden ayrılan aile reisi bu şehirlerde evsizliği geçim sıkıntısının bir sonucu olarak deneyimlemektedir. Bu süreçte evsizlik, evsiz bireyler için konaklama sağlamak adına para harcamak anlamına gelmektedir. Bireyler özellikle kötü hava şartlarında eğer barınacak bir yer bulmaları mümkün olursa ücret karşılığı hotellere kalabilmektedir, aksi durumda bu bireylerin kaba uyku diyebileceğimiz sokaklarda hayatlarını sürdürmeleri ülke gerçekleri arasında yer almaktadır. Mısır’da şehirde tutunabilen çoğu evsiz insan, şehirlerin etrafındaki gecekondu yerleşimlerinde bulunan meskenlerde hayatlarını sürdürmektedir. Bu yerleşim yerlerinin bazıları, özellikle de düşük kaliteli olanlar, devlete ait araziler, ticari değeri olmayan yerlerdir. Bu bölgelerde yoksul kesimler yıllarca hayatta kalarak kötü şartlarda hayatlarını sürdürmekte ve sonunda bu yerler devlet tarafından resmileştirilerek yasal barınma alanlarına dönüştürülmektedir (Ghafur, 2001: 8-135).

Mısır’da resmî verilere göre yaklaşık 2 milyon evsizin başkent Kahire’ de sokak, mezarlık ve Nil nehri kenarındaki sandallarda kaldıkları, ülke genelinde ise bu rakamın 5-6 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Hüsnü Mübarek döneminde evsiz bireyler için konut projesi başlatılmış, yapılan darbe girişiminin ardından projelerin hizmete dönüşmesi durdurulmuştur. Evsizlere yönelik Mısır’da yeni dönem siyasi yönetimin somut bir uygulaması bulunmamaktadır. Bu durum halk tarafından birçok kez protesto gösterisinin yapılmasına neden olmuştur. Siyasi yönetimin konut sorununu çözmesini bekleyen evsiz bireyler enformasyon bakanlığının ve devlet televizyonunun önünde 200 çadır açarak hükümeti protesto etmişlerdir (www.hurriyet.com.tr). Mısır’da evsizlik olgusu yoksulluğun ve dolayısıyla yapısal bozuklukların, siyasi istikrarsızlıkların ve sosyal politika uygulamalarının anayasal düzeyde hak olarak sağlanamamasından kaynaklanan bir durumun sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum Mısır’da ciddi insan hakları ihlallerinin olduğunu ortaya koymaktadır (Güngör, 2019: 128-132).

İran’da evsizliğin sebepleri ile Mısır’daki evsizlik olgusunu ortaya çıkaran sebepler arasında benzerlikler bulunmaktadır. Aşırı yoksulluğun ve sonucunda ortaya çıkan

işsizliğin toplumu derinden etkilemesi özellikle kırsal bölgelerden kentsel mekânlara doğru göçün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum İran'da, Şehir, Yol ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı'nın 2016'da açıkladığı verilere göre, 19 milyon İranlı evsiz bireyin şehir merkezlerinin elverişsiz gecekondu mahallelerinde sağlıklı olarak hayatlarını devam ettirmesine sepep olmaktadır. Evsiz bireyler çadırlarda, nakliye konteynerlerinde ve derme çatma korunaksız yerlerde kalmaktadır. Bu durum İran'da sosyal dengeyi tehdit etmekte ve hükümet yetkililerinin çözüm üreteceği konular arasında önem arz etmektedir. İslam Cumhuriyeti İstatistik Merkezi'nin verilerine göre İran'da 10 bin aile evsiz olarak çadırlarda ve korunaksız yerlerde hayatta kalma mücadelesi vermektedir (en.radiofarda.com). Bunun yanı sıra bu ülkede evsizlik sosyal dışlanmanın resmini ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır. Özellikle toplumdan kötü muamele gören 50 kadar erkek, kadın ve çocuğun mezarlıklarda hayatını devam ettirmesi ve halk tarafından taşlanmaları, bunların da medya kanalıyla afişe edilmeleri İran'da resmî rakamların yoksulluk ve bağımlılık üzerine uygulamalara yönelik hareket etmesine neden olmuştur. Başkent Tiran'da bulunan evsiz barınaklarının madde bağımlılarına yönelik hizmet sunumlarını kısıtlaması özellikle evsiz madde bağımlısı bireylerin hayatlarını mezarlıklarda geçirmelerine neden olmaktadır. Evsiz bireylerin aktardıklarına göre, madde bağımlılarına özel hazırlanmış otobüsler, gıda yardımları, barınma hizmetleri yapılan uygulamalar arasında yer almaktadır (www.dailymail.co.uk).

Hayırseverlik kapsamında İran'da evsizlere hizmet veren Sosyal Mağdurlar için Hayırseverlik Enstitüsü 1998 yılından beri hizmetlerini sürdürmektedir. Kuruluşun temel amacı temel ihtiyaçlarından yoksun bireylerin sorunlarını azaltmaktır. Kurulda temel bakım hizmeti verilmekte ve bu kapsamda psikolojik destek, tedavi hizmetleri ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan sosyal hizmet faaliyetleri ile danışmanlık ve uyuşturucu ile mücadele gibi uygulamaları bulunmaktadır. Bu faaliyetler ile bugüne kadar, Ehsan Home uygulaması kapsamında, kronik evsizlere ve akıl hastalarına barınma desteği sağlanmıştır. Hotel Arin uygulaması kapsamında ihtiyaç sahibi kadınlara destek faaliyetleri, Reyhaneh Evi uygulamasıyla evinden kaçmış ve sığınacak bir yeri olmayan kızlara yönelik hizmetler sağlanmıştır. Sağlıklı Aile Projesi kapsamında da okuryazar olmayan kadınlara yönelik aile hukuku ve planlama eğitimleri yapılmaktadır (lib.ohchr.org). Genel bağlamda değerlendirildiğinde İran'da evsizlerin hayatlarını iyileştirmeye yönelik hizmetler acil ihtiyaçların karşılanması düzeyinde sosyal yardımlar olarak sağlanmaktadır. Mevcut durum İran'da etkili çözümler üreten merkezlere olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Rusya'da 1990'lı yıllar itibarıyla evsizliğin sebepleri arasında, serbest piyasa ekonomisinin hâkim olmasının yanında, Petersburg'daki yerel STK Nochlezhka tarafından yapılan istatistiklere göre, diğer etkenler olarak; hapis cezaları, göç, konutların özelleştirilmesinin beklenmedik etkileri ve aile çatışmaları olarak belirtilmektedir. Hapis cezası, Sovyet döneminde de evsizliğin en yaygın nedenleri arasında görülmekteydi. Yasalar gereği, eğer bir belediye dairesinin kiracısı altı aydan fazla hapis cezası sürerse, yerel mahkeme kararı ile kiracı tahliye edilebilmekte ve yerel yönetim daireyi başka bireylere tahsis edebilmektedir. Altı aydan fazla hapis cezasına çarptırılan herkes, bu yüzden hayatını devam ettirecek düzeyde barınma yerinden yoksun bırakılmakta ve cezaevi dönemi

sonrasında serbest bırakılınca evsiz kalmaktadır. Uygulamada, serbest bırakılan eski mahkûmların çoğu yeni bir propiska¹⁴ ve hayatta kalmak için bir yer sağlamak adına ailelerine güvenmek zorunda kalmaktadır. Aile üyeleriyle hiçbir bağın kalmaması durumunda ise birey tekrar evsizlik suçunu işlemekte, propiskaya sahip olmadığı için, cezaevi süreci yeniden başlamaktadır. St. Petersburg'daki ve Moskova'daki evsizlerin yarısı belirtilen nedenlerden dolayı evsizlik sürecini deneyimlemektedirler. Evsizliğin bir başka nedeni de Rusya'da göç olgusudur. Özellikle büyük şehirlerde propiskaya sahip olma adına yerel makamlar tarafından sağlanan kolaylıklar, bu kent merkezlerinin göç konusunda cazibe merkezi olmasına neden olmaktadır. Belirtilen nedenle göç alan bu bölgeler gerekli yasal mevzuatın şartlarını sağlayamayan bireyler nedeniyle evsizliğin artışının görüldüğü yerler olarak ön plana çıkmaktadır.

Konutların özelleştirilmesi ve kâr sağlama amacıyla ticari bir meta haline gelmesi, konutlara yönelik aşırı talebe karşı, yetersiz konut stoku evsizlik olgusunu artıran bir başka neden olarak görülmektedir. Aile çatışmaları ve akrabaların propiskanın kendilerine sağladıkları konut hakkı çerçevesinde çocuklarına daha fazla yer almak adına yaptıkları dolandırıcılık faaliyetleri evsizliğin artmasına neden olan faktörler arasındadır. Eski dönemin komün toprak sisteminin bozulması, milliyetçi Rusların büyük şehirlere yerleşerek burada sosyal dışlanmanın körükleyici kesimlerini oluşturmaları da Rusya'da evsizliğin sebeplerini ortaya çıkaran birer tipoloji olarak görülmektedir. İş aramak amacıyla büyük şehirlere göç eden bireylerin enformel sektörlerde karın tokluğuna çalışmaları evsizlik olgusunu doğuran diğer bir faktördür. Kaçak çalıştığı tespit edildiğinde ise güvenlik yetkilileri kendi emelleri doğrultusunda çalışma teklifinde bulunmakta buna yapılan itirazlarda ise cezaevi bu kişilerin evsizlikten kurtulma istasyonları olarak ortaya çıkmaktadır. Evsizlik bu bağlamda bir kısır döngü oluşturmaktadır. Cezaevi sonrası serbest bırakılan bir mahkûm, eve döndükten sonra, annesinin öldüğünü ve kendisine ait olan dairenin başkalarına tahsis edildiğini deneyimlemektedir. Diğer taraftan evsiz birey, ailesinin talihsiz bir takas değişimi mağduru olduğunu ve evsiz kaldığını, bunun sonucu olarak da daha yeni ve daha umut verici bir şehre göç etmesi gerektiğini bir hayat stratejisi olarak oluşturmak zorundadır (Höjdestrand, 2002: 57-61; Stephenson, 2006: 189).

Evsizlik sorununu yaşayan bireylere yönelik devlet desteğinin olmaması, evsiz bireylerin sosyal dışlanmasına neden olmaktadır. Bu durum tek sığınak yeri olarak aile ve yakın akrabaların çıkış noktası olarak belirmesini beraberinde getirmektedir. Güvenli aile bağlarının olmaması, propiska kurallarının yerleşim için oluşturduğu zorluklar, akrabalar arasında konut sıkıntısı bağlamında da sorunların yaşanmasına neden olmakta ve durum akrabalık ilişkilerinin zayıflaması olarak ortaya çıkmaktadır. Milliyetçi tutumlar, dolandırıcılık, mafya türü oluşumlar, konut ve iskân politikaları Rusya'da evsizliği körükleyen nedenler arasında olmakta ancak, hükümet bu durumda bulunan evsiz bireyleri büyük şehirlerde oluşturduğu barınak merkezleri harici, yasal süreç içinde olanlara, başka bir yardım desteği sunmamaktadır.

¹⁴ Propiska Rusya'da resmî kayıtlı olmanın adıdır. Propiska sistemine dâhil olan bireyler iş, konut ve sosyal destek sisteminden yararlanma konusunda hak elde edebilmektedir. Sistemin geçerliliği yerel düzeyde farklılık arz etmektedir. Belirtilen bağlamda Propiska kaydı bulunan bireyler yasal olarak ikamet hakkı elde etmekte ve bunun dışında kalanlar ise evsiz olarak kabul edilmektedir (Höjdestrand, 2001: 15).

İran, Mısır ve Rusya’da vatandaşlara yapılan sosyal desteklerin devletlerin anayasalarında sosyal bir hak olarak tanımlanmaması, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin yapısal sorunların etkisiyle kabul edilmemesi, yapısal ve siyasi yönetsel farklılıklar ile demokratik süreçlerin oluşturulmaması üç ülke düzeyinde insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum evsiz hizmetlerinin acil insani yardımlar düzeyinde bile yapılmasını engellemektedir.

2.8. Çin, Japonya ve Hindistan’da Evsizlik ve Uygulamaları

Çin’de evsizlik sorunu özellikle de 2000’li yılların başlarından beri büyük şehirlerde önemli bir sosyal mesele haline gelmiştir. Yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre evsizlik Çin’de sürekli bir şekilde artmaktadır. 2003 Ağustos ayından itibaren 2004 Kasım ayına kadar geçen 15 aylık dönem içinde devlet yönetimi tarafından da desteklenen merkezlerin açılmasıyla birlikte evsizlere yönelik veriler elde edilmeye başlanmıştır. Çeşitli kaynaklara göre belirtilen dönemde 670.404 evsiz birey çeşitli yardım kuruluşlarından yararlanmıştır. Bir diğer kaynağa göre 2006 yılında evsizlere hizmet veren barınma merkezlerinden yararlananların sayısı 1.3 milyon kişi olarak tespit edilmiştir (Hong, 2004: 231; Gao and Yang, 2008: 23). Çin Sivil İşler Bakanlığı (Ministry of Civil Affairs)’nın 2011 yılında düzenlediği verilere göre ise Çin’de toplam 2010 yılı itibariyle 1.72 milyon kişi evsizlik hizmetlerinden yararlanmıştır (Ministry of Civil Affairs, 2011; Aktaran: Zhang, McWhinney, 2012: 374-375). Çin’de evsizliğin temel sebepleri arasında yoksulluk, göç ve işsizlik gibi yapısal faktörler yer almaktadır. 1990’lı yıllara kadar Çin’de yoksulluk en önemli sosyal sorunlar arasında yer almaktaydı. Yoksulluğun bu dönemde ön plana çıkmasının nedenleri arasında, neoliberal politikaların küresel entegrasyonun sağlanması amacıyla özelleştirme ve rekabetçiliğe dayalı uygulamaları yer almaktadır. Bu çerçevede Çin’de sosyalist düzenin statükosunu devam ettiren devlet destekli işletmeler ve kırdan komün hayatın devamlılığını sağlayan kırsal yapı, yeni politikaların etkisiyle, bozularak serbest piyasa şartlarının oluşmasını sağlamış ve kırdan, kente göç olgusu yaşanmıştır (Solinger, 2006: 177-185).

Kent mekânlarında belirtilen sebeple oluşan nüfus yoğunluğu bu bölgelerde bireylerin sosyal ve ekonomik yönden savunmasız duruma düşmesine neden olmuştur. Hükümet yetkilileri kentsel alandaki aşırı nüfus artışının oluşturduğu sorunları çözebilmek amacıyla gerek istihdam ve gerekse de konut alanında çalışmalarda bulunmuştur. İstihdam alanında kent merkezlerinde iş birimleri oluşturulmakta, bu yolla refah hizmetleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Yeterli konut stokunun bulunmaması ve konut sektörüne hâkim olan rekabetçi anlayış, özellikle sosyal koruma kapsamına alınması gereken dezavantajlı kesimlerin varlığı, hükümeti konut alanında yenilikçi politikalar geliştirmesini zorunlu kılmıştır (Kennett, Mizuuchi, 2010: 111-118).

Bu politikaların temelinde 1986 yılında yürürlüğe giren ve bireylerin asgari hayat standartlarını sağlamak amacıyla oluşturulan sosyal sigorta programları ile asgari ücret uygulamaları bulunmaktadır. Programlar özellikle yararlanıcıların oranının giderek artması nedeniyle 1999 yılında revize edilerek kapsamı genişletilmiştir. Konut programı kapsamında Kamu Konut Fonu (Public Housing Fund) oluşturulmuştur. Fon kapsamında orta ve dar gelirli ailelerin düşük faizli kredilerle ev sahibi olabilmeleri için yerel

yönetimler, işverenler, çalışanlar ve ticari konut sağlayıcılarının katkılarıyla oluşturulan birikimler sağlanmaktadır. Buna katkı veren işverenler ile konut sağlayıcılarına merkezî hükümet, vergi indirimi kolaylığı sağlamak ve paydaşları fona katkı sağlama bağlamında teşvik etmektedir. Yerel yönetimler düşük gelirli ailelere düşük fiyatlı konut bulma görevini yüklenmiştir ve en az geliri olanları en düşük fiyatlı konutlarda hayatlarına devam etmelerine yönelik destek sağlanmaktadır. Yapılan desteklere rağmen fon kaynaklarının talebi karşılamada yetersiz kalması, özellikle Şangay ve Pekin’de ihtiyaç sahiplerinin çoğunun zor durumda hayatlarına devam etmelerine neden olmakta ve bu kişiler evsizlik süreciyle karşı karşıya kalmaktadır (Yan, 2005, Report of the State Commission). Ülkede özellikle kırsal bölgede yetersiz istihdamın olması ve kırsal alanlardan Doğu kıyı şeridinde bulunan gelişmiş şehirlere yapılan göç ve buna bağlı olarak kırsal ve kentsel ikametgâha sahip olma bağlamında, farklılaşmış politika uygulamaları büyük ölçüde sosyal haklara erişimden dışlanmış kesimleri kentsel alanlarda ortaya çıkarmaktadır (Chan, Li, 1999: 818-855). Özellikle bu kentlere iş gücü göçünün yüksek düzeylerde olması iş gücü fiyatlarını düşürmekte ve sonucunda bireyler yoksulluğun ve evsizliğin en derin etkilerini deneyimlemek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum bireyleri, uzun vadeli, uygun fiyatlı bir konaklama ve refah hizmetinin sağlanmasını engellemekte, daha önceki ikamet yerine veya kayıt yerine geri gönderme süreci görevliler tarafından gerçekleştirilmektedir. Geldikleri kırsal bölgelere geri dönmek istemeyen evsiz kalan bireyler günlük geçimlerini karşılayabilmek için dilenmekte ve bu süreçte bireyler toplum tarafından serseri ve dilenci olarak suçlanan ve kurallara uymayan bireyler olarak damgalanmaktadır. Çin hükümeti ve yerel yönetimler tarafından uygulamalarda evsizlere fiziksel ihtiyaçlar ile barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sığınma merkezleri ile çocuklar için merkezî hükümetin kurumsal düzeyde çocuk koruma merkezleri bulunmaktadır.

Çin Sivil İşler Bakanlığı’nın 2003’de yapmış olduğu uygulamayla 832 kentsel gözaltı ve sınır dışı istasyonlarının çoğu “yardım istasyonları” (jiuzhu guanli zhan) veya barınaklara dönüştürülerek, hükümet destekli sığınak sayısı 909’a ulaşmıştır (Hong, 2004: 229). Yeni hizmet birimleri, evsizler ve sokak çocukları gibi, ihtiyaç duyulanlara, yiyecek, barınak, kişisel hijyen tesisleri, gerekli tıbbi bakım ve eve dönüş için tren bileti gibi temel hizmetler sunarak yardım etmek zorundadır (Zhejiang Civil Affairs Bureau, 2009). Nüfusun büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda resmî makamların bireylerin gerek evsizlik öncesi gerekse de evsizlik sonrasındaki uygulamaları yetersiz kalmakta ve damgalanan evsiz bireylerin insan hakları ihlal edilmektedir. Çin’de evsiz bireylerin sorunlarının çözümü belirtilen bağlamda daha çok kırsal destekleme programlarıyla aşılabılır. Bireylerin bulundukları yerleri terk etmelerinin en önemli sebebi geçim sıkıntısı olması nedeniyle, bölgesel düzeyde coğrafi üstünlüklere dayalı ekonomik ve ticari aktivasyonların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Japonya’da evsizlik sorunu 1990’lı yıllardan beri giderek artış yönünde ivme kazanmaktadır. Yeni ekonomik gelişmeler 1997 yılında Asya ekonomilerinde ve dolayısıyla para birimlerinde meydana gelen istikrarsızlık özellikle istihdam alanlarında daralma meydana getirmiştir. İşsizliğin artması ve eksik konut stoku evsizliğin artmasında Japonya’ da öne çıkan nedenler arasındadır. 2000 yılında Sağlık ve Refah Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre 20.000 kişinin sokaklarda kaba uyku olarak tabir

edilen şekilde yaşadığını, bu rakamın 2001 yılında 24.000, 2003' de 25.296 olarak tespit edildiği belirtilmektedir (Okamoto, Hayakawa vd., 2004).

Ülkede evsizliğin sürekli artışını engellemek amacıyla 2000'lerin başlarında evsizlerin korunması ve evsizliğin azaltılması için yasa çıkarılarak etkin bir mücadele başlatılmıştır. Alınan önlemler çerçevesinde 2014 verilerine göre Japonya'da evsiz birey sayısı 7.508'e düşmüştür. Yasanın olumlu etkileri görülmekte ve yasa kapsamında ulusal ve yerel yönetimler aracılığıyla evsiz bireyleri sokaktan uzaklaştırmak amacıyla iş bulma, barınak hizmetlerinden yararlandırma gibi destekler sağlanmaktadır. Japonya'da uygulanan refah hizmetleri sonucunda evsizlerin sayısının azaldığına yönelik veriler olmasına rağmen, kamuoyu otoriteleri bu sayının sokağın görünen yüzünü yansıttığını, belirtilen bağlamda kaba uyku olarak tanımlanan bireyleri kapsadığını, diğer evsiz grupların bu sayıya dâhil olmadığını, ülke genelinde 50.000'e yakın evsiz birey olduğunu belirtilmektedir (housing-futures.org).

Japonya'da evsiz bireylerin hayat alanları parklar, tren istasyonları, nehir kıyıları ve sokak olarak belirmektedir. Japonya'da evsizliğin sebepleri üzerine yapılan bir araştırmaya göre sırasıyla istihdam eksikliği (%27), yeniden yapılanma gerekçesiyle işten çıkarma (%13), yaşlanma nedeniyle işten çıkarma (%13), iş kazası nedeniyle işten çıkarma (%7), iş değiştirmede başarısızlık (%9), kişisel sorunlar (%7), işverenin iflası nedeniyle iş kaybı (%5), başka sebepler (%22) olarak açıklanmaktadır (factsanddetails.com). Japon nüfusun sürekli yaşlanması, buna bağlı olarak bağımlı nüfustaki sürekli artış, aile yapısındaki değişiklikler, ileri teknolojiye uygun işgücü yetersizliği, ekonomik buhranların işletme sektörünü dönemsel olarak olumsuz etkilemesi, yeterli konut stokunun bulunmaması ve doğal afetlerin tarihsel süreçte açtığı hasarlar evsizliğin ana sebepleri arasındadır. Japonya'da belirtilen bazı nedenlerin etkilerini en aza indirmek amacıyla şirketler çalışanlarına ev tahsisi yapmakta ve istikrarlı bir şekilde istihdamın devamlılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu uygulama evsizliğin genel görünümünün iş kaynaklı olduğu düşünüldüğünde evsizliğin azaltılmasında olumlu etkileri bulunmaktadır.

Hirayama ve Hayakawa (1995)'e göre, Japon hükümeti vatandaşlarının konut sorununu kendi yükümlülüğü olarak görmemektedir. Ekonomik büyümenin resmî politikası şirketlerin politikaları tarafından belirlenmektedir. Merkezî hükümet belirtilen bağlamda doğrudan şirketlerin harekete geçerek sosyo-ekonomik düzeyde önlemler alınmasını beklemektedir. Yerel makamların sağladığı yardımlar bölge sakinleri için sürekli olmamakla birlikte bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değildir. Çoğu Asya ülkelerinde de geleneksel manada sosyal yardım mekanizmalarının aile ve yakın çevre tarafından sürdürülmesi, tasarrufun ve ev sahibi olmanın aile dinamikleri arasında görülmesi Japon sosyal güvenlik sisteminde açıklar getirerek yoksulluk ve evsizliğin artışına neden olmaktadır (Vliet, Hirayama, 1994: 351-367). Bu durum Japonya'da evsiz bireylere yönelik merkezî hükümetin sosyal destekler konusunda daha fazla sorumluluk alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle merkezî hükümet nüfusun yaşlanması nedeniyle, evsiz bireyler içinde en fazla kesimi temsil eden, yaşlı evsiz bireyler için bakım merkezlerinin sayısını artırması gerekmektedir. Evsizliğin sokakta yaşayanlar bağlamında tek taraflı tanımlamalarına yönelik politikaların dışında özellikle kadın ve çocuk evsizler

ile gizli evsizlere yönelik de politikalar geliştirerek sorumluluklarını yerine getirmelidir. Belirtilen bağlamda evsizliğin karmaşık doğasına yönelik yeni evsizlik tanımlamaları ve bu tanımdan hareketle yeni farklılaştırılmış politika uygulamalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Hindistan’da evsizlik Dünyada olduğu gibi giderek büyüyen ve çok uzun bir süredir devam eden sosyal bir meseledir. Ülkedeki evsiz nüfus üzerine yapılan çeşitli araştırmalar farklı verileri ortaya koymaktadır. Hindistan’da 2001 yılında 19.437.66 milyon evsiz birey sayısı 2011 yılında 18.158.54 kişiye gerilemiştir. Hindistan’da 2001-2011 yıllarına ait on yıllık verilere göre kırsal kesimde evsizlik %28,4 oranında azalmasına karşın, kentlerde %20,5 oranında artış göstermiştir. Kırsal alanlardaki evsizliğin azalmasının nedenleri arasında kırsal kesimde yaşayan yoksul bireylerin iş ve daha iyi hayat şartlarını elde etmek amacıyla kent merkezlerine göç etmesidir. Göç sonucunda yeterli istihdam alanlarından yoksun olan kent merkezleri işsiz bireylerin ve dolayısıyla da evsizliğin artış gösterdiği yerler olarak ortaya çıkmaktadır. Sayı kırsal ve kentsel alanları kapsamakta ve kırsal alanlarda evsizliğin daha çok görünmeyen yüzü olan gizli evsizlik hâkim olmaktadır (unhabitat.org; Sattar, 2014: 9-11).

Resmî rakamların ve uluslararası kuruluşların verileri bu yönde olmasına karşın Evsizlere yönelik hizmet veren aksiyon gruplarının verilerine göre 11 milyonu çocuk olmak üzere Hindistan’da toplam 78 milyon evsiz birey bulunmaktadır (homelessworldcup.org). 1991 yılındaki nüfus sayımına göre evsiz nüfus sayısı 5.1 milyon kişi tespit edilmiş bu rakam 2001 yılındaki nüfus sayımında 7.1 milyon kişiye yükselmiştir. Resmî veriler ile diğer sivil toplum kuruluşları ve araştırmaların ortaya koydukları farklı sayısal veriler çelişki oluşturmaktadır. Bu çelişkinin oluşmasının temel nedeni evsizlik olgusunun farklı düzeylerde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Resmî makamlar daha çok sokağın görünen yüzüne odaklanmakta ve kaba uyku diye tabir edilen hayatını sokakta geçirmeyi evsizlik olarak değerlendirmektedirler. Sivil toplum kuruluşları ise evsizlik olgusunu daha kapsamlı değerlendirmekte ve günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir barınağa sahip olmama bağlamında elverişsiz konaklama mekânları olan gecekondu kesimlerini de kapsama almaktadır (Tewari, Raghupathi ve Husain Ansari, 2007: 41-75).

Evsiz bireylerin çoğu merdiven altlarında, drenaj borularının içinde, tapınaklarda veya açık alanlarda kalmaktadır. Bu nüfus heterojen bir yapıya sahip olup gecekondu mahallelerinde parasal kaynaklı eksiklikler nedeniyle evsizlik süreci deneyimlenmektedir. Ülkede istihdam yetersizliği, cezaevi sonrası rehabilitasyon eksikliği, alım gücünün düşüklüğü, yetersiz konut sayısı vb. etkenler evsizliğin sebepleri arasında görülmektedir. Hindistan Yüksek Mahkemesi (2010)’a göre evsizler bekâr erkek ve kadınlar ile çocuklu kadınlar, yaşlılar ve özel gereksinime sahip bireyler olarak tanımlanmakta ve ayrıca suç işleyen ve yasalara uyum sağlayamayan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Mander, 2008: 4). Evsizlik belirtilen bağlamda sosyal dışlanma nedeni olarak ortaya çıkmakta, evsiz bireyler suç ile ilişkilendirilerek damgalanmaktadır.

Merkezî hükümet evsizlikle mücadele kapsamında yoksul kesimlerin konut ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla ucuz konut inşası ile kentsel mekânlarda evsiz bireylerin geçici barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla barınma merkezî hizmet sunumlarını uygulamaya

koymaktadır¹⁵. Barınma merkezlerinde temel barınma ve fiziksel ihtiyaçların karşılanması yanı sıra çocuk bakımı, psiko-sosyal danışmanlık, acil tıbbi müdahale ve sevk, diğer destek hizmetlerine, mesleki ve sosyal, erişimi kolaylaştırma ve sosyal güvenlik sağlama gibi hizmetler bulunmaktadır (Commissioners of the Supreme Court of India, 2012). Evsizlere yönelik hizmet sunumları bulunmasına rağmen hizmetlerin çoğu kez sürdürülebilir politikalar oluşturulmadığından ve barınma merkezlerinin yönetsel sorunlarından dolayı kesintiye uğramaktadır. Barınma merkezlerinin temel sorunları arasında hizmetlerde standardın sağlanamaması, sürdürülebilir standartların bulunmaması, kaynak yetersizliği, aile evsizliğini deneyimleyen gruplara yönelik düzenlenmiş hizmet merkezlerinin bulunmaması, hijyen ve kapasite yetersizliği bulunmaktadır (Goel, Ghosh, vd., 2017: 88-96).

Evsizlik Asya'nın önde gelen ülkeleri bağlamında değerlendirildiğinde Çin ve Hindistan daha çok kırsal alanlardan kentsel alanlara yoğun göçün ve bunun sonucu kentsel alanlarda umduğunu bulamayan bireylerin içine düştüğü bir durumu ifade eden bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki ülkede de yoksulluğun yüksek düzeyde bulunması ve evsizlik hizmetlerine ayrılan kaynak yetersizliği evsizlik hizmetlerinin hedefine ulaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Japonya'da evsizlik ise diğer iki ülkede olduğu gibi istihdamdaki istikrarsızlığın bir nedeni olarak ortaya çıkmakta ancak bu durum yapısal ekonomik istikrarsızlığın etkilerinin yanı sıra bireysel düzeyde ortaya çıkan etkenlere de bağlı olmaktadır. Japon nüfus içinde bulunan yaşlı kesimin yoğunluğu, üretim süreçlerinin yüksek vasıflı iş gücüne duyduğu ihtiyaç bireysel düzeyde yaşlı ve çalışma gücünde olan yetişkin bireylerin evsiz kalma nedenleri arasında sayılmaktadır. Hindistan ve Çin'de yoksullukla mücadele politikaları aynı zamanda evsizlikle mücadele politikası anlamına gelmektedir. Japonya'da ise konut eksikliği bireylerin istikrarlı bir çalışma hayatını sürdürebilmesinde engel teşkil eden bir faktördür. Dolayısıyla yapısal makro politikalardan ziyade konut stoku düzeyinde çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

2.9. Avrupa Birliği Sosyal Politikaları ve FEANTSA

1945 ve 1950'li yıllarda Avrupa'da ekonomik gelişimin sağlanması için yapılan bir dizi devletlerarasındaki işbirliği, 1968'de Roma Anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte bazı malları içeren ortak bir pazarın oluşturulması bağlamında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nin ortaya çıkmasını sağladı. 1989'da Berlin Duvarının yıkılarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Sovyet hegemonyasından kurtularak siyasi düzeyde demokratik rejime kavuşmuşlardır. Avrupa genelinde diğer ülkelerin de AET'ye katılması, 1992 Maastricht Anlaşmasıyla topluluk birimlerinin güçlendirilmesi gibi süreçler de, AET'nin ekonomik bir birlik olmanın yanında daha geniş siyasi-sosyo-kültürel bir yapıya sahip olmasını beraberinde getirmiş ve AB kurulmuştur (www.avrupa.info.tr). Birliğin kuruluş amaçları arasında;

¹⁵ Hindistan merkezî hükümetinin bir birimi olan Konut ve Kentsel Kalkınma Şirketi (Housing and Urban Development Corporation) büyükşehir merkezlerinde 1988 yılı itibariyle gece barınağı hizmeti vermeye başlamıştır. Bu hizmet evsiz bireylerin geçici ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.

- AB'ye üye ülkelerin vatandaşlarının aralarında sosyal entegrasyonu sağlayarak, insan onuru, adalet, özgürlük, eşitlik ve dayanışma gibi ortak değerler temelinde barışçı bir geleceğin temin edilmesini sağlamak,
- AB vatandaşlığının oluşturulması temelinde demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayalı olarak özgürlük, güvenlik ve adalet bölgesi oluşturarak faaliyetlerinde bireyi merkeze alarak yürütmek,
- AB'ye üye ülkeler ile vatandaşlarının ulusal kimlik, kültür ve geleneklerinin çeşitliliğinin tanınmasının yanı sıra, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde kendi kamu otoriteleri tarafından yapılan düzenlemeleri kabul etmek,
- Dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınmayı teşvik ederek, başta insanların olmak üzere, mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını ve yerleşme özgürlüğünü sağlamaktır.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için 7 Aralık 2000'de Avrupa Parlamentosu tarafından Avrupa Temel Haklar Şartı kabul edilerek, temel hak ve özgürlüklerin, sosyal, bilimsel ve teknolojik gelişme eşliğinde korunması hedefler arasında yer almaktadır (Metin, 2002: 36).

AB'ye üye ülkelerin sosyal refah politikalarının, bazı ülkeler hariç, temel karakteri, "hak" kavramı üzerine inşa edilmesidir. Burada amaç sosyal dışlanmanın önlenerek sosyal barışın sağlanmasıdır. Bu maksatla AB'ye üye ülkelerde sosyal adalet uygulamalarında sosyal yardımlar kapsamında, asgari gelir desteği sağlanmaktadır. Bu uygulamayla, belirli bir düzeyin altında geliri olan bütün vatandaşlara yönelik olarak, kamu desteği verilmekte ve yardıma muhtaç bireylere insanca yaşayabilmeleri için gelir garantisi sağlanmaktadır. Böylelikle AB genelinde asgari geçim garantisi yoksullukla mücadelede AB vatandaşlarına yönelik olarak oluşturulan en önemli bir araç niteliği taşımaktadır (Coşkun, Güneş, vd., 2011: 3). Özellikle AB'ye üye ülkeler içerisinde, ekonomik yönden gelişmiş olan, İsveç ve Norveç gibi Kuzey Avrupa ülkeleri ile daha az gelişmiş olan Güney Avrupa'daki İspanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkelerde refah sistemleri arasındaki farklılıklar uygulamalardaki farklılıkları da beraberinde getirmektedir.

Kuzey ülkelerinde geçerli olan sosyal demokrat refah rejiminde kaynaklar tamamen devlet tarafından sağlanmakta, finansmanı vergilerle oluşturulmakta ve yardım transferlerinde etkili aktör yine devlet olmaktadır. Sosyal yardımların niteliği kısa süreli, acil ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak uygulanmakta ve yapısal sorunlar niteliğinde toplumun genelini ilgilendiren sağlık ve eğitim yetersizliği gibi durumlarda gerekli uygulamalar merkezî hükümet tarafından oluşturulan kurumlar eliyle yürütülmektedir. Temel haklar ulusal düzeyde oluşturulmuş genel yasalarla garanti altına alınmaktadır. Güney Avrupa Ülkelerinden olan İspanya, İtalya ve Portekiz gibi ülkelerde ise sosyal yardım sistemi daha az gelişmiştir. Bu ülkelerde genel hak anlayışı, diğer gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerine göre, kabul edilmemektedir. Bu durum sosyal yardım uygulamalarının hükümetin bir zorunluluğu olarak görülmesini engellemektedir. Örneğin, İspanya özelinde bir uygulama olan aileden bir kişinin sosyal yardımdan yararlanması durumunda diğer aile üyeleri sosyal yardım uygulamalarından faydalanamamaktadır. İngiltere'de liberal ekonomi politikaları daha çok özel sektörün sosyal yardım uygulamalarında ön plana çıkmasına sebep olmaktadır (Handler'den aktaran: Dama, Karagöl: 2015). Bu süreçte yoksulluk kişisel sorumluluk olarak görülmekte ve piyasa mekanizmalarına onarıcı görevler verilmektedir.

Sosyal yardım ve hizmetler kapsamında evsiz bireylere yönelik AB düzeyinde birçok uygulama bulunmaktadır. AB evsizliğin kapsamına, kalacak bir yerin olmaması yanında, derme çatma bir yere sahip olanları da dâhil etmektedir. AB evsizliğin sebepleri arasında işsizlik, yoksulluk, göç, yaşlanma, sağlık sorunları, ayrılık veya boşanma, uygun fiyatlı konut eksikliği, bakım hizmetleri sonrası destekleyici mekanizmaların bulunmamasında görülmektedir. AB’de evsizler, düşük hayat beklentisine sahip olan, sağlık sorunları bulunan, ayrımcılığa maruz kalan, toplumdan tecrit edilmiş, kamu hizmetlerini kullanma ve erişiminden mahrum kalan bireyler olarak görülmektedir. AB’de evsizlere yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar arasında;

- Evsiz birey sayısının sürekli artması ve önemli bir sosyal mesele haline gelmesi,
- Evsiz nüfus profilinde sürekli değişmelerin meydana gelmesi ve evsiz kalma riskiyle karşı karşıya kalan gençler, çocuklar, kadınlar, aileler, göçmenler, Roman ve diğer dezavantajlı gruplar düzeyinde farklı kesimleri kapsamı,
- Evsizlik sorununun AB düzeyinde çözümlenebilmesi için kapsamlı bir veri tabanının oluşturulamaması,
- Evsizlik sorununun yerinde ve zamanında çözümlenememesi durumunda gelecekte sağlık ve yasal düzeyde yüksek sosyal maliyetlere neden olabileceğine yönelik politik düzeyde kaygıların bulunması bulunmaktadır (ec.europa.eu).

Avrupa Temel Haklar Şartı kapsamında evsizlik sorunu AB ülkelerinin sorumluluğu altındadır. Bu sorumluluk altında ülkeler ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde uzun vadeli konut yapımı ve entegre edilmiş evsizlik stratejileri uygulamaya koymalıdır. Bireylerin evlerinden zorla çıkarılmalarını engelleyecek politikalar eşliğinde, önleme ve erken müdahale stratejileri oluşturulmalıdır. Evsiz bireylere yönelik âni geçiştirici sosyal yardım uygulamalarından ziyade, evsizlere yönelik bütüncül uygulamalar hizmet sunumlarına eklenmelidir. Sistematik olarak güncellenen veriler eşliğinde evsizlik problemi sürekli izlenmeli ve Avrupa genelinde ortak bir bakış açısı oluşturularak, ortak tanımlardan hareketle bölgesel düzeyde yerel çözümler oluşturulmalıdır (ec.europa.eu). Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için AB’ye üye ülkeleri kapsayan Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Yoksulları Destekleme Avrupa Fonu (EHAP) oluşturulmuştur.

ESF kapsamında, Avrupa vatandaşlarının daha iyi çalışma fırsatları bulabilmeleri için adil iş imkânları sağlamasına yardımcı olan, Avrupa’da istihdam alanında oluşturulmuş yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde mesleki eğitim ve öğretim projelerini destekleyen, en önemli çalışma aracıdır. Fon kapsamında gerek istihdamda aktif iş gücüne yönelik gerekse de öncelikli çalışmayan gençlere, iş arayan bireylere yatırım yaparak istihdamı kolaylaştırıcı faaliyet alanları oluşturmaktadır. ESF bunu, yıllık 10 Milyar Euro tutarındaki bütçesiyle, çalışanlara, gençlere ve iş arayanlara yatırım kapsamında işe erişimin kolaylaştırılması, düşük vasıflı iş arayanlara kariyer fırsatlarının geliştirilmesi için eğitimlerinin verilmesi kapsamında kullanmaktadır. Bunun yanı sıra hayat boyu öğrenme sürecinde bütün bireylere mesleki eğitim kurslarının düzenlenerek becerilerinin geliştirilmesi ve sosyal içerme kapsamında dezavantajlı kesimlerin istihdam edilebilirliklerinin artırılması gibi faaliyetleri gerçekleştirmek için de çalışmalarda bulunmaktadır. ESF projeleri tür, büyüklük ve amaçlar bakımından büyük bir çeşitliliğe sahiptir ve çok çeşitli hedef gruplara

uyarlanmıştır. Bazı projeler, öğretmenler ve öğrenciler için eğitim sistemlerini, daha genç ve daha yaşlı iş arayanlar için veya farklı geçmişlere sahip potansiyel iş girişimlerinde iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Brine, 2004: 778-779; ec.europa.eu). AB kapsamında sosyal dışlanma olmaksızın sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme için artan işsizlik ve yoksullukla ilgili krizlerin yükünün hafifletilebilmesinde ESF önemli bir rol oynamaktadır

ERDF kapsamında Avrupa Birliğine üye ülkelerin bölgesel gelişmişlik farklarına yönelik eşitsizliklerin giderilerek ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bölgesel politika, istihdam yaratma, iş rekabeti, ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma ve vatandaşların hayat kalitesini iyileştirmek amacıyla AB'nin tüm bölgelerini ve şehirlerini hedefleyen başlıca AB yatırım politikasıdır. ERDF önlemleri kentsel alanlarda ekonomik, çevresel ve sosyal sorunları azaltmak için tasarlanmıştır. Sürdürülebilir kentsel gelişmeye özel önem verilmektedir. ERDF, azalan sanayi bölgelerinin dönüşümü de dâhil olmak üzere, bölgesel ekonomilerin geliştirilmesi ve yapısal uyumunun desteklenmesi yoluyla AB'deki temel bölgesel dengesizliklerin giderilmesi yoluyla ekonomik, sosyal ve bölgesel birleşmeyi güçlendirmeyi amaçlayan yardımların finansmanına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda fon kaynakları sosyal içerme, yoksullukla mücadele, evsizliğin önlenmesi bağlamında sosyal konut yapımı gibi kentsel çevre ve sürdürülebilir bir hayatın oluşumu sağlanmaya çalışılmaktadır (www.moi.gov.cy). ERDF'nin özellikle kentsel mekânların sürdürülebilir gelişmeye yönelik politikaları kentlerin görünmeyen yüzü olan evsizlerin hayat kalitesinin artmasına katkı sağlayacaktır. Fonun yoksulluğun azaltılması ve sosyal entegrasyona yönelik amaçları evsizlerin özellikle sosyal dışlanmasının engellenmesine ve evsizlik sürecinde toplumsal adaptasyonun sağlanmasına yönelik katkısı toplumsal barışın sağlanması adına önemlidir.

EHAP kapsamında 2014-2020 yılları arasında 3,8 milyar Euro kaynak tahsisi yapılmıştır. Bu kapsamda AB ülkelerinin en dezavantajlı kesimlerine yönelik olarak maddi destek sağlanmaktadır. Destek kalemleri yiyecek, kıyafet, ayakkabı, hijyen malzemesi ve kişisel eşyalardan oluşmaktadır. Yapılan yardımların hedefine ulaşarak bireylerin yoksulluğun üstesinden gelebilmeleri için danışmanlık ve sosyal destek gibi sosyal içerme politikalarıyla birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Belirtilen bağlamda maddi desteklerin yanında sosyal hizmetler düzeyinde de destekler sağlanmaktadır. 2014-2020 yardım stratejisi kapsamında fonun kaynakları ulusal düzeyde, ihtiyaç düzeylerine göre, sivil toplum kuruluşları ortaklığında, karar mekanizmaları oluşturularak uygulamaya koyulmaktadır. Ulusal düzeyde yardımların yapılışında önemli birer aktör olan sivil toplum kuruluşları, ortak kuruluşlar olarak belirlenirken bunların belirlenmesi nesnel kurallara göre olmakta ve uygulama faaliyetleri her ülkenin yetkilileri tarafından seçilen kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları kanalıyla yürütülmektedir (www.ehap.org.uk). Avrupa'nın birçok ülkesinde fon kapsamında evsizlere yönelik konaklama hizmeti, kadınların, çocukların, gençlerin desteklenmelerine yönelik uygulamalar yapılmaktadır.

EHAP, evsizliği önleme konusuna odaklanarak, geniş çapta konut sorunlarına ücretsiz, bağımsız, gizli ve etkili çözümler üretmektedir, örnek olarak Edinburgh ve Midlothian'da faaliyet gösteren ofis merkezleri ve sosyal yardım uygulamaları bulunmaktadır. Bunun yanı

sıra merkezlerde devamlı olarak, konut danışmanlığı hizmetleri sağlanmaktadır. Ev sahibi ve kiracılara yönelik, önleyici hizmetler kapsamında;

- Borç verenler, ev sahipleri ve diğer alacaklılarla iletişim kurma,
- Hükümet destek programlarına erişimi sağlama,
- Mortgage faizine destek sağlama, konut yardımı, borç düzenleme planı oluşturma,
- Hukuk danışmanlığı sağlama,
- Topluluk hizmetleri kapsamında okullar, hastaneler, hapishane ve emekli askerî personellere ve özel ihtiyaç gruplarına yönelik kapsayıcı düzeyde yardım ve hizmetler

sunulmaktadır (ec.europa.eu).

İngiltere’de EHAP kapsamında dezavantajlı kesimlere yönelik olarak iş kulüpleri, aile destek hizmetleri, ruh sağlığı desteği, ilişki danışmanlığı, konut tavsiyesi ve desteği, Alkol ve Madde kötüye kullanımı desteği, Ebeveynlik hizmeti sağlanmaktadır. İş kulüpleri, tam donanımlı bilgisayar teknolojileriyle donatılmış, hizmet merkezleriyle, bireylere pratik tavsiye ve destek sağlamaktadır. Bu kapsamda, işe dönüşte işsiz kalanlar da dâhil olmak üzere:

- İş aramak için yardım sağlama,
- İnternet erişimi,
- Özgeçmiş (CV) yazımı,
- Görüşme teknikleri,
- Başvuru formlarını doldururken yardım,
- Mesleki eğitim ve diğer eğitim fırsatlarına erişim, hizmetleri sağlanmaktadır.

Merkezin bulunduğu ilçede yaşayan herkes herhangi bir kulübe randevu alınmasına gerek kalmaksızın hizmetlerden yararlanabilmektedir (www.foursquare.org.uk).

Aile destekleri kapsamında profesyonel meslek elemanları ve gönüllüler aracılığıyla ev ziyaretleri gerçekleştirilmektedir. Programın kapsamına ebeveynlik deneyimine sahip, kendi evinde 5 yaş ve altı bir çocuğu olan bireyler dâhil edilmektedir. Ev ziyaretleri sürecinde ailelerin ihtiyaç duydukları süreçlerde duygusal ve pratik ihtiyaçların karşılanmasında ve ikinci el bebek giysileri ile farklı düzeylerde aynı transferler kapsamında destek sağlamaktadır. Ayrıca, maddi durumu iyi olan ailelerin bu hizmetlere destek vermeleri için tanıtım faaliyetleri yapılmaktadır. Aile desteği hizmetleri ebeveynler arası ana-baba desteğinin sağlanmasında ve ailelerin sağlıklı bir biçimde aile düzenlerini koruyabilmeleri için oluşturulmuş etkili araçlardan biridir. Sağlık personelleri ve sosyal çalışmacılar eşliğinde psikolojik terapiye ihtiyaç duyan bireylere yönelik olarak hizmet erişimlerinin sağlanması amacıyla destek sağlanmaktadır. Depresyon, anksiyete, panik, düşük benlik algısı, akıl sağlığı değerlendirme, yeme ve uyku bozuklukları, ihmal, istismar gibi travmatik olayların etkisini azaltma, uyuşturucu ve alkol kullanımı sonucunda sağlıkları tehlikeye giren kişilerin iyileşmesi için yapılan uygulamalar çalışmalardan bazılarıdır. Bunun yanı sıra bireysel ihtiyaçların karşılanarak hizmet kullanıcılarının

ailesini ve sosyal çevresini destekleme bağlamında toplum destekli uygulamalar, yazılı ve sözlü destek ile cinsel sağlık sorunlarına yönelik destekler ücretsiz olarak verilmekte ve stres kontrolünün sağlanmasına yönelik eğitimlerle bireylerin mevcut kapasiteleri geliştirilmeye çalışılmaktadır (egfl. org.uk).

AB sosyal politikalarının kapsayıcılığı değerlendirildiğinde sorumluluk öncelikle üye devletlere aittir. Evsizliğe karşı mücadelede ilk yetki yerel ve ulusal düzeydedir. AB, üye devletlerin sosyal ve istihdam politikalarını desteklemekte ve koordine etmektedir. Bölge geneline uyarlanabilecek ortak politika ve hedeflerin oluşturularak, ilerlemeyi ölçerek, bilgiyi geliştirerek, ulus ötesi öğrenmeyi ve değişimi desteklemektedir. AB'ye üye ülkelerin, özellikle dezavantajlı kesimlere yönelik uygulamalarında, boşlukları doldurucu nitelik taşıdığı görülmektedir. Ülkeler bazında yoksulluk stratejilerinin oluşturulması ve yapısal bir sorun olan işsizliğin azaltılmasına yönelik olarak kurumsal düzenlemeler fon destekleriyle karşılanmakta bu durum özellikle AB içinde bulunan bölgesel gelişmişlik farklılıklarına yönelik bir önlem niteliği taşımaktadır. AB komisyonu tarafından alınan kararların bölge genelinde yapısal ekonomik farklılıklardan dolayı uygulanabilirliği mümkün olmamakta bu durum ancak, AB destekleriyle aşılabilmektedir. AB çatı kurum olarak tüm üye ülkelerinin sosyo-ekonomik deneyimlerini izlemekte ve strateji oluşturmaktadır. Yerel düzeyde ise hükümet ve sivil toplum kuruluşları kanadından oluşturulan eylem planları hayata geçmektedir. Bu sürecin altında yatan temel amaç AB genelinde ortak bir vatandaşlık bilinci oluşturarak sürdürülebilir bir sosyal kalkınmayı sağlamaktır.

2009 yılında belirtilen amaçların gerçekleştirilebilmesi için imzalanan Lizbon Antlaşması'yla daha güçlü bir temele dayalı sosyal haklar geliştirilmesi sağlanmıştır. Sürdürülebilir ve tüm AB vatandaşlarını kapsayıcı büyüme için Avrupa 2020 Stratejisi oluşturularak, yoksulluk içinde yaşayan yaklaşık 20 milyon insanın dezavantajlı durumdan kurtarılması hedeflenmektedir. 2008 krizini takip eden süreçte yoksullukla mücadelede yetersiz düzeyde yapılan sosyal yardım ve hizmetlerin geliştirilmesi için uygulamalar devreye geçirilmeye çalışılmaktadır. Belirtilen süreç içinde AB'nin sosyal boyutu acil önlem alınması gereken politik bir sorundur. Bu bağlamda, Evsizlerle Çalışan Avrupa Ulusal Örgütleri Federasyonu (FEANTSA), AB genelinde en savunmasız ve dışlanmış olan evsiz bireylerin korunması amacıyla çalışmalarda bulunmaktadır.

2.9.1. FEANTSA uygulamaları

FEANTSA, 1987 yılında kurulan, kâr amacı gütmeyen, AB bölgesindeki 28 üye devlet dâhil olmak üzere otuz ülkede 130 kuruluşuyla, evsizleri desteklemek amacıyla, faaliyetlerini sürdüren, çoğu ulusal ve bölgesel federasyonlardan oluşan bir STK'dır. FEANTSA, ilgili tüm AB sosyal politika tartışmalarına katılmakta ve süreçleri takip ederek politikaları desteklemekte ve katkı sağlamaktadır. Sosyal ve istihdam alanının ötesinde, evsizlik oranlarında sürekli bir artışın olması, AB politikalarının, evsizliğe karşı mücadeleyi de giderek daha fazla ele almasını elzem kılmaktadır. Bu çerçevede evsizliğin kompleks yapısı göç, rekabet, sağlık, ayrımcılıkla mücadele, tüketici koruma, ekonomik ve maliye politikası koordinasyonunu ilgilendiren önlem paketlerini içermektedir. Bu nedenle FEANTSA, AB kurumları, üye devletler ve diğer ilgili taraflar ile ilgili çeşitli

politika konularında işbirliği içerisinde AK ve BM’de danışma statüsüne sahip bir kuruluş olarak görev yapmaktadır (www.feantsa.org). AB’nin oluşturduğu fonlar evsizliğe karşı mücadeleyi desteklemede en önemli araçlardır ve bu fonlar, üye devletlerde kullanılmaktadır. FEANTSA, üyelerini ve paydaşlarını, evsizliğe karşı mücadeleyi geliştirebilme düzeyinde bu tür desteklerin fırsata dönüştürülmesi için çalışmaktadır.

FEANTSA evsizliği, nedenleri, mevcut durumu ve sonuçlarını da göz önünde bulundurarak tanımlamakta, yetersiz ve güvenliksiz konutları da tanıma dâhil etmektedir. Bu amaçla terminolojik karışıklığı ortadan kaldırabilmek, evsizliğe yönelik bir çerçeve oluşturabilmek, evsizliğin anlaşılması, ölçülmesi, uluslararası gelişmeler karşısında ortak bir dilin kullanılması için 2005 yılında Evsizlik ve Konut Dışlama Tipolojisi (ETHOS) oluşturulmuştur. ETHOS 2017 yılında revize edilerek uzmanlar ve akademisyenler için kapsamlı bir çerçeve oluşturmuş ve genişletilerek istatistik verileri üzerine çalışmalarını da kapsayan ETHOS Light dâhil edilmiştir. ETHOS evsizlik üzerine yaptığı tanımlamaları mevcut tanımlardan ve uygulamada hizmet sağlayıcılarının karşılaştığı sorunları göz önünde bulundurarak açıklamaktadır. Bu nedenle ETHOS’un evsizlik tanımı tüm hayat şartlarını kapsamaktadır;

- Çatısızlık (herhangi bir barınak olmadan, kaba uyku halinde olan birey),
- Evsizlik (uyumak için bir yeri var ancak, kurumlarda veya geçici sığınakta sığınaklarda kalan birey),
- Güvensiz konutta hayatını sürdürmek (güvensiz kiracılık, tahliye, aile içi şiddet nedeniyle ağır dışlama tehdidi altında olan birey),
- Yetersiz konutta hayatını devam ettirmek (yasadışı kamplarda karavanlarda, uygun olmayan konutlarda, aşırı kalabalıklarda bulunan birey), (www.feantsa.org).

ETHOS kapsamında yapılan evsizlik tanımlamaları evsizlerin niteliksel vasıflarına göre sınıflandırılmasını sağlamada, hizmet örgütlenmelerinin özel düzenlenmesine kolaylık getirmede, nicel verilerin niteliksel olarak sınıflandırılmasında, kaynakların ihtiyaca göre ayrılmasında önemli katkılar sağlamakta ve plan, proje ve uygulamalarda hareket yönü belirleyerek kaynak israfının önlenmesine katkıda bulunmaktadır. Evsizlere yönelik kapsamlı bir ekosistemin oluşturulamamasının arkasında yatan nedenler dikkatlice incelendiğinde ETHOS’un sınıflandırmasının çeşitli evsiz gruplarına yönelik hizmet sunumlarının oluşturulmasına kaynaklık etmektedir. Bu durum birey, çevre etkileşimine katkı sağlayan bir etken niteliğindedir.

FEANTSA’ya göre, Avrupa’da ülkeler arasında karşılaştırılabilecek ve güvenilir bir veri bulunmamasına rağmen, yaklaşık olarak bölge ülkelerinde bir gecede yapılan sayımlara göre 410.000 bin birey evsizlik tehdidi altındadır. Toplamda ise her yıl Avrupa’da 4,1 milyon insan kısa veya uzun süreli olarak evsizliği deneyimlemektedir. FEANTSA Avrupa’daki evsizlik konusundaki yıllık raporlarını Abbé Pierre Vakfı¹⁶ kanalıyla

¹⁶Abbé Pierre, Fransız bir din adamıdır. 1949’da fakir, evsiz ve mülteci durumunda olan bireylere yardım etmek için Emmaus hareketini başlatmıştır. Bu temel üzerine kurulan vakıf, olumsuz barınma şartlarına sahip bireyler ile evsiz bireylerin desteklenmesi amacıyla Fransa’nın başkenti Paris ve ülke genelinde 9 bölgede,

yayınlanmaktadır. AB'nin 15 üye ülkesinde Evsizler Gözlemevi (Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Almanya, Macaristan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovenya, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık) tarafından yapılan araştırmalarda evsiz birey sayısında artışlar tespit edilmiştir (www.feantsa.org).

Avusturya Sosyal Hizmet Bakanlığının 2016 yılında yapılan bir araştırmanın 2017 yılında yayımladığı verilere göre; 15.090 kişi evsiz olarak kayıt altına alınmıştır. Bu durum 2008 yılında evsizlere yönelik yapılan araştırmada tespit edilen 11.399 evsiz birey sayısından %32'lik bir artış olduğunu göstermektedir (Statistik Austria, 2017). Çek Cumhuriyeti'nde yaklaşık 68.500 evsiz insan bulunmaktadır. Çocuklarda dâhil olmak üzere yaklaşık 120.000 insan sağlıksız şartlarda barınmaktadır. Hükümetin sosyal hizmetlerle ilgili 2017 kayıtlarına göre, 216 uzun vadeli evsiz barınağı, 75 kısa vadeli barınak, bulunmaktadır. Barınak kullanıcılarının barınakların en önemli sorunları arasında gördüğü, yetersiz ısınma, nem, yeterli alanın olmaması, gürültü ve hijyenik olmayan ortamlar gibi bazı olumsuzluklar bulunmaktadır (Çek Cumhuriyeti, 2017).

Fransa'da Ocak 2017'de evsizlere yönelik yayınlanan rapora göre, Fransa'da 4 milyon insanın ağır şartlarda barındırıldığı tahmin edilmektedir. Evsizlerin sayısı yaklaşık 143.000 kişi dolayında olduğu tahmin edilmekte ve 896.000 kişi de sürekli bir şekilde geçici konut yoksunluğuyla karşı karşıyadır. Çok kötü konut şartlarında yaşayanların sayısı da 2.819.000 kişi olarak tespit edilmiştir (www.ec.europa.eu). Yunanistan'da evsizlik hakkında resmî bir veri toplama stratejisi bulunmamaktadır. 2009 yılında, Sağlık Bakanlığı tarafından evsizlik hakkında bir çalışma yapılmıştır. Evsizlerin toplam sayısının 7,720 olduğu bildirilmiştir. Toplamda en az 1.800 kişi sokaklarda uyumakta ve 970 kişi pansiyon ve barınaklarda kalmaktadır. Bu rakamlar hem Bakanlığın kendisi hem de diğer sosyal taraflar tarafından metodolojik kısıtlamalar nedeniyle sorgulanmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, Yunanistan'da “ev dışında çeşitli şekillerde yaşayan 21.216 insanın var olduğunu” bildirmektedir. STK'lar, Attika bölgesinde, evsizliğin yoğunlaştığı Atina'yı da içeren 15.000 kişinin olduğunu tahmin etmektedirler. Bu rakamlar tüm ETHOS sınıflandırmalarını kapsamaktadır. 2011'de Yunanistan İstatistik Kurumu'ndan (ELSTAT) yapılan nüfus sayımı, 2009'dan 2011'e kadar evsizlerin %25 oranında arttığını göstermektedir. Ancak, metodolojik sınırlamalar nedeniyle güvenilirlik oldukça tartışmalıdır. Mevcut durum itibarıyla ELSTAT, yalnızca işsizlik ve yoksulluk oranlarına ve hayat şartlarına ilişkin anketlere dayanan kaba tahminler sağlayabilmektedir. Kasım 2016'da yayınlanan en son maddi bilgilere göre, maddi yoksun insanlar nüfusun neredeyse %40'ına ulaşırken, yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında yaşayanlar, bu rakama evsizler de dâhil, 35,7'ye ulaştı (www.feantsa.org). Bu durum AB üyesi olan ve üye devlet olması sıfatıyla uluslararası anlaşmalara onay veren bir ülkenin AB standartlarında hizmet geliştiremediğini ve AB politikalarına uyum sağlayamadığının göstergesi niteliğindedir.

kurumsal düzeyde, sürdürülebilirlik temelinde, çalışmalarını yürütmektedir. Ayrıca, vakfın çalışmaları arasında gönüllük faaliyetlerinin organize edilerek toplumsal duyarlılığın sağlanması düzeyinde çalışmaları bulunmaktadır (www.fondation-abbe-pierre.fr).

İtalya’da 2017 yılında hazırlanan Caritas Raporu yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı deneyimleyen insanları anlatmaktadır. Bilgi, sosyal çalışanlar ve en savunmasız kişilerin bazılarını destekleyen gönüllüler tarafından derlenen “ihtiyaç anketine” dayanmaktadır. Anket, 180 Diocesi (ulusal bölgenin %80’inden fazlası) üzerinden dağıtılan 1.801 Caritas Bakım Hizmetleri’nde gerçekleştirilmiştir. Caritas Bakım Hizmetlerinden toplamda 205.000 kişi destek almıştır. Bu rakamın %17’sine tekabül eden kısmı 26.000 kişi evsizdir. Ülkede hizmet sağlayıcılarının yarıya yakını belediyeler, sosyal girişimler, vakıflar, dinî kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır (www.banchediti.chiesacattolica.it). Lüksemburg’da Aile ve Entegrasyon Bakanlığının 2017 verilerine göre evsizlik sürekli artış göstermektedir. 2008-2009 yılları arasında 297 olan evsiz birey sayısı, 2009-2010’da 383, 2010-2011’de 422, 2011-2012’de 519, 2012-2013’de 684, 2013-2014’de 828, 2014-2015’de 674, 2015-2016’da 522, 2016-2017 dönemlerinde ise 864’e ulaşmıştır. 2012 yılından itibaren Aile ve Entegrasyon Bakanlığı sosyal hizmet sunan merkezlere ait raporları toplamakta ve sonuçlarını yılda iki kez yayınlamaktadır. Mart 2017’nin raporuna göre;

- İnsanlar, acil durumlar için gece ve gündüz barınaklarını kullanmaya devam etmektedir,
- Uzun vadeli konut çözümleri bulunmamaktadır,
- Barınakları kullanan kişi sayısında artış gözlemlenmektedir,
- Acil durum barınaklarını kullanan, erkek nüfus %86 düzeyindedir,
- Toplamda 420 kişinin yaklaşık 17 kuruluştan hizmet aldığı tespit edilmiştir (www.mfi.public.lu).

İspanya’da evsiz bireylere hizmet sunan STK’ların verilerine göre evsiz sayısı 23.000 ile 35.000 arasındadır. İspanya’da evsizliğin sebepleri arasında, ekonomik ve mali kriz bağlamında, yetersiz ve güvenli olmayan konut sayısında hızlı bir artış olmuştur. Artan işsizlik ve gelir düzeyindeki düşüş, daha fazla insanın konut maliyetlerini karşılayamaması nedeniyle, evsizlik karşısındaki savunmasızlığı artırmasına neden olmuştur. Hükümetin sıkı mali politika önlemleri ve kesintileri hizmet kalitesini ve kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir. İspanya İstatistik Ofisi (INE) 2016 verilerine göre evsizlik hizmetlerinden yararlananların sayısı 2014 verilerine göre %20,5 oranında artmıştır. 2016 yılında evsizlik hizmetlerinden 16.437 kişi yararlanmış olup, hizmet veren merkezlerin doluluk oranı %85,9 olarak tespit edilmiştir (www.feantsa.org).

Portekiz’de evsizlik için resmî bir veri toplama stratejisi bulunmamakla birlikte, “Evsiz İnsanlar için Planlama ve Müdahale” (NPISA) uygulaması evsiz hizmetleri için ulusal düzeyde önemli bilgiler sağlamaktadır. Belirtilen bağlamda bilgi ve veri toplama prosedürlerini pekiştirmek ve standartlaştırmak için bir girişim bulunmaktadır. 2009 yılında, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapılan bir ankete göre, Portekiz’de bir gecede 2.133 evsiz insan olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan 922 kişi geceleri sokakta kalmakta, 1.088 kişi evsiz barınaklarında hayatını sürdürmekte, 43’ü ruh sağlığı merkezleri ve cezaevi gibi kurumlarda tedavi ve ıslah olmakta, 80 kişi de ETHOS kategorisine uymayan bir durumda konuttan mahrum olarak hayatlarına devam

etmektedir. Evsizlerin çoğunluğu Portekiz ve Lizbon'da yaşadıkları tespit edilmiştir. Resmî olmayan verilere göre sosyal güvenlik bilgi sisteminde yıl boyunca 4,420 kişinin aktif olarak evsiz durumda olduğunu ve evsizlik hizmetlerinden yararlandıkları tespit edilmiştir. Bireylerin %7,6'sı erkek ve %24'ü kadın olarak kayıt altına alınmıştır. 25 Temmuz 2017'de, Evsiz Vatandaşların Entegrasyonu için Ulusal Strateji (ENIPSSA, 2017-2023) oluşturulmuştur. Yeni 3 stratejik hedefe dayanmaktadır:

1. Evsizlik hakkında bilgi, farkındalık ve eğitimin teşvik edilmesi,
2. Evsizlerin entegrasyonunu teşvik etmeyi amaçlayan müdahalenin güçlendirilmesi,
3. Koordinasyon, izleme ve değerlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesidir.

Yeni politika planına göre hükümet Hausing First¹⁷ uygulaması çerçevesinde, bireyler ve ailelerin konut erişimini destekleyen programlar yoluyla evsiz insanların konut sorununa çözümler üretilmesini desteklemektedir. Strateji, 2017-2018 yıllarını kapsamaktadır. Stratejinin uygulanabilmesi için Portekiz'in ciddi ekonomik kaynak eksikliği bulunmaktadır ve stratejinin uygulanmasına dair bütçe hazırlanamamıştır (www.feantsa.org). AB genelinde ülkelerin evsizlik genelinde yeterli strateji, plan ve programlarının bulunmaması, evsizlik hizmetlerine kaynak aktarımının sağlanamaması, hizmet sunumlarında, bazı AB üyesi ülkeler hariç, çeşitliliğe gidilememesi bir eksiklik olarak kabul edilmektedir. Bu eksikliğin giderilebilmesi amacıyla FEANTSA evsizliğin bir sosyal sorun olarak Avrupa'da gelişmesini önlemek amacıyla birçok proje ve uygulama faaliyetlerini yürütmektedir.

Bunlar arasında;

- PIE4 Shelters Projesi, 1 Ocak 2018 tarihinde başlayan ve 2 yıl devam edecek olan, Avrupa Komisyonu Haklar, Eşitlik ve Vatandaşlık Programı (RECP) kapsamında finanse edilen bir projedir. Projede, evsizliğin ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi için evsizlere yönelik uygulanan hizmetlerin kapasitesinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Proje, PIE yaklaşımına dayalı olarak evsiz hizmetleri temelinde bir eğitim rehberi geliştirerek evsiz bireylerin psikolojik olarak bilgilendirilmeleri ve desteklenmelerini sağlayan ortamı temsil etmesine katkı sağlayacaktır. Psikolojik destek süreçlerini de içeren program hizmetleri, hizmet kullanıcılarının düşünme, duygular, kişilik ve geçmiş deneyimlerini dikkate almakta ve birey düzeyinde destek sağlamaktadır. PIE4 Shelters Projesi ayrıca travma konusunda bilgilendirilmiş ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir çalışma tarzını teşvik etmesi beklenmektedir (www.feantsa.org). Projenin evsizliğin sebepleri arasında yer alan aile içi şiddet konusunda çözümler üretmesi evsizliği önleyici bir nitelik taşımaktadır. Bu yönüyle koruyucu önleyici

¹⁷ Hausing First modeli, her türlü evsizlik türünde ihtiyacı karşılayan, özellikle yetişkinler için evsizliğin kronik deneyimlerine sahip bir hizmet modelidir. Model kapsamında oluşturulan programların belirli şartları yerine getirdikten sonra evi hak etme anlayışı olan "basamak" modelinden ziyade, hizmet kullanıcısının ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için önce konut ortamında destek olunması gerekir anlayışı benimsenmektedir. Model bir konut edindirme programı değildir. Konut ile gelen bir destek programıdır. Toplumsal barışı temel bir hak olarak gören insan hakları temelli bir yaklaşımdır. Konut için uygun değilsiniz anlayışını içinde barındıran "basamak" modeli yerine, "öncelikli konut" anlayışında konut temel bir hak olarak görülmekte ve destekler konut temelinde başlamaktadır (www.rm.coe.int).

sosyal hizmetlere yer vermesi bağlamında önemli bir adımdır. Eğitsel bağlamda evsiz hizmetlerine yönelik materyallerin hazırlanması ise gerek evsizlik öncesi ve gerekse de evsizlik sürecinde bireylerin bilgilenmesini ve bilinçlenmesini sağlamakta, bu durum evsizlik hizmetlerin ulaşılabilirliğini kolaylaştırarak travmatik süreçlerin yaşanmasını engellemektedir. Projenin, vaka düzeyinde, psikolojik destek sağlanması hizmetlerini de içermesi, bireylerin doğru karar verme, kişisel gelişimlerini sağlama ve bireye yönelik özel hizmetlerin planlanması bağlamında, bireylerin çevre ile etkileşimlerine olumlu yönde katkı sağlayan bir nitelik taşımakta ve bu durum bireyin topluma adaptasyonunu kolaylaştırmaktadır.

- Deneyimli Sosyal Çalışanlar İçin Değişim ve Öğrenme: BIT Yetkinlikleri Eğitimi (ELASTIC). ELASTIC projesi, sosyal dışlanma durumunda olan bireylere yönelik sosyal çalışmalarda bulunan eğitimli sosyal hizmet çalışanlarının ve sosyal örgütlerin personelinin BIT yeterliklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Proje AB tarafından finanse edilmektedir ve 2017 yılından 2019 yılına kadar proje kapsamında eğitimlerin devam etmesi planlanmaktadır. ELASTIC, Open Group tarafından koordine edilmektedir. Ortaklar Polonya, Çek Cumhuriyeti ve İtalya'da eğitimlere katılması planlanmakta ve FEANTSA tarafından düzenlenecek olan Brüksel'deki bir final etkinliği için 2019 yılında bir araya gelmeleri plan kapsamında yer almaktadır. Özellikle AB bölgesinde sosyal politikalar bakımından daha zayıf nitelik arz eden ülkelerinde bu programın uygulanması, bu ülkelerde bulunan evsiz bireylerin sorunlarının çözümüne katkı sağlaması bakımından önemlidir. Diğer yandan sosyal hizmet mesleği çerçevesinde görev yapan sosyal çalışmacıların, sosyal sorunların nitelik ve niceliğinin sürekli değişim içinde olduğu dikkate alındığında, mesleki eğitimlerden yararlanarak günün mevcut problemlerine yeni ve farklı bakış açıları getirmeleri hem sosyal çalışmacıların kendilerini yenilemelerine hem de mevcut sorunların çözüme kavuşturulmasına katkı sağlayacaktır. Unutulmaması gereken bir konu da sosyal hizmet uygulamalarının temeli bilgi, beceri ve değer üzerine konumlanmaktadır. Proje kapsamında yeni bilgi ve becerilerin sosyal çalışmacılar tarafında kazanılması mesleki formasyona göre işlerin yürütülmesini sağlamakta, bu süreç mesleki profesyonelleşmenin yolunu açarak hizmet kalitesini artırmaktadır.
- AB Vatandaşlarının Korunması Projesi (PRODEC): Proje AB üyesi üç ülkeyi, Belçika, Almanya ve Birleşik Krallığı, kapsamaktadır. Proje koordinatör kuruluşu FEANTSA'dır. Projenin hedefleri arasında; ulusal mevzuatın, sosyal yardımlara erişiminin kolaylaştırması bağlamında, revize edilmesi ile AB'ye göç eden bireylerin vatandaşlık ve ikame edilebilme süreçlerinde müktesebatın yeniden değerlendirilmesi yer almaktadır. Ayrıca projede, Göçmen evsizlerin AB kapsamında savunuculuk programlarının geliştirilmesi, konuyla ilgili, geçici olmayan, kapsamlı bir uygulama projesinin oluşturulması, çalışmalarda bulunan meslek profesyonellerine yönelik toplantılar yapılarak, göçmen evsizlerin süreçten en az etkilenebilmeleri için, yeni gelişme ve bilgilerin aktarılmasını da

kapsamaktadır. Bu faaliyetler aracılığıyla AB müktesebatının kötü uygulamalarıyla ilgili bilgiler toplanarak, kısıtlayıcı ve insan haklarına uygun olmayan uygulamaların önüne geçerek, uygun bir yol haritası oluşturulması hedeflenmektedir. AB kurumlarının mevcut uygulamalarının revize edilmesine fayda sağlayacak somut ve çözüme odaklı öneriler sunulması, göçmen, yoksul ve evsiz AB vatandaşlarına yönelik nasıl hizmet sunulacağıyla ilgili gerekli bilgilerin meslek profesyonellerine aktarılması yine hedefler arasında sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal içerme kapsamında yoksulluğun etkilerini azaltıcı önerilerin bulunduğu, kullanıcı dostu bir rehberin oluşturulması da projenin diğer hedeflerindendir (www.feantsa.org).

Proje insan haklarının yeniden tesis edilmesi bağlamında sosyal yardımlara erişim, yasal düzenlemeler, sürdürülebilir uygulamalar, sosyal dışlanmanın engellenmesi gibi düzenlemeleriyle üç ülke genelinde insan hakları ihlallerini önleyici nitelik taşımaktadır. Ancak Avrupa'nın genelinde ulusal mevzuatlarında sosyal destekleri hak temelli olarak görmeyen ülkelerde bugün birçok mülteci insan onuruna uymayan seviyede hayat mücadelesi vermektedir. Projenin tüm AB ülkelerine yaygınlaştırılması AB'deki insan hakları ihlallerini azaltıcı etki sağlayacaktır.

- **Ev İçi Şiddetle Mücadelede Konut Sağlayıcıları Dâhil Etme Projesi:** Proje kapsamında konut temininde destek sağlayıcıların ev içi şiddete karşı alabilecekleri önlemler üzerine çalışmalar yapılmaktadır. 2017 yılının başında başlayan proje, Hollanda'daki Kadera örgütü tarafından yönetiliyor ve AB kapsamında FEANTSA ve İngiltere program ortaklarındandır. Ortaklık, konut sağlayıcılarının ev içi şiddete cevap vermede oynayabileceği hayati rolü güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Proje, Avrupa Birliği'nin Haklar, Eşitlik ve Vatandaşlık Programı tarafından finanse edilmektedir. Programın amacı aile içi şiddeti Avrupa düzeyinde sona erdirmek için fikir ve stratejileri paylaşmak üzere kurulu faaliyetlerden oluşmaktadır. Evde Güvenlik Projesi, konut sağlayıcılarını aile içi şiddete son vermek için yeni bir aktör olarak görevlendirmektedir. Ev içi şiddet ve istismar, çoğu durumda, ailenin dışında üçüncü taraflar tarafından bilinmeyen bir gerçekliktir. Bu durum şiddet sorununun aile üyeleri tarafından içinden çıkılamayacak bir süreci beraberinde getirmekte ve ailenin dağılmasıyla sonuçlanmaktadır, ancak proje kapsamında konut sağlayıcıların bu gizli alanlara erişimi vardır. Bakım ve refah hizmetleri gibi hizmetlerin yanı sıra aile içi şiddeti tespit etme konusunu da çalışmalarına dâhil etmektedirler. Güvenli ev ortamlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar sonucu ortaya çıkan mesleki deneyimler aile içi şiddetin çözümlenebilmesi için önemlidir. Öte yandan aile içi şiddete karşı mücadelede yeni bir sektörün nasıl dâhil edileceğine dair örnek teşkil eden bir uygulamadır. Ayrıca, Evde Güvenlik projesi konut ve aile içi şiddet arasındaki önemli ilişkilerin farkındalığının artmasına katkıda bulunmaktadır (www.feantsa.org).

Projenin konut destek hizmeti veren servislerin hizmet sunumlarına eklenmesi aile içi şiddetin kontrol edilmesi, mevcut şiddet olaylarının önlenmesi ve rehabilite edilmesi bağlamında önemlidir. Evsizliğin aile içi şiddetle ilişkili olduğu kabul edildiğinde projenin evsizliği önleyici etkisi bulunmaktadır.

- "Yaratıcılığı: yönet!" Erasmus ve KA2 Stratejik Ortaklık projesi kapsamında üçüncü sektör örgütlerinin çalışmalarında sonuca ulaşabilmeleri için destek sağlamaktadır. Bu amaçla, özellikle STK'ların ihtiyacı olan fikirlerin projelere dönüştürülmesi, Proje Döngüsü Yönetimi (PCM) çerçevesinde proje yazımı eğitimleri, projenin kabulü sonrası gerekli olan proje uygulama becerilerinin kazandırılması konularında destek sağlanmaktadır. Proje, sosyal gelişmeyi desteklemeye yönelik olarak, evsizler, mülteciler, göçmenler, engelliler ile çalışma içinde bulunan STK'ların PCM BİT ihtiyaçlarını karşılama yoluyla beceri kazandırılması, sosyal alanda etkin ve sürdürülebilir müdahalelerin tasarlanması mevcut hizmet sunumlarının kalitesinin geliştirilmesini hedeflemektedir (www.feantsa.org).

Sosyal sermayenin geliştirilmesi ve sorunların yerel sermaye tarafından çözümlenmesinde etkili rol oynayan STK'ların imkân ve kabiliyetlerinin artırılarak STK çalışanlarına proje ve kaynak desteğinin sağlanması bir toplum içinde var olan kaynakların aktive edilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum toplumların kendi sorunlarını çözebilen, dinamik, dayanışmacı bir özellik kazanmasına katkı sağlamaktadır. Sorunların toplumun kendi imkânlarıyla çözüme kavuşturması sağlıklı toplumların bir özelliği olup, sosyal sorunların kronikleşmesinin önündeki en önemli etki mekanizmasını oluşturmaktadır.

- Sokak Desteği ve Kamu Sorunları - Marjinalleşmeye Karşı Kapsayıcı Eğitim Stratejileri (2016-2019): FEANTSA, uyuşturucu ve madde bağımlılarının kamu rahatsızlığı verdiği yönündeki algının ortadan kaldırılmasına yönelik Erasmus programı kapsamında uygulamaya koyulan bir projenin ortağıdır. Proje kapsamında hazırlanan raporda, farklı AB ülkelerinde mevcut sıkıntılarla ilgili stratejiler değerlendirilmekte ve etkin kapsayıcı stratejilerin özellikleri tanımlanmaktadır. Projenin amacı, sosyal içerme kapsamında sokakta yaşayan insanlara destek olunarak, onları dışlamadan toplumsal uyumlarını sağlamaktır. Sosyal sorun yaşayan dezavantajlı kesimlerin karmaşık problemleri bulunmaktadır. Bu sorunların çözümünde çok yönlü ve entegre çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sorunun salt güvenlik sorunu olmadığı ve bu nedenle de güvenlik ve sosyal hizmetler arasında işbirliği oluşturarak, sokaklarda yaşayan madde bağımlılarının ceza adalet sisteminden uzak, daha sosyal ve kapsayıcı sağlık odaklı çözümler üzerine uygulamalara gereksinim duyulmaktadır. Bunun yanı sıra bireyin bağlı bulunduğu sosyal gruplarının aktive edilerek akran grup desteğinin sağlanması yoluyla yeniden topluma kazandırılması proje kapsamında hedeflenmektedir. Diğer bir etkili araç ise toplumsal düzeyde kamusal farkındalığın oluşturulabilmesi için kamuoyunun bilinçlendirilmesine yönelik çağrılar yapılması sosyal dışlanmayı toplum düzeyinde azaltıcı etkiye sahiptir. Bu rapor, Avrupa Birliği Erasmus

projesinin ilk entelektüel çıktısı niteliğindedir. Sokak Destek Projesinin temel amacı, yetişkin öğrenim sağlayıcılarına, hizmet sağlayıcılara ve yerel yönetimlere iyi uygulama araç ve modelleri sağlamaktır; bu da alkol ve uyuşturucu kullanıcıları için etkili ve kapsamlı yetişkin eğitimi ve çalışma fırsatları ve alkolün azaltılması ile mümkün olmaktadır (streetsupport.eu).

Sokak Destek Projesi, bireylerin güçlü yönlerine vurgu yaparak, öğrenme potansiyellerinin olduğu ve öğrenen bireyinde kendisinde var olan potansiyelini ortaya koyabileceği anlayışından yola çıkmaktadır. Sokakta yaşayan, alkol ve madde bağımlısı olan bireylerin öğrenme, iş ve diğer faaliyetler ile hedef grubun özel ihtiyaçlarına ve hayat şartlarına yönelik uyarlamalar hayati bir rol oynayabilmektedir. Evsizlere yönelik ekosistemin oluşturulmasındaki temel amaç bireylerin potansiyellerinin tespit edilerek kendi kapasitelerinin geliştirilmesi ile birey, çevre arasındaki etkileşimin artırılmasıdır. Hizmet servislerinin görevinin bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra bireyin topluma yeniden kazandırılması olduğu göz önünde bulundurulduğunda projenin evsizler için öneminin büyük olduğu anlaşılmaktadır.

- **Bağımsızlığa Hız Verme: Gençlik Hizmetlerinde Kişisel Bakımdan “Bakım Sonrası Bakım” Projesi:** Proje 2015-2016 yıllarında hayata geçmiştir. Proje, Flaman Gençlik Yardımları Kurumu ve Sosyal Avrupa Bilgi Merkezi tarafından yönetilen Gençlik Bakım Platformu'nun bir girişimidir. Proje, Erasmus ve Youth in Action tarafından finanse edilmektedir. Proje ortakları arasında FEANTSA’da bulunmaktadır. Projenin hedefi konut bakım merkezlerinden ayrılan gençler güçlü bir aile yapısından ve sosyal ağdan yoksun olduklarından dolayı tekrar evsizlik riskini deneyimleyebilmektedirler. Gençlerin evsiz kalmalarının nedenleri arasında işsizlik gibi yapısal sorunlar bulunmaktadır. Bu durum gençlerin hayatlarını planlayabilmelerinin önündeki en önemli engellerden biridir. Bunun sebeplerinden biri de evsiz genç bireylerin evsizlik hizmetleri süresince verilen rehberlik hizmetlerinin, genç yetişkinliğe geçişlerinde, yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla gençler, gençlik hizmetleri sonrasında da yeterli destekten yoksun kaldıklarından dolayı savunmasız kalmakta ve toplumsal adaptasyonu sağlayamamaktadırlar. Bakım sonrası Bakım Projesiyle AB ülkelerinde bulunan savunmasız evsiz gençlerin desteklenerek alandaki deneyimlerin paylaşılmasına katkı sağlama ve genç işsizliğinin önüne geçerek, yeni yaklaşım ve programlarla destek mekanizmalarının oluşturulmasını sağlamaktır. Bu proje teklifinin ortakları, bu girişimleri memnuniyetle karşılarken, 18 yaşına gelindiğinde “destekleyici” bir modelden çıkma riskini taşıyan gençler için daha fazla uygulamaların gerekliliğini kanıtlamaktadır (sites.google.com). Bireyin hayatında gençlik döneminin kritik bir dönem olduğu, bireysel sermayenin bu dönemde oluşturulduğu dikkate alındığında, evsiz gençlere sağlanan rehabilite edici desteklerin bireyin toplumda kendine bir yer edinebilmesini sağlayacağından dolayı önemi büyüktür.
- **Evsizlikten Çıkma Yolları (2014-2016):** Proje Macaristan, Polonya, Romanya ve Çek Cumhuriyeti’ni kapsamaktadır. Projenin uygulanış amacı evsizlere yönelik

hizmetlerde görev yapan meslek personelleri için mesleki eğitimin verilmesi ve katılımcı ülkelerin yerel düzeyde ki uygulamalara yönelik deneyimlerinin birbirleriyle paylaşılmasıdır. Erasmus ortaklığıyla gerçekleşen bir proje olup, projenin hedefleri arasında, belirli yerel politika bağlamlarında evsizliğin ortadan kaldırılması için kanıta dayalı uygulama kullanımını teşvik edilmesi bulunmaktadır. Konut alanında birçok Avrupa projesi ve know-how ve iyi uygulamalar bulunmasına rağmen bunların hepsi genel düzeyde çözümlere odaklanmaktadır. Bu durum, genel sosyal desteğin, ortak sosyal tarafların, sosyal konut ve konut sübvansiyonlarının oranına ve erişilebilirliği üzerinde durulmasını beraberinde getirmektedir. Katılımcı ülkelerin bunların dışında bazı ihtiyaçları bulunmaktadır. Özellikle evsiz insanlarla çalışan meslek personellerinin deneyimleri ve yerel düzeyde ortaya çıkan problemlerin çözümüne dayalı uygulamaların, evsizlik hizmetlerinde faaliyet gösteren diğer ülkelerde de kullanılabilirliğinin değerlendirildiği bir dizi seminer, konferans gibi bilgi sağlayıcı, eğitici sunumların alanda işlerliğinin izlenmesine dayanmaktaydı (www.bmszki.hu).

Meslek personellerinin desteklenerek, hizmet alan evsiz bireylerin problemlerinin çözümüne, proje kapsamında, destek sağlamaları imkân dâhiline alınmakta, yerel düzeyde farklı sosyal politika uygulamalarının geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Kurumsal deneyim ve hizmet kapasitelerinin farklılığı değerlendirildiğinde kurumlar arası diyalog platformunun oluşturularak kurumların mukayeseli üstünlüklerine göre deneyimlerini paylaşmaları kurumların bilgi, beceri ve değer temelinde hizmetlerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

- Avrupa’da Öncelikli Konut Klavuzu (Housing First Guide Europe): Evsizlere yönelik öncelikle konut sağlanması anlayışı kapsamında oluşturulmuş ilk rehber niteliğinde olan online bir kaynaktır. Housing First’in tanımı, kapsamı, temel ilkeleri ile Avrupa’da nasıl işlediğini açıklamak için oluşturulmuştur. Avrupa’da evsizlere yönelik yapılan çalışmalarda rehber niteliğinde bir kaynağın olmaması ve daha çok uygulama niteliğinde başvuru kaynağı olarak ABD ve Kanada kaynaklarının kullanılması, Öncelikli Konut Kılavuzunun oluşturulma gerekçeleri arasında yer almaktadır. Konut önceliği son 30 yıl içinde evsizlere yönelik hizmet tasarımlarında ortaya koyulan en önemli yeniliklerden biridir (www.housingfirstguide.eu).

Dr. Sam Tsemberis tarafından New York'ta geliştirilen Öncelikli Konut Modeli, ABD ve Kanada'da ve bazı Avrupa ülkelerinde çok fazla desteğe ihtiyacı olan bireyler arasında evsizliğin sona ermesi konusunda çok başarılı olmuştur. Öncelikli Konut, evsizliğin ortadan kaldırılması için sonuca odaklanan bir süreç yerine bir başlangıç noktası niteliğindedir. Barınma sağlamak, bu hizmetin başka bir şey yapmadan önce atılması gereken ilk adımı olarak görülmektedir. Bu nedenle “Housing First” olarak adlandırılmıştır. Öncelikli Konut hizmeti, bir bireyin kendi evinde, bir topluluğun parçası olarak, başarılı bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Bu hizmet sayesinde, sosyal çalışma personelleri birlikte çalıştığı evsiz insanların sağlık, esenlik ve sosyal

destek ağlarını iyileştirmeye odaklanmaktadır. Bu hizmet basamak veya merdiven modeli dediğimiz hizmet modelinden farklılık taşımaktadır. Var olan evsizlik hizmet modelleri, evsiz bireylerin kendileri için konut sağlanmadan önce, bağımsızlık gösterme ve tedaviye katılma ve bağımsız olarak eğitilmelerini gerektirmektedir. Bu tür evsizlik hizmetlerinde, konut "son" aşamada ulaşılabilen bir nitelik taşımaktadır. Öncelikli ev projesi, evsiz insanların eve yerleştirme sürecinde değerlendirilmeleri ile eve yerleştirildikten sonra kontrollerini sağlamak için tasarlanmıştır. Öncelikli Ev hizmeti kullanıcıları, alkol ve madde bağımlılığının zararlarını en aza indirmek ve tedaviyi sürdürülebilir kılmak için aktif olarak teşvik edilmekte ancak, bu durumla alakalı herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmamaktadırlar. Basamak Modeli hizmetleri gibi diğer evsizlik hizmetleri, genellikle evsiz insanların tedaviyi kabullenmelerini ve sürdürmelerini, alkol ve madde bağımlılığından uzak durmalarını, aksi takdirde tedavi planına uyulmadığı veya madde kullanımına devam edildiği sürece, konuttan mahrum kalacaklarını ortaya koyan bir modeldir. Öncelikli Ev Modeli'nde ise uygun bir evde hayatını devam ettirme ve sağlık, refah, sosyal entegrasyonun iyileştirilmesi konularında yardım sunulmakta ve bir dizi hizmet önceliği izlenmektedir. Öncelikli Ev Hizmeti bireyin sürdürülebilir bir eğitime, işe, sağlığa, sosyal entegrasyona sahip olabilmesinin ardında, öncelikle bir eve sahip olması yattığını vurgulamaktadır. (www.housingfirstguide.eu). Evin sevgi, aidiyet, güven gibi aile ilişkilerinin geliştirildiği bir yer olarak kabul edildiği düşünüldüğünde, evsiz bireylerin ev ortamında daha çabuk rehabilite edilebileceği ve bakım, destek mekanizmalarının meslek çalışanları kontrolünde istenen hedeflere ulaşmada daha çabuk ulaşılabileceği yapılan uygulamalar kapsamında kabul edildiği bilinmektedir.

- Avrupa'da Yaşayan Evsiz Mobil Vatandaşlar Ağı (2014-2016): Sürekli hareket halinde olan AB vatandaşları arasındaki evsizlik derecesine dair veri toplamak çeşitli nedenlerden dolayı zordur. İlk olarak, üye devletler, evsizliğe dair verileri aynı teknikle toplamamakta ve hedef gruplara yönelik farklı tanımlamalar evsizlere yönelik sınıflandırmaları olumsuz etkilemektedir. Bu durum AB ülkeleri arasında nicel verilerin karşılaştırmaya dayalı açıklamalarını sınırlandırmaktadır. Ayrıca, evsiz insanlar hakkındaki idari veriler sınırlıdır çünkü bunlar sadece hizmetlerle temas halinde olan evsiz bireyleri içermektedir. Bu durum, düzensiz ikamet statüsü olan evsiz insanların evsizlik hizmetlerinden kaçınan nüfuslara yönelik tahminlerde yetersiz temsil edilmelerine yol açabilmektedir. Son olarak, evsiz bireylerin milliyetleriyle ilgili bilgilere her zaman ulaşılammamaktadır. Bu nedenle, evsiz nüfus içindeki göçmenlerin oranı hakkında bilgi almak nispeten kolay olsa da, bu oranın ne kadarının mobil AB vatandaşlarından oluştuğunu bilmek çok daha zorlaşmaktadır. AB vatandaşları başka bir üye devlete geçtiğinde, bazı formaliteleri yerine getirmek zorundadırlar. Üç aydan daha uzun süreli ikamet süreleri için, üye devletler mobil AB vatandaşlarının ilgili makamlara, yani belediyelere kayıt olmalarını şart koşmaktadır. AB yasalarına göre, bir işçi veya serbest meslek sahibi olarak kayıt yaptırmak için, AB vatandaşlarının geçerli bir kimlik kartı veya pasaport ve işvereninden veya bir çalışma sertifikasından onay almaları veya kendiışlerinde çalıştıklarına dair kanıt sunmaları gerekmektedir. Ekonomik olarak

aktif olmadıklarında, sosyal yardım sistemine yük getirmemek ve kapsamlı hastalık sigortasına sahip olmak için yeterli kaynağa sahip olduklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Bu bireylerin takip edilecek prosedürlerin farkında olmamaları, nelerin sağlanmasının gerektiği konusunda açıklık getirilememesi, dil becerilerinin eksikliği ve destek eksikliği, bir mobil AB vatandaşının ev sahibi ülkede düzgün bir şekilde kayıt yapamamasının nedenleri arasında yer almaktadır. Bu uygulamayla mobil vatandaşların kayıtları sağlanarak yeterli temsil haklarının oluşturulması sayesinde hizmetlerden yararlanmalarına da katkı sağlanmış olacaktır. (www.feantsa.org). Mobil AB vatandaşlarının kayıt altına alınması onlar hangi hizmetlerden yararlandığına, ne kadar zamandır evsiz olduğuna, evsizlik sürecinin neden sonlandırılmadığına, gizli evsizlerin sayısını tespit etmeye ve evsiz sayısının AB genelinde sağlıklı bir veri tabanı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Ülkeler düzeyinde evsizlik oranları sürekli artmakta ve çözüm olarak daha çok geleneksel barınma, acil yardım uygulamalarıyla sorun çözümlenmeye çalışılmaktadır. Evsizlik sorununun çözümlenebilmesi için bütüncül servis hizmetleri ile aile desteklerine ve koruyucu önleyici tedbirler ve yapısal iyileştirmelere ihtiyaç vardır. Tüm bu iyileştirmeler yapılsa bile Dünya genelinde yaşanan savaşlar, yoksulluğun dramatik görünümünün yaşandığı bölgelerden ve terör olayları kaynaklı oluşan göçler, bireylerin göç ettikleri ülkelerde savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Bu durum dil becerilerinin olmaması, bilgi eksikliği, yerel politika uygulamalarının kapsam düzeyi, kaynak yetersizlikleri, gibi nedenlerle evsizliğin artmasına neden olmaktadır.

AB genelinde gerek sosyal politikaların uygulanabilmesine yönelik oluşturulan fonlar gerekse de bir çatı kuruluş olan FEANTSA'nın ülkeler genelinde yapmış olduğu, mesleki çalışmalar evsizliğin ortadan kaldırılmasında en etkili araçlardır. Diğer yandan bu iki kurumun yaptığı uygulamalar AB genelinde hükümetlerin öngöremediği hizmetlerin oluşturulmasında da boşlukları doldurucu nitelik taşımaktadır. FEANTSA'nın çalışmaları arasında yer alan, eğitim, seminer, genel ve yerel strateji raporları, proje uygulamaları, ortaklıklar kanalıyla farkındalığın artırılmasına yönelik faaliyetler, hükümetler düzeyinde danışmanlık hizmetleri, koruyucu önleyici destekler, ETHOS'un oluşturulması gibi uygulamalar Avrupa'da evsizlik konusunda ortaya konulan önemli çalışmalardır. FEANTSA'nın çalışmaları AB'nin evsizlik konusundaki birçok ihtiyacını karşılar niteliktedir, buna rağmen Avrupa'da evsizlik rakamlarının, ülkeler düzeyinde, artmasının en önemli nedeni AB içi ve dışında yaşanan yoğun göç dalgasıdır.

FEANTSA uygulamalarının ve AB fonlarının Avrupa bölgesinde sosyal eşitsizlikleri azaltıcı etkisi de bulunmaktadır. Avrupa genelinde özellikle daha az gelişmiş ülkelerde geleneksel barınma hizmetleri çerçevesinde hizmetler verilmektedir. Bu durum sosyal bir sorun olan evsizliğin bireyler düzeyinde kronikleşmesine neden olmakta ve çözüm ötelenmektedir. AB fonlarının FEANTSA'nın oluşturmuş olduğu proje ve uygulamalarla Avrupa'nın genelinde, yerel düzeydeki ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, uygulanması belli oranda sosyal eşitsizlikleri azaltmakta ve özellikle Avrupa genelinde oluşturulmuş insan hakları temelindeki sözleşmelerin garanti altına aldığı, barınma hakkının verilmesi konusu, Housing First uygulaması ile sağlanmış görünmektedir. Bu uygulama bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılama hususunda aile ve yakın çevre gibi

sosyal ihtiyaçları karşılayıcı, temel eēitim ve mesleki eēitim dūzeyinde kişisel kapasiteyi artırıcı niteliēiyle bireysel ihtiyaçları karşılayıcı ve ulusal strateji, yasa ve yerel yapılanmaların desteklenmesi dūzeyinde de yapısal ihtiyaçları karşılayıcı, sistem revizyonunu saēlayan, bir nitelik taşıamaktadır. Bu uygulamanın Dūnyada ABD ve Kanada’da temelleri atılmış olmasına raēmen, geliştirilmesi ve uygulanması baēlamında AB genelinde evsizlere yōnelik uygulamalarda ekosistemin oluşturulmasında ۆnemli katkı saēlamaktadır.

2.10. Tūrkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Baēlamında Evsizlere Yōnelik alıřmalar

Tūrkiye’de sosyal politikaların sosyal hizmetler aracılıēıyla, kurumsal dūzeyde, hizmete dōnuřmesi doērudan veya dolaylı olarak sosyal hizmet faaliyetlerine katkı saēlayan kurumlar aracılıēıyla saēlanmaktadır. Kamusal sosyal hizmetler baēlamında evsizlere yōnelik dūzenlemelerin yapılması Anayasal bir gōrev ve ilgili devlet organlarının hizmet sunmaları kanuni bir zorunluluktur. Bunun yanı sıra yerel yōnetimlerin 5393 Sayılı ve 5216 Sayılı kanunlar kapsamında yerel sınırlar içinde yařayan bireylerin sosyal, kūltūrel geliřimini saēlama ile fiziki çevrenin korunması kapsamında gōrevleri bulunmaktadır. Kuruluřları sivil dayanıřma, toplum kalkınması, yardımlařma, topluluk ۆrgūtlenmesi aracılıēıyla ortaya çıkan ve Tūrk toplumunun mayasında bulunan, topluma adanmıřlık hissiyatının, en ۆnemli aracısı olarak, ortaya çıkıřını temsil eden vakıf ve dernek gibi STK’ların da evsizlere yōnelik uygulamaları, ۆzellikle būyūķehirlerde, ۆnemi azımsanmayacak dūzeydedir. Merkezī ve yerel yōnetim uygulamalarındaki bořlukları dolduracak dūzeyde faaliyetleri ve esnek yapıları ile toplumda sosyal gūvenliēi saēlayıcı ۆnemli hizmet birimleridir. ۆzellikle gūnūmūzde neoliberal politikaların devleti kūūltme ve devletin yūklendiēi bazı gōrevlerin piyasa mekanizmaları içinde ticarileřmesine yōnelik araladıēı kapı, ۆzellikle sosyal hizmet uygulamalarında ۆzel sektōrūn ۆn plana çıkmasını saēlamıřtır. Tūrkiye’de ۆzel sektōrūn evsizlik alanında uygulamaları bulunmamasına raēmen, ۆzel iřletmeler vasıtasıyla bu alanda ۆnemli hizmetlerin yerine getirilmesi imkān dāhilindedir. Bu bařlık altında merkezī ve yerel yōnetim birimlerinin sosyal politika uygulamaları kapsamında, tarihsel sūreci de açıklanarak, hizmetlerine yer verilmektedir. STK’ların uygulamaları, gōnūllūluk esasına dayalı hizmetler ve ۆzel sektōrūn ۆnemi üzerine deēerlendirmeler yapılmaktadır.

2.10.1. Tūrkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Dūzenlemeleri

Anayasa’da Tūrkiye Cumhuriyeti sosyal hukuka haiz bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Anayasa’nın ilgili maddelerinde yařlı, dūřkūn, engelli ve kadınların korunmasına dair hūkūmler bulunmaktadır. Tūrkiye Cumhuriyeti Devleti gerek Anayasa’da ve gerekse de uluslararası insan haklarına dair sōzleřmelere, taraf devlet olarak, insan onurunun korunması ve hak ihlallerinin ۆnūne geçilmesi için her tūrlū ۆnlemi almakla hūkūmetleri mūkellef tutmuřtur. Belirtilen baēlamda devletin Osmanlı bakiyesi olarak imparatorluktan devraldıēı Darūlaceze, Kızılay, vakıf hastaneleri ve çocukların korunması için açılan Himaye-i Etfal gibi kurumların ve kōmūr madenlerinde çalıřanlara yōnelik oluřturulan yardım sındıklarının, gūnūmūz sosyal politikalarının ekirdeēini oluřturduēu bilinmektedir.

1924 yılında oluşturulan Anayasa’da, dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda, daha çok liberal görüşün ağır basmasıyla şekillenen yasal düzenlemeler bulunmakta ve devletin sosyal devlet olma gibi bir iddiası bulunmamaktadır. Devletin asli görevleri arasında, birinci kuşak hakların korunması bulunmakta ve eşitlik, inanç, vicdan hürriyetinin sağlanması ile temel eğitimin ücretsiz olması gerektiği belirtilmekte, bunun yanı sıra her türlü ayrımcılığın kalkmasına yönelik düzenlemelerin oluşturulmasına vurgu yapılmaktadır (www.tbmm.gov.tr).

Halk sağlığını koruma adına 1930’da 1593 sayılı kanun maddesiyle Umumi Hıfzıssıhha Kanunu çıkarılmış ve bu kanun çerçevesinde çalışmalar başlatılmıştır (www.mevzuat.gov.tr). Çalışma hayatının düzenlenmesi adına 1936 yılında ilk iş kanunu çıkarılmıştır. Kanun kapsamında, takip eden yıllarda vatandaşların sosyal güvenliğini sağlamaya yönelik, özellikle çalışma hayatında, hastalık, malullük, analık, yaşlılık gibi sigorta kollarında güvenceler sağlanmıştır (Özaydın, 2012: 48-51).

Türkiye’de 1959 yılından başlayarak sosyal hizmet ve yardım alanlarına özgü kurumsal yapılanmaların oluşturulduğu görülmektedir. Belirtilen tarihte Sosyal Hizmetler Enstitüsünün kurulmasının ardından 1961’de Enstitü bünyesinde Sosyal Hizmetler Akademisi açılmıştır. 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurularak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak faaliyetlerine devam etmiştir (Kongar, 1972: 165-169). Kurum 1983’de, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme kanunun kabulü ile kapatılarak Başbakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü (SHÇEK) idaresinde hizmetlerine devam etmiştir (Yıldırım, 2008: 192-202; <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>).

2011 yılında 633 Sayılı kararnameyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuştur. Bakanlığın kuruluş amaçları arasında Türkiye’de farklı kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanmakta olan sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarının alandaki standartların belirlenmesinde yol açtığı olumsuzluklar ile kaynak israfının önüne geçilmesi ve ulusal bir stratejinin oluşturulması yer almaktadır. Bakanlığın kurulması ile başta Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kapatılarak diğer devlet kurumları tarafından uygulanan hizmetler tek elde toplanmıştır. Bakanlığın asli düzeyde görevlerini yerine getiren birimleri arasında, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Şehit yakınları ve Gaziler Daire Başkanlığı, bulunmaktadır (www.mevzuat.gov.tr). Bakanlığın görevleri arasında;

- Sosyal yardım ve hizmetler alanında ulusal stratejilerin belirlenerek, hayata geçirilmesini sağlamak,
- Sosyal ve kültürel değişimler karşısında aile yapısında meydana gelebilecek aşınmaları önlemek ve ilgili kurumlarla iş birliği içinde olmak,
- Çocukların bedensel, zihinsel, ruhsal yönden gelişimlerini sağlamak amacıyla her türlü önlemi almak,
- Kadınların günlük hayatta karşılaştıkları her türlü zorluklar karşısında etkin mücadele edebilmeleri için fırsat eşitliği ve cinsiyet eşitliği kapsamında güçlendirilmelerini sağlamak, kadına yönelik şiddeti engellemek,

- Engellilerin toplum hayatına bağımsız birer birey olarak katılabilmeleri için karşılaştıkları her türlü problemin çözümü için çalışmalarda bulunmak,
- Şehit yakınlarının maddi ve manevi olarak desteklenmelerini sağlamak,
- Yoksullukla mücadele etmek için ihtiyaç duyan bireylerin desteklenmelerini sağlayarak, ülke içindeki yoksulluğun bireyler üzerindeki etkilerini en aza indirmek,
- Bilgisayar tabanlı uygulamaların sosyal yardım ve hizmet uygulamalarında geliştirilmesini sağlayarak güncellenebilir veri tabanı oluşturmak,
- Uluslararası düzeydeki gelişmeleri takip ederek ülke gerçeklerine uygun, ulusal strateji geliştirmek, bulunmaktadır (eyh.aile.gov.tr).

ASPB'nin faaliyetleri, Türkiye'de 24 Haziran seçimleri sonrası başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte, 10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) adını almış ve ASPB'nin faaliyetleri bakanlığa devredilmiştir (www.resmigazete.gov.tr).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, İç İşleri Bakanlığının ve AÇSHB'nin denetiminde il ve ilçelerde 1986'da, 3294 sayılı yasa ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur. Vakfın gelirleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından karşılanmaktadır. Vakfın görevleri arasında sosyal yardımlar alanında görev mahallinde uygulamaları hayata geçirmektir. Bu kapsamda engelli ve bakım maaşı, Genel Sağlık Sigortası kapsamında gelir testi, yoksulluk içinde bulunan evsiz, işsiz bireyler ile çocuklarına sosyal yardım kapsamında ayni, nakdi ve eğitim desteği sağlanması gibi hizmetleri bulunmaktadır (sosyalyardimlar.aile.gov.tr).

5393 Sayılı kanunla il belediyelerinin, 5216 sayılı kanunla ilçe belediyelerinin ve 5302 sayılı kanunla İl Özel İdarelerinin sosyal yardım ve hizmet kapsamında faaliyetleri belirlenmiştir. 5216 ve 5393 sayılı kanunlar kapsamında il ve ilçe belediyelerinin görevleri;

- Sağlık alanında, sağlık merkezlerinin oluşturulmak, mobil ekiplerle sağlık taramalarının yapmak ve hastaneler kurmak,
- Vatandaşlara sosyal, kültürel ve mesleki olarak destek sağlamak,
- Vatandaşların ihtiyaç duyduğu tesisleri kurmak,
- Paydaş kurumlarla işbirliği yaparak hizmetleri geliştirmek,
- Engelli koordinasyon merkezleri kurmak,
- Dar gelirlilere, yoksul ve kimsesiz bireylere sosyal yardım ve hizmet uygulamalarını hayata geçirmek,
- Engelli, kadın, yaşlı ve yoksul bireylerin ihtiyacı olduğu hizmetlerin uygulanmasında gönüllülük esasına dayalı hizmetleri geliştirmek, olarak belirtilmiştir (www.mevzuat.gov.tr).

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında şiddet mağduru kadınlar, çocukları veya aile üyelerinin korunmasının sağlanması ve şiddeti önleyici tedbirlerin alınması kanunla ilgili kurumların görevleri arasında sıralanmıştır. Bu kanun kapsamında verilecek hizmetler;

- Yasal danışmanlık, destek sağlayan diğer kurumlar hakkında bilgi ve istihdam edilebilirliği artırıcı uygulamalarda bulunmak,
- Tedbir kararının amacına yönelik uygulamalarda bulunmak,
- Psiko-sosyal ve rehberlik hizmetlerinde bulunmak,
- Hâkime sunulmak üzere gerektiğinde şiddet mağduru bireye yönelik eğitsel, sosyal ve psikolojik yönlerini içeren sosyal incelemelere dair rapor hazırlamak,
- Sosyal Yardım Kanunları kapsamında gerekli yardım transferlerinin gerçekleştirilmesini sağlamak, olarak belirtilmiştir (www.mevzuat.gov.tr).

Konut politikası kapsamında Türkiye’de özellikle dar gelirli ailelerin konut sorununu çözebilmek, yaşanabilir kentsel alanlar oluşturularak, gecekondulaşmanın önlenmesini sağlamak, kamunun ihtiyaç duyduğu nitelikte bina yapımını gerçekleştirmek ve ülkede yaşanan depremlerin olumsuz sonuçlarını azaltabilmek amacıyla kurumsal düzenlemeler mevcuttur. Bu maksatla 1984 yılında kabul edilen, 2985 Sayılı, Toplu Konut Kanunu ile Toplu Konut ve Kamu İdaresi (TOKİ) Başkanlığı kurulmuştur. Kurum 09.08.2018 tarih ve 703 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesine dâhil edilmiştir (www.toki.gov.tr). Gelir yetersizliği nedeniyle yoksul ailelerin istikrarlı bir konuta sahip olamamaları toplumsal bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunu aşabilmek amacıyla birçok ülkede karşılanabilir konut kavramı çerçevesinde dar gelirli ailelerin konut ihtiyacını karşılamak için önlemler alınmaktadır. Uluslararası sözleşmeler kapsamında konut hakkı insan hakları bağlamında değerlendirilmekte ve temel haklar arasında yer almaktadır. Buradan hareketle ulusal mevzuatında gerekli düzenlemeleri yapmış olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, TOKİ kanalıyla dar gelirli vatandaşların piyasa şartlarının altında konut sahibi olabilmeleri için son 15 yıl içinde uygun fiyatlı konut satışını gerçekleştirmektedir (Aslan, Güzey, 2015: 44-46).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in 2016 yılı verilerine göre Türkiye’nin en zengin üç ili sırasıyla, Ankara, İstanbul ve İzmir olarak belirtilirken, en yoksul iller arasında Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak gelmektedir. 2019 Ocak ayı verilerine göre dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1957 Türk Lirası (TL) olurken, yoksulluk sınırı 6768-TL olarak gerçekleşmiştir. Gelir dağılımı adaletsizliğini belirleyen Gini katsayısı ise 0,404 olarak belirlenmiş ve oldukça yüksek bir rakama karşılık gelmektedir. Yoksulluk ile evsizlik arasında ilişki olduğu göz önünde bulundurulduğunda mevcut asgari ücret ve emekli maaşlarının durumu Türkiye’deki yoksulluk içinde bulunan vatandaşların gelecek dönemlerde istikrarlı bir eve sahip olma konusunda ciddi sıkıntılar altına girebileceğine dair ipuçları vermektedir. Türkiye’de yaklaşık olarak 16,5 milyon insan yoksul durumdadır ve bu rakam toplam nüfusun %21,8’ini oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr; www.birlesikmetalis.org). Yoksul kesimlerin çoğunluğunun gecekondu bölgelerinde hayatlarını devam ettirmeleri, apartman dairelerinde yaşayan yoksul kesimlerin gelirlerinin yarıya yakınına kira bedeli olarak ödedikleri göz önünde bulundurulduğunda, TOKİ’nin birey odaklı düzenlemeler yapmasını elzem hale getirmektedir.

Türkiye Doğu-Batı arasında bulunan geçiş konumu itibariyle de göç yollarının kesiştiği bir ülkedir. Bu durum özellikle iç karışıklıkların yaşandığı Afganistan, Pakistan, Irak, İran ve Suriye gibi ülke vatandaşlarının Türkiye’ye göç etmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle 2012 yılında vatansız kişilerin ve sığınmacıların kabulüne ilişkin yönerge

Çıkarılmış ve gn olası olumsuz etkilerini azaltmak, insan hakları temelinde düzenlemeleri uygulamaya koymak amacıyla da 2013 tarihli 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ıkarılmıştır. Kanunla birlikte İ İşleri Bakanlığı nezdinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur (www.goc.gov.tr). Ülkemizde an itibariyle 3.426.786 Suriyeli göçmen geçici sığınmacı statüsünde ikamet etmektedir. Göçmenlere gerek uluslararası sözleşmelerin ve gerekse de ulusal mevzuatın tanıdığı haklar çerçevesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AÇSHB, Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Kızılay'ı, AFAD ve Acil Durum Başkanlığı tarafından uygulamaya koyulan bazı hizmetler bulunmaktadır. Bunlar arasında;

- Barınma hizmetleri,
- Acil yardım, uyum ve bütünleşme hizmetleri,
- Ayni ve nakdi yardım sağlama, Kızılay kart uygulaması,
- Proje geliştirme uygulama,
- 4-18 yaş arasındaki çocuklara psiko-sosyal destek ve beceri geliştirici faaliyetlerin yapılması
- Meslek ve lisan kursları ile uyum ve güçlendirme alışmaları,
- Sınır yardımı faaliyetleri,
- Geri gönderme alışmaları,
- Vasıflı olanlara vatandaşlık hakkının verilmesi,
- 2016 yılı itibariyle geçici kimlik kartı verilenler ve 6 ay süreyle kalanlar için çalışma imkânının sağlanması,
- Valilik oluru ile geçici tarım işçisi statüsünde çalışma,
- Çalışanların Sosyal Güvenlik Kurumu hizmetlerinden yararlanılma, faaliyetler arasında yer almaktadır (www.goc.gov.tr; www.kizilay.org.tr; pictes.meb.gov.tr).

Yasal düzenlemeler Türkiye'de yoksul bireylerin desteklenebilmeleri için yeterli kapsamdadır. Bireylerin ihtiyaçları, problemleri gelişen toplumsal şartlara yönelik olarak değişir ve yardımların kapsamı geliştirilebilir. Bu durum sosyal yardım harcamalarına daha fazla kaynak ayrılmasını gerektirir. Sosyal yardım harcamalarında istendik durum mevcut yoksul sayısını kontrol altına almak ve yoksullara yapılan yardımların miktarını artırmaktır. İstenmedik durum ise yoksul sayısının yıllara göre artış göstermesi ve kaynak miktarının artırılmasına rağmen çözümlerin oluşturulamamasıdır. Türkiye'de 2014-2015 TÜİK verileri sosyal koruma harcamalarının arttığını, aynı zamanda yoksulluk oranlarının da arttığını göstermektedir. Bu durum yapısal düzenlemelere ihtiyaç olduğunu açıklamaktadır. Gelir adaletsizliğini azaltmak, asgari ücret taban miktarını yükseltmek, emekli maaşlarının artırılmasını sağlamak, yerel ve milli kaynakları harekete geçirmek, yurt dışına bağımlı olmaktan kurtulmak çözümler arasında yer almaktadır.

2.10.2. Evsizlere Yönelik Merkez, Yerel Yönetim ve STK Uygulamaları ile zel Sektörün nemi

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de evsizlik sorunu özellikle büyük kentlerde önemli bir sosyal mesele haline gelmektedir. Evsizlerin toplumsal farkındalığı daha çok kış aylarında ölen evsiz haberlerine endeksli olup, farklı dönemlerde evsizlerin sesini duyuracak birkaç STK'nın organize ettiği gönüllü kampanyaların haricinde farkındalık

oluşturacak bir oluşuma rastlamak mümkün değildir. Belirtilen bağlamda evsizler demokratik toplumda, seslerini duyurabilecekleri temsil mekanizmalarından yoksundur. Türkiye’de evsizlerin niceliksel büyüklüğüne dair net bir sayı vermek mümkün değildir. Yapılan araştırmalar ve uygulamalarda ulaşılan evsizlere yönelik oluşturulan veri tabanları, mahallî kaynaklar olup, evsizlik evrenini temsil eden genelleştirilebilir veriler değildir. Yapılan araştırmalarda ve uygulamada hizmet veren birim müracaatlarında, evsizler arasında %75-90 arasında bir oranla değişen erkek evsiz sayısı yüksektir. Evsiz bireylerin çeşitli sağlık sorunları bulunmakta ve çoğunun hiçbir geliri bulunmamaktadır. Türkiye genelini kapsayan evsizlik araştırması bulunmamaktadır.

Türkiye’de evsizlere yönelik çalışmaları iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi uygulamada evsizlere yönelik merkezî yönetimler ile belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleridir. Bunun yanı sıra gönüllülük esasına dayalı sosyal sorumluluk projeleri çok yaygın olmamakla birlikte uygulamalar arasında yer almaktadır. İkinci olarak özellikle akademik çalışmalar niteliğinde tez, makale ve bildiri niteliğindeki çalışmalardır. Çalışmaların sayısı sınırlı olmakla birlikte Türkiye’deki evsizlere yönelik genel bilgileri içermesi kapsamında, evsizlik ölümleri, evsizliğin sebepleri, evsizlik profilleri ve hizmet eleştirileri, önem arz etmektedir.

Türkiye’de yoksul, evsiz, engelli, yaşlı, çocuk, kadın, işsizlerin desteklenmelerine yönelik gerek Anayasa’da ve gerekse de yasalarda gerekli düzenlemeler mevcuttur. Yasalar ülke genelinde başta devlet kurumları bakanlıklar, yerel yönetimler olmak üzere görevlendirilirken, alanda faaliyet gösteren STK’ların önemli derecede sosyal yardım ve hizmet alanında var olan boşlukları doldurucu uygulamaları bulunmaktadır. Evsizlik uygulamalarında ise özel sektörün hizmet sunumlarına dâhil olmadığı görülmektedir. Yasal zorunluluğun olması münasebetiyle uygulamada var olan evsizlere yönelik çalışmalar değerlendirildiğinde uygulamaların sosyal yardım aşamasından sosyal hizmet aşamasına geçemediği, sürdürülebilir çalışmaların yapılmadığı, evsizlerin topluma uyum sağlayabilmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulmadığı, evsizlik öncesi dönemde yeterli koruyucu-önleyici çalışmaların bulunmadığı, vaka odaklı çalışmaların eksikliği görülmektedir. Evsiz bireylerin toplumla bütünleşebilmeleri için birey-çevre etkileşimini sağlayacak bir ekosisteme ihtiyaç vardır. Bu ekosistemin oluşturulabilmesi için;

- Sosyal düzeyde bireyin yakın çevresi ve aile ilişkilerine,
- Sistem düzeyinde özel yasal düzenlemelere, kurumsal örgütlenmelere, yeterli sayıda ve yetkin meslek personellerine, yeterli kurumsal kaynaklara, kurumlar arası ilişkilere,
- Bireysel düzeyde bireylerin yeteneklerinin keşfedilerek, bilgi ve becerilerinin artırılmasına odaklanılması gerekmektedir.

Bu türden çalışma bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılamada, yakın çevre ilişkilerinin geliştirilmesinde, sistemsal arızaların giderilmesinde, bireylerin kendilerini ifade ederek toplumla bütünleşebilmelerini sağlayacak düzenlemeleri içermektedir.

2.10.2.1. Merkezî ve yerel yönetim uygulamaları

Merkezî ve yerel yönetim kurumları sosyal politika ve hizmet uygulamalarının birinci düzeyde icracısı olmaları nedeniyle, özellikle dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarının

karşılabilmesi için hayati öneme sahip hizmetleri sunmaktadır. Merkezî yönetimler toplumun geneline ait sosyal politikaların uygulanmasında düzenleyici, standartlaştırıcı, denetleyici, uygulayıcı yönleriyle öne çıkarken, yerel yönetimler daha çok merkezî yönetimin belirlediği çerçevede spesifik alanlarda yerel düzeydeki ihtiyaçların karşılanması hususunda merkezî uygulamaların boşluklarını doldurucu, esnek yapısıyla, ihtiyaçların istenilen zaman ve yerde karşılanmasını sağlayan, uygulamaları bölge halkının hizmetine sunmaktadır.

Türkiye’de belediyelerin, valiliklerin, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nin evsizlere yönelik hazırlamış olduğu bir rapor bulunmaktadır. TBMM’nin İnsan Hakları İnceleme Komisyonu tarafından 2010 yılında Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi (AŞTİ)’de, yapılan şikâyetler üzerine, 200 evsiz bireyin dâhil edildiği çalışma sonucunda rapor hazırlanmıştır. Çalışmada öncelikle valilik ve belediye ile evsizlere yönelik yapılan hizmetler hakkında yazışmalar sağlanmıştır. Ankara Valiliğinin emniyet birimleriyle yapmış olduğu çalışma sonucunda barınacak bir yeri olmayan 58 kişinin tespit edildiği ve bunlarında herhangi bir taciz, tecavüz gibi olumsuz bir durumla karşılaşmadıkları açıklanmıştır. Rapor kapsamında Ankara Valiliğinin dönemin Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)’in evsizlere yönelik yaptığı hizmetleri araştırmak maksadıyla inceleme başlatmış, 2828 Sayılı SHÇEK mevzuatı kapsamında evsiz hizmetlerine yönelik bir merkezin tanımlanmadığı belirtilmiştir. Ankara’da bulunan ve sokakta yaşayan ve çalışan çocuklara yönelik hizmetler veren Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezi ile Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezinin valilik kararıyla 2008 yılına kadar evsiz bireylere hizmet verdiği tespit edilmiş, personel ve bakım desteğinin maliyetli olması nedeniyle kapatılmıştır. Raporda ayrıca Ankara Valiliği’nin kış aylarında evsiz bireylerin sokakta kalmalarını önlemek amacıyla otellere yönlendirildiği ve ücretlerinin de SYDV tarafından karşılandığı belirtilmektedir (TBMM Rapor, 2010: 2). TBMM yetkililerinin durum özelinde yapmış olduğu inceleme, evsizlik konusunun Türkiye’de başka kurumların kendisini sorumlu hissetmediğinin bir kanıtı niteliğindedir. SHÇEK kapsamında evsizlere yönelik hizmet kurumunun kaynak yetersizliğinden dolayı kapatılması sosyal sorunlarla mücadelede yetkili bir kurum için ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Anakara Büyük Şehir Belediyesinin evsizlere barınma hizmeti sağlamak amacıyla 2009 yılında “Barınma Evi” açmıştır. Barınma Evinde yedi gün 24 saat 365 gün esasına dayalı olarak zihinsel, bedensel, psikolojik, sosyal problemi olan evsiz bireylerin barınma, giysi, gıda, hijyen gibi ihtiyaçları karşılanmakta olup 18 yaş üstü evsiz bireyler kabul edilmekte ve toplamda ise 70 yatak kapasitesiyle hizmet vermektedir. TBMM raporunda barınma merkezi kabulünde ise psikiyatrik hastalar ile engelli olan evsiz bireylerin sağlık hizmeti verilmediğinden dolayı kabul edilmedikleri belirtilmektedir (TBMM. Rapor, 2010: 3; www.ankara.bel.tr).

AŞTİ’de yapılan incelemeler sonucunda burada kalan evsiz bireylerin sayısı hakkında net bir bilgi elde edilememiştir. Kalanların sayısı kış aylarında artmakta olup, evsiz bireylerin hijyen ihtiyaçları AŞTİ görevlileri tarafından sağlanmaktadır. Evsiz bireylerin

burada kalmalarına yönelik idare bir sıkıntı oluşturmamakta ancak, yetkililerin bildirdiğine göre, görüntü kirliliği meydana gelmektedir. AŞTİ’de kalanlar arasında kimsesiz evsizlerin ilk sırada olduğu, burada dilencilik yaptıkları, banklarda yattıkları, erkek evsizlerin sayısının kadınlardan çok daha fazla olduğu, evsizler arasında engelli bireylerin bulunduğu belirtilmektedir. Kurumların verdiği hizmetlerin yetersiz ve kalitesiz olduğu, yerel yönetimlerin kapasitelerinin artırılması gerektiği, merkezî hükümetin de barınma konusunda yapılar oluşturulmasının zorunlu olduğu önemle vurgulanmaktadır (TBMM Rapor, 2018: 7-8). Evsizlerin otogarlarda her türlü ihmal ve istismara açık, güvenlikten yoksun bir şekilde kalmaları da evsizlerin temel ihtiyaçlarının dahi karşılanmadığını ortaya koymaktadır.

TBMM raporu sistem düzeyinde eksikliklere işaret etmektedir. Evsiz bireyleri barındırabilecek, mevzuatta, bir merkezin olmaması ve çocuklara yönelik hizmet veren bir birimin de kaynak yetersizliğinden dolayı kapatılması örgütsel yeterlilik bağlamında önlemlerin alınmasını elzem kılmaktadır. Raporda büyükşehir belediyesinin psikiyatrik hastaları kabul etmedikleri ve sağlık hizmeti verilmediği belirtilmektedir. Bu durum bireylerin bütüncül ihtiyaçlarına göre hizmet sunumlarını gerçekleştirecek veya gerekli yönlendirmelerin görevli personeller eşliğinde takibinin sağlanarak sonuçlandırılacağı bir hizmeti gerekli kılmaktadır.

Dönemin ASPB bakanı tarafından Ocak 2017’de tüm valiliklere yollanmak üzere bir genelge yayımlanmıştır. Genelgeye göre, soğuk kış şartlarında sokakta kalan, kimsesiz, barınacak bir yeri olmayan vatandaşların barınma, gıda, giyim ve hijyen ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için SYDV başkanlıklarına evsiz bireylerin tespit edilmesi, tespit edilen kişilerin kamu misafirhanelerine yerleştirilmeleri, buralarda yer olmaması durumunda otel ve pansiyonlarda barınmalarının sağlanması hususunda önlemlerin uygulanması talimatı yer almaktadır. Genelge ayrıca Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemine Evsizlere yönelik proje desteği adı altında veri girişinin SYDV’ler tarafından yapılarak kaynak talebinde bulunabileceğini belirtmektedir. Geç kalınmış bir önlem olmakla beraber, hizmetin sağlanabilmesinin kaynak düzeyine indirilmesi, bununla ilgili ulusal bir stratejinin oluşturulmadığı, kaynakların ne düzeyde kullanılacağıyla ilgili bir düzenlemenin bulunmadığı anlamına gelmektedir.

İzmir Büyük Şehir Belediyesi evsizlere yönelik olarak Müyesser Tufan Güçsüzler Evi’nde, daha önce ASPB’ye bağlı, 2006 yılından beri hizmet sağlamaktadır. 07.08.2018 tarihinde yapılan telefon görüşmesinden alınan bilgilere göre;

“Güçsüzler Evi 9 odalı, 45 yatak kapasitesine sahip, odalar 5’er kişilik ayrıca, kışın kapasitenin yeterli olmaması nedeniyle yerlere yatak açılmakta ve barınma için 3 seyyar barınma mekânı daha eklenerek, kapasite yaklaşık 120’ye çıkarılmaktadır. Kurumda en fazla 3 ay kalınabilmekte, 3 gün üst üste gelmeyen, alkol kullanan, kurumda kalan diğer bireylerle geçimsizlik yaşayan bireyler kurumdan çıkarılmaktadır. Kurumda toplam 10 kişi çalışmaktadır. Eğitim durumları ise kurum sorumlusu lisans mezunu sosyal çalışmacı, vardiya amiri, güvenlik görevlileri, bakım elemanı ve temizlik görevlisidir. Bu kişiler ise lise ve ortaokul mezunudur. Kurumda verilen başlıca hizmetler arasında başta barınma, giyim, gıda desteği ile sağlık yönlendirmeleri yapılmaktadır. Kurumda kalan evsiz bireyler arasında en fazla sıkıntı madde bağımlılarına yönelik yaşanmakta, kurallara uyulmadığı gerekçesiyle kurumdan çıkarılmaktadır, ifadeleri yer almaktadır.” (www.izmir.bel.tr; İdare Amiri, telefon görüşmesi, 07.08.2018).

Kurum evsizlerin barınma konusundaki ihtiyaçlarını karşılamakta, İzmir’de önemli bir görevi yerine getirmektedir. Ancak evsizlerin toplumla yeniden bağlarının kurulması için yetersiz kalmaktadır. Ayrıca madde bağımlılarına yönelik hizmet veren kurumların ülke genelinde yaygınlaşmaması ile kapasite sınırlılıkları madde bağımlısı olan evsiz bireylerin, evsizlere yönelik hizmet veren barınma merkezlerinde kabul edilmemeleri bu bireylerin daha fazla sokağın güvenliksiz ortamlarını deneyimlemelerine sebep olmaktadır.

Bursa Büyük Şehir Belediyesi evsizlere hizmet vermek amacıyla eski Köy Hizmetleri Binasını 2009 yılında hizmete açmıştır. Hizmet binası Kasım ayında açılmakta ve Nisan ayının başlamasıyla birlikte hizmetlerini, yılda toplamda 6 ay süreyle, tamamlamaktadır. Toplam barınma kapasitesi 150 olan hizmet merkezinde yıllık yaklaşık 400 evsiz bireye yardım sağlanmaktadır. Yardımlar arasında başta barınma olmak üzere, giyim, gıda ve hijyen düzeyinde destek verilmektedir (www.bursa.bel.tr; 07.08.2018 tarihli telefon görüşmesi). Belediyeğe bağlı Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığının Yönetmeliğinde merkezin görevleri belirtilmektedir. Yönetmeliğe göre;

- 18 yaş üstünde bulunan ve temel gereksinimlerini karşılama düzeyinde sıkıntı yaşayan sokakta kalan evsiz bireylerin toplumsal dışlanma süreçlerine girmeden destek sağlayarak yatılı hizmet vermek,
- Merkez hizmetinden yararlanan bireylere danışmanlık ve rehberlik hizmeti sağlamak ve topluma yeniden katılımlarını sağlayacak önlemler almak,
- Bedensel, ruhsal ve sosyal problemlerini çözüme kavuşturarak, gerekli önlemleri almak, gelişimlerini sağlayarak hayattan beklentilerini yükseltmek,
- Merkez personellerinin hizmet içi eğitimlerini sağlamak, olarak açıklanmaktadır (www.bursa.bel.tr).

Belediye Basın bülteninde yer alan haberlere göre, merkezde kalanların %80’i il dışından gelmekte ve Marmara Bölgesi’nden gelerek merkezde kalanların sayısının %20’lik bir oran oluşturduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra vatandaşların evsiz bireylere bakış açısında olumlu gelişmeler sağlamak amacıyla normal barınma hizmetlerinin dışında vatandaşların finansörlüğünde balık ziyafetlerinin yapıldığını ve bu sayede evsizlere yönelik toplumsal dayanışmanın sağlanmaya çalışıldığı belirtilmektedir. Ayrıca haber bültenlerindeki diğer verilere göre evsizler merkezde spor faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri futbol sahasına da sahipler. Merkezde kalan vatandaşlarla yapılan görüşmelerin haberlere yansıdığı kadarıyla memnuniyet ifadeleri yüksek oranda. Belediye başkanının haber bültenlerine yansıyan ifadelerine göre merkezde kalan evsizlerden gelen bütün talepleri değerlendirdikleri ve imkânlar dâhilinde de taleplerin karşılanmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Merkezin Bursa’da ilk olduğu ikinci olarak Karacabey İlçesinde de barınma ve gıda ihtiyacının karşılanması amacıyla barınma merkezi ve aşevinin temellerinin 2017 yılında atıldığı internet sitesindeki haberler arasında yer almaktadır (www.bursa.bel.tr). Bursa Büyükşehir Belediyesi yetkilileri evsizlere yönelik hizmetlerinde barınma, gıda gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması yanında serbest zaman aktivitelerine yönelik etkinlikler oluşturması önemlidir. Evsiz bireylerin bağlarından kopuk stresli bir hayatı deneyimledikleri düşünüldüğünde spor etkinlikleri ile finansmanı toplumun diğer üyeleri tarafından desteklenen etkinlikleri

belediyenin organize etmesi toplumsal farkındalık ve dayanışmanın oluşturulmasına katkı sağlamakta, evsiz bireylerin toplumsal adaptasyonunu sağlamaktadır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Resmî İnternet sitesinde 2017 yılı yıllık Raporuna göre belediyeye bağlı "Barınma, Konaklama ve Sosyal Yardım Merkezi" bulunmaktadır. Merkezde verilen başlıca hizmetler arasında;

- Acil ihtiyaçların karşılanması ve kişisel mağduriyet ortadan kaldırılncaya kadar destek sağlanması,
- Sağlık problemleri olanların tedavi ettirilmesi,
- Ayni-nakdi transferlerin sağlanması, sosyal inceleme raporlarının hazırlanması,
- Yakın akraba ve aile çevresiyle irtibata geçilmesi,
- Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına dâhil olmayan bireylerin gerekli işlemlerinin yapılması için ilgili yerlere müracaat edilmesi,
- Nüfus cüzdanı olmayanlara kimlik kartı çıkarılması gibi faaliyetler bulunmaktadır.

Merkez 2017 yılının başında yenileme faaliyetlerini tamamlamış ve 82 kişilik, evsiz kapasitesi 40+4, kapasitesiyle merkezde yılsonuna kadar farklı cinsiyet ve yaş gruplarından toplamda 828 vatandaş barındırılmıştır (www.kocaeli.bel.tr). Barınma merkezinde meslek elemanı olarak görev yapan bir personelle yapılan telefon görüşmesine göre;

"Merkez 2012 yılında kurulmuştur. Evsizlerin barındırılması için toplamda 44 kişilik bir kapasitemiz mevcut ancak, soğuk kış aylarında bu kapasiteyi, ek yataklar oluşturarak, artırabiliyoruz. Barınma merkezinde mesai saatleri dışında veya hafta sonlarında evinde eşi tarafından şiddet gören kadınların 1-2 günlük barınmaları ve 60 yaş üstü bireylerin geçici barınmaları sağlanmaktadır. Mesai saatlerinde gelen kadın evsiz bireyler ise kadın sığınma evlerine yönlendirilmektedir. Evsiz erkek bireylerin kuruma müracaatları yapıldıktan sonra, bulaşıcı hastalığının olup olmadığını tespit etmek için, 2 gün içinde kan ve idrar tahlilleri yapılır. Merkezimizde doktor yok ancak, görevli hemşiremiz tarafından dış sağlık kontrolleri yapılmaktadır." (Meslek elemanı, telefon görüşmesi, 08.08.2018).

Uzman görüşlerinde merkezin, sağlık taraması, barınma hizmeti ve diğer merkezî yönetim birimlerine ait sosyal hizmet kurumlarının, belirli saatlerde hizmet vermemesinden dolayı, huzurevi ve kadın konuk evi vb., tampon kurum olarak hizmet sunumu yaptığı ortaya çıkmaktadır.

"Merkezimizde bilgisayar tabanında oluşturulan kayıttan sonra bireylerin kurumda kalıp kalamayacaklarına ilişkin komisyon oluşturulur. Genellikle akli dengesi yerinde olmayan ve şizofren hastalarının kuruma kabulleri reddedilir. Bu kişilerin acil ihtiyaçları gıda, giysi, temizlik gibi karşılandıktan sonra kurumdan çıkışı sağlanır. Bazı durumlarda rehabilitasyon merkezlerine yönlendirdiğimiz de olmaktadır. Şizofrenlerle ilgili 1-2 günlük geçici barınma sağlandıktan sonra hastane sosyal hizmet birimi yetkilisiyle görüşüyoruz. Madde bağımlılarına yönelik olarak maalesef uzun süreli barındırabilme imkânımız yok, çünkü ne zaman ne yapacakları belli olmuyor, diğer bireylere zarar verme olasılıkları çok fazla, Madde bağımlısı evsiz bireylere, ilde Alkol ve Madde Bağımlılığı Merkezi (AMATEM) olmadığı için, bireyleri İstanbul'a yönlendiriyoruz fakat hiçbiri kendi rızalarıyla tedavi olmak istemiyor." (Meslek elemanı, telefon görüşmesi, 08.08.2018).

Merkezin bilgi teknolojilerinden yararlandığı, mesleki değerlendirmelere ait komisyon çalışmalarının bulunduğu, belli nitelikleri taşıyan bireylere yönelik kurumsal danışmanlık ve yönlendirme hizmetleriyle, gıda, giyim ve hijyen hizmetlerinin sağlandığı, özellikle davranışsal sorunlar yaşayan bireylerin madde bağımlısı bireylere ait il genelinde, ilgili, hizmet birimlerinin bulunmamasından dolayı bireylerin hayatlarında istendik düzeyde

katkı sağlanamadığı ve bu durumun belirtilen bireylerin tedavi olma hususunda kendi rızalarının da olmamasından kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.

“Kurumda kalma şartının en önemli belirleyicisi bireylerin kendi öz bakımlarını yapabilmeleridir. Çok yaşlı insanlar geliyor, bunları huzurevlerine yönlendiriyoruz, ancak sosyal hizmetlerin doluluk oranlarının çok fazla olması nedeniyle, kuruma yerleşene kadar barınma merkezlerinde kalmaları sağlanıyor. Yaşlı insanlar tuvalet ihtiyaçlarını gideremiyorlar, burada görev yapan bakım personelleri yardımcı oluyor. Yaşlı bireylerin saç tıraşı, beden temizliği, geliri olmayanların ilaçları alınıyor. Evsiz bireylere yönelik sosyal aktivite hizmetlerimiz yok. Evsiz bireylerin sosyal alanları televizyon, çay, kahve, kendilerine ait dolaptan oluşmaktadır. Belediye hizmetleri içinde meslek kursları var, fakat evsiz bireyleri buralara götüremiyoruz. İçlerinde çok yeteneklileri var, ancak kesici, delici aletlerle çalışıyorlar ve birbirlerine zarar vermelerinden korkuyoruz. Zaten bireyler arasında bu türden meslek eğitimi talebi de gelmiyor.” (Meslek elemanı, telefon görüşmesi, 08.08.2018).

Bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaları kurumun hizmetlerinden yararlanmak için ön şart olarak görülmesi, özellikle bireysel ihtiyaçlarını karşılama hususunda yetersiz olan bireylerin mağdur olmasına ve il genelinde bu türden durumları olan bireylerin yeterli düzeyde destek mekanizmalarından yararlanamamasına sebep olmaktadır. Sosyal aktivite eksikliği, evsizlere yönelik yetenek geliştirici hizmetlerde gerekli uyarlamaların yapılmaması ve bireysel talep noksanlığı evsiz bireylerin toplumla yeniden uyum sağlamasını engelleyen bir durumu meydana getirmektedir.

“Kalanlar sürekli bir şekilde sirkülasyon halinde, uzun süreli kalma durumu söz konusu değil. Uzun süreli kalanlar huzurevini bekleyen yaşlı bireyler. Hizmet alanımız uzun süreli aktivite yapmaya müsait değil. Bireylerin kalma sürelerini vaka bazında yaptığımız değerlendirmelere göre belirliyoruz. Hizmetlerin sürdürülebilmesi için kurumlar arası desteğe ihtiyaç var. Kurumsal kapasitemiz sınırlı kalmaktadır.

Merkezde birim sorumlusu yanılmıyorsam işletme mezunu, 2 sosyolog, 2 temizlik elemanı, 4 büro elemanı bulunmakta. 8'er saatten 3 vardiya şeklinde kurum işlemekte, kurumumuzda psikolog yok, psikoloğa hem evsiz bireylerin hem de biz çalışanların çok ihtiyacı var.” ifadesinde bulunmuştur.” (08.08.2018 tarihli telefon görüşmesi).

Görüşmeden çıkarılacak değerlendirmeye göre kurumsal kapasite mekânsal, mesleki ve kaynak sağlama düzeyinde yeterli değildir. Akıl ve ruh hastası bireylere yeterli ölçüde imkân sağlanamamaktadır. Birincil ihtiyaçların giderilmesinde barınma giyim, gıda ihtiyaçları sağlanmakta bu durum evsizlerin hayati noktada tehlikeye girmesini önlemektedir. Bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için gerekli bağların kurulması evsiz bireyler için hayati önem taşıyan bir hizmettir. Belirtilen kapsamda, nüfus cüzdanının çıkarılması, GSS işlemlerinin yapılması, aileleriyle yeniden görüşme sağlanması gibi, önemli çalışmalar. Ancak, evsiz bireylerin kendi güçleriyle toplumsal adaptasyonunu sağlama da yetersizdir. Resmî olarak hak etmelerine rağmen yaşlıların ve kadınların huzur evinde ve kadın konuk evlerindeki kapasite sınırlılıkları nedeniyle bu merkezlere müracaat etmeleri hem bu merkezlerin hak kapsamında olmayan evsiz bireylere hizmet vermesini sınırlandırmakta hem de bu merkezlerde görev yapan çalışmacıların yükünü artırmaktadır. Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi'nin hizmetleri evsiz bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için hayati öneme sahiptir ve iyi niyetli uygulamalardır. Topluma uyum programlarının oluşturulması, evsiz bireylerin güçlü yönlerinin keşfedilerek mesleki, sosyal ve psişik düzeyde gelişimlerinin sağlanması düzeyinde destekleyici, rehabilitasyona yönelik hizmetlere ihtiyaç vardır.

İ.B.B. Aralık 2017 ile Mart 2018 tarihleri arasında kış döneminde sokakta kalan evsiz bireylere yönelik her yıl olduğu gibi, Esenyurt İSTAÇ misafirhanesinde, yardım desteği sağlamaya devam etmektedir. Evsiz bireylerin hizmetlerden yararlandırılmaları kişisel müracaat ve vatandaşların 153'e yaptıkları ihbarları ile gerçekleşmektedir. Zabıta ekipleri gelen ihbarları değerlendirmekte ve evsiz bireyi bulunduğu yerden alarak barınma merkezine getirmektedir. Belediyeye bağlı hizmet veren çeşitli misafirhanelerde ve spor merkezlerinde evsizlerin başta barınma olmak üzere, yiyecek, sağlık, hijyen, giysi, gerekli hallerde hastaneye sevk, ailesine veya memleketine geri gönderme, ihtiyaca göre huzurevi, rehabilitasyon merkezi veya kadın konuk evine yerleştirme gibi her türlü ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu kapsamda belediyenin barınma hizmetlerinden bu kış 1306 evsiz birey yararlandırılmıştır. İ.B.B. Darülaceze Müdürlüğü'nün koordinesiyle uygulanan barınma desteği kapsamında 18 yaş altı bireyler yurtlara yerleştirilmekte, kadınların ise, Darülaceze Müdürlüğüne bağlı Kayışdağı merkezinde, farklı bir yerde kalmaları sağlanmaktadır. İBB'nin Zeytinburnu Spor Kompleksi ve Kayışdağı Darülaceze'de ağırladığı evsiz vatandaşlara ayrıca, temiz kıyafet, reçete, ilaç, acil müdahale ve sağlık hizmetlerinin yanı sıra, gerektiğinde hastanelere sevk, memlekete gönderme, huzurevi ve bakımevine yerleştirme, aileye teslim etme ve kadınları kadın konuk evine yerleştirme gibi hizmetler de ücretsiz olarak verilmektedir (www.ibb.istanbul).

Birincil düzeyde ihtiyaçları karşılama adına yapılan uygulamalar çok önemlidir, ancak bireylerin evsizlik sarmalından kurtulabilmeleri için ikinci ve üçüncü düzey uygulamalara ihtiyacı vardır. Aile ve akraba bağlarından kopuk yaşayan, mesleki ve temel eğitimi olmayan, sosyalleşememiş evsiz bireylerin yeniden topluma kazandırılması için rehabilitasyona ihtiyacı bulunmaktadır.

2.10.2.2. STK uygulamaları, özel sektörün önemi ve bireysel inisiyatif

STK'lar bir toplum içinde, sivil inisiyatif temelli ve toplumun ihtiyacı olan sosyal, kültürel, çevresel, ekonomik düzeyde meydana gelen sorunların çözülebilmesi, toplumsal farkındalığın artırılması ve sorumlu vatandaş olmanın gereklerinin yerine getirilmesi amacıyla faaliyetlerde bulunan, kâr amacı gütmeyen, dayanışmanın en önemli güç olduğu örgütler olarak tanımlanabilir.

STK'ların kâr amacı gütmemesi ve merkezî yönetim uygulamalarının dışında özel sektör anlayışından farklı yöntemlerle işletilmesi, gönüllülük bilincinin toplumda gelişmesine katkı sağlayarak adanmışlık duygusunun bireyler üzerinde gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum, insan unsurunu STK'ların en önemli destek sağlayan aktörü haline getirmiştir (Güngör, 2016: 22). Türkiye'de evsizlik alanında sosyal yardım ve hizmet uygulamalarıyla katkı sağlayan dernek çalışmaları bulunmaktadır. Bu başlık altında STK düzeyinde kurumsal çalışmalar ile örgütsel yapısı bulunmayan gönüllü uygulamalara yer verilecek ve özel sektörün alana yapacağı katkı bağlamında değerlendirmelerde bulunulmaktadır.

Yapılan çalışmalar arasında, Emek ve Adalet Platformu tarafından 2011 yılında evsizlere yönelik hazırlanan raporun üçüncü bölümü olan talepler kısmında, evsizlere yönelik, öncelikli olarak üç büyük ilde, yılın 365 günü ve 24 saat esasına dayalı olarak barınak

hizmetlerinin sağlanması talep edilmektedir. Bu merkezlerde sosyal çalışmacıların görevlendirilmesi, İBB'nin ve Ankara'da kamu kurumlarının vermiş olduğu hizmetlerin iyileştirilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Barınak merkezlerinin açılıncaya kadar valilik ve belediyelerin otel ve daire gibi mekânların kiralanarak evsizlere tahsis edilmesi ve kısaca soğuk kış aylarında sığınabilecekleri bir yerin olmasını talep etmektedirler. Son olarak sokakta yaşayan insanların kolayca ulaşabilecekleri kurumsal bir telefon servisi hizmetinin oluşturularak bu servislerin emniyet, sağlık ve oluşturulacak olan sosyal servisle koordineli bir şekilde çalışması gerektiği belirtilmektedir (Emek ve Adalet Platformu Rapor, 2011: 15). Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere evsizlerin temel hayat kaynaklarının sağlanmasında hizmetlerin yeterli olmadığı üzerinde durulmaktadır.

Raporda, evsiz nüfusunun heterojen bir yapıya sahip olması nedeniyle bireysel düzeyde farklı ihtiyaçlarının olduğunu, farklı ihtiyaçların karşılanabilmesi için farklı kurumsal yapılanmalara gereksinim duyulduğu üzerinde durulmaktadır. Çocuklu aileler ile yalnız yaşayan bekâr veya boşanmış dul bireylerin, madde bağımlıların, akli dengesi yerinde olmayanlar ile süregelen hastalığı olanların aynı mekânı paylaşmaları uygulamada bazı sıkıntılar doğurabilmektedir. Akıl ve ruh sağlığı yerinde olmayan bireylerin kolluk kuvvetleri aracılığıyla akıl ve ruh sağlığı tedavi merkezlerinde tedavileri tamamlandıktan sonra sosyal hizmetlere bağlı rehabilitasyon merkezlerine yerleştirilmesi gerektiği, ancak uygulamada, ilgili mevzuatta belirtilmesine rağmen, işlerlik kazanmadığı belirtilmektedir. Evsizlerin topluma kazandırılması için uygulamanın bulunmadığını mevcut uygulamaların ise krizi ötelemekten başka bir durum olmadığını ve geçici çözümler düzeyinde kaldığı açıklanmaktadır (Emek ve Adalet Platformu Rapor, 2011: 15). Rapordan çıkarılan sonuç farklı evsiz gruplarının sorunlarının çözüme kavuşturulacağı örgütsel bir yapılanma ihtiyacının olması, kurumlar arası diyalog eksikliğinin hizmetlerin sürdürülebilirliğini kısıtladığı, kalıcı çözümlerin üretilmemesinin evsizlerin toplumla entegrasyonunu engellediğidir. Bu durum evsizlik hizmetlerinin nicelik ve nitelik olarak artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Raporda ortaya koyulan talepler ile Türkiye'de ve Dünyada yapılan akademik çalışmalar arasında ilişki söz konusudur. Evsiz bireylerin farklı özelliklere sahip olması nedeniyle servis sunumlarının, vaka düzeyinde çalışan ve bireysel çözümler üreten nitelikte olması gerekmektedir. Sürekli kalınabilecek barınak merkezlerinin olmaması ve var olan geçici toplanma merkezlerinin bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamaması sistem düzeyinde yeterli örgütsel yapılanmalara ve kaynaklara olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Evsizlerin topluma yeniden kazandırılması gerektiğine yönelik taleplerinde ise acil hizmetlerin yanında psiko-sosyal-eğitsel-mesleki gelişimi destekleyici hizmetlerle topluma yeniden adapte edici hizmetlere gereksinim duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Evsizlik konusunda önemli hizmetleri bulunan Şefkat-Der 1995 yılında kurulan bir STK'dır. Dernek 2018 yılında İstanbul merkez olmak üzere, Konya ve Gebze'de hizmet vermek üzere şubeler açmıştır. Bu merkezlerin toplam kapasitesi 400 olup, erkek, kadın ve aileler için toplamda 15 barınma merkezî faaliyetlerini sürdürmektedir. Derneğin kuruluş amacı sokakta korunmasız durumda bulunan evsizlere, şiddete ve cinsel istismara uğramış kadınlar ile hayat kadınlarına, sokak çocuklarına, sığınmacı ve mülteciler ile her

türlü yoksulluğun zor şartlarında insan hakları ihlaline uğrayan kesimlere yardım ve destek vermektir. Dernek Türkiye’de başta evsizlik olmak üzere diğer dezavantajlı kesimlerin haklarını korumak ve toplumda farkındalık oluşturmak amacıyla eylem, protesto, toplantılar düzenlemekte ve diğer sivil toplum kuruluşlarının evsizlik konusunda çalışma yapmaları için, teşvik etmektedir. Bu kapsamda 2000 yılının şubat ayında “Sokaklarda Açık Alanlarda Yaşama Eylemi” gerçekleştirmiştir. Eylem kapsamında kışın donarak ölen insanların zor durumuna dikkat çekmek amacıyla bir günlük açlık eylemi yapılmıştır. 2002 yılının ocak ayında “Dünya’da ve Türkiye’de Sokaklarda Yaşayan Barınmasız Aç İnsanlar Kalmasın, Kimse Açlıktan ve Donarak Ölmesin Mitingi” farkındalık oluşturmak amacıyla yapılan konuyla alakalı ilk miting özelliği taşımaktadır. Ayrıca dernek yetkililerinin TV kanallarında ve çeşitli konferanslarda evsizlerin toplumsal farkındalığını artırmak amacıyla çalışmalarını bulundurmaktadır (www.sefkatder.org). Derneğe özellikle İstanbul’daki birçok kurumdan huzurevi, hastane sosyal hizmet birimleri, belediye sosyal yardım işleri gibi, evsiz birey yönlendirmeleri olmakta ve bu kurumların evsizlik konusundaki ihtiyaçlarını da karşılamakta ve önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Derneğin faaliyetlerini yaygınlaştırabilmesi için gönüllü çalışanlara ve yeterli kaynağa ihtiyacı olduğu dernek yetkilileri tarafından belirtilmektedir.

Şefkat-Der yöneticisi Hayrettin Bulan ile yapılan telefon görüşmesinde merkez hakkında bilgi alınması sağlanmıştır. Görüşmeye göre;

“İstanbul Maltepe, Güngören, Şişhane, Fıruzağa semtlerinde her biri 20 kişilik kapasiteye sahip “Erkek Evsizler Evi” hizmet vermektedir. Kadınlara yönelik çocuklarıyla kalabilecekleri toplamda 30 kişi kapasiteli Esenyurt misafirhanesi, 10 kişi kapasiteli Beyoğlu “Kadın Misafirhanesi” bulunmaktadır. Beyoğlu’nda evsiz ailelerin barınabilmeleri için 10 kişilik kapasiteye sahip “Aile Barınma Evi”, Çayırova’da genel olarak açılmış ihtiyaca göre uyarlanabilen belli zamanlarda evsiz erkeklerin belli zamanlarda da evsiz ailelerin kalabilecekleri “Barınma Evi” hizmetlerine devam etmektedir.

Barınma evleri ve misafirhanelerin yanında anlaşmalı olunan pansiyonlarda düşük ücretler karşılığında evsiz bireylerin kalmalarına da destek sağlanmakta ve eve çıkmak isteyen evsiz bireylerin ev eşyası ve 2-3 aylık kira yardımıyla desteklenmesi sağlanmaktadır. Dernek Konya’da da faaliyetlerini sürdürmekte ve Selçuk, Karatay, Meram’da her biri 20 kişi kapasiteli “Kadın Misafirhanesi”, Meram ilçesinde 80 kişi kapasiteli “Evsizler Misafirhanesi” bulunmaktadır. Dernek hizmetlerinden bir yıl içinde 1000 kişi yararlanmaktadır. Derneğin kaynakları duyarlı vatandaşların bağışları, resmî ve fahri üyelerimiz ile gönüllülerin destekleriyle yürütülmektedir. Barınma hizmetinin haricinde Beyoğlu ilçesinde 4 yıldır günlük 250-300 evsize yemek dağıtımı yapılmakta, bunun yanı sıra kıyafet, battaniye, uyku tulumu gibi eşyalar verilmektedir.” (Dernek yetkilisi, telefon görüşmesi, 08.08.2018) açıklamasında bulunmuştur.

Derneğin aile, kadın ve erkek evsizlere yönelik farklı merkezlerde misafirhane ve barınma evleri açması, ailenin bütünlüğünün korunması, kadınların mahremiyetine saygı duyulması bağlamında önemlidir. Derneğin farkındalık oluşturmak ve toplumun evsizlere bakışını değiştirmek, ötekileştirmenin sonucunda damgalanan bireylerin acılarını dindirmek için toplum örgütlenmesi adına oluşturduğu çalışmalar önemlidir ve ilk uygulama niteliği taşımaktadır. Derneğin çalışanları arasında gönüllülerin olması ve gönüllülüğü teşvik edici çalışmaları toplumsal duyarlılığı artırmaktadır. Derneğin sosyolog, psikolog gibi sosyal çalışmacıları çalıştıramaması, kaynaklarının kısıtlı olması yardımların sosyal yardımlardan sosyal hizmet boyutuna taşınmasına engel durum teşkil

etmektedir. Derneğin çalışmaları birincil düzey ihtiyaçların karşılanması hususunda etkili çalışmalardır.

Üsküdar'da Erdemliler Dayanışması Derneği 2015 yılında açılmıştır. İlk başlarda 15 kişilik barınma kapasitesi dernek binasının tadilat gerektirmesinden dolayı boşaltılmış mevcutta 8 kişilik barınma kapasitesiyle hizmet vermektedir. Derneğin başlıca faaliyetleri arasında, sabahları kahvaltı ve duş olanağı, giysi, battaniye yardımı, bazı günlerde gönüllü vatandaşlarla birlikte sokaklarda çorba dağıtımı, sağlık sorunları olanlar ile madde bağımlılarının tedavilerinin yaptırılması gibi yardım hizmetleri bulunmaktadır. Barınma evinde erkeklerin barınmalarına yönelik hizmetler sağlanmaktadır. Kadın müracaat eden olursa 2-3 günlük barınmaları sağlandıktan sonra diğer, kadınların barınmaları yönünde, hizmet sağlayan kurumlara yönlendirilmesi yapılmaktadır (erdayder.com). Derneğin kurucusu Erkan Alaca ile yapılan yapılan telefon görüşmesinde;

“Amacımız ayağa kaldırmak. Sokaklarda hiç kimsenin açlıktan öldüğünü görmedim. Bunların derdi boşlukta kaldıkları için bu duruma düşmüşler. Yaklaşık bugüne kadar 2000 evsiz bireyle görüştüm, yakın çevrelerinden sen aptalsın, sen işe yaramazsın, sen bir şey yapamazsın demişler. Derneğin personeli yok, derneğe müracaat eden evsizlerin bazıları temizlik, bazıları yemek işlerinde görevlendirilir. Bireysel ihtiyaçlarını kendileri hazırlar. Biz dernek çatısı altında barınma, kahvaltı, duş hizmetlerini vermekteyiz. Şu ana kadar sokak çalışmalarıyla birlikte 3000'e yakın evsizede yardım sağladık, barınma desteği olarak toplamda 1000 kişiye yardım sağlandı. İş bulduğumuz, ailesinin yanına gönderdiğimiz insanlar var. Biz dernek çatısı altında ayrıca el sanatları ve ahşap boyama faaliyetleri düzenliyoruz, amacımız evsiz bireyin bir şeylerle uğraşması, psikolojisini düzeltmesi, birçok gönüllü geliyor diyor ki biz şu kişiye iş bulduk, iş bulmak önemli değil önce bu kişilerin psikolojik yönden düzelmesi lazım, geçmiş hayat travmaları var, önce ruhsal dünyalarında bazı şeyler halledilmeli sonra dış dünyaya yönelmeli iş bulunmalı vesaire, kişiye iş buluyorsunuz sonrasında işten çıkıyor. Çünkü psikolojisi yerinde değil.

Toplunun evsizlere bakışında da sorun var, ben evsiz bireylere hizmet verirken birçok sorunla karşılaştım. Bunlar üzerinden rant elde ettiğimi söylediler. Bu adamların nesinden rant elde edeceğim. Bunlar konuşamıyor, asosyal olmuşlar, bardak tutamıyorlar, özel ilgiye ihtiyaç var, konuşmaya, dertlerini anlatmaya ihtiyaçları var. Mevcut yeri değiştirmek istiyorum yer bulmakta sıkıntı çekiyorum.” (Dernek yetkilisi, telefon görüşmesi, 09.08.2019). Açıklamasında bulundu.

Dernek bireylerin birincil ihtiyaçlarını karşılamakta, bireysel becerilerin geliştirilmesine ve psikolojik doyumun sağlanmasına yönelik el becerileri uğraşı faaliyetleri düzenlemektedir. Türkiye’de evsiz barınma merkezlerinde olmayan bir çalışmayı başlatması bağlamında önemlidir, bu tür faaliyetlerin diğer evsiz barınma merkezlerinde de uygulanması gerekmektedir. Derneğin kaynak sıkıntıları ve meslek personelinin olmaması ve fiziksel kapasite yetersizliği hizmetlerin çeşitlendirilmesini sınırlandırmaktadır.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, şiddet mağduru kadınların ve çocuklarının hayatlarında meydana gelen travmatik durumların etkisini azaltmak amacıyla İstanbul Beyoğlu’nda faaliyetlerine başlayan ve barınma faaliyetleri düzeyinde hizmetlerini sürdüren bir STK’dır. Vakıf hizmetlerinden 1995-1998 yılları arasında 350 kadın ve 250 çocuk yararlanmıştır. 2005 yılında Beyoğlu kaymakamlığının destekleriyle kurulan kadın dayanışma merkezinin, Mor Çatı tarafından işletilmesi teklifi üzerine vakıf burada da 2. hizmet biriminin faaliyetlerini sürdürmüştür. Merkezin gönüllüleri arasında profesyonel

meslek elemanları, sosyal çalışmacı, psikolog, avukat, bulunmaktadır. 2008 yılında Beyoğlu kaymakamlığının desteklerinin kesilmesi sonucu vakıf buradaki faaliyetlerini durdurarak, 2009 yılından itibaren Şişli’de faaliyetlerini yürütmektedir (www.morcati.org.tr). Sivil toplum alanında faaliyet gösteren bir vakıf olması, kamu kurumu desteğiyle faaliyetlerini belli bir dönem sürdürmüş olması ve meslek profesyonelleriyle gönüllülük esasına dayalı iş birliğinin yürütülmesi özellikle evsiz kadınların mağduriyetlerinin daha kalıcı olarak çözümlenebilmesi adına önemli bir oluşumdur.

1992 yılında kurulan Umut Çocukları Derneği ailelerinden yeteri kadar destek alamamış, ihmal, istismar edilmiş, günün büyük bir bölümünü sokakta geçirmek zorunda kalan veya suç gruplarına karışmış, alkol ve madde bağımlılığı olan çocuk ve gençlere destek olmak amacıyla çalışmalarda bulunmaktadır. Belirtilen amacı gerçekleştirmek amacıyla dernek faaliyetleri;

- Resmî ve özel kuruluşlarla işbirliği yapmak
- Çocuk ve gençlerin barınma, eğitim, sağlık ve mesleki alanlarda ihtiyaç duyduğu desteği sağlamak,
- Çocukların ve ailelerinin maddi ve manevi desteklenmesini sağlamak,
- Faaliyet gösteren diğer dernek ve vakıf çalışmalarını takip etmek, işbirliği yapmak, olarak açıklanmaktadır (wisealpha.wordpress.com).

Derneğin uygulama da gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler önemli olmakla birlikte faaliyetlerinin sürdürülebilir olması bağlamında sıkıntılar yaşadığı tahmin edilebilmektedir. İnternette elde edilen bilgilere göre derneğin en önemli destekçileri arasında HSBC bankası çalışanlarının, gönüllülük faaliyetleri, gösterilebilir. Sosyal sorumluluk projeleri kapsamında iftar yemeği buluşmaları, banka çalışanlarının organize ettiği tiyatro gösteriminin gelirlerinin dernek çalışanlarına hibe edilmesi, meslek atölyesi kurulması gibi önemli katkıları bulunmaktadır. Ayrıca derneğin faaliyetlerinden yararlanan çocuk ve gençlerin desteği ve performans sanatçısı Kırac DÖNMEZ’in gösteriminde sokakta hayatını geçirmenin zorlukları temalı tek kişilik gösteri farkındalık oluşturulması amacıyla yapılan çalışmalar arasındadır (www.facebook.com).

Dernek başkanı Ferhat ŞAHİN ile yapılan telefon görüşmesinde derneğin faaliyetleri hakkında birincil kaynaklardan veri elde edilmeye çalışılmıştır.

“Sokak çocuklarını giyindirme konusunda veya madde bağımlısı gençlere yönelik yaptığımız birçok projemiz var. Son olarak Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yaptığımız Bağımlılıktan Uzak Bir Hayat Projesi kapsamında 16- 20 yaş arası madde bağımlısı ve çalıştırılan gençlere yönelik mesleki eğitim çalışmaları yürüttük. Bu gençleri proje sonunda sokaktan kurtardık. Birisi hemşire oldu, birisi pastacı oldu, birisini meslek atölyelerine yönlendirerek sonrasında hayata tutunmaları sağlandı. Kapasitemiz daha fazla hizmet verme düzeyinde yetersizdir ve ihtiyacı karşılayamamaktayız. Çünkü yeterli destek alamıyoruz. Şu anda evsizleri de barındırıyoruz. Yaklaşık sınırları zorladığımızda Altmış kişiye barındırma hizmetlerinden yararlandırıyoruz. Kapasite durumu aslında o anki yürüttüğümüz projeye veya maddiyata veya kaynağa bağlı diyelim. Bizim faaliyetlerimiz şu ana kadar tamamen bağışlarla karşılanmakta, herhangi bir devlet desteği yok. Bir cemaate bağlı olmadığımız için tamamen gönüllülük temelinde, bağışlarla faaliyetlerimizi yürütmeye çalışıyoruz.” (Dernek yetkilisi, telefon görüşmesi, 07.09.2019).

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere dernek faaliyetleri çocuklara ve gençlere yönelik sosyal yardım, mesleki ve örgün eğitim desteği, barındırma hizmeti çerçevesinde şekillenmektedir. Derneğin merkezî yönetim birimleriyle yaptığı çalışmalarda, topluma tutunabilen gençlerin varlığı, kurumlar arası çalışma ortaklıklarının önemine dikkat çekmektedir. Derneğin hizmet sunduğu bireylere ait sayısal veriler ve hizmet uygulamalarıyla ilgili Ferhat Şahin'in ifadeleri açıklandığı gibidir;

“1992 yılından beri yüz binin üzerinde kişiye hizmet sunduk. Bakırköy’de merkezimiz var, burada giriş yapmış çıkmış sadece kimlik fotokopisi olan on bin kişi var. Ben 2011 yılında başkanlığı devraldım. Bende sokakta yaşayan gençlerden biriydim. Yüz bin rakamı genel bir rakam. Bunun çok üzerinde, hatta en son dernek olarak Hakkâri Yüksekova’ya gittik, orada 87 tane ihtiyaç sahibi eğitim gören gençle irtibat kurduk. Okula giden, eksikleri olan öğrencilere destek sağladık. Bir de bizim saha çalışmalarımız var. Yapmış olduğumuz çalışmalarla ilgili gazete arşivlerimiz var. 2001 yılı sonrası faaliyetleri kapsamakta orada bile bu yüz bin rakamının çok üstünde sayıya ulaştığımız görülebilir.” (Dernek yetkilisi, telefon görüşmesi, 07.09.2019).

Derneğin yurt içi çalışmalarının yanında çeşitli ülkelerde aynı sorunu yaşayan bireylere yönelik ortak çalışmaları bulunmaktadır. Belirtilen bağlamda farklı ülkelerin uygulama düzeyinde ortaya çıkan deneyimlerini, yurt içindeki faaliyetlere kaynak olduğu dernek başkanı tarafından ifade edilmektedir;

“Çalışmalarımız sadece yurt içini kapsamamakta yurt dışında da ortak yürüttüğümüz Berlin’de, Hollanda’da yaptığımız çalışmalar mevcut. 2010 yılında ben Almanya’ya gittim ve Almanya’da ki madde bağımlısı olan sokak çocukları ile Türkiye’de aynı durumda olan çocuk ve gençleri karşılaştırma fırsatım oldu. Almanya, Fransa, Hollanda ve İsveç’te üniversite ve dernekler düzeyinde ortak projelerimiz oldu. Yine bu üniversitelerden profesörler geldi ve gençlere yönelik eğitimler düzenleyerek hayata katılmaları sağlandı. Bu çalışmalar sonucunda evsiz gençlerin değerlendirmelerinden oluşan evsizliğin resimlendirilmesi sağlandı ve bu kitaplaştırılarak Fransa’da yayınlandı... Hollanda’dan her sene hocalar ve onların öğrencileri geliyor. Ancak bu sene Hollanda’yla yaşanan siyasi sıkıntılardan dolayı gelmediler.” (Dernek yetkilisi, telefon görüşmesi, 07.09.2019).

Derneğin farklı ülkelerin hizmetlerinin araştırılması ve ortak projeler kapsamında farklı ülkelerin evsizlik hizmeti alanında çalışmalar yapan meslek elemanlarının deneyimlerinin paylaşılması bağlamında yapılan işbirlikleri gerek Türkiye ölçeğinde gerekse de Dünyada evsizlere sunulan hizmetlerin nitelik yönünden geliştirilmesine katkı sağlayıcıdır. Evsizlik hizmetlerinde karşılaşılan sorunlar ve güçlüklerin neler olduğuna yönelik dernek başkanının açıklamaları ise belirtildiği gibidir;

“Bu hizmetleri sunarken yaşadığımız en büyük sıkıntı maddi kaynak ve daha ötesinde ülkemiz insanı, toplum ve devlete kadar bu konudaki çalışmalar bilinçsiz yapılmakta, şunu söylemem gerekiyor. Zihniyetimiz bu yaraya merhem olmak için yetersiz. Daha bilinçli olmalıyız. Sonuçta sokak çocuğu dediğimiz, aslında söylememiz gereken kelimeyle bağdaşmıyor. Sokakta hayatını devam ettirmek zorunda kalan çocuklar demeliyiz veya evsiz insanlar demeliyiz. Tinerci, balici, gibi etiketlerle onları etiketlediğimiz zaman zaten olumsuz anlamda bir hayat sunmanın ötesinde onların oralarda olmasını, hayatını bu şekilde devam ettirmesini istiyormuşuz gibi bir düşünceye sahip olduğumuzun açık ve net ifadesi. Bir sokak çocuğu herhangi bir gezegenden gelmiş değil, sokak çocuk doğurmaz. Bunun için öncelikle maddi kaynaklardan öte toplum olarak kendimizi düzeltmemiz gerekiyor. Dışladığımız için, ötekileştirdiğimiz için, hiçe saydığımız için sokakta olup hakikaten kurtulmayı bekleyen bir taraftan da böyle düşündüğümüzü bilen, diğer taraftan da kurtulmak istemeyen yüzlerce, binlerce kişi var.” (Dernek yetkilisi, telefon görüşmesi, 07.09.2019).

Hizmetlerin etkili yürütülmesi bağlamında sıkıntıların yaşanmasının temel sebebi, toplumsal dışlanma olgusu olarak görülmektedir. Toplumda yaşayan bireylerin toplum

nimetlerinden yararlanması hususunda birer paydaş olduğu, belirtilen düzeyde hizmet sunumlarında ve toplumsal bakış açısında algının istendik düzeyde olmadığı belirtilmektedir. Dernek yetkilisi, eğitim çağındaki çocuklara destek sağlama düzeyinde koruyucu önleyici, toplumsal bakış açısının değiştirilmesi ve hizmet anlayışlarının bireylerin ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmesi bağlamında sosyal içermeyi ön gören bir hizmet yapılanması gerektiğini belirtmektedir.

Evsizlere yönelik hizmetlerde başta gıda desteğı olmak üzere çeşitli sosyal yardım uygulamalarında bulunan dernekler arasında İstanbul’da faaliyet gösteren Çorbada Tuzun olsun Derneğı ile Hayata Sarıl Derneğı’nin faaliyetleri de bulunmaktadır. Çorbada Tuzun Olsun Derneğı’nin faaliyetleri hakkında internet ortamından alınan bilgilere göre gönüllü desteğı ve hayırsever vatandaşların katkılarıyla çalışmalarını sürdürdüğü belirtilmektedir. Yaklaşık 3,5 yıldır faaliyetlerine devam eden dernek her gün evsizlere, kendi tabirleriyle ifade edilen, “*Umut Çorbası*” dağıtımını yapmaktadır. Derneğin faaliyetlerinin başlatılması ve sürdürülmesinde, çalışma kapsamında belirtilen, Şefkat-Der ile işbirliği içine girdiğı ve daha önce bu dernekte görev yapan çalışanlar tarafından kurulduğı belirtilmektedir. Dernek, hizmetlere gönüllü katılımının ve eğitimlerinin sağlanması için, hizmetlerin geliştirilmesi kapsamında, faaliyetlerine devam etmektedir (www.facebook.com; Yeter, 2018: 54). Temel amaç evsiz bireylerin gıda ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Hayata Sarıl Derneğı olarak yapılan faaliyetlerin ilk basamağını evsizler lokantası oluşturmaktadır. Derneğin çalışanları, daha önce evsiz kalmış ve çeşitli nedenlerle toplumdan soyutlanmış bireylerin eğitilerek, gönüllü hizmetlerine destek sağlayan bireyleridir. Belirtilen bağlamda dernek faaliyetlerini, sosyal sorumluluk kapsamında, Ayşe Tükrükçü tarafından organize etmektedir (www.instagram.com; onedio.com). Tükrükçü evsizliği derinden deneyimlemiş, Şefkat-Der’in yardımlarından yararlanan bir birey olarak, hayatında önemli mücadeleler vermiş ve yoğun empatik davranışlar sergileyerek hayatını bu yola vakfetmiş bir kişiliktir. Kendisi hakkında Kültür ve Turizm Bakanlığı destekli Bedensiz Ruhlar 2011 belgeselinde toplumda özellikle ailelerin, çocukların, gençlerin ve kamu hizmeti sunan bireylerin ders çıkaracağı birçok mesaj vermektedir (www.youtube.com).

STK’ların aktif çalışanlarının eskiden aynı mağduriyetleri deneyimlemiş bireylerden olması, örgütlerin hizmetlerinin bireyler üzerinde etki sağladığı anlamını taşımaktadır. Bireyler, doğru hizmeti aldıklarında evsizliği yaşanılması gereken bir kader olarak algılamamakta ve evsizlik sarmalından çıkarak toplumda önemli hizmetler veren bireyler olarak görev yapmaktadırlar.

2.10.2.2.1. Özel sektörün önemi

Özel sektör işletmelerinin temel kuruluş amacı kârdır. Bireylerin kâr elde etmek istemelerinin sebepleri arasında daha rahat bir hayat sürdürme, prestij sağlama, kendini ispatlama gibi nedenler bulunmaktadır. Sebepler hangi düzeyde olursa olsun bir işletme kuruluşundan itibaren toplumun belirli bir yönde ihtiyacını karşılamak zorundadır. Bu zorunluluk işletmenin hem temel amacını gerçekleştirmesini hem de hizmet verdiği toplumda devamlılığını sağlamaktadır. Sosyal hizmet alanında da özellikle küreselleşme sonrası oluşturulan neoliberal politikalarla sosyal devletin küçülmesi, özel sektör

işletmelerinin artışı sağlanmıştır. İşletmeler bu düzeyde toplumda devamlılığını sağlamak amacıyla, özellikle devletin hizmet verme hususunda yetersiz kaldığı alanlarda varlıklarını göstermekte, bunun yanı sıra toplumda işletme aleyhine oluşabilecek imajın giderilmesi için sosyal sorumluluk projeleriyle, kazan-kazan stratejisini uygulamaya koymaktadır. İşletmelerin en önemli piyasa aktörü olduğu değerlendirildiğinde işletmelerin sosyal hizmet alanlarında faaliyet göstermeleri doğrudan ve dolaylı yollarla olmaktadır.

Dolaylı yollardan sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren işletmeler hali hazırda faaliyet gösteren dernek ve vakıfların desteklenmesi ve ortak sosyal sorumluluk projeleri kapsamında bu görevlerini yerine getirmektedir. Doğrudan sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren işletmeler ise sosyal hizmet uygulamalarından kâr elde ederek, toplumun özellikle kalite, ihtiyaç gibi beklentileri doğrultusunda hizmet sunumlarını gerçekleştirmektedir. Günümüzde özellikle kentleşmenin yaygınlaşması, aile yapısının ve çalışma ortamlarının farklılaşması nedeniyle eğitim, rehabilitasyon ve bakım alanlarında özel sektör sosyal hizmet işletmelerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Birçok kentte eğitim ve bakımın bir arada yer aldığı kreş, okul öncesi eğitim, çocuk oyun merkezleri, engelli bireyler için bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı bireyler için tıbbi ve sosyal bakım ile rehabilitasyon merkezleri, huzurevleri bulunmaktadır. Bu hizmetlerden yararlananlar genellikle daha iyi hizmet almak, devlet kurumlarında kapasite yetersizliğinin olması, özel bakım ve takip gerektiren uzmanlaşmış hizmet noktalarına olan ihtiyaç çerçevesinde yararlanmaktadır.

Devletin küresel değişimler ve neoliberal politikalar karşısında küçülme süreci içine girmesi, kârlılık, verimlilik anlayışı çerçevesinde yeni politikalar geliştirmesine neden olmuştur. Yeni dönem politikaların temelini, sosyal hizmet sunumunu yapan devlet kurumlarında mevcut kapasite yetersizliğinin aşılması, bakım maliyetlerinin azaltılması, piyasa yapıcısı olma düzeyinde, özel sektörün yeni bir alanda faaliyet göstermesi bağlamında, yeni istihdam alanlarının açılması, vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik uygulamalar, oluşturmaktadır. Uygulamalar içinde Türkiye’de devletin özel sektör sosyal hizmet işletmelerinin standartlarını belirleyen, denetleyen, iş yeri açma iznini veren görevleri bulunmaktadır. Özel sektör işletmelerinde devlet bakım ihtiyacının karşılanabilmesi için bireylere imkânlar ölçüsünde maddi destekler vererek ve özel sosyal hizmet kurumlarında özellikle yoksulluk içinde bulunan bireylere kontenjan tahsisini yaparak vermiş olduğu sosyal hizmetlerin yükünü hafifletmeye çalışmaktadır.

Evsiz bireylerin sorunlarının karmaşık olması, evsizliği bir ömür boyu hayatında deneyimleyen vakaların varlığı, evsizliğin farklı boyutlarının farklı toplum kesimlerine etkisi, evsizlik olgusunu deneyimleyen bireylerin de bütüncül bakım hizmetlerinden yararlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de yasal düzenlemelerin yeterli olmasına rağmen, aynı zamanda evsizlere yönelik spesifik bir düzenleme bulunmamaktadır, mevcut şartlarından dolayı çoğu zaman toplum dışına itilen ve sorunları görmezden gelinen evsiz bireylere kurumsal bakım hizmetlerinin verileceği resmî ve özel işletmeler kurulmalıdır. Bu konuyla ilgili spesifik bir yasal düzenlemeyle özel sektörün evsiz bireylere yönelik bakım ihtiyacını karşılayabilmeleri sağlanmalıdır.

Devlet evsizlere hizmet anlayışını bakanlık düzeyinde zaman zaman yayınladığı genelgelerle ve SYDV'lerden ayrılan kaynaklarla otellerde konaklama hizmeti verme düzeyinde değerlendirirken, her bir evsizin vaka düzeyinde oluşan hayat deneyimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan evsizlik sürecini görmezden gelmektedir. Mevcut bakım merkezlerinde evsiz bireylere ekonomik destek verilerek, bu merkezlerde bireylerin biyo-psiko-sosyal değerlendirmeleri yapılarak gerekli bakım sürecine dâhil edilmeleri gerekmektedir.

2.10.2.2.2. Bireysel inisiyatif

Evsizlere yönelik hizmetlerin uygulanmasında merkezi idare hizmetleri temel ve uygulanabilir hizmetler olması bağlamında önemli ve aynı zamanda sosyal devlet olmanın bir gereğidir. Boşlukları doldurucu niteliği ile yine örgütsel yapılar içinde olan STK'lar bu hizmetlerini belirli bir ideal uğruna biraraya gelmiş bireyler aracılığıyla yerine getirmektedir. Bu türden uygulamaların bir toplum düzeyinde yaygınlaştırılması modern toplumlarda bireycilik, rekabet, hedonizm, ben-merkezcilik gibi anlayışlar sebebiyle mümkün olmamaktadır. Özellikle kentsel mekânlarda bu durum yoğun iş temposu ekseninde hızlı bir hayat sürecinde ortaya çıkmakta ve toplumun diğergâm¹⁸ olma özelliğini kaybetmesine sebep olmaktadır. Türk toplumunun dayanışmacı bir toplum olmasına rağmen, özellikle küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisinin etkisiyle tüketim toplumu yönünde dönüşüme uğraması bireyler düzeyinde de yeni konformist¹⁹ düşünceler temelinde hayat tarzlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum kentsel mekânlarda özellikle farklı gelir guruplarına sahip olan kesimler arasında ötekileştirici bir yapının oluşmasını beraberinde getirmektedir. Kentte yaşayıp kent imkânlarından yararlanamama durumunda olan evsiz bireylerin toplumsal dışlanması da bu süreçte ortaya çıkmaktadır. Merkezi idarenin uygulamalarının yetersizliği, STK'ların imkân ve kabiliyetlerinin sınırlı olması ve toplumda yaşayan diğer bireylerinde dezavantajlı kesimlerin desteklenmesinin, devletin görevi olduğu yönündeki anlayışları özellikle yerel düzeyde kanaat önderleri, muhtarlar ve imamlar düzeyinde farkındalık oluşturacak bireysel uygulamaların oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bu uygulamalar toplumda çoğunluğun dayanışma temelinde her bir ferdin toplumsal sorumluluğunun farkına varmasını sağlaması temelinde gereklidir. Bu türden bireysel uygulamaların olmasına rağmen yaygınlaştırılamaması toplumun bu yönde bilinçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

¹⁸ Batı literatüründe altruizm (özgecilik) olarak da ifade edilen diğergâm kavramı toplumun bir üyesi olarak, insanlık temelinde işler yapmayı hedefleyen her türlü uygulamaları içinde barındıran bir kavramdır. Kavram bu düzeyde insanlık ve toplum adına başkalarına karşı olan ödev bilincini içinde barındırır (Cevizci, 1996: 407). Belirtilen bağlamda kişinin başkalarının refah ve iyiliğini sağlaması için faaliyetlerde bulunarak ihtiyacı olan bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması, iyilikseverlik duygularının yaygınlaştırılması temelinde yardımseverlik ve dışlanmanın önlenmesi temelinde de hoşgörülü olmayı toplumda hâkim kılma anlayışını ifade etmektedir.

¹⁹ Konformizm, bir toplum içinde yaşayan bireylerin içinde yaşadıkları toplumun genel kural ve kaideleri içinde yer alan gelenek, görenek ve yasal düzenlemelere karşı çıkmamama durumu olarak ifade edilirken. Yeni konformist anlayış olarak toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin bireyler tarafından kabul edilebilir olduğunu açıklamak için kullanılmıştır.

Evsizlik hizmetleri bağlamında önemli hizmetleri olan İstanbul'da Taksim semtinde bulunan Selime Hatun Cami imamı Osman Gökrem²⁰ hocanın yaptığı uygulamalar bireysel inisiyatif bağlamında yapılabilecek çok fazla sorumlu davranışın olduğunu göstermektedir. Osman Hoca'nın verdiği bilgiler çerçevesinde yapmış olduğu uygulamalar belirtildiği gibidir;

Kimsesiz sokakta yaşayan evsizlerle ilgileniyoruz. Farklı nedenlerle evsiz olmuş insanlar var. Bunların kimisi aile içi şiddetten, tacizden dolayı kimisi kan davasından dolayı, kimisi sokağı bir özgürlük olarak heves edip çıkanlar, bazıları da kötü insanların eline düşüp de onlara maşalık yapan insanlar. Bir kısım insanlar var ki bizim asıl amacımız onları sokaktan kurtarmak. O da nedir. İstanbul'da sanki gökten altın gümüş yağıyor, yerden insanlar topluyor. Çalışmak için gelip te geri Anadolu'ya dönmeyi gurur konusu eden bireylerin sokakta kalması. İşte bunların ellerini kollarını kaptırmamış insanları sokaktan kurtarmak. 2018 yılında 20-25 kişiye onların ve bizim araştırmalarımızla iş bulduk yeter ki iş bulsunlar. Yeter ki sokaktan kurtulsunlar. Çünkü sokak her türlü kötülüklerin anasıdır. İş bulduk, ev yok, para yok, üst baş yok. Nakit yok. Dolayısıyla evsiz bireye siz iş bulun veya bizim bulduğumuz işte çalışın, bir ay sizi camimizde misafir edelim diyorum. Elbise bizden, banyo bizden, AKBİL'in gerekiyorsa bizden. Maaşınızı alana kadar... Maaşınızı aldıktan sonra bekâr odası veya pansiyon ayarlayın ve orda kalın ayakta durun. Çünkü sokakta kalmak diken üzerinde yaşamak demektir. Gece sokakta kalıp da gündüz işe gittiğinde performans gösteremeyecek işten atılacaktır. Bu şekilde 20-25 kişiye iş bulduk bugün 16-17 tanesi performans gösterdi çalışıyor. Ailesiyle problemleri olanları ailesiyle görüştüyorum. Ben 1-1,5 saat ailesiyle telefonda görüştüğüm insanlar olmuştur. 2018 yılında 14-15 tane kişinin ailesiyle görüştüm. 3-4 tanesi geri döndü 10-11 tanesi ailesinin yanında kalıyor şu anda. Giyim ihtiyacını ve hijyen ihtiyacını da karşıladığımız için bu insanların sokakta kaldıkları anlaşılmaz oldu (Osman Hoca, Görüşme, 23.07.2019).

Cami görevlisi evsizliğin taciz, aile içi şiddet, kan davası gibi sebeplerle ortaya çıktığını belirtmektedir. Ayrıca birey kendisine, evsiz bireylerin sokaktan kurtulmaları için sorumluluk bilinciyle, görev yüklemektedir. Bu görevler arasında evsiz bireylerin sorunlarıyla ilgilenmek, barınma imkânı sunmak, duş hizmeti vermek, saç sakal tıraşını yapmak, giysi ihtiyaçlarını gidermek gibi hizmetleri bulunmaktadır. Bağ kurucu çalışmalar düzeyinde evsiz bireylerin aile ve yakın akrabalarıyla görüşmelerini sağlamak, istihdam hizmetleri kapsamında iş bulmak ve nakit desteği sağlamak cami görevlisinin

²⁰ Osman Hoca ile çalışma kapsamında tanışmamız, çalışmanın alan uygulaması düzeyinde başvuru kurumları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul İl Müftülüğü'nün evsizlere yönelik bir uygulamasının olup olmadığını öğrenmek için yapılan başvuru sürecinde olmuştur. Bu süreçte müftülüğün evsizlere yönelik bir çalışmasının olmadığını ancak, başkanlık personeli cami imamı Osman Hoca'nın bu tür uygulama yaptığı yönünde bilgi alınmıştır. Bunun üzerine İstanbul Müftülüğü'nde müftü beyin kutsal topraklarda hac farızasını yerine getirmek üzere bulunması sebebiyle müftü yardımcısı Bahri ŞAMAT ve Osman GÖKREM Hoca ile 23.07.2019 tarihinde mülakat yapılmıştır. Müftü yardımcısı İl müftülüğü düzeyinde evsizlere yönelik kurumsal hizmetlerinin olmadığını belirtmiştir. Osman Hoca'nın yaptığı hizmetlere yönelik ayrıntılı bilgi alınmıştır.

Osman Hoca'nın yapmış olduğu uygulamalar farklı platformlarda ödüle layık görülmesini sağlamıştır. Türkiye Diyanet Vakfı tarafından düzenlenen "Dünyayı İyilik Değiştirecek" sloganıyla özdeşleştirdiği, iyilik teması altında teşvik edici niteliğiyle önem kazanan "5. Uluslararası İyilik Ödülleri", Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş'ın teşekkürleriyle gerçekleştirilen törende kendisine verilmiştir (www.istanbul.diyanet.gov.tr/).

İnternet ortamında yapılan araştırmalarda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan derginin 2000, 2011, 2012 yıllarındaki sayılarında evsizlik konulu makalelerin yayınlandığı görülmüştür (www.dergi.diyanet.gov.tr/).

görevi olmadığı halde yaptığı uygulamalardır. Cami görevlisinin evsiz bireylerin hayatında olumlu değişimler oluşturmaları bakımından destekleri önemlidir.

Osman Hoca evsiz bireylere yönelik yapılan sosyal yardımların mevcut rolü hakkındaki görüşleri belirtildiği gibidir;

Benim gibi birçok dernekler var. Ben ferdi cami imkânlarıyla bunu yapıyorum... Bunların hepsi %100'ü çözüm değil sadece pansumandır. Merhem çalmaktır. Tabi ki hiç yoktan iyidir. Köklü bir çözüm olmadığı ortadadır. Ve gittikçe çoğalacaktır. Şu an benim bildiğim Türkiye'de 125-130 bin kişi sokakta yaşıyor. Bunun 12-13 bin kişisi İstanbul'da. Her büyük şehirde en az 3-4 bin olmak kaydıyla şehrin büyüklüğüne göre ortalıkta kayboluyorlar, bunlar. Onun için kalıcı bir çözüm bulmak lazım.

Onları telkin etmek mesela bir din görevlisi olarak onlara elbise ve yemek dağıtmadan önce cami avlusunda toplanın derim, merdivenlerin yüksek yerine çıkar onlara 5-10 dakika nasihat ederim. Arkadaşlar banyo yaptığımız yeri temiz kullanalım. Burası bir mahalledir. Burada aileler oturuyor. Yoldan geçenlerden para istemeyin, sigara istemeyin. Mahallede fazla gürültü, kavga yapmayın ve bu sokakta yaşamının sonu yok. Benim şahit olduğum 2018 yılının kışında 3 kişi sokakta öldü, diğerlerini bilmiyorum. Bugün büyükşehir belediyesinden, Beyoğlu belediyesinden elbise alabilirsiniz. Derneklerin çorbalarından yararlanabilirsiniz. Selime Hatun camiinde banyo var. 7/24 açık. Elbise dağıtıyorlar. Oh ne güzel hazır, ama sonu yok. Yarın bir araba çarpsa, dolaşıp düşseniz ayağınız kırılrsa, 2 gün hastanede yattıktan sonra ne yapacaksınız, o halinizle sokakta... Bunun bir sürü örnekleri var, onları söylüyoruz ve bunları sokaktan kurtulmanın yollarını teşvik ediyoruz.

Cami görevlisi yapmış olduğu yardımları yetersiz olarak görmekle birlikte temel insani yardımlar olduğunu belirtmektedir. Evsiz bireylerin sokağın zor şartlarında iletişim ve davranış temelinde olumsuz alışkanlıklar edinmelerinden dolayı hatırlatmalarda bulunması, onların bilinçlendirilmesini sağlamaktadır. Bilişsel düzeyde ise evsizliğin sonunun insanlık dramı olduğuna dair örnekler vermesi evsiz bireylerin düşünsel bağlamda evsizlikten çıkmaları adına teşvik edici rehberliktir.

Evsiz bireylere hizmet verirken, Osman Hoca'nın karşılaştığı sorunlar arasında;

Sokakta kalan insanlara ilk banyoyu açan, Türkiye'de başka yok, kişiyim Sokakta bir hafta kalan kişi en az 2-3 ay psikolojik destek tedavi görmesi lazım. Birikimi olan tecrübesi olan birisinden yardım alamıyorsunuz. Biz deneme yanılma yoluyla %80 oturttuk bu işi. Tıraş ettiğim bir çocuk geliyordu. Saçları perişan olmuş pis, saçları uzun. Gel koçum ben seni bir tıraş edeyim dedim. Sarıldım falan baktım, çocuğun hoşuna gitti. İlgisizlik sokakta kalanların en büyük derdi ilgisizlik. Hep ötelenmek, dışlanmak... Sarıldım, aldım beline baktım ki küçük pet şişede tiner var. Benim tabi o andaki tecrübesizliğim. Tıraş biter bitmez çocuğun belindeki tiner şişesini aldım ve şişeyi alır almaz çocuk o kadar tepki gösterdi ki bir eliyle benim mengene gibi başparmağımı tuttu. Ne yapıyorsun benim tinerimi alıyorsun dedi. Kendi kendime ne yapıyorsun Osman, yanlış yapıyorsun dedim, ha polisin belindeki tabancayı almışsın ha tinerinin tiner şişesini. Dedim yavrum kusura bakma, geri verdim tineri, yavrum bu tiner seni öldürecek, bak burası cami, camiye gelirken bari buraya getirme. Camiye bari koklayarak gelme. Bunu günde 5 saat çekiyorsan, 2 saate düşürmeye çalış. İstersen seni AMATEM'e götüreyim, tedavi ettireyim, diye ikna etmeye çalışıyorum. Demek ki bunların hepsi deneme yanılma yoluyla tecrübe ederek hizmeti yapıyoruz.

Mesela ben banyoyu ilk açtığımda duvarlar yerden tavana kadardı. Aman Allah'ım banyoya çift kişi giriyorlar erkek erkeğe. İnanamadım. Şöyle takip edeyim dedim. Bir tane yakaladım. Ama müdahale edemedim. Eyvah ne yapacağız. Hemen ertesi gün duvarları kırarak 1.70 boyunda duvarlar çekerek yeni yerler yaptık, kamera sayılarını artırdık. Buna benzer sıkıntılar oldu.

İnsanlara diyorum ki her şehir merkezinde bu türden yerler açalım, derneklere vakıflara hayırseverlere söylüyorum. Ben deneme yanılma yoluyla buralara geldim. Bu insanların ihtiyacı var, bu insanlar pis gezmesinler diyorum. Tecrübelerimi paylaşıyorum. Çok hoşlarına gidiyor, tebrik ediyorlar ama bu taşın altına kimse elini koymuyor.

Evsiz bireylerin sokakta kalma sürecinde dış görünüşleri ve hijyenik olmayan bedenleri onların toplumdan dışlanmasına sebep olmaktadır. Verilen duş hizmeti evsiz bireylerin hijyen olarak desteklenmesini sağlarken aynı zamanda toplumdan dışlanmalarını da önlemektedir. Diğer yandan evsiz bireylerle iletişim kurmanın, onların gönül dünyalarına girmenin çeşitli yolları olduğunu, bu durumda bulunan bireylere bazı dayatmalarla birtakım şeyleri yaptırmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Dezavantajlı kesimlerle yapılan uygulamaların hedefine ulaşabilmesi için alternatif ve profesyonel uygulamaların olması gerektiğini belirtmesi evsizlik alanında bu türden uygulamaların olmadığını veya olanların ise etkisinin çok az olduğunu ortaya koymaktadır. Osman Hoca'nın tiner bağımlısı gence yönelik yaklaşımı ABD'de AOD modeli kapsamında sunulan alkol ve madde bağımlısı gençlere yönelik sunulan hizmetler düzeyinde bir yaklaşımı salık vermektedir. Osman Hoca toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı çalışmalar kapsamındaki görüşleri;

Şimdi ben önceleri dediğim gibi takva üzeri bir elin verdiğini diğeri duymasın diye kendi çapımda akrabalarımın ve ailemin bile haberi olmadan yapıyordum. Ne zaman ki bu hamam işine girdik, yanlış yaptığımı anladım ve toplumun kanayan yarasına ait yaptığım sosyal hizmeti gizli tutmamam gerektiği kanısına vardım. Açığa vurman lazım ki toplumsal farkındalık olsun. Basın-yayına, internet ortamına düşünce, arayanlar oldu. Ne yapabiliriz, nasıl yapabiliriz diye. Şu anda benim binlerce takipçim var, bunlar sokakta yaşayanlar. İnternette yaptığımız işleri duyan bazı patronlardan, hocam işçiye bile ihtiyacım yok ama yeni evsiz olmuş olan bir gence yardımcı olmak için onu işe almışlardı.

Evsizlik hizmetlerinin bilinirliğinin sağlanması, toplumsal bilincin oluşturulması ve kaynakların harekete geçirilmesini sağlaması bakımından önemlidir. Osman Hoca da bu bağlamda gerek internet ortamında ve gerekse de yerel düzeyde cami cemaatinin harekete geçirilmesi ve cemaatin duyarlılık kazanmasında birçok mücadele örneği sergilemiştir. Cami cemaatinin şiddetle karşı çıktığı evsizlik hizmetlerinin cemaate kabul ettirilmesinden, cemaatin evsiz bireylere yardım edecek duruma getirilmesine kadar her türlü algı ve davranış değiştirici etkili uygulamaları yapma düzeyinde başta manevi destek, sosyal hizmet gönüllüsü, yerel önder, değişim ajanı, kaynak sağlayıcı, bağ kurucu çalışmaları başarıyla uygulamaya koymuştur.

İstanbul'un her bir ilçesinde evsiz bireylerle ilgili Osman Hoca gibi bu işi sadece insanlık sorunu olarak değerlendirecek ve onların sorunlarıyla hem hal olacak gönül erlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu türden bireylerin keşfedilebilmesi için de evsizlik olgusunun, evsiz bireylerin sorunlarının bilinirliğinin artırılması gerekmektedir. Evsizlerin toplumsal dışlanmışlığının önüne geçilebilmesi bireysel düzeyde, sosyal ve toplumsal sorumluluk davranışlarının yaygınlaştırılmasıyla mümkündür.

2.10.2.3. Akademik çalışmalar

Bilimsel çalışmaların amacı belirli bir bilim alanının kapsamına dâhil olan alanlara yönelik araştırmalar yaparak belirtilen alana ait bilimsel bilginin üretilmesidir. Üretilen bilimsel bilgiler birikimsel bir düzeyde belirli bir seviyeye ulaştığında genelleştirilmiş bilgilere ulaşılmasına imkân tanımaktadır. Kesinliği bilimsel yöntemlerle oluşturulmuş bilimsel bilgilerin, dâhil olduğu bilimin alanına giren belli başlı sorunları çözümlemede kaynak niteliği bulunmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir bilimin kapsamına giren bilimsel araştırmaların nitelik ve nicelik olarak yeterli düzeye ulaşması o bilim dalının alanına

giren konulara ait sorunları, dönemsel olarak, çözümlenebilmesini mümkün kılmaktadır. Belirtilen bağlamda çalışmanın gerek giriş kısmında ve gerekse de daha kapsamlı olarak bu başlık altında öne çıkan çalışmalara yer verilmektedir. Literatür incelendiğinde tez ve makale düzeyinde öne çıkan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bulgular belirtildiği gibidir;

- Gümüş'ün çalışması, “Evsizlik: Yeni Bir Metropol Yoksulluğu Deneyimi” sosyolojik tahliller içermektedir. Gümüş araştırmasını İstanbul'un Beyoğlu İlçesinde 11 evsiz bireye yönelik yapmış olduğu mülakatlar çerçevesinde yürütmüş ve evsizliğin dramatik görünümünü, “*kafes, eşiğe gelme, eşikten düşme*” kavramlarıyla açıklamaya çalışmaktadır. Kafes tanımını, evsizlerin içine düştükleri durum bağlamında devletle ve toplumla karşılaşmalarındaki deneyimlerini ve evsizliğin evsizler gözüyle içinden çıkılamayacak bir durum olduğunu ifade etmek, eşikten düşmeyi, uzun süre yoksulluğu deneyimleyen bireylerin kaynaklara erişim hususunda karşılaştığı zorluklar ve sosyal dışlanmaya maruz kalarak evsizlik yazgısını içselleştirme sürecini tanımlamak için kullanmıştır. Eşiğe gelmeyi, evsizlik deneyimi sürecinde hayatın sınırında olmayı ve evsizlik öncesi dönemin son hali olarak tanımlamaktadır. Gümüş, eşiğe gelme durumunu bütüncül olmayan sosyal politika uygulamalarına bağlamakta ve evsizlerin bu bağlamda kaynaklara ulaşmalarının yalnızlaşan ve dışlanan bedenlerinde mümkün olmadığını ifade etmektedir. Araştırmacı yapmış olduğu mülakatlarda evsizlerin ifadelerinden yaptığı çıkarımlara göre, evsizler toplum gözüyle tehlikeli ve kirli damgalanmasına maruz kalmakta, bu durum evsiz bireylerin dışlanmasına neden olmaktadır. Yapabilirlik kavramı, evsizlerin bazı hizmetlere erişim için gerekli kaynakları ifade etmektedir. Bu kaynaklardan mahrum olan evsizlerin yapabilirliklerinin de mümkün olmadığını çalışmada yer vermektedir. Evsizlik hizmetlerinin çeşitlendirilmesini ve hak temelli bir evsizlik hizmetleri anlayışının yaygınlaştırılması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Gümüş, 2016: 53-92). Gümüş'ün çalışması uygulamada sınırlı sayıda evsiz bireyle çalışılması bağlamında kısıtlı kalmaktadır. Ancak, sosyal bilim çalışmalarında yol gösterici olması nedeniyle kavram oluşturma önemi büyüktür. Bu bağlamda evsizlik terminolojisine, çalışma kapsamında, yeni kavramlar katmış olması Gümüş'ün çalışmasını değerli kılmaktadır. Çalışmanın metodolojisi nitel analizler çerçevesinde şekillenmekte ve verilerin elde edilmesinde doğal gözlem, fotoğraf belgeleme ve mülakat tekniklerinden yararlanılmaktadır. Çalışmanın çıkış noktası ekosistem yaklaşımı olmamasına rağmen, bütüncül olmayan hizmet uygulamalarına vurgu yapması ve hak unsurunun evsizler için Türkiye’de mevcut düzenlemelerde yerini almadığını belirtmesi, evsiz ekosisteminin oluşturulmasını sağlama adına önemli çıkış noktalarıdır.
- Altun tarafından yapılan tıpta uzmanlık tezi “1991-1995 yılları arasında İstanbul’da Görülen Evsiz İnsan Ölümleri” başlığını taşımakta, çalışma kapsamında 126 evsiz bireyin otopsi yapılarak, bulgular elde edilmeye çalışılmaktadır. Bulgulara göre İstanbul’da evsiz ölümlerinin en fazla

gerçekleştiği yerler Beyoğlu, Aksaray, Bakırköy olarak sıralanmaktadır. Toplam evrenin %75'ine denk gelen 94 kişinin cesedine park, sokak, köprü altı, hastane bahçesi, mezarlık gibi yerlerde rastlanmıştır. %25'lik kesim toplamda 32 kişinin cesedine kapalı ortamlar diye tabir edebileceğimiz boş dükkân, araba, kömürlük gibi yerlerde bulunmuştur. Olguların %95'i erkek, %3'ü kadın, %2'si transseksüel olarak tespit edilmiştir. Bireylerin %87'sinde kimlik belgesi bulunmazken sadece %13'lük kesiminde kimlik belgesi bulunmuştur. Görgü tanıklarının yaptığı açıklamalara göre olgular, alkolik, akıl hastası, uyuşturucu bağımlısı ve AIDS'li olarak tanımlanmaktadır. En çok ölümler 41-50 yaş arasında rastlanmakta, olguların %83'ü Ekim-Nisan döneminde gerçekleşmektedir. Ölümler %22'lik bir oranla zorlamalı ölüm şeklinde gerçekleşmiş ve buna da darp, zehirlenme, çeşitli kesici aletler, aracılığıyla meydana geldiği araştırma bulguları arasında yer almaktadır. Trafik kazası, düşme, yangın gibi nedenlerde evsiz ölümleri arasında sayılmıştır. 98 kişinin ölümü doğal ölüm şeklinde meydana gelmekte ve buna neden olan çeşitli, solunum sistemi, kalp, tüberküloz gibi, hastalıklar neden olduğu belirtilmektedir. Evsizlerin kişisel hijyen olarak çok yetersiz olduğu, olguların çoğunda, %95, bit, uyuz, parazit hastalığına bağlı kaşınmadan dolayı cilt enfeksiyonları görüldüğü, kötü koku gibi olumsuzluklara rastlandığı açıklanmaktadır. Çalışma kapsamında sağlık sorunlarının oluşmasına neden olan etkenler olarak, uygun bir barınma ortamının bulunmaması, yetersiz ve dengesiz beslenme, giysi eksikliği, sağlık bakımının zamanında yapılmaması, alkol ve sigara tüketiminin fazla olması sıralanmaktadır (Altun, 1997: 30-40). Evsiz ölümlerinin çoğunda görülen şiddet bulgusu evsizlerin güvenliğinin tehlikede olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, evsizlerin çoğunda sağlık sorunlarına rastlanması koruyucu, önleyici destek hizmetlerin yetersizliği ile bireylerin sağlık sistemlerine ulaşmalarındaki engeller gösterilebilir. Sokağın ağır şartlarına maruz kalan evsiz bireylerin başta hayata tutunma şansları, her türlü tehlikeye maruz kalmaları nedeniyle, bulunmamaktadır. Çalışmada sosyal hizmetler kapsamında çıkarılacak sonuç evsizlerin zamanında tespit edilmesi, uygun barınaklara yerleştirilmesi, ihtiyaçları doğrultusunda bakım ve tedavilerinin oluşturularak, sokağın travmatik sonuçlarından uzaklaştırılması olmaktadır. Evsiz ölümleri koruyucu, önleyici sosyal hizmetlerin eksikliğini ortaya koymaktadır.

- 2014 yılında Bektaş tarafından hazırlanan Yüksek Lisans Tezi “Evsizlik Olgusu ve Evsizlere Yönelik Sosyal Politikalar: Hükümlü Evsizlere İlişkin Bir Araştırma” başlığını taşımakta ve daha önce evsiz olan hükümlü 101 kişiyle yapılan anketin sonuçlarını içermektedir. Sonuçlara göre; evsiz nüfusu toplumsal dışlanmaya maruz kalan, yardım mekanizmalarından yararlanamayan, yok sayılan kişiler olarak görülmektedir. Çalışmanın bulgularına göre evsizlerin eğitim durumu düşüktür. Üniversiteyi bitiren bir kişi bulunmaktadır. Çoğu eğitimsiz veya ilkokul mezunudur. Çalışma kapsamında aile ilişkileriyle evsizlik arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Aile içi şiddet, üvey ebeveyn, aile fertlerinin birinin kaybı, madde kullanımı gibi etkenler ev dışını bireylerin birer kurtuluş ortamı olarak görmesine neden olmakta ve evsizlik serüveni başlanmaktadır.

Çalışma kapsamında evsizlerin daha önce göç ettikleri ve göçün ana sebebinin de ekonomik sorunların ilk sırada yer aldığı belirtilmektedir. Evsizlerin dörtte üçünün bir mesleği olmasına rağmen düzenli olarak iş bulamamaları ve vasıf gerektirmeyen işleri yaptıklarından dolayı sürekli işsiz kaldıkları açıklanmaktadır. Evsiz bireylerin büyük çoğunluğu yedi yıldan fazla evsizlik yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum evsizlerin kendi kaderine terk edildiklerinin göstergeleri arasında sayılmaktadır. Evsizlik sürecinde evsizler daha çok ailesizlikten ve fiziki şartlardan şikâyetçi olmaktadır. Yalnızlık hissi, özgüven kaybı, güvenlik zafiyeti, madde kullanımı gibi faktörlerde evsiz bireylerin şikâyet ettikleri konular arasında yer almaktadır. Evsizler arasında madde kullanımı son derece yaygın bonzai, alkol ve sigara kullanılan maddeler arasında ilk üç sırada yer almaktadır. Evsiz bireylerin cezaevine giriş sebepleri arasında hırsızlık, yağma ve gasp bulunmakta, bu durum ekonomik yoksunlukla ilişkilendirilmektedir. Cezaevine giren evsiz bireylerin evsizlik öncesi ve cezaevi sürecinde, yarısından fazlasının, sosyal yardımlardan yararlanmadıkları ortaya çıkmış, bunun nedeni olarak da kendilerini dışlanmış hissetmeleri, sosyal ilişkilerin zayıf olması ve madde kullanımı olduğu belirtilmiştir (Bektaş, 2014: 66-106). Bektaş'ın çalışması evsizliği deneyimleyen 101 kişi ile yapılması kapsamında, evsizlere yönelik veri elde etme bağlamında, daha kapsayıcıdır. Çalışmanın diğer önemli bulgusu ise kronik evsizlik sürecine ait verileri ortaya koymasındır. Bu durum evsizlik sürecinde yeterli desteklerin sağlanamadığının göstergesidir. Türkiye genelinde evsizlere yönelik rakamsal verinin bulunmaması, evsizlik çeşitlerinin, sorun tiplerinin ayrıştırılarak, hizmet çeşitliliğinin oluşturulmaması yardımların acil destek düzeyinde kalmasına neden olmaktadır. Bu durum evsizlik uygulamalarında sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde hizmet veren kurumların eksikliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda evsiz birey ve çevresi arasında uyumun sağlandığı bir ekosistem oluşturulamamaktadır. Çalışmada evsizlik sürecinin aile ilişkilerin bozukluğu, madde bağımlılığı, iş kaybı süreçleri üzerinde durulmasından çıkarılacak sonuç bütüncül ihtiyaçlara odaklı, rehabilite edici hizmet çeşitliliğinin artırılmasıdır.

- Küçük'ün 2014 yılında yaptığı Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği) tez çalışması kapsamında İ.B.B.'nin kış aylarında spor salonlarında barındırdığı 80 evsiz bireyle görüşülmüştür. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla veriler toplanmıştır. Görüşme soruları evsizlerin demografik özelliklerini belirlemeye, evsizlik döneminde karşılaşılan zorluklar ve baş etme yöntemlerini açığa çıkarmaya, evsizliğin sebepleri, evsizlerin benzer özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Son bölümde ise evsizlerin kendi ifadelerinden yola çıkılarak araştırmacının yorumlarına yer verilmektedir. Görüşmeye katılanların 68 kişisi erkek, 12'si kadındır. Evsizlerin yaş ortalaması 39,97'dir. Erkek evsizlerin yaş ortalaması 39,35, kadınların yaş ortalaması 43,5'dur. Görüşme yapılan evsizlerin çoğunun İstanbul dışından buraya geldikleri, 22 kişinin de Marmara Bölgesi sınırları içinde yaşadıkları tespit edilmiştir. Evsizlerin medeni durumları, 13 kişi evli, 35 kişi dul-boşanmış, 32 kişi bekârdır. Evsiz bireylerin eğitim durumları 50

kişi ilkökul mezunu, 13 kişi ortaokul mezunu, 6 kişi lise mezunu, 4 kişi üniversite mezunu olarak tespit edilmiş olup, okuma yazma bilmeyen 7 kişi bulunmaktadır. Görüşme yapılanların çoğunun mesleği enformel sektörlerde geçici işlerle uğraştıkları, 10 kişinin de emekli olduğu bilgisi edinilmiştir. 19 kişi sosyal güvenceye sahip olup, 59 kişinin ise sosyal güvenceden yoksun oldukları görüşmelerle tespit edilmiştir. 19 kişinin sabıka kaydı, 54 kişinin sağlık sorunu bulunmaktadır. 19 kişi alkol ve madde bağımlısı, sokakta kalma süresi erkeklerde ortalama 5,1 yıl kadınlarda bu süre 2,37 yıla düştüğü tespit edilmiştir (Küçük, 2014: 87-95).

Görüşme yapılan evsizler daha çok Aksaray, Taksim, İstiklal, Zeytinburnu, Tarlabası, Beyoğlu, Kadıköy ilçelerinde sokaklarda, parklarda, köprü altlarında kaldıklarını, bu ilçeleri seçmelerinin sebebinin de geçici işlerin fazlalığı, yemek gibi gıda ihtiyaçlarını bu ilçelerde daha kolay karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Evsizler arasında kimsenin olmadığı yerlerde kalmayı seçenler daha çok madde bağımlısı olan evsizler olduğu bulgular arasındadır. Araştırma kapsamında evsizlerin sokakta karşılaştıkları en büyük zorluk “soğuk” ve “tehlike” olarak görülmekte ve bu durumun sağlık sorunlarının tetikleyicisi olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında evsiz bireylerin genelinde aile sevgisinin veya yokluğunun bireyler üzerinde oluşturduğu psikolojik travma oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu durum evsiz bireylerin hayata tutunmalarının önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Görüşme yapılan evsizlerin 72’si yardımları nereden alıyorsunuz sorusuna esnaf, belediye, hastane ve dinî kuruluşlar olarak cevaplamıştır. Çalışma kapsamında evsizliğin sebepleri arasında ailenin çözülmesi, boşanmalar, yetimhane geçmişi, aile içi şiddet, yoksulluk, düşük ücretli konut eksikliği, işsizlik, toplumsal bütünleşememe, alkol ve madde bağımlılığı olduğu yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen bilgiler arasındadır (Küçük, 2014: 96-120). Diğer iki araştırmada olduğu gibi evsizlerin bu araştırmada da en büyük sorunları güvenlik ve sağlık sorunudur. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi²¹ basamağına göre bireyin birincil ihtiyaçları fiziksel, ikincil ihtiyaçları ise güvenlik ihtiyacı olarak belirtilmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması sonrasında bireyin diğer ihtiyaçlarının karşılanabileceği, bunun mümkün olmadığında ise bireyin gelişimsel sürecinin ilerleyemeyeceğine vurgu yapılmaktadır. Çalışma kapsamında evsizlerin evsizliği anlamlandırmaları soğuk ve tehlike kavramları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu durum evsiz bireylerin temel ihtiyaçlarının ihtiyaçlar hiyerarşisine göre karşılanmadığı anlamına gelmektedir. Evsiz bireyler bulgulara göre, sosyal güvenlik, istihdam alanlarına uzak kalmaktadır. Çalışma kapsamında, bireylerin aile ilişkilerinin

²¹ Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisine göre fizyolojik ihtiyaçlardan sonraki basamakta güvenlik ihtiyacı bulunmakta ve bireylerin güvenlik ihtiyacı giderilmeden daha üst basamaktaki ihtiyaçların giderilemeyeceği belirtilmektedir. Dolayısıyla, güvenlik ihtiyacı, bireylerinin sosyal ihtiyaçları olarak bilinen; aidiyet, sevgi, kendine saygı ve kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bir temel oluşturmaktadır (Kula, Çakar: 193). Bu durumda evsiz bireylerin temel ihtiyaçları arasında olan güvenlik ihtiyacı bir eve sahip olmakla mümkün görünmektedir. Evden mahrum olma, bireylerin sosyal ilişkilerini ve topluma bağlayan bağların yok olmasına neden olduğundan, evsiz bireyler sağlıklı düşünemeyen, sosyal ilişkileri ve sağlık durumları bozuk, kaliteli bir hayattan mahrum bireyler olarak toplumda belirmektedir.

yokluğu, şiddet vakaları, sosyal yardım mekanizmalarının yeterli düzeyde olmaması, üzerine yapılan açıklamalar evsiz birey, çevre uyumunu destekleyen bir ekosistemin oluşturulamadığını ortaya koymaktadır.

- Işıkhani'nin "Türkiye'de Evsizler Sorunu ve Sosyal Hizmet" başlıklı makalesinde evsiz sayısının her geçen gün artmasına rağmen evsizlere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin ve örgütlenmelerinin yetersizliği üzerinde durulmakta ve evsizlere yönelik sosyal hizmet sunumlarında mikro, mezo ve makro düzeyde uygulamalara ihtiyaç olduğu vurgulamaktadır. Işıkhani çalışmasının tanımlar kısmında ABD'den örnekler vermekte ve cinsiyet temelinde değişimler üzerinde açıklamalarda bulunmaktadır. Kadınların mağduriyetlerinin evsizlik sürecinde ortaya çıkan derin etkilerini belirtmektedir. Evsizlere yönelik yaptığı literatür taramasında sosyal izolasyon, kendine yabancılaşma, korku ve kendine güvensizlik durumunun evsiz bireylerde öne çıkan durumlar olduğunu ve bu durumda evsizlere yönelik hizmet sunumlarının, evsizlere ulaştırılmasında büyük sıkıntılara neden olduğunu vurgulamaktadır (Işıkhani, 2006: 40-42).

Çalışmada 1995 yılındaki Ankara'da yaşayan 58 evsize yönelik derinlemesine görüşme yapılarak elde edilen bilgilerin sonuçlarına yer verilmektedir. Evsizlerin sosyo-demografik özellikleri ile kullanılan madde ve sağlık sorunları üzerine yapılan tespitler açıklanmaktadır. Çalışmada 2002 yılında Ankara'da dönemin SHÇEK kurumuna bağlı Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezinde kalan 95 evsize ait dosya incelenmiştir. Evsizlerin cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, sağlık ve medeni durumu, kuruma geliş nedenleri, geçimini nasıl sağladığı, kaç yıldır sokakta kaldığı, yakınlarının olup olmadığı, işlenen suçun niteliği, evsizleri destekleyen ve desteklemeyen kurumlar düzeyinde tasnife dayalı bilgiler verilmektedir. Araştırmacı Ankara'daki araştırmalardan yola çıkarak evsizlere yönelik hizmetlerin gece barınma ve yemek ihtiyacını karşıladığını, bu kurumların tampon kurumlar niteliğinde olduğunu ve kurumda görevli sosyal çalışmacıların evsizlere yönelik yapmış olduğu iş bulma ve sosyal yardım uygulamalarının bulunduğunu belirtmektedir (Işıkhani, 2006: 42-44).

Çalışmanın dördüncü başlığı altında Kaufman'ın üç kademeli modeline yer verilerek evsizlerin ihtiyaçlarına yönelik modelin başlıkları altında açıklamalarda bulunmaktadır. Model Acil yardım hizmetleri, Geçiş hizmetleri, dengeleyici hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Acil yardım hizmetleri ilk olarak krize müdahale aşamasında ortaya çıkmakta ve sürekli çözüm niteliği taşımamaktadır. Geçici yerleşmeler ise evsizlerin çoğunun bağımsızlığa kavuşması için uygulanan birinci basamak niteliğindedir. Dengeleyici hizmetler ise evsiz bireylerin günlük hayatın ritüellerine uyumunu sağlayacak başta bireyin özgüvenini kazanmasını ve becerilerini ortaya koyabileceği iş ve çalışma hayatına yönelik hizmetler ile ev hazırlık süreçlerini içermektedir. Araştırmacı çalışmasının sonuç kısmında evsizlere yönelik hizmet modellerinin geliştirilmesi ve uygulamalarda disiplinler arası bir yaklaşımın sergilenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal çalışmacıların, hizmet veren birçok kurumda görevlendirilmesi, çalışmaların etkinliğini artıracak bir nitelik taşımaktadır. Alanda hizmet veren kurumların özellikle devlet kurumlarının evsizliği bir sosyal sorun olarak kabul etmesi gerektiği

ve sivil toplum kuruluşlarının daha etkili hizmet vermelerinin evsizlerin günlük hayat standartlarını artırıcı bir nitelik taşıdığı vurgulanmaktadır (Işıkhani, 2006: 45-47). Işıkhani'nın çalışması öncelikli olarak mesleki uygulamalar ve hizmet düzeyinde ortaya çıkan sorunlara odaklandığından dolayı sorun çözücü ve model geliştirici niteliğindedir. Bu bağlamda evsizlik sorununun çözülmesi adına önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Evsiz bireylerin ihtiyaçları belli bir süreçte karşılanabilmektedir. Bu süreçlerin birinci basamağında fiziksel ve güvenlik ihtiyaçları bulunmaktadır. İkinci aşamada bireyin kendine güvenebilmesi, güçlerini açığa çıkarabilmesi için, hazır bulunuş halinde olması gerekmektedir. Bunun için de evsiz bireylerin psikolojik iyilik hali ile mesleki yeterliliğinin sağlanması gerekmektedir. Üçüncü aşamada ise sosyal ilişkilerin kurulması, aidiyet duygusunun geliştirilmesi, toplumun bir üyesi haline gelebilmesi gerekmektedir. Bu süreçlerin hepsi evsizlere yönelik hizmet örgütlenmelerinde atılması gereken adımlardır. Özellikle Batılı ülkelerde bu türden hizmet modellerine rastlanmaktadır, basamak modeli denilen modelde evsiz bireylerin ihtiyaçlarına göre hizmetler uygulamaya koyulmaktadır. Türkiye'de evsizlere yönelik bir hizmet modelinin bulunmadığı bilinmektedir. Türkiye'de evsiz bireyler için gerek hizmet sunumunda ve gerekse de evsiz bireylerin hayatında olumlu değişimin sağlanması için bir ekosistemin oluşturulamamasının arkasında yatan nedenleri bu bağlamda aramak gerekmektedir.

- Ergün ve İlhan tarafından 2010 yılında yazılan, "Evsizler ve Toplum Sağlığı" başlıklı makalede evsizlik toplum sağlığı sorunu olarak görülmektedir. Evsizlerin sokak şartlarında sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşadıkları birçok engelden bahsedilmektedir. Çalışmada, ABD'de hemşirelik okulları ile kiliselerin, ülkenin farklı eyaletlerinde evsiz bireylere yönelik sağlık hizmeti verildiği belirtilmektedir. Araştırmacılar Dünyadan örnekler vermekte ve özellikle Health Care For The Homeless (HCH) programı kapsamında evsiz bireylerin, psikiyatrik, sosyal ve fiziksel ihtiyaçları, devletin finansman kaynaklarıyla başarılı bir şekilde yürütüldüğü belirtilmektedirler. Bu kapsamda ülkemizde kadın ve çocukların korunmasına yönelik kurumsallaşmış hizmetler bulunmasına karşın 18-60 yaş arasındaki erkeklere yönelik düzenli bir hizmet sağlayıcısının bulunmadığı üzerinde durulmaktadır. Araştırmacılar ayrıca evsizliğin karmaşık bir sorun olduğunu ve dolayısıyla evsizlik öncesi ve sonrasında çok boyutlu incelemelere ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Sorunun sağlık sektörü, yerel yönetimler ve STK'lar arasında oluşturulacak bir işbirliğiyle çözülebileceği üzerine vurgu yapılmaktadır. Evsiz bireylerin sorunlarının çözülmesinin zor bir süreç olduğunu ve özellikle evsiz bireylerle ilgili mesleki çalışmalarda bulunan sağlık meslek personellerinin stresle baş etme, etkili iletişim, pozitif tutum gibi özelliklere sahip olması gerektiğini ve bunun evsizlere yönelik sağlık bakım uygulamalarını olumlu yönde destekleyeceğini belirtmiştir. Sonuç olarak araştırmacılar evsizlere yönelik hizmetlerin basamak modeli çerçevesinde primer, sekonder ve tersiyer koruma başlıkları altında yürütülmesi gerektiğini belirtmektedirler (Ergün ve İlhan, 2010: 84-88). Işıkhani'nın çalışması ile Ergün ve İlhan'ın çalışmaları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Işıkhani sosyal hizmet perspektifinden konuyu ele almakta mesleki

müdahalelere yönelik açıklamalarda bulunarak model ve uygulama eksikliği üzerinde durmaktadır. Ergün ve İlhan'ın çalışması da hemşirelik mesleği çerçevesinde evsizlere yönelik hizmetlerin basamak modeli tarzında, bütüncül ihtiyaçların karşılanmasına yönelik, bir yapılanmanın gerektiği üzerinde durmaktadır. Çalışma ayrıca evsizlerin sorunlarının karmaşıklığının multidisipliner bir çalışma gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bireylerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarına göre hizmet modellerinin bulunmaması, Türkiye'de evsizlik hizmetlerine yönelik bir ekosistemin oluşturulmadığının göstergesidir.

- Türkcan'ın 1996 yılında yaptığı "Psikiyatri ve Evsizlik: Bir Gözden Geçirme Çalışması"nda öne çıkan noktalar arasında, evsizler arasında yaşanan psikiyatrik rahatsızlıklara toplumdaki diğer bireylerden daha fazla rastlanıldığı belirtilmektedir. Bu sürece iki faktörün neden olduğunu, ilk olarak uzun süreli psikozun bireylerde işlev yitimine neden olduğu, diğer neden ise evsiz psikotik hastaların kurumsuzlaştırma nedeniyle daha zor durum yaşadıkları belirtilmektedir. Evsizlere yönelik tedavi süreçlerinde sosyal, psikiyatrik ve fiziksel ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği, uygulanan yaklaşımların sosyal ilişkileri geliştirmeye ve sürdürmeye, psiko-sosyal desteğe dayalı olarak yürütülmesi sonucunda tedavi sürecinin başarılı bir şekilde sonuçlandırılacağı üzerinde durulmaktadır. Çalışma kapsamında evsiz bireylerle çalışan psikiyatristlerin evsizliğin çok boyutlu doğasını görmeleri ve konunun politik, kültürel ve adli yönleriyle incelenerek, çözümü bu bağlamda değerlendirmeleri gerektiği mesleki etik için gerekli görülmektedir. Uzun süreli psikiyatri hastalarının evsiz duruma düşmemeleri için barınak imkânlarının artırılması, toplum servislerinin birbirleriyle koordineli bir şekilde çalışması gerektiği ve bunun sonucunda da klinik psikiyatrik hastalarının evsizlik riskinden kurtulabileceği üzerinde durulmaktadır (Türkcan, Türkcan, 1996: 8-14). Türkcan'ın çalışması psikiyatri servislerinin yetersizliğinin evsizlik riskini artırdığı üzerinde durmaktadır. Bu durum Türkiye'de bir çelişkiyi doğurmaktadır. Psikiyatri servislerinin yeterli örgütlenmeye sahip olmaması, kurumların tedavi sürecindeki kapasite sınırlılıkları psikiyatrik hastaların tedavi süreçlerinin yarıda kesilmesine neden olmakta ve toplumla adaptasyon sorunu yaşayan ruh hastalarının evsizlik riskiyle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Evsizlere hizmet veren kurumların da kabul şartları arasında yer alan günlük ihtiyaçlarını giderme, başkasına zarar vermeme gibi şartlar da değerlendirildiğinde ruh hastalarının çoğu hizmet personelleri tarafından tehlikeli olarak görülmekte ve kurumda gerekli destek personellerinin bulunmaması nedeniyle de hizmetlerden yararlanamamaktadırlar. Biyo-psiko-sosyal ihtiyaçların karşılanması gerektiği, kurumlar arası diyalogun oluşturulmasına duyulan ihtiyaç, evsiz hizmetlerinin ve psikiyatri servislerinin yetersiz olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum evsiz bireylere yönelik, diğer çalışmalardan çıkan sonuçlara benzer, ekosistemin oluşturulamadığını ortaya koymaktadır.
- Bekaroğlu Doğan'ın araştırması sosyal hizmet alanında evsizlere yönelik ilk doktora düzeyinde, 2018 yılında, yapılan çalışma olması bakımından önemlidir. Çalışmanın amacı, araştırmacının da belirttiği üzere, evsizliği yapı-eylem ilişkisi

açısından değerlendirerek, evsizliğin bireysel ve yapısal boyutlarının ilişkiselliğini nedensellik düzeyinde ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da evsizliğin sosyal hizmet bağlamında hizmet veren ve hizmet alanlar tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya çıkarmaktır. Çalışma böylelikle evsizler için mevcut sosyal politikaların geliştirilmesi ve yeni politikaların oluşturulması bağlamında sosyal hizmet sunumlarının geliştirilmesini hedeflemektedir. Buradan hareketle, bütüncül ve gerçekçi politikalar geliştirilmesine katkı sağlamak için, evsizlerin evsizliği deneyimleme süreçlerinin, yakın çevre desteğinin ve günlük hayat pratiklerinin evsizliğin sonlandırılmasındaki etkileri belirlenmektedir (Bekaroğlu Doğan, 2018: 1-8). Çalışma nitel bir araştırma olup, literatür taraması, biyografik görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grup görüşmesi teknikleri kullanılarak bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın teorik çerçevesinde sosyal teorilerden yoğun bir biçimde yararlanılarak her bir teorinin evsizlikle ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Teorilerin kapsamlı bir şekilde kullanılması araştırmanın güçlü yönünü ortaya koyarken, sosyal hizmet bilimi ve mesleğinin temel kuramı olan ekosistem kuramının çalışmanın genelinde değerlendirmeye dâhil edilmemesi çalışmanın daha çok sosyolojik bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

Çalışma belirtilen bağlamda sosyal hizmetin eklektik bilgi üretimine katkısı bağlamında sınırlı kalmaktadır. Çalışmanın değerlendirilmesi bağlamında sonuçta ulaşılan bir diğer önemli nokta araştırmacının yerel yönetimlerin imkân ve kabiliyetlerinin evsizlik sorununu çözüme kavuşturma bağlamında yeterli olduğunu belirtmesidir. Bu görüş kısmen doğru olmakla birlikte evsizlik sorununun çözümünün mesleki, bilgi, beceri, değer ile sıkı ilişkisi olduğu, imkânların olmasına rağmen çoğu zaman harekete geçirilmesi hususunda kurumların sorunu görmezden geldiği, belirtilen bağlamda konuyla alakalı plan, proje ve strateji eksikliğinin olduğu bilinmektedir. Bir diğer değerlendirme ise özellikle İstanbul dışındaki evsiz bireylere yönelik hizmet veren kurumların yaşadıkları sıkıntılar düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Kurumlar arası destek eksikliğinin olduğu ve bu durumda da evsiz bireylerin, özellikle madde bağımlısı ve zihinsel, ruhsal sorunları olanların, kurum tarafından kabul edilmediği ve başka illere gönderildiği, meslek personelleriyle yapılan telefon görüşmeleri kapsamında, bilinmektedir. Belirtilen düzeyde çalışma Beyoğlu İlçesinin evsizlerine yönelik bir çalışma olması nedeniyle sınırlı bir bölgeyi kapsamaktadır. İstanbul İlinin geneline yönelik açıklamaları içermesi ve belediyelerin bu sorunu çözüme kavuşturması hususunda yeterli olduğu sonucu yanıltıcı sonuçlar doğurabilir ve evsizlik sorununun kalıcı olarak ortadan kaldırılmasına yönelik mesleki müdahalelerin oluşturulmasını geciktirebilir. Bu görüşü destekleyen en önemli gösterge evsiz bireylerin biyo-psiko-sosyal yönden desteklenerek toplumun birer paydaşı haline getirecek uygulamaların olmamasıdır. Sorun kaynak sorunu olmasının yanı sıra mesleki müdahalelerin niteliğiyle ilişkilidir. Sorun imkânların aktif olarak kullanılmaması sorunudur. Bekaroğlu Doğan'ın tezi yapı-faillik ikileminde değerlendirilmesine karşın yapısal sorunların çözümlenmesinde, özellikle kurumsal düzeyde, meslek elemanlarının etkisi göz ardı edilmiştir. İnsanlık sorunu olan evsizlerin sorunlarının çözümünün maddi

kaynakların ötesinde, mesleki profesyonelliği de kapsayan süreçlerle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

- Kahraman'ın 2019 yılında tamamladığı yüksek lisans çalışmasında evsizlik alanının çok boyutlu doğasına dikkat çekilmektedir. Evsiz bireylerin sosyal dışlanmışlığının değerlendirilmesi evsiz bireylerden elde edilen sonuçlarla analize tabi tutulmuştur. Çalışmada, evsiz bireylerin toplum tarafından dışlandığı yönünde doğru tespitler ortaya koyulmuştur. Çalışma evsizlik evrenine ait paydaşları kapsamı bağlamında sınırlı kaldığından dolayı özellikle sivil toplum örgütlerinin bu alanda hiçbir uygulamasının bulunmadığı yönünde doğru olmayan çıkarımları belirtmesine sebep olmuştur. Kültürel çalışmalar kapsamında evsizlik olgusunun değerlendirilmesi, kültürün oluşturulmasına etki eden organizasyonel yapılara ait verilerden çıkarım yapılmasını gerektirirken, evsizlerin gözünden tek yanlı değerlendirmeler, paydaşların sözcülüğü, evsizler açısından yapılmıştır. Bu durum çalışmanın objektifliğine gölge düşürmektedir.

Literatürde yapılan araştırmalar, evsizlik olgusunun bütün boyutlarıyla değerlendirilmesi ve sorunların çözümlenmesi düzeyinde yeterli değildir. Özellikle konunun farklı boyutlarının açığa çıkarılması için sosyal hizmet, sosyal politika, sosyoloji, psikoloji, hukuk, işletme, mimarlık, alanlarında yeterli düzeyde araştırma yapılması gerekmektedir.

Türkiye’de evsizlik uygulamaları değerlendirildiğinde ulaşılan genel sonuç, akademik alanda yapılan çalışmaların sınırlı olması, uygulamada yapılan çalışmaların bireylerin temel düzeydeki ihtiyaçlarını, barınma, gıda, hijyen, giyim, karışlamaya odaklanmış olması, mesleki uygulamalarda meslek elemanlarının yeterli düzeyde istihdam edilmemiş olması, evsiz bireyin barınma sonrası hizmetlerden, toplumsal adaptasyonu sağlayacak hizmetlerle, desteklenmemesi, evsiz bireylerin toplumla bütünleşmesini ve toplumun birer paydaşı olarak hayatlarını devam ettirmesi hususunda yetersiz kalmaktadır. Uygulamalar yardım transferinin ötesine geçememektedir. Sosyal hizmetin değiştirici, dönüştürücü, rehabilite edici, geliştirici özelliklerinden yoksun uygulamalar hâkimdir.

Sosyal Hizmetin bilgi temelinde bireyin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarından biyolojik devamlılığı sağlamaya yönelik araçlara odaklanılmış, psikolojik, sosyal, mesleki uygulamalar geri planda bırakılmıştır. Sosyal Hizmetin beceri temelinde mesleki uygulamaların pratiğe dönüştürülmesinde, bağlantı kurucu, değerlendirici, problem çözücü, kaynak sağlayıcı, güçlendirici, savunucu özellikleri bulunmaktadır. Kurumların imkân ve kapasitelerinin sınırlı olması, kurumlar arası diyalog eksikliği, yeni program ve projelerin oluşturulmaması, AB ve FEANTSA’nın yenilikçi ve yerele odaklanan çalışmaları, meslek personellerinin evsizlik konusunda yeterli müdahale bilgisine sahip olmaması, beceri temelinde sosyal hizmet anlayışıyla uygulamaların yapılmasını engellemektedir.

Sosyal hizmetin değer temeli sosyal adaleti, bireyin onurunu, insan ilişkilerinin önemini, güvenilirliği ve uygulamadaki yetkinliği temel almaktadır. Evsiz bireylere yönelik Türkiye’de geçici uygulamalar bulunmaktadır. Yoksulluğu en üst düzeyde deneyimleyen evsiz bireylerin sosyal adalet mekanizmalarının dışında tutulduğu, sosyal adaletin sosyal

yardımla özdeşleştirildiği bir durum söz konusudur. Spesifik düzeyde evsizlere yönelik yasal bir düzenlemenin olmaması bunun en önemli göstergesidir.

Bireyin onurunun korunması evsizlerin toplumdan dışlanmadan, kendi ayaklarının üzerinde durabilmelerini sağlamaya yönelik çalışmalarla mümkündür. İnsan ilişkilerinin geliştirilmesi bağlamında evsizler gerek akademik çalışmalarda ve gerekse de uygulama örneklerinde dışlanmış bireyler olarak, kötü kokan, tehlikeli, hastalıklı, bireyler olarak damgalanmaktadır. Evsizlerin toplumsal bütünleşmesini sağlayacak uygulamalar yok denecek derecede az, evsizlerin temel iletişim becerileri geliştirebilmeleri için destek ise yoktur. Bu durum toplumsal ve evsiz birey düzeyinde iletişimin önündeki engellerdir. Uygulamada, evsizlerin sorunlarını, bütüncül düzeydeki ihtiyaçlarını çözebilecek gerek örgüt düzeyinde gerekse de meslek personeli düzeyinde, çözüm oluşturacak yetkinlikten uzak çalışmalar ortaya çıkmaktadır. Sorunlar ötelenmektedir. Unutulmamalıdır ki evsizlik sorunu bir insan hakları ihlalidir. Sosyal Hizmetin değer temeli insan hakları ihlalini önlemektir. Mevcut uygulamalar bu hakkın bilinçsizce ihlal edildiğini göstermektedir. Belirtilen bağlamda bu tezin araştırma sorusu olan “Türkiye’de evsizlere yönelik uygulamalarda birey-çevre uyumunu sağlayan bir ekosistemin varlığından söz edilebilir mi?” sorusu başka bir şekilde sorulduğunda, “Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde örgütlenmiş evsizlere yönelik bir hizmet uygulaması bulunmakta mıdır?” Birinci sorunun cevabı niteliğinde bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmet sunumlarının bulunmaması evsizlerin evsizlik sarmalından çıkmasını engellemektedir. İkinci soru ise birinci sorunun cevabını olumsuzlayan süreçlerin uygulamada somut görüntülerini ortaya koymaktadır. Çalışmanın birinci bölümü olan teorik kısımda sosyal hizmetin temel kuramı, ekosistem kuramı olduğu belirtilmiştir. Uygulamalarda ise ekosistemin oluşturulması birey-çevre uyumunun sağlanması gerek akademik çalışmaların ve gerekse hizmet sunanların görüşlerin de ifade edildiği gibi bütüncül hizmetlerin sunulması ile mümkündür. Bu uyumu sağlayacak bütüncül hizmet uygulamalarının hayata geçirilmesi ancak, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeliyle mümkün hale gelmektedir.

Türkiye’de evsizlere yönelik birey, çevre etkileşimini olumlu yönde dönüştürecek ulusal bir strateji bulunmamaktadır. Devletin en tepe kadrolarından uygulamadaki meslek elemanlarına kadar barınmaya odaklanılmıştır. Gereklidir, ancak temel sosyal hizmet uygulaması içinde yeterli değildir. Bu durum evsiz bireylere yönelik olarak ülkemizde yeterli bir ekosistemin oluşturulmasını engellemektedir. Evsiz bireylere yönelik kurumsal mekanizmaların nitelik ve nicelik olarak kaynakları artırılmalı ve evsizlere özel yasalar oluşturulmalıdır. Evsiz tipolojisinin farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda farklı ihtiyaçları karşılayacak projeler oluşturmalı, sosyal bağlamda evsiz bireylerin sosyal bir bağ kurabilmeleri amacıyla toplumun ve kendisinin potansiyellerinin farkına varması sağlanarak gerek ailesi ve yakın çevresi ve gerekse de toplumdaki diğer sosyal mekanizmalarla bağlarının kurulması sağlanmalıdır.

Barınma evleri bireylerin sorunlarının çözümünde bir fırsat olmalıdır. Mesleki etik sosyal hizmetlerde problemin çözümünü salık verir, mevcut uygulamalarda gün geçirilmektedir. Evsiz bireylerin kişisel yetenekleri keşfedilmeli, çok amaçlı barınma

merkezleri oluşturularak çeşitli mesleki ve rehabilite edici kurslar verilerek bu yetenekler açığa çıkarılmalı, meslek örgütleri ile iş birliği içinde olunmalıdır. Barınma merkezleri bu bağlamda evsizliğin sarmalından kurtarılabilmesi için birey düzeyinde fırsat niteliği taşımaktadır. Aksi durumda evsiz birey ayın belli bölümünü bir barınma merkezinde, kalan bir bölümünü farklı bir merkezde geçirerek toplumsal katılımı olmadan, kendi potansiyellerini geliştirmeden hayatı bu şekilde devam eder duruma gelir. Bu durum bir davranış bozukluğudur. Bağımlı olma durumunda birey kendisine olan saygısını yitirir, emir almaya, söyleneni yapmaya alışır ve zamanla yeteneklerini yitirir. Desteğin sağlanmadığı dönemde ise hayatta kalma şansı çok azdır. Bu yüzden barınma merkezleri geçici çözümler üreten değil, belirtilen bağlamda, fırsat merkezlerine dönüştürülmelidir. Bu anlayış sosyal hizmetin bilgi, beceri, değer temeliyle örtüşen ekosistem yaklaşımının temelleri bağlamında bir örgütlenmeyi elzem kılmaktadır.

BÖLÜM 3: EKOSİSTEM KURAMI TEMELLİ ALAN ARAŞTIRMASI: YÖNTEM, BULGULAR VE ANALİZ YORUMLARI

Bu başlık altında araştırmanın modeline, veri toplama tekniklerine, örnekleme, araştırma sorularının hazırlanması ile uygulama sürecine, elde edilen bulgulara ve analizine yönelik bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel modele dayanan bir alan araştırmasıdır. Nitel araştırmalar, evsizlik hizmetlerinden yararlananların deneyimlerini daha derinlemesine keşfetmeyi sağlamaktadır. Aynı zamanda evsiz bireylerin duyulmayan deneyimlerinin açığa çıkarılmasını kolaylaştırmaktadır. Niteliksel araştırmalar, araştırmacının evsiz bireylerin destek ihtiyaçlarını, kritik kararlarını ve hedeflerine ulaşmada karşılaştıkları engeller gibi faktörleri daha iyi anlamasını sağlar. Bütün bunların altında yatan şey, bu şeylerin neden oluştuğunu anlamaktır. Aynı zamanda gerek bu araştırma sonuçlarında ve gerekse de daha önce yapılan araştırma sonuçlarından elde edilen niceliksel sonuçların nasıl ve neden elde edildiğini anlamamıza da yardımcı olabilmektedir.

Nitel araştırmalar Cresswell (1994)'e göre doğal ortama müdahalede bulunmadan yürütülen, katılımcılara yönelik derinlemesine görüşmelerin yapılmasını öngören, katılımcıların fikirlerinin, sözel olarak, açığa çıkarılmasını sağlayan, birey ve çevresi içinde ortaya çıkan, birey, grup ve toplum temelli, sosyal sorunların sorgulanarak holistik düzeyde analiz edildiği bir araştırma türü olarak tanımlanmaktadır. Belirtilen bağlamda bir sosyal olgu Neden? Niçin? Nasıl? Soruları çerçevesinde değerlendirilmeye tâbi tutulmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi nitel araştırmalarda araştırma süreci araştırmanın evrenine dâhil olan paydaşları kapsamaktadır. Dolayısıyla sorundan etkilenen ve sorunun ortaya çıkması sonrasında meydana gelen her türlü değişim ve oluşumları da kapsama almaktadır. Sorunu yaşayan bireyler, sorunun çözülmesi adına oluşturulan kurumsal hizmetlerin nitelik ve niceliği bu evrene dâhil olmaktadır. Bu evrende elde edilecek tüm araştırma bulguları yeni bir kuramın oluşturulmasına veya var olan bir kuramın, farklı yönlerinin keşfedilmesi bağlamında, geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Nitel araştırmanın birey ve çevre arasındaki etkileşimlere odaklanması araştırmanın temel kuramı olan ekosistem kuramına dair verilerin elverişli yoldan elde edilmesini mümkün hale getirmektedir.

3.2. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri ve Örneklemi

Araştırmanın birinci ve ikinci bölümünde yer alan bilgiler, yerel ve uluslararası internet ortamındaki ve fiziki materyal halinde bulunan, bilimsel nitelik taşıyan, kitap, makale, tez, rapor, video gibi yayınlanmış kaynaklardan elde edilmiştir. Özellikle araştırmanın ikinci bölümünün Türkiye başlığı altında ülke genelinde evsizlere hizmet vermekte olan yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarında görevli sosyal çalışmacı ve yetkili düzeyindeki personellerle telefon görüşmeleri sağlanmıştır. Telefon görüşmeleri yapılandırılmamış görüşmeler niteliğinde olup, görüşmeye katılanların ifadelerinin daha çok yapılan hizmetler, faaliyetler ve yaşanan sıkıntılar üzerine odaklandığı görülmüştür.

Araştırmada, nitel araştırmanın tanımından yola çıkarak, paydaşlara yönelik derinlemesine görüşme tekniklerine dayalı veri elde etme süreci, özellikle bir sosyal sorun olan evsizlik olgusunun anlaşılmasında ve uygulamalarda ortaya çıkan sorunların tespit edilmesinde

önemli bir araç niteliğindedir. Belirtilen bağlamda araştırma kapsamında, çevre düzeyinde fiziksel, psiko-sosyal, kültürel ve demografik özelliklere, süreçle ilgili ne olup bittiğine ve etkisine yönelik izlenimlere, algılar düzeyinde ise deneyimleri bireylerin nasıl anlamlandığı üzerinde durulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Evsizlik sorunun kompleks yapısı evsizliğin, evsizlik araştırması öncesinde hazırlanacak olan soruların sistematize edilmesini engellemektedir. Dolayısıyla evsizlere yönelik araştırmalarda elde edilecek veriler, araştırma öncesi araştırmacının bilgi ve deneyimleri çerçevesinde hazırlanarak standartlaştırılmış, çoktan seçmeli sorulardan ziyade, evsizlik olgusunun bireyler üzerindeki özel etkilerini ortaya çıkaran, sorunun paydaşları olan evsiz bireyler ile hizmet sunucularına yönelik, açık uçlu sorulardan oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Belirtilen bağlamda açık uçlu sorular, evsizliğin anlamını, süresini, destek mekanizmalarını, projeleri, kaynakları, sosyal sermayeyi, yasal mevzuatın uygulamalara etkisini, evsizlerin toplumsal adaptasyonunu vb. yönleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Soruların bu şekilde oluşturulması hem nitel araştırma desenine uygun olmasından hem de evsiz bireyler ile hizmet sunucularının evsizlik sürecinde ortaya çıkan deneyimlerini kendi dünyalarından anlatma fırsatını vermesinden dolayıdır. Bu bağlamda çalışma fenomenolojik²² bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Soruların cevaplarının elde edilmesinde mülakat tekniğinden yararlanılarak, araştırma sürecinde araştırmacının doğal gözlemlerine dayanan bilgi notları oluşturulacaktır.

Sosyal bilimlerde temel veri toplama tekniği olan doğal gözlem araştırmacının verileri ilk elden toplamasına imkân tanımakta ve sorunların bireyler üzerinde bıraktığı deneyimlerin sözel ve sözel olmayan ifadelerle izlenmesine imkân tanımaktadır. Diğer yandan soruların cevaplarının mülakat tekniği uygulanarak elde edilmesi, evsiz birey ve hizmet sunucularının inşa ettikleri kavramlarla, evsizlik sürecini açıklamalarına imkân tanımaktadır. Belirtilen bağlamda oluşturulan görüşme formlarına ait sorular iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda evsiz birey ve kurum yetkililerinin demografik bilgileri kapsamında yaş, eğitim, cinsiyet, medeni durum, kaç yıldan beri hizmet verildiği gibi soruları içermektedir. Bu türden soruların oluşturulmasındaki amaç, evsiz bireylerin kategorik olarak ayırmlaştırılmasına imkân vermesi nedeniyledir. İkinci kısımda ise evsizlik ekosisteminin durumunu belirlemeye yönelik soruların özellikle yasal düzenlemelere ait algılar, kurumsal hizmetler, projeler, kurumsal ve bireysel kapasite, sosyal destek düzeyi, evsizlik süreci, yaşanan zorluklar vb. süreçler ekosistem yaklaşımının temel ilkeleri olan Adaptasyon, Kaynak Döngüsü, Bağlılık ve Başarı ilkeleri kapsamında oluşturulmuştur. Evsiz bireylere ulaşmaya yönelik zorlukların giderilmesi bağlamında farklı yöntemlere de başvurulması planlanmaktadır.

²² Fenomenoloji (Yorumlayıcı) yaklaşımının temel özelliği insanların olgular dünyasındaki deneyimlerini yaşadıkları şekliyle anlatmasına fırsat tanımasıdır. Yaklaşımına göre sosyal yapı bireyler tarafından inşa edilmektedir, bu bağlamda sosyal ilişkiler ve deneyimler bireysel bakış açısını yansıtmada algıyı ve anlamı ön plana çıkarmaktadır. Sonuçta araştırmacı “ne, niçin oluyor?” sorusuna cevap bulmaya çalışır (Kümbetoğlu, 2005: 39).

Nitel araştırma yöntemlerinden biri de doküman analizidir. Evsiz bireylerle görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda kurum sosyal inceleme raporları incelenerek raporlarda yer alan bilgilerden evsizlik süreci ve hizmetler ile ilgili veriler elde edilmeye çalışılacaktır. Doküman analizinde araştırmacının araştırma yaptığı kurumda evsizlere yönelik eldeki verilerin sınırlı kalması durumunda başvuracağı bir yol olarak belirlenmekte ve böylece verilerin sınırlı olmasına dayalı araştırmanın sınırlılığını ortaya çıkaran etkenlerin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Doküman inceleme bağlamında sosyal inceleme raporları evsizlere yönelik mesleki bakış açısını, değerlendirmelerin düzeyini, raporu hazırlayan meslek elemanının yazma becerileri ile evsiz bireylerle görüşmelerinin düzeyini, dolayısıyla iletişim ve mesleki tecrübelerini de yansıtan bir veri niteliği taşımaktadır. Evsizlik hizmetlerinde istendik bir ekosistemin oluşturulmasında mesleki uygulama ve becerilerin etkisinin önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda doküman incelemeleri evsizlik ekosistemine ait veri sağlayan bir araç niteliğindedir.

Araştırma Türkiye’de yaşayan evsiz bireylerin sorunlarının çözümlenmesine ve evsizlik hizmeti sunumlarının geliştirilmesine katkı sağlayan bir nitelik taşımaktadır. Araştırmanın doktora tez çalışması olması, kapsamı, araştırmacının zamansal ve diğer kısıtlılıkları nedeniyle araştırma evrenine giren Türkiye’deki evsizlerin İstanbul ili bağlamında sınırlandırılmasını gerekli kılmaktadır. İstanbul’da yaşayan evsiz bireylerin örneklem olarak seçilmesinin sebepleri arasında, ilin göç bölgesi içinde yer alması, evsizlere yönelik niceliksel yeterliliğin²³ bulunması, literatürde farklı evsiz gruplarına yönelik açıklamalara dair örneklemelerin uygulamada ulaşılabileceğine dair kanı, yer almaktadır.

Belirtilen açıklamalar çerçevesinde araştırma nitel araştırma desenine uygun olarak İstanbul ilinde yaşayan belirli bir evsiz grubunu oluşturan bir örneklemi değil, belirli bir sosyal olgunun farklı düzeylerde çok boyutlu olarak incelenerek ayrıntılarının ortaya çıkmasını hedeflemektedir. Bu türden alan araştırmalarının genel amacı belirli bir toplum kesiminin, bir kurumun yapısının ya da belli grupların etkileşim mekanizmaları gibi konuları ele alarak araştırmaktır. Bu tür araştırmalarda araştırmacının alanda bizzat uygulamada mesleki çalışma, bilgi ve beceri düzeyinde deneyimli olması gerekmektedir. Belirtilen bağlamda nitel araştırmanın temel yöntemi olan fenomenolojik yaklaşım dâhilinde paydaş analizi yöntemi kullanılarak belirli bir sosyal olguya yönelik farklı tarafların görüşlerini ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Evsizlik olgusuna taraf olan, evsiz bireyler, hizmet sunucuları, uzman-yetkili görüşleri paydaş analizinin evrenini oluşturmaktadır. Her bir paydaşın evsizlik olgusuna atfettiği görüşler araştırmanın temsil yeteneğini artırmaktadır. Araştırma kapsamında evsiz bireylere, evsizlik hizmeti sunan kurum yetkililerine ve meslek elemanlarına yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formları ile görüşmeler yapılması ekosistem yaklaşımının mesleki düzeydeki uygulamalarla şekillenmesinde sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer düzeyini belirleme açısından gerekli görülmektedir. Belirtilen bağlamda;

- Gerçekliğin inşa edilmiş sübjektif doğası evsizlik olgusunu farklı grupların değişik şekillerde görebilmesine ve anlamlandırabilmesine neden olmaktadır.

²³ STK yöneticileriyle yapılan telefon görüşmeleri ile bazı tez düzeyindeki çalışma sonuçlarına göre evsiz bireylerin sayısında sürekli artış olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

- Evsizlik tek bir durumdan ortaya çıkan bir sonuç değildir. Bu nedenle çoklu amaç ve programların oluşturulması evsizlik sürecini en aza indirmede başvurulacak etkili bir yoldur.
- Kültürel yapı evsizlik olgusunun şekillenmesinde etkilidir. Bu durum evsizlik hizmetlerinin şekillenmesini ve evsizlerin toplumsal kabulünü etkilemektedir.

Belirtilen üç basamakta evsizlik olgusunun hangi kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini ve paydaşlarının hangi taraflar olduğu hakkında bilgi vermektedir. Bu çerçevede, paydaş analizinin araştırma basamakları;

- Araştırma kapsamına giren temel olgunun tanımlanması: Literatür kısmında ayrıntılı bir şekilde evsizlik olgusuna dair bilgiler verilmiştir.
- Genel araştırma sorusu ve yaklaşımının belirlenmesi: Evsizlere sağlanan sosyal desteğin düzeyi nedir? Tek tek bireysel ve kurumsal örneklemelerden kuramı desteklemeye yönelik tümevarım yöntemi.
- İlgili paydaşların belirlenmesi: Evsiz bireyler, hizmet sunucuları (meslek elemanı, kurum yetkilisi, kurum çalışanı).
- Analizi elverişli kılacak düzeyde yeterli verinin toplanması: İstanbul yeterli düzeyde verinin toplanması bağlamında araştırmanın analizine elverişli bir pilot ildir. Evsizlere farklı düzeylerde hizmet sunan birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yerel yönetimlerin uygulamaları da evsizlere yönelik bilgilerin elde edilmesini ve analizin yapılması hususunda yeterli bilginin oluşturulmasını sağlayacak düzeydedir.
- Araştırma sorularını cevaplamaya yönelik verilerin analizi: Soru setinin birinci bölümü daha önce de belirtildiği gibi demografik bilgileri elde etmeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Soruların bu kısmı betimleme yöntemi kullanılarak sınıflandırmaya tabi tutulacak ve belirli kategorilerin oluşturulması sağlanmaya çalışılacaktır. Soru setinin ikinci bölümünde ise elde edilen cevapların içerik analizine tabi tutulması sağlanacak ve metinden elde edilecek kritik olayların, sık kullanılan kavramların, tarihsel bağlamın ortak ve farklı yönleri bireysel anlamlar bağlamında değerlendirilerek yorumlanacaktır.
- Güvenilirliğin sağlanması: Kurum yöneticilerine sorulan sorular ile evsiz bireylere sorulan sorular birbirini doğrular veya yanlışlar şeklinde hazırlanmıştır. Dolayısıyla Evsiz bireye sorulan “Ne tür hizmetlerden yararlandınız?” Sorusu ile kurum yetkililerine sorulan “Ne tür hizmetleriniz bulunmaktadır?” sorusu birbirinin güvenilirliğini artırmakta ve böylelikle cevapların birbirlerini eleme özelliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini sağlayan araştırmacının doğal gözlemlerine yönelik oluşturduğu bilgi notları evsizlik olgusunun birey, kurum ve araştırmacı gözüyle karşılaştırmasını mümkün hale getirmekte ve güvenilirliğin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Soruların bireyin biyo-psiko-sosyal yönden bütüncül ihtiyaçlarının tespitine yönelik olarak hazırlanması, ekosistem kuramının bütüncül bakış açısıyla benzerlik göstermesi güvenilirliği artıran diğer bir etkidir.
- Geçerliliğinin sağlanması: Araştırma fenomenolojik bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirildiğinden sorular açık uçlu oluşturulmuştur. Evsiz bireylerin ve kurum çalışanlarının soruları kendi anlam dünyalarında inşa ettikleri kavramlarla

açıklamaları, soruların evsiz bireylerin bütüncül ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak hazırlanması ve uygulamanın pilot aşamasında, rastlantısal örneklem grubunda test edilerek revize edilmesi, geçerliliği sağlayan süreçler olarak görülmektedir. Bu süreç araştırmanın sonuçlarının doğruluğuna katkı sağlamaktadır. Konunun farklı tekniklerle araştırılması ve analiz edilmesi, tarafların görüşlerinin alınması geçerliliği sağlayan etmenler arasında sayılabilir.

3.3. Araştırma Sorularının Hazırlanması ve Uygulama Süreci

Araştırma üç bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde, teorik bağlamda ekosistem yaklaşımının evsizlik konusuyla ilgisi ve sosyal hizmet bilimi ve mesleğiyle ilişkisi ayrıntılı olarak açıklanmıştır. “*Evsizlerle ilgili çalışmalarda neden ekosistem yaklaşımının kullanılması gerekmektedir?*” sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde sosyal hizmetin evsizlikle ilişkisine yer verilerek, hizmet örgütlenmelerinde sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeliyle, Batı’da ve Türkiye’de evsizlere yönelik akademik çalışmalara ait bilgiler literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur. Türkiye’deki mesleki uygulamalar kapsamında, evsizlere hizmet veren kurumların internet sitesindeki raporları taranarak, uzmanlar düzeyindeki kişilerle yapılan telefon görüşmeleri sonucunda evsiz yardım programlarının durumu hakkında bilgi alınmıştır. Belirtilen düzeyde, sosyal hizmetin temelleriyle, evsizlere yönelik yapılan akademik ve mesleki çalışmaların karşılaştırılmasına imkân verilmektedir. Bu bölümde, “*Evsizlere yönelik uygulamaların sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli kapsamında düzeyi nedir?*” Sorusu yapılan literatür taraması, raporlar ve telefon görüşmeleriyle cevaplanmaya çalışılmıştır.

3. Bölümde araştırmanın yöntemi, soruları, bulguları ve analizine yer verilmektedir. Araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmaların amacı araştırılacak olan olgunun bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaktır. Belirtilen bağlamda araştırma kapsamında “*Evsizlere yönelik sosyal desteklerin düzeyi nedir?*” ve “*Evsizliğin sonlandırılması için hangi hizmetler yararlıdır?*” sorularının cevabı aranmaktadır? Birinci ve ikinci bölümde sorulan sorulara aranan cevaplar, araştırmanın temel sorusuna verilen cevabı destekler niteliktedir. Örnek olarak araştırmanın birinci bölümünde ekosistem yaklaşımı ile sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli arasında ilişki kurulması araştırmanın uygulama safhasında mevcut hizmetlerin değerlendirilmesinde katkı sağlamaktadır. Birinci ve ikinci bölümde yer alan sosyal hizmetin etik değerleri, bilgi temeli, beceri temeli ve ekosistemin birey-çevre etkileşimindeki karşılıklı ilişkiye yaptığı vurgu, araştırmanın sorularının hazırlanması ve uygulama sürecinde doğal gözlemler yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği yönünde yol göstereci olmaktadır. Bireylerin yaşadıkları sosyal sorunların çok farklı sebeplerden kaynaklanması bütüncül bir bakış açısının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca *yeni evsizlik* olgusu kapsamında evsizliğin toplumun farklı kesimleri tarafından deneyimlendiği hem Batıda hem de Türkiye’de literatür kısmında verilen örneklerle detaylı olarak açıklanmaktadır. Birinci bölümden çıkarılacak sonuç evsizliğin çok boyutlu değerlendirilmesinin ancak, her bir evsiz bireyin sorunlarına çözüm oluşturulabilecek kuramsal bir yaklaşımın olması gerektiğidir. Bu sonuç farklı evsiz guruplarına yönelik hizmet sunumlarının sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sonuç aynı zamanda, araştırmanın uygulama aşamasında analizi hangi sınırlar içinde

yapmamız gerektiğini belirlemektedir. İkinci bölüm ile araştırmanın temel sorusu arasındaki ilişkiye örnek olarak, her bir ülkenin evsizlere yönelik uygulamaları ile Türkiye'deki uygulamaların karşılaştırılmasına imkân vermektedir. Örneğin Hausing First ve Basamak Modeli AB ülkeleri ile ABD'de evsizliği farklı düzeylerde deneyimleyen bireylerin sorunlarına çözüm oluşturabilmek için sosyal destekler kapsamında oluşturulmuş modellerdir. Bunun yanı sıra madde bağımlısı evsizler, kadın evsizler, aile evsizliği yaşayanlar, yaşlı evsizlere yönelik oluşturulmuş hizmet modelleri bulunmaktadır. Hizmet modellerinin işlerlik kazanabilmesi için ayrıca AB'de ve ABD'de çalışmanın literatür kısmında ayrıntılarıyla açıklanan özel fonlar ile yasalar oluşturulmuştur. Birinci bölümdeki kuramsal temel, ikinci bölümdeki farklı ülkelerdeki evsizlik uygulamaları, Türkiye'de yapılmakta olan hizmetlerin evsiz bireylerin hayatında bir ekosistemin oluşturulmasındaki düzeyin belirlenmesine destek sağlamaktadır.

Araştırma sorusu kapsamında literatür kısmında belirtilen, Toro, Trickett, Wall ve Salem'in ekosistem uyumunu sağlayan, evsizlere yönelik uygulamalarda öne çıkan, Adaptasyon İlkesi, Kaynak Döngüsü İlkesi, Bağlılık İlkesi ve Başarı İlkesi çerçevesinde sorular oluşturulmuştur. a) Adaptasyon ilkesi kapsamında evsiz bireylerin içinde yaşadıkları topluma uyumu sağlama veya uyumu zorlaştıran süreçleri ortaya çıkarma bağlamında sorular oluşturulmuştur. b) Kaynak Döngüsü İlkesi çerçevesinde evsiz bireylerin güçlü yönleri, sosyal sermaye düzeyleri, sosyal desteklerden yararlanma düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Kaynak Döngüsü İlkesinin kurumsal düzeyde evsiz hizmetlerinde kullanılan kaynakların neler olduğu, yeterliliği, kaynakların nasıl temin edildiği gibi sorular yöneltilmektedir. c) Bağlılık İlkesi düzeyinde evsiz bireylerin içinde yaşadıkları toplumda evsizlik öncesi ve sonrasında ortaya çıkan topluma bağlayan bağların yokluğuna neden olan kritik olay ekseninde, kurumsal düzeyde ise evsiz bireyleri yeniden toplumun birer üyesi haline getirme adına yapılan, topluma bağlayan, hizmetlerin neler olduğuna yönelik sorular hazırlanmıştır. d) Başarı ilkesi çerçevesinde, bireylerin mevcut durumlarını değerlendirmelerine, gelecekle ilgili beklentilerine odaklanılmış, kurumsal düzeyde ise evsiz hizmetlerinde ulaşılması hedeflenen hizmetler, plan ve projelerin tespitine yönelik sorular oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra kurumlara yönelik soruların oluşturulmasında Anderson, Hernandez, Judd, Gould ve Parsons'ın ekolojik sistem teorisinin uygulamada sosyal çalışmacılara rehberlik edeceği ilkelerden, aktive edici, savunucu, arabulucu, kaynak sağlayıcı vb., yararlanılmıştır. Sorulardan elde edilen veriler, evsizlik sürecine dâhil olan kesimleri kapsadığından dolayı, evsiz bireyler, hizmet veren kurum yetkilileri ve meslek elemanlarına yönelik olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formları kapsamında uygulamaya koyularak elde edilmiştir.

Evsizlere yönelik soruları, araştırmanın amacına katkı sağlayacak düzeyde, ekosistem kuramının temel sayılırları çerçevesinde birey-çevre ilişkisine etki eden süreci ortaya çıkarmaya yönelik olarak oluşturulmuştur. Soruların oluşturulması ve nedenleri aşağıda açıklandığı gibidir;

- Evsizlik süreci nasıl başladı?

Bu soru, evsizlik sürecini her bir evsiz birey için belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu soru aynı zamanda evsizliğin zamansal boyutu hakkında da veri elde edilmesini sağlamak ve

evsizlerin kendi bireysel deneyimlerini kavramsallaştırmamıza yardımcı olmak için, evsizliğin derinliğini, evsiz olarak geçirilen süreyle bağlantılı olup olmamasını, anlamaya fırsat vermektedir (kronik ve akut oluşumlar).

- Evsiz kalmanıza neden olan olaylar nelerdir? Evsizlik öncesi süreçte sosyal, ekonomik ve aile hayatınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Evsiz bireylerin sayısındaki sürekli artışın nedenleri arasında, aile içi şiddet, işsizlik ve düşük gelirli istihdam gibi bir dizi faktörler bulunmaktadır. Bu soru, evsizliğe yol açan çeşitli nedenleri tespit etmeye çalışmaktadır.

- Evsizlik ne demektir? Aileniz için ne anlama geliyor?

Bu soru aile dinamikleri hakkında temel bilgiler ve aile birimi tarafından evsizliğin bireysel olarak nasıl algılandığını belirlemeye çalışmaktadır.

- Evsiz olmanın ne tür zorlukları olduğunu düşünüyorsunuz?

Bu soru ile evsiz bireyler üzerinde stres oluşturan faktörler belirlenmeye çalışılmaktadır. Soru kapsamında, araştırma katılımcıları için ne tür zorlukların deneyimlendiği tespit etmek amaçlanmaktadır.

- Barınma hizmetlerinden yararlanmaya başladığınızda talepleriniz nelerdi? Hizmetlerden yararlanmaya başladığınızdan beri taleplerinizde bir değişim oldu mu? Oldu ise bunun nedeni sizce nedir?

Soru kapsamında barınma hizmetlerinin evsiz bireylerin hayatlarında, değişim oluşturmada, etkili olup olmadığını açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

- Evsizlik süresince hangi hizmetler sağlanmaktadır?

Bu soru kapsamında mevcut programların kapsamını ve farkındalığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

- Hangi hizmetlerin sağlanmasını istersiniz?

Bu soru sağlanan hizmet türleri ile evsiz ailelerin gerçekten ihtiyaç duyduğu hizmetler arasında bir tutarsızlık olup olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

- Güçlü yönleriniz hakkında ne söylemek istersiniz?

Bireylerin varolan potansiyellerine yönelik farkındalığı belirlenmeye çalışılmaktadır.

- Evsizlere yönelik hizmet programları evsiz kalma sürecinden çıkmanız için sizi güçlendirdi mi?

Programların evsizlerin, evsizlik süreciyle ilgili başa çıkma becerilerini destekleyip desteklemediğini belirlemeye çalışmaktadır.

- Evsizlik süreci ailenizi nasıl etkiledi?

Sosyal dışlanma, eğitimin kesintiye uğraması, yetersiz beslenme gibi geçici ve sürekli stres faktörlerinin aile üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmaktadır.

- Sahip olduğunuz sosyal destekler nelerdir?

Aile, yakın çevre, sosyal ağlar hakkında evsiz bireyin atfettiği değer açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

- Evsizlik sürecinin sonlanacağına dair inancınızı kaybettiğiniz anlar oldu mu?

Bireylerin hangi dönemlerde çaresiz kaldıklarının tespit edilmesi amaçlanmış olup evsiz bireylerin bu durumu nasıl anlamlandırdığı belirlenmeye çalışılmaktadır.

- Evsizlik sürecinde yaşadığınız deneyimler üzerine yetersiz kalan sorular kapsamında, deneyimlerinizi açıklayacağınız başka süreçler var mı? (Bu soru evsiz bireylerden ek bilgi elde etmek amacıyla oluşturulmuştur).

Evsizlere yönelik sorulan soruların yanında evsiz bireylere hizmet sunan kurum yetkililerine de benzer sorular oluşturulmuş olup sorular, kuruma ait genel bilgileri ve Adaptasyon, Kaynak Döngüsü, Bağlılık, Başarı, Program, Savunucu, Aktive Edici İlkeleri çerçevesinde oluşturulan sorular bulunmaktadır. Her iki gruba yönelik soru formları ekte yer almaktadır.

Araştırma Ocak 2018 tarihinde başlamış, Aralık 2019 tarihinde tamamlanmıştır. Plan dâhilinde, araştırmaya ait verilerin elde edilmesi için, İstanbul İli'nde yer alan STK'lar düzeyinde Şefkat-Der, Erdemliler Derneği, Umut Çocukları Derneği'nde, yerel yönetimler düzeyinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Zeytinburnu Belediyesi, Üsküdar Belediyesi'nde, SYDV'ler kapsamında Üsküdar ve Maltepe İlçesi birimlerinde, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı hastanenin sosyal hizmet biriminde mülakatlar yapılmıştır. Meslek elemanlarına yönelik yapılandırılmamış görüşmeler ile evsizlere yönelik yarı yapılandırılmış görüşmeler barınma hizmeti sağlayan kurum yetkilileriyle yapılan görüşmeler sonrasında yapılmıştır. Belirtilen bağlamda önce bir kurumdan randevu alınarak o kurumun yetkilisi, meslek elemanı ve kurumda kalan evsizlere yönelik görüşmeler sağlanmıştır. Barınma hizmeti sunmayan kurumlarda ise kurum yetkililerine ve meslek elemanlarına yönelik yarı yapılandırılmış mülakat formu kapsamında görüşmelerin yapılması planlanmıştır. Ayrıca bu kurumlarda evsiz bireylere yönelik oluşturulmuş sosyal inceleme raporları, doküman analizi çerçevesinde, değerlendirmeye dâhil edilmiştir. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Raporu'nun 02.07.2019 tarihinde onaylanmasına müteakip araştırmanın alan uygulamasına ilgili kurumlardan izin alınarak başlanılmıştır.

3.4. Araştırmanın Bulguları ve Analiz Yorumları

Nitel araştırmalarda elde edilen bulguların analizi farklı teknikler kullanılarak yorumlanabilmektedir. Bu araştırma bir kuram temelinde yapılandırıldığı için kuramın temel ilkeleri çerçevesinde bulgular analize tabi tutulmaktadır. Özellikle evsizlere yönelik bir ekosistemin oluşturulmasında temel kavramlar olan Adaptasyon, Kaynak Döngüsü, Başarı ve Bağlılık İlkeleri evsiz bireylere, kurum yetkililerine ve meslek elemanlarına yönelik olarak yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen yanıtlar ve sosyal inceleme raporları çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu aşamada her iki veri toplama tekniğinden sosyal hizmet ve programlarının düzeyi hakkında bilgi edinilmesi ve meslek elemanlarının etkinleştirici, arabulucu, savunucu, koruyucu olma gibi mesleki yeteneklerinin evsizlere yönelik hizmetlerde ekosistemi oluşturması için hangi düzeyde mesleki müdahaleye dönüştürüldüğü tespit edilmektedir.

Bu araştırmada betimsel ve içerik analizi tekniklerinden yararlanılmaktadır. Betimsel analizin kullanılmasındaki amaç alan uygulamasında elde edilen işlenmemiş bulguların

okuyucunun kullanımına sunmak ve anlaşılır bir sınıflandırma sürecine dâhil etmektir. Bu türden bir analiz süreci okuyucuların gerek verilerin farklı araştırma süreçlerinde kullanmalarına imkân tanımakta gerekse de işlenmemiş verilerin, veri toplama tekniklerine göre, gözlem, mülakat, önceden belirlenmiş başlıklar altında toplanmasını sağlamaktadır. Araştırma kapsamında soru setinin birinci kısmında yer alan sorular betimsel analizin başlıklarının oluşturulmasında kullanılmaktadır.

İçerik analizi tekniğinin kullanılmasının amacı, araştırma kapsamına dâhil olan bireylerin görüşlerinin içeriklerini düzenli olarak tanımlamaktır. Belirtilen amacı gerçekleştirebilmek için bir metin içinde geçen kavramların sıklık oranları belirlenir. Belirleme işleminin altında yatan temel düşünce, araştırma metninde yer alan çok sayıdaki kelimenin, araştırmanın amacı doğrultusunda, daha az sayıda anlamlı bir şekilde sunulmasını sağlamaktır. Kelimeler kodlanabilir ve araştırmanın amacıyla uygun olanlar, araştırmaya katılan katılımcıların anlam yüklemeleri çerçevesinde tanımlanır. Daha sonra bu tanımlar araştırmanın literatür kısmında yer alan teori çerçevesinde yer alan temel kuramsal ilkeler bağlamında analize tabi tutularak, karşılaştırma imkânı sağlanır. Kelime ve kavramların yanı sıra cümleler de aynı kodlamaya tabi tutulabilir. Negatif ve pozitif yanıtlar ile açıkça dile getirilemeyen yanıtları içeren cümleler analiz birimi olarak kullanılabilir. Temalar ise daha soyut ve genelleştirilmiş kategorileri ifade etmektedir. Temaların oluşturulması, algılanan, algılayan, aksiyon ve aksiyonun hedefi bağlamında olmaktadır (Altunışık, Coşkun, vd., 2010: 322-330). Algılayan düzeyinde evsiz bireyler, meslek elemanları, kurum yetkilileri, algılanan düzeyinde hizmet sunumları, evsizlik süreci, aksiyon çerçevesinde evsizlik sürecinde yaşanan kritik olaylar, aksiyonun hedefi sürecinde ise hizmet sunumlarından beklenen çıktılar çalışma kapsamında öne çıkan temalar olarak görülebilir. Tüm bu süreçler nitel araştırma yöntemi çerçevesinde elde edilen bulguların analizinde kullanılan içerik analizinin özellikle veri toplama tekniklerinden olan doküman analizi, mülakat ve ses kayıtlarında yer alan bulguların karşılaştırılması ve karakterize edilmesi sürecinde kullanılmasına yardımcı olmakta ve araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğine katkı sağlamaktadır.

Araştırma kapsamında İstanbul'da 03.07.2019- 29.09.2019 tarihleri arasında evsiz bireyler, evsiz bireylere hizmet veren kurum yetkilileri ve kurumlarda görevli meslek elemanları ile görüşmeler yapılmıştır. Evsiz bireylerle mülakatların yapılması, evsizlere yönelik barınma ve yardım hizmeti sağlayan kurumlar aracılığıyla sağlanmış olup, randevu üzerine kurumların hizmet verdikleri adreslerde evsiz bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Evsiz bireylerle görüşmelerde onam formunun imzalanması, soruların araştırmacı tarafından açıklanması, özellikle kadın evsizlerin barındıkları yerlerin adres gizliliğinin olması, evsiz bireyin kendini ifade etmede yaşadığı sıkıntı, görüşme yerinin sağlanması gibi konularda olumsuzluklar yaşanmıştır.

Araştırma kapsamına dâhil olan kurumlar arasında STK'lar, yerel yönetimler, SYDV'ler, bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ve ilçe SYDV'leri ile telefonla randevu alınarak görüşmeler sağlanmıştır. Kamu kurumları arasında belediyeler, il sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, valilik, sağlık müdürlüğü, diyanet işleri ve AÇSHB'nin ilgili sosyal hizmet birimleri düzeyinde görüşmeler sağlanmıştır. Görüşmelerin sağlanabilmesi için

öncelikle etik kurul raporu ekinde Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığı ile İstanbul Valiliği'ne ve valilik kanalıyla, valiliğe bağlı diğer kamu kurumlarına, araştırma konusunda gerekli izinlerin verilmesi hususunda yönlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca kurumsal bazı iç izlekler nedeniyle de Yalova Üniversitesi ile İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü arasında protokol imzalanmıştır. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı hastanelerden iki tanesi ile görüşme yapmak için izin talebinde bulunulmuştur. Bu talep sonrası bir hastaneden olumlu görüş alınmış ve gerekli izinler alınarak mülakat gerçekleştirilmiştir. İBB'ye yapılan müracaatlarda Darülaceze Müdürlüğü'ne yönlendirme yapılmıştır. AÇSH İl Müdürlüğü'ne kadın, çocuk ve yaşlı evsizler hakkında araştırma yapmak için yapılan müracaata yanıt olarak sadece Prof. Dr. Fahrettin Kerim Nülüfer Gökay Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde evsizlik sürecini deneyimlemiş bireylerin bulunduğu bilgisi alınmıştır. Alınan bu bilgi üzerine AÇSHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne araştırma için gerekli yazışmalar başlatılmış, ancak kurumda evsiz birey bulunmamaktadır, içerikli yazı kapsamında araştırmaya izin verilmemiştir.

Bu kapsamda çalışmanın literatür kısmında açıklandığı üzere evsizliğin bütün bireyler tarafından günümüz şartlarında deneyimlenebileceği düşüncesinden hareketle gerekli örnekleme oluşturabilmek adına özellikle STK'lar ile İl SYDV'nin kadın, çocuk ve genç evsizlerle mülakatların sağlanabilmesi için önemli destekleri olmuştur.

Araştırma sürecinde evsizlere yönelik sosyal inceleme raporları kapsamında bilgi edinileceğine dair ön görüşme sadece ilçe SYDV'leri, hastanenin ilgili birimi ve bir belediye kapsamında sağlanmıştır. Araştırmaya dâhil olan diğer kurumların evsizlerle ilgili detaylı sosyal inceleme raporlarının olmadığı ortaya çıkmıştır. Belirtilen kapsamda ilçe SYDV'lerinden toplamda 8 adet ön görüşme formu ile sosyal inceleme raporu doküman analizi kapsamında değerlendirilmiştir. İBB evsizlik hizmetlerine ait 2016-2018 yılları arasında yapılan yardım ve hizmetleri içeren tek sayfalık bir doküman tablo halinde verilmiştir. İl sağlık müdürlüğüne bağlı devlet hastanesinden 3 evsiz bireye ait SİR ile kurum bakımı kapsamında, kurumlar arası yazışmaları içeren 1 sosyal hizmet birimi değerlendirmesi, 2 durum tespiti ve 2 psiko-sosyal görüşme raporu araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Araştırma kapsamında 20 evsiz birey, 10 meslek elemanı, 13 kurum yetkilisi olmak üzere toplamda konuyla ilgili 43 bireyle görüşme sağlanmıştır. Çalışmaya dâhil olan kurumlar ve görüşme yapılan kurum yetkilisine ait bilgiler aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

Tablo 10: Görüşme Yapılan Kurum ve Yetkili Kişi

Görüşme Yapılan Yer	Görevi
İstanbul Valiliği	Vali Yardımcısı / Sosyal Politikalardan Sorumlu
İstanbul İl SYDV	Vakıf Müdürü
İ.B.B.	Darülaceze Müdürü
Üsküdar Belediyesi	Sosyal Destek Hizmetleri Müdür Yardımcısı
Üsküdar SYDV	Vakıf Müdürü
Zeytinburnu Belediyesi	Sosyal Yardım İşleri Müdürü
Maltepe SYDV	Vakıf Müdürü
İstanbul İl Müftülüğü	Cami İmamı
Çorbada Tuzun Olsun Derneği	Yönetim Kurulu Başkanı

Umut Çocukları Derneği	Müdür
Erdemliler Dayanışması Derneği	Başkan
Şefkat-Der	Başkan
İl Sağlık Müdürlüğüne Bağlı Hastane	Tıbbi Sosyal Hizmet Birim Sorumlusu

3.4.1. Kurumlara ait genel veriler

Kurum yetkililerine yönelik olarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış mülakat formunun birinci kısmında yer alan kuruma ait genel bilgileri elde etmek için hazırlanan sorular kapsamında kurumun evsizlere kaç yıldır hizmet sunduğu, çalışan kişi sayısı, personelin görevleri, personellerin eğitim seviyesi, yardımlardan faydalanma şartları, kurum kaynaklarının nasıl temin edildiğine yönelik veriler elde edilmiştir.

Tablo 11: Kurumlara Ait Genel Bilgiler-I

KOD	Hizmet Veren Kurum	Hizmet Yılı	Çalışan Sayısı	Personelin Görevleri
KU1	İ.B.B./ Darülaceze	11-15	16+	Temizlik, Hasta Bakıcı, Sağlık Personeli, Sosyolog, Sosyal Çalışmacı, Destek Hizmetleri
KU2	Erdemliler Dayanışması Derneği	6-10	Yönetim 5 kişi, fiiliyatta tek	Psikolog, Sekreter
KU3	Maltepe SYDV	6-10	16+	Sosyal İnceleme Görevlisi, Büro Elemanı, Yardımcı Hizmetliler, Sosyal Market Çalışanları,
KU4	Üsküdar SYDV	21+	11-16	Sosyal İnceleme Görevlisi, Büro Elemanı, Yardımcı Hizmetler
KU5	Umut Çocukları Derneği	21+	1-5	Proje Koordinatörü, Müdür, Dernek Başkanı, Gönüllüler
KU6	İstanbul Valiliği	21+	Valiliğe bağlı birimlerde çalışan personeller	Uzmanlık alanlarına göre görevlendirilen personeller, Hizmetliler, vb.
KU7	İl SYDV	21+	16+	Müdür, Sosyal İnceleme Görevlisi, Büro Memuru, Yardımcı Hizmet Görevlileri
KU8	Üsküdar Belediyesi	16-20	16+	Psikolog, Terapist, Sosyal Çalışmacı, Sosyolog, Genel İdari Hizmetler, Yardımcı Personel
KU9	Zeytinburnu Belediyesi	11-15	16+	Sosyal Çalışmacı, Sosyolog, İnceleme Görevlisi,
KU10	Çorbada Tuzun Olsun Derneği	1-5	1-5	Aşçı, Sosyal Entegrasyon Elemanı, Büro Elemanı, Gönüllüler, Üniversite öğrencileri
KU11	Selime Hatun Camii	1-5	1	Hayırsever Vatandaşlar, Bireysel Uygulama (Cami İmamı)
KU12	İl Sağlık Müdürlüğüne Bağlı Hastane	6-10	2	Sosyal Çalışmacı
KU13	Şefkat-Der	10+	10+	Hayırsever Vatandaşlar, Gönüllü Çalışanlar

Elde edilen verilere göre kamu kurumlarının hizmet sunumlarının yıl olarak süresi STK'lara göre daha fazladır. Benzer bir durum çalışan sayılarının fazlalığı ile meslek elemanlarının, sosyolog, psikolog, sosyal çalışmacı gibi, evsizlere yönelik hizmetlerde görevlendirilmelerinde de söz konusudur. Kamu kurumlarının hizmet süreleri ortalama 11-

15 yıl arasında değişirken, STK'larda bu durum 1-5 arası değişmektedir. Meslek elemanlarının sayısına bakıldığında ağırlıklı olarak kamu kurumlarında 16 ve üzerinde çalışan sayısı bulunmasına karşın, STK'larda 1-5 arasında değişmektedir. Çalışanların niteliği kapsamında değerlendirildiğinde kamu kurumlarında daha çok meslek elemanlarının görev yaptığı, STK'larda ise gönüllülük esasına dayalı az sayıda meslek elemanının olduğu, bunun yanı sıra yine gönüllülük esasına dayalı olarak yemek işlerinde ve dağıtım işlerinde görevlendirilmek üzere hizmet eden üniversite öğrencileri ile vatandaşların olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Kurumlara Ait Genel Bilgiler-II

KOD	Yardımlardan Faydalanma Şartı	Kaynaklar	Kaynak Temini
KU1	Ön şart yok, Sokakta yaşaması, evsiz olması, açık kapı uygulaması	Belediye bütçesinden evsizler için ayrılan bütçe kalemi	Yıllık bütçe planları
KU2	Din, dil, ırk ayrımı yapmadan muhtaçsa Sokaktan kurtulmak istiyorsa	Kendi çevresi	Çeşitli gruplar, paylaşımlar
KU3	3294 Sayılı Yasa, 2022 Sayılı Kanun	Sosyal Yardım Fonu, Genel Müdürlük Kontrolünde ve Yerel bağışlar	Fon ve cüzi bağışlar
KU4	3294 Sayılı Yasa, 2022 Sayılı Kanun	Sosyal Yardım Fonu	Fon, Bireysel ve Kurumsal Bağışlar
KU5	Ön şart yok. İhtiyaç sahibi, evsiz, sokakta yaşıyor olması	Bağışlar	Atölyemiz var, ancak hammadde eksiklerimiz var üretim ve mesleki rehabilitasyon yapamıyoruz.
KU6	Bağlı Birimlerin Müstahaklık Şartları	Kamu Kaynakları	Merkezi Yönetim
KU7	3294 Sayılı Yasa, SGK Güvencesi, Genel Sağlık Sigortası (GSS) Yasası,	SYGM Payı, Bağışlar, İl Vakfının Özel Mülkiyetinden Oluşan Gelirler, Bütçeden Oluşturulan Fon Kaynakları	Kira, Bağış
KU8	İlçede İkamet Ediyor Olmak, İhtiyaç Sahibi Olmak	Belediye Gelirleri, Projeler, İş Birlikleri	Vergiler, İş birliği yapılan kurumlar, AB ve Dış Kaynaklardan elde edilen Proje Gelirleri
KU9	Mağdur ve Muhtaç Olması	Belediye Gelirleri	Vergi, Harç vb.
K10	Dezavantajlı Olması, Evsiz veya Gizli Evsiz Olması	Bağış, Sponsorluk, Çözüm Ortaklığı, Gönüllülük	Kaynak Geliştirme Uzmanı Gönüllü Kaynakları Birimlerinin Çalışmaları, Sosyal Medyanın Kullanılması
K11	Evsiz, Mağdur Olması	Cami Cemaatinden Gelen Ayni, Nakdi Yardımlar	Bireysel Öz sermaye ve Yardımseverliğin Teşvik Edilmesi
KU12	Hastaneye Başvurması	Bakanlığın İmkânları, STK ve Gönüllüler	Bireysel Görüşmeler
KU13	Evsiz Olması	Gönüllüler, Hayırsever Vatandaşlar,	Bağış

Tablodaki verilere göre kurumların yardım şartları arasında 3 farklı kategori ortaya çıkmaktadır. Özellikle İl ve İlçe SYDV'lerinde belirli şartların taşınması gerekmektedir, bu şartlar arasında bireyin 5510 Sayılı Kanunun ilgili maddelerinde yer alan asgari ücretin

1/3'ünden az geliri olması, engelli olması, sosyal güvenceye sahip olmaması, belirli bir ikametgâha sahip olması gibi şartlar yer almaktadır. İlçe ve İl SYDV'leri arasındaki yardım uygulamalarındaki fark daha çok İlçe SYDV'lerin yerel düzeyde hizmet vermeleri, İl SYDV'nin ise ikamet şartı aramaksızın hizmet vermesi şeklinde uygulanmaktadır. Eğer evsiz bir birey İl SYDV'ye yardım müracaatında bulunmuşsa ve İstanbul'da bir ilçede ikametgâhı mevcutsa ilgili ilçenin SYDV'sine yönlendirilmektedir. Evsiz bireyin il genelinde kayıtlı bir adresinin bulunmaması durumunda ise vakıftan kaynaklar ölçüsünde yardım yapılmaktadır. İl SYDV'nin fon haricinde ek gelirlerinin bulunmasına rağmen, ilçe SYDV'ler fondan ayrılan paylar kapsamında yardımlarını yapmaktadır.

Belediyelerin ise yardım şartları arasında ikametgâhının ilçe sınırları içinde olması, yoksul durumda bulunması, evsiz olması gibi şartları bulunmakla birlikte İ.B.B. Darülaceze Müdürlüğünde bireyin tek şart olarak evsiz olması yardımın yapılması için yeterli olarak görülmektedir. İ.B.B. bireylerin ikametgâh adreslerine bakmaksızın, Darülaceze müdürünün ifadesiyle, *açık kapı uygulaması* yapmaktadır. İl ve ilçe belediyelerinin nüfus büyüklüklerine göre vatandaştan topladığı vergiler ile diğer belediye gelirleri evsiz bireylere yapılan yardımların kaynağını oluşturmaktadır. İ.B.B. belirtilen bağlamda evsiz bireylere hem Topkapı semtinde bulunan sosyal yardım birimi aracılığıyla belirli aralıklarla nakit yardımı sağlamak hem de özellikle yılın kış aylarına denk gelen ve Mayıs ayı itibarıyla kapanan kapalı spor salonlarında ilin ilgili diğer kamu kurumları ile sağlık, barınma, aynı ve nakdi yardım ile hijyen hususunda destek sağlamaktadır.

STK'ların yardım şartları arasında bireyin sokakta yaşaması, evsiz olması, sığınacak bir yerinin bulunmaması olarak belirtilmektedir. Belirtilen bağlamda STK'ların yardımlara müstahaklık süreci daha esnek olabilmekte, belirli bir ikametgâha veya gelire sahip olma gibi şartlar yer almamaktadır. Bu durumun evsizlik süreci yaşayan bireylerden varlıklı olanlarının veya barınma hizmetlerinden yararlanırken çalışabilecek düzeyde olanların kendi öz sermayelerini diğer evsiz bireyler adına kullanma sürecini beraberinde getirdiği ve evsiz bireyler arasında bir dayanışma ruhu oluşturduğu görülmüştür. Evsizlik sürecinde, barınmakta kalan ve diğer evsiz bireylerin ihtiyacını karşılamak için bu bireyler kendilerini sorumlu hissetmektedirler. STK'ların kaynakları arasında çeşitli yardımsever grupların paylaşımları, gönüllülük esasına dayalı günlük işlerin yapılmasında sağlanan destekler, sosyal medyanın farkındalık oluşturacak şekilde kullanılması, hayırsever vatandaşların yaptıkları yardımlardan oluşmaktadır. STK'ların evsizlik olgusuna yönelik kurumsal ve kurumsal olmayan hizmet uygulamalarının bulunmasına karşın kaynakların yetersiz ve sürdürülebilir olmaması evsizlik hizmetlerinde istenilen düzeyde hizmetlerin ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu durum evsizlere yönelik uygulamaların sosyal yardım düzeyinden sosyal hizmet düzeyine ulaşmasını önleyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı bir durum kamu kurumlarının evsizlere yönelik uygulamalarında da ortaya çıkmaktadır.

Yardım hizmetlerinin bulunmasına karşın evsizlik olgusuna yönelik oluşturulmuş spesifik kurumsal düzenlemelerin bulunmaması, evsizlere yönelik yardımların birkaç istisna uygulama haricinde, kurumsal imkân ve kabiliyetlerin olmasına rağmen, mesleki personel ve maddi kaynaklar bağlamında, sosyal hizmet düzeyine ulaşmasını engellemektedir.

Şekil 8: Evsizlik Hizmetleri Evreni

İstanbul’da evsizlik evreni tabloda gösterildiği gibi ortaya çıkmakta ve özellikle bu evrende olması gereken özel sektör uygulamalarının bulunmaması veya evrenin genel bir niteliğini oluşturacak nitelikten uzak olması gerek Devlet-STK-Özel sektör işbirliğine yönelik uygulamaların gerekse de toplumsal farkındalığın oluşmasına yönelik çalışmaların etkili olmasını engellemektedir.

İstanbul’da evsizlere yönelik hizmet veren kurumlara ait genel verilerin yanı sıra doğal gözlemler kapsamında elde edilen bulgular arasında özellikle verilen yardımların yetersiz olduğuna dair gerek kurum personellerinin ve gerekse de evsiz bireylerin açıklamaları olmuştur. SYDV’lerden, İ.B.B.’den alınan yardımların 150-350 TL arasında değişen cüzi bir miktar olduğu, bu paranın bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı belirtilmektedir. İlçe belediyelerinin yapmış olduğu yardımlarda yardım şartları arasında ikametinin belediye sınırları içinde olması gerekliliği, buna karşın evsiz bireylerin sürekli mobil olmaları gerek ilçe vakıflarından ve gerekse de ilçe belediyelerinden bir seferlik yardım almalarını beraberinde getirmektedir. Bu durum evsiz bireyin hayati ihtiyaçlarını karşılaması için sürdürülebilirlikten uzak uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İBB’ye bağlı Darülaceze biriminde barınma hizmetlerinin sağlanması, yaşlı bireylerle sınırlı kalmakta ve kış aylarında, spor salonunda verilen barınma hizmetlerinin geçici olması, özellikle uzun süreli rehabilitasyona ihtiyacı olan bireylerin desteksiz kalmasına neden olmaktadır.

STK’lar arasında, özellikle barınak hizmetleri vermesi bağlamında, Şefkat-Der’in ve Erdemliler Dayanışması Derneği’nin evsiz bireylerin, sokakta yaşam savaşı verirken, en önemli hayati destekçisi olması ve barınak hizmeti uygulamasını yılın 365 günü devam ettirmesi alandaki önemli bir boşluğu doldurur niteliktedir. Ancak, Şefkat-Der’in ve Erdemliler Dayanışması Derneği’nin İstanbul’un çeşitli yerlerinde dükkân ve bina gibi barınma yerlerinin olmasına rağmen, birimlerin giderlerinin karşılanması için, ortaya çıkan kaynak sıkıntısı istenilen düzeyde hizmetlerin verilmesini engellemektedir. Özellikle dükkân tarzı yerlerde havalandırmanın yetersiz olduğu, 20-25 m² yerlerde 10-12 kişinin

kaldığı, aynı zamanda bu yerlerde kalan evsiz bireylerin sağlık sorunlarının bulunduğu da değerlendirildiğinde, fiziksel ve maddi kaynak yetersizliğinin evsizlere hizmet veren STK'ların en önemli sorunları arasında olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer STK'ların İstanbul'da daha çok ayni yardımlar kapsamında Taksim'de belirli saatlerde çorba dağıtımı, giysi yardımı yaptığı araştırma kapsamında elde edilen veriler arasındadır.

Tıbbi sosyal hizmet birimi kapsamında yapılan çalışmalar genel düzeyde kimsesiz, engelli, yoksul, kimliksiz, alkol ve madde bağımlısı, ruh sağlığı bozuk, mülteci ve sığınmacı, ikametgâhında sıkıntı olan hastalara yönelik olarak korunma, danışmanlık, yönlendirme ve kuruma yerleştirme faaliyetleri uygulamaya koyulmaktadır. Yapılan görüşmelerde özellikle hastane çıkışı sürecinde sıkıntı yaşanan hastaların, kurumun barınma hizmeti vermemesine rağmen, STK kontenjanlarının sınırlı olması ve kurum bakımına dâhil olacak bireylerin bekleme süreçlerinin uzaması nedeniyle, hastanede belirli bir süre, çıkış süreçleri geciktirilerek, dolaylı olarak, evsiz bireylerin barınmaları, geçici olarak, sağlanmaktadır. Kaynak bağlamında meslek elemanının değerlendirmeleri kapsamında elde edilen veri kapsamında yapılan analizde Sağlık Bakanlığı'nın fiziksel imkânları sağladığı, bunun dışında birime ayrılan ek bir kaynağın bulunmadığı, bu durumun evsiz bireylere yapılacak müdahaleleri sınırlandırdığı belirtilmektedir. Bu süreci meslek elemanı, görevini *“köprü vazifesi görüyoruz”* ifadesiyle açıklamaktadır. Evsiz bireyin, hastanede kalma süreci dışında, birime müracaatı veya hastane dışından farklı yollarla birime ulaşması, hizmet sürecini başlatmaktadır. Birim, bu süreçte, hastane içindeki psiko-sosyal uygulamaların ve evsiz bireyin yakın akraba ve ikametgâh bağının kurulması çalışmalarının dışında, diğer kurumların imkânlarına ulaşılmasını, bakım ve huzurevi kapsamında, sağlamaya yönelik çalışmaları da uygulamaya koymaktadır.²⁴ Diğer kurumların bu süreçte gerek kontenjan gerekse de fiziksel ve maddi kaynaklarının yetersizliği nedeniyle birimin hizmetlerinin vaka odaklı uygulamaların başarılı bir şekilde sonuçlandırılması mümkün olmamaktadır.

Medeniyetimizin vakıf medeniyeti temellerine dayanması, Osmanlı Devleti zamanında kurulan birçok vakfın dinî yönelimlerle kurulduğu göz önünde bulundurulduğunda, evsizlik hizmetlerinde din temelli hizmet kurumlarının yeterince bu alanda örgütlenmediğini, evsizlere yapılan yardımların ise bireysel inisiyatif çerçevesinde çeşitli cami dernekleri ve cami imamlarının yaptığı yardımlarla şekillendiği görülmüştür. Belirtilen bağlamda her mahallenin bir camisinin ve cami derneğinin olduğu göz önüne alındığında mahalle temelli evsizlik hizmetlerinin, kentlerde, her ortamda dile getirilen, yok olan mahalle dayanışmasını yeniden canlandıracağı, dışlanmayı önleyici ve bireysel sorumlulukların bilincinde olmayı sağlayıcı etkileri bulunmaktadır.

Evsizlere yönelik ekosistemin en önemli kavramlarından biri olan kaynak döngüsü, STK'lar ve kamu kurumları bağlamında değerlendirildiğinde kaynakların yetersiz olduğu, yetersizliğin kamu kurumları düzeyinde, sürekli barınma merkezlerinin olmamasından dolayı, hizmet sürecinin yarıda kesildiği, rehabilitasyon sürecinin evsiz bireyin toplumla

²⁴ Meslek elemanları özellikle AÇSHB tarafından 08/02/2017 tarihinde çıkarılan “Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi İşlemleri” hakkındaki genelge kapsamında evsiz olup da engelli ve yaşlı olan hasta bireylerin kuruma yerleştirilmesi kapsamında ilgili bakanlığın hizmet birimleriyle yazışma başlatmaktadır. Bu kapsamda genelge engelli bireylere ait çıkarılmasına rağmen, evsiz olup da engelli olan bireylere bakım ve barınma hizmeti için de destek sağlamaktadır.

bütünleşmesi için mesleki uygulamalara yansıtılamadığı, yapılan yardımlarında bu düzeyde nakit yardımlar, giysi, gıda çerçevesinde sosyal yardımlar olarak ortaya çıktığı görülmektedir. STK'ların ise barınma hizmetlerini sağlamasına rağmen, barınma merkezlerinin fiziksel imkânlarının kısıtlı olması, maddi yoksunluk ile yeterli gönüllü ve hayırsever vatandaş desteğinin olmaması rutin işlerinin yapılmasını olumsuz etkilemektedir. Bunun yanı sıra evsizlere hizmet veren STK'ların sosyolog, psikolog, sosyal çalışmacı gibi meslek elemanlarını istihdam edememeleri, barınma merkezlerinde rehabilitasyon sürecinin başlatılmasını engellemekte, bu durum evsiz bireyin acil ihtiyaçlarının karşılanması için sınırlı da olsa olumlu yönde etki sağlarken, toplumla adaptasyonun sağlanması için olumlu bir etki oluşturulmasını engellemektedir. Kamu kurumlarında evsizlere yönelik sürekli barınma hizmetlerinin bulunmaması, meslek elemanlarının kurumsal sınırlılıkları sebep göstererek, toplumsal uyuma yönelik çalışmaları sürdürmede yaşadıkları sıkıntılar, evsizlere yönelik uygulamalarda sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde örgütlenmesini engellemektedir. Belirtilen bağlamda üçlü bir döngü ile karşı karşıya kalınmaktadır. Kamu kurumlarında imkânların olmasına rağmen, fiziksel barınma hizmetlerini sağlayacak mekânlar bulunmamaktadır. Bu süreç mesleki müdahalelerin sürdürülmesi engellemektedir. STK'larda barınma hizmetinin olmasına rağmen, fiziksel şartlar ve maddi imkânların yetersiz olması, gönüllülük düzeyini aşamayan, sosyal hizmetin mesleki müdahalelerinin icra edilemediği, uygulamaları ortaya çıkarmaktadır. Bu durum evsizlere yönelik ekosistemin, barınma merkezlerinin olmaması veya yetersiz olması bağlamında, kaynak döngüsünün iyi işlemediğini, evsizlere yönelik yapılan sosyal yardımların, evsizlerin topluma uyumunu sağlamak için araç olarak kullanmak yerine, amaç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Sosyal Yardımların amaç haline getirilmesi, evsizlerin anlık ihtiyaçlarını karşılamak için etkili olmakta, ekosistemin diğer bir ayağını oluşturan, topluma uyum bağlamında, adaptasyon sürecini olumsuz etkilemektedir. Mesleki uygulamaların kurumsal süreçlerle şekillendiği ve kanuni prosedürlerin işletilmesinin mesleki uygulamaları sınırlandırdığı veya meslek elemanlarının olmadığı evsizlik hizmetleri, ekosisteme katkı sağlayan mesleki uygulamaların, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde oluşturulmasını engellemektedir.

Yapılan diğer doktora ve yüksek lisans düzeyindeki çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmakta ve yapılan yardımların yetersizliği vurgulanmaktadır (Bekaroğlu Doğan, 2018: 3, Karaman, 2019: 64-65). Bu çalışma kapsamında ise yetersizlik vurgusunun yanı sıra yardımların erişilebilirliğinin farklı kurumlar düzeyindeki mevcut durumuna yönelik de açıklamalarda bulunmaktadır. Ayrıca yetersizlik tek bir kaynak düzeyinde değerlendirilmemekte, mesleki uygulamalar kapsamında bilgi, beceri, proje temelinde geliştirici hizmetlerin de yetersizliği belirtilmektedir.

3.4.2. Evsiz bireylere ait genel veriler

Evsiz bireylere yönelik olarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış mülakat formunun birinci kısmında yer alan evsiz bireylere ait genel bilgileri elde etmek için hazırlanan sorular kapsamında evsiz bireyin yaş, cinsiyet, medeni durum, evsizlik süresi, eğitim durumu, mesleği, sağlık durumu ve beraber yaşadığı kişilere yönelik verileri elde etmek amacıyla

sorular yöneltmiştir. Evsiz bireylerle yapılan görüşmeler, Erdemliler Dayanışması Derneği'nde, Şefkat-Der'in Maltepe, Şişhane, Güngören birimlerinde, il SYDV'ye yardım için gelen evsiz bireylerle gerçekleştirilmiştir. Özellikle evsiz kadın bireylerin barındıkları yerlerin ikametgâh gizliliklerinin olması nedeniyle önceden planlanmış kafe vb. gibi yerlerde görüşmeler sağlanmıştır.

Evsiz bireylerle görüşmeler sonucunda farklı cinsiyet, eğitim, gelir düzeyine sahip olan bireylerin evsizlik sürecini yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum evsizliğin toplumun belli bir kesimini kapsayan eski evsizlik sürecinin dışında toplumun her kesiminin evsizlik sürecine dâhil olabileceğini göstermektedir. Bulgular yeni evsizlik olgusunun İstanbul'da farklı kesimler tarafından deneyimlendiğini ortaya koymaktadır.

Evsiz bireylere ait cinsiyet temelinde çeşitli kodlamalar yapılmıştır. Bu kodlamalar tablolarda kavramların tekrar edilmesini engellemek için yapılmıştır. Erkek evsizler için "EE" kodlaması yapılmıştır. Son harfin yanına rakam verilerek kaçınıcı görüşmeci olduğu belirlenmiştir ve kodlama "EE1" olarak belirlenmiş ve rakamlar görüşme sırasına göre değişiklik göstermiştir. Evsiz kadınlar için de "EK1", evsiz genç için ise "EG1" olarak kodlamalar yapılmıştır. Yaşlı evsiz bireyler ile orta yaş bireyler aynı kategoride değerlendirilmiş erkek evsiz olarak nitelendirilmiştir. Toplamda 3 farklı kategoride değerlendirilmiş erkek evsiz (orta yaş ve yaşlılar), kadın evsiz ve genç evsiz düzeyinde görüşmeler sağlanmıştır. Literatürde geçici evsiz, kadın evsizliği, erkek evsizliği, aile evsizliği, kronik evsiz gibi sınıflandırmalar bulunmaktadır. Yapılan görüşmeler İstanbul'da literatürde adı geçen farklı evsizlik türlerinin hepsini kapsadığını ortaya koymaktadır. Bu durum çalışmanın uygulama alanının İstanbul olarak seçilmesinin doğru bir karar olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Görüşmelerde aile evsizliğini yaşayan bireylerle görüşme yapılmamasına rağmen, kadın evsiz bireylerle yapılan görüşmelerde, barınma merkezlerinde çocuklarıyla birlikte kalan evsiz kadınlar olduğunu belirtmişlerdir. Aile evsizliğini yaşayan bireylerin yaşadıkları sorunlar üzerine görüşmelerde barınak arkadaşları tarafından dile getirilmiştir.

Tablo 13: Evsiz Bireylerden Elde Edilen Bulgular-I

KOD	CİNSİYET	YAŞ	MEDENİ DURUM	EVİSİZLİK SÜRESİ (AY)	MESLEK	EĞİTİM	KALDIĞI KURUM
EE1	Erkek	36-45	Bekâr	36 +	Yok	Lise	Erdemliler Dayanışma Derneği
EE2	Erkek	45+	Boşanmış	0-12	Şoför	İlkokul	Erdemliler Dayanışma Derneği
EE3	Erkek	45+	Boşanmış	13-24	Avukat	Üniversite	Şefkat-Der
EE4	Erkek	45+	Dul	13-24	Emekli	İlkokul	Şefkat-Der
EE5	Erkek	45+	Boşanmış	36+	Masör	Lise	Şefkat-Der
EE6	Erkek	45+	Bekâr	36+	Yok	Üniversite	Cami
EE7	Erkek	45+	Boşanmış	0-12	İtfaiye Emeklisi	Ortaokul Mezunu	Şefkat-Der
EE8	Erkek	45+	Dul	36+	Tiyatro Oyuncusu/ İş çıkarsa oyunculuk	Üniversite Terk	Şefkat-Der
EE9	Erkek	45+	Dul	0-12	Aşçılık/İşletmecilik	İlkokul	Şefkat-Der
EE10	Erkek	31-35	Evli	25-36	Aşçı	Ortaokul	Şefkat-Der

EE11	Erkek	45+	Boşanmış	0-12	Kimya teknisyeni	Üniversite Terk	Şefkat-Der
EK1	Kadın	36-45	Bekâr	0-12	Mimar	Üniversite	Şefkat-Der
EK2	Kadın	26-30	Boşanmış	0-12	Kuaför	Lise	Şefkat-Der
EG1	Erkek	18-25	Bekâr	0-12	Atanmayı Bekliyor	Ortaokul Mezunu	Umut Çocukları Derneği
EE12	ERKE K	36-45	Bekâr	25-36	Serbest Meslek	İlkokul Mezunu	Umut Çocukları Derneği
EE13	Erkek	31-35	Bekâr	Düzensiz	Yok	İlkokul	Umut Çocukları Derneği
EK3	Kadın	36-45	İkinci Evlilik	36+	Temizlik, Çaycılık	Eğitimsiz	Numune Hastanesi Acil Servisi
EK4	Kadın	36-45	Boşanmış	0-12	Kat Görevlisi	Açık Lise Okuyor	Arkadaşının Yanında
EG2	Erkek	18-25	Bekâr	36+	Garsonluk, Kurye	Lise	Metruk Bina

Çalışma kapsamında 14 evsiz erkek, 4 evsiz kadın, 2 evsiz genç olmak üzere toplamda 20 evsiz bireyle görüşme sağlanmıştır. Evsiz bireylerin yaş dağılımları tablodan elde edilen verilere göre 36- 45 yaş arası 5 kişi, 45 yaş ve üstü 9 kişi, 21-35 yaş arası 2 kişi 26-30 yaş arası 1 kişi, 18-25 yaş arası 2 kişi olarak belirlenmiştir. Görüşme yapılan bireylerin medeni durumları, bekâr 7 kişi, boşanmış 7 kişi, dul 3 kişi, evli 2 kişidir. Bekâr olan 7 kişi içinde 18-25 yaş aralığında 2 kişi, 31-35 yaş aralığında 1 kişi, 36-45 yaş aralığında 1 kişi, 45 ve üstü yaş aralığında ise 1 kişi bulunmaktadır. Belirtilen medeni durum ve yaş aralıkları evsizliğin heterojen bir yapıya sahip olduğunu, evsizliğin nedenleri bağlamında düşünüldüğünde her yaş grubunda ortaya çıkabileceğini, bireyin evli, dul, boşanmış olma durumunun evsizlik nedeninin belirleyicisi veya sonucu olabileceğini ortaya çıkarmaktadır.

Evsizlik süresi incelendiğinde 36 ay ve üstünde evsizlik yaşayan bireyler kronik evsiz olarak kabul edilmektedir. Bu tür evsizlik sürecini yaşayan bireyler arasında 4 evsiz erkek, 1 evsiz genç ve 1 evsiz kadın bulunmaktadır. 36 ay ve üzerinde evsizlik yaşayan erkek evsizlerin eğitim durumları 1 birey lise, 2 birey üniversite, 1 birey üniversite terk olarak belirlenirken, 1 evsiz kadının eğitimi bulunmamaktadır, 1 evsiz genç ise lise mezunudur. Bu durum evsizlik olgusu ve eğitim süresi arasında negatif ilişki²⁵ olduğuna dair kanıyı

²⁵ İlişki kavramı, daha çok nicel araştırmalar için geçerli bir kavram olmasına karşın, çalışmanın bir araştırma sorusunun yanında, bir hipotezi de temel alması, ilişki kavramını araştırma kapsamında kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bunun yanı sıra alanyazında özellikle nitel ve nicel araştırmalar arasında keskin çizgiler varmış gibi yapılan açıklamalar, bilimsel araştırmaların ruhunu özümseyememenin bir tezahürüdür. Nitel araştırmalarda anlama üzerine odaklanılırken, az sayıdaki araştırma öbeği içinde ortaya çıkan farklılıklar nicel araştırmaların kapısını aralamaktadır. Nicel araştırmalardaki çok sayıdaki araştırma öbeği ise belirli bir değişimi öncüllediğinde nitel değişmeyi meydana getirmektedir. Belirtilen nedenlerle, araştırmalara göre ayrımlaştırılmış kavram evreninin keskin sınırlarla belirlenmesi, araştırmacıların farkında olmadan kendilerine sınır çizmesini ve araştırmaların kısırlaştırılmasına sebep olmaktadır. Bu açıklama her bir araştırmanın nitel veya nicel başka bir araştırmanın kapısını aralaması bağlamında da anlamlı ve ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Hegel (2008)'de belirtildiği gibi her bir nicel değişme nitel değişmeye doğru gitmektedir. Belirtilen ifade nitel değişiminin de içinde nicel değişimleri barındırdığıdır. Belirtilen bağlamda nitel değişimlerin içindeki nicel değişme ilişkisel bir oluşum meydana getirmekte ve bu durum nicel bir araştırmanın kapısını aralamaktadır.

Diğer yandan araştırma kapsamında tek tek bireylerle görüşülerek bir anlam çıkarılmaktadır. En sık geçen kavramlar belirli bir niceliksel çoğunluğu içinde barındırmaktadır.

Farklı bir durumda araştırma kapsamında sistem kuramından sıklıkla yararlanılmış olmasındandır. Bir sistem parça ve bütünlerden oluşmaktadır. Sistemin parçalarının nicel değişimleri genel harmoniyi etkilemektedir.

yanlışlamaktadır. Bu kavı daha çok eski evsizlik diye tabir edilen belli bir grup için geçerli iken, günümüz şehirlerindeki hayat süreçleri içinde yer alan iş, aile, toplumsal ve ekonomik şartlar evsizlik sürecini toplumun her kesiminin deneyimleyebileceği bir olguya dönüştürmüştür. Diğer evsizlik süreçlerine ait kategorilerde de bu durum söz konusu olmakta ve evsizlik süreci ile eğitim arasında bir ilişki olmadığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifade ile 36 ay ve üstü evsizlik yaşayanlar arasında üniversite mezunu olabildiği gibi, 0-12 ay arasında geçici evsiz statüsünde bulunan ilkokul mezunu birey de bulunabilmektedir. Bu durum bireyin sosyal, ekonomik, psikolojik vb. durumlarıyla alakalı olabileceğini ortaya koymaktadır. İlkokul mezunu bireyin sahip olduğu yakın akraba ve arkadaş çevresi ve mesleğini kullanabilme durumu, bireyin evsizlik sürecinden daha kolay çıkabilmesine imkân tanırken, üniversite mezunu bir bireyin mesleki hayatında geçirmiş olduğu olaylar sonucu, mesleğini, diplomasının verdiği hakları kaybedebilme durumu söz konusu olabilmektedir. Bireyin yaşamış olduğu travmatik olayları, belli bir kariyeri olduğu için, yakın çevrelerine bildirmemesi evsizlik sürecini kronik olarak yaşamasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla evsizlik sürecinin eğitimle ilişkisi eski evsizlik diye tabir edilen evsiz grubunu temsil ederken, günümüzde, birey haricinde, bireyin sahip olduğu kaynaklar, sosyal çevre ve psikolojik durumu da evsizlik sürecini etkileyen temel belirleyiciler olarak ortaya çıkmaktadır.

Evsiz bireyler, mimar, avukat, garson, kat görevlisi, kuaför, kimya teknisyeni, aşçı, tiyatro oyuncusu gibi farklı mesleklere sahiptir. Bu durum daha önce de açıklandığı gibi İstanbul'da evsizliğin heterojen bir yapıya sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Farklı mesleğe, eğitime, yaş gruplarına sahip olan bireyler evsizliğin zamansal boylamını farklı düzeylerde deneyimleyebilmektedir. Araştırmanın literatür kısmında yeni evsizlik türlerine ait tanımlamalara yer verilmiştir. Literatürde yer aldığı gibi İstanbul'da da yeni evsizlik görünümleri içinde olan farklı süreli evsizlik çeşitleri ile yaş ve cinsiyet temelli evsizlik türleri bulunmaktadır. Görüşme yapılan bireylerden 2 evsiz erkek birey Erdemliler Dayanışması Derneği'nde, 2'si evsiz kadın²⁶ olmak üzere toplamda 10 birey Şefkat-Der'de, 1 evsiz genç metruk binada kalmaktadır. 1 evsiz kadın devlet hastanesinin acilinde, diğer bir evsiz kadın arkadaşının yanında, 1 evsiz genç ile 2 erkek evsiz Umut Çocukları Derneği'nde, 1 evsiz erkek, cami derneğinin, cami bahçesinde yaptığı, tek odalı, bir yerde kalmaktadır. Barınılan yerler ve kalan bireyler değerlendirildiğinde kadın evsizlere yönelik, şiddet mağduru evsiz kadınlar hariç, olarak Şefkat-Der'in barınma evinin haricinde bir yer bulunmamaktadır.²⁷ Fiziksel bakımdan sınırlı olan, çocuklu kadın evsiz bireylerin de kaldığı bu yerde, çocukları gelişimsel olarak destekleyici imkânların yokluğu İstanbul'daki kadın evsiz barınma merkezlerinin durumunu ortaya koymaktadır.

Metruk binada kalan evsiz genç sosyal hizmetlerden yaştan dolayı ayrılmak zorunda kalmıştır. İl SYDV yardımı ile geçinmekte, geçici işlerde çalışmaktadır. Bir evsiz kadın

Belirtilen bağlamda nitel bir araştırmada değişimin boyutunu ortaya çıkarması bağlamında ilişkisellikten bahsedilebilir ve bu boyut başka bir nicel araştırmanın kapısını aralar ve hipotez kabul veya reddedilir.

²⁷ İmkânları kısıtlı olan Şefkat-Der'e devlet hastanesinin acilinde kalan kadın evsiz bireyi yönlendirdiğimde yer yok denilerek birey kabul edilmemiştir. Bu birey daha önce ilk eşinden şiddet mağduru olduğu için kadın konuk evlerinde kaldığını belirtmekte ve şu anda yeni eşi cezaevinde olduğu için ve şiddet kaynaklı bir evsizlik sürecini yaşamadığı için kadın konuk evlerine kabul edilmediğini belirtmektedir.

eşiyile ve iş yerinde yaşadığı sorunlardan dolayı evsiz kalmış ve arkadaşının an itibariyle evinde kalmaktadır ve gizli evsiz statüsündedir. Derneklerin barınma merkezlerinde kalan evsiz bireylerin mesleği olmasına rağmen iş bulma sürecinde sıkıntı yaşamaları evsizlik sürecinin devam etmesine neden olmaktadır.

Tablo 14: Evsiz Bireylerden Elde Edilen Bulgular-II

KOD	İstanbul'un yerlisi mi?	İstanbul'a taşınma zamanı (Yıl)	İstanbul'a gelme sebebi	Beraber yaşadığı kişiler	Hane halkı	Sağlık sorunu
EE1	Hayır	16+	Ailevi sorunlar	Evsizler Evi	Abim	Şizofren
EE2	Evet	X	X	Tek	Babam, ablam, kızım	Diyabet, Tansiyon
EE3	Hayır	16+	Eğitim	Tek	Abimle	Yok
EE4	Evet	X	X	Görüşmüyor	Kızım	Yok
EE5	Hayır	6-10	Tedavi	Tek	Kimsem yok	Sosyal Fobi
EE6	Hayır	16+	Akraba Yanı	Haftada 2 gece kardeşlerin yanında	Akrabalarım kardeşlerim	Şizofren
EE7	Evet	X	X	Dernek Arkadaşları	2 Çocuk	Yok
EE8	Hayır	6-10	Dernek Çalışmaları	Dernek Arkadaşları	Kimsem yok/ Çocuk erken doğum vefat	Koah/ Depresyon
EE9	Hayır	16+	Çalışmak	Dernek Arkadaşları	6 aydır görüşmüyor	Yok
EE10	Hayır	2-5	Savaş	Yok	Her hafta İnternet Üzerinden	Yok
EE11	Hayır	16+	Köyden kente daha iyi şartlar bulmak için	Dernek Arkadaşları	Telefonla her hafta Çocuğu var, görüşüyor	Alkol, Var
EK1	Evet	X	X	Dernek Arkadaşları	Görüşüyor	Yok
EK2	Hayır	0-1	Arkadaşım için	Dernek arkadaşları	Telefonla Çocuğu var, görüşmüyor	Yok
EG1	Hayır	2-5	Arkadaşları mın yanına geldim	Abim, Dernek arkadaşları	Ailemi bilmiyorum, görmedim	Burun kemik sistemi nedeniyle cerrahi müdahale
EE12	Evet	X	X	Dernek arkadaşları	Telefonla, bireysel görüşerek	Ruhsal
EE13	Evet	X	X	Dernek arkadaşları	Annemle görüşüyorum ara sıra	Yok
EK3	Hayır	16+	Ailevi Problemler Evden Kaçtım	Tek, Eşi Cezaevinde, 11 Yaşında Bir Çocuğum Var,	Görüşmüyor	Yok

				Velayeti Babamda		
EK4	Evet	X	Ekonomik ve Ailevi Sorunlar	Arkadaş Çevresi, Çocuk Vefat	Görüşmüyor	Diyabet
EG2	Evet	X	Ailevi Sorunlar	Anne Kayıp İki Abi Cezaevinde Üvey Annem Kız Kardeşlerim e Bakıyor	Görüşmüyor	Yok

Görüşme yapılan evsiz bireylerden 11'i İstanbul'a farklı illerden gelmiştir. Bu bireylerin İstanbul'a gelmelerinin nedenleri arasında çeşitli sebepler bulunmaktadır. 3 birey ailevi sorun, 2 birey arkadaşının yanına gelme, 1 birey eğitim, 1 birey tedavi, 1 birey akraba yanına gelme, bir birey dernek çalışmaları, 1 birey çalışmak, 1 birey savaş, 1 birey köyden kente göç sebebiyle İstanbul'a gelmiştir.

Evsiz bireylerin beraber yaşadıkları kişiler kimler olduğu sorusuna yanıt olarak verilen cevaplar arasında, 10 kişi kalmış oldukları barınak arkadaşlarını görüştüğü kişiler olarak belirtmişlerdir. Bu durum barınma merkezlerindeki fiziksel ve mesleki düzeydeki yetersizliklere rağmen bireylerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için evsiz bireylerin kendi aralarında, barınma merkezinde kaldıkları süre içinde, yeniden bir sosyalizasyon sürecini yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Kimsesiz, sığınacak bir yeri olmayan bireylerin birbirleri arasında barınma merkezleri yeni bir dayanışma ortamının başladığı yer niteliğindedir.

Görüşme yapılan bireyler arasında barınma merkezinde kaldığı süre içinde geçici işlerde çalışarak para kazanan bireylerin kazandıkları parayı barınma merkezlerindeki arkadaşlarının ihtiyaçları için harcadıkları veya barınma merkezinde eksik olan malzemelerin temin edilmesi için kullandıkları belirtilmektedir. Bu durum evsiz bireylerde empatik düşüncenin davranışlara, çok sık olarak, uygulamalarla yansıdığını ortaya koymaktadır. Görüşmeye katılan evsiz bireylerden 6 kişi tek yaşadığını veya yakınının olmadığını belirtmiştir. Bireylerin tek yaşamasının sebepleri arasında anne-babasının olmaması, eşin ve çocuğunun vefat etmesi bulunmaktadır. 2 kişi kardeşleriyle görüştüğünü, 1 birey de arkadaş çevresi olduğunu belirtmiştir.

Evsiz bireylere herhangi bir sağlık sorununuz var mı? Sorusuna yanıt olarak, 10 birey herhangi bir sağlık sorunu yok cevabını vermiştir. 2 birey şizofren, 2 birey diyabet hastası, diyabet hastası olanlardan birinin aynı zamanda tansiyon hastası, 1 birey sosyal fobi, 1 birey koah ve depresyon, 1 birey ruhsal, 1 birey estetik operasyon geçirdiğini, 1 birey de alkol bağımlısı olduğunu belirtmiştir. Bu süreçte, evsiz bireylerden kendi imkânlarıyla sağlık hizmetlerine ulaşabilen bireyler tedavilerini yaptırabilmekte, ancak özellikle ayağında açık yarası bulunan bireylerin hastaneye gidip gelmede sıkıntı yaşadıkları ve belirtilen bağlamda sağlık hizmetlerine ulaşılabilmesi için devletin ilgili

birimlerinden ve yerel yönetimlerden zaman zaman evsiz barınaklarında sağlık hizmetlerinin verilmesi için talepleri bulunmaktadır. Tedavi görenler arasında ruhsal tedavi gördüğünü belirten evsiz birey, tedavi sürecinin kendisinin hayata tutunmasında ve geçmiş yaşam travmalarını bir nebze de olsun unutulmasında çok büyük etkisi olduğunu belirtmiştir. Evsiz bireylerin geçmiş hayatlarında deneyimledikleri olumsuzlukların ve mevcut zor hayat şartlarının varlığı göz önünde bulundurulduğunda, düzenli olarak, evsiz bireylere psiko-sosyal desteğin verilmesi ve tıbbi sağlık hizmetlerine ulaşmak için gerekli destek mekanizmalarının oluşturulması zorunluluktur.

Evsiz bireylerin demografik bilgilerine yönelik araştırma sonuçları Dünya’da ve Türkiye’de, özelinde İstanbul’da benzerlik göstermektedir. Bekaroğlu Doğan (2018), Karaman (2019), Küçük (2014), Gümüş (2016), Yağan (2009) ve Altun (1997)’un çalışmalarında belirtildiği gibi evsizliğin cinsiyet temelinde dağılımında erkek oranı oldukça fazladır. Bu araştırma kapsamında da aynı sonuçlara ulaşmakla beraber, diğer çalışmalardan farklı olarak farklı kesimlerin evsizliği deneyimlemeleri engelli, yaşlı, genç, yetişkin bireyler düzeyinde ortaya çıkan olgusal bir durum bağlamında yeni evsizliğin görünümüleri olarak analize tabi tutulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Cinsiyet temelli farklılaşmaların yanında, eğitim, yaş ve sokakta geçirilen süre kapsamında da farklılıkların olduğunu ortaya koymaktadır. Belirtilen yeni olgusal değişim evsizlik hizmetlerinin niceliksel düzlemde, farklı mesleki uygulamaların yapılması gerekliliğine, sosyal politikaların geliştirilmesine, fiziksel mekânların oluşturulmasına yönelik niteliksel değişimlerin gerekliliğine odaklanılmasını elzem kılmaktadır. Niceliksel boyut evsizliğin İstanbul’da artışını ortaya koyarken niteliksel boyut evsizliğin farklı görünümüleri bağlamında somut çıktılarının ne olması gerektiği hususunda yol gösterici bir niteliktedir.

3.5. Sosyal İnceleme Raporları (SİR)’na Ait Bulgular ve Analiz Yorumları

Kurum yetkilileriyle yapılan görüşmeler sürecinde evsizlere yönelik oluşturulan SİR’lere ait örnekler de istenmiştir. Raporlarda özellikle evsiz bireyle ilk görüşmede elde edilen veriler ile yapılan tespitlerin neler olduğu, değerlendirme süreçleri hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede oluşturulan sosyal inceleme ve görüşme raporlarının evsizlik ekosistemini oluşturan mesleki uygulamaların düzeyini belirlemesi açısından önemlidir. Sosyal inceleme raporlarının evsizlere yönelik hizmetlerin yönlendirilmesinde en önemli birinci basamak olduğu değerlendirildiğinde, bu önem daha belirgin hale gelmektedir.

Araştırma kapsamında SYDV’lerden 8, il sağlık müdürlüğüne bağlı hastaneden, bakım kapsamında 3, değerlendirme ve görüşme raporu kapsamında 5 dokümana ulaşılmıştır. İBB’ye ait yıllık faaliyetleri içeren dosya ile Üsküdar Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü kapsamında evsiz bireyler için oluşturulan 3 SİR’e ulaşılmıştır. Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü ve ilgili birimlerin de evsizlere yönelik bilgilendirme, danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerinin olmasına karşın, evsiz bireylerin ikâmetlerinin olmamasından dolayı yardım yapmadıkları ve dolayısıyla SİR raporlarının bulunmadığı görüşmeler kapsamında elde edilen bilgiler arasında yer almaktadır. Toplamda 20 doküman içerik analizi kapsamında değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında STK'larda evsiz bireylere ait SİR'lerin bulunmadığı, daha çok bire bir görüşmeler sonucunda bireyin barınma merkezine kabulü veya farklı bir sürece yönlendirilmesi söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum evsizlik evrenine dair yapılan hizmetlerin kayıt altına alınmasını, yönlendirme hizmetlerinin daha çok hangi düzeyde olduğunu belirtmesi açısından, evsiz bireylere kapsamlı verilerin oluşturulmasını engellemektedir. Evsizlerin sayısına ait gerek İstanbul'da ve gerekse de Türkiye'de net bir sayının oluşturulmaması evsizlere ait verilerin düzenli olarak kaydedilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu eksikliğin farkına varan Çorbada Tuzun Olsun Derneği görevlileri, mülakat esnasında, dernek olarak SİR hazırlama aşamasında olduklarını, birçok yardım ve hizmet müdahalesinin bu yolla kayıt altına alınabileceğini ve raporlamaların oluşturulabileceğini belirtmiştir.²⁸

Evsizlere yönelik doküman analizi kapsamında yapılan çalışmaların çok sınırlı olduğu bilinmektedir. Işıkhani (2006) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'deki evsiz bireylere yönelik yapılan çalışmaların açıklandığı bölümde, doküman analizlerinden SHÇEK kapsamında bazı bulgulara ulaşıldığı belirtilmektedir. Bu bulgular arasında demografik, mesleki, mekânsal stratejiler, sağlık durumu, ekonomik kaynaklar, evsizlik süresi, yakın çevre, suça karışma düzeyi verilen destekler yer almaktadır. Elde edilen veriler evsizlerle ilgili genel verileri içermesi bakımından önemli olmakla birlikte, bu çalışma kapsamında genel verilere ulaşmanın dışında mesleki müdahalelerin durumu ve yapılan değerlendirmelerin evsizlik ekosistemine katkısı, mülakatlar kapsamında verilen cevaplarla karşılaştırılması bakımından çalışmanın güvenilirliğine olan katkısı önem arz etmektedir. Işıkhani'nin çalışmasında elde edilen bulgular, işlenen suçlar arasında yer alan hırsızlık suçu, bu çalışma kapsamında da ortaya çıkmış ve bir kişide zor şartların bir sonucu olarak belirmiştir, buradan evsiz bireylere yönelik suç işleyen bireyler olarak genelleme yapmak mümkün değildir. Sağlık bakımından akli dengesi yerinde olmayan, şizofren, şeker hastası olan bireyler bulunmaktadır. Bulgular yapılan ekosistem çalışmasında elde edilen bulgularla da benzerlik içermektedir, fakat genel evsizlik evreni içinde geneli temsil etmemektedir. Bireylerin mekânsal stratejileri arasında bildiride yer alan veriler arasında otel, yakın arkadaş, dükkân, huzurevi olarak tespit edilmiştir. Ekosistem temelinde yapılan bu çalışmada ise evsiz bireylerin mekânsal stratejileri metruk bina, gemi, cami avlusu, dükkân, barınak, park, hastane acili, kaldırım, otobüs, minibüs, metrobüs, otel, bekâr odası, arkadaş yanı, deniz kenarı, pansiyon, internet kafe olarak tespit edilmiştir.

Yapılan karşılaştırmalar her iki çalışmanın da doküman analizi bağlamında Türkiye'de yapılan 2 temel çalışma olması bakımından önemlidir. Işıkhani'nin çalışmasında belirtilen araştırma kapsamında daha çok genel verilerin tespit edilmesine yönelik veriler bulunurken ekosistem temelinde yapılan bu çalışma kapsamında ise genel verilerin yanı sıra mesleki müdahalelerin ve yapılan yardımların analizinde kullanılan bir araç niteliğinde ekosistemin

²⁸ SİR'lerin oluşturulması kapsamında dernek yetkilisinin bu konuda bilgi ve içerik açısından destek talepleri olmuştur. Belirtilen düzeyde SİR'lerin önemi, sosyal hizmet müdahalelerindeki yeri, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve müdahale süreçlerini içeren kapsamlı bir doküman olduğunu, veri tabanı oluşturulmasında ilk basamak olduğu, raporlar kapsamında görevli meslek elemanlarının mesleki uygulamalarının takibinin rahatlıkla yapılabileceği vb. konularda bilgi içerikli konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Bilgi konusunda ayrıca ekosistem içerikli soru formu desteği de verilmiştir. Oluşturulan SİR'lerin son kontrollerinin yapılması desteği de bu kapsamda verilmiştir.

eksik yanlarının açığa çıkarılması bağlamında değerlendirilmiştir. Her iki düzeyde de yapılan tespit ve değerlendirmelerin doküman temelinde yapılması, kayıt tutma, SİR ve görüşme formlarının evsizlere yönelik araştırmalarda ve uygulanacak hizmetlerde etkili birer araç olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

3.5.1. SYDV SİR'lerine ait bulgular ve analiz yorumları

İl SYDV'nin daha çok vakfa müracaat eden evsiz bireylere yönelik yardımları söz konusu olduğundan sadece yardım kayıtları ve bireyin kuruma ilk geldiğinde vermiş olduğu bilgilere ait değerlendirme kayıtları bulunmaktadır. Bu durum yardımın yapılma sürecinde, evsiz bireyin beyanını ve SGK, mal kaydı gibi sistem üzerinden alınan bilgiler çerçevesinde, müteveli heyeti tarafından karara bağlanmaktadır. Değerlendirmelerin bireyin içinde yaşadığı sosyal çevreden uzak, beyan üzerine kayıt temelli²⁹ olarak ele alınması, bireyin temel ihtiyaçlarının belirlenmesi, bütüncül sosyal desteğin sağlanabilmesini engellemektedir. İlçe SYDV'lerinde ise İl SYDV'de olduğu gibi müracaat sürecine ait raporların yanı sıra evsiz bireye yönelik çevre ihbarları üzerine yapılan SİR'ler bulunmaktadır. İlçe SYDV'lerden alınan rapor örneklerinde geçen bazı ifadeler aşağıda belirtildiği gibidir;

"Kişi tek kalıyor. Bir minibüsün içinde yaşıyor. Kişi çalışmıyor. Arkadaşlarının yardımı oluyor. Eşinden boşanmış, iki çocukları var, ikisi ile de konuşmuyor. Hiçbir yerden geliri yok, iki senedir Pejo Minibüs'te yatak yapmış orada yatıp, kalkıyor. Nakdi yardım talep ediyor." (SYDV, SİR).

Diğer bir sosyal inceleme rapor özetine göre;

"Kişi 54 yaşında hiç evlenmemiş. Ailesi ölünce dışarıda kalmış. Kardeşleri var, ancak onların da ilgilenmediğini beyan ediyor. Maltepe Mevlana Camii bahçesinde bir odada yaşıyor. Şizofren raporu da var. Yardımlarla geçiniyor. Not: Raporu yıllar önce engelli aylığı için mal müdürlüğü vermiş. Durumu aynı." (SYDV, SİR).

"*Hane Özeti*" başlıklı başka bir dokümanda;

"Bireyin genel sağlık sigortasının Go(G-Sıfır-Geliri yok) olduğu, Mal sahibi olduğu, %49 engelli raporuna sahip olduğu, tek başına sokaklarda yaşadığı belirtiliyor. Bireyin beyanı üzerine Feyzullah Mahallesinde bulunan Barış Manço Parkı'nın yanındaki cami görevlisiyle konuşuldu, kişinin buraya sık sık geldiğini ve bahçede yattığını teyit etti. Kendisine, Maltepe sosyal hizmetler ek hizmet birimine kurum bakımıyla ilgili olarak görüşmesi gerektiği yönünde bilgilendirildi ve kuruma gitmesine yardımcı olundu. 2022 Engelli Maaşı ve nakdi destek talep etmektedir." ifadeleri yer almaktadır.

Her üç raporda da ortak nokta bireyin aile çevresine, yaşadığı yere, çalışma durumuna ve gelir düzeyine ait bilgileri elde etmek amacıyla incelemelerin yapıldığı, ayrıca bireylerin taleplerine yönelik görüş alındığı anlaşılmaktadır. Yapılan destekler değerlendirildiğinde

²⁹ Kayıtların tutulması ilk görüşmelerde ve SİR'lerle mümkün olmaktadır. Belirtilen düzeyde mesleki uygulamalarda pratik yararlar sağlamaktadır. Kayıtlar, hizmet alan bireylere yönelik uygulanan tüm mesleki müdahaleleri kapsamaktadır. Ayrıca bir vakanın başka bir kuruma yönlendirilmesi durumu söz konusu olduğunda, bir vakanın durumunun ekip çalışması kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinde kayıtların yapılan müdahalenin durumu hakkında bilgi sağlayıcı olması bakımından önemlidir. Kayıtların, belirli bir kurum için de sağladığı yönetsel kolaylıklar bu kurumlarda mevcut hizmetlerin değerlendirilmesine ve oluşturulacak plan ve projelerin temeline dair veriler sağlaması bağlamında önemlidir (sbfsih.ikcu.edu.tr). Kayıtların belirtilen bağlamda oluşturulması gerekmektedir. Bireyin beyanı temeli üzerinden yardım uygundur, değildir düzeyinde oluşturulması kayıt tutmada belirtilen seviyeden çok uzaktır. Mesleki bir önemi de yoktur.

özet raporların dikkate alındığı, bu raporların ise bireyin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında yeterli verilere sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra vakıflarda belirli yasal süreçler çerçevesinde yardımların organize edilmesi meslek elemanlarını vakıf imkânları çerçevesinde değerlendirmelerin yapılmasına yöneltmekte, bu durum alternatif yardım ve hizmet uygulamalarının organizesini geri plana bırakabilmektedir.

İlçe düzeyinde farklı bir SYDV'den elde edilen sosyal inceleme özetlerine göre;

“Kişinin görünümünde çalışmasına engel fiziki bir eksikliği yok. Ancak hafıza kaybı yaşadığını, o yüzden çalışmadığını beyan ediyor. Herhangi bir hastane evrakı yok” (11.10.2016 tarihli SYDV, SİR).

Aynı kişiye ait daha sonraki tarihli sosyal inceleme raporuna göre ise;

“Başvuru sahibi 46 yaşında, eşinden 2008 yılında boşanmış, çocuğu yok. Anne ve babası vefat etmiş. Tek başına bir konteynerde kalıyor. Herhangi bir mesleği yok. Vakıftan aldığı yardımlarla geçindiği beyanı var. Bazen de günlük işlerde çalışıyor (Hamallık vb.). Temizlik ihtiyacını aynı mahallede kalan evli erkek kardeşine giderek karşıladığını beyan etti. Çevre sakinleri de şahsın konteynerde kaldığını teyit etti”.

Farklı zaman dilimlerinde yapılan sosyal incelemelere rağmen, elde edilen veriler değerlendirildiğinde bireyin toplumla olan bağlarının kurulmasını sağlayacak verilerden ziyade, bireyin nakit yardımına uygun olup olmadığını tespit etmeye yönelik veri elde etmek amaçlanmaktadır. Bu durumu, değerlendirme sonucunda yapılan yardımların türü desteklemekte olup, bireye belirli sürelerde nakit yardımı yapıldığı kayıtlarda yer almaktadır. Bireyin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olan nakit yardımları, sosyal hizmetin amaçlarından olan, bireyin hayatında değişim oluşturma süreci, vakıf uygulamalarına mesleki bilgi, beceri ve değer temelinde yansımamaktadır. Bütüncül uygulamalar bir kurum çatısı altında yapılabilecekken, farklı kurumlarda farklı imkân ve kabiliyetler çerçevesinde yardım ve hizmetlerin yapılması bireyin hayatında değişim, toplumsal adaptasyon, başarı ve bağlılık, aidiyet ilkelerine göre oluşturulması gereken ekosistemi engellemektedir. Kanıta dayalı uygulama, bireyin 2 sene süreyle sosyal inceleme yapılmasına karşın durumunda olumlu yönde bir değişimin olmadığını ortaya koymaktadır.

Farklı sosyal inceleme rapor özetlerinden elde edilen verilere göre;

“Evsiz birey 53 yaşında, Kütahya doğumlu olup, kendisi sokaklarda kaldığını beyan etmektedir. Kendisi bir evlilik yaptığı, 16 ve 19 yaşlarında iki çocuğunun olduğunu ve İzmir’de anneleriyle birlikte kaldıklarını beyan ediyor. Hurda toplayarak günlük 15-20 TL kazandığını söylüyor. Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı’nın yemek yardımlarından yararlanıyor, maddi yardım talep ediyor, ihtiyaçlı olduğu görüldü” (SYDV, SİR).

Raporlar evsiz bireylere yönelik durum tespitlerini içermektedir. Sosyal müdahalenin basamaklarından olan tespit aşaması sonrasında hareket planı, uygulama, değerlendirme ve değişimi kontrol etme süreçlerini içeren aşamaların çoğunu kapsamamaktadır.

Tespitin farklı düzeyde yapıldığı başka bir sosyal inceleme raporuna göre;

“Birey 38 yaşında Van doğumlu olup, kendisi Üsküdar Meydanı, Kara Davut Paşa Camii avlusunda kalıyor. Kendisi hiç evlenmemiştir. 2005 yılından beri sokakta kaldığını beyan ediyor. Babası 2001 yılında, annesi de uzun yıllar önce vefat etmiştir. Üç erkek kardeşinin olduğunu, hepsinin evli olup, kendileriyle görüşmediğini, nerede oturduklarını bilmediğini beyan ediyor. Kardeşlerini 7-8 yıldır hiç görmemiş. Kendisinin cami yanındaki parkta ayakkabı

boyacılığı yaptığını, günlük 10-15 lira kazandığını beyan ediyor. Duş almak için hamama gidiyormuş, elbiselerini kendisi camide yıkıyormuş. Kış aylarında İBB'nin Edirnekapı'daki yerinde ve hastanelerde kaldığını belirtti. Maddi yardım talep ediyor. İhtiyaçlıdır.” (SYDV, SİR).

SYDV’nda sosyal incelemeleri yapan birçok meslek elemanı, sosyolog, psikolog, sosyal çalışmacı bulunmaktadır. Sosyal inceleme raporlarında belirli bir standardın sağlanması, mesleki bakış farklılıklarının raporlara yansıyan eksikliklerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu süreçte her meslek elemanının sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değer temeli bağlamında vakaları yönetebilmesi, raporlarını hazırlayabilmesi yeteneği kazandırılmalıdır. Meslek içi eğitimler ile bu konudaki bilgi eksiklikleri ve mesleki bakış farklılıkları ortadan kaldırabilir. Mesleki farklılıklar bir avantaj olmasına rağmen sosyal hizmet kurumlarında belli bir mesleki bakışın sınırlı değerlendirmeleri sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde uygulamaların yapılmasını engellemektedir. Değerlendirme aşamasında mesleki farklılıklardan sıklıkla yararlanılarak sorunun çeşidine göre derinlemesine uygulamalar yapılabilir.

SYDV’lerin bir sosyal yardım ve hizmet kurumu oldukları göz önünde bulundurulduğunda, SİR’ler, yapılacak müdahalenin ilk basamağını oluşturmaktadır. SİR’lerin bireyin sosyal, psikolojik, ekonomik, mesleki, eğitsel, geçmiş hayat deneyimlerine ait bilgiler ile bireye yönelik güçlü ve zayıf yönlerini, görüşmeler sürecinde tespit edilen, açıklayan bilgileri içermelidir. Ancak buradan elde edilecek doğru bilgilerle, doğru tespitler yapılabilir ve doğru müdahale planları oluşturulabilir, doğru uygulamalar ile bireyin hayatında istedik değişimler oluşturulabilir. Bu uygulamanın sürece yansıtılabilmesi için öncelikle SYDV’lerde oluşturulan SİR’lerin bir denetleme süreci bakış açısından sıyrılarak, bir anlama sürecine odaklanması gerekmektedir. Bu süreç etkin iletişim kanallarını kullanabilme yeteneğiyle alakalı bir durumdur. Denetlemeden ziyade, anlama üzerine oluşturulan sosyal hizmet müdahaleleri, karşılıklı güven ve anlayışa dayalı bir süreçte gelişir ve sonucunda bireyin değişim sürecinde aktive edilmesini sağlar. Yardıma uygun olmayan bir vatandaşın yardım talep etmesinin ardında yatan bilişsel ve davranışsal anomalileri görme, doğru olanı yapması yönünde bireyin yönlendirilmesi, bütüncül değerlendirmelerin yapılarak, bireyin ihtiyacı olan bütün kaynaklarla bireylerin ilişkilendirilmesi, sürecin takip edilmesi, meslek elemanlarının belirli bir bölgeden sorumlu olması ve sorumluluk bölgesindeki evsiz bireylerin sorunlarının çözülünceye kadar takip edilmesi bu sürecin belli başlı temellerini oluşturmaktadır.

SYDV’lerde bir başka sorunda SİR raporunu hazırlayan meslek elemanları ile değerlendirme ve karar mercisinin farklı bireylerden olmasıdır. Meslek elemanı evsiz bireyle görüşmeleri yapmakta, belirli bir mesleki uygulama sürecinde bireyin neye ihtiyacı olduğunu tespit etmekte, gerekli yönlendirmelerin haricinde yapılması gereken müdahaleler bulunmakta, bu süreçte müteveli heyetinin, özet SİR kapsamında değerlendirmelerde bulunması ve değerlendirme ölçütlerinin çoğunlukla nakit yardımlarla sonuçlandırılması olarak yardım süreci sonlandırılmaktadır. Müteveli heyetinin karar merci olmasından ziyade burada daha çok meslek elemanlarından oluşan bir değerlendirme komisyonunun karar mercii olarak görülmesi mesleki uygulamaların verimliliğini artıracak bir rol oynayacaktır. Mevcut süreçte ise ortaya çıkan durum, meslek elemanlarında ben incelememi yaparım, raporumu hazırlarım, müteveli heyeti ne yaparsa yapsın anlayışına

dönüşecek ve Türkiye’de zengin vakıf mirasının medeniyet oluşturma düzeyinde topluma katmış olduğu değerin, yerel düzeyde her il ve ilçede örgütlenmiş SYDV’ler için söylemek mümkün olmayacaktır. Burada mevcut yasalar bu şekilde bir yapılanmayı zorunlu kıldığı için bu türden bir süreç yaşanmaktadır. Süreç sosyal hizmet uygulamasının değer temelini merkezinde bulunan insan onuru ve değeri bağlamında yeniden değerlendirilmelidir.

Şekil 9: SYDV SİR’lerinde Sık Kullanılan Kavramlar

Araştırma kapsamında SYDV personelleri tarafından oluşturulan SİR’lerde değerlendirme kısmında en çok kullanılan kavram “nakit yardımı”dır. İkametgâh tespitlerinde ortaya çıkan en sık tekrarlanan kelimeler sırasıyla “cami, konteyner, sokak ve park”tır. Evsizliğin nedenleri kapsamında yapılan en çok kullanılan kavramlar arasında, ailevi sorunlar, engellilik, iş, ekonomik sorunlar yer almaktadır. Elde edilen gelir bağlamında kullanılan kelimeler arasında engelli maaşı, günlük geçici gelir, dul maaşı, yardımlar olarak belirlenmiştir. Aile ve yakın çevreye ait kullanılan kavramlar arasında vefat, yalnızlık, ihanet bulunmaktadır. Evsizlik hizmetlerinin SYDV’lerde nakit yardımı temelinde şekillendiği ve bireylerin ikametgâh, evsizlik nedenleri, gelir ve aile çevresine ait bulgular ile nakit yardımı arasında nedensel bir etkileşim olduğu, belirtilen bağlamda da bulguların kendi iç tutarlılığının³⁰ bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın literatür kısmında evsizliğin nedenleri başlığı altında değinildiği gibi, SYDV raporlarında da evsizlerin kaldıkları yerler, evsizlik nedenleri, aile ve yakın çevreye ait bilgiler, gelir düzeyleri arasında benzerlik bulunmaktadır. Bu durum da elde edilen verilerin dış tutarlılığının olduğunu ortaya koymaktadır.

3.5.2. Hastane sosyal hizmet birimi SİR’den elde edilen bulgular ve analiz yorumları

İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü’ne bağlı hastanenin sosyal hizmet biriminden elde edilen dokümanlar kapsamında birimin temel faaliyetleri ile evsiz bireylere yönelik sosyal desteklerin düzeyi değerlendirilmiştir. Belirtilen bağlamda hastane ile AÇSHB İl Müdürlüğü Kadıköy Sosyal Hizmet Merkezi arasında evsiz ve kimsesiz bireye yönelik kurumlar arası yazışmalara ait, 2018 ve 2019 yılında oluşturulmuş, 3 adet dokümana ulaşılmıştır. Vaka düzeyinde oluşturulmuş iş akışını gösteren sosyal hizmet birim

³⁰ Araştırmanın iç tutarlılığı araştırma kapsamında verilen bilgilerin birbirini desteklemesini, dış tutarlılığı ise daha önce yapılan araştırmalarda elde edilen bilgi ve bulgularla benzer sonuca ulaşma durumunu ve bu bağlamda da genellenebilirliğini ifade etmektedir. Diğer yandan iç tutarlılık araştırmada elde edilen bulguların çoğunun araştırmada kullanılmasıdır (Başkale, 2016: 23-28).

değerlendirmesine ait 1 adet doküman, durum tespit raporu kapsamında 1 adet doküman, psiko-sosyal görüşme ve SİR kapsamında 1'er doküman, araştırma kapsamında analiz edilmiştir.

Dokümanların hepsi de sosyal hizmet birimine ait uygulamalara ait süreçler hakkında bilgi vermektedir. Kurumlar arası yazışmalara ait dokümanlar daha çok tıbbi sosyal hizmet birimi tarafından hastane içinde tedavileri sonuçlandırılmış evsiz ve kimsesiz olup engelli olan bireylerin kurum bakımına alınması kapsamında oluşturulmuştur. Bu metinlere göre;

“Hastanemiz acil servisinde³¹ 02.04.2019 tarihinde tedavisi yapılan T.C. kimlik No’lu 22.09.1947 doğumlu, M.D. isimli hastanın yatışını gerektirecek bir rahatsızlığı olmadığı için aynı gün taburculuğu yapılmıştır. Kişi kendisini sadece evet ve hayır kelimeleriyle anlatmaya çalışmış, kişiyle sağlıklı iletişim kurulamamış ve hakkında bilgi edinilememiştir. Kişinin öz bakımının oldukça kötü olduğu gözlemlenmiştir. Kişi gidecek yeri ve durumu olmadığı için hastanenin müşahade alanında kalmaya devam etmekte, sağlık çalışanları ve hasta yakınları yemek konusunda kendisine destek sağlamaktadır. Kişinin yüksek yararı doğrultusunda kurum bakımına ivedi yerleştirilmesi...” (Hastane, SİR).

Sağlık durumu için evsiz bireye gerekli müdahalelerin yapılması sürecinde Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi İşlemleri hakkındaki genelge kapsamında engelli bireyin hastane ortamından AÇSHB’ye kurum bakımına alınması gerektiği belirtilmekte ve bu duruma gerekçe olarak da iletişim ve öz bakım yetersizliği, barınma yerinin olmaması, sosyal ve ekonomik muhtaçlık derecesinde olduğu belirtilmektedir. Burada dikkat çeken önemli bir nokta genelgenin spesifik olarak düzenlenmesi ve işlevselliğinin yüksek yarar sağlamasıdır. Özellikle evsizlik hizmetlerinde, evsizliğin nedenlerinin karmaşık doğası göz önünde bulundurulduğunda, entegre uygulamaların bulunmaması evsizlik sürecini yaşayan bireylerin karşılaştıkları sorunların daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Genelge kapsamında bu durum belli bir ölçüde çözüme kavuşturulmuştur. Hastane ortamlarında tedavileri yapılan engelli ve evsiz bireylerin yapılan değerlendirmeler sonucunda bakıma uygun görülmeleri, hayat kalitelerinin, sosyal ve tıbbi rehabilitasyonlarının sağlanarak, oluşturulması mümkün hale gelmektedir. Burada özellikle SYDV’lerde ortaya çıkan hizmetlerin belirli süreçlerle devam ettirilmesi gerektiğine yönelik açıklamaların haklılığı ortaya çıkmaktadır. Kurumlar arası işbirliğini sağlayan ve işlevsel düzeyde sürdürülebilir hizmetlerin oluşturulmasını mümkün hale getiren ve sorun çözücü niteliğe sahip olan genelge, yönerge ve yönetmeliklere ihtiyaç bulunmaktadır. AÇSHB ve SB düzeyinde hizmetlerin sürdürülebilir nitelik kazanmasını sağlayan genelge evsiz bireyler içinde sadece engelli olan bireyleri kapsamına almaktadır. Hâlbuki bu türden genelgelerin engelli olmayan evsiz bireylerin sorunlarının çözümünde, sürdürülebilir hizmetlerin oluşturulması için, ayrıntılandırılarak hizmet yönergeleri şeklinde evsizlik hizmeti veren diğer kamu kurumlarının hizmet uygulamalarında kullanılması gerekmektedir.

Farklı bir vakada yine 112 Acil ambulansı ile acil servise getirilen bir hastaya yönelik yapılan müdahalenin özetine göre;

³¹ AÇSHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapsamında 08/02/2017 tarihli genelge yayınlanmıştır. Genelgeye göre, engelli bireylerin hayatı tehlikelerinin bulunması nedeniyle ivedilik gerektiren durumlarda gerekli evrakların düzenlenmesi için vakit kaybedilmeksizin acil valilik oluru ile engel durumu, yaş ve cinsiyeti göz önünde bulundurularak niteliklerine uygun resmi veya özel bakım merkezlerinde korunma kapsamında yerleştirilmeleri mümkündür.

“...Hastanın taburcu olduğunda öz bakımını gerçekleştirmede desteğe ihtiyacı olacağı kanaati, kalacak yerinin ve ilgilenecek kimsesinin olmaması, mevcut sağlık durumu ve sosyoekonomik durumu göz önünde bulundurularak hastanın kurum bakımına yerleştirilmesi gerektiği düşünülmüş olup...” (Hastane, SİR).

Bu vakada da ön plana çıkan öz bakım, iletişim becerileri, kalacak bir yerinin ve gidecek kimsesinin olmaması ve sağlık hizmetleri sonrasında bireyin kendi hayatını idame ettirmedeki yetersizliği değerlendirilerek kurum bakımına çıkarılması kapsamında yazışmalar başlatılmıştır. Her iki vakada da bireylerin gidecek yerlerinin olmaması yanında dezavantajlı diğer durumları da göz önünde bulundurularak bakım hizmetlerine yönlendirme yapılmıştır. Başka bir vakada ise hastanede verilen sağlık hizmetleri sonrasında birey geldiği ortama geri dönmek istemiştir. Bireyin hastane öncesi geldiği yer bir barakadır. Bireyin akıl zayıflığının olması nedeniyle bu sefer AÇSHB’nin ilgili birimiyle farklı düzeyde bir yazışma gerçekleştirilmiştir. Yazışmaya göre;

“Hastanemiz kardiyoloji servisinde tedavisi yapılan T.C. kimlik numaralı, 1960 doğumlu S.G.’nin 02.04.2019 tarihinde taburculuğu yapılmıştır. Hasta ile yapılan görüşmede, hiç evlenmediği, bir kardeşi olduğu ve görüşmediği, barakada yaşadığı ve hayvanlarla ilgilendiği, hastaneden çıktığında yaşadığı yere geri dönmek istediği bilgisi alınmış, hastanın akıl zayıflığı/hastalığı nedeniyle ayırt etme gücünün sınırlı olduğu gözlenmiştir. Hastanın yaşadığı ortamda incelenmesi, kurum bakımına yerleştirilmesinin sağlanması ve uygun görülen sosyal hizmet müdahalesinde ivedilikle bulunulması ...” (Hastane, SİR).

Hastanın kurum bakımı önceliğinde farklı bir kurum tarafından da incelemeye tabi tutulması gerektiği belirtilmektedir. Burada farklı bir kurumunda bireyin doğal ortamına ait bilgilere yönelik yapacağı incelemenin uygulanacak sosyal hizmet müdahalesinin şekillendirilmesinde önemli bir faktör olduğu yönünde bir kanaat ortaya çıkmaktadır.

2017 tarihli Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi hakkındaki genelgenin oluşturulması öncesinde oluşturulan bir vakaya ait sosyal hizmet birimi değerlendirme raporuna göre;

“... tarihinde intaniye servisinden bakımını yapacak kimsesi olmadığı, taburculuğunda gidecek yeri bulunmadığı gerekçesi ile tarafımızdan konsültasyon istenmiştir. Hasta A.E. ve eşi N.H. ile görüşme yapılmıştır. Görüşme sonucunda hastanın da talebi üzerine 16.01.2015 tarihinde ASPB İstanbul İl Müdürlüğü Şubesinde görev yapan sosyal hizmet uzmanı tarafından incelemesi yapılmış, başvurusu oluşturulmuştur.” (Hastane, SİR).

Hastanenin farklı birimleri arasında bilgi akışının sağlandığı görülmekte bir birimin diğer birimden hasta yararına yönlendirmeleri açık ve net olarak belirtilmektedir. Özellikle öne çıkan bir kavram olan konsültasyon³² kavramında tıp alanında çalışan sağlık görevlilerinin hasta sağlığının geliştirilmesi açısından bütüncül bir bakış açısına gereksinimleri bulunmaktadır. Burada sağlıkla ilgili bir birimde işlemlerin sonuçlandırılması sonrasında sosyal sağlık ile uygun sosyal hizmet programlarının da geliştirilmesi gerektiği yönlendirme yapılan birime yazılı olarak bildirilmekte ve bu süreç sağlık hizmetleri alanının multidisipliner doğasına uygun müdahalelerin doğmasını sağlamaktadır. Ayrıca kurum bakımına karar verilme sürecinin hastanın kendisi, yakını ve meslek elemanı tarafından hastanın ve yaşadığı yerin özellikleri de göz önünde bulundurularak karar

³² Konsültasyon kavramı ile günümüz sağlık uygulamaları kapsamında hastaya holistik yaklaşımın bir sonucu olarak sağlık hizmetlerinin bir ekip tarafından yürütülmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Belirtilen bağlamda tıp doktorlarının yanı sıra farklı disiplinlere ait meslek profesyonellerinin de bu süreçte yer almaları gerekmektedir. Bu türden bir yaklaşımın nihai amacı hastanın biyopsikososyal yönden iyilik halinin sağlanmasıdır (www.ttb.org.tr).

verilmesi müdahalenin hastanın bulunduğu yerden başlanması bağlamında önemlidir. Aynı raporun devamında;

Kuruma yerleştirilmesi bakımından sağlık kurulu raporu hastanemiz tarafından çıkarılmakta, ancak kuruma yerleştirilmesi, kurumların dolu olması gerekçesiyle, zaman almaktadır. Bu süreçte hasta için kimsesiz, bimekân, terk ve sahipsiz hastalarla ilgili sosyal hizmet müdahale süreci ve iş akışı gerçekleştirilmektedir. Ancak, hasta yakını, hastanın bakımının yapılacağı ev koşullarının olmadığı, bakımını yapamayacağı için, hastanın taburculuğunu kabul etmemekte ve bu konuda direnç göstermektedir. Hastanın tedavisi bittiği bilgisi, ilgili doktorundan alınmış, ancak taburculuğu sosyal endikasyona bağlı olarak yapılamamıştır (Hastane, SİR).

Değerlendirme raporu genelgenin yürürlüğe girmeden önceki mevcut uygulama ile yürürlüğe girdikten sonraki uygulamaların karşılaştırılmasını sağlaması bakımından önemlidir. Kurum yönlendirmelerinin başlatılması için yapılacak en önemli uygulamalar arasında hastanede evsiz engelli bireyin tıbbi tedavi sürecinin bitmesi ve süreci takiben kendi rızası alındıktan sonra, sağlık heyet raporunun çıkarılması izlenmektedir. Sağlık heyet raporu, kurum bakımı uygundur ibareli olmak kaydı ile diğer kurumlara bakım ve rehabilitasyon kapsamında müracaat işlemleri başlatılabilmektedir. Genelge öncesinde evsiz ve engelli olan bireylerin sosyal destek mekanizmalarının bulunmaması nedeniyle, kurumsal kapasitenin sınırlı olması, mağdur olmaları söz konusuydu. Bireyin bu kapsamda sosyal sağlığını riske etmemek adına, hastane dışı ortamda destekleyici mekanizmalardan yoksun olması nedeniyle, hastanede kurum bakımına yerleşinceye kadar kalmalarına izin verilmekteydi. Genelge ile birlikte bireylerin kurum bakımına alınmaları yasal zorunluluk olmakta ve süreç daha hızlı işler hale gelmektedir. Diğer yandan hastane sonrası bireyin kendine ait yaşadığı yerde, kurum bakımına çıkarılıncaya kadar, destekleyici sağlık hizmetlerinin oluşturulması hastanelerin sosyal hizmet biriminde görevli meslek elemanlarının mesleki uygulamalarında zor duruma düşmelerini engelleyecek bir katkı sağlamaktadır.

Psiko-sosyal görüşme ve SİR kapsamında oluşturulan dokümanların içeriğinde ise hizmetten yararlanacak bireye ait kimlik bilgileri, sosyal incelemenin neden yapıldığı, bilgi kaynakları, bireyin genel tanıtımı, iş, ekonomik, sabıka, sağlık, konut, aile ve sosyal yaşantısına ait bilgilerin yer aldığı bölümler bulunmaktadır. Son bölümde ise değerlendirme ve sonuç bölümleri yer almaktadır. Her iki dokümanda da değerlendirmeler bakım kapsamında yapılmış ve hastanın taburcu olması sonrasında kuruma yönlendirilmesi gerektiği üzere müdahale sonlandırılmıştır. Bütün dokümanlarda kurum bakımına ait yönlendirmeler ile hastane içi birimlerin iş akış süreçleriyle ilgili yönlendirmeleri ön plana çıkmaktadır. Bu durum “Tıbbi Sosyal Hizmetler Yönergesi”³³ kapsamında da değerlendirilebilir. Yönergenin oluşturulma amacına göre engelli, kimsesi olmayan, sosyoekonomik yoksunluk yaşayan, sosyal güvencesi bulunmayan bireyler ile şiddet mağduru olan kadınlar, sığınmacılar vb. niteliklere sahip hastaların öncelikle sosyoekonomik ve psiko-sosyal yönden desteklenebilmeleri için sosyal hizmet

³³ Tıbbi Sosyal Hizmetler Uygulama Yönergesi 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Sosyal Hizmetler alanında tedavi kurumlarındaki gerek hastane içinde gerekse bireylerin toplumla uyumlarının sağlanabilmesi için nekahet dönemlerinde sosyo-psişik ve sosyo-ekonomik olarak desteklenebilmeleri için sosyal hizmet yöntem ve tekniklerini kullanarak sosyal sorunların çözülmesi hedeflenmektedir.

müdahalelerinin uygulanması, geliştirilmesi, desteklenmesi çalışmalarının yapılması yer almaktadır.

Şekil 10: Yönerge ve Uygulamalar Kapsamında Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi Doküman Analizi

Yönergenin dördüncü bölümünde madde-9, g bendinde sosyal hizmet müdahalesinin gerektiğinde sosyal çevresine dair inceleme yapar olarak belirlenmiş olmasına karşın, dokümanlardan elde edilen veriler bireyin ikametine ulaşılması dâhilinde muhtarlık ve eczane gibi birimlerde telefon görüşmeleri ve bireyin beyanı üzerine uygulama başlatılmaktadır. Bu durum bireylerin sosyal çevrelerine ait gerçek anlamda destek mekanizmalarının olup olmadığına dair yeterli doğru bilginin oluşturulmasını engel teşkil edebilir. Madde-10, 2. bent kapsamında görüşmenin yapıldığı tarih itibariyle, sosyal hizmet birimi olarak gösterilen yerde, yeterli fiziki şartların olmadığı görülmüştür. Yönergede ayrıca kayıtların tutulmasıyla ilgili maddesinde evsizlere yönelik kayıtların ilk elden ulaşılması, evsizlere ait uygulamalarda yapılan müdahalelerin takip edilebilmesi için önemlidir. Yönergenin 11. Maddesi-g bendi kapsamında birimin STK'lar ile gönüllü katılımının sağlanması için gerekli çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir (<https://dosyasb.saglik.gov.tr>). Ancak, meslek elemanlarıyla yapılan görüşmelerde birime ayrılan fiziki mekânın haricinde bir kaynağın olmadığı şeklinde beyanları bulunmaktadır. Bu anlamda sosyal desteklerin sağlanmasında yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Belirtilen bağlamda bu eksikliklerin yeterince STK'lar ve gönüllü uygulamalar kapsamında giderilmediği ortaya çıkmaktadır. Belirtilen bağlamda hastane sosyal hizmet birimi çalışanlarının evsiz bireylere yönelik ortak çalışma alanları oluşturulması için uygulamalara ihtiyacı bulunmaktadır. Evsizlere yönelik ekosistemin oluşturulması bağlamında yasal uygulamaların önemi azımsanmayacak kadar değerlidir. Gerek Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesinde ve gerekse de Acil Bakım Genelgesi kapsamında hastane ortamlarında engelli evsiz bireylere yönelik sürdürülebilir bir ekosistem oluşturulmuş düzeydedir. Ancak evsiz bireylere yönelik olarak yapılan uygulamalar kapsamında istenilen dokümanlar sadece engelli evsiz bireyleri kapsamaktadır. Engeli olmadığı halde evsiz olan bireylere yönelik sosyal hizmet biriminin vatandaşların yardım

ve hayır duygularıyla yapılan çorba ve hastane çalışanlarının giysi yardımı yapmalarının haricinde evsiz bireyleri topluma bağlayan bağların yeniden kurulması, sosyal çevre ve mesleki rehabilitasyon süreçlerine yönelik vb. çalışmalar eksik kalmaktadır. Birimlerde çalışan meslek elemanlarının niceliksel olarak yetersizliği de bu durumu ortaya çıkaran sebepler arasındadır.

3.5.3. Belediye Sosyal Destek Birimlerine Ait SİR'lerden Elde Edilen Bulgular ve Analizi

Araştırma kapsamında İ.B.B., Zeytinburnu Belediyesi ve Üsküdar Belediyesine ait ilgili birim yetkilileriyle görüşmeler kapsamında İBB'ye ait vaka incelemelerini içeren dokümanlar için araştırma yapılmasına izin verilmemiş, ancak İBB'nin evsiz bireylere yönelik olarak yapmış olduğu hizmetlere ait tablo şeklinde düzenlenmiş bir dokümana ulaşılmıştır. Zeytinburnu Belediyesi'nde ikamet gerekçe gösterilerek evsizlere yönelik bilgilendirme, danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri haricinde sosyal destek sağlanmadığı, bu sebepten dolayı da evsizlere ait SİR'in bulunmadığı, araştırma kapsamında evsizlere verilecek bir dokümanın olmadığı belirtilmiştir. Üsküdar Belediyesi'nde ise evsiz bireylere ait 3 adet sosyal inceleme raporuna ulaşılmıştır. SİR'lerde tespit olarak mali durumu, ailevi durumu, sosyal güvencesinin olup olmadığı, yardım alınan kurumlar, yardım periyodu ve karar verilen yardımlar başlıkları altında tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu başlıklar altında sosyal çalışmacı tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporunda bireye ait bilgiler açıklandığı gibidir;

H. Bey 25 yaşında tek başına her gün başka bir akrabasında veya yakınının yanında kalıyormuş. 4 ay önce annesinin babasını aldatması, babasının akli dengesini kaybedip psikolojik sorunlar yaşamasından ötürü babası H. Bey'i evden kovmuştur. Ne annesi ne babasıyla görüşmektedir. Kendisi yoğun anksiyete (panik atak) hastasıdır. Küçükken geçirmiş olduğu ağır travmatik bir sorun nedeniyle sürekli kriz geçirdiğini rahatsızlığı nedeniyle hiçbir yerde çalışmadığını, genellikle kriz geçirmesinden dolayı da askere alınmadığını, bu yüzden de sürekli işlerde çalışmadığını, düzenli bir hayatının olmadığını ifade etmektedir. H. Bey'in sağlık heyet raporu görüldü. H. Bey Erenköy'de tedavi gördüğünü, ancak kafasında tedavi boyutunu kabullendiremediği için, hiçbir etkisi olmadığını, sürekli yakınlarından borç almasından dolayı artık kendisiyle kimsenin görüşmediğini ve hiçbir geliri olmadığından sürekli sokakta yaşamak zorunda kaldığını ifade ediyor. Bir tane kardeşi olduğunu ve kardeşlerinin nerede yaşadığını bilmediğini, dışarı çıkamayıp, telefonu da olmadığından dolayı onlarla görüşemediğini beyan etmektedir". Raporun son kısmında, "... Kendisinin mevcut durumları itibariyle nakit yardımı uygundur açıklaması bulunmaktadır." Ayrıca, uygun değildir, ibareli kutucuğun içeriğinde; ... gıda, giyecek, ev eşyası, medikal malzeme, sıcak yemek..." ifadeleri yer almaktadır (Belediye, SİR).

Rapora göre bireyin aile içinde yaşanan sorunlar nedeniyle mağduriyetinin olduğu ve önceki yaşlardaki travmatik olayların ruh sağlığını derinden etkilediğini, bu süreçlerin iş ve meslek sahibi olamamasına sebep olduğunu belirtmektedir. Bu durumun bireyin düzenli bir hayata adapte olmasını engellediği anlaşılmaktadır. Bireyin ruhsal sağlık sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlarını günlük hayatını etkileyen bir takıntı haline getirmiştir ve hayata olan bağlılığının olmamasını sağlık süreci hakkında yeterli bilgi sahibi olmamasına bağlamaktadır. Burada birey yeterince aydınlatılmaya, tedavi sonucunda gelinecek nokta da kendisinde ortaya çıkacak değişimin hangi düzeyde olacağına dair bilgilendirmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Birey yakın akrabalarına bağımlı olarak belli bir süre hayatını sürdürmeye çalışmıştır. Mevcut durum itibariyle sosyal çevresine ait sermayesini tüketmesi sebebiyle de evsiz durumdadır. Bireyin barınma, psikolojik destek, ruh sağlığıyla ilgili

tedavisinin devam ettirilmesi bağlamında, rehabilite edilme, ihtiyacı bulunmaktadır. Belirtilen bağlamda, bireyin talebi, o anda nakit yardımı şeklinde ortaya çıksa bile, bu kişinin bilgilendirme, danışmanlık, psikolojik destek, barınma, gıda gibi bireyin günlük ihtiyaçlarını asgari düzeyde sağlayabilmesi için desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Rapor kapsamında bireye yapılan yardım tek seferlik ibareli sıcak yemek ve 300 TL nakit yardımudur. Farklı bir vaka için hazırlanmış SİR'e göre;

R. Bey 50 yaşında, ... No'lu aracın içinde, tek başına yaşamaktadır. Eşinden 18 yıl önce boşanmış olup, ondan bir kızı varmış, kızı H.'nin 26 yaşında olduğunu ve 10 yıldır görüşmediğini belirtmektedir. Kızından en son öğretmenlik yaptığı bilgisini almış, bunun haricinde hiçbir şekilde görüşmediğini ve haber alamadığını belirtiyor. R.Bey şu anda çalışmıyor. 4 ay önce YŞL lojistik firmasında şoförlük yapıyormuş ve 1800 TL gelir elde ediyormuş, fakat yılbaşında çıkarılmış. R. Bey'in sağlık problemleri bulunmaktadır. Kalçası çatlak ve şu anda rutin olarak tedavi olmaktadır, 3 ay koltuk değneğiyle dolaşmak zorunda. R. Bey iş bulmak amacıyla 5 yıl önce serbest olarak çalışmak için kamyon almış ve bankadan 18000 TL kredi çekmiş, ödeyemediği için de her ay faiz biniyormuş. R.beyin şu anda üzerine kayıtlı... marka kamyoneti var. İçinde kalıyor, fakat çalışmıyor. Hurda belgesi çıkaracakmış, fakat alıp götürürler, kalacak yeri kalmaz diye bildirmiyormuş (Belediye, SİR).

Raporun son kısmında sosyal çalışmacının görüşlerini açıklayan kısımda,

“R. Bey'in çalışabilir durumda olması ve sabit bir meskeninin bulunmaması nedeniyle destek kart uygun görülmemiş, tek başına olumsuz hayat koşulları içinde yaşaması sebebiyle tek seferlik nakdi yardım yapılması uygun görülmüştür.” ifadesi yer almaktadır.

Rapordan elde edilen bilgiler kapsamında yakın akraba ve arkadaş çevresiyle ilişkisinin olmadığı, borcunun ve sağlık problemlerinin bulunduğu, tek dayanağının araba ve koltuk değneklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Her iki raporun da değerlendirme kısmında yer alan bilgiler bireylerin muhtaçlığı üzerine odaklanmaktadır. Bu süreçte sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde insan onuruna uygun olmayan sosyal hizmet müdahaleleri yapılmaktadır. Sosyal çalışmacıların arabulucu, bağ kurucu, rehabilite edici, değişim ajanı rolleri mesleki müdahaleye yansımamaktadır. Ortada belirli bir bütçe çerçevesinde bireyin müracaatı ve beyanı çerçevesinde şekillenen ve yardım uygundur veya değildir biçiminde sonuçlanan, yardım transferleri bulunmaktadır. Sosyal desteğin bireyin bütüncül ihtiyaçlarına yönelik olarak planlanması gerekliliği ve verilecek olan sosyal desteğin bireyin hayatında olumlu değişimler oluşturulması gerektiğine yönelik mesleki uygulama modelleri, uygulamada basit sosyal yardımlar düzeyinde kalmaktadır.

Farklı bir evsiz bireye ait oluşturulmuş SİR'e göre;

T. bey 5 yıldır yalnız yaşamaktadır. Kendisi Kara Davut Camisinin avlusunda kalmaktadır. 61 yaşındadır ve uzun yıllardır seyyar olarak sebze, meyve ve balık satarak geçimini sağlamıştır. Ciğerlerindeki sağlık sorunlarından dolayı hareket zorluğu çekmektedir, bu yüzden çalışmamaktadır. Bey iki evlilik yapmıştır, ilk eşi vefat etmiştir. İkinci eşinden 5 yıl önce boşanmıştır. T. Beyin iki kızı var ve Samsunda yaşamaktalar. Günlük yemek ihtiyacını Hüda Vakfı'ndan ve hijyen ihtiyaçlarını Erdemliler Derneği'nden karşılamaktadır. Hiç ödeyemediği kredi borcu varmış. Beyin nakit talebi bulunmaktadır. İşsiz ve çalışmıyor oluşu nedeniyle nakit yardımı önerilir” (Belediye, SİR).

Evsizlik yaşayan birey 60 yaşında ve barınacak bir yeri bulunmamaktadır. Sağlık sorunları yaşamaktadır. Yakınları ve ailesiyle ilişkisi yoktur. Gıda ve hijyen ihtiyaçları için destek aldığı sosyal kuruluşlar bulunmaktadır. T. Beyin yaşı itibariyle huzurevi veya sağlık sorunları nedeniyle heyet raporu çıkarılarak rehabilitasyon merkezine yönlendirilmesi ve bu süreçte işlemlerinin gerçekleştirilmesi imkânlar dâhilindedir. Bireyin bu türden bir talebi olmamasına rağmen, bir alternatifinin olduğunu bilmesi birey açısından, hayata

tutunması bağlamında, bir motivasyon aracı olabilir. Diğer sosyal inceleme raporlarında olduğu gibi bu raporda da evsiz birey muhtaçlık yönünden değerlendirilmiştir. Verilen destekler sosyal yardım düzeyinden sosyal hizmet düzeyine çıkarılamamıştır.

5393 sayılı Belediye Kanununa göre belediyenin görev ve sorumlulukları 14. Madde- a’da , “...sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma...”, b bendinde ise; “Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır.” ifadeleri yer almaktadır. İlgili maddelerden de anlaşılacağı gibi belediyenin sosyal yardım görevlerinin yanı sıra sosyal hizmet alanındaki uygulamaların belediye faaliyetleri arasında yer almasıdır. Buradan belediye sosyal hizmet faaliyeti yapmıyor gibi bir anlayıştan ziyade, sadece evsiz bireyler düzeyinde verilen desteklerin, sosyal hizmetler düzeyinde eksik kaldığıdır. Bireyler muhtaçlık bağlamında değerlendirilmektedir. Muhtaçlık değerlendirmeleri, bireyin sürdürülebilir bir değişimi yakalayabilmesinden ziyade o ana odaklanmayı beraberinde getirmektedir ve sonuçta uygulamalarda ver kurtul mantığı işlerlik kazanmaktadır. Kanun maddesinde ise bireyin durumuna göre uygun müdahaleler³⁴ geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Buradan şu sonuç çıkmaktadır. Belediyeler ilçe sınırları içinde yaşayan bireylerin hayat kalitelerini artırıcı uygulamaları yerel düzeyde ortaya koyan ve vatandaşlara en yakın olan kurumlardır. Belirtilen bağlamda belediyeler, uygun müdahaleler kapsamında, vatandaşın toplumla olan bağlarının güçlendirilmesi, kaynakların, imkânlar dâhilinde, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak adına, profesyonel mesleki müdahalelere, dönüştürülmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet alanında çalışmanın literatür kısmında belirtildiği gibi sosyal hizmetin beceri temelinde müracaatçılarla ilişki kurma, problemi tanımlama, çözme ve diğer kurumlara yönlendirme olarak sıralanabilir. Sosyal çalışmacılar araştırma yapma, rapor yazma, program oluşturma ve geliştirme, fon kaynaklarını bulma ve aktive etme, yasal sınırlar içinde uygulamalarını gerçekleştirme becerisini uygulamada kullanabilmelidir. Sosyal hizmet etik değerlerine bağlı kalarak, doğru bilgileri aktarma, etkin bir danışmanlık hizmetini verebilme ve diğer meslek profesyonelleriyle mesleki konuları müzakere edebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Üsküdar Belediyesi’nin ilgili birimlerinin sosyal hizmet alanında yapmış olduğu başarılı uygulamalar medya ve diğer iletişim araçları vasıtasıyla bilinmekte ve görülmektedir. İnsan onuru ve değeri göz önünde bulundurulduğunda, evsiz bireyin talepleri ekseninde oluşturulmuş bir uygulamadan ziyade, bireyin hayatında olumlu yönde değişimi sağlayacak mesleki müdahalelerin de bu uygulamalar arasında yer alması gerekmektedir.

İBB’den alınan tek sayfalık dokümanda 2016-2017 ve 2017-2018 yıllarına ait evsiz bireylere yönelik yapılan faaliyetler ile sayıları tablo halinde verilmiştir. Bu tabloya göre;

³⁴ Burada yer alan müdahale kelimesi mesleki uygulamaya vurgu yapmaktadır. Belediye görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde her bir meslek elemanının yaşanan sorunlar karşısında kalıcı mesleki çözümler üretmesi bu çerçevede bir zorunluluk oluşturmaktadır.

Tablo 15: İ.B.B Darülaceze Müdürlüğü Tarafından Evsizlere Verilen Kış Hizmetleri

	2016-2017 Dönemi	2017-2018 Dönemi
Toplam Kişi Sayısı	4592	2910
Toplam Erkek Sayısı	4444	2764
Toplam Kadın Sayısı	148	142
Toplam Yabancı Uyruklu Kişi Sayısı	1051	805
Toplam Yabancı Uyruklu Erkek Sayısı	1028	788
Toplam Yabancı Uyruklu Kadın Sayısı	23	17
Toplam Ayrılan Kişi Sayısı	4592	2694
Ailesine Teslim Edilenlerin Sayısı	49	27
Darülacezeye Yatış	10	9
Memleketine Gönderilen Kişi Sayısı	297	149
SHÇEK Huzurevlerine Gönderilen Kişi Sayısı	1	4
Otele Yerleştirilenlerin Sayısı	60	0

Tabloda yer alan bilgilere göre son dönem evsiz sayısında azalma olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri arasında evsiz bireylere yönelik hizmetlerin gerçek manada toplumla bağ kurucu nitelikte olması ya da İBB'nin vermiş olduğu hizmetlerin evsizler tarafından olumsuz yönde değerlendirilerek tahsis edilen yerlerde kalmak istememeleri olabilir. Ayrıca, bu sayıyı etkileyen diğer bir faktör ise yabancı uyruklu bireylere ayrılan kontenjan olabilir. Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda evsiz bireylerle ve meslek elemanlarıyla yapılan mülakatlar kapsamında her iki düşünceye sahip bireylere rastlanılmıştır. Özellikle toplu barınma merkezleri olan spor salonlarında bireylerin genellikle ilgili korkularının olduğu görülmektedir, diğer yandan sokakta kalmaktansa İBB'nin kış aylarında spor kompleksinde kalarak durumu idare ediyorum şeklinde beyanda bulunan bireylere de rastlamak mümkündür. İBB gerek maddi ve fiziki şartları gerekse de insan kaynakları bakımından ciddi imkânlarla sahip Türkiye'de ve Dünyada öncü uygulamaların altına imza atmış bir belediyedir. Belediye yetkilileri de hizmet kalitesini artırmak, var olan hizmetleri sürdürülebilir kılmak amacıyla evsiz bireylere yönelik yılın 365 günü hizmet verecek, 800 yatak kapasiteli yatılı sosyal hizmet merkezinin kurulacağını, görüşmeler kapsamında, beyan etmişlerdir. Bu bilginin burada verilmesinin nedenleri arasında tablodaki evsizlerin niceliksel dağılımlarına yönelik çıkarımla ilgilidir.

Toplam erkek sayısının İBB hizmetlerinden yararlananlar arasında ilk sırada yer alması 18-60 yaş arasında yer alan evsiz bireylerin gerek barınma ile ilgili ciddi sorunlarının olduğunu ortaya koymakta ve gerekse de Türkiye'de ve Dünyadaki evsizlik evrenine ait nicel verilerle benzeştiğini göstermektedir. Belirlenen yaş aralıklarında bulunan evsiz bireylere yönelik kamu kurumlarının sürekli barınma ve rehabilite edici uygulamalarının olmaması bu sayının yüksek olma sebepleri arasındadır. Burada özellikle evsizlere ulaşmak için diğer hizmet veren kurumlara göre daha erişilebilir olan belediyelerin il ve ilçe bazında farklılaştırılmış hizmet programlarıyla bu sayının azaltılması maksadıyla ciddi çalışmaları uygulamaya koymaları gerekmektedir.

Evsizlik evreni içinde bulunan kadınlara ait veriler erkeklere oranla daha az olmasına karşın kadınların evsizlik sürecinde karşılaşmış oldukları riskler çok daha fazla olabilmektedir. Evsiz kadınların sayısının İstanbul'da çok daha fazla olduğu bu araştırma ve diğer araştırmalar kapsamında ortaya çıkmaktadır. Bu açıklamayı destekleyen diğer bir kanıt ise özellikle evsiz kadınlar içinde şiddet mağduru olanların kamu ve STK'lara ait kadın konuk

evlerinde kalabilmeleridir. Belirtilen bağlamda çeşitli nedenlerle şiddete uğramış, gidecek yeri olmayan, belirli bir süre bilgi yetersizliği veya sosyal sermayesinin bulunmaması ve maddi öz yetersizlikler nedeniyle geçici de olsa evsiz kalan kadın bireylerin geçici evsiz statüsünde değerlendirmek mümkündür.³⁵ Şiddet mağduru olmayan evsiz bireyler ise yakın akrabalarının, arkadaşlarının ya da İstanbul'da evsiz kadınlara hizmet veren STK'lar ile İBB'nin kış aylarıyla sınırlı olmak üzere barınma hizmetlerinden yararlanmaktadırlar.

Darülaceze müdürlüğünün evsizlik hizmetlerinden yararlananlarının 2016-2017 yılını kapsayan döneminde hepsi kurumdan ayrılmış olmasına rağmen, 2017-2018 yılına ait verilerde 200 civarında kişinin kurum hizmetlerinden yararlandığı görülmektedir. Bir önceki yıl dönemine ait verilerde mevsimlik hizmetler nedeniyle kurum hizmetlerinin sonlandırılması, çıkışın evsiz bireylerin tamamını kapsamasına neden olurken, 2018 yılı dönemini içeren hizmetlerde sürdürülebilir, sosyal çalışma temelli, bağ kurucu ve rehabilite edici çalışmalar kapsamında bireylerin kurum hizmetlerinden yararlandığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda da ailesinin yanına, memleketine gönderilen ve huzurevinden yararlandırılan bireylerin toplam sayısı 192'dir. Ayrıca, doküman kapsamında elde edilen kış hizmetleri kapsamında yapılan uygulamalar arasında barınma, banyo, kılık kıyafet dağıtım, 3 öğün sıcak yemek, muayene ve reçetelerin karşılanması, hastanelere sevk, memlekete gönderme, otele yerleştirme, ailelere teslim etme, sosyal çalışma, 24 saat acil yardım, 24 saat güvenlik gibi hizmetler yer almaktadır. Kurum hizmetlerinden yararlanma süreci özellikle kış aylarında vatandaşların kendi imkânlarıyla veya zabıta ve polis aracılığıyla, 153, 112 nolu telefonlara gelen ihbarlar ile başlamaktadır.

Yardım ve hizmetlerin özellikle kış aylarıyla sınırlı kalması, evsiz bireylerin sorunlarının kronik olduğu değerlendirildiğinde, sürdürülebilir rehabilitasyon hizmetlerinin özellikle 18-60 yaş aralığında bulunan evsiz bireylere yönelik sınırlı kaldığı sonucunu doğurmaktadır. Bu sınırlılığı aşmak adına darülaceze müdürünün vermiş olduğu bilgiler kapsamında projelendirme aşaması bitmiş olan, evsizlere yönelik kurulacak olan, evsizler sosyal hizmet merkezinin ivedilikle müteahhitlik hizmetlerinin tamamlanarak hizmete başlaması gerekmektedir. Evsiz bireylerin yılın 365 günü yararlanacağı barınma, bakım, sağlık, psikolojik destek, mesleki rehabilitasyon, sosyal çevreye ve topluma yönelik bağ kurucu çalışmaların yapılacağı, mesleki uygulamaların hayata geçirileceği, bireylerin hayatında olumlu değişimin sağlanacağı hizmetlere ihtiyacı bulunmaktadır. Kamu kurumları tarafından, otellerde ve spor komplekslerinde barınmaya odaklanılmış uygulamaları hariç tutulduğunda, verilen barınma hizmetinin bulunmaması ve sosyal hizmet mesleğinin koruyucu, önleyici, rehabilite edici, değişim sağlayıcı, savunucu, arabulucu niteliğinin uygulamalara yansımaması, bu türden bir merkezin kurulmasını zorunlu hale getirmektedir.

³⁵ AÇSHB'na bağlı İstanbul'da hizmet veren birimlerle yapılan yazışmalarda bu türden evsiz kadın olmadığı bilgisi verilmiştir. Belirtilen kapsamda araştırmaya izin verilmemiştir. Aynı durum İstanbul'da bulunan bakanlığa bağlı bir huzurevi yetkilisiyle yapılan görüşmede evsiz yaşlı birey olduğuna dair olumlu görüş alınmasına rağmen, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından kurumumuzda evsiz yaşlı birey bulunmamaktadır, açıklamasını içeren olumsuz görüşle çalışmaya izin verilmemiştir.

3.6. Ekosistem Yaklaşımının Temel Kavramları Bağlamında Elde Edilen Bulgular ve Analiz Yorumları

Elde edilen bulguların ekosistem yaklaşımının temel argümanları olan adaptasyon, kaynak döngüsü, başarı, kültürel bakış düzeyinde nasıl bir anlam oluşturduğu bu başlık altında analiz edilecektir.

3.6.1. Evsiz bireylerden elde edilen bulgular ve analiz yorumları

Evsiz bireylerle derneklere ait dükkân, bina vb. yerlerde görüşme yapılmıştır. Evsiz kadınlarla randevulaşarak kafede görüşme yapılması sağlanmıştır. İl SYDV'den yardım alan evsiz bireylerle, meslek elemanları aracılığıyla, görüşme yapılması sağlanmış ve SYDV'de görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 16: Görüşme Zamanı

Görüşme Yapılan Kişi	Görüşme Zamanı
EG1	03/07/2019
EG2	17/07/2019
EE3	04/07/2019
EE4	04/07/2019
EE5	04/07/2019
EE1	05/07/2019
EE2	05/07/2019
EK1	06/07/2019
EK2	06/07/2019
EK3	25/07/2019
EK4	23/07/2019
EE6	04/07/2019
EE7	07/07/2019
EE8	07/07/2019
EE9	07/07/2019
EE10	08/07/2019
EE11	08/07/2019
EE12	03/07/2019
EE13	03/07/2019

Onam formunun imzalanmasından sonra yarı yapılandırılmış soru formunun ilk kısmında yer alan demografik bilgilere dair bilgiler çalışmanın “Evsiz Bireylere Ait Genel Veriler” başlığı altında verilerek analiz edilmiştir. Bu başlık altında ise evsizlik süreci, destek mekanizmaları, evsizlik, başarı ve güçsüzlüğe yüklenen anlam, yaşanan zorluklar, beklentiler, sağlanan hizmetler vb. hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler evsiz erkek, evsiz kadın ve evsiz genç olarak oluşturulmuştur. Cevaplar içinde benzer olanlar ile en sık geçen ifadeler ve farklılık oluşturan cevaplar öncelikle kelime ve kavram olarak verilmiştir. Bununla ilgili metinler ise, çalışma içinde verilirken en sık geçen ve farklılık oluşturan cevaplardan, örneklerin yazılması ve yorumlanması şeklinde veriler analiz edilmiştir. Veriler elde edilirken gerektiği yerlerde sorularla ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca soruların cevaplanması sürecinde bireylerin duygulanım yaşadıkları ve bu durumlarını da ağılayarak açığa çıkardıkları, kimi durumlarda da özellikle Suriyeliler konusunda daha agresif tepkiler göstererek soruları cevapladıkları gözlemlenmiştir. Bu durum evsiz bireylerin, daha çok, evsizlik sürecinde yaşadıkları travmatik süreçler, umutsuzluk, yoğun kaygı ve stres

faktörlerinin sıklıkla yaşanmasından kaynaklanan duygu durum bozukluğu³⁶ içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Görüşme yapılan bireylerin yaklaşık %80 ilk birkaç sorudan sonra ağlamaya, yaklaşık %50 ise destek mekanizmalarıyla ilgili sorulara Suriyelileri örnek göstererek agresif tepkisel bir açıklama yapmıştır. Ayrıca görüşme sonucunda evsiz bireyler görüşmenin kendileri için çok iyi geldiğini, kendi tabirleriyle, “içlerini dökme” fırsatı bulduklarını ve rahatladıklarını belirtmişlerdir. Bu durum evsiz bireylerin hayatlarında kendilerinin dinleneceği, sorunlarını paylaşma fırsatları bulacağı psikolojik destek mekanizmalarından yoksun olduklarını ortaya koymaktadır.

3.6.1.1. Evsizlik süreci

Onam formunun ilk sorusu olan, “Evsizlik süreci nasıl başladı? Sorusuna;

EG1: Yetiştirme yurdundan çıktıktan sonra,

EG2: Yetiştirme yurdundan çıktıktan sonra,

EK1: Aile içi sorunlar, maddi yetersizlik,

EK2: Aile içi sorunlar, maddi yetersizlik, evden kaçma, arkadaşına destek olma,

EK3: Aile içi şiddet, eşinden ayrılma, eşin cezaevine girmesi, maddi yetersizlik,

EK4: Aile içi sorunlar, ekonomik kriz, iflas, eşinden ayrılma, maddi yetersizlik,

EE1: Aile içi sorunlar,

EE2: Sağlık sorunları, işsizlik, maddi yetersizlik, eşinden ayrılma, aile içi sorunlar,

EE3: Aile içi sorunlar, ruhsal durum bozukluğu, aile içi şiddet,

EE4: Aile içi sorunlar, maddi yetersizlik,

EE5: İflas,

EE6: Evden kaçım,

EE7: Ayrılma, aile içi sorunlar,

EE8: Ailevi sorunlar, maddi yetersizlik,

EE9: Ailevi sorunlar, maddi yetersizlik,

EE10: Dışlanma³⁷, dil problemleri, maddi yetersizlik,

³⁶ Bu tür bir rahatsızlık literatürde, şartlara ve duruma uygunsuz abartılı duygulanım içinde olmak, olarak tanımlanmaktadır. Belirtileri mutsuzluk, üzüntü, keder yönünde olabileceği gibi neşe, coşkulu davranışların sergilenmesi gibi belirtilerle ortaya çıkabilmektedir. Bu durumu yaşayan bireylerde ilgi kaybı, vücut ağırlığı ve uyku alışkanlığında değişme, vücut enerjisinde azalma, değersizlik, halsizlik, suçluluk duyguları, ölüm düşüncesi, iletişimsel, mesleki, sosyal ilişkilerde azalma görülür. Öz bakımda gerileme yaşanır. Kişi içinde bulunduğu durumdan hiç kurtulamayacakmış düşüncesine kapılır (<https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr>).

³⁷ Evsiz bireylerin sosyal dışlanmasıyla ilgili yapılan Avustralya'daki bir çalışmaya göre, evsiz bireyler evsizliğe bağlı olarak toplumdaki dışlandıklarını, bu durumun ise evsiz bireylerin mevcut durumlarını korumalarında yaşanan zorlukların yanında durumu daha da zorlaştırdığını ve yeni ilişkiler kurmalarını engellediğini ortaya koymaktadır. Araştırma ayrıca evsiz bireylerin kendi aralarında çok sıkı bir ilişkiye sahip olmadıklarını ve bunun da güvensizlikten ve barınma evlerinde geçici kalma sürelerinden kaynaklandığını açıklamaktadır (Bower vd., 2017: 6). Avustralya'da yapılan araştırma ile bu araştırma da benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle bu çalışma sonucunda da evsiz bireyler toplum tarafından dışlandıklarını

EE11: Bireysel etkenler, alkol bağımlılığı,

EE12: Darbe, işten çıkarılma, sağlık sorunları,

EE13: Meslekten ihraç, şiddet,

Evsiz gençlerin evsizlik süreci içine girmelerinin sebebi kurum bakımı sonrasında gerekli mesleki eğitimleri ile yeterli maddi kaynaklara sahip olmaması gösterilebilir. EG1'in bu soruya verdiği cevabı aşağıda belirtildiği gibidir;

Ben yurttan çıkmadan önce ilk başta evsizlik olayını düşünmüştüm. Bebekliğimden beri yurttan kalmıştım. Sen çıkacaksın artık dediler. 800 lira para verileceği söylendi ben bu 800 lira parayla nasıl evde kalacaktım. Gemide falan kalmaya başladım. Boş gemiler vardı. Sağolsun Ayvansaray' daki yetiştirme yurdundaki hocam beni Umut Çocukları Derneği'ne buraya yönlendirdi ve burada kalmaya başladım. İzmir'de de Limon Tepe' de de dışarıda kaldım.

Kurum bakımı sonrası yeterli destek mekanizmalarının olmaması, hayatın gereklerine yönelik donanım eksikliği, gençlerin evsizlik sürecine girmesine neden olmaktadır. Burada özellikle kurum bakımında kalan çocukların devlet memuru kontenjanlarından yararlanarak iş bulacağına yönelik ümitleri, kurum bakımı sonrasında hemen gerçekleşmediğinden dolayı evsizlikle karşı karşıya gelme riskini artırmaktadır. EG2'nin bu aşamada karşılaşmış olduğu evsizlik süreciyle ilgili görüşleri belirtildiği gibidir;

Evsizlik süreci benim için 1999 senesinde başladı. Annem ve babam ayrıldı, o süreçte başladı. Annem, babam ayrılınca devlet beni koruma altına aldı. 1999'dan 2013'e kadar devlet çocuğu statüsündeydim. 6 yaşındaydım koruma altına alındığım zaman. 18 yaşında salındım³⁸. Evsizlik süreci 6 yaşından beri vardı ama 18 yaşına kadar devlet büyüttüğü için evsizim diyemem, yani Allah razı olsun.

Bireyin anne babasının ayrılma nedeni arasında yapılan görüşmelerde geçim sıkıntısı neticesinde yaşanan aile içi sorunlar ve babanın hırsızlık yapması sonucu hapse girmesidir. Üç kardeşi olan EG2 sokaklarda kâğıt toplarken bakanlığın gezici ekibinin götürmesi sonucu kardeşleriyle birlikte ayrı ayrı yerlerde yurtlarda kalmaya başlar.

18 yaşında yetiştirme yurdunda yaşımı doldurduktan sonra ailemi buldum. Annem, abim, babam varmış. Ama bulmaz olaydım, hepsi suça sürüklenmiş, potansiyel suçlu, madde kullanan insanlar olduğu için onlarla mecburen irtibatlı oldum. Aslında ben de okuyordum. Yurttan çıktım şimdi memurluk hakkım var onu kovalıyorum. Buraya da o yüzden geldim bugün. Ezeli bir evsizlik sürecim var. Benim için çok büyük bir hayal yani evin içinde ışık olması³⁹, ben çay demlerim, mesela ateşin üstünde makarna yaparım. Bir metruk bina var, Kasımpaşa'da orada kalıyorum. Sabah ayrı bir para veriyorum banyoya, elbiselerimin yıkanması için ayrı bir para veriyorum. Evsizlik benim için ezeli, hiçbir zaman evim olmadı ki benim.

belirtmektedirler. İkinci olarak evsiz gencin İBB'nin barınma kamplarında kalmamasının sebebi olarak buradaki kişilere güvenmediğini belirtmesi, burada kalma süresinin geçici olması hem ikili ilişkilerin gelişmesini engellemesinden hem de bireylerin kendilerini tehlikede hissetmelerinden kaynaklanmaktadır.

³⁸Salınmak eylemi, evsiz genç tarafından salıverilmenin yerine kullanılmaktadır. Anlam olarak her iki kavramın içeriği farklıdır. Diğer yandan "salıverilmek" evsiz birey tarafından bir yandan mecburiyetin sonucu olarak serbest bırakılmak anlamında kullanılırken diğer yandan kurum bakımı sonrasında evsizliği deneyimlemesi nedeniyle her türlü etkiye maruz kalma anlamında, salıntılı kavramının içeriği olan her türlü etkiye karşı sarsılabilen anlamıyla da kullanılmaktadır.

TDK (1988)' e göre, salıntı; herhangi bir etkiyle sarsılabilen, sallanabilen anlamındadır.

³⁹ Işık bireylerin hayatında çok farklı anlamları içinde barındırmaktadır. Bir yere ait olma, sosyalleşmenin gerçekleştiği, aile ilişkilerinin kurulduğu, güneşle benzetme yapılarak aile sıcaklığının vurgulandığı, ailenin geçmiş bağlarının temelini atıldığı bir kavram olarak ifade edilmektedir. Psikolojik olarak ışık toplanma merkezi, karanlığın zıddı olarak güven merkezi olarak da tanımlamak mümkündür.

Birey bir yandan yurttan kaldığı süreç için kendini daha şanslı hissederken diğer yandan da aile şefkati, kendine ait bir yerinin olmaması, yaşlıları gibi sosyalleşme sürecini aile içinde yaşayamamış olması evsizlik sürecini “ezeli” olarak tanımlamasına neden olmaktadır. Ayrıca ev ortamında halledilmesi gereken birçok hizmetten de mahrumdur. Özellikle, öz bakım, yemek ve diğer temizlik ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Küçük (2014)’de belirtildiği gibi bireyin hayatında devlet yurdunda kalması ile evsizlik arasında bir ilişkinin olduğunu belirtmesi, EG2’nin devlet koruması sonrasında evsizlik sürecine girmesi benzer sonuçlardır.

Aynı zamanda birey evsizlik ile suç arasında, anlamlı ilişkinin ortaya koyulmasında da ifadelere yer vermektedir;

Abilerimin ikisinin de yurttan çıkıp cezaevine girdiğini öğrendim. Annemin burada Kasımpaşa’da sokaklarda kaldığını öğrendim ve kurumdan çıktım. Muğla’ya nakil ettiler beni. Toplumda yaşayacağım için biraz sıkıntı oluyor. Bende 3 ay kala hiç tanımadığım insanlarla yapamam diye Muğla’ya gitmedim. Geldim, İstanbul’a ailemle yaşamaya karar verdim. Bir baktım annem metruk binada kalıyor. Pazar tahtalarından bir yer çevirmiş. Burası yattığı yer, affedersin burası tuvalet. Kafasını kaldırdığında burada pislikler duruyor. Sonra baktım, dayım cezaevinden çıktı. Dedim herhâlde kardeşidir sahip çıkar.

Gerek EG2’nin gerekse de kurum bakımında kalan kardeşlerinin kurum bakımı sonrasında suça karışmaları ve cezaevine girmeleri kurum bakımı sonrasında bu bireylerin savunmasız ve yeterli destek mekanizmalarından yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bireylerin kurum bakımı sonrasında hayatın temel gereksinimlerini asgari düzeyde karşılayabilecek donanımına sahip olabilmelerini sağlayacak uyum programlarına ihtiyacı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Evsiz kadınlar daha çok evsizlik sürecine ilk sırada aile içi sorunlar ve maddi yetersizliğin sebep olduğunu belirtmektedir. İkinci sırada eşinden ayrılma olarak görülürken, diğer sebepler arasında ekonomik kriz, iflas, eşin cezaevine girmesi gibi ifadelere yer verilmektedir.

EK1’in evsizlik süreciyle ilgili açıklamaları belirtildiği gibidir;

Ablamla bir tartışma sonucunda evden ayrılmak zorunda kaldım. Ablamın psikolojik rahatsızlıkları var, ilaç kullanıyor. Zaman zaman alkol alıyordu ve evde problem çıkıyordu. Bağımlılık düzeyindeydi, eve bir gün polis geldi, ev sahibiyle sürekli problem yaşıyordum. Ablamı bir gün ambulans geldi götürdü, ben o geri gelmeden evden ayrıldım. O kadar dağınık bir aile ki ben bunu 12 senedir çekiyorum. Bir abim eşinden ayrıldı bize geldi, ablam iki oğluyla beraber bizde, diğer abim bizde kalıyor, toplam evde 12 kişi zaman zaman evde yatacak yer yok. Ben trombosit tedavisi görüyorum. Birikmiş bir miktar param vardı. Ev ararken 28-29 gün dışarda kaldık. Paramızın olduğu zamanlarda otelde kaldık. Paramız azalmaya başlayınca hastane acilinde 2-3 gece kaldık, gecenin bir yarısında güvenlikçiler kovdu bizi. Oradan H. Hastanesi’nin aciline gittik, oradaki güvenlikçiler sabah 6’ya kadar burada kalabilirsiniz dedi. T. İlk Yardım Hastanesi’ne geldiğimizde arkadaşım soğuktan hasta olmuştu. Çok soğuk günlerde metrobüsle sürekli git gel yaptık, Beylikdüzü, Kadıköy arasında otobüste ısınmak için.

Ailede engelli ve psikolojik sorunları olan bireylerin varlığı, sorunlu aile deneyimlerine sahip kardeşlerinin de EK1’in evine yerleşmesi, ailenin tüm yükünü, ekonomik ve yakın çevre ile ilişkilerin sağlanması bağlamında, EK1’in yüklenmesi bireyi bir kaçış noktası olarak evin dışına itmiştir. Birey sınırlı maddi imkânlarının da tükenmesiyle birlikte

arkadaşı EK2⁴⁰ ile otellerde, otobüslerde, hastane acil servislerinde kalmaya başlamıştır. Kadınların daha çok sığınacak yer stratejilerinde kapalı yerleri tercih etmeleri çalışmanın literatür kısmında Somerville (1992)'den yapılan alıntıda belirtildiği gibi mahremiyet durumunun olması nedeniyledir.

Evsizliği hayatında birden fazla deneyimleyen ve bu süreçte çok fazla karmaşık sorunla hayatta kalmak için mücadele eden EK4'ün ifadelerine göre evsizlik süreci;

Evsizlik sürecim annem ve babam ayrı olduğu için küçük yaşlarda başladı. Babama biraz düşkünlüğüm vardı. Kaçıp kaçıp babama giderdim. Bir orada, bir burada bu şekilde yaklaşık bir 5 yıl garanti ama bu şekilde 10 yıla kadar bir ev istikrarsızlığı yaşadım.

Birey ilk evsizlik deneyimini çocuk yaşlarda “ev istikrarsızlığı” kavramıyla açıklamaktadır. Ev istikrarsızlığı literatürde düzenli, güvenli, günlük asgari hayat şartlarının sağlandığı bir ortamdan mahrum kalma, arkadaş yanında, otelde kalma, belirli sürelerde farklı yerlerde konaklama olarak tanımlanmaktadır. Kadın evsizliğinin sebepleri arasında Connet (2010)'da siyah evsiz kadınların büyük bir kısmının genç yaşlardan itibaren ihmal, yoksunluk ve aile içi sorunlara maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamına dâhil olan evsiz kadınların evsizlik sürecinin sebepleri ile Connet'in çalışmasından elde edilen sonuçlar benzerlik göstermektedir.

EK4'ün ev istikrarsızlığı tanımlaması sevgi yoksunluğu, istikrarlı bir şefkatten yoksun olma, sonucunda da genç yaşta evlenmesine sebep olan bir süreci tanımlamak için kullanılmıştır;

Ben 15 yaşında evlendim. 19 yaşında bir ayrılık yaşadım. İlk evimi kurduğumda 19 yaşındaydım. Babamın yardımıyla matbaa sektöründe işimi kurdum. Ayrı eve çıkmak zorunda kaldım. Çünkü üvey anne kıskançlığı oluyordu. 2009 yılında devalüasyon gibi bir ekonomik kriz oldu. O krizde battım. Evimi kapatmak zorunda kaldım. Elimde çantam arkadaşlarda 2 gün orda 3 gün burada misafir gibi gidiyordum. Bir fiil 4 yıl bu şekilde yaşadım. Ondan sonra 29 yaşında ikinci evliliğimi yaptığımda, o eşimde madde bağımlısıydı, bebeklerimi kaybettim, beni aldattığını öğrendim. Anne karnında, son doğumuma 10 gün kala darp etti beni ve bebeğimi sezeryanla Dünya'ya getirdim ama ölü doğdu. O psikolojik sorunlar, çocuğumu kaybetmiş olmamın ve aldatılmış olmamın vermiş olduğu şeylerle bir psikolojik süreç geçirdim. Diyabet hastası oldum, gebelikte. Vücudumda yaralar çıktı, yine böyle ev sorunu yaşadım.

Ekonomik krizler ile evsizlik süreci arasında ilişki olduğu değerlendirildiğinde, özellikle neoliberal politikalar ve küreselleşme bağlamında dezavantajlı ve yoksul kesimlerin daha kırılğan hale geldikleri bilinmektedir. Türkiye’de EK4’ün de belirttiği gibi 2008 yılında yaşanan kriz neticesinde birçok küçük boy işletme kapanma noktasına gelmişti. Eşinden ayrılması, şiddet mağduru olması, işini kaybetmesi, çocukluk deneyimlerinin olumsuzluğuyla başlayan hayatında karşılaştığı travma kaynaklı psikolojik sorunlar, EK4’ü gizli evsizlik sürecine sokmuştur. EK3 ile yapılan mülakat sürecinde evsiz birey sınırlı kelimelerle kendisini ifade etmiştir. Evsizlik sürecine dair verdiği bilgilere göre;

İlk eşimden sürekli olarak şiddet görüyordum. Birlikte yapamadık ve ayrıldım, devlete sığındım. Esenyurt Belediyesi'ne başvurdum. Onlar yönlendirdiler beni, Rotary Çocuk Evi'nde kaldım. Buradakiler de beni yönlendirdiler Taksim'e sığınma evine, Mor Çatı'da da kaldım.

⁴⁰ EK2, EK1'in arkadaşıdır. Evsizlik sürecini, daha önceden ailesinin zoruyla teyzesinin oğluyla evlenmesi ve sonrasında eşinden ayrılması sürecinde, evden kaçarak deneyimlemiştir. İkinci evsizlik deneyimini ise arkadaşı EK1'e destek olmak için İstanbul'a gelme sürecinde deneyimlemiştir.

Farklı sığınma evlerinde kaldım. Kartal’da kaldım, sosyal hizmetler sığınma evinde, sonrasında maaş bağladılar bana, param, gelirim olsun diye, yardım bağladılar.

Evsiz bireyin ilk evsizlik süreci ailede yaşanan sorunlar arasında şiddet ve ayrılık sürecidir. Bu süreçte birey farklı kurumların konuk evlerinde kalmasına karşın hayatını tek başına sürdürebilecek düzeyde mesleki eğitim kapsamında rehabilite edilmemiştir. Evsiz bireyin İBB kampında tanışıp evlendiği ikinci eşinin de cezaevine girmesi ve an itibariyle hastane acil servislerinde kalarak hayatını geçirmesi, bireyin başta barınma, gıda ve mesleki düzeyde destek ihtiyacının olduğunu göstermektedir.

Buradan çıktıktan sonra dışarıda az da olsa bir gelirin olsun diye. Evsizler kampında kaldım, İBB’ye bağlı kışın toplanma merkezinde. Zeytinburnu’nda vardı, ikinci eşimle Zeytinburnu’nda tanıştım. Sonra ev tutuldu, evin kirasını ev sahibi bekleyemedi beni. Sonra evden çıkarttılar. Metin’le biz de Kadıköy tarafında dışarlarda çok kaldık. Sonra arkadaş etkisinden, eşimi dolduruşa getirdiler ve cezaevine düştü. Her Perşembe yanına giderim ziyaretine. Şu an da Kadıköy’de N. Hastanesi’nde, şeker bayramından beri, orada kalıyorum.

Erkek evsizlerin evsizlik sürecine girmeleri çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır. Birinci derecede ailevi sorunlar yer almaktadır. İkinci düzeyde maddi yetersizlik, üçüncü düzeyde ise fiziksel, ruhsal sağlık problemleri gibi sebepler yer almaktadır. Hem kadın hem de erkek evsizlerin ilk sırada evsizlik sürecini deneyimlemelerinin sebebi aynıdır. Aile içi sorunlar ve maddi sıkıntılar aile içi ilişkileri derinden etkilemekte bunun sonucunda aile bireylerinden eşler ve çocuklar tümü evsizlik riskiyle karşı karşıya gelmektedir. Erkek popülasyonunun evsizlik evreninde daha fazla temsil edilmesi evsizliğin sebebi düzeyinde farklı süreçlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kadınların arasında evsizliğin sebepleri daha çok homojen bir nitelik taşımakta, erkeklerde ise daha heterojen bir görünüm arz etmektedir. Çok fazla anlam içermeyen bu ayrımların olmasına rağmen evsizlik sürecinin bütün evsiz gruplarının içinde başlangıç düzeyinde aile ilişkileri temelinde ve maddi kaynaklı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Erkeklerden evsizlik sürecini yaşayan bireylerden EE1 şizofren hastası olduğu ve verdiği bilgilerde çelişkiler bulunduğu için görüşme formu değerlendirmeye alınmamıştır. Aile içi sorun kaynaklı evsizlik sürecine ait örneklerden 3 bireye ait hayat hikâyelerine yer verildikten sonra kırılma noktası oluşturabilecek Suriyeli bir evsiz bireyin hikâyesine, yine evsizlik sürecinde bir kırılma noktası oluşturabilecek sebepler düzeyindeki anlatılara yer verilmektedir. EE2’ye ait evsizlik süreci belirtildiği gibidir;

Evsizlik süreci, 2003’de rahatsızlandım, çalışmadım. 2009’da ekonomik sıkıntıdan dolayı aile içi sorunlar yaşadım ve eşimden ayrıldım. Babamla beraber yaşamaya başladım, fakat geçinemedim. Bana sözlü ve fiziki müdahalede bulundu ve ben de evden ayrılmak zorunda kaldım. Belediyeye müracaat ettim, belediyenin kalacak yeri olmadığı için, belediye beyaz masasından Erdemliler Derneği’nin telefonunu aldım ve buraya müracaat ettim. Sağlık problemlerim var, panik atak hastasıyım, mide problemlerim var, boyun ve bel ağrılarım var.

Evsizlik süreciyle ilgili temelde aile içi sorunlar ve maddi sıkıntılar olduğu görülmektedir. Çalışmanın literatür kısmında da üzerinde sık sık belirtildiği gibi evsizlik sürecine ait sebepler çok karmaşıktır. Ancak temelde evsizliğin sebepleri aile kaynaklıdır. Aile kaynaklı diğer bir evsiz hayat hikâyesi EE4’de belirtildiği gibidir; *“Eşimden boşandım. Tek evde kalmaya başladım. Kiramı ödeyemedim, maddi sıkıntı içindeydim bu şekilde başladı”*.

EE7'nin evsizlik süreci;

“Evsizlik süreci bundan 6 ay önce başladı. Eşimden ayrıldım, Romanya uyruklu bir bayanla 2. evliliğimi yaptım. Çocukların dışlaması, beni reddetmeleri sonucu 2. eşimden de ayrılmak zorunda kaldım. Çocuklarımı beni evden dışladılar. Yalnız ve sahipsiz, çaresiz kaldım. Üsküdar Belediyesi'ne gittim. Belediye beni Kırac'taki insan barınağına gönderdi. 60 yaşını o zamanlar doldurmadığım için huzurevine gidemedim. Şefkat-Der ile buluştum bir vesileyle. Şu anda 60 yaşını doldurdum. Huzurevine müracaatımı yaptım ve buradan huzurevine çıkacağım, bekliyorum. Geri dönüşü olmayan bir yoldayız, dışlandığım için oldu bunların hepsi... Kendimi fazla üzmeden, ayaklarımın üzerinde durmam gerekiyor. Çocuklar beni dışladığı için, onlar bana bakmıyorsa onların çocukları da onlara bakmayacak. Bu arada 2 tane de torunum var.”

Birey ilk eşinden ayrıldığından ve ikinci bir evlilik yaptığından dolayı ilk eşinden olan çocukları tarafından dışlanmaktadır. Ev dışında yalnız kalan birey belediyenin yönlendirmesi sonucu evsiz barınaklarında kalmaya başlamıştır. Sorun yine aile temelinde ortaya çıkan sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu temelde ortaya çıkan diğer bir hayat hikâyesine göre;

Eşimi ve çocuğumu trafik kazasında kaybettim. Aile ile ilgili hiçbir bağlantım kalmadı. Manevi yönden yalnız hissediyorum. Hayatla ilgili beklentilerinizde de azalma oluyor. Evsizlik bu sürecin bir sonucu oldu. Hayatla ilgili mevcut olan her şeyi kaybettim. İstekli olarak bu süreci ben seçmedim. Ekonomik yönden her şeyimi kaybettim. Psikolojimi kaybettim. Dışarıda kaldığım süreçte şunu düşündüm bu olanların müsebbibi ben değilim, kendime ben buna layık değilim dedim. Her ne olursa olsun bir şeyler yapacağım.

Kırılma noktaları bağlamında değerlendirebilecek sebepler bulunmaktadır. Bunlar arasında savaş, şiddet, iflas gibi örnekler sıralanabilir. Bunlar arasında yer alan Şefkat-Der'in Firuzağa barınma evinde kalan Suriyeli bir göçmenin evsizlik süreci belirtildiği gibidir;

İlk geldiğimde Türkiye'de cebimde para vardı, ancak Türkçe hiç bilmiyordum. Biraz zor geldi bana, kimse beni işe almıyordu, mesleğim Türkiye'de yok. Çalıştım ama para almadım, çünkü dil yok, sonra param bitti ve sokakta kaldım. Avcılar'da deniz kenarında, sonra bir Türk beni buraya getirdi, yemek var, her şey var, sonra Hayrettin abi bana aşçılık yapabilir misin dedi, ben Şam mutfağı biliyorum dedim ve 2,5 senedir buradayım.

Suriyeli genç savaş sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalmış, Türkiye'de birçok iş bulmasına karşın dil problemi ve iş yerlerinde yaşadığı ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalarla normal hayata tutunmakta zorluklar çekmektedir. Araştırma sorularının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan çalışmanın genel hipotezi çerçevesinde evsizlik hizmetlerinde farklı uygulamaların ve hizmet çeşitliliğinin evsizlerin sorunlarını çözüme kavuşturacağına etkili olacağı öne sürülmüştü. Evsizlerin yaşadıkları sorunların da çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda vaka düzeyinde müdahaleleri içeren çeşitli evsizlik hizmet sunumlarına ihtiyacın olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çeşitliliğe diğer bir örnek olarak;

Avukattım, dolandırıldım, beylik tabancamla dolandırılanları vurduğum ve meslekten ihraç edildim. Her şeyim iki saatte gitti. Eşimden ayrıldım. Kalp krizi geçirdim. Sağlık sorumlarımdan dolayı engelli raporum var çalışmıyorum”.

Farklı bir sebep; *“Ticarette uğraşıyordum. İflas süreciyle başladı”.*

Evsizlik sürecini kendi hatalarından kaynaklandığını belirterek süreci bireysel sebeplerde gören EE11'e göre;

Kendi hatalarımızdan ötürü yavaş yavaş maddi manevi gerilere gidiyor insan ve evsizlik süreci başlıyor. Bu tür olaylarda hata insanın kendisindedir. Çevresine ve sisteme hata bulmamalı. Ben uzun yıllar alkol aldım. Bu alkol süreci beni yavaşlattı, eksiye düşürdü, maddi, manevi

derken hotel, pansiyon, internet kafelerde kaldım. En son sifıra yanaştım. Evsizlik süreci başladı.

Evsizliğin sebepleri arasında yer alan alkol tüketimi bireyin günlük hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Meneviş (2006) ve Peterson (2017)' de evsizliğin sebepleri arasında alkol ve madde bağımlılığı yer aldığı belirtilmektedir. Alkol bağımlılığı Dünyada da evsizliğin en önemli sebepleri arasında yer almaktadır. Bireylerin günlük hayatta sahip oldukları birtakım sorumlulukların yerine getirilmesini engellemekte, aile, iş ilişkilerini zayıflatmakta, aile ekonomisine fazladan külfet getirmekte, bilişsel ve davranışsal bozuklukları ortaya çıkarmakta ve bozulan ilişkiler gerek birey ve gerekse de ailesi için daha zor bir geleceğin kapısını aralamaktadır.

Darbe akşamından sonra başladı. Normalde rutin bir hayatım vardı zaten, evim, yurdum, ailem vardı. Darbe akşamından sonra biz nöbetleşmeye geçtik. Cumhurbaşkanımızın dediği gibi meydanları bırakmadık. Bu devlet sürecinde oldu. Aile düzeyinde babam üç dört kere felç geçirdi, yaş itibarıyla de büyük şehir olduğu için burası, camiye gitmek, sokağa çıkmak, adım atmak gibi durumlarda rahat değildi onlar memlekete göçtü. Sonrasında ben 45 gün nöbetler için işe gidemedim. Sokakta meydandaydım ben geceliyordum. Doğal olarak işe gitmediğim zaman. İş mi önemli, vatan devlet mi? Benim için vatan millet önemli, vatan olmazsa namusun, ekmeğin ne önemi var, bayrak indi mi işin ne önemi var. Biz onun bilincinde olduğumuz için tarihi yaşamasak ta, onun bilincinde olduğumuz için tarihimize sahip çıktık. Sonu daha kötüde olabilirdi. Bunun haricinde babamın felç geçirmesi, ameliyat olması gibi nedenler bu süreci tetikledi. Benim bir arkadaşım vardı burada o vesile oldu buraya gelmeme. Şu anda CNR Dünya Ticaret Merkezinde günlük iş çıkarsa gidiyorum. 2 aydır iş yok.

Evsizlik sürecinin bu türden bir darbe girişiminin sonucu olarak ortaya çıkması, meydan nöbetleri, işe olan devamsızlığı ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte aile içindeki bireylerin sağlık sorunları nedeniyle memleketlerine gitmeleri, bireyin işsiz kalması günlük hayat düzeninin bozulmasına yol açmıştır. Birey bu süreci tüm olgunluğuyla normal olarak karşılamakta ve yapılması gereken bir sorumluluk bilincinin gereği ortaya çıkan bir durum olarak ifade etmektedir.

Nasıl desem şimdi, kaç sene oldu, bilmiyorum, hiç aklıma gelmiyor, kendimde de sorun vardı, ailede de sorun vardı. Ben küçükken şiddet gördüğümünden dolayı bir çok travma yaşadım. Psikolojim bozuktu, şiddet görmekten, ailede oldu bu olay, haylaz olduğumdan onlarda dövüyordu. Sonra evden kaçtım.

Evsizlik süreci bireysel ve ailevi nedenlere bağlayan ilişki bozukluklarının sonucu olarak ortaya çıkan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Özellikle bireylerin çocukluk dönemlerinde karşılaşmış olduğu aile içi şiddet olgusu, çocukların aile ile bağlarının kopmasına, çocukluk çağı travmalarının hayatın tüm evrelerine kronik olarak yayılmasına, sosyal ve psişik durumun zayıflamasına neden olmaktadır. Cutuli ve Herbers (2010)' da belirtildiği gibi çocuk ve genç evsizlerin yoksulluk, açlık, davranışsal sapmalar ile suça karışma durumları bulunmaktadır. İş ve meslek hayatında başarısızlıkların arkasında yatan temel nedenler kapsamında da çocukluk çağında geçirilen olumsuz hayat hikâyelerinin olduğu bilinmektedir. Birey ailede bulamadığı huzuru ve güvenli ortamı evden kaçarak aramak istemektedir.

Tablo 17: Evsizlik Sürecine Ait Temalar

TEMA	
1.Tema	2.Tema
Aile içi sorunlar	Maddi yetersizlik
Şiddet Boşanma Cezaevi Evden kaçma Alkol	İflas Ekonomik kriz İşsizlik

Farklı mesleki yönelimler kapsamında yapılan çalışmalarda evsizliğin sebepleri arasında farklı düzeyde tespitler yapılmaktadır. Tespitlerin boyutu hangi düzeyde olursa olsun evsizlik bir süreçtir ve bir anda ortaya çıkan bir durum değildir. Evsizliğin nedenleri karmaşık ve çok katmanlıdır. Ornelas, Martin vd. (2014)'de belirttiği gibi, çeşitli çalışmalar, akıl hastalığı veya madde kullanım bozukluklarının evsizlik için risk faktörleri olduğunu açıklamaktadır. Bu çalışmalarda, evsizlik deneyiminin, madde kullanım konuları da dâhil olmak üzere sağlık ve ruh sağlığı sorunlarının gelişimi için bir risk faktörü olduğu ifade edilmektedir. Farklı mesleki alanlarda yapılan çalışmalarda ise, ilişki kaybı, aile çatışması, koruyucu bakım geçmişi, büyük finansal krizler ve zayıf sosyal destek sistemleri gibi stresli hayat olaylarının da evsizliğe neden olan faktörler olduğunu göstermektedir. Bu risk faktörleri önemli olmakla birlikte, araştırmalar yoksulluk gibi yapısal şartların, özellikle de yetersiz sosyal yardım desteği ve uygun fiyatlı konut eksikliği olduğunda, evsizliğe katkıda bulunan en önemli faktörler olduğunu göstermektedir” (Ornelas, Martin vd.,2014: 31).

Bu çalışmada sorulan soru kapsamında evsizliğin sebebi olarak, ailelerin koruyucu, önleyici destek hizmetlerine ihtiyacı olduğu ortaya çıkmaktadır. Evsizlik sürecinin bunun yanı sıra birçok sebebi barındırması farklı düzeylerde örgütlenmiş evsizlik hizmetlerinin sunulması gereğini ortaya koymaktadır. Soruya verilen cevaplar eşliğinde ve yapılan değerlendirmelerde iki temel temanın öne çıktığı görülmektedir, bunlardan ilki “Aile içi ilişkiler”, ikincisi “ekonomik durum”dur. Ortaya çıkan temalar evsizlik sürecinin hem stres oluşturan faktörlerden kaynaklandığını hem de yapısal sebeplere dayandığını ortaya çıkarmaktadır.

3.6.1.2. Evsizliğe yüklenen anlam

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan; “*Evsizlik sizin için ne ifade ediyor?*” Sorusu evsizliğin evsiz bireyler düzeyinde nasıl anlamlandırıldığını ortaya çıkarmak için sorulmuştur. Bu soruya verilen her bir cevap evsizlik evreninde oluşturulacak ekosistemin temel ayaklarının neler olabileceğine dair ipuçları vermektedir.

Bu soruya verilen cevaplar belirtildiği gibidir;

EG1: Zor şartlar

EG2: Sahipsizlik, suç⁴¹

⁴¹ Washington merkezli, Massachusetts Appleseed Hukuk ve Adalet Merkezi ve Nebraska merkezli evsiz gençlerin hukuki alanda mücadelesini destekleyen bir platformun raporuna göre, evsiz gençlerin en çok karşılaştığı sorunlar arasında fiziksel ve cinsel mağduriyet, işsizlik, cezaevi deneyimi, eğitim hayatında

EK1: Empatik süreç
EK2: Zor şartlar, olumsuz duygular, mücadele
EK3: Zor şartlar
EK4: Düzensizlik
EE1: Görüşme değerlendirmeye alınmamıştır
EE2: Güvensizlik
EE3: Dışlanma
EE4: Sahipsizlik, çaresizlik
EE5: Çaresizlik
EE6: Zor şartlar
EE7: Tehlike
EE8: Yalnızlık
EE9: Vefasızlık, imtihan, mücadele
EE10: Dışlanma, empatik süreç
EE11: Eksiklik, empatik süreç, zor şartlar
EE12: Düzensizlik, ailesizlik
EE13: Bir şey ifade etmiyor

Soruya verilen cevaplar sıklık oranlarına göre değerlendirildiğinde, evsizliğin anlamı 5 kişi tarafından zor şartlar, 2 kişi sahipsizlik, 2 kişi düzensizlik, 2 kişi empati, 2 kişi dışlanma, 1 kişi vefasızlık, 1 kişi yalnızlık, 1 kişi de tehlike olarak ifade ettiği görülmektedir. Evsizliği zor şartlar olarak değerlendirenlerden evsizlik kategorileri içinde bulunanların hepsi, EG, EK, EE, yer almaktadır. Evsizliği sahipsizlik olarak gören EG2 aynı zamanda evsizliği suça karışma süreci ile ilişkilendirmektedir. Evsizliği sahipsizlik olarak gören EE4, evsizliği aynı zamanda çaresizlik olarak da anlamlandırmaktadır. Evsizliği düzensizlik olarak algılayan EE12, aynı zamanda ailesizlik olarak da anlamlandırmaktadır. EE10, dışlanma ve empatik bir süreç olarak iki kavramı evsizliğin anlamında birleştirmektedir. EE9 evsizlik sürecini vefasızlık, imtihan ve mücadele kavramlarıyla özdeşleştirmektedir. EE13, bir şey ifade etmediğini, “*Evsiziz, buradayız işte*” olarak ifade etmektedir. EE11 evsizliğin anlamını farklı kavramlarla ifade etmekte ve ilk olarak eksiklik, empati, zor şartlar ve kişisel kusurlar olarak ifade anlamlandırmaktadır. EK2 ise evsizliği zor şartlar, olumsuz duygular ve mücadele kavramlarıyla anlamlandırmaktadır.

devam sorunlarının ortaya çıkması, sağlık hizmetlerinin eksikliği yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında da evsiz gençlerin iş, cinsel istismar, cezaevi deneyimi, eğitim eksikliği gibi sorunlarının bulunması evsiz gençlerin farklı ülke şartlarında benzer deneyimler yaşadıklarını ortaya koymaktadır (www.massappleseed.org; www.dshs.wa.gov).

Evsizliği zor şartlar⁴² olarak anlamlandıran bireylerin görüşlerinden EG1'e göre;

Hayatta zor şartlar altında yaşadığımı fark ettim. Suyum var, sıkıntı yok, yemek bir şekilde halledilir. Kenarda bir şey koyarlar. Banyo sıkıntım var. Benim için dışarı ile içerisi bir. Yazları çok güzel olur. Kışın çok zor geçiririz.

EK2'ye göre evsizlik sürecine ait zor şartların ifadesi;

Eviniz varken evsiz kalmak kötü bir şey. Kendimizi iyi hissetmedik ama her türlü zorluklarından üstesinden geldik. Nakit paramız vardı, paramız bitti, otel masrafları için... Barınma konusunda sıkıntı yaşadık. Hastanelerde kaldık, otobüslerde sürekli seyahat etmek zorunda kaldık.

EK3'e göre evsizlik sürecinin anlamı; *“Bir kadın için dışarıda kalmak zor yani. Evin olsa evde oturursun, işin olsa çalışırsın. Okumam yazmam olmadığı için iş bulamıyorum”*.

EE6'ya göre evsizlik; *“Sabaha kadar üşürdüm. Karda kışta soğuktan sabaha kadar uyuyamıyordum”*.

EE11'e göre evsizliğin zor şartlar altında anlamlandırılması;

Düşün, insanın ülkesinin olmadığını düşün, farklı bir dünya, %50'nin olmadığını düşün. Evsiz olmadan anlayamazsın. Sokakta yaşayacaksın ki evsizliği anlayabilesin. Zor bir süreç, sokakta kalıyorsun, evin yok, banyon yok, yiyecek içecek yok, aynı elbiseleri sürekli giyiniyorsun. Kimse zevk olsun diye evsiz olmaz, yapılan hatalardan dolayı meydana geliyor.

Bireyler evsizliği, sıklıkla “zor şartlar” bağlamında anlamlandırmaktadır. Evsiz bireylerin verdiği ifadelerle göre zor şartlar;

- Hijyen (banyo ve elbise)
- Barınma (kalacak bir yerin olmaması, uykusuzluk, yurtsuzluk, eksiklik)
- Olumsuz duygular (evsizlikten kurtulacağına dair ümidini kaybetme)
- Ekonomik şartlar (parasızlık)
- Mevsimsel şartlar (Kış, soğuk)

İstanbul'da hayatlarını sürdürmeye çalışan evsiz bireyler zor şartlar bağlamında günlük hijyen ihtiyaçlarını karşılamada sıkıntı yaşamaktadır. Özellikle gerek hizmet sunan kurumların yardım ve hizmet kalemleri içinde banyo hizmetinin bulunmaması ve gerekse de banyo hizmetinin sadece hizmet alan bireylere yönelik barınma yerlerinde kalan bireylere verilmesi, barınma yerlerinde kalma fırsatı olmayan bireylerin hijyen ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. İBB'nin kış aylarıyla sınırlı hijyen hizmetleri ise bu ihtiyacı zamansal süreçte karşılayacak yeterlilikte değildir. Evsiz bireylerin en önemli ihtiyaçlarından biri olan barınma kalacak bir yerin olmaması olarak anlamlandırılırken buna bağlı olarak maruz kalınan uykusuzluk ve bireylerin kendilerini tanımlayan bir yer olarak görmeleri dikkat çekmektedir. Literatür kısmında evin sadece barınılacak bir yer olmadığı bireylerin sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı, sevgi bağlarının

⁴² Bauman'a göre hayatın anlamını belirleyen şey, bireylerin toplum içinde kendilerini güvende hissedebilecekleri, kendi potansiyellerini ortaya koyabilecekleri arz kaynaklarını sergilemektir. Hayat sürecini devam ettirmek için bireyler, toplum kaynakları hangi düzeyde olursa olsun kendilerinde bulunan enerjiyi, emeğe çevirmek ve yetenekleriyle toplum tarafından onanmak arzusundadırlar (Bauman, 2005:11). Belirtilen düzeyde evsiz bireyler hayatın anlamına ulaşamayan, kendilerini güvende hissetmeyen, hayat sürecini devam ettiremeyen, kendilerinde bulunan enerjiye sistemsel kısıtlılıklardan dolayı, emeğe dönüştüremeyen bireyler olarak hayatın anlamsızlığını deneyimlemektedir.

kurulduğu, aidiyetin oluşturulduğu bir yer olarak fiziki yapısının dışında farklı anlamlara da geldiği belirtilmişti. Yapılan mülakatlarda bu türden bir benzerlik ortaya çıkmakta ve evsizlik bir tarafının eksik olması veya yurtsuzluk olarak anlamlandırılmaktadır. Zor şartlar arasında yer alan ümitsizlik duygusu evsizliğin belki de bireyler üzerinde bıraktığı en zor durumların ifadesi olarak ortaya çıkan bir duygusal yönelimdir. Zor şartlar içinde yer alan paranın kalmaması, kışın barınacak bir yerin olmaması bağlamında ortaya çıkan ümitsizlik duygusu çaresizlik anlamına gelmektedir. Evsizliğin hem sebebi hem de sonucu olan ekonomik yetersizlik, parasal yetersizlik olarak anlamlandırılmakta ve bağımlı olarak hayatını devam ettirmenin başlangıcı, kurumlardan yardım talep etmenin ilk süreci olarak görülmektedir. Mevsimsel şartlarda zorluklar kış şartlarında soğuk olarak ortaya çıkmakta ve bireyler kendilerini diğer sorulara verilen cevaplar çerçevesinde;

...kendimi sokak köpeği gibi görüyorum. Sokak köpekleri nasıl ki kışın soğuktan ve tehlikelerden korunmak için merdiven altı, boş bina ararlar, yaz olduğunda ısınmak için parklara giderler... Evcil köpekler böyle midir? Onlar parka oynamaya gelir... Ben güneşli havayı gördüğümde ısınmak için parka giderim, sokak köpekleri gibi yani...

Kış ayı evsiz bireyler için güvenlikten yoksunluk, hayatını yitirme, donma, savunmasızlık olarak değerlendirilmektedir. Özellikle her yıl soğuktan donarak öldü başlıklı gazete haberleri kapsamında konu değerlendirildiğinde bu ihtiyacın yeterince karşılanamadığı gerek haberlerden ve gerekse de evsiz bireylerle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Evsizliği sahipsizlik olarak anlamlandıran bireylerden EG2'ye göre;

Evsiz olan insan her şeyi yapabilir. Bir insanın evi olmadığı zaman, sahipsizlik gibi geliyor bana, hiç kimsenin olmaması, bu dünyada yalnız olmak, akşam millet işini bitirip evine gidiyor, sıcak yemeği var, sıcacık bir ortamı var, sabah elbiseleri ütülenmiş işine gidiyor. Benim için sahipsizlik demek, her şey yapabilir evsiz insan nitekim ben de 6 yıldır cezaevindeydim yeni çıktım cezaevinden...

EG2, sahipsizliği aile bağlarının ve işin olmaması, aidiyet duygularını oluşturabilecek bağların yoksunluğu ve bütün bunların sonucu olarak da düzensiz bir hayata sahip olmak, olarak görmektedir. Belirtilen bağlamda ev literatürde belirtildiği gibi aidiyet bağlarının geliştirildiği yer, birey ile toplum arasındaki bağları güçlendiren bir köprü olarak ortaya çıkmakta ve düzenli bir hayatın basamak noktasını oluşturmaktadır. Bu soruya verilen cevap evsizlik hizmetlerinin sunumunda çok tartışılan bir konu olan basamak modeli mi öncelikli ev modeli mi? tartışmalarını da evsiz birey odaklı cevaplandırmış olmaktadır.

Sahipsizlik kavramı olarak evsizliği anlamlandıran EE4'e göre; "*Sahipsizlik, çaresizlik, bu tür şeylerdir*". Literatürde sahipsizlik kavramının karşılığı olarak, kimsenin malı olmayan, koruyucusu, gözeteni bulunmayan olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin ifadeleri daha çok ikinci tanıma uymakta ve günlük hayatın gereklerini yerine getirebilmek için desteğe ihtiyacı olmak anlamında sahiplenilme ihtiyacına odaklanmaktadır. Bu çerçevede evsiz bireyler her türlü korunmadan yoksun, tehlikelere açık, hayatında güveneceği bir yer bulunmayan bireyler olarak belirlemektedir. Aynı zamanda sahipsizlik, bireyin sınırlarını çizemediği ve sokağın her türlü tehlikeli kapılarını aralayan bir sürecin de başlamasının sebebidir. EG2'nin suça karışmasını bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. EG2'ye göre;

Ben yurttan çıktktan sonra ailemi buldum ama öyle bir durumdaydı ki, benim ya yurda gidip sabretmem lazımdı, okumam lazımdı 3-4 sene onları kurtarayım, ya da onları o halde bırakmayıp, duygusal hareket edip, o anda bir şeyler yapmam lazımdı. Duygusal hareket ettim ben, faydam olur diye. Sonra dayım beni suça sürükledi, hırsızlık, gasp sonra ben cezaevine girdim ve 6 yıl ceza aldım. Geçenlerde çıkan bir yasadan faydalanarak ceza indirimi aldım. Şu anda denetimli serbestlik yasasından faydalaniyorum. 6 sene 3 ay yattım. Yaşım şu an 24. Evsizlik kısaca akşam gidecek bir evinin olmaması, annemin üşümesi ya da bir yağmura yakalanmaktır. Bunların hepsi beni suça sürükledi mi sürükledi. Gün geliyordu beni 3 tane zeytine, 4 gün ekmek banıp yiyiyordum. Sonuçta bütün bunlar bizi suça sürükleyen süreçlerdi. Tabi insanın kendi içinde de olmalı, yapmamamız gerekiyordu ama evsizlik beni bu hale getirdi. Benim bir evim olsa, düzenli faturalarımı ödeyebileceğim işim olsa, yemeğim kaynasa neden ben hırsızlık yapayım ya da neden ben insanların malına, canına kastedeyim ki ben de evsizlikten yattım yani.

Tehlike kavramı bağlamında evsizliği anlamlandıran EG2 ve EE7'ye göre; *“Evsizlik sokakta kalmak çok kötü bir şey, gecesi var, gündüzü var, tinercisi var. Allah kimseyi evsiz bırakmasın. Biz yuvasız bir kuşuz”*. Tehlike ve suç kavramları, evsiz bireylerin bir ev ortamından mahrum kalmaları bağlamında düzensiz bir hayata, çalışma ortamlarından uzaklaşmaya, açlığın üstesinden gelmeye ve korku dolu bir hayatın sürdürülmesi olarak beliren kavramlardır.

EK4 ve EE12, evsizliği düzensizlik kavramı bağlamında anlamlandırmaktadır. EK4'e göre evsizlik;

Ben biraz fazla evcimenim. Benim için ağırlı bir süreç. Hala da atamadım zaten. Benim çöpüm bile değerli, düzenli bir insanım işte banyom olsun, uyuma saatim. Kalkma saatim, tabi başkasının yanında kalınca bunları yapamıyorsun. Tabi çocuk sesi benim bebeğimi kaybetmiş olduğum için orada beni biraz yıpratıyor çocuk sesi. Hani benim niye olmadı tarzında. Ev istediğin saatte yatıp kalkamıyorsun. Bunlar tabi ki yoruyor ama inşallah alışmadan toparlayabilirim. Bazı şeylere. Çünkü gerçekten çok düzenliyimdir, bir şeyi her gün giyebilirim ama temiz olmalı. Hani yapım O.

EK4 gizli evsizdir ve arkadaşının yanında kalmaktadır. Sokağın zor şartlarına maruz kalmamış, sosyal sermayesinden yararlanmaktadır. Evsizliği ev ortamında deneyimleyen ve kendine ait bir evinin olmamasından, hayatının geçmiş dönemlerinde yaşadığı travmalardan, dolayı düzensizlik kavramıyla anlamlandırmaktadır. Evsizlik sebeplerinin ve çeşitlerinin literatürde çok farklı düzeylerde ortaya çıktığı bilindiğine göre gizli evsizlerin yaşadıkları sıkıntıları düzensizlikle anlamlandırmaları sokak ve ev arasında bir yerde bulunmalarından kaynaklanmaktadır.

EE12'de evsizliği düzensizlik olarak anlamlandırmaktadır;

Ben düzenli bir ev hayatı yaşarken çevremde çok arkadaşım vardı, evsiz olan. O vesile oldu bana. Bu süreçte evsiz olarak, sevgi bağı kalmıyor, evsiz kalan bir şey ifade etmiyor. Sokağın içinde aktif olarak arkadaşlarımla diyalogum vardı. Sevgi yoksunluğu hissediyorsun, annen ve babanın yanında olması bakımından. İşin maddi boyutu fazla önemli değil. Çünkü evde de yemek yiyorsun burada da yemek yiyorsun. Önemli olan aileden ayrı olmak.

Aile bağlarından mahrum kalmak, sevgiden, yakınlarından mahrum kalmak EE12'ye göre düzenli bir hayatın olmazsa olmazlarından. Birey düzenini, evin sadece barınaktan ibaret olmadığını, fiziki şartların barınma, yemek gibi çok fazla öneminin bulunmadığını belirtmektedir, aile ile özdeşleştirmektedir. Bireyin toplum içinde aidiyetini kazandığı ilk kurum olan aile, bunun yanı sıra sevgi bağlarının oluştuğu, dış Dünya ile ilişkilerin şekillendirildiği merkez olması bakımından evin gerçek anlamını ifade etmekte ve ilişkisel bir bağlılığı ortaya koyarak hayatın anlamını belirlemektedir.

Bireyler günlük hayatlarında çoğu zaman empatik⁴³ süreçlerden yoksun olarak yaşarlar. Bireyleşmenin özellikle büyük kentlerde kendini göstermesi, şehir merkezlerinde yaşayan insanların kendi dünyasında yaşam pratikleri dâhilinde günlük hayatın rutinlerini yerine getirme uğraşı içine sokarken diğer yandan da bireyleri topluma bağlayan sınıf içi ve sınıflar arası ekonomik, toplumsal katmanlar arasındaki sosyal ilişkileri de zayıflatmaktadır. Bu durum bir toplumda her toplum kesiminin kendi çevresi içinde bir sosyal sermaye oluşturmakta ve çoğu zamanda toplum kesimleri arasında empatik süreçlerin zayıflamasına⁴⁴ sebep olabilmektedir. Bireyler modern toplumlarda bireyciliğin ön plana çıkması, yardımlaşma ve dayanışma duygularının zayıflaması sonucu olarak bu durumu yaşamaktadır. Ancak, evsizlik ve yoksulluk, engelli çocuğa sahip olma gibi durumlarda empatik iletişim süreçleri devreye girebilmekte ve sonuçta diğer bireylerin yaşadıkları zorluklar kendi anlam dünyalarında bir yer edinebilmektedir. Görüşmelerde evsizliği empatik iletişim çerçevesinde anlamlandıran EK1 ve EE11'e göre;

Ben dışarıda kalan insanları görünce çok üzülüyordum ama elimden bir şey gelmiyordu. O insanların ne yaşadığını kendim dışarıda yaşadıktan sonra öğrendim. Paramızın tükendiğinde aç kaldık, şimdi çöpün başında ekmek ayıklayan, yiyecek ayıklayan birini gördüğümde dayanamıyorum. Varsa cebimde para yardımcı olurum. Neyim olsa hepsini evsizler için verebilirim.

An itibarıyla Şefkat-Der'e bağlı olarak hizmet veren evsizler evinin kadınlar barınma yerinde kalan EK1 yoğun empatik iletişim kanalları içinde düşüncelerini yeniden şekillendirmektedir. Evsizliğin ne demek olduğunu, hayatının belli sürecinden sonra başlayarak deneyimleyen EK1 büyükşehrin hızlı hayat temposunun aslında bizi toplumun diğer insanlarına karşı ne kadar yabancılaştırdığını ortaya koymaktadır. Bireylerin birbirlerine yakınlaşma süreci bu türden bir oluşumdan ziyade yaşanabilir kentlerin sürdürülebilirliği, toplumsal barışın sağlanabilirliği bireylerin kentte bir bütün olarak dayanışma zemini temelinde politikalarla sağlanabilir.

EE11'e göre empatik iletişimin oluşma sebebi;

Düşün, insanın ülkesinin olmadığını düşün, farklı bir dünya, %50'nin olmadığını düşün. Evsiz olmadan anlayamazsın. Sokakta yaşayacaksın ki evsizliği anlayabilesin. Zor bir süreç, sokakta kalıyorsun, evin yok, banyon yok, yiyecek içecek yok, aynı elbiseleri sürekli giyiniyorsun. Kimse zevk olsun diye evsiz olmaz, yapılan hatalardan dolayı meydana geliyor.

Evsizlik burada barınma, giyim, açlık, hijyen eksiklikleri üzerinden ve bireysel sorumluluklar üzerinden empatik iletişimin oluşumunu sağlıyor. Birey bu süreçte hem dış Dünyada evsizlik olgusunun kendi deneyimleriyle literatüre uygun tanımlamasını yaparken diğer yandan da iç görü oluşturarak kendi eleştirisini yapmaktadır. Bu durum

⁴³ Empati, bir toplum içinde yaşayan bireylerin birbirlerinin başına gelebilecek talihsiz durumlar karşısında kendi içlerinde hissetmiş oldukları huzursuzluğun yansıması bağlamında talihsizliği yaşayan bireyin gözüyle Dünyaya bakabilmektir. Bu düzeyde empati talihsizliği yaşayan bireyin, talihsizliğin bıraktığı etkiye yüklediği anlamı anlamlandırmasının diğer birey tarafından da aynı şekilde anlamlandırılmasıdır (Hoffman, 1981:133).

⁴⁴ Modern dünyanın toplumsal düzeyde meydana getirdiği değişimler, insanın doğasında var olan empati duygusunun ortadan kalkmasına sebep olmakta ve bireylerin birbirlerine karşı olan anlayışı ve toplumsal barışı engellemektedir. Hayvanlar âleminde yaptığı birçok gözlem ve deneyden, varlık âleminde bir dayanışmanın varolduğu sonucunu çıkartan Wall, aynı zamanda Sosyal Darwinizm'i eleştirilerinin hedefi haline getirmektedir (Wall, 2009: 49-55)

pişmanlıkların ve hayattan ders çıkarılmasının sonucu olarak bireyin düşüncelerinin değişmesinde etkili olmaktadır.

Dışlanma bağlamında evsizliği anlamlandıran EE3 ve EE10'a göre;

Dışarıda 3 gün kaldım. Polis bile neden buradasın, otele git diyor. Ben evsizim, ülkeyimi terk edeyim. Param yok diyorum. Burada en azından barınıyorsun, yemek yiyorsun. Dışarıda, senin evsiz olduğunu anladıkları zaman, farklı bir tavır içine giriyorlar". İnsanlık yok, sadece insanlık burada gördüm. Türkiye'de çok değişmiş durumlar, eskiden öyle değildi. Ama şimdi yardım ediyorum herkese, ben evsizim ama herkese yardım ediyorum. Başka kişiden aldım yardım parası, bakıyorum insanlar sokakta yaşıyorlar onlara veriyorum ben de.

Birinci değerlendirmede birey toplumun dışlayıcı bir tutum içinde olduğunu, kamu görevlilerinden bir destek görmek isterken, suçlu muamelesi gördüğünü ifade etmektedir. Toplumun dışlayıcı bir tutum içine girmesi gerek evsizler hakkındaki ön yargılardan, ayyaş, madde bağımlısı, hırsız, dilenci gibi gerekse de bireylerin kendi güvenliklerini tehlikeye sokmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle alan hizmeti veren zabıta, polis ve diğer görevlilerin sokakta, parkta yatan evsiz bireylere yönelik bilgilendirici yönlendirmeleri, evsiz bireyler için hayati nitelik taşımaktadır. İkinci değerlendirmeyi yapan birey Suriyeli bir göçmendir. Dil probleminin olması ve bundan dolayı da işsizlik yaşaması EE10'nun evsizlik sürecine girmesine neden olmuştur. Dışlanma sürecinde çalışma ortamlarında düşük ücret verilmesi, dil problemi nedeniyle zor iş bulması, çalışma sonrasında ücretini alamama gibi birçok problemle karşılaşmıştır. Toplumun genelinde dışlayıcı bir tutum olduğunu, Şefkat-Der çatısı altında insanlık gördüğünü, bu süreçte kendisinin de derneğin yemek işlerini yaparak hem dernekte kaldığını hem de para bulursa evsiz bireylere yardım yaptığını belirtmektedir. Birey dışlanma sürecini çalışma ortamlarında yoğun bir şekilde yaşamış olup, Türkiye'de düzenli yerleşme sürecinde de sıkıntılar yaşadığını belirtmektedir.

Tablo 18: Evsizliğin Anlamına Ait Temalar

TEMALAR	
Ana Tema	Diğer Temalar
Zorluk	Empati, Sahipsizlik Suç, Düzensizlik Güvensizlik, Dışlanma Çaresizlik, Tehlike Yalnızlık, Vefasızlık Eksiklik
Alt Temalar Hijyen= İç + Dış = Beden + Elbise Barınma= Kalacak yer + Uykusuzluk Yurtsuzluk + Eksiklik Olumsuz duygular= Ümitsizlik Ekonomik Şartlar= Parasızlık Mevsimsel Şartlar= Kış+Soğuk	

Evsiz bireylerin evsizliği zorluk ana teması altında anlamlandırmaları evsizlik sürecinin çeşitli sorunları barındırmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum aynı zamanda evsizlik hizmetlerinin yeterli düzeyde bulunmaması evsiz bireylerin evsizlik sürecini daha zor geçirmelerine sebep olmaktadır. Hijyenin zorluk alt teması altında evsizliğin anlamı olarak görülmesi evsiz bireylerin temizlik ihtiyaçlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Evsizliğin yurtsuzluk, uykusuzluk, kalacak yerlerinin olmaması olarak anlamlandırılması barınma hizmetlerinin yetersizliğini belirtmek istemelerindendir. Evsiz bireylerin olumsuz duygular içinde geleceğe ümitle bakamamaları psikososyal ve olumlu değişim temelli hizmet yetersizliklerine vurgu yapmaktadır. Ekonomik şartlar kapsamında evsizliğin parasızlık

olarak anlamlandırılması evsizliğin sebepleri arasında ikinci sırada yer alan ekonomik yetersizliğin olmasından ve evsizlik sürecindeki parasal kaynaklı desteklerin yetersizliğinin bireylerin sorunlarını çözülmede etkisiz olmasından kaynaklanmaktadır. Mevsimsel şartlar kapsamında evsizliğin kış ve soğuk ile özdeşleştirilmesi zamanında ve yeterli barınma hizmetlerine erişilebilirliğinin olmamasından dolayıdır.

3.6.1.3. Evsizlik sürecinde karşılaşılan zorluklar

Evsiz bireylere sorulan 3. Soru ve 7. Soruların cevapları ayrı başlıklar altında değil de tek bir başlık altında değerlendirilmektedir. Bu iki soru evsizlik sürecinde karşılaşılan zorlukların neler olduğunu tespit etmeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Tespitler, bireylere uygun bir ekosistemin oluşturulmasında temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

Üçüncü soru; “Evsizlik sürecinde zorluklarla karşılaştınız mı?”

Yedinci soru; “Yerine getirmek zorunda olduğunuz şeyleri yaparken zorlanıyor musunuz? Sizi en çok zorlayan şeyler nelerdir?”

Sorularına verilen cevaplar;

Tablo 19: Evsiz Bireylerin Karşılaştıkları Zorluklar

Evsiz bireyler	Evsizlik sürecinde zorluklarla karşılaştınız mı?	Yerine getirmek zorunda olduğunuz şeyleri yaparken zorlanıyor musunuz?
EG1	Tehlike, Dışlanma	Dışlanma, Ön yargı
EG2	Cinsel istismar, Gasp, Fiziksel şiddet, Parasızlık,	Evsizlik, İşsizlik, Parasızlık, Ön yargı, Dışlanma
EK1	Soğuk, Parasızlık, Çaresizlik	Parasızlık, Evsizlik
EK2	Umutsuzluk, Dışlanma ve Güvensizlik	Kaynak yoksunluğu, İletişimsel sorunlar
EK3	Parasızlık, İşsizlik	Kaynak yoksunluğu
EK4	Başkasının evinde yaşama	Parasızlık, Evsizlik
EE1	Değerlendirmeye alınmadı	Değerlendirmeye alınmadı
EE2	Zorluk yaşamadım	Parasızlık, sağlık
EE3	Hizmet yetersizliği	Sağlık sorunları
EE4	Parasızlık, dışlanma	Parasızlık, evsiz arkadaşlara yardım edememe
EE5	Açlık, Soğuk, Sıcak, Hijyen, Güvenlik, Dışlanma,	Değersizlik, Karamsarlık, Ruh sağlığı
EE6	İyiyim	İş verdikleri zaman
EE7	Parasızlık, Açlık, Dışlanma	Hiçbir şey zorlamaz
EE8	Sıcak, Soğuk, Evsizlik, Fiziksel ve Ruhsal sağlık	Fiziksel sağlık, Hırsızlık, Erişilebilirlik, Kimlik belgesi
EE9	Evsizlik	Parasızlık
EE10	Parasızlık, Aile iletişimi, Kimlik belgesi, Yalnızlık	Kimlik belgesi, İşsizlik, Korkular
EE11	Mevsim şartları, Evsizlik, Uykusuzluk	İşsizlik, Zorunluluk
EE12	Stres	Yok
EE13	Evsizlik,	Damgalama, İşsizlik

Her iki soruya bireylerin vermiş oldukları cevaplar ve sıklıkları belirtildiği gibidir;

Tablo 20: Yaşanan Zorluklara İlişkin Sıklık Göstergesi

Yaşanan Zorluk	Maddi Yetersizlik	Güvenlik	Dışlanma	Evsizlik	Sağlık	İşsizlik	Kimlik
	Soğuk	Sıcak	Yalnızlık	Kaynak	Hizmet yetersizliği	Hijyen	Erişilebilirlik
Sıklık	15	11	10	8	8	6	3
Derecesi	3	2	2	2	2	1	1

Evsizlik sürecinde yaşanan zorluklarla ilgili en sık rastlanan sorunlar arasında ilk 5 sırada sırasıyla “*Parasızlık, Güvenlik, Dışlanma, Evsizlik, Sağlık*” yer almaktadır. Parasızlık evsizliğin hem sebebi hem de sonuçlarından biri olması nedeniyle en yüksek değeri alması anlamlı görülmektedir. Maddi kaynaklardan yoksun⁴⁵ olma günümüz kapitalist toplumlarında özellikle bireyin başta kendi fiziksel, güvenlik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olmaktadır. Evsizliğin sebep ve sonuçlarını belirlediği gibi evsizlik sürecini de belirleyen parasızlık, evsizliğin sonlanmasında veya evsizliğin çeşidini de belirlemektedir. Davranışsal ve bilişsel bozukluklar kaynaklı evsizlik süreçleri dışında, kronik evsizlerin evsizlik sürecinden kurtulamamasının en önemli nedenleri arasında, maddi yetersizlikler bağlamında, parasızlık bulunmaktadır.

Yoksul olan bireyler işsizlik, doğal afet, hastalık, kaza gibi nedenlerle evsizlik riskine en fazla sahip olan kesimleri temsil etmektedir. Burada evsizliğe neden olan en önemli faktör yeterli maddi kaynağın olmaması ve mevcut durumunu koruyacak yeterli bir gelirin ve birikimin bulunmamasıdır. Evsizlik girdabında, evsizliğin her çeşidi düşünüldüğünde gerek geçici evsizlik sürecini yaşayanlarda gerek gizli evsizlerde gerek kadın, erkek ve genç evsizlerde parasızlık en önemli maddi yetersizlik olarak görülmektedir. Bu durum kaynaklarla alakalı bir durum olup insan onuru ve değeri bağlamında kaynakların etkin kullanımını ve destekleyici mekanizmaların oluşturulmasını elzem kılmaktadır.

Güvenlik, bireyin hayatında tehlikelerden uzak olma durumu olarak tanımlanabilir. Bireyler güvenlikte olma durumunu anlam dünyalarında çok farklı düzeylerde ifade edebilmektedir. Herhangi bir birey için güvenlik başkalarının saldırılarından uzak olma, dış çevre tehlikelerinden emin olma, çalışabilecek bir işin olması olarak algılarken, diğer bireyler için barınaksızlık, gasp edilme, özel mülkiyetini koruyamama, geleceğine yönelik korkulara sahip olma gibi farklı anlamlara gelebilmektedir. Evsizlere yönelik yapılan mülakatlarda da güvenlik teması altında tehlike, cinsel istismar, gasp, fiziksel şiddet, hırsızlık, korku gibi kelime ve kavramlara atıf yapıldığı görülmektedir.

Laura (2012)’ ye göre, evsiz bireyler güvenlik sorunları yaşadıkları için, sokağın tehlikelerine karşı sürekli bir şekilde, savunma stratejileri geliştirmek zorunda kalmaktadır. Güvenlik sorunlarının oluşturduğu korku teması bireylerde alternatif stratejilerin oluşturulması bağlamında bilişsel düzeyde önlemler alınması gerektiği yönünde davranışa sevk etmektedir. Bu tür uygulamalar daha çok evsizlik sürecinde yaşanan güvenlik deneyimlerinden sonra ortaya çıkmaktadır. Bu durum evsiz bireyleri yeni tehlikelere karşı daha dirençli hale getirirken aynı zamanda sürekli savunma mekanizması halinde olmak, onların gelişimlerini engelleyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Kitapta yer verilen evsiz bireylerin yaşadıkları güvenlik sorunları arasında, evsiz gençlerin en fazla şiddete maruz kaldıkları, bunların içinde cinsel istismar vakalarına en fazla rastlandığı, kesici bir aletle eşyalarının alındığı bilgiler arasındadır.

Evsiz bireylerin güvenliği hem evsiz bireyler için hem de toplumda yaşayan diğer bireylerin güvenliği için önemlidir. Evsiz bireyler içinde özellikle suça karışan ve çeşitli

⁴⁵ Arlı ve Karlı (2018)’ e göre, çalışmayan bireylerin maddi yoksunluktan daha fazla etkilendikleri, işsizlik maddi yoksunluğu ortaya çıkaran faktörler arasında yer aldığı, bireyin sağlık problemlerinin olması ve eğitim seviyesinin düşük olması durumu ile maddi yoksunluğunun arasında pozitif bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

suç örgütleri tarafından kullanılan bireylerin tespit edilmesi, tespit edilen bireylerin kolluk kuvvetlerince ilgili adalet mekanizmaları bağlamında değerlendirilmesi, aynı zamanda bu bireylerin istismar edilmesini engellemekte, vatandaşlara yönelik tehditlerin azaltılmasını sağlamakta, diğer yandan suça karışmayan evsiz bireylerin etiketlenmesini de önlemektedir.

Dışlanma⁴⁶ kavramı, mevcut imkânlardan çeşitli nedenlerle yararlanamama durumunda ortaya çıkan bir durumdur. Dışlanmanın sosyal boyutunda ise toplumun bireylere sunduğu kaynaklar kapsamında sosyal güvenlik, gelir, iş, maddi vb. imkânlardan yoksun olma durumu bulunmaktadır. Bireylerin bu duruma düşmeleri toplumun nimetlerinden yararlanamamasına yol açarken diğer yandan da toplumda bulunan diğer bireyler tarafından da normal hayatın gereklerine uyum sağlayamayan bireylere yönelik olarak suçlu, tehlikeli, pis, küçük görme gibi bakış açıları olabilmektedir. Bu durumda normal hayatın gereklerini yerine getiremeyen ve hizmetlere ulaşmak için sıkıntı yaşayan bireylerin mağduriyetleri etiketleyici bakış açılarıyla bir kat daha artmaktadır. Özellikle sosyal dışlanmış bireyler arasında en çok dışlanan ve damgalanan bireyler olan evsizler yapılan mülakatlarda güvenlik görevlilerinden ve toplumda yaşayan diğer bireyler tarafından farklı olarak görüldüklerini belirtmişlerdir. Bu durum evsizliğe yönelik kültürel bakış açısının değerlendirilmesi bağlamında eleştirilmesi gereken bir durumdur.

Toplumda evsizlere yönelik hizmet sunumlarında toplumsal bilincin artırılması, gönüllü faaliyetleri aracılığıyla evsizlere yönelik yanlı bakışın giderilmesi, kitle iletişim araçlarıyla evsizlik olgusunun, engellilikte olduğu gibi, potansiyel olarak her bireyin evsiz olabileceği, evsizliğin bir suç olmadığı anlatılmalıdır. Yardım duygusu ve dayanışma faaliyetleriyle geleneksel mirası olan Türk toplumunun evsizler konusunda da, doğru yönlendirmelerle, aynı çabayı ortaya koyacağı bir gerçektir. Özellikle sosyal politika uygulamalarında önemli boşlukların evsizlik olgusunda çok yüksek düzeyde olması bu alanda mahalle düzeyinde ele alınarak evsiz bireylerin, her mahallenin vefa borcu olarak, mahalle dayanışması kapsamında halledilmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmesi gerekir. Özellikle cami imamı, muhtar düzeyinde, mahalleli bireylerin yardım konusunda aktive edilmeleri gerekmektedir. İlçe bazında hizmet veren kamu kurumlarının yardımlarının bireye ulaştırılması noktasın girişimlerde bulunulması, yine mahalle düzeyinde uygun olan yerlerde kamu görevlilerinin gözetiminde yerel kaynaklarla iki odalı, adı barınma yeri olmayan, ancak evsiz bireylerin ihtiyacının karşılanması sürecinde, geçici olarak hizmet veren yerlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu süreç kentlerde, yok olan, mahalle

⁴⁶Ekonomik ve toplumsal yapının aksaklıklarından kaynaklanan ve bunun sonucunda da toplumun imkânlarından yararlanma düzeyinde dezavantajlı duruma düşen bireylerin durumunu ifade eden bir kavramdır. Belirtilen bağlamda sosyal, kültürel ve maddi kaynaklara erişememe durumunu ifade etmektedir. Kavram küreselleşme sonrası sosyal politikalarda meydana gelen değişimlerin sonuçlarının, toplumsal kesimlerde ne türden etkiler meydana getirdiğini açıklamak için kullanılmıştır. Yeni yoksullar olarak tabir edilen sınıfların içine düştüğü durumdan kurtulmasına dair yapılacak kesin çözümler yerine, geçici çözümlerle yoksulluk sürecinin yönetilmesinin ortaya çıkardığı olgusal durumun tanımlanmasında kullanılmaktadır (Munc'tan aktaran: Tartanoğlu, 2019).

Kavram yeni evsiz tipolojisi içinde kullanılabilir. Yeni evsizlerin toplumun her kesiminden bireyi kapsamı, yaşamsal kırılma noktalarında, her bireyin deneyimleyebileceği bir olgu haline gelmesi, sosyal dışlanmanın evsizlik politikalarının bir sonucu olarak da evsizler düzeyinde ortaya çıkan bir durum olmasına sebep olmaktadır.

dayanışmasının yeniden canlanmasını sağlayacak ve bireyciliğe karşı toplum barışını sağlayan sosyal dayanışma ortamı ilk elden sağlanmış olacaktır. Bu durum evsiz bireylere yönelik dışlanmanın ve etiketlenmenin de önüne geçecek bir nitelik taşımaktadır.

Folbre (2001)'e göre; bir yandan saf bencil bireycilik hem çirkin hem de hayatı yaşanmaz kılmaktadır. En azından biraz özgecilik olmadan kendimizi yeniden üretemeyiz. Birbirimize bakmakla yükümlü olduğumuza inanırsak, bunların ne olduğuna ve nasıl yürürlüğe gireceğine yönelik politikalar oluşturmakla toplumda yaşayan her fert kendini yükümlü kılar ve toplumsal dışlanmanın önüne tabandan çözüm bulunur.

Yaşanan zorluklar bağlamında EK1'in görüşleri ifade edildiği gibidir;

Çok soğuktu, çantalarımız sırtımızda, bir yerde iki üç saatten fazla kalamıyorduk, bir şey içmen gerekiyordu, paramız yoktu. O yüzden çoğu zamanımız oturarak geçtiği gibi dışarıda daha fazla zaman geçiriyorduk. Bir güneş gördüğümüz zaman hemen o güneşin altına gidiyorduk ki ısınabilelim diye. Bu süreçte ailemde ve yakın çevreme bilgi vermedim, yardım talebinde bulunmadım. Benim bu durumumu bilmesinler diye. En son çare arkadaşım soğuktan hastalanınca ne yapabiliriz diye hastaneye geldim. Evsiz kaldım ne yapabilirim diye internetten arama yaptım. Karşımıza Şefkat-Der çıktı, hemen aradım. Sağ olsun bir bey cevap verdi, bize... Hanım 5 dk. Sonra sizi arayacak dedi. O 5 dk. Bize o kadar uzun zaman geldi ki, zannettik ki bizi aramayacaklar. Sonra aradılar bizi Allah razı olsun. Yerinin Beyoğlu olduğunu görünce o kadar mutlu olduk ki, çünkü cebimizde uzağa gidecek yol parası yoktu. Ailem Fatih'te yaşıyor. Ailem biliyor, çok söylediler ama ben zaten geriye dönmeyeceğim.

EK1'in yaşamış olduğu zorluklar değerlendirildiğinde birden çok sorunu içinde barındırdığı görülmektedir. Öncelikli olarak kadın olması nedeniyle yaşamış olduğu zorluklar diğer evsiz bireylere göre daha fazladır. Erkek evsiz bireylerin gece en kötü ihtimal parklarda, banklarda, boş dükkân veya metruk binalarda kalma gibi imkânları olmasına karşın, evsiz kadınların tecavüz, cinsel istismar, tacize uğrama gibi tehlikeleri bulunmaktadır. Bireyin yaşamış olduğu sorunlar soğuk, barınacak bir yerlerinin olmaması, sağlık sorunları ile parasal yetersizliktir.

EE4'ün yaşamış olduğu zorluklar; *"Çay içmeye, yemek yemeğe paran olmuyor. İnsanlar içinde dışlanmış hissediyorsun, bu türden duygular"*.

Parasızlık ve dışlanma bireyin yaşamış olduğu zorluklar olarak ifade edilmektedir.

EE7'nin yaşamış olduğu zorluklar;

Cebinde paran yok, aç kaldığım günler oldu. Taksim'de bir lokantadan çorba istedim ve vermedi, çıktım köşede ağladım. Sonra aşağı doğru yürüdüm, Galatasaray'a doğru bir simitçiye gittim, dedim, delikanlı 1 liram var, simit verir misin, al dedi, abi para istemem ve sonrada ağa camiine gidip su içtim. Elhamdülillah dedim. Karnımı doyurdum. Sonra da buraya geldim. Burası bizim yeme içmemizi karşılıyor. Ben parayı ne yapacağım 800 liramı buraya harcıyorum. Yani bir diyalog içindeyiz. Hep derneğe yük olmuyorum. Nereye kadar bu süreç sürecektir, yaşımın dolmasını bekliyordum, yaşım doldu, evraklarımı teslim ettim kuruma, çağrılarımı bekliyorum. Ben huzurevine gideceğim.

Parasızlık, açlık, dışlanma, bireyin yaşamış olduğu sorunlar arasındadır.

EE10 Suriye vatandaşıdır. Savaşta kaçmıştır. Kaçma gerekçesi olarak haklı sebepleri bulunmaktadır. Yaşadığı sıkıntılar girift, aynı zamanda çözümü de bir o kadar karmaşık süreçleri içermektedir. Mülakat yapılırken evsiz Suriyeli birey ile dil konusunda iletişim

sıkıntısı yaşanmıştır. Sorular tekrar edilerek, açıklanmaya çalışılarak, problem aşılına çalışılmıştır. Bireyin yaşadığı zorluklar kendi ifadesine göre;

Çok param yok, ailemi görmek istiyorum, göremiyorum. Eşim var, onu göremiyorum, sadece internette görüşüyorum. Kendimi yalnız hissediyorum. Eskiden hep ailemle yaşıyordum. Bu süreçte rahatsızlandım, herkese çok üzülüyorum, eski arkadaşlarım, ailem... Yalova'da göç idaresinde kimlik vermediler. Buraya İstanbul'a geri geldim.

Evsizleri sınıflandırırken yoksulluğun en dibinde bulunan kişiler olarak kategorize edilir. Bu çalışma kapsamında kanaatime göre, vaka düzeyinde ortaya çıkabilecek istisnalar bir kenara bırakılacak olursa, evsizler de kendi içinde kategorize edildiğinde, evsizlik sürecini yaşayan bireylerin içinde en dipte olan insanlar, evsiz göçmenlerdir.

Şekil 11: Evsizliğin En Dip Halleri

Evsizliğin En Dibi = Göçmen Evsizliği	
↓	Göçmen Erkek Evsizler
↓	Göçmen Kadın Evsizler
↓	Göçmen Evsiz Aileler
↓	Göçmen Parçalanmış Çocuklu Aileler

Evsizlik sürecinde yaşanan zorlukların yanı sıra göç ettiği ülkede yaşamış olduğu dil, iletişim, çalışma sorunları, hayat tehlikesi nedeniyle geldiği yere tekrar dönememe, maddi imkânsızlıklar nedeniyle ailesini yanına getirememesi, kimliksiz olması nedeniyle düzenini kuramama gibi sorunları bulunmaktadır. Yaşadığı sorunlar Suriyeli gencin başta Türkiye'de düzenli bir hayatı kurmasını engellemekte, diğer yandan ailesinden ayrı kalmanın hasretini internet üzerinden görüşme kapsamında sınırlandırmak zorunda bırakmaktadır.

EG2 devlet korumasında 18 yaşına kadar yetiştirme yurtlarında kalmıştır. Anne ve babasının ayrı olması, annesinin de evsizlik sürecinde olması, annesini bu durumdan kurtarmak istemesi ve sonrasında yaşanan sıkıntılar EG2'nin de evsizlik sürecine girmesine neden olmaktadır. EG2'ye göre;

Evsizlik sürecinde, ben 9 yaşındayken, yurttan kaçıp geri geldiğim dönemlerde, başımda şişe kırıp cinsel istismara kalkışanlar oldu. 3-5 lira kutu topluyordum, paramı gasp edenlerde oldu. Hep bunlar evsizlikten kaynaklanıyor. 3 yerimden bıçaklandım. Gecenin 3,5'ğinde şişhane parkında ne işin var senin, 9 yaşındasın. Bunlar hep evsizlikten kaynaklandı. Bir insanın bu dünyada başına ne gelmişse ooooo... Bu kadarda olmaz diyebileceğiniz her şey benim başıma gelmiştir, zaten. Allaha bir şeyleri erken gördük, kendimizi kurtardık ama bu seferde kendimizi sicil bakımından yaktık. Eğitimim yandı. Yurttaki öğretmenim aradı, çık Fethiye'ye gel, hükümlü kadrosundan memuriyete gir dedi. Vakfa geldim, bir yol parası verdiler ki yani Allah affetsin, ben o parayla yol parası mı vereceğim, yemek mi yiyeceğim. Tabi ki zor bir durumda kaldım. Zor olmaz mı, çok şeyle karşılaştım.

EG2'nin yaşandığı sorunlar maddi temelde parasızlık, fiziksel şiddet bağlamında cinsel istismar, gasp, darba uğrama olarak ortaya çıkarken, suça karışma düzeyinde hırsızlık yapma ve darp etme olarak ortaya çıkmaktadır. Maddi kaynak yoksunluğu parasızlık düzeyinde bireyin evsiz kalmasına, evsiz kalması fiziksel şiddete ve istismara maruz kalmasına, suç işleyip hapse girmesine neden olmuştur.

EK4 gizli evsizdir ve arkadaşının yanında kalmaktadır. Zorluk temelli ifadeleri;

Zorluklar, dediğim gibi, ev içinde yıkanmak olsun, evli bir insanın evinde sabah duş alamıyorsun, mesela kısıtlamalar oluyor, karşı kişi başka plan yapmış, başka yemek yer, sen

başka. İş görüşmesi yapıyorsun, maillere cevap yazıyorsun, arkadaşım sesleniyor, H... çocuğun altını al diyor, mesela. Olmuyor yani rahat olamıyorsunuz.

EK4'ün yaşamış olduğu iki evlilik sonucunda ayrılmış olması, son kaldığı eve haciz gelerek eşyalarıyla birlikte sokağa atılması, babasının sağlık sorunlarının bulunması ve memleketinde halası tarafından bakılması, gidecek yerinin bulunmaması gibi sebepler bireyin evsiz kalmasına ve arkadaşının yanında kalmasına neden olmuştur. Arkadaşının yanında kalırken günlük işlere gitmekte, diğer yandan da arkadaşına ev işlerinde yardım etmektedir. Kendisinin, kendi ifadesiyle, titiz bir insan olması, hijyene çok önem vermesi, hayatını istediği gibi şekillendirememesi, son eşinden olan çocuğuna gebe iken ölü doğum yapması ve arkadaşının evinde bu türden bir travma yaşamasına rağmen çocuklarla ilgilenmek zorunda kalması, gizli evsizlik sürecinde yaşadığı sorunları yaşamasına sebep olmaktadır.

EE2 Erdemliler Dayanışması Derneği'nde kalmaktadır. Ailevi sorunlar neticesinde babasıyla tartışma yaşamış ve evden ayrılmıştır. Dernekte kalan birey bir evlilik yaşamış ve eşinden ayrılmıştır. Bir kızı vardır. Kendi ifadelerine göre “zorluk” temelli ifadeleri; “*Şu an maddi sıkıntı çekiyorum. Telefon faturamı ödeyemiyorum. Kızım okuyor, ona harçlık gönderemiyorum. Kızımın doğum günü var. Maddi sıkıntı noktasında, hastalıktan dolayı, otobüse, minibüse binemiyorum. İlaç kullanıyorum. İlaçlarım bitti*”.

Bireyin baba olması, kişisel ihtiyaçlarını, telefon faturası, babalık görevleri, sağlık giderlerini karşılama, karşılayamamaktadır. Bireyin olumsuz aile deneyimleri yaşaması, yakın çevresi ile ilişkilerinin sınırlı ve zayıf olması, ruh sağlığı ve diyabet hastalıklarının bulunması ve sağlık servislerine erişimde zorluklar yaşaması, kaldığı dernek imkânlarının sınırlı olması nedeniyle bütüncül destek hizmetlerine ihtiyacı bulunmaktadır.

EE4'e göre zorlukların temelinde parasızlık bulunmaktadır. Bireye göre kendisi gibi evsizlik sürecinde edindiği dernek arkadaşlarına an itibariyle yardım yapamaması yaşadığı en büyük zorluktur. İfadesine göre; “*Maddi sıkıntı, mesela burada yeni arkadaş çevresi edinmişim, buraya elim dolu gelmek isterim, benim yüzüm güldüğünde, o arkadaşlarımın da yüzünün gülmesini isterim. Başka bir şey yok*”.

Birey yoğun empatik duygular içerisindedir. Bu duygularını çevrem mutlu olmadan benim mutluluğumun anlamı yok ifadesiyle dile getirmektedir. Bireyin empatik yönelimi modern toplumlarda yok olan dayanışma, yardım, paylaşma davranışının özünü oluşturmaktadır. Bu bireyler dışarıda kaldıkları süre içinde toplumda yaşayan bireyler tarafından desteğe sahip olmadıklarından dolayı, burada yaşayan arkadaşlarını son destek noktası, sosyalleşme aracı ve aile boşluğunun yerini dolduran bağ olarak değerlendirmektedirler. Bu süreçte evsiz bireylerin çoğunda yapabilecekleri işler kapsamında çalışabilenler emekleriyle veya para kazanıyorlarsa, bir yerden sabit bir gelirleri varsa dernekte kaldıkları süreçte dernek imkânlarının artırılması için kullanmakta ve yoğun bir empatik iletişim sürecinde paylaşma ve dayanışma içinde bulunmaktadırlar.

EE9 için mevcut süreci devam ettirmek hayatının düzene girmesi için gerekli, diğer yandan maddi zorluklar kendisinin en büyük yaşadığı sıkıntılar arasında. İfadesine göre; “*Dernekteki süreci devam ettirmek, buranın kurallarına uyum sağlamak, burada kalan*

arkadaşların uyum sağlamalarına yardımcı olmak birincil hedefim. Bundan memnuniyet duyuyorum. Maddi yokluk beni zorluyor”.

Şefkat-Der’in Güngören barınma yerinde kalan evsiz bireyler kaybedecek başka bir şeyleri kalmadıkları, dernek imkânlarının sınırlı olmasından dolayı, mevcut durumlarını sürdürebilmek için yoğun bir gayret içindedir. Burası onların sokakla aralarındaki son istasyon niteliğindedir. Sokağın tehlikelerinden uzakta bir dükkândan dönüştürülen bir yerde mevcut durumlarını muhafaza edebilmek için çalışabilenler çalışıp arkadaşlarına destek olmakta, sağlık problemi olanları arkadaşları destek olarak hastaneye götürmekte, yemek yapacak durumda olanları yemeklerin yapılmasını, dağıtım yapabilecek olan varsa dağıtım sürecine katılması düzeyinde birbirlerine ve diğer sokakta kalan evsiz bireylere yardımcı olmaktadır.

Evsizlik sürecinde yaşanan zorluklar arasında yer alan parasızlık, parasızlığı yaşayan bireyler arasında tek sorun olarak görülmemekte ve buna bağlı olarak ortaya çıkan birçok soruna da kaynaklık etmektedir. Bu bağlamda parasızlık sorunu yaşayan bireyler aynı zamanda soğuk, çaresizlik, işsizlik, dışlanma, açlık, ailevi sorunlar, kimlik belgesinin yokluğu, yalnızlık, evsizlik, önyargı, sağlığının yerinde olmaması gibi durumları da zorluk olarak ifade etmektedir. Çalışmanın ana sorularından biri olan, *“Evsizliğin sonlandırılması için hangi hizmetler yararlıdır?”* sorusuna ve araştırmanın temel hipotezi olan, *“Evsizlik tek bir durumdan ortaya çıkan bir sonuç değildir. Bu nedenle çoklu amaç ve programların oluşturulması evsizlik sürecini en aza indirmede başvurulacak etkili bir yoldur.”* Önermesinde geçen savı ispatlar niteliktedir. Evsizlik sürecinde parasızlık evsiz bireyler arasında en sık tekrarlanan zorluk olmasına rağmen yaşanan zorlukların farklı bireyler üzerinde farklı bir şekilde deneyimlenmesi evsizlik hizmetlerinde kısıtlı nakit yardımları, barınak ve gıda, elbise üçgeninde sunulan hizmetlerin niceliksel ve niteliksel yönden artırılmasını gerektirmektedir. Bireylerin bu süreçte karınları doyurulmakta, barınmaları kısıtlı ve zor şartlar altında sağlanmaktadır. Her bir zorluk bir hizmet örgütlenmesi için temel veri niteliğinde olup bu yönde atılacak hizmet sunumlarının zorunluluğunu ifade etmektedir.

Evsizlik sürecinde ikinci düzeyde, en sık yaşanan zorluk *“Güvenlik”* dir. Güvenlik kavramı da parasızlık gibi tek başına kullanılmamakta ve güvenlik konusunda zorluk yaşayanlar bunun yanında dışlanma, açlık, soğuk, sıcak, hijyen, kimlik belgesi, işsizlik, sağlık sorunlarını da yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Maddi sıkıntılar, *“Parasızlık”* teması altında toplanırken, *“Güvenlik”* temasının altında tehlike, cinsel istismar, fiziksel şiddet, hırsızlık, korku, açlık gibi kavramlar sıralanmaktadır.

EG1’in güvenlik konusunda yaşadığı zorluklar deneyimlerine göre; *“Zorluk nasıl bir şey, dışarıda bir sürü sokak hayvanı var, birisi seni ısırsa, sen hastaneye nasıl gideceksin, üstün başın resmen dökülüyor, hastaneye gitsen bu çocuk farklı bir şey diyorlar. Kimliğin yok, dışlanıyoruz”.*

Evsiz birey, sokağın tehlikelerine karşı kendisini savunmasız hissetmektedir. Hijyen yetersizliği ve toplumun bakışı kendisinde dışlanma algısına kapılmasına sebep olmaktadır. Birey için hastane imkânlarına ulaşamamak bir korku vesilesidir. Kimlik ile erişilebilirlik arasında bağ kurmakta ve kimlik erişilebilirliğin anahtarı konumunda olmaktadır. Evsiz

bireylerle yapılan görüşmelerde kimlik sorunu yaşayan 2 birey olmasına karşın kurum yöneticileriyle ve meslek elemanlarıyla yapılan görüşmelerde en sık rastlanan sorunlar arasında yer aldığı görülmektedir. Evsiz bireyler, özellikle göçmen evsizlerin, kimliğinin hiç olmaması, kaybedilmesi, yırtılması gibi süreçlerde kimliksiz kalmaktadır. Evsiz bir bireyin kimliğinin olmaması hizmetlerden büyük oranda yararlanamayacağı anlamına gelmektedir. Burada hem kurum yetkilileri hem de evsiz bireylerin güvenliğinin sağlanabilmesi için özellikle sivil toplum kuruluşlarında bireyin kimliğinin çıkartılması ya da geçici kimlik kartı verilmesi gibi süreçler tamamlandıktan sonra hizmetlere devam edilebilmektedir. STK'lar açısından değerlendirdiğinde evsiz bireyin suça karışıp karışmadığını belirlemek, suça karışan veya aranan bireyin STK himayesinde barındırılması suçluya yardım ve yataklık etmek olacağından hareketle, kimlik çıkarma işlemleri bittikten sonra hizmetlerden yararlanma süreci başlamaktadır. Bu süreç hem evsiz bireyin başta sağlık ve diğer kamu ve STK'lardan yardım ve hizmet alma sürecini kolaylaştırmakta hem de yapılan hizmetlerde kaynakların yerinde kullanılması sağlanmaktadır.

EG2 için “Güvenlik” zorluklar arasında yer alan bir kavram olup, çok daha sorunlu bir hayat deneyiminin izlerini yansıtmaktadır. Evsizlik süreçlerinin birbiriyle bağlantılı olan kompleks zorlukları içermesi EG2'nin görüşlerini daha önce evsizlik sürecine ait görüşler kısmında verildiği için burada tekrar verilmemektedir. EE5'in güvenlikle ilgili yaşadığı zorluklar;

Zorluk var. Açlık, soğuk, sıcak, temizlik, güvenlik gibi sorunlarla karşılaştım. 3-4 gün aç kalmışlığım vardır. Kışın soğuk sürekli bir sorun, yatacak bir yeriniz yok. Cami avluları ve parklarda kalıyorduk. Soğukla birlikte açlığı daha fazla hissediyorsunuz. Güvenlikle ilgili, polis sürekli olarak o bölgeyi terk etmenizi istiyor. Güvenlikçiler yine öyle. Cami bahçesinde kalsanız yine oranın görevlileri burayı terk etmemizi istiyor. Diğer yandan da alkol alan ve madde kullanan vatandaşlar var. Bunlar bir tehdit.

Açlık hayati tehlike oluşturmaları bağlamında soğukla birleşince bireyin fiziksel dayanıklılığını kıran en önemli ihtiyaçlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Güvenlik elemanlarının güvenliksiz bir durum oluşturmaları, başkalarının görüntü kirliliğine yer vermemesi adına, birilerinin güvenliğini tehlikeye atma anlamına gelmektedir. Güvenlik bu durumda illaki kolluk kuvvetini sağlamak şeklinde olmamalı bireyin ihtiyacı olan desteği vermek de güvenliği sağlayıcı bir tedbir olabilmektedir. Belirtilen bağlamda daha önce belirtildiği gibi alanda hizmet veren kamu görevlilerinin bireylere bilgilendirici, yönlendirici uygulamalar içeren davranışlarda bulunmaları onların tehlikelerden daha az zarar görmelerini sağlayacaktır. Mevcut durum itibariyle yaşam savaşı veren evsiz bireyler bu tutumlardan dolayı kendilerini daha fazla dışlanmış hissetmektedirler. Evsiz insanların hepsine yönelik olarak, zararlı oldukları yönünde etiketleme yapılmaktadır. Bu yanlış algı gerçeği yansıtmamaktadır. Bireyin ifadesi bu durumu ortaya koymaktadır. Birey evsizlik sürecinde alkol alan ve madde kullanan vatandaşların saldırılarına maruz kalılabileceğinden bahsetmektedir. Bu türden bir durum davranışsal, bilişsel süreçlerle, evsizlik sürecini, evsizlik kültürünün oluşturduğu kalıplar bağlamında yaşayanların dışında, evsizliği mecburen yaşamak zorunda olan ve her türlü tehlike karşısında kendisini savunmasız durumda hisseden bireylerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum bireylerin, etiketleme çerçevesinde, evsiz bireylerin tümünün zararlı olduğuna yönelik

genelleştirilen kanaatin yanlışlanabilirliğini ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Koruyucu önleyici sosyal hizmet uygulamalarının evsizlik alanında artırılması ve alanda görev yapan kamu görevlilerinin özellikle bu durumda bulunan evsiz bireylere daha anlayışla yaklaşımları bireylerin daha iyi hizmetlere, en azından barınma, giyim ve soğuktan korunma gibi, ulaşmalarını sağlayacaktır.

EK2'nin görüşleri, günlük hayatın gereklerini yerine getirme kapsamında evsiz kadınlar arasında nev-i şahsına münhasır birtakım sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır;

Bazen bir şeyler yapacak oluyoruz. Dışarıya çıkacak oluyoruz, bazen kaldığımız yerdeki arkadaşlar. Bazen kendimizi ihmal edebiliyoruz. Bazen kuaföre gitmek istiyoruz, gidemiyoruz. Bazen bir yere gitmek istiyoruz, sanki o arkadaşlar engelmış gibi oluyor. Evdeki arkadaşlar sözel olarak rahatsız ediyorlar. Bazıları boş konuşuyor. Arkadaşların düşüncesiz davranışları olabiliyor. Bir de her an bir korku içindeyiz. Birinin kocası gelecek, burayı basacak diye... Şiddet mağduru olup, evinden kaçmış, bir şekilde buraya sığınmış bireyler var.

Kadınların öz bakım gereksinimlerine olan ihtiyaçları erkeklerden daha fazla olduğu için ve bu ihtiyaçlarını en zor durumlarda bile giderme yoluna gitmeleri, kadınların aynı barınma yerinde farklı statüde ve farklı kültürlere sahip olmaları bu türden iletişimsel sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Görüşmelerde özellikle çocuklu kadınların bulunduğu, göçmen kadın bireylerin olduğu ve barınma merkezinin kapasitesinin çok sınırlı imkânlarla işlerliğini sürdürdüğü değerlendirildiğinde bu türden durumların yaşanması sıradanlık taşımaktadır. Bireyler bunun yanı sıra sosyal ihtiyaçlarını karşılama düzeyinde maddi kaynak sıkıntısı yaşamaktadırlar. Evsiz olup, cinsiyet temelinde birleşen, ancak nitelik olarak paylaştıkları bir çatının haricinde bir ortak noktaları olmayan bireylerin düzenli mesleki müdahalelerle iletişimsel, psikolojik desteklerin sağlanması, şiddet mağduru bireylerinde bu türden barınma merkezlerinde kalabileceği gerekçesiyle güvenliklerinin artırılması önlemler arasında yer alabilir.

Yaşanılan zorluklar kapsamında güvenlik önceliği olan, EE8 ve EE10'a göre;

Doğal şartlar vardır. Dışarıda kaldığımızda. Yazın sıcakla karşılaşırsınız, kışın aşırı soğuk, yağmur, kar. Barınabilecek bir yer bulabilirseniz, ev değil bu yer, kuytu bir yer, bunu bulamadıysanız soğuk iliklerinize kadar işler ve sağlık sorunu başlar. Mesela Koahla ilgili ben kendim düşündüğüm zaman hem evsizlik sürecinde hem de yaptığım işte ben de bıraktığı bir şey. Sigara içtim ama sigara insanı sonuçta koaha götürmez. Evsiz kaldığımız zaman hava şartları sağlığını etkiler. İkinci olarak psikolojik durumunuz. Çöküntü kalmaz, beklentiniz kalmaz hayattan, bu insanlara yardımcı olunmak isteniyorsa barınmanın yanında psikolojik desteğinde verilmesi gerekir.

Soğuk, fiziksel ve ruhsal sağlık EE8 için en önemli sorunlar arasındadır. Güvenlik sorunları kapsamında soğuk kış şartlarının ve çatısız olma durumunun bireyler üzerinde bıraktığı bir durum olan fiziksel ve ruhsal sağlığın kaybedilmesi, bunun sonucu olarak da hayat bağlarının yeniden kurulacağına dair ümitsiz olma durumu, evsiz bireylerin deneyimledikleri bir hayat realitesi olarak ortaya çıkmaktadır. Küçük (2014)'de de evsiz bireyler yaşadıkları zorlukları soğuk ve tehlike olarak belirtmişlerdir. Her iki çalışmada da zorluklar evsiz bireyler tarafından benzer terminolojiyle anlandırılmaktadır. Bireyler düşünceleriyle hayata bağlanmanın yollarını aramaktadır. Düşüncelerimizi etkileyen en önemli faktörler de hayat sitemiz ve yakın sosyal çevrenin etkileridir. Bireylerin gelecekte beklenenlerinin olmaması, ümitlerini yitirmeleri, EE8'in ailesini kaybetmesi ve bunun üzerine içine düştüğü, hayata küskünlüğünün, durum sosyal çevreden ve hayatının

anlamını oluşturan düşüncelerden uzaklaşması nedeniyledir. EE8'in hayat hikâyesi daha önce açıklandığı için burada tekrar açıklanmamıştır. Ancak, kendisinin de ifade ettiği gibi yeniden hayata tutunmasının yeter şartı psikolojik durumunun iyileştirilmesidir. EE8 bu bağlamda düştüğü yerden kalkmanın açık kapısını, psikolojik destekte görmektedir. Bu süreçte kendi imkânlarıyla hastaneden aldığı psikolojik desteğin de kendisine iyi geldiğini belirtmektedir. Burada EE8 için güvenlik sorunu soğuk kış şartları ve çatışmazlık olarak ortaya çıkmakta, diğer sorunlar da bunlara bağlı olarak gelişmektedir.

EE10 daha önce çalışmada yer alan verilerde belirtildiği gibi Suriye vatandaşıdır savaşın yıkıcı etkisinden kurtulmak için Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye'de rejim güçleri eli silah tutanları rejim gücü olmaları için zorlamaktadır. İtiraz edenleri ise idam cezasına çarptırmaktadır. EE10'da itiraz edip, masum vatandaşlarını öldürmemek için Türkiye'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Suriye'de kendisinin de ifade ettiği üzere idam cezasına çarptırılmıştır. EE10'un yaşadığı zorluklar kapsamında güvenlik tehdidi yaşaması kendi ifadelerine göre;

Bir iş yerine gittiğimde herkes kimlik soruyor, çalışmıyorum. Kimliksizsen Suriye'ye gönderiyorlar. Çok korkuyorum. Suriye'ye dönmek benim için çok tehlikeli, masumları, kadın ve çocukları öldürmemek için buraya geldim, fakat orada devlet benim hakkımda idam cezası verdi. Hiç silah almadım, hiç savaşmadım.

Ailesini ve eşini bırakmak zorunda kalan Suriyeli evsiz genç Türkiye'de kendisi için geçinebileceği bir iş bulma konusunda, kimliğinin olmaması sebebiyle, zorluk yaşamaktadır. Daha önce sorulara verilen cevaplar kapsamında da belirtildiği gibi dil problemi yaşaması, kendisine ayrımcılık yapılarak aynı işi yapanlara göre daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalması, Türkiye'de resmi kalma izni alamaması onun Suriye'ye yeniden gönderilme tehlikesiyle baş başa bırakmaktadır. Suriyeli evsiz gencin yaşadıkları sıkıntılar ile Huszar, Sianni, vd. (2010) ve Edgar, vd, (2004)'de yapmış oldukları araştırmalardan çıkan sonuçlar arasında yer alan sınır dışı edilme, dil ve uyum problemleri, imkânlardan yararlanamama benzerlik göstermektedir.

Mültecilerin statüsüne dair sözleşmeye göre, bu statüde yer alan göçmen bireylere yönelik olarak sosyal yardım ve hizmetlerden yararlandırılması ve ayrımcılıkla mücadele kapsamında çalışma ve eğitim haklarının verilmesi gibi hakları bulunmaktadır. Birey Türkiye'de yaşadığı zorlukların sebebi olarak kimlik verilmemesi ve çalışma hayatında karşılaştığı zorlukları görmektedir. Literatürde de sıkça rastlanan göçmenlerin ikinci sınıf vatandaş statüsünde özellikle Batılı ülkelerde ayrımcılığa uğraması burada yaşayan vatandaşların bu kapsamda, sınır dışı edilmelerine ve insanlık onuruna uymayan hayat süreçlerini deneyimlemelerine neden olmaktadır. Türkiye' de özellikle Batılı ülkelere örnek olabilecek düzeyde yaklaşık 3.5 milyon insana temel düzeyde kamu hizmetlerinden yararlandırılması için alt yapı hazırlanmasına rağmen, Suriyeli evsiz gencin yaşamış olduğu sıkıntılar, STK'ların alanda devletin bıraktığı boşlukları yeterince dolduracak mesleki veya gönüllü destekleyici uygulamalarının olmadığını göstermektedir. Alanda evsizlik hizmetlerini veren STK'ların kaynak kısıtlılıkları da düşünüldüğünde yaşanan sıkıntıların nedenleri daha anlamlı hale gelmektedir.

Evsizlik sürecinde “Dışlanma” olgusunu karşılaşılan zorluklar dâhilinde gören EG1, EK2, EE4, EE5, EE7, EG2, EE13’dür. Bu bireylere göre dışlanmanın halleri kendi ifadelerine göre;

EG1 yetiştirme yurdunda kalmış ve kurum bakımından ayrıldıktan sonra Umut Çocukları Derneği’nde hayatına devam eden, burada kaldığı süreçte de, ciddi sağlık sorunları nedeniyle, yüz kısmından cerrahi operasyon geçirmiş, hayata pozitif bakan, barınak merkezini kendi evi gibi gören, bulunduğu yerle duygusal bağını bütünleştiren güçlü bir kişilik yapısına sahiptir. Daha önce ev ortamını hiç deneyimlemediği için, evin kendisine değişik geleceğini belirten, kaderin cilvesine, hayata sarılarak cevap veren, gelecekle ilgili ciddi kaygıları bulunmayan bir gençtir. Belirtilen bağlamda da kendisi istese instagramdaki takipçilerinden para kazanabileceğini, ancak faturalarını ödemede sıkıntı yaşasa bile, maddiyatın kendisi için çok önemli olmadığını belirten, hayatı, yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen, yaşamaya değer gören, görüşmeler kapsamında yaşı en küçük olan evsiz bir bireydir. EG1’in yaşadığı dışlanmaya ait açıklamaları ifade ettiği gibidir;

... üstün başın resmen dökülüyor, hastaneye gitsen bu çocuk farklı bir şey diyorlar. Kimliğin yok, dışlanıyoruz.
Beni en çok dışarıdan bir şey aldığında zorluyor. O insanın bana öyle demesi zorluyor. Ben, pohça simit almaya gidiyorum. Daha bir şey söylemeden poğaça yok bugün diyor. Dün niye gelmedin diyor. Abi benim de bir işim olur, sizin de olur. Ben o yüzden gelemedim, canınız sağolsun abi diyorum. Bugün poğaça yiyeceksin diyor. O çok zorluyor beni.

EK2’nin yaşadığı dışlanma daha çok hastane ortamında ortaya çıkmış ve görevli personellerin davranışlarından kaynaklanan bir yakınmayı ifade etmektedir;

O an umutsuzluk içine girmiş gibi bir şey oluyor. Hastanede belli bir kâğıt veya hastanız da olmayınca görevliler izin vermiyor. Bizde güvenlikçilerin değişmesini bekliyorduk ve hastane içindeki koltuklarda yatıyorduk, çünkü orası daha güvenliydi dışarıya göre. Ben evden ayrıldım ve pişman değilim.

EK2 hastane ortamında dışlanma yaşamasına rağmen hastanede kalma hususunda ısrarcı olmasının temel nedeni, kadın evsiz bireylerin sokakta, parkta, metruk binalarda kalma gibi bir şanslarının olmaması nedeniyledir. Gerek EG2’nin annesinin metruk binada kaldığı süreç içinde tacize uğradığını belirtmesi, gerekse de evsiz kadın bireylerle yapılan görüşmelerin ikisinde de güvenliğin sağlanmasının kendileri için önemli olduğunu, dışarıda her türlü tehlikeyle karşılaşabileceklerini, bundan dolayı da korktuklarını belirtmeleri evsiz kadın bireylerin en önemli sorun olan güvenlik olduğunu ortaya koymaktadır. EK2’nin evinin olmasına rağmen küçük yaşta teyzesinin oğluyla yaşadığı süreçlerle evlenmek zorunda kalması ve daha sonra ayrılarak, bir çocuğu olmasına rağmen, İstanbul’a göç etmesi, İstanbul’da tanıştığı kişiler tarafından istismara uğraması ilk evsizlik sürecini yaşamasının sebepleri arasındadır. Birey ikinci bir evsizlik sürecini de arkadaşı EK1’e zor günlerinde destekçi olmak için İstanbul’a tekrar gelmesi sonucunda yaşamıştır.

EE4 yaşadığı dışlanmayı; *“Çay içmeye yemek yemeğe paran olmuyor. İnsanlar içinde dışlanmış hissediyorsun, bu türden duygular”*.

EE5 ve EE7’nin dışlanmaya yönelik görüşleri güvenlik teması altında belirtildiği için burada ifadeleri kısaltılarak verilmiştir;

... Taksim’de bir lokantadan çorba istedim ve vermedi, çıktım köşede ağladım... Bir simitçiye gittim dedim, delikanlı 1 liram var simit verir misin al dedi abi para istemem ve sonrada ağa camiine gidip su içtim. Elhamdülillah dedim...
Güvenlikle ilgili, polis sürekli olarak o bölgeyi terk etmenizi istiyor. Güvenlikçiler, yine öyle. Cami bahçesinde kalsanız, yine oranın görevlileri burayı terk etmemizi istiyor.

Her iki bireyin de yaşamış olduğu süreç insan onuruna uygun davranışın sergilenmemesidir. Esnaf vatandaşın, evsiz bireyin yardım talep etmesine karşın, bireye yardım etmemesi bireyin duygusal anlar yaşanmasına neden olmuş ve kendisini dışlanmış hissetmiştir. Güvenlik görevlisinin tutumu Anayasanın ilgili maddeleri uyarınca eşitlik ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Burada sorgulanması gereken T.C. Anayasası’nda yer aldığı gibi; *“Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince... Onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...”*, ifadesine uygun, bireylerin eşitlik ve sosyal adalet temelinde onurlu bir hayat yaşamasını sağlayacak devlet tarafından oluşturulmuş mekanizmaların olmamasıdır. Sosyal devlet olmanın kabul şartı da buradan geçmektedir.

EG2 dışlanmasına gerekçe olarak;

Bir insana bulaşıcılık yapmak için adli sicil kaydı sorulur mu? B.. temizleyeceğim, adli sicil kaydı problem oluyormuş. Ya sen beni görmeyeceksin ki firmada ya da müşteriler. Yerin altında çalışacağım. Bu kadar zor ne olabilir. İş bulmakta zorlanıyorum ve ev tutmakta zorlanıyorum. İş bulsan 2-3 aylığını atarsın bir kenara ev tutarsın. İş bulamıyorum ki ev tutayım. Ev tutacağım bekârim ev tutamıyorum. İş bulmak ve ev tutmakta zorlanıyorum.

Evsiz genç bireyin dışlanmasına sebep olan çalışma hayatında sabıkası olan bireylere yönelik ön yargılardan kaynaklanmaktadır. Toplumda evsiz bireylere yönelik ön yargılı tutumların yanı sıra bireyin sabıkalı olması bu durumu pekiştiren bir süreç olarak yaşanmasına neden olmaktadır. Evsiz bireyin yetiştirme yurdundan ayrılması sonrasında ailesine destek olmak amacıyla çalışmak istemesi, ancak düzenli olarak gelir elde edeceği bir iş bulamaması onu suça sürüklemiştir. Cezaevi sonrasındaki süreçte birey toplumun dışlayıcı tutumu sebebiyle evsizlik sürecini sonlandıramamaktadır.

EE13’de cezaevi sürecini gerekçe göstererek iş bulamadığını belirtmektedir. İfadesine göre; *“Cezaevi, sabıkalıyım, ondan iş bulamıyorum. İş vermiyorlar. Çocukken işlediğim yağma olayından dolayı sabıkam var. Eskiden madde kullanıyordum. Şimdi kullanmıyorum. İçerken yakalandık, seminer verdiler, o kadar”*.

Evsiz bireylerin genelinde özellikle evsiz barınaklarında gözlemlediğim bir husus öne çıkmaktadır. Birey eğer zorlukları evsizlik sürecinde ciddi oranda yaşamışsa, barınma merkezinde hayata tutunabilmek için bir fırsat aramaktadır. Tam da bu noktada desteklenmesi gereken bireyler, toplumun diğer bireylerinin dışlayıcı tutum içine girmeleri, çalışma hayatında ayrımcı tutumların sergilenmesine yönelik süreçlerin yaşanması onların hayata kendi potansiyelleriyle sarılmalarını engellemektedir. Belirtilen bağlamda “Dışlanma” teması bağlamında damgalanma, ayrımcılık, suç ve işsizlik kavramları öne çıkmaktadır.

Evsiz bireylerin sosyal dışlanmasının aile, yakın çevre, ekonomik ilişkiler ve toplum düzeyinde ortaya çıkması, alan yazında yapılan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Evsizlerin sosyal dışlanması konulu çalışmasında Karaman’da benzer

sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmaya göre; %53.5 aile, %34.1 ekonomik kaynaklı sorunlar bulunmaktadır (Karaman, 2019: 113). Bu sorunlara rağmen evsizler kendilerini toplumda yaşayan diğer bireylerin dışlayıcı tutumlarından dolayı kendilerini dışlanmış hissetmektedir. Evsiz bireylerin sosyal dışlanmasının engellenebilmesi adına AK, FEANTSA, ASS gibi uluslararası çalışma ve sözleşmelerin bulunmasına rağmen evsiz bireylere yönelik olumsuz kültürel bakış engellenememektedir. Almanya’da da evsiz bireylere yönelik toplumsal katılımın sağlanması için geniş tabanlı uygulama eksikliği evsizlerin siyasal alanda temsil edilmelerini engellemekte ve onların dışlanmasına sebep olmaktadır.

3.6.1.4. Başarı ve güçsüzlüğün süreci ve anlamı

Evsizlere ait soru formunun 4, 5 ve 6. soruları başarı ve güçsüzlük kavramları çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu sorular bireylerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek hayata tutunma ve hayattan kopma süreçlerine ait kırılma noktalarını tespit etmek için hazırlanmıştır. Ayrıca vaka düzeyinde başarı ve güçsüzlüğe yüklenen anlam, evsizlik hizmetlerinin örgütlenmesinde ipuçları sunmaktadır.

Tablo 21: Başarı ve Güçsüzlüğün Anlam ve Süreci

KOD	Sizce başarı nedir? Güçsüzlük ne ifade eder?	Kendinizi en son ne zaman başarılı hissettiniz?	Kendinizi en son ne zaman güçsüz hissettiniz?
EG1	Kendi yaptıklarım/Güçsüz olmadım.	Sporda başarı	Sağlık sorunları
EG2	Azimli olmak	Eğitimde başarı	Şu anda, Parasızlık, Evsizlik
EK1	Kazanmak	Hep başarılıyım, Barınma evi	Akşam
EK2	Azim, İş, Ev/Aile desteğinin olmaması	Zor zamanlarda	Evlenme
EK3	Çalışmak/İşsizlik	Çalıştığım da	Eşim cezaevine girince
EK4	Sağlık, Düzenli hayat, Takdir edilmek/Bitkinlik	Evim ve işim varken, Yardım yaparken	Ev tahliyesi
EE1	Değerlendirilmedi	Değerlendirilmedi	Değerlendirilmedi
EE2	Hedef, Kariyer, Maddi güç/ Acizlik, Parasızlık, Başkalarına yardımcı olamamak, Hayatına yön verememek	Sağlıklı olduğum zaman	Sağlık problemleri, çalışamamak
EE3	Azim, Yardım/Çaresizlik, Evsizlik, Dışlanma	Çalıştığım zamanlarda	Vefasızlık, Sağlık problemleri
EE4	Kendi yaptıklarım/ Maddi, manevi desteğinin olmaması	Kendi kendine yeterli olmak, Malulen emekli olduğum zaman	Evsizlik sürecinde, Desteksizlik
EE5	Düzenli bir hayat, Aile ve Çocuk sahibi olmak/Evsizlik, Beslenme, Soğuk, Güvenlik	Mesleğime başladığımda	Ruhsal sağlık sorunları
EE6	Amacını elde etme	Üniversiteyi kazandığımda	Güçsüz hissetmedim, Hayatımdan memnunum
EE7	Muhtaç olmamak, Hayata sarılmak/ Güçsüz İnsan olmaz	Mesleğime başladığımda	Evden dışlandığım zaman
EE8	Daha İyisini elde etmek/Ümitsizlik, Durağanlık	Çalışırken	Ne güçlü hissediyorum, ne güçsüz

EE9	Hedefe ulaşmak/ Ailenin dağılması	Çocuklarım mezun olduklarında	Evsizlik
EE10	Aile ve çocuk sahibi olmak	Ev yaptığımda, dükkân açtığımda	Evsizlik, Aileden ayrı kalmak
EE11	İdeallerine ulaşmak/ Evsizlik, Parasızlık, Çaresizlik	Hissetmedim	Aileme destek olamamak
EE12	Azim, Özgüven, İrade/Güçsüz hissetmedim	Her zaman başarılıyım	Hiçbir zaman
EE13	İşini iyi yapmak/bir şey ifade etmez	Hep başarılı hissettim, olumlu düşünme	Hiçbir zaman

“Başarı ve Güçsüzlük” kavramları evsiz bireyler arasında çok farklı anlamlar ifade etmektedir. Başarının anlamlandırılmasında 4 kişi azim kavramını, 3 kişi hedef kavramını, 2 kişi kendi yaptıklarını, 2 kişi düzenli hayatı, 2 kişi aile ve çocuk sahibi olmayı, 2 kişi çalışmayı daha sık tanımlamışlardır. Bunun yanı sıra 1 kişi kazanmayı, 1 kişi evin olmasını, 1 kişi sağlığı, 1 kişi maddi gücü, 1 kişi yardımı, 1 kişi daha iyisini elde etmeyi, 1 kişi özgüveni, 1 kişi ise irade sahibi olmayı başarı olarak görmektedir. Azim kavramını doğrudan ifade eden 4 kişi olmasına karşın amaca ulaşmak, hayata sarılmak, daha iyisini elde etmek, hedefe ulaşmak, ideallerine ulaşmak, çalışmak gibi ifadelerde bulunan bireyler de olmuştur. Bu ifadelerin içeriği de “Azim” kavramına dâhil edildiğinde azim kavramı en sık tekrar edilen kavramlar arasında 9 kere tekrarlanmıştır. Düzenli hayatı başarı olarak gören 2 kişi olmasına rağmen, aileye sahip olma cevabı da düzenli hayat içinde değerlendirildiğinde başarı kavramının 2. sırada anlamlandırıldığı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireyler arasında “güçsüzlük” kavramını 3 kişi evsizlik, maddi kaynaklar bağlamında 3 kişi parasızlık, psikolojik faktörler bağlamında, 2 kişi çaresizlik, 1 kişi bitkinlik, 1 kişi acizlik, 1 kişi manevi destek yoksunluğu olarak tanımlamaktadır. Burada güçsüzlük kavramı daha çok olumsuz süreçlerin ortaya çıkardığı psikolojik bir durum olarak belirlemektedir. Toplamda güçsüzlüğü psikolojik faktörlerle tanımlayan bireylerin sayısı 5’dir. Bu durum evsizlik sürecinde bireylerin yeniden güçlendirilmesinde hareket noktasının psikolojik destek temelli uygulamalar sonrası birey-çevre uyumuna odaklanan müdahalelerin oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bireye yönelik sosyal hizmet müdahalelerinde bireyin de, müdahalenin bir ortağı olduğu gerçeğinden hareketle, aktive edilmesi bireyin olumsuz duyguların etkisinden kurtulması ile mümkün olmaktadır. Bu anlayış evsiz bireylere yönelik hizmet uygulamalarında ilk adımın bireyin bilişsel ve davranışsal hazır olma düzeyine getirilmesini sağlamaktır. Müdahalenin başarılı bir şekilde sonlandırılması da bu temelin atılmasına bağlıdır.

EG2’ ye göre başarı ve güçsüzlüğün anlamı;

İnsanın kafasına koyduğu şeyi ilelebet karşısına ne çıkarsa çıksın yapmasıdır. Başarı dediğin şey, tamam düşünmekte başarının yarısıdır ama başarı dediğin şey azimli olmaktır. Gittiğin yolda devam etmektir, bence pes etmemektir. Bence başarı götürebilmektir. Ailene sahip olabilmektir. Sorumluluklarını bilmektir. Dünyadaki en güzel başarı budur bence. Güçsüzlük sahipsizlik, kimsesizlik, hiçbir şeyi elde edemeyeceğin anlamına geliyor. Güçsüz olan bir insan neyi ne kadar elde edebilir ki amacına ne kadar ulaşabilir ki. Güçsüzlük benim için başarısızlığı ifade ediyor.

Evsizler içinde, kendimi güçsüz hissetmedim ifadesiyle soruya cevap verenler daha çok genç ve orta yaştaki bireylerdir. Burada birey kendisinde başarılı olmak için gerekli yol ve

yöntemleri belirlemesine rağmen, kaynakların yokluğu, destek mekanizmalarının yetersizliği, ulaşılabilirliğin kısıtlılığı başarısızlık olarak görülmektedir.

EK2'ye göre başarı ve güçsüzlüğün anlamı;

Kafaya koyduğum hedefleri yerine getirmektir benim için başarı, hedeflerim arasında işe girip çalışmak, ev tutmak, düzenli bir hayatımın olması, sonra devamı gelir diye düşünüyorum. Güçsüzlük benim için aile desteğinin olmamasıdır. Aile yardım etmezse, destek çıkmazsa... Başından çok kötü olaylar geçince, evlenmek zorunda kaldım...

EK2 azim ve düzen kavramlarını geçmiş hayat deneyimleri ekseninde bir arada kullanmaktadır. Çalışmayı, ev tutmayı hayatın anlamlandırılmasında, istikrara kavuşturulmasında merkeze koymaktadır. Ailesinin zor günlerinde yanında olmaması onun evsizlik sürecine girmesinde en zor günlerin başlamasına sebep olmuştur. Bu süreç hayatının güçsüz olarak geçirdiği günlerin tanımlamasına kaynaklık etmektedir.

EE3'e göre başarı ve güçsüzlüğün anlamı;

Birisine yardım edebilmek, bir şey yapabilirim dediğin zaman yapabiliyorsan bu başarıdır. Hırs ve çabayla bir yerlere gelebilmektir. Güçsüzlük şu anda çaresiziz, evsiziz buradayız. Yapmamız gereken hiçbir şeyi yapamıyoruz. Burada askeriyede gibiyiz, şikâyet babında söylemiyorum. Dükkânın kapısının önünde çay içemiyoruz. Çıktığımızda rahat olamıyoruz, insanlar rahatsız oluyorlar bizden. Bizim bu yerimiz için bir sürü şikâyet oluyor. Biz terörist değiliz. Biz yürüyemiyoruz zaten. Ne teröristi. Düşmüşüz. O yüzden dışlıyorlar.

Birey güçsüzlüğünü dışlanma anahtar kavramıyla ifade etmekte ve toplumun evsizleri kabullenmesi hususunda, evsizlik sürecinde yetersiz kaynakların olmasını güçsüzlük olarak anlamlandırmaktadır. Ekosistem kuramının en önemli kavramlarından biri olan kültürel etkiler bağlamında toplumun evsizlere bakışı evsizlerde değersizlik hissini ortaya çıkarmaktadır. Bu alanda özellikle toplumun bilinçlendirilmesi bağlamında çalışmalara ve evsiz barınaklarının⁴⁷ kaynaklar düzeyinde desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durum, Türk toplumunun Osmanlı medeniyetinin bir bakiyesi olmasına rağmen, Osmanlı Devleti dönemindeki toplumsal dayanışmanın en belirgin örnekleri olarak toplumsal ve bireysel değişimin motoru olan vakıflara yaptığı katkının, günümüzde bu etkiden uzaklaştığını ortaya koymaktadır. Gerek dönem itibarıyla bir vakıf insanı modeli toplumun kaynaklarıyla oluşturulurken günümüzde toplum, geçmişteki sosyal içermeye verdiği katkıdan, sosyal dışlanmanın en önemli sebeplerinin ortaya çıkmasını sağlayan süreçlerin müsebbibi olmaktadır.

EE11'e göre başarı ve güçsüzlüğün anlamı;

İnsanın ideali vardır, bazı şeyleri başarmak ister, yaparsa başarılıdır. Kendimi birçok yönden başarısız hissediyorum. Ancak, burada olmam bir başarı... Ancak, son zamanlarda kendimi pek de başarılı saymam. Paran varsa güçlüsün. Paran yoksa güçsüzsün. Çaresizliktir. Kafa tutamıyorsan hayata, güçsüzsün.

Mücadele etme becerisini kaybeden evsiz birey, evsiz barınağında an itibarıyla kalma sürecini başarı olarak değerlendirmektedir. Sokakta kaldığı günlere oranla daha iyi

⁴⁷ Bekaroğlu Doğan'ın çalışmasında da benzer bulgulara rastlanmış ve çalışmaya dâhil olan tüm kesimler barınak hizmetlerini sınırlı ve yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada İBB'den örnekleme yapılarak, yetkililerin yılın 365 günü kalacak bir yer açılrsa dahi ihtiyaç olmayacağı belirtilmektedir (Bekaroğlu Doğan, 2018: 134). Bu durum evsizlik hizmetlerinde barınmaya odaklanıldığının, rehabilite sürecine yönelik uygulamaların sınırlı kaldığının göstergesidir.

konumdadır. Çaresizlik duygusu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Eşiyle sorunlar yaşaması, ailesinden ayrı olarak İstanbul’da hayatını sürdürmesi, çocuklarının evsizlik sürecinden haberdar olmamaları, çocuklarının kendisinden zaman zaman maddi kaynak istemeleri sürecinde çaresiz kalması, bireyin hayatının açmazları arasındadır. Bireyin yeniden hayatını anlamlandırabilmesi açısından ideallerini oluşturabilmesi için psikolojik desteğe, ailesiyle irtibatının sağlanarak iletişim problemlerinin ortadan kaldırılmasına ve meslek sahibi olarak mesleğinin yeniden icra edebilecek düzenli bir çevreye ihtiyacı bulunmaktadır.

EE7’ye göre başarı ve güçsüzlüğün anlamı;

İnsanın kimseye muhtaç olmadan kendi ayaklarının üzerine durmasıdır, hayata sıkı sıkıya sarılırsa, güçsüzlük olmaz. Güçsüz insan olmaz, insanın yapamayacağı bir şey yoktur. İradesi olacak. İnsan sokakta çorap, su, simit de satsa kendi harçlığını ihtiyacını karşılar ama başka amaçla olmaz, doğru olacak, dosdoğru olacak.

Birey başarıyı, potansiyelini kullanabilmek olarak görmektedir. İçinde bulunduğu evsizlik sürecini hayatla olan bağlarının kopması olarak anlamlandırmakta, buradan hareketle başarıyı tanımlamaktadır. Bireyin eski eşinden ayrılması, yeni eşinden de çocuklarının dışlaması nedeniyle ayrılmak zorunda kalması sonucu evi terk etmesi, hayata sıkı sıkıya sarılmasını engellemektedir.

“Düzen” kavramı ise doğrudan 2 kez tekrar edilmesine karşın, aile ve çocuk sahibi olma, evin olması, iş gibi hayatı düzene sokan öğelere atıf yapılarak ifade edilmesi bağlamında 7 kez tekrar edilen kavram olarak 2. Sırada yer almaktadır. Bu bağlamda “düzen” teması altında “aile, ev ve çalışma” alt temaları ortaya çıkmaktadır. Bu üç kavramın da ekosistem kuramının temel kavramlarından biri olan birey toplum arasındaki bağları sağlayan en önemli üç kavram olan aile, ev ve bu ikisinin düzenli bir şekilde devam ettirilmesini sağlayan iş kavramı çerçevesinde ifade edildiğini ortaya çıkarmaktadır. Kuramın Adaptasyon ilkesinin ekosistemin oluşturulmasında ki temel argümanlardan biri olduğu düşünüldüğünde uyum dengesinin sağlanmasının hareket noktasını belirlemesi ve bireylerin bu yönde desteklenmesi yönünde gerekli kaynakların oluşturulmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

EK4’e göre; *“Çok uzun zaman oldu. 2000-2008 yılı arası süreçte kendi evim ve işim vardı. Düzenli para kazanıyorsun. Çok muhtaç olan insanlara yardım eder ve kendimi çok başarılı hissedirdim”*.

EE5’e göre;

Normal bir insanın yaptığı şeyler bence başarı sayılır. İş sahibi olmak, evlenmek, çocuk sahibi olmak bunların hepsi başlı başına bir başarıdır. Güçsüzlük bana evsizliği ifade eder. Sürekli olarak evsizlerde bir güçsüzlük vardır. Beslenmeden, güvenlikten, soğuktan dolayı sürekli güçsüz hissedersiniz.

EE10’a göre; *“Aile yapmak, çocuk yapmak, çocukları çok seviyorum, bir gün olacak inşallah. Hayatımı kazanmak ve aile kurmak istiyorum”*.

Başarı evsiz bireyler arasında en sık “Azim” kavramıyla anlamlandırılmaktadır. Hedef kavramıyla azim kavramı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Azim, kavramı belirli bir hedef doğrultusunda kararlı, istikrarlı ve düzenli bir şekilde ilerlemeyi ifade etmektedir. Hedef

burada azmin sonucunda ulaşılması gereken nokta olarak belirlenmektedir. İnsanlar hedeflerine azimle ulaşabilirler. Bunların arasında en önemli faktör çalışma gelmektedir. Çalışma bireyin kendi iradesiyle ortaya koymuş olduğu zihinsel ve fiziksel her türlü emeğin ifadesidir. Bu aşamada irade bireyin kendi isteği doğrultusunda eylemde bulunabilme yetisi ve bir nevi tutulan yolda oto kontrolü sağlamak olarak görülebilir. Başarı kavramına cevap veren bireylerin çoğu bu tanımlamalarda yer alan birbiriyle ilintili cevapları ifade etmiştir. Azim kavramının tanımını yaparken içeriğinde düzen kavramı da geçmektedir. Evsiz bireylerin cevaplarında da bu kavram düzenli bir hayatın sürdürülmesi, aile hayatının devam ettirilmesi, bir işe sahip olma şeklinde açıklanmaktadır.

Şekil 12: Başarı Kavramının Anlamlandırılması

Azim			
Amaca ulaşmak			
Hayata sarılmak			
Daha iyisini elde etmek			
Hedefe ulaşmak	Düzenli Hayat		
İdeallere ulaşmak	Aile sahibi olmak		
	Çocuk sahibi olmak		
	Ev sahibi olmak		
	Çalışmak	Kendi yaptıklarım	Kazanmak
		Sağlık	Maddi güç
		Yardım etmek	İrade
		Özgüven	

Yaşanan zorluklarla ilgili soruya verilen cevaplarda en sık rastlanan kavram “parasızlık”⁴⁸ olmasına rağmen, başarının, azimli bir ilerleyiş ve hedefe ulaşmada düzenli bir hayatı sürdürmek için gerekli şart olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle evsiz bireyler, evsizlik sürecinde en fazla karşılaşmış olduğu “parasızlık” durumunu o anda devam etmekte olan, kısa süreli ihtiyaçların veya evsizlik sürecinin sona erdirilmesi, sorunların çözülmesi için ortaya çıkan bir eksiklik olarak görmektedir. Görüşmelerde başarı kavramını maddi güç ve evsizlik düzeyinde değerlendiren birer kişi bulunmaktadır. Bu durum evsiz bireylerin de uzun süreli düzenli bir hayatın anahtarı olarak parayı görmediklerini, hayatlarında düzeni ve istikrarı oluşturma hususunda zorlandıklarını ortaya çıkarmaktadır. Evsiz bireylerin düzenli ve istikrarlı bir hayata yeniden kavuşmalarının sağlanması rehabilite edici, davranış değiştirici, hayatın anlamını yeniden oluşturucu, mücadeleyi ön plana çıkaran, sorunlarla başa çıkılabilmesi için etkili savunma yöntemlerinin öğretildiği, sorun çözücü mesleki müdahalelere ihtiyacın olduğunu ortaya koymaktadır.

Güçsüzlüğün anlamı evsiz bireyler için daha çok belirli bir problemin içinden çıkmak için çözüm oluşturmada yaşanan zorluklar bağlamında ortaya çıkmakta ve alternatif çözüm yollarının bulunamaması, ilk başta en sık kullanılan ifade ile “çaresizlik” olarak

⁴⁸ Giddens, parayı bireyler arası ve bankacılık işlemlerinde bilgisayar uygulamalarına aktarılan akışkan bir meta olarak görmenin dışında/yanı sıra anlık ihtiyaçların karşılanması veya ertelenmesinde, buna bağlı olarak varlık ile yokluğun ilişkisinin ortaya çıkışında mekânsal ve uzamsal boyuta sahip olan meta olarak değerlendirir. Belirtilen bağlamda para bir güven sağlama aracı olarak ortaya çıkmaktadır. (Giddens, 1994: 30). Evsiz bireylerin hayatında da para ya anlık ihtiyaçların karşılanarak hayatın idamesini sağlama aracı olmaktadır ya da bu ihtiyacın karşılanmaması durumunda parasızlık hayat fonksiyonları sürdürememe durumu olarak belirlemektedir. Evsiz birey açısından para, eve sahip olma düzeyinde gerek-şart olarak değerlendirilirken güvende olma anlamına gelmekte iken, parasızlık evsizlik durumunun sürdürülmesi anlamına gelmekte ve güvensizlik olarak belirlemektedir. Bu bağlamda da yoklukla eşdeğer bir anlam kazanmaktadır ki bu durum düzensiz sürdürülen bir hayatı ifade etmektedir.

tanımlanmasına sebep olmaktadır. Çaresizlik ana teması altında ortaya çıkan sıklık sırasına göre alt tanımlamalar evsizlik, parasızlık, aile desteğinden yoksun olma, işsizlik olarak görülmektedir. Bu kapsamda güçsüzlüğün anlamını 7 birey çaresizlik, 3 birey evsizlik, 2 birey aile desteğinin yoksunluğunu, 1 birey işsizlik olarak tanımlarken. 3 birey kendisini güçsüz olarak hissetmediğini belirtmiş, 3 birey de bu soruya cevap vermemiştir.

Çaresizlik ana temasının altında kullanılan kavramlar ise; bitkinlik, acizlik, ümitsizlik gibi kavramlardır. Bu kavramlar bireylerin hayatlarında karşılaşmış oldukları zorluklar karşısında çözüm oluşturacak mekanizmaların oluşturulamaması neticesinde düşmüş oldukları durumu ifade etmektedir. Hayat şartlarının bireyler arasında farklılık göstermesi ve kriz dönemlerinin bireyler üzerinde bıraktığı farklı etkiler, bazı bireylerin ve ailelerin yaşanan bu süreçlere yönelik daha kırılgan olmaları, bu süreçte ortaya çıkan olumsuz etkilerin azaltılmasını sağlayacak destek mekanizmalarına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Türkiye’de ILO’nun dokuz sosyal güvenlik önlemi arasında gördüğü asgari aile gelir desteği uygulaması ülkemizde kamu sosyal yardımları ve hizmetleri çerçevesinde verilmekte ve hak etme sürecinin dışında sadece şartlara uygunluk bağlamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda evinde çalışabilecek durumda birey olan ailelere geçici işsizlik süreçlerinde yardım yapılamamaktadır. Yapılan yardımlar ise bin bir zahmet ile yerel yönetim birimleri olan belediyeler aracılığıyla ve yetersiz miktarlarda yapılmaktadır. Özellikle SYDV’lerin bu konuda daha katı kurallarının olması belediye harici destek mekanizmalarının büyükşehirlerde bulunmaması, yakın akraba desteklerinin, özellikle büyük kente ayak uydurabilme bağlamında, sınırlı kalması bireyleri bu türden duygular içine girmesine ve somut düzeyde de evsizlik sürecinin yaşanmasına neden olmaktadır.

Bireyler kendilerini en fazla çalıştıkları zaman başarılı hissetmektedir. Daha sonra hep başarılıydım cevabını veren kişiler ise bazı zorluklar çektiklerini ancak, hiç olumsuz düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Hep başarılıydım cevabını verenler aynı zamanda kendimi güçsüz hissetmedim cevabını da vermişlerdir. Bu soruya verilen cevaplar arasında evsiz olma durumunu da güçsüzlük olarak tanımlayanlar bulunmaktadır. Soruyu cevaplayanlar arasında; çalıştığım zaman 7 kişi başarılıyım, 3 kişi evim varken, 2 kişi hissetmedim, 1 kişi üniversiteyi kazandığımda, 1 kişi sağlıklı olduğum zaman, 1 kişi zor zamanlarda, 1 kişi kendi kendime yeterli olduğum zaman, cevabını vermiştir.

EE3’e göre başarı; *“Çalıştığım zaman kendimi başarılı hissediyordum. Her şeyim gitti. Başarılı olsaydım emekli olurdu, olamadım”*.

EE7’ye göre başarı; *“İtfaiyede çalışırken bir can kurtardım. En büyük başarım o oldu. Bedrettin Dalan belediye başkanı idi. Bana üstün başarı ödülü verdiği zaman, o zaman başarılı hissetmişim”*.

EE8’e göre başarı; *“Bu aralar sağlık sorunlarımdan dolayı işimden 1-1,5 sene ayrı kaldım. Mesleğimle ilgili işler yapıyordum”*.

EE10’a göre başarı; *“Suriye’de bir ev yaptım, evlenecektim, olmadı, malum savaştan dolayı. Meyve kokteyli üzerine dükkân açtım, fakat savaş geldi ve hepsi mahvoldu”*.

Çalışma kavramının evsiz bireyler tarafından başarının anahtarı olarak görülmesi en başta düzenli bir hayatın devamlılığını sağlaması, başkalarına muhtaç olmamak, düzenli bir gelirin elde edilmesi, bireyin önce kendisine ve sonra da ailesine, yakın çevresine karşı sorumluluklarını yerine getirmesi nedeniyledir. Bireyler başarıyı çalışmanın kendisi olarak görürken, çalışma sürecinde elde edilen kazanımlar da başarı olarak değerlendirilmektedir.

“Güçsüzlük” kavramına verilen cevaplar arasında 5 birey evsizlik sürecinin bireyin kendisini güçsüz hissetmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bu bireyler arasında EG2’ye göre;

Şu anda hissediyorum. Bir yere gideceğim, gidecek yol param yok. Akşam eve gitmem lazım, normalde gidecek evim yok, insanın düşebileceği noktadayım. Belki giyinişim, duruşum normal insanlar gibi gelebilir ama diğer insanlar gibi olmak istemiyorum. Üstüm başım leş gibi, saçlarım uzamış, sakallarım uzamış. Hem kendi hayatıma bir şekilde devam ederken hem de o hayatı yaşıyorum. Vakfın önünde bankta yatan girişte bir vatandaş var, belki görmüşsünüzdür. Benim ondan hiçbir farkım yok. En kötü hissettiğim dönem bu dönem. Ev yok, karnım aç. Ben çıkalı 60 gün oldu cezaevinden 1250 tane iş başvuru formum oldu. İŞKUR Toplum Yararına Çalışma Programları (TYÇP) alımları, İstanbul yeni yapılan Türk Hava Yolları (THY) alımları, Binali Yıldırım, Beyoğlu kaymakamlığı hepsiyle yüz yüze görüşmelerim oldu, 70 günlük süreçte. Hani tek çıkmak istediğim yer, Show Whats App ihbar hattı diyorlar. İş aramadım mı sanıyorsunuz, aradım ama olmadı, döneceğiz, biz sana döneceğiz diyorlar.

Evsiz genç bireyin yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra normal hayatın gereklerini yerine getirecek desteğinin bulunmaması, işsizlik süreci, metruk bir binada hayatını devam ettirmesi, kendisini güçsüz olarak tanımlamasına sebep olan süreçlerdir. Özellikle hayatının uzun bir dönemini devlet korumasında geçirmiş bir birey olması, koruma sonrası maddi sıkıntılar çekmesi ve cezaevine girmesi, iş arama sürecinde kendisinden sabıka kaydı gibi belgelerin istenmesi bireyin vasıfsız işlere dahi girip çalışmasını engellemektedir. Belirtilen süreçlerde korumalı iş yerleri kapsamında bu tür bireylerin istihdamını artırıcı önlemlerin alınarak iş gücü bulunan bireylerin kapasitelerini destekleyerek düzenli bir hayat kurmalarına katkı sağlanmalıdır. Özellikle İŞKUR’un istihdam yönlendirmelerinde bu tür bireylere öncelik vermesi, bireyin istihdam ortamında tutulabilmesi için engelleyici şartların ortadan kaldırılması bu türden zorluk yaşayan bireylerin de onurlu bir hayat sürdürmelerine katkı sağlayacaktır.

EE4’ün verdiği cevaba göre; *“Evim barkım yıkıldığında, ocağım söndüğünde, kimseye derdimi anlatamadığımda güçsüz hissettim. 1,5-2 sene oldu. Hep içimize attığımızdan dolayı kimseye derdimizi anlatamadık”*.

Birey evsizlik sürecini güçsüzlük olarak görmenin yanı sıra dertlerini paylaşacağı kimsesinin olmaması, yalnızlık çekmesi güçsüzlük durumunun artmasına neden olmaktadır.

Evsizlik süreci doğrudan güçsüzlük olarak değerlendirilirken evsizlik süreci ve öncesinde ortaya çıkan başka sorunlar da bireylerin kendilerini güçsüz hissetmelerine neden olmaktadır. Evsizlik sürecinde bireylerde sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir. Evsizlik sürecini yaşayan bireyler içinde 4 kişi sağlık sorunlarından dolayı kendisini güçsüz hissettiğini belirtmiştir. Bu bireylerin soruya verdikleri cevaplara göre,

EG1: *“Ameliyat olduğum zaman güçsüz hissettim. Burnumda doğuştan kıkırdak yoktu”*.

EE2: “Rahatsızlandığım, hastalandığım zaman kendimi güçsüz hissettim. Çalışamadım yani”.

EE3:

“Ben 1,5 senedir güçsüzüm ve de zavallı konumuna düştüm. Benim yıllarca dosyalarını bitirdiğim, destek olduğum kişiler olduğu halde şu anda gördüklerinde selam bile vermiyorlar. Benim de gücüm yok. Benim sağlık sorunlarım var, bir yere zor gidip geliyorum. Bu halimle güçlüyüm diyemem ki güçsüzüm”.

EE5: “Genel olarak var, birazda psikolojimle ilgili bir durum”.

Bireylerin evsizlik sürecinde her türlü destekleyici mekanizmalardan mahrum kaldıkları değerlendirildiğinde, diğer bir sıkıntı olan sağlık sorunlarını yaşamaları onların diğer evsiz gruplarına oranla daha fazla destek hizmetlerine ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Hizmet sunumlarında evsizlere yönelik alanda sağlık taramalarının yapıldığı bir uygulama bulunmamaktadır. Uygulamalar İBB’nin kış aylarında spor kamplarında kış dönemleriyle sınırlıdır. Bunun yanı sıra evsiz barınaklarında kalan bireylerin çoğu sağlık hizmetlerine ulaşmada sıkıntı çekmekte ve bu yerlerde kalan bireylere yönelik yerinde sağlık taraması ve tedavi süreçleri bulunmamaktadır. Sağlık sorunları yaşayan evsiz bireylerin gerek fiziksel yetersizlikleri ve gerekse de hastaneye erişilebilirlik bağlamında maddi imkânlarının olmaması sağlık hizmetlerinden mahrum kalmalarına sebep olmaktadır. Belediyelerin yerel kaynakları harekete geçiren esnek kurumlar olmalarına karşın, evsizlik konusunda yeterli hizmetleri yılın 365 gününe yayamadıkları görülmektedir. Var olan hizmetler ise gıda, giysi ve sınırlı nakit desteği düzeyinde kalmaktadır. Bu durum özellikle evsiz vatandaşların sağlık taramalarının yerinde yapılması ve evsizlerin sağlık hizmetlerine ulaştırılması için yeterli vasıta imkânlarının sağlanması ile çözüme kavuşturulabilecek bir hizmettir. Valiliğin bu türden bir ihtiyacı karşılamak için bir gezici otobüs uygulaması önümüzdeki dönemlerde hizmete girecektir. Bu durum belirtilen hizmetin gerekçesinin çalışma kapsamında doğruluğunu desteklemektedir. Aileden ayrı kalmak, parasızlık gibi nedenler de bireylerin kendilerini güçsüzlük olarak görmelerine sebep olmaktadır. Ailenin dışlaması, savaş, eşinden ayrılma gibi süreçler bireylerin ailesinden ayrı olarak hayatını devam ettirmesine sebep olmaktadır. Ayrıca hiçbir zaman kendisini güçsüz görmediğini belirten 2 kişi de bulunmaktadır.

Bireylerin çalışma ve meslek hayatıyla ilgili yaşadıkları sıkıntılarını aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi ifade etmişlerdir.

Tablo 22: Evsiz Bireylerin Çalışma Hayatına Dair Yaşadıkları Sıkıntılar

Evsiz Birey	Yaşanılan Sıkıntı
EG1	Hiç çalışmadım
EG2	Ben bir kere çalıştığım yerde hiçbir zaman problem yaşamamışımdır. Daimî olarak çalışmışımdır. Diyeceksiniz ki ne oldu da bu duruma geldin, neden cezaevine düştün, bu şekilde çalışmak beni bazı şeylerde zorladı, mesela ben garsonluk yaparken arkadaşım beni arardı, annen işte bir kuyuya düşmüş, akıl hastasıydı annem ya da annenin ayağına demir batmış. Anneni taciz eden var, gel derdi. Annem olduğu için çıkar gelirdim. Şu an 6 senedir kayıp onu arıyorum. Çıkıyordum işten, işverenler bu seferde diyordu ki seninle mi uğraşacağız. Bu türden sıkıntı yaşadım. Yoksa çalışma hayatında benden kaynaklı sıkıntı olmadı. Düzenli bir hayatım olsa işimde bir sıkıntı olmaz. ...Bak denetimli serbestlikte çalışıyorum. Ben her sabah sokakta kalıyorum. Kalkıyorum, gidiyorum, adliyede çalışıyorum. Tabiki hayatta en zor dönem bu dönem.

EK1	Evsizlik sürecinde bir işte çalışmadım. Başkasının ofiste mimarlık yapıyordum.
EK2	Ben 7 sene boyunca kuaförlük yaptım. Evsizlik süreciyle alakası yok.
EK3	Yaşamadım.
EK4	Benim genel kültürüm yüksektir okumadım ama çok zorluk yaşamadım öğrenme aşamasında 9 yaşında çalışmaya başladım yaz tatilinde 10 yaşında ilkokulu bitirdim biraz aktiftim. Sigorta girişim 12 yaşında benim, çok çeşitli işlerde çalıştım, zorluk çekmedim. Sadece psikolojim bozulduğu zaman evde oturuyorum. Hani eve dönüyorum, çocukluktan gelen.
EE1	Değerlendirilmedi
EE2	Bir sıkıntı, uyum sorunu yaşamadım. Bir şeyleri öğrenmeye çalıştım. Bir şeyleri anlatan insanlarla iç içeydim, gözleyerek öğrendim, deneyim sayesinde.
EE3	Silahlı saldırıya uğradık. Bana davaya girme diye saldırdılar ama ben girdim. Hırslıyım. Yaşamak ne kadar kutsalsa ölmek de o kadar kutsaldır. Herkesin yaşadığı gibi ben de çalışma hayatında sıkıntılarla karşılaştım.
EE4	Yaşadım. Çalıştığım yerde emekli olmadan önce hasta taşırken, koştururken başka bir şey yok. Bunların evsizlikle alakası yok.
EE5	Sosyal fobi hastası olduğum için sıkıntılı bir şekilde çalıştım. Gençlikten beri varmış, ancak ben bunu 40'lı yaşlarda tanısını koydukları için öğrendim. Gençlikte bu durumu utangaçlıkla karşılatırıyorduk. Kalabalıkta bulunamama, sosyalleşememe, iş yerindesiniz üstlerinizle irtibat kuramama gibi şeyleri yaşıyorsunuz.
EE6	Engelli maaşı alıyor.
EE7	Hayır. Hiçbir şey zorlamaz beni.
EE8	Sektörümüz çok parıltılıdır. Ezberdir, doğaçlamadır. Şudur budur. Eğitim aldığımından dolayı ben zorlanmıyorum. Ancak sektörde çok eğitilmiş insan var. Alaylılardan ziyade biz daha çok avantajlıyız. Konservatuvarlılar daha çok eğitim alıyor. Ve rekabetin içindeyiz. İyi bir hocanın talebesiyim. Zor bir dönemde yetiştim. Tiyatroda başarmaya çalıştık ve 2 önemli eserde olmam beni yetiştirdi.
EE9	Ticaret yaptım. İflas ettim birkaç defa en son 6 ay önce iflas ettim ve yerim burası oldu. Aile hayatında herkesin olduğu gibi insanın inişli çıkışlı dönemleri olduğu gibi bizde de oldu.
EE10	Suriye vatandaşı, görüşleri açıklandı. Dışlanma, dil sorunları.
EE11	Ben temizlik ürünleri sanayisinde kullanılan hammaddelerin üretiminde çalışıyordum. Sağlığıma yavaş yavaş zarar vermeye başladığında bıraktım işi. Çalışırken maddi manevi her şeyimiz yerindeydi.
EE12	Benim en son çalıştığım yerden yola çıkarsak, çalıştığım iş yerinde birçok kişinin sorumluluğu bana aitti. Ben oraya girdiğimde eleman olarak girdim. Ben çok zorluk çektim, ama bunlara rağmen basamak basamak amir oldum. Ben şimdi buradayım ama yine çıkacağım. Şu an çalışmıyorum. Tatil modundayım.
EE13	Mesleğim yok. Çeşitli işlerde çalıştım. Ama 2-3 ay süreli çalıştım, uzun süreli çalışmıyordum. Psikolojim bozuktu. Tedavi gördüm, bir kere ilaç verdiler.

Çalışma hayatının evsizlik sürecine etkisine yönelik soruyu cevaplayan evsiz bireylerden 1 kişi çalışmadığını, 4 evsiz kadın birey ile 4 evsiz erkek birey evsizlik sürecinin çalışma hayatıyla ilgisi olmadığını belirtmiştir. 1 evsiz genç psikolojik, ailevi sorunlardan ve sabıkasının olması nedeniyle çalışma hayatında sorunlar yaşadığı, 1 evsiz erkek bireyin çalışma sürecinde yaşadığı çatışmanın mesleğinden ihraç edilmesine neden olduğu ve her şeyini kaybettiği, 1 evsiz erkek bireyin sosyal fobisi olması nedeniyle iletişim problemlerinden kaynaklı düzenli bir iş hayatının olmadığı belirtilmiştir. İşinden ayrılan ve alkol kullanan 1 erkek birey, 15 Temmuz nöbetleri nedeniyle işinden ayrılmak zorunda kalan 1 erkek birey, mesleği olmayan ve psikolojik sorunlar yaşayan bir erkek birey de çalışma hayatındaki sorunlar nedeniyle evsiz kaldıklarını belirtmiştir. 2 evsiz erkek birey de mesleği olmadığı için düzenli çalışmadığını ifade etmiştir. Suriyeli evsiz birey dışlanma ve dil problemleri nedeniyle çalışma hayatında sıkıntı yaşadığı, bir evsiz bireyinde engelli olduğu için çalışmadığı ve engelli maaşı aldığı belirtilmiştir.

İş hayatında sorun yaşayan evsiz bireyler arasında psikolojik faktörlerin, ailevi ve sosyal ilişkilerdeki problemlerin ve işten çıkarılma ile iflas gibi sorunların etkili olduğu

görülmektedir. Psikolojik faktörlerin de ailevi nedenlerden kaynaklandığı değerlendirildiğinde ailevi ilişkiler ile bireyin iş hayatında sıkı sıkıya bağ olduğu görülmektedir. Bireylerin ailevi nedenlerden dolayı çalışma hayatında düzensizlik yaşamalarının yanı sıra çalışma hayatında ortaya çıkan iflas ve işten ayrılma, alkol kullanma gibi süreçlerin de ailevi ilişkileri olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Çalışma hayatında sorun yaşamayan bireyler daha çoğunluktadır ve bu bireylerin evsizlik süreciyle sonuçlanan bir çalışma hayatı bulunmamaktadır. Bireylerin daha çok sosyal çevre faktörlerinden kaynaklanan sebeplerle günlük hayatın gereklerine uyum sağlayamamalarının bir sonucu evsizlik sürecine girdiği görülmektedir. Bu sürecin sonucunda çalışma hayatıyla olan bağları kopmaktadır. İşsizlik burada evsizliğin dolaylı bir sonucu olmakta, aynı zamanda da çalışma ortamlarında sorun yaşamadan istihdam edilen bireylerin de yerinde desteklerle evsizlik sürecinden kısa sürede kurtulabilmeleri için bir fırsat olarak belirmektedir. Belirtilen bağlamda çalışma düzen ve düzensizliğin arasında ikili bağlantıya sahip ilişkisel bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

3.6.1.5. Bireysel, sosyal, toplumsal, idari düzeyde beliren beklentiler

“Kendinizden, yakın çevrenizden, toplumdan ve merkezî idareden beklentileriniz nedir?” sorusuna evsiz bireylerin verdiği cevaplar;

EG1’e göre;

Dernekte kaldığım arkadaşlarıma yardımcı olmak kendimden beklentim olarak görülebilir. Yakın çevrem yok. Toplumdan beklentim, arada bir bağış yaptıklarında Cumartesi, Pazar yemek getirsinler. O zaman daha rahat yemek yiyebiliriz. Hafta içi Bakırköy Belediyesi’nden yemek getiriliyor. Devletten beklentim atanma, ne zaman atanma olursa, o zaman işim halledilir. Devlet memuru olmak istiyorum.

EG2’ye göre;

Umut ediyorum, bir şeyler olacak, bunu hissediyorum. Benimde bir evim ve düzgün bir işim olacak bunu umut ediyorum. Ben inşallah düzeleceğim, bu hayat böyle gitmeyecek, toparlayacağım, düzelteceğim, çalışarak. Yakın çevremden beklentim yok. Toplumdan beklentim, Bence toplum bizi dışlamasın. Giyinişimizden, toplumdan, cezaevinde yatmış olmam, insanlar bize farklı bakıyor. Bur da bile yardım kurumlarında sıkıntı yaşıyoruz, özel sektöre gittiğin de cezaevinde mi yattın... Ha biz sana döneriz diyorlar. Toplumdan beklentim bence her özgür birey mahkûm adaydır. Bize kendileri gibi baksınlar. Merkezi idareden beklentim sesimi duyuyorlarsa Allah rızası için sihirli değnek yok ama bir tanesi elimden tutsun, ondan sonra ne yapacağıma, nereye geleceğime, ne kadar mücadele edeceğime hep birlikte karar verelim. Elimden tutulması, destek verilmesi...

Genç bireylerin aile bireylerinden ayrı bir hayata sahip olmaları, devlet yurdunda kalmaları sonrasında hayata tutunamamaları, birinin dernek arkadaşlarını en yakın çevresi olarak görmesine ve kendisinden beklentisinin onlara yardımcı olmak istemesine sebep olmaktadır. Diğer evsiz genç ise bir iş bulup, bir eve sahip olmak ve hayatını düzene koymak istemesi, kendisinden beklentisidir. Evsiz genç bireylerin toplumdan beklentileri toplum desteğinin artırılması ve toplumsal dışlanmanın sonlandırılmasıdır. Merkezi idareden beklenti kapsamında bir evsiz genç birey atamasının yapılması beklemekte, diğer birey ise geleceğini şekillendirebilmesi için devletten acil destek talep etmektedir.

Evsiz kadın birey EK1'in görüşlerine göre;

Ne kadar güçlü ve başarılı olursam kendim ve etrafımdakiler için faydalı olurum, bunun için çalışmam lazım. Yakın çevremden beklentim yok. Varsa sen yakın çevrene yardımcı ol. Hep elimde olduğu zaman ailem için çalıştım, ablam iyi olsun, abim iyi olsun dedim ama hiçbir karşılık görmedim. Toplumdan beklentim dışarıda kalan insanlara yardımcı olsunlar. Merkezi idareden sahip çıksınlar, insanlar çöpten ekmek toplamasın. Dışarıda kalan insanların kalacak yerleri yok. Biz kiralık bir yer ararken bize en az yedi sekiz bin lazım oldu. İnsan çalışıp 1500 TL alsa kiraya çıkamaz. Maddi yoksulluklar var. Merkezi idare kalacak, gıda her şekilde destek olsun.

EK2'ye göre;

Kendimden beklentim işe girmek, ev tutmak, düzenli olarak, işe gitmek. Ben kendi ayaklarım üzerinde durabildiğim için yakın çevremden bir beklentim yok. Ben daha önce de evden kaçmıştım. Evlendikten sonra. Altı ay evli kaldıktan sonra evden kaçtım. İnternet üzerinden bir bayan arkadaşla tanıştım ve 2,5 sene arkadaşın yanında kaldım. Bilerek geldim, ama onu da tanıımıyordum. Toplumdan beklentim, ağzı bozuk konuşmasınlar, gerek yok böyle şeylere. Bizim evden ayrı olduğumuzu kimse bilmediği için dışlanma yaşamadık. Sadece hastane de yaşadık. Merkezi idareden beklentim maaş bağlasınlar.

EK3'e göre;

Kendimden her şey bekliyorum. İşim olsun, evim olsun. Arkadaşım yok benim. Tek başınayım. Eşim var tek o da cezaevinde. İnsanlardan toplumdan bir beklentim yok. Devletten her şey isterim. Yardım etsinler evim olsun, işim olsun.

EK4'e göre;

Sağlık sorunlarım var, ameliyatım çıktı, uyku yapıyor, yoruluyorum, şekerim yükseliyor, oturuyorsun. Sağlığım ile ilgili metobalik cerrahi ameliyatı var, onu olmak istiyorum ama olamıyorum. Yakın çevremden annem biraz bana karşı sevgisiz, sevgi beklerdim. Abim var, onunla görüşmüyorum. Halamın sağlığı bozuk, iyileşmesini beklerdim. Toplumdan sevgi ve hoş görü bekliyorum. Ben bu vatana bu devlete 12 yıl vergi ödedim, 12 yılda SSK var. Ben Suriyelilerin gördüğü değeri görmedim. Bana diyorlar ki git ailenin yanına ya beni istemeyen kadının yanına nasıl giderim. Bunu söylüyorum ki duysun yetkililer.

Ben vakıf yetkilileriyle de konuştum. Devletim bana deseydi ki sen benim vatandaşsın, eksik eteksin deseydi, bu durum bu noktaya gelmeyecekti. En azından kira yardımı yapabiliirdi. Hastaneye gidince sen dur diyor öncelik Suriyeli. Bunlar beni çok mustarip etti. Nasıl bir anne diğer evladını sever. Annemle bir aydır görüşmüyorum. Bu da aynı, ben memleketim de mülteci oldum. Mülteciler, vatandaş oldu. 1300 lira yardım veriyorsa bana da verebilir.

Evsiz kadın bireylerin beklentileri değerlendirildiğinde kendilerinden beklentileri 3 evsiz kadın bireyin de çalışmak olduğu görülmektedir. 1 evsiz kadın birey ise sağlık problemleri gerekçesiyle kendisini bir an önce sağlığına kavuşmak için gerekli tedavilerini halletmek zorunda hissetmektedir. Yakın çevreye yönelik beklentiler arasında, 3 kadın evsizin de, daha önceden yaşamış oldukları ailevi sorunlardan dolayı, bir beklentisi bulunmamaktadır. 1 kadın birey ise annesinin biraz daha kendisine sevgi göstermesini ve halasının sağlığına kavuşmasını istediğini belirtmiştir. Toplumdan beklentiler arasında 3 kadın birey tarafından evsizlere sahip çıkılsın, evsizler dışlanmasın ve sevgi ve hoş görülü davranılsın olarak yer almaktadır. Merkezi idareden beklentiler arasında 4 kadın evsiz bireyin hepsi de destek sağlanması gerektiğini, bu destekler arasında maaş, ev, iş gibi desteklerin olması gerektiği belirtilmiştir. Talep edilen istekler değerlendirildiğinde bireyin hayatının idamesinde gerekli olan temel kaynaklar olması bağlamında önemlidir. İnsanların başka bireylere muhtaç olmadan insan onuruna uygun bir hayat seviyesinin oluşturulması günümüz modern devletinin en önemli görevleri arasındadır. Bireylerin özellikle İstanbul gibi hayatın hızlı ve geçim derdinin en yoğun yaşandığı bir ilde bireyciliğin en önemli

göstergesi olması bağlamında yakın çevreleriyle bağlarının olmaması, devletin bu düzeyde tek destekleyici mekanizma olarak görülmesine sebep olmaktadır.

Evsiz erkek bireylerin sayısı fazla olduğu için her bir metin çalışma kapsamında yer verilemeyeceğinden dolayı önce tablo halinde anahtar kavramlar gösterilmekte ve sonra en sık tekrarlanan 2 kavrama ait evsiz bireylerin görüşleri yazılarak analiz edilmektedir.

Tablo 23: Evsiz Bireylerin Beklentileri-I

Beklentiler	Kendimden	Yakın Çevremden
EE1	X	X
EE2	Sağlık, İş, Ev, Aile ile birlikte kalmak	Yok
EE3	Deşarj olmak, Birilerine kendimi ifade edebilmek	Yok
EE4	Yok	Yok
EE5	Sağlık,	Yok
EE6	Yok	Yok
EE7	İyi bir insan olmak, Topluma kendimi kazandırmak	Yok
EE8	Yaptığım işte iyi bir noktaya gelmek, Toplumda iz bırakmak	Buradaki insanlarla huzur içinde olmak, anlaşmak
EE9	Buradaki arkadaşlarıma daha fazla yardımcı olmak	Yok
EE10	Beklentim yok, karımı görmek istiyorum. Ailemle ve onurla yaşamak istiyorum.	Yok
EE11	Kendimi toparlamak, İş aramak, Gündemde olmak	Yok
EE12	Yok	Değer bilsinler
EE13	Yurt dışına çıkmak istiyorum	Yok

Tablo 24: Evsiz Bireylerin Beklentileri-II

Beklentiler	Toplumdan	Merkezi İdareden
EE1	X	X
EE2	Dışlamasınlar	Meslek, Barınacak yer
EE3	Dışlamasınlar	Emekli olmak
EE4	Yok	Yok
EE5	Damgalama, Dışlama, Toplumun bilinçlenmesi	Barınma merkezi
EE6	Yok	Yok
EE7	Toplumun bilinçlenmesi	Barınma merkezlerine destek
EE8	Duyarlı olması, Gönüllülerin sayısının artması,	Sağlık, Barınma, Psikolojik destek, Mesleki rehabilitasyon
EE9	Duyarlı olunması	Evsiz derneklerini desteklemeli, Belediye yemek vermeli
EE10	Dışlamasınlar, Önyargılar	Kimlik, İş
EE11	Dernekleri yakından tanımaları, Ön yargılar, Duyarlı olunması	Rehabilitasyon, İş, Güvenlik, Barınma
EE12	Yok, Temel kültürü edinsin	Yok
EE13	Yok	Yok

Erkek evsiz bireylere sorulan; “Kendinizden beklentiniz nedir?”, sorusuna; 4 kişi beklentisi olmadığını, 2 kişi sağlığına kavuşmak istediğini, 2 kişi çalışmak istediğini, 2 kişi ailesiyle birlikte yaşamak istediğini, 1 kişi kendisinden ev sahibi olmak istediğini belirtmiştir. Ayrıca, kendisini birilerine anlatabilmek isteyen 1 kişi, iyi bir insan olmak isteyen 3 kişi, yurt dışına çıkmak isteyen 1 kişi bulunmaktadır. Bireyin kendisinden beklentisinin olmaması farklı psikolojik süreçler sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında ümitsizlik, güçsüzlük, çaresizlik gibi etkenler sıralanabilir. Her bir faktör bireyin gelecekle ilgili kendi hayatına ait planlar oluşturmamasını engellemektedir.

Yakın çevreden beklentilere yönelik soruya; 10 kişi beklentisi olmadığını, 1 kişi yakın çevre arkadaşlarıyla huzur içinde yaşamak istediğini, 1 kişi değer bilmeleri gerektiğini

belirtmiştir. Verilen cevapların hepsi de yakın sosyal çevre ilişkilerinin istendik düzeyde olmadığını, birey-çevre arasındaki bağların koptuğunu, kırgınlıklar, travmalar sebebiyle beklentilerin son bulduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyal çevrenin yeterli destek sağlayacak düzeyde bulunmaması da bireyin sosyal çevreden beklentisinin olmamasını doğurmaktadır. Beklentinin olmamasının diğer bir sebebi de bireylerin özellikle başarı kavramına verdikleri cevaplarla ortaya çıkan azim, hayata sarılmak, hedefe ulaşmak, ideallere ulaşmak gibi bilişsel yetkinlikte olmaları onların kendi imkânlarıyla hayata bağlanmak istemelerini ortaya koymaktadır.

Toplumdan beklentilere yönelik soruya verilen cevaplar arasında; 4 kişi beklentisi olmadığını, 4 kişi dışlanmanın olmamasını, 3 kişi ön yargılı davranılmamasını, 2 kişi toplumun bilinçlenmesini, 2 kişi toplumun duyarlı olmasını, aynı zamanda bu kişilerden biri gönüllülerin sayısının artmasını, diğeri de dernek faaliyetlerinin toplum tarafından daha yakından tanınması gerektiği üzerinde durmaktadır. Burada da özellikle beklentinin olamamasını bireylerin kendi güçlü yönlerine yaptıkları vurgu ve toplumsal kırgınlıklar olabilir. Dışlanmanın olmaması bağlamındaki talepler küskünlüğün önemli bir kanıtı niteliğindedir.

Merkezi idareden beklentiler arasında; 4 kişi beklentisinin olmadığını, 6 kişi barınma desteği, 4 kişi meslek, 3 kişi sağlık, 3 kişi evsiz barınaklarının desteklenmesi gerektiğini, 1 kişi kimliğinin çıkarılmasını, 1 kişi de güvenlik sağlanmasını belirtmiştir. Beklentisi olan bireyler içinde barınma talebinin en fazla olması bireylerin evsizlik sürecinde en çok barınma düzeyinde zorluk yaşadığını ortaya koymaktadır. Yaşanan zorluklarla ilgili sorulan soruya verilen cevaplar içinde evsizlik yanıtının bulunması açıklamaların birbirini desteklemesi bağlamında kavram düzeyinde anlamlılığı artırmaktadır.

Her bir taraftan beklentisi olmayan EE6'dır. EE'6'nın ifadesine göre; *"Kendimden beklentim yok, yakın çevremden yok, hiç kimseden yok"*.

Birey engellidir, şizofren tanısı içeren sağlık heyet raporu bulunmaktadır ve diğer sorular kapsamında hayatından memnun olduğunu, hiçbir sıkıntısının bulunmadığını belirtmektedir. Bireyin küçük yaşlarda evden kaçması sokaklarda yaşamasına neden olmuştur. Caminin bahçesinde yapılan tek gözlü bir odada kalmakta ve caminin tuvalet temizliğini yapmaktadır. Cami cemaati kendisini sahiplenmiştir ve kendisine yardımcı olmaktadır. Kendisinin tek sıkıntısı bana iş vermesinler yönünde açıklamasıdır. Birey hayatından memnun olduğu için bir beklentisi de bulunmamaktadır. Şizofren tanısının olması da düzenli işlerde çalışmasını engellemektedir. Kendisinin de bu yönde açıklama da bulunması en büyük yaşadığı zorluğun çalışma olması bağlamında mevcut durumuyla anlam teşkil içermektedir.

Her bir taraftan beklentisi olmayan EE4'e göre;

Kendimden beklentim yok. Bu şartlar altında beklenti biraz zor. Zorun iki üç kademe üstü diyebilirim. Buna maddi kaygılar neden oluyor. Yakın çevreden, toplumdan beklentim yok. Benim için bir sıkıntı yok. Şartlar iyi. Kılık kıyafet, barınma, aç kalma sıkıntım yok. Başka lükse gerek yok.

Birey bir yandan başka lükse gerek yok derken, diğer taraftan zorun iki, üç kademe üstünde bir hayat geçirdiğini belirtmektedir. Bu ifade çelişkilidir. Burada bireyin mevcut durumunu

koruma çabası, var olanı kaybetmek istememesi, savunmacı yaklaşımı, bu türden bir açıklama yapmasına sebep olmaktadır. Beklentinin bu şartlar altında zor olarak görülmesi, farklı bir ortam, farklı bir süreç, farklı bir anlayışın oluşması sürecinde beklentinin ortaya çıkacağı öne çıkmaktadır.

Kendisi haricinde diğer taraflardan beklentisi olmayan EE13'e göre;

Yurt dışına çıkmak istiyorum. Çocukluk arkadaşlarımın hepsi gitti, bana da dediler. Askerlik ve çocukluk arkadaşlarımın hepsi samimi olduklarım, yurt dışına gitti ben gidemedim. Küçükken komşumuz vardı Belçika'ya götüreceğim seni diyordu. Bu bir rastlantımı çevrendekilerin hepsi yurt dışına gidiyor, ben gidemiyorum, bunlar hep bir rastlantı mı, bunlar beni çok büyük etkiledi. Toplumdan bir beklentim yok. Devlettten bir destek ihtiyacım yok, devlet bir şey yapmaz. Burada ayda yüz lira para veriyorlar, onunla yaşayacan mı, geberecen mi? Eskidendi hükümlü kadrosu, şimdi almıyorlar. Bizde sabıkalıyız, zamanında cahillik etmişiz, zamanında işlemişiz, her zaman öyle gideceğiz diye bir şey yok.

Birey küçük yaşlarda aile içinde sürekli çatışma yaşamış ve aile sevgisinden yoksun olarak bir hayat geçirmiştir. Sürekli olarak da aile içinde şiddete maruz kalmıştır. Bireyin ailesinde sevgi yoksunluğu yaşaması umutlarını yakın çevresindeki arkadaşlarıyla kurmasına sebep olmuştur. Evde uğradığı şiddetten kaçan birey sokak hayatında suça karışmış ve iş bulamamaktan şikâyetçidir. Devlettten bir talebi olmadığını belirtmesine rağmen damgalanmadan yakınmakta ve çalışma yönünde destek sağlanmasını üstü örtülü ifade etmektedir. Birey an itibariyle psikolojik destek ve mesleki rehabilitasyon süreçleriyle topluma yeniden kazandırılabilir. Ancak, kaldığı yerde barınma ve gıda ihtiyacının haricinde rehabilitasyona yönelik destekleyici bir mekanizmanın olmaması bireyin ümidini yitirmesine ve kendisini yalnız hissetmesine neden olmaktadır. Bireylerin kendilerinden bir beklenti içinde olmamaları aynı zamanda diğer soruda güçsüzlüğe atfedilen dışlanma, yetersiz kaynaklarla da ilgilidir.

Kendisinden ve merkezi idareden bir beklentisi olmayan EE12'ye göre;

Kendimden beklentim yok. Şu ana kadar yapabileceğim bir şeyi yaptım. Kendimle barışığım, bana yeterli olan şeyi biliyorum. Çok fazla beklentim yok. Ben 10 bin lirayla da mutlu olurum, 10 lirayla da mutluyum. Aradaki rakam benim mutluluğumu etkilemez. Yakın çevremden hiçbir zaman, yakınındaki insanlar yanında oldukları zaman değer bilmemezlik edipte yakından uzaklaştıkları zaman değere bindirmesinler, kıymetini bilsinler, saygı ve sevgi gösterebilirler. Her şeyden önemlisi vatan, gerisi boştur. Toplumdan beklentim yok. Bu toplum zaman zaman sapıttığı haller oluyor. Çevremizden görüyoruz, adap olarak bel altına indiği için. Temel kültür olması lazım, cahil bir insanı kandırırsın, cebine 50-100 TL verirsen kandırırsın. Ama kültürlü olan, vatanını milletini seven insanı kandıramazsın. Ailesini, namusunu seven insanı kandıramazsın. Ağaç nasıl yaşken eğilir. O insan da belli bir kültürel aktarımı yapıldığı zaman toplumdaki gerekli saygı ve sevgi olur. Bunun esas sebebi internet ve televizyon. Benim devletten hiçbir beklentim yok, ben aciz değilim ki, devletin benden beklentisi olsun.

15 Temmuz gecesi vatan nöbetlerine katılmak amacıyla, uzun süre işine gitmediği için işsiz kalan birey, toplum için kendisini feda etmiştir. Mutluluğu maddi kaynaklarda değil, vefada gören birey, toplumun değerleri üzerine yatırımın yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bireyin çalışma güç ve kabiliyetinde olmasına rağmen, işsiz olması, aile bireylerinde sağlık sorunları olması nedeniyle ailesini memleketine göndermesi, kendisinin Umut Çocukları Derneği'nde kalmasına sebep olmuştur. Birey kendisini *"tatil modundayım"* diyerek teselli etmektedir. Bireyin düzenli bir hayata geçebilmesi için psikolojik desteğe ve işe ihtiyacı

bulunmaktadır. Belirtilen bağlamda bulunduğu yerde destek alacağı bir süreç işlememektedir.

Kendisinden beklentiler arasında iyi bir insan olmak ifadesini kullanan EE7'ye göre;

Şu saatten sonra kendimden beklentim bu tür yerlere daha fazla nasıl katkıda bulunabilirim. Burada kalsam da, buradan gitsem de, buraya gücüm nispetinde her türlü katkıyı sağlamak isterim. Buranın havası çok farklı, Bir yandan üzüntü duyuyorum. Diğer yandan çok şükür diyorum. Karlı havalarda 600 kişilik yemek dağıttım, Taksim Gezi Parkı'nda, ondan sonra çok şükür iyi ki buradayım, dedim.

Yakın çevremden kimseyle görüşmüyorum, kimseden bir şey beklemiyorum, kimse de benim burada olduğumu bilmiyor. Duyarlı vatandaşların azınlıkta olduğunu düşünüyorum. Sizin lütfetmeniz bizi duygulandırdı. Gelip burada bizimle tebessüm etmeleri bir bardak çayı paylaşmaları bizi mutlu eder.

Merkezi idare bu tür yerlere daha fazla destek sağlamalı. Bazı prosedürleri daha kolaylaştırmalı, burası, kimseye ayırım yapmadan, herkese kucak açan bir yer. Bir buradan yemek almak için ta tophaneye gidiyoruz. Biz zaten imkânları kısıtlı insanlarız. Mesela, burada Güngören belediyesi var, belediye burada kalan insanların yemeğini verebilir.

Birey evsizlik sürecinde ve Şefkat-Der'in barınağında kalmaktadır. Burada kaldığı süreç içinde kendisinden daha kötü durumda bulunan bireylere yardımcı olmak, sokakta kalan evsiz bireylere yemek dağıtmak için kendisini şartlandırmıştır. Bu davranış evsiz bireylerin çevresine zararlı olduğu, tehlikeli olduğu ön yargısını yanlışlayan bir durumdur. Birey yaptığı yardımlarla mutluluğu yaşayan bir şahsiyettir. Evsiz birey yakın çevresiyle yaşamış oldukları sıkıntılar ve çocuklarının dışlanması üzerine evsiz kalmıştır. Bu durumdan dolayı da kimseye evsiz olduğunu söylememiştir, yakın çevresine karşı dargın olduğundan bir beklenti içine de girmemektedir. Toplumun evsiz bireyleri yalnız bıraktığını, evsizlik konusunda toplumun evsizlere yeterince duyarlı olmadığını belirtmektedir. Bu durum iki farklı süreçten yaşanabilir. Birincisi evsiz bireylerin yaşamış olduğu sıkıntıların diğer bireyler tarafından bilinmemesi veya evsizlere yönelik ön yargıların toplumda yaşayan bireylerin yardım yapma düşüncesini engellemesidir. Her iki durumda da toplumun bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Toplumdan beklentiler arasında en fazla dışlanma kavramı öne çıkarken bu kavramın içine dâhil edilebilecek ön yargıların ortadan kaldırılması, toplumun bilinçlenmesine, duyarlı hale getirilmesine yönelik talepleri de eklenebilir. Belirtilen bağlamda “dışlanma” teması altında ön yargılar, toplumsal bilinç, duyarlılık gibi alt temalar ortaya çıkmaktadır.

Dışlanma konusunda EE2'nin görüşleri;

Kendimden beklentim hastalıklarım geçerse, bir iş gücü sahibi olursam, tekrar belki bir evim olur, annem de sıkıntı çekiyor. Babam, annemi 2014 yılında dövdü, o da kız kardeşlerimin yanında kalıyor. Annemle ve çocuklarımla beraber kalmak istiyorum. Yakın çevremden, şu an onlarda gidip, kalamıyorum, maddi talepte bulunamıyorum, çünkü onların da durumu iyi değil. Merkezi sistemden, evsizlere biraz daha fazla sahip çıkması, ben belediyeye gittim yer yok dediler, kışın oluyor dediler, meslek sahibi yapsalar, barınacak yer verseler iyi olur. Toplumdan beklentim biraz sahip çıksınlar, biraz insanların derinine insinler, dışlasınlar. Ben de evsiz değildim, benimde durumum iyiydi, benim bu duruma düşeceğim aklımın ucuna gelmezdi. Sakat olmak gibi mesela kapıdan çıkıyorsun kaza geçiriyorsun, ayakların kopuyor, onun gibi bir şey. Herkesin başına her şey gelebilir her zaman.

Birey evsizliği hayatın her döneminde deneyimlenebileceğini, o yüzden de toplumun evsiz bireylere empatik iletişim kanallarını kullanarak yaklaşması gerektiğini belirtmektedir. Bireyler evsizlik sürecinde yalnızlaşmaktadır. Bu süreçte evsiz bireyleri ayakta tutan

barınma merkezlerindeki dostluklarıdır. Toplumun bu bireyleri sahiplenmeleri onların kendilerini suçlu, işe yaramaz hissetmelerini engelleyen bir etki oluşturmaktadır. Toplumdan evsiz bireyleri kendi kaderlerine terk etmemeleri istenmektedir.

EE3'e göre;

...Beni görsünler konuşayım, deşarj olayım. Bizde insanız. Bizde çalışıyorduk bir zamanlar. Gelsinler bizimle konuşsunlar. Toplum dışı kalmışız. Hırsızlık yapmadık, çalmadık. Biz engelli insanlarız. Toplum bizi dışlıyor. Beni emekli etmediler. Ben ne yapayım. Beni vatandaşlıktan çıkarın o zaman. Bizi güçsüz bitik gibi görüyorlar.

Diğer birey gibi bu birey de sosyal ihtiyaçlarının giderilmemesinden dolayı mustarıptır. Toplumun diğer bireyleriyle iletişime geçmek, konuşmak, sıkıntılarını anlatmak istemektedir. Burada yaşanan toplum dışlanması, terk edilmişlik duygusundan meydana gelmektedir. Barınma merkezi adı altında, dükkândan bozma bir yerde, 10-15 kişinin sağlıksız şartlarda, kısıtlı imkânlarla, kışın soğğundan korunmak amacıyla buraya toplanmaları terk edilmişlik, dışlanmışlık duygusuna sebep olmaktadır. Toplumda hizmet veren diğer sosyal yardım ve hizmet kurumlarının, bireylere yeterince destek vermemeleri, bu durumu daha da artırmaktadır. Belediyelerin ilgili birimlerinin personellerinin evsiz bireyleri ziyaret etmeleri, onların gönül dünyalarına ait duygularının açığa çıkarılmasına yönelik desteklerin verilmesi, sağlık personellerinin bu tür yerlerde önleyici, tedavi edici, rehabilite edici mesleki uygulamalar çerçevesinde alanda hizmet sunması gerekmektedir. Belirtilen hizmetlerin eksikliği, bu kişilerin dışlanmışlık duygularına kapılmalarına sebep olmaktadır. Mülakat yapılan evsiz bireylerin hepsi de mülakatın kendileri için çok iyi geldiğini belirtmişlerdir. Kendilerinin dinlenilmeye ihtiyaçlarının olduğunu belirtmektedirler, deneyimlemiş oldukları stresli günleri paylaşacakları yakın bağ kuracak bireylere ihtiyaç duymaktadırlar.

Kendim iyileşmek için her türlü çabayı sarf ediyorum. Toplumun biraz daha bilinçlendirilmesi gerekiyor. Özellikle şarapçılık ve dilencilikle karşılaştırılıyor. Toplumun bilinçlendirilmesi gerekir. Yetkililerden beklentim Türkiye'de somut olarak şurası evsizlere aittir diyebileceğimiz bir kamu kurumu yok. Medyaya malzeme olmamak için kışın spor salonu açıyorlar.

Birey toplumun evsizlere yönelik ön yargılı, etiketleyici tutumundan rahatsızlık duymaktadır. Evsiz bireylere ve evsizlik hizmetlerine kültürel bakış evsizlik olgusu çerçevesinde yapılacak hizmet uygulamalarının da yönünü belirlemesi açısından önemlidir. Evsizlik konusunda toplumsal farkındalığın artırılması, duyarlı vatandaşların bu alanda gönüllü katılımlara destek vermesi için çalışmaların başlatılması evsiz bireylere ait kültürel bakış düzeyinde bir ekosistemin oluşturulması için önemli görölmektedir. Mevcut STK'lara ait evsiz barınaklarının nitelik ve nicelik olarak yetersiz olması, kamu eliyle işletilecek bir evsizler evini zorunlu hale getirmektedir. Evsizler konusunda kaygının insan onuru⁴⁹ ekseninde olması gerekirken hizmetlerin başka kaygılarla şekillendirildiği belirtilmektedir.

⁴⁹Kuçuradi'nin felsefe problemi olarak gördüğü değer problemini burada evsiz bireylere bakış açısını yansıtmaları bakımından verilmesi uygun görölmüştür. Günümüzde insana ve insan kaynaklı sorunlara genellikle gnosiolojik bir yönelim hâkimdir. Belirtilen bağlamda değerlendirme problemi, insan gerçekliğini bir açıklama veya anlamlandırma problemi düzeyinde değerlendirilmemekte siyasal erkler çoğu zaman günlük hayat gerçeklikleri bağlamında, dezavantajlı grupların da o toplum içinde yaşayan bireyler olarak değil ayrı bir kampta bulunan varlıklarıymış gibi bu bireylerin sorunlarına seyirci kalmaktadırlar. Bu durum

Merkezi idareden en fazla beklenti sırasıyla barınma, meslek, sağlık ve evsiz barınaklarının desteklenmesidir. Bu bireylere göre;

Merkezi sistemden evsizlere biraz daha fazla sahip çıkması, ben belediyeye gittim yer yok dediler, kışın oluyor dediler, meslek sahibi yapsalar, barınacak yer verseler iyi olur.

Yetkililerden beklentim, Türkiye’de somut olarak şurası evsizlere aittir, diyebileceğimiz bir kamu kurumu yok.

Merkezi idareler bu türden yerleri biraz daha güçlendirsın. Buraların kurumsal kimlik kazanmasını sağlaması gerekir.

Devletin elindeki imkânlar, evsizler sorununu çözecek düzeyde. Her şeyden önce evsizlik sorunu dediğimizde, sağlık, barınma bunlar çözülür. Her belediyenin atıl durumda olan yerleri var. Her vilayette bir tane bu yerlerden açılrsa 82 barınma merkezi olur. İstanbul’da ilçe ve il belediyeleri açmış olsa, sorun ortadan kalkar. Büyükşehir belediyesinin çok imkânı var. Barınak değil sadece, genç kesim var. Bu kesimin önce varsa psikolojik tedavisi, sonra mesleği yoksa meslek edindirebilirler, belediyelerin meslek edindirme kurs merkezleri kanalıyla ve dolayısıyla yoksul ailelere kira yardımı yapıyorlar belli bir süre kira yardımı yaparak mesleğini edindirdikten sonra verimsiz olan ve üretken olmayan insanlara tekrar verimli hale getirerek kişiliğini kazandırabilirsiniz. Sürekli hale getirirseniz asalaklaştırırsınız. İlk süreçte yardım. Ve normal insan kimliğini vermiş olabilirsiniz.

Merkezi idareden, kışın 1000 kişiyi 2000 kişiyi yatırıyor, sonra orası dolarsa otellerde kalıyorlar. Bunun haricinde yazın hava şartları iyi olduğu için sıkıntı yok, ama soğukun haricinde bu insanların yazında kalabileceği yerler olması gerekiyor. Çok psikopati var, serserisi var, devlet ne yapsın bunlara diyeceksin ama bu insanların rehabilitasyonu yok, işi yok. İBB Tophane’de ve Dolapdere’de çorba veriyor. Onun haricinde Beyoğlu’nda yok, bizim gibi dernekler ve cami var, Arap Cami var, her Cuma yemek verir, Eyüp Sultan’da her gün yemek verir. Adam öylen Dolapdere’de 12’ de yemeğini yiyor. Akşam yemekleri saat 9’da, akşam yemeğini biz veriyoruz. Bir iki dernek daha var.

Bireyler evsiz kaldıkları süreçte en fazla barınabilecekleri bir yer olmadığından dolayı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bireylerin talepleri de bu yöndedir. Bireyler zorlu dönemlerinde devletten barınma konusunda muhatap olacak, belediyenin kışın spor salonu hizmeti haricinde, sürdürülebilir bir hizmetin yokluğundan dolayı mağdur olmaktadır. Evsiz bireylerin özellikle hastaneleri, parkları, köprü altlarını, metruk binaları, barakaları mesken olarak tutmaları bu eksikliğin bir sonucudur. İnsan onura yakışır bir hayat her sosyal hukuk devletinin vatandaşlarına sunduğu sorumluluğudur. Bu sorumluluk sosyal hukuk devletlerinin de bir hak olmasına rağmen Türkiye’de evsizler devletin kendilerine bu hakkı vermesini talep etmektedirler.

Mevcut barınma merkezlerinin sınırlı sayıda ve fiziksel şartlarının yetersiz olması, meslek personellerinin, görevli olarak gönüllü katılımlar bağlamında, sayılarının yetersizliği, barınmaya odaklanılması, bireylerin hayatında değişim oluşturmada yetersiz kalınması evsiz bireyler tarafından bu yerlerin desteklenmesi gerektiğini ortaya çıkaran sebepler arasında gösterilmektedir. Bireyler bir şekilde sokağın tehlikeli ve bir o kadarda acımasız olan yüzünden, başlarını sokabileceği barınma merkezlerinde kalabileceği bir yer bulma şansı yakalamışlardır. Bu bireylerin hepsi de toplumda kendilerini yeniden ifade edebilmelerinin yollarını aramaktadır. Psikolojik destek, mesleki rehabilitasyon, sağlık konusunda destek bireylerin yeniden toplumla bağlarının kurulmasında etkili faktörlerdir.

anlamlandırma sürecini, insan gerçekliğinin sahip olduğu değer ve manayı gösterne çabası değil, çeşitli nomlara göre değerlendirmek anlamına gelmektedir. Bu durum insana bu normlar bağlamında değer biçmek anlamına gelmektedir (Kuçuradi, .1971: 101). Kurumların sınırlı, kısır düzenlemeleri de evsiz bireylere evsiz bireyin anlam dünyasından değil de, insan onurunu değil de, kurumların kısıtlı kaynakları bağlamında, kurumu merkeze alarak yapılan değerlendirmeler bağlamında değer biçme işlevini ortaya koymaktadır.

Barınma merkezleri bu yerlerin sunulmasında fırsat mekânlarıdır. Ancak, bu yerlerin yetersizlikleri merkezi idare tarafından desteklenmesi gereğini evsizler gözüyle ortaya koymaktadır.

Bakım ve rehabilitasyon merkezlerindeki, devletin özel işletmelere verdiği bakım ücreti desteği, uygulamaları gibi, merkezi idare özellikle bu konuda mevcut STK'ların proje tabanlı desteklenmesine katkı sağlamalı, evsizlere yönelik hizmetlerin özel sektör aracılığıyla da verilmesini teşvik ederek, buralarda kalan bireylerin ücret konusunda desteklenmesini sağlamalıdır. Türkiye'de evsizlik olgusu sosyal bir sorun olarak görülmemektedir. Bu sorun insan hakları sorunudur ve özellikle İstanbul gibi büyükşehirlerde, kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gereken, en önemli sosyal meseleler arasındadır. Evsiz bireylerin her türlü tehlikeyle karşı karşıya gelmeleri, suçla karışma olasılıklarının bulunması, çetelerin kurbanı olmaları, hırsızlık ve gaspa uğramaları, şehrin hem güvenliğini tehlikeye atmaktadır hem de bir insanlık sorununun medeniyetlerin beşiğinde yaşanmasına, gün be gün artarak devam etmesine, neden olmaktadır.

3.6.1.6. Hizmetler, taleplerdeki değişimler, beklentiler

Evsizlere sunulan hizmetlerle ve hizmetlerden yararlanma süreçlerindeki taleplerle ilgili görüşlerin elde edilmesine yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorular içerikleri bakımından birbirlerine benzer sorulardır. Soruların bu şekilde sorulmasının amacı hizmetlerle ilgili ayrıntılı bilgiler elde edilmesi ve bireylerin bu hizmetlerden beklentilerinin açığa çıkarılmasıdır. Her bir soru diğer soruya verilen cevapların güvenilirliğini artıran sorular niteliğindedir. Ayrıca bu sorular araştırmanın araştırma sorusu olan “Evsizlere yönelik sosyal destek düzeyi nasıldır?” ve araştırmanın hipotezi olan “Evsizlere yönelik farklı düzeylerde hizmet sunumları, evsizliğin azaltılmasında en etkili yoldur.”, görüşünü ispatlamaya yöneliktir.

10. soruda; *“Barınma hizmetlerinden yararlanmaya başladığınızda talepleriniz nelerdi?”*,

11. Soruda; *“Hizmetlerden yararlanmaya başladığınızda taleplerde bir değişme oldu mu?”*,

12. Soruda; *“Evsizlik sürecinde hangi hizmetler sağlanmaktadır?”*,

13. Soruda; *“Hangi hizmetlerin sağlanmasını istersiniz?”*,

Tablo 25: Evsizlik Hizmetleri ve Beklentiler

Evsiz Bireyler	Hangi hizmetler sağlanmaktadır?	Hangi hizmetlerin sağlanmasını istersiniz?	Barınma evinde kalırken talepleriniz nelerdir?	Taleplerinizde bir değişme oldu mu?
EG1	Kıyafet, erzak, barınma	Barınma yerinde büyükler daha anlayışlı olmalı	Talebim yok	Çevre düzenlemesi
EG2	Giyinme, barınma, giyecek, para yardımı	Barınma, istihdam, giyecek	Güvenlik, oda	Para yardımının artırılması, barınma yerlerinin iyileştirilmesi, istihdam
EK1	Barınma, yiyecek, harçlık	Talebim yok	Kalacak yer	Talebim yok
EK2	Barınma, yiyecek,	Bebekli aileler için şartlar iyileştirilmeli	Sıcak bir yer, barınma ortamı	Ev eşyası eksik, biraz para verseler iyi olur, özel ihtiyaçlar
EK3	Para, çorba, duş, giysi	İş, ev, dışlamasınlar	Para, barınak, yemek	Ev, iş
EK4	Para	X	X	X
EE1	X	X	X	X
EE2	Yatacak yer, yemek, televizyon, bahçe, sohbet	İş	Yatacak bir yer, yemek	Olmadı
EE3	Barınma, gıda, para	Belediye yemek getirsin, insanlar, diğer kurumlar bizi sorsun	Çamaşır, yiyecek, yemek	Değişme olmadı, yeterli destek sağlansın
EE4	Barınma, yemek, banyo, çamaşır	Sosyal ilişki içinde olmak	Sokakta kalmamak, aç kalmamak	Gayet iyi
EE5	Barınma, gıda, giysi	Barınma, rehabilitasyon, meslek edindirme kursu	Barınma, kendim kursa gittim, kendim tedavi oldum	Psikolojik destek, sosyalleşme, el becerileri kursuna gittim
EE6	Camide kalıyor	X	X	X
EE7	Barınma, gıda, hijyen, yardımlaşma	Şartlar iyileştirilmeli	Gıda, barınma, uyum içindeyiz	Olmadı
EE8	Barınma, dinlenme, hijyen, gıda, maddi destek	Meslek, aile bağlarının kurulmasına yönelik çalışmalar	Barınma, gıda, depresyon tedavisi aldım	Merkezi idare ve toplum evsizleri desteklemeli
EE9	Televizyon, banyo, gıda	Belediye, üniversite, gönüllü desteği, sağlık hizmeti, bizi sorsunlar	Barınma, çorba	Desteklenmesi lazım, bu şartlarda değişme olmaz
EE10	Barınma, yemek, elbise, gönüllü desteği	Çalışma izni, vatandaşlık, sigorta, ayrımcılık var	Dışlanmak istemiyorum, vatandaşlık	Yok
EE11	Barınma, nakit	Talebim yok	Gıda, barınma	Yok
EE12	Barınma, gıda	Kendimizi değerlendirebilecek şeyler	Yok	Yok
EK13	Yemek, barınma	Para, iş	Yok	Yok

Evsizlerin vermiş oldukları bilgiler doğrultusunda, sağlanan hizmetlerin barınma, erzak, kıyafet, hijyen, arkadaşlar arası yardımlaşma ve cüzi miktarda para olduğu görülmektedir. Verilen hizmetler ile vatandaşın istediği hizmetler arasındaki farklılıkların ise istihdam, ev,

dışlanmanın önlenmesi, diğer kurumların desteklerinin sağlanması, fiziksel şartların iyileştirilmesi, rehabilitasyon, meslek edindirme kursu, aile bağlarının kurulmasına yönelik çalışmalar olarak belirlendiği görülmektedir. Sağlanan hizmetlerin bireylerin fiziksel ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılama düzeyinde örgütlendiği, bunun yanı sıra vatandaşların ilk olarak talep edilen hizmetler bağlamında ihtiyaçlarının giderildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu durum barınma merkezlerinde kalanlar için geçerlidir. Barınma merkezlerinin kapasitesinin sınırlı olması nedeniyle birçok evsiz birey kışa sokakta veya toplu spor salonlarından dönüştürülen kamplarda geçirmek zorunda kalmaktadır. Daha önce toplu kamplarda kalan bireyler ise bu yerin imkânlarının ve güvenlik eksikliklerinin olması nedeniyle şartlarının daha kötü olduğu yönünde ifadelerine çalışma kapsamında yer verilmişti.

Hangi hizmetlerin sağlanmasına yönelik ifadeler ile taleplerde meydana gelen değişimler arasında da bir anlamlılık vardır. Taleplerde meydana gelen değişiklikler arasında maddi imkânların artırılması, barınma imkânlarının iyileştirilmesi, istihdam hizmetlerinin sağlanması, özel ihtiyaçların giderilmesi, eve yerleştirme imkânlarının oluşturulması, psikolojik desteğin verilmesi gibi talep değişikliklerinin olduğu görülmektedir. Bireyler ayrıca, sosyalleşmeye ve el becerilerine yönelik etkinliklerin yapılması, merkezi idare ile toplumun barınma merkezlerini desteklemesi, kendi yeteneklerini değerlendirebilecekleri uğraşların olması, dışlanmanın önlenmesi, sağlık hizmetlerinin verilmesi, üniversite ve gönüllü desteğinin sağlanması gerektiği yönünde görüşlerini açıklamışlardır.

Bireylerin talepleriniz nelerdi sorusuna verdiği cevaplar kapsamında EG2'nin ifadesine göre;

Toplu barınma yerleri var. 500-600 kişiyi alırlar bir yere, hapsederler. İçerisi de spor salonudur. Metin Oktay tesislerinde var. Oraya gittiğinde biri seni karşılar. Kim nasıl düşünmüşse bilmiyorum. Bir sabun ve havlu verir. Duştan çıkarsın, birisi sana bir poğaça verir, sonra karşında yüzlerce yatak. Yanındaki adam tecavüzcü müdür bilmiyoruz, iğne sokar bayıltır, zehirler bilmiyoruz. Ben karşılaşmışım, adam tuvalette uyuşturucu içiyordu. Ben şimdi öyle bir yerde nasıl kalayım ki. Devletin kurumu bi de orası, nasıl güveneyim ki. Diyorlar ki devletin toplu kalma yerleri var, niye kalmıyorsunuz diye ama gerçekten öyle bir yer olsa güvenli bir yer kalırız. Kim bedavadan kalmak istemez... Elektrik, su bedava, sonra kalkar sabah işime giderim. Ama böyle bir ortam yok. Talebim kendime ya da 3-4 kişiye ayrılmış bir oda, o odada işimizi gücümüzü devam ettirir, bir şekilde veya kendimizi toparlayana kadar orada kalmak ve kendimizi toparladıktan sonra Allah razı olsun deyip gitmekti.

Bireyin talepleri değerlendirildiğinde, Batıda da önemli bir tartışma konusu olan Hausing First Modeli ile basamak modelindeki ayrımlaştırmada, birey kendisi için öncelikle ev⁵⁰

⁵⁰ ABD'de yerel düzeyde evsizliği sonlandırmak için yapılan çalışmalarda öncelikle ev modeli üzerinde durulmakta ve bu modelin üstünlükleri vurgulanmaktadır. Öncelikle ev modelinin bireyin karmaşık ihtiyaçları vurgulandığında en verimli yaklaşım olduğu, bu modelin hedefine ulaşabilmesi için de hizmetlerin bireylerin özelliklerine göre uyarlanması, evsiz bireylerin kalıcı konutlara çıkmasının hedeflenmesi gerekmektedir. Ayrıca öncelikli ev modelini destekleyecek uygulamaların da bulunması gerektiği açıklanmaktadır. Bu uygulamalar arasında madde kullanımını azaltmak için özelliği oluşturulmuş evlerin olması gerektiği belirtilmektedir. Bireylerin de katkısının sağlanarak düşük kredi faizi oranlarıyla ev sahibi olabilmelerinin sağlanması, cezaevi deneyimi olan evsiz bireylerin karşılaştıkları engellerin azaltılması, evsiz bireylerin yasal süreçlerden daha aktif yararlanmaları için yasal süreçlerin iyileştirilmesi gerektiği, barınaklar, sosyal yardımlar, hastane ve güvenlik birimleri arasında sıkı bir ilişkinin olması gerektiği vurgulanmaktadır (www.usich.gov). Tüm bu uygulamaların temelinde hedef bireyin ev ortamında desteklenmesi ve daha sonraki aşamada bireylerin bağımsız konutlara taşınmasının sağlanmasıdır.

modeli olan Hausing First Modeli'ni hayatının düzene girmesi için gerekli olan bir etken olarak görmektedir. Ev ortamında hayata tutunabilecek düzeni sağlayıncaya kadar verilecek olan destekten sonra kendi düzenini belirtebileceğini belirtmektedir.

EE8'e göre; *"...hem kendim için hem de benim durumumda olan bireyler için gerek idareyle gerek değişik yerlerin bu konuya daha fazla eğilmeleri, bu fertlerde toplumun birer ferdi, bu insanlara daha fazla destek sağlanması gerekir"*.

Görüşmelerde bireyler genellikle barınma yerlerinin yeterli destekten mahrum olduklarını belirtmektedirler. Barınma merkezlerine kalan bireyler, kendilerine yönelik sağlık, psikolojik destek, sosyalleşme ve kendi potansiyellerini değerlendirebilecekleri çalışmaların olmasını istemekteler ve barınma merkezlerinin bu destekleri sağlayabilecek kaynaklardan yoksun olması, burada kalan bireylerin kendi kaderlerine terkedildikleri, dışlandıkları algısının oluşmasına sebep olmaktadır. Belirtilen nedenlerle belediyelerin ve diğer kamu kurumlarının barınma yerlerinin desteklenmesi hususunda ki taleplerinin değerlendirilmeye alınmasını istemektedirler.

EE5'e göre;

Değişme oluyor. Evsiz kaldığınızda tek sorunu gıda, para ve barınmada görüyorsunuz, psikolojinizi çok düşünmüyorsunuz o zaman. Evsizlerin genelinde psikoloji bozukluğu daha sonra oluyor. Evsizlik sürecinde her şeyinizi kaybediyorsunuz ve toplumdan uzaklaşıyorsunuz. Sosyalleşme, el becerilerine gitmek gibi ihtiyaçlarını karşılamak için İSMEK'e gittim. Diksiyon ve drama kursuna gittim.

Bireylerin psikolojilerinin bozuk olmasına rağmen, evsizliğin ilk dönemlerinde, özellikle sokakta geçirilen süre içinde, daha çok fiziksel ihtiyaçlara odaklanıldığı, psikolojik desteğin bu ihtiyaçların giderildikten sonra bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu merkezlerde bu türden sınırlı sayıda psikolojik destek uygulamalarının olmasına rağmen, mevcut durumda farklı destek mekanizmalarından mahrum olmaları, bu bireylerin ancak, kendi imkânlarıyla hizmetlere ulaşabilmelerini zorunlu kılmaktadır. Yapılan doğal gözlemlerde ise evsiz bireylerin büyük bir çoğunluğu kendi imkânlarıyla destek mekanizmalarından yararlanma hususunda yetersizdir. Bu yetersizlikler arasında, dış görünüm, hijyen, sağlık, devamlılık, pasiflik, küskünlük, dışlanmışlık, iletişim problemleri, duygu durum bozuklukları gibi sebepler bulunmaktadır. Belirtilen nedenle öncelikle sosyal hizmetlerin de özellikle üzerinde durduğu, müdahalelerde ilk basamak noktası olan bireyin bulunduğu yerden mesleki müdahaleye başlamak, birey-çevre etkileşiminin sağlanmasında etkili uygulamaların ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır.

EE9'a göre; *Değişme yok. Dediğim gibi bizim şu an ki arzumuz başımızı sokabileceğimiz mekân, sıcak çorba, ben biraz 3-5 günde olsa kendi aldığım paranın yarısını burada arkadaşlarla paylaşıyorum.*

Bireyler her türlü kaynak eksikliklerine rağmen, derneğin sunmuş olduğu mütevazı yardımlara kanaat etmektedir. Aynı zamanda içlerinde çalışabilecek durumda olan evsiz bireylerin, düzenli olmayan çalışmalarından elde ettikleri parayı, dernek arkadaşlarının ihtiyaçlarının karşılanması hususunda destek birliği oluşturdukları görülmektedir.

Bireylerden çeşitli sebeplerle barınma merkezine yerleşemeyenler ve arkadaş desteğinden mahrum olanların görüşleri arasında da önemli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu görüşlerden birine göre;

Taleplerim hala aynı. Hizmetlerden de yararlandığım söylenemez. Yapılan nakit yardımı ve barınma yardımı bence bu ülkeye yakışır bir uygulama değil. Çünkü bu ülkeye dışarıdan gelmiş birçok insana devlet maaş veriyor ve hemen barınmasını sağlıyor. Ben bugün 25 yaşımdayım. Belki akşam hırsızlık yapacağım, cebimde para yok. Gelmişim, kalacak yardım parası istiyorum. Sana yardım yapmışız diyorlar, geri gönderiyorlar. Ben T.C. vatandaşı olduğum için bazen kimliğimi çıkarmaya utanıyorum. Suriyelisi gelmiş dükkân açmış, günde 600-700 lira kazanıyor. Vergi vermiyor. Ben bu ülkenin vatandaşayım sokaklarda yaşıyorum ve hala sokaklarda yaşıyorum. Hiçbir beklentimin karşılandığı söylenemez. Beklenti dediğimiz şey hayatımızın kurtulması, bir işe girmek. Bize bir iş vereceksin. Her halimle beni kabul edeceksin ve sonra ben sana kapı açtım bundan sonrası senin benim başka yapabileceğim bir şey yok demeli bence devlet.

Evsiz gencin barınma ortamından uzak metruk bir binada kalması, suça karışması nedeniyle iş yerlerinde sabıkalı olduğu için, iş verilmemesi, yetersiz maddi desteklerin olması bireyin hayatının düzene girmesini engellemektedir. Evsiz birey yetiştirme yurdunda kalmış, sonrasında ise topluma uyum programlarındaki eksikliklerden dolayı evsizlik sürecini kronik olarak deneyimlemek zorunda kalmıştır. *“Bir kademe daha üstte çıkarılması gerekiyor hizmetlerin. Şartlar iyileştirilmeli. Yatağımız, ranzamız kullanılamayacak durumda..”*.

Evsiz barınaklarının özellikle dükkândan dönüştürülen yerler olması, fiziksel imkânlarının yetersiz olması, başka kurumlardan bu yerlere yeterli desteğin sağlanamaması, gönüllü katılımcılığının ve hayırsever uygulamalarının kısıtlı olması nedeniyle evsiz bireyler tarafından hizmetlerin yetersiz olarak değerlendirilmesine sebep olmaktadır.

Barınma evine geldikten sonra hayatında meydana gelen değişimlere yönelik açıklamalara yer veren bir diğer bireye göre;

Kafamı sokabileceğim, açlığımı ve çeşitli günlük ihtiyaçlarımı karşılayacağım bir yer burası, kötü hava şartlarından korunabiliyorum. Uzun zamandır tekrar günlük ihtiyaçlarımı yapabilecek düzeye geldim. Bunun dışında depresyon tedavisi aldım ve bu süreçte günlük ihtiyaçlarımı karşılamada faydalı oldu.

Birey barınma merkezindeki hizmetleri, sokakta kaldığı günlere göre, günlük ihtiyaçlarının karşılandığı bir yer olarak görmektedir. Burada kalan bireylerden özellikle haftanın belirli günlerinde bazı işlerle uğraşanların barınma merkezlerinin imkânlarını fırsata dönüştürme hususunda girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Birey tiyatro oyuncusudur. Mesleğinde bir yerlere gelmek istemektedir. Kendisine göre belirlediği hedefler vardır. Hedeflerini gerçekleştirebilmek için hayata sıkı sıkıya sarılmaktadır. Barınma merkezinin hizmetlerini fırsata dönüştürme düzeyi, daha çok bireylerin mevcut durumdan kurtulmak istemelerine yönelik güçlerinin olup olmamasına ve bir mesleğe sahip olup olmamasına göre değişmektedir. Özellikle bir mesleğe sahip olanların ifadelerinde *“her zaman burada kalacak durumda değiliz”*, gibi ifadelerle sık rastlanmakta ve bu bireyler barınma merkezlerinde kaldıkları süreç içinde kendilerinde görmüş oldukları sağlık, kişisel gelişim, psikolojik destek, gibi hizmetlere bireysel yönelimleriyle ulaşabilmektedir. Bireylerin hayattan beklentileri onların hayata bağlanmalarına yön veren en önemli basamak olarak ortaya çıkmaktadır.

Şefkat-Der karşılıyor bizim ihtiyaçlarımızı. Şartlar yetersiz ancak evsiz kalan bireyler için iyi bir başlangıç olabilir. İhtiyaçlarımı giderdi benim. Tedavi sürecine girdim. Alkol kullanıyordum. Dernekte kaldığım süreçte kursa gittim, alkolü bıraktım. Psikolojik destek hariç diğer ihtiyaçlarımı karşıladım.

Fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması düzeyinde hayatından memnun olan birey, bu hizmetlerin kendi hayatında değişimin başlamasında etkili bir dönüm noktası olarak görmektedir. Bireyin alkol bağımlılığı ve depresyon tedavisi görmesi, kendi imkânlarıyla yaptığı süreçler olmasına karşın, derneğin sunduğu imkânların bireyi belirli düzeyde güçlendirmesi onun farklı hizmetlere ulaşabilmesinin zeminini oluşturması bakımından önemlidir. *“Her şeyden önce barınma, rehabilitasyon, geçerli bir mesleği yoksa meslek edindirme kursu gerekir. Bundan sonra kendi başının çaresine bakar”*.

Barınma evlerinin evsiz bireyin hayatında hayati öneme sahip olduğu katılımcıların bildirdikleri görüşmeler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bireyler eğer bir mesleğe sahip ise buradaki imkânları yeterli olarak değerlendirmekte ve ilk fırsatta buradan çıkarak kendi hayatlarını düzene koymak istemektedirler. Bunun yanı sıra bir mesleğe sahip olmayanlar ise hizmetlerden beklenti düzeyleri arasında özellikle mesleki rehabilitasyon ve iş bulma yönünde talepleri öne çıkmaktadır.

Belediye ve üniversite desteğinin, gönüllülerin çok olmasını isterim. Burada kalan arkadaşların çoğu hasta, tedaviye ihtiyacı var. Ayda bir gelinip doktorların kontrol etmesi gerekir. Yani bizde unutulmadığımızı hissetmek istiyoruz. Örnek vermek gerekirse, bir eşya vardır, yırtık pırtık değildir ama adam çok kullandı der atar, biz oyuz şimdi. Unutulmadığımızı, değer verildiğimizi anlayabilmemiz için dernek yönetiminin gücünün dışında olan bir şey... Burada birilerini görmek bizi mutlu ediyor. Doktor kontrolünden geçmek bizi mutlu eder.

Kendi kaderine terk edilmenin, fiziksel imkânsızlıkların, sağlık sorunlarının, sosyalleşememenin, olumsuz düşüncelerin, paydaş olamamanın toplandığı, bir o kadar da insanca yaşayamamanın diğer bir adı anlamına gelmektedir, bir eşya gibi kullanılıp işe yaramadığında bir kenara bırakılmak. Belirtilen bağlamda insani bir talep olan hatırlanmak ve desteklenmek evsiz bireyler gözünde başta devletin ilgili kurumlarından, yerel yönetimlerden ve gönüllülerden talep edilmektedir. Anayasanın ilgili maddelerinde de yer aldığı gibi her Türk vatandaşının hizmetlerden eşit olarak yararlanma hakkı bulunmaktadır. Hizmetlerden yararlanamayan vatandaşlara yönelik gerekli kurumların oluşturulması ile vatandaşa uygun sağlık, sosyal yardım ve hizmetler bağlamında sosyal güvenlik önlemlerinin alınması devletin asli görevlerindendir.

Verilen hizmetler evsizlik sürecinden çıkmak için sizi güçlendirdi mi? sorusuna yönelik cevaplar arasında;

Yeterli, burada barınıyoruz. Ancak, maddi açıdan kendimiz bir çaba içinde olmamız lazım. İş aramamız gerekiyor. Devamlı burada kalınmamalı. Bir oda bulmamız lazım. Başka muhtaç insanlar gelir. Şu an da bu gücü kendimde hissetmiyorum. Burada yeniyim daha.

Birey evsizlikten kurtulabilmesinin şartı olarak bir iş bulmak⁵¹ olarak görmektedir. İşin bireyin hayatında kendi hayat düzenini sağlama ve bağımlı olma durumundan kurtulma

⁵¹ Dunleavy vd. tarafından 2012 yılında yapılan evsizlere yönelik bir araştırmadan elde edilen bulgular ile bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular arasında evsiz bireylerin beklentileri arasında yar alan ve hayatın anlamını oluşturan fikirler arasında sıralanan “sürekli çaba, kişisel ısrar, iş bulma, kendi evinin sahibi olma” gibi hedefler bulunmaktadır. Her iki çalışmanın bulguları evsiz bireylerin belirtilen bağlamda bağımlı olarak hayatlarını devam ettirme düşüncesinde olmadıklarını ortaya koyması bakımından önemlidir.

düzeyinde önemli etkisinin olması, barınma merkezlerinde kalan bireylerin istihdam alanında desteklenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Tabii ki güçlendirdi. En azından bir cesaret aldık. Ben burada olduğum süreçte maaşa bağlandım. Ben başka arkadaşlarla bir araya gelerek eve çıkabilirim. Bu insanlardan Allah razı olsun. Bu tür insanları toplum görsün ki örnek olsun.

Birey barınma hizmetlerinden yararlanmaya başladıktan sonra hayatında değişimin olduğunu belirtmektedir. Değişimi, birey sağlık sorunları nedeniyle oluşan engellilik durumundan elde ettiği yasal haklarından faydalanma, psikolojik olarak kendisini güçlü hissetme ve arkadaş ortamında sosyalizasyon sürecinin verdiği destekle günlük hayatta bağımsız bir eve sahip olabileceği düşüncesiyle ortaya koymaktadır. *“Evet. Dernekten şu an ayrılısam bile en azından evsiz kalmam. Mesleğim var. Bende %60-70, kaldığım süreç içinde, bir değişim oldu”.*

Bireyin evsiz kaldığı dönemde, travmatik sürecin atlatılmasında etkili olan, evsiz barınma alanında sağlanan hizmetler, bireyin mesleğinin de olması nedeniyle hayatını bağımsız olarak sürdürebileceği duruma gelmesi bağlamında önemlidir. Aynı durum mesleği olmayan bireylerin evsizlik hizmetlerinden ayrıldıktan sonra yeniden evsizlik sürecine girebilmesi durumunu ortaya koymaktadır. Mesleği olmayan bireylerin evsizlik hizmetlerinden talepleri de iş ve istihdam alanında gerekli desteklerin verilmesi düzeyinde olmuştur. Bu durum her iki soruya verilen cevapların birbirlerini desteklemesi bağlamında araştırmanın iç tutarlılığının olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tabii ki güçlendirdi. Burada aldığımız bilgiler dışarıda daha iyi yaşamamızı sağladı. Kamçılıyor tabi ama bir anda olacak şey değil bu. Herkes dışarı gidemiyor. İnsan beyni meşgul olduğu zaman o günkü stresinden uzaklaşır. Ama sürekli yatarsa beyin kurgu yapar. Arkadaşlara ben dedim, iş bulayım, burada kendimize bir meşgale bulalım dedim. Bu türden düşüncelerim var. Zaten ben buradan çıkmak istiyorum, ancak nakit yok. Burası bir barınma yeri, bazen para oluyormuş ama ben bu konuda yetersizim, imkânım olsa hemen çıkarım.

Farklı bir bireyin görüşüne göre;

Hizmet programı yok denecek kadar az. Neden. Bir yardım kuruluşuna gittim, yardım almak için. İkametin var mı dedi, yok dedim. Bir ikametgâhının olması gerekir dedi. Ona göre yardım edebiliriz dedi. Öyle değince güldüm. Yardım ediyorsunuz. Ailelerin başlarını sokabileceği yer var mı? Evet. Bunlara yardım ediyorsunuz. Evsizlerin hiçbir yeri yok, neden vermiyorsunuz. Neden ayırıyorsunuz. Evsizlerin ihtiyacı çok daha fazla olmasına rağmen yardım verilmiyor. Soğukta kalmış olan bir vatandaş, bazıları derki alkol alıyor, saçı başı uzun derler falan. Arkadaş soğukta kalan bir vatandaş kendini ısıtılabilecek bir şeye muhtaç hiçbir şey bulamazsa maddi durumu iyi değilse 3-5 lira verir, kolonya alır, onu su ile karıştırır, içer ve kendini ısıtır. İyi bir şey midir, hayır değildir, ama gerçek bu, bazı gerçekler insanı... Niye çalışmıyor, saçı başı uzun, üstü başı kirli, işe başvuramaz, berbere gitsen almaz, duyarlı insanlar yardım eder ama ona da ulaşabiliyisen. Devlete müracaat ettiğiniz zaman evsizlere yardım etme şansımız yok diyorlar. Bu soruyu ben kendime de sordum. Ne olacak bu insanlar. Ben bundan iki sene önce tekrar sokağa gittim...

Yapılan yardımların evsiz bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu bireyin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sorunları öteleyici, yardım süreçlerinde bireyin bulunduğu yerden başlamak yerine, kurumsal şartların öne sürüldüğü görülmektedir. Evsiz bireylere yapılan yardımların hayırseverlikle özdeşleştirildiği, belirtilen bağlamda sosyal devlet olma ilkesinin toplumun diğer kesimlerine yönelik olarak işletilmesine rağmen, evsiz

bireyler söz konusu olduğunda devletin ilgili birimlerinde çalışan bireylerin de, kurumsal⁵² şartlar ve izlekler nedeniyle, ister istemez, dışlanmaya sebebiyet verdiği bir evsiz hizmetleri sunumu mevcuttur. Evsiz barınaklarında bireylerin kalma süreçlerinde birincil ihtiyaçlarının karşılanmasına, bireylerin kendi aralarında yardımlaşma ve dayanışma örnekleri sergilemesine rağmen, barınak dışında vakıf, belediye, gönüllü ve hayırsever vatandaş desteklerinin yetersizliği evsizlerin toplumun birer paydaşı olarak yeniden hayata sarılmasını engellemektedir.

3.6.1.7. Evsizlik sürecinin aileye etkileri

Evsizlik süreci ailenizi nasıl etkiledi sorusuna? Katılımcıların verdiği cevaplara göre;

EE1: Yeterli bilgi alınamadı.

EE2; *“Ailemi üzdü, çocuklarım falan üzüldü, ellerinden bir şey gelmiyor”*.

Birey maddi kaynaklarının yetersizliğinden dolayı evsiz duruma düşmüştür. Babası ile yaşamış olduğu tartışma sonucunda evinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Annesinin evli kız kardeşinin yanında kalması, bir kızının olması ve bunlardan ayrı, evsiz barınağında kalması ailenin parçalanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kızına karşı babalık sorumluluğunun görevlerini yerine getiremediğinden dolayı kendisini mutsuz hissetmektedir. Birey maddi kaynakları olmadığı için ev tutamamaktadır. Bireyin bu durumdan kurtulabilmesi için sağlık sorunlarının çözülmesi ve maddi desteğe ihtiyacı vardır.

EE3’e göre; *“Ailemin hâlâ haberi yok. Evli olduğumu, Kocaeli’nde çalıştığımı biliyorlar. Abime söylemedim”*.

Mesleğini ifa ederken Kocaeli adliyesinde yaşamış olduğu istenmeyen bir olay sonucunda mesleğini icra edemez duruma gelmiştir. Bu durumu ailesine ve yakın çevresine bildirmemiştir. Bu süreçte eşinden ayrılmıştır ve tek görüştüğü birey abisidir ve evsizlik sürecinden onun da haberi bulunmamaktadır.

EE4: Cevap vermedi.

EE5’ e göre; *“İflas sürecim olduğu için ailemi de komple etkiledi”*.

Ekonomik kriz sonucunda iflas eden ve eşinden ayrılma süreci ile aile süreci de son bulan birey mevcut durumdan kurtulabilmenin tek yolu olarak düzenli bir iş, aile ve çocuk sahibi olmakta görmektedir.

EE6: Cevap vermedi.

EE7’ye göre; *“Ben ailemden kopmuşum. Benim bağlantım yok. Görüşmem. Tek Allah’ım var”*.

⁵² Beck’e göre sorunların çözümlenebilmesi için oluşturulan kurumların sorunun devam etmesine ve ötelenmesine sebep olması, bireylerin bizzat siyasal erk tarafından bağımlı hale getirilmesine neden olmaktadır (Beck’ten aktaran Bauman, 1999: 14). Toplumun genelinde yoksullara yapılan desteklerin, özelinde ise evsiz bireylere yönelik desteklerde kurumsal yardımların sosyal yardım düzeyinde olması, sosyal hizmet temelinde yapılandırılmaması, kurumların sorun çözme yerine sorunu ötelemesine sebep olmakta ve sorunlar bizzat kurumlar tarafından bireyin bağımlı olmasını sağlamaktadır.

İlk eşinden ayrılması, Romanya vatandaşı bir kadınla evlenmesi, ailesinin dışlaması sonucu evsizliği deneyimleyen birey, ailesinin tutumu karşısında kırıncılığını dile getirmektedir. Huzurevine yaşı tutmadığı için barınma evinde kalmaya devam etmektedir. Ailesinin eksikliğini barınma merkezindeki arkadaşlarına yardım ederek geçirmektedir. Huzurevi süreciyle ilgili an itibariyle evraklarını verdiğini ve müracaatının onaylanmasını beklediğini belirtmektedir.

EE8: Birey bu soruya cevap vermemiştir. Burada yer alan bilgiler bireyin birinci soruda yer alan evsizlik sürecine ait verdiği bilgilere aittir. Bu bilgilere göre;

Aile ile ilgili hiçbir bağlantım kalmadı. Manevi yönden yalnız hissediyorum. Hayatla ilgili beklentilerinizde de azalma oluyor. Evsizlik bu sürecin bir sonucu olarak yaşandı. Sokakta yaşamaya başladım. Hayatla ilgili mevcut olan her şeyi kaybettim. İstekli olarak bu durumu yaşamadım. Ekonomik yönden her şeyimi kaybettim. Psikolojimi kaybettim. Dışarıda kaldığım süreçte şunu düşündüm kendime dedim, ben buna layık değilim. Her ne olursa olsun bir şeyler yapacağım.

Birey trafik kazası sonucu eşini ve çocuğunu kaybettiği için hayata küsmüştür. An itibariyle ailesi yoktur. Bu süreçten sonra depresyon tedavisi görmüştür. Evsizlik sebepleri arasında yer alan nedenlerden ayrı bir süreçte evsizliği deneyimlemek zorunda kalmıştır.

EE9'a göre; *"Ailemin bilgisi yok, benim burada olduğumdan. Etkilenselerdi bayramda ararlardı beni, demek ki etkilenmemişler"*.

Bireyin eşi vefat etmiştir. İş yerinin iflas etmesi ve çocuklarıyla arasında yaşamış oldukları iletişimsel problemler, bireyin ailesiyle olan bağlarının kopmasına neden olmuştur. Birey bu süreçte işsiz kalmış ve çocuklarından da yeterli düzeyde anlayış görmediği gerekçesiyle bir kırıncılık yaşanmıştır. Bireyin evsizlik süreci maddi yetersizlikler ve aile üyelerinin kendi tabiriyle vefasızlıkları nedeniyle başlamıştır.

EE10'a göre; *"Ailem Suriye'de, benim burada olduğumu bilmiyorlar. Benim normal bir evde yaşadığımı, işte çalıştığımı biliyorlar. Onların durumu kötü, baktım ki onlara söylesem hiçbir şey değişmeyecek üzülecekler, onlara söylemedim"*.

Evsiz bireylerin içinde yoğun bir empatik yönelim var. Bireyler, aile ile ilgili bir olumsuz süreç yaşamamışsa, aile bireylerinin etkilenmemesi için, evsizlik süreciyle ilgili bilgi vermemekteler. Evsizlik sürecini yaşayan aile üyelerinin her birinin travma dönemi yaşamaları, evsiz bireyin aile üyelerine yönelik olarak evsizlik sürecini gizlemesine sebep olmaktadır. Şartlar her iki taraf için olumsuz olduğu için bu olumsuzluğa bir de kendileri tarafından katkı sağlamak istememektedirler.

EE11'e göre; *"Ailemin bu süreçten haberi yok. Pek te bu konulara girmek istemiyorum. Özele giriyor. İşsiz oldun mu yavaş yavaş hayattan kopuyorsun. Arkadaş çevresi, kendi hatalarım alkol yavaş yavaş beni hayattan kopardı, kendim yaptım"*.

Bireyin alkol kullanması, işsizlik sürecine girmesi, eşiyle yaşadığı problemler, evsizlik süreci öncesinde eşinden resmi olarak ayrılmasa bile yoğun ailevi problemlerin varlığı, evi terk etmesine sebep olmuştur. Birey memleketinden İstanbul'a gelmiş ve evsiz barınağında kalmaya başlamıştır.

EE12'ye göre;

Olumlu etkiledi bence güzel oldu. Benim onlarla yaşamam devam etseydi onlar benim gözümün önünde ve benim onların göz önünde erimesi bizi psikolojik olarak bitirirdi. Ama zaman zaman onları da görmek lazım ayrılığın acısını yaşıyorsun, ama bu kişilere göre değişebilir.

Bireyin 15 Temmuz nöbetleri sürecinde işsiz kalması, babasının sağlık problemleri yaşaması sebebiyle memleketine gönderilmesi, hem kendisinin hem de onlar için iyi olduğu anlamına gelmektedir. Birey bu süreçte yaşanan olumsuzlukların aile üyelerinin hayat süreçlerine dair bilgilerinin olmamasını mevcut olumsuzlukları azaltıcı etkisi olduğunu belirtmekte ve bu süreci olumlu bir süreç olarak değerlendirmektedir. Evsizlik sürecinin aile üzerinde bıraktığı etkilerden daha farklı düzeyde anlamlandırılan bir anlayış ortaya çıkmaktadır.

EE13'e göre;

Onlarda perişan ben de perişan. Annem ağlıyor, eve gelsin diyor. Babam gelmesin diyor. Babam işe girmeden eve gelmesin diyor. Bizim köylü kafalar geri kafalar, öylede olmuyor, sabıka yüzünden boş boş burada takılıyorum. Yoksa evime giderim. Ailemle yaşamak başka, burada yaşamak başka, evde her şeyi annen yapıyor, yemeğini.

Küçük yaşta aile içinde çocuk eğitime yönelik yanlış uygulamalar, çevresel özendiricilerin olması bireyin ailede bulamadığı sevgiyi evin dışında aramasına sebep olmuştur. Çocuğa yönelik aile içi şiddet uygulamalarıyla başlayan evsizlik süreci, sokakta suça karışma süreciyle devam etmiştir. Sabıka kaydının olması nedeniyle düzenli bir iş bulamayan birey, evsiz barınağında kalmaya devam etmektedir. Kendisini aile sevgisinden uzakta, perişan olarak değerlendirmektedir. Aile içi iletişim sorunlarının bulunması ve bireyin bir mesleğe sahip olmaması aileye dönüşün önündeki engeller arasındadır.

EK1'e göre; *"Ellerinden beni kaybettiklerinde altüst oldular. Son pişmanlıkları fayda vermedi. Zaman zaman annemle görüşüyorum. Şu an geriye dönmemi çok istiyorlar ama şu saatten sonra kendim için yapmak istiyorum Hiçbir keşkem yok. Geriye dönük"*.

Düzenli bir işi olan ve aile üyelerinin yaşadıkları ve kendisine yaşattıkları her türlü travmaya rağmen evin bütün yükünü omuzlamak zorunda kalan birey sabrının tükendiği noktada aile sorunlarından kaçmak amacıyla evsizlik sürecini tercih etmiştir. Evden ayrılma sonrasında bir miktar maddi sermayesini de tüketmesi kendisinin zorlu dönemler yaşamasına sebep olmuştur. Bu süreçte ailesinin tek dayanak noktası olduğu için aile de maddi düzeyde sorunlar yaşamıştır. Ailede şizofren bir kız kardeşinin olması, eşinden ayrılmış erkek kardeşinin bulunması ve evin tek gelirini kendisinin sağlaması, evsiz kadın bireyi tükenmişlik sendromuna girmesine neden olmuştur. Evden ayrılmayı bir kaçış olarak görmektedir.

EK2'ye göre; *"Ailemi değil, sülâlemi terk etmek istiyordum ve kafaya koydum, terk ettim. Telefon hattımı da değiştirdim. Dayanamadım vicdanen 2,5 sene sonra aradım"*.

Ailesinin yanındayken teyzesinin oğluyla zorla evlendirilmesi, geçinemediğinden dolayı eşinden ayrılmak zorunda kalması, sonrasında yaşanan aile içi sorunlar evsiz kadın bireyi evden uzaklaşmasına neden olmuştur. Birey diğer bireylerde olduğu gibi aile kaynaklı sorunların sonucunda evsizlik sürecini deneyimlemek zorunda kalmıştır. Sonuç itibariyle

birey bir çocuğu olmasına rağmen çocuğunu ve ailesini terk etmiştir. Çocuğunun anne sevgisinden mahrum bir şekilde büyümesi, çocuğun yetiştirilmesinin büyük anne ve dedeye bırakılması ve yaşanan evsizlik süreci ailenin tüm bireylerini derinden etkilemiş ve boşanma ile sonuçlanan bir aile parçalanmasına dönüşmüştür.

EK3'e göre; *"Yalnızlık, daha güçsüz hissediyorum kendimi"*.

İlk eşinden yoğun bir şekilde şiddet görmesi nedeniyle ayrılmak zorunda kalan, kadın sığınma evlerinde bir müddet kaldıktan sonra, tanıştığı eşiyle ikinci evliliğini yapan, onun da cezaevine girmesi sonucunda maddi kaynak yetersizliği ve sürekli bir işinin olmaması nedeniyle ev sahibi tarafından evinden çıkarılan birey, kendisini güçsüz, çaresiz ve yalnız hissetmektedir.

EK4'e göre; *"Beni duygusal yönde paramparça etti. Kendi düzenimi mahvetti, arıyorum. Ütüslük çok zor, temizlik çok önemli, bir elbiseyi her gün giyebilirim ama mutlaka her akşam yıkamalıyım"*.

Anne ve babasının küçük yaşlarda ayrılmaları, kendisinin üvey annesinin yanında kalmak istememesi, küçük yaşta evlenmesi, iş yerinin iflas etmesi, eşinden ayrılması, ikinci evliliği sonrası eşinin aldatması sonucu ayrılmak zorunda kalması, ev sahibinin kendisini evden çıkarması aile temelinde bir hayat boyu devam eden sorunların evsizlik süreciyle sonlanmasına sebep olmuştur.

EG1'e göre; *"Aile ortamını hiç yaşamadım"*.

Birey küçük yaşta yetiştirme yurduna alınarak devlet korumasına girmiştir. 18 yaşını geçtikten sonra yurttan çıkarılan birey Umut Çocukları Derneği'nde kalmaya devam etmiştir. Dernek öncesinde sokakta, belli bir süre İzmir ve İstanbul sahillerinde teknelerde kalan birey an itibariyle derneğin barınma hizmetlerinden yararlanmaktadır. Aile ortamını, ev ortamını bilmediğini ifade etmekte ve derneği kendi evi olarak görmektedir.

EG2'ye göre;

Beni nasıl etkilediyse ailemi de o şekilde etkiledi. Ben hayatta ne yaşadysam ailemde onu yaşadı. Onu da yaşamaya devam ediyor. Evsizlik süreci beni de abilerimi de hırsızlığa sürükledi. Üç kardeşiz, iki kız ayrı bizden. Annem kayıp bulamıyorum. Cezaevimde abilerim var. Abilerimle cezaevinde görüşüyorum. Kız kardeşlerim öz üvey annemin yanında olduğu için görüşmüyorum.

Bireyin küçük yaşlarda sokaklarda kâğıt toplarken devletin ilgili birimlerinin kendisini ve abisini götürmesi ve koruma altına alınması ailesinden ayrılmasına sebep olmuştur. Bu süreçten önce de zaten anne ve babasının ayrılması ve babasının Üsküdar'da başka bir kadınla evlenmesi hem kendilerinin küçük yaşlarda çalışmalarına hem de evsizlik sürecinin annesinin deneyimlemesine sebep olmuştur. Bu sürecin sonucunda da diğer kardeşi ile birlikte kendisi de bakım yurdunda kalmaya başlamıştır. Yurttan 18 yaşından sonra ayrıldıktan sonra işsizlik, evsizlik sürecinin devam etmesi, annesini araması, bulduktan sonra yaşanan birçok olumsuz süreçler, onun suça karışmasına ve cezaevine düşmesine sebep olmuştur. Ailenin bütün fertlerini etkileyen evsizlik süreci sonucunda aile dağılmıştır ve bireyin en temel gereksinim olarak gördüğü iş bulma arzusu, sabıkasının olması nedeniyle, gerçekleşmemektedir.

Evsizlik sürecinde ailenin etkilenmesi, ailenin dağılması bağlamında, boşanma, evi terk etme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sürece sebep olan temel faktörler ise maddi yetersizlikler, iflas, dışlama ve aile içi iletişim problemleri olarak belirmektedir. Bu sorudan elde edilen cevaplar ile evsizlik sürecinin nasıl başladığına ait soruya verilen cevaplar birbirini destekler yönde cevaplardır. Her iki sorunun da cevabında ortak olan nokta aile içi sorunlar ve ekonomik yetersizliktir. Ailenin bir toplum içinde bulunan kurumların temelini oluşturduğu bilinmektedir. Ekonomik kurumda meydana gelen bozulmaların aileyi derinden etkilemesi, aile içi yardımlaşmanın ailenin dayanışmasını sağladığını, bunun olmaması durumunda bireylerin aile içinde istismar edildiği, ebeveynlerin ayrılmasının çocuklar üzerinde derin etkiler oluşturduğu ve çocukların her türlü tehlikeye açık hale geldiği bir hayatı deneyimlemek zorunda kaldığı görülmektedir. Sonuç olarak evsizlik ailede başlayan ve aile bağlarının ve dolayısıyla bireyin toplumla olan bağlarının kopmasına sebep olan bir olgudur. Bu çıkarımlar Türkiye’de ve Dünyada yapılan çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik oluşturmaktadır.

3.6.1.8. Sosyal destek düzeyleri

Sahip olduğunuz sosyal destekler nelerdir? Sorusuna, katılımcıların verdiği cevaplar arasında sosyal desteğim yok olarak cevap veren 6 kişidir. Bunun yanı sıra sosyal destek olarak anne, baba, yeğen, arkadaşlar ve dernek arkadaşları görülmektedir. Anne, baba ve arkadaşlarla görüşmeler sadece telefonda olmakta ve bu kişilerden telefon görüşmesi haricinde evsiz bireylere yönelik herhangi bir maddi veya manevi destek yapılmamaktadır. Derneklere ait evsiz barınaklarında kalan evsiz bireyler ise dernek arkadaşlarını aile gibi görmekte ve en yakın desteği yine bunlar aracılığıyla sağlamaktadır.

Annemden çok destek görüyorum. Oğlum diyor, üzülme, bugünlerde geçer. O da benim halime üzülüyor. Başka yakın ve arkadaş çevremden bir destek görmedim.
Çocuklarım dışında akrabalarla görüşüyorum. Malum hayat şartları ağır olduğu için kimsenin kimseye katkıda bulunması çok zor. Herkes kendi ayakları üzerinde durabilecek düzeyde imkânlara sahip. Ben kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum.
Yok. Görüşmüyorum. En son ablamla bir yakınlığım var, 10-15 günde bir görüşüyorum. Başka kimsem var da yok.
En çok korktuğum şey ailemle aramın kötü olması. Annemle aram iyidir, çocuğumla aram iyi. Görüşürüm sık sık.
Evden ayrıldıktan sonra akrabalarımın telefon dışında görüşmedim. Annemle zaman zaman, yeğenimle görüşüyoruz. Daha çok şefkat der de arkadaşlarımızla aile gibi olduk.

Birey annesinin kendisine yönelttiği psikolojik telkinleri sosyal destek olarak görmektedir. Bu seviyedeki görüşmeler birey için temel destek düzeyindedir. Bu türden desteklerin profesyonel düzeyde meslek elemanları tarafından yapılması bireyin ruh halinin değişmesini ve kendisini iyi hissetmesini sağlamaktadır. Belirtilen bağlamda özellikle derneklere kalan evsiz bireylerin gönüllüler, üniversiteler ve toplum düzeyinde mesleki ve sosyal içerme temelli uygulamaları bireylerin hayatında değişim sağlamada etkisi yüksektir. Erdemliler Dayanışması Derneği’nin bir üniversitenin psikoloji bölümü öğrencilerine yönelik yapmış olduğu staj ve uygulama desteği yeterli öğrencinin evsizlerle çalışmak istememesi nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Evsizlik sürecinin birçok sorunu içinde barındırması ve bu alanda çalışacak geleceğin meslek elemanlarına üniversite düzeyinde öğrencilerin, özellikle staj ve uygulama dersini almaları zorunlu hale getirilmelidir. Böylelikle bu konuda mesleğe yeni girecek olan, alanla ilgili birçok öğrencinin, sosyolog,

psikolog, sosyal hizmet, konuya farkındalığı artırılacak, üniversiteler bu alanda öğrenci gönderimi sağlayarak destek verecek ve evsiz bireylerle ilgilenilmesi onların yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlayacaktır.

Hiçbir şey yok, sıfır. Burada arkadaşlarımız var. Bizim dışarıda bir durumumuz yok, dışlanmışız biz. Toplum güzünde bitmiş görünüyoruz.

Sosyal desteğim yok. İrtibatım yok.

Sadece emekli maaşım ve buradaki arkadaşlarım var.

İş alanında destek alacağım, dernekteki arkadaşlarım var. Ama geniş anlamda arkadaş desteğim yok. Birbirimize iş alabileceğimiz yerler konusunda var. Çoğul anlamda kalabalık arkadaş grupları, devlet desteği yok. Derneğin benim üzerimde çok büyük desteği var. Bu kurum sayesinde bu durumdayım.

İstanbul'da Türk olan arkadaşlarım var. Bazı zamanlar onlardan iş bulmak için yardım talep ediyorum. Bazı zamanlar da bir gönüllü kadın var, bana her zaman yardım ediyor.

Ailemden desteğim yok. Ev mevzuları yüzünden aramız bozuldu. Bu saatten sonra onlardan bir şey beklemiyorum da. Çünkü olmayacak bir şey. Ancak, devlet bizleri düşünürse o zaman kurtulurum belki arkadaşımın evinde yaşamaktan... Mesela, peşinatım yok. Peşinatım olmadığı için eve yazılamıyorum, TOKİ'den. Bu otel işine başlamasam hiç geçinemeyeceğim.

Birey, terk edilmişliğin, yalnızlığın, dışlanmışlığın son halini sıfır noktası olarak görmektedir. Bu durum kendi kaderine terk edilen insanların genel ruh halini yansıtmaktadır. İnsanoğlu sosyal bir varlık olması sebebiyle sürekli etkileşim ve değişim içinde olmak ister. Çalışmak bu bağlamda bireyin hayatına katacağı en önemli değişimleri sağlayan faktörlerden biridir. İnsanlar çalışarak hem “*sıfır noktası*”ndan kurtulabilir hem de var olan yeteneklerini geliştirebilir. Çalışmak gibi sosyal ilişkiler de bireylerin diğer bireylerle kurmuş oldukları farklı düzeylerde ortaya çıkan ilişkiler yumağını ifade eder. Sosyalleşme bireylerin çevrelerindeki diğer insanların düşünme, hayat biçimi, iletişim becerileri, ortaklıklar ve farklılıklar düzeyinde kendini konumlandırma gibi toplumun içinde var olmanın yollarını öğretir. Bu türden faktörleri artırmak mümkündür. Evsiz birey burada sosyalleşmemenin, toplumsal entegrasyonsuzluğun, izole edilmişliğin ruh halini yaşamaktadır. Bu durum evsizliğin toplumdaki diğer bireyler gözünde yeterince fark edilmediğini, evsiz bireylerin toplumun diğer fertleri tarafından yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır. Ekosistem yaklaşımının en temel hareket noktalarından biri olan evsizlik hizmetlerinde kültürel yönelim etkisi, evsizler gözünden dışlanmışlık olarak değerlendirilmektedir.

Ailelerin de sosyo-ekonomik yönden yetersiz olmaları bireylerin aileleri tarafından yeterince desteklenememelerine sebep olmaktadır. Bu durum evsizliği hem ortaya çıkaran bir durum hem de evsizlik sürecini belirleyen bir durum olduğundan dolayı ekonomik kaynaklar burada aile ve evsiz birey arasındaki iletişimin sadece görüşme düzeyinde kalmasına sebep olmaktadır. Bireyler bu durumu en çok dernek arkadaşları kanalıyla aşabildiklerini ifade etmektedirler. İş konusunda kendi aralarında yardımlaşmakta ve işi olmayanlar işi olanlar tarafından hem maddi kaynak olarak hem de iş bulmada destek vermektedir. Kendi ifadeleriyle aile travmaları dernek arkadaşlarının ailelerinin yerine geçmesini sağlamıştır. “*Buradaki arkadaşlar bizim ailemiz gibi*” ifadesi ailedeki boşluğun dernek arkadaşları tarafından doldurulması sebebiyledir.

Derneğin maddi imkânlarının kısıtlı olması, ailelerin de bu düzeyde yetersizlikleri evsiz bireylerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve evsizlik sürecinden kurtarılabilmesi ve evsiz sayısının azaltılabilmesi için aile destek mekanizmalarının desteklenmesi ve istihdam

alanında gerek evsizlik öncesi ve gerekse de evsizlik sonrası çalışmaların yoğunlaştırılması gerekmektedir.

3.6.1.9. Evsizliğin sonlanacağına dair görüşler

Evsizlik sürecinin sonlanacağına dair inancınızı kaybettiğiniz anlar oldu mu? Sorusu evsiz bireylere sorulan son sorudur. Bu soru kapsamında evsiz bireylerin kendilerine güvenleri, güçlü yönlerinin olup olmadığı, geleceğe nasıl baktıkları ve kendi imkânlarıyla evsizlikten çıkış noktasını nasıl gördüklerine yönelik bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Belirtilen bağlamda katılımcıların vermiş oldukları cevaplar belirtildiği gibidir;

Olmadı. Buraya geldiğim zaman kendimi buldum. Bir şeyler geldi başıma, babamla kavga ettim, falan. Buraya geldiğimde sahip çıkıldı bana. Ben de varım dedim yani. Yok olmadı. Buradaki ortama baktığımız zaman destek istediğimiz gibi değil. Burası bir köy değil burası bir ülke. Devlet yapmıyor yardım. Hayır. Hiçbir zaman kaybetmedim. Kendimi kendi ayaklarımın üzerinde duracağım diye şartlandırımdı. Allah büyüktür. Bir gün bir şey olur kurtuluruz. Her zaman burada kalacağız diye bir şey yok. Pozitif bakıyorum her şeye. Olmadı. Umutla bakıyorum. Kaybetmedim. Kendime güveniyorum. Sözümün eri olduğum için. Kendi kendime söz veririm. Kararlıyım. Olmadı. Kurtulacağım. Umut bağladığım eşimdir. Eninde sonunda çıkacak. Çaycılık yapıyordu, çay ocağında aldığı parayı tüpe verirdi. Günlük 20-30 veriyordu. O şekilde geçiniyordu. İŞKUR'a gitsem, iş bulsam, kalacak yerim yok.

“Olmadı” cevabını verenlerin bu türden bir cevap vermelerinin sebepleri arasında evsiz barınağına rastlamış olmaları ve kendilerinin evsizlik sürecinden kurtulacağına yönelik güçlü inançları etkili olmaktadır. Bireylerin kendilerini güçlü hissettirecek kutsala inanmaları, yarına umutla bakmaları, evsizlik sürecinin sonlanacağına dair düşüncelerini olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca, bireylerin kendilerince doğru buldukları hayat kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalmaları evsiz bireylerin karakter olarak da mücadeleci bir kişiliğe sahip olduklarını göstermektedir. Soruya *“oldu”* cevabını veren katılımcıların cevaplarına göre ise;

Tabiki sokakta kaldığım süre içinde bir daha hiç düzelemeyeceğimi düşünüyordum. Sonra buraya geldim, kitaplar okumaya başladım. Düşünmeye başladım. Gazete yoluyla buraya geldim. ŞEFKAT-DER'in haberini gördüm ve geldim. Önceden karamsardım. Bu durum hakkında, şimdi değilim. Zaman zaman oldu, çok şeyler yaşadık. Bir ara Kabataş'ta bir cami var, orada bahçede çok yağmur yedim. Evin yok, bir şeyin yok, yarına hesabın, kitabın yok, paran yok, ne yapacağımı bilmiyorsun.

“Oldu” cevabını verenler arasında çok çeşitli sebeplerin bu cevabı vermelerine etki ettiği görülmektedir. Bunlar arasında bireyler kendilerini yukarıda belirtildiği gibi sokakta geçirilen süre içinde çaresiz hissedebilecekleri gibi, kendi ifadeleriyle, daha çok ümitsizlik, karamsarlık, çaresizlik, vb. olumsuz psikolojik düşünceler sebebiyle de evsizlik sürecinin sonlanacağına dair inançlarını kaybetmektedir. Bu düşünceler arasında;

Zaman, zaman. Ama çıkacağım bu süreçten. Psikoloji denen bir olay var. Zaman zaman insan yatarken bile kendini vurabilir. Ben buradan nasıl çıkacağım, güç yok, derman olmazsa buradaki şartları kabul etmek zorunda kalıyoruz. Karamsarlığa şöyle düştüm. Elden ayaktan düşersem ne olurum diye bir araştırma yaptım, huzurevlerine nasıl gidilir, nasıl kayıt yaptırılır diye araştırdım. Darülacezeye gittim, dediler ki senin durumun bu, senin çocuğun çocuğun var, beni dışarı attılar, ya huzurevlerini devlet belli

bir düzeye getirsin ya da bizim sosyal güvencemizi huzurevlerinin masrafını karşılayacak düzeye getirsin.

Bireylerin ifadeleri psikolojik süreçler ve kaynak yetersizliği nedeniyle gelecekte ümidini kaybetme düzeyinde gerçekleşmektedir. Maddi yetersizlik yaşayan bireyler eğer alternatif çözüm yolları bulamadıklarında, kurumsal engellerle karşılaştıklarında ve yeterli destek kanalları aracılığıyla sorunlarını çözemediklerinde, geleceğe yönelik ümitlerini kaybetmekte ve evsizlik gibi bireyin hayat düzenini olumsuz etkileyen süreçlerde bireyler kendilerini savunmasız hissetmektedir.

Olmaz mı? Bazen öyle anlar geliyor ki... Oğlum senin için hayat bu. 45 yaşına kadar böyle yaşayacaksın, sonrasında 45 yaşında sokaklarda öleceksin. Çıkışım benim hapisten zaten 45 yaşta, aştan yararlandım. O zaman hesap ediyordum 45 yaşında çıksam, 5 sene çalışarak idare etsem, sonrasında 50 yaşında ölürüm diyordum. Şimdi, hayat bize başka şeyler, başka fırsatlar sundu. Hiçbir şeyin geç olmadığını, her şeyin düzeleceğini, düzelmese bile çabadan vazgeçmemiz gerektiğini ben biliyorum. Bunun bilincindeyim. Yapmasan, çabalamasan da bir faydası yok. Yaparsan bir ihtimal var. Öteki türlü bankta uzanarak, elimi açarak birilerinden bir şey bekleyerek, çalışmadan Allah'tan beklememek gerekir. Mücadele gerek. İki gün önce bitti dedim. Ya sen neyin mücadelesini veriyorsun...

Bu soruya “oldu” veya “olmadı” olarak cevap veren evsiz bireylerin çoğunluğunda mücadelecilik bir kişilik yapısının olduğu ortaya çıkmakta ve daha çok olumsuz düşüncelerin geçici bir döneme rastladığı ve hayatın getirdiği süreçlerde hayata dair düşüncelerini değiştirdiği ortaya çıkmaktadır. Her iki bireylerin de bu zor süreçleri daha rahat atlatabilmeleri için alternatif destek mekanizmalarına ihtiyacı bulunmaktadır.

Birini bekliyordum bana 30-40 lira verecekti, kahvede bekledim onu. Onu verseydi bana, 20 lira otele verecektim, 10 lira yemeğe verecektim, gelmedi. Sonra, gittim, dükkânların yanına, bekliyorum, kapının önünde, yemek alan insanlardan biri durumuma acır, sohbet eder, ben konuya girerim diye... karnım aç, kuru ekmek, o zaman bana et döner gibi geliyor, olsa da çatır çatır yerim diyorum. Fırıncıya gidiyorum, bana ekmek ver, diyorum. Fırıncı diyor ki sizinle mi uğraşacağız. Sizin yüzünüzden başımıza gelmeyen kalmadı. Sonra diyorum ki kendi kendime ben nasıl bir ülkede yaşıyorum. Kimse beni görmüyor. Sanki bende bir görünmezlik var”.

Bireylerin toplumun üyeleri tarafından yeterince desteklenmemeleri, evsizlere yönelik olumsuz düşünce ve davranışların olması onların kendilerinin toplumdan dışlanmalarına neden olmaktadır. Evsiz genç birey metruk bir binada yaşamaktadır ve düzenli bir işi ve geliri bulunmadığından dolayı evsiz barınaklarında kalan bireylere göre daha fazla mağduriyet yaşamaktadır ve kimi zaman fiziksel ihtiyaçlar arasında yer alan gıda ihtiyacını dahi karşılayamamaktadır. Sosyal devletin en önemli göstergelerinden biri olan bireylere başkalarına muhtaç olmadan onurlu bir hayat sürdürmelerine destek olmak görevi her iki örnekte de yerine getirilememiş olmaktadır.

“Benim de bir evim olur, duygum yok. Bundan sonra olmaz. Eve çıkmak isterdim, ancak maddi durum yeterli değil”. Eve çıkma ümidini kaybeden birey barınakta geçirdiği süreçte hayatına bir değişim katma düzeyinde başarılı olamamıştır. Bazı bireyler barınakta kalma sürecinde psikolojik tedavi görme, sağlık hizmetlerine ulaşma, diğer yardım kuruluşlarıyla irtibata geçme, iş arama gibi gayretler içerisine girmektedir. Burada bireyin geleceğine dair hayata tepki vermemesi, içinde bulunduğu durumu sürdürülebilir kılan bir hayatın yaşanmasının önündeki engel olarak belirmektedir. Bu durumda bireyin mesleki müdahaleler kapsamında çevre fırsatlarını ve kendini tanıması için güçlü yanlarının farkına

varması ve bireyin bulunduğu yerden başlanarak adım adım güçlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi bireyin hayatına olumlu katkı sağlayacak desteklerdir. Birey bunun yanında evi ulaşılması gereken bir son nokta olarak görmekte, bu durum şunu ortaya koymaktadır. Barınak ortamında birey kendisini olumsuzlaştırmaktadır. Bireyin ev ortamında desteklenmesi, mesleki müdahalelerin burada uygulamaya koyulması yapılacak olan desteklerden daha fazla verim alınmasını da beraberinde getirecektir.

“Oldu, iş bulamadığım zamanlar, geçmişe fazla yoğunlaştığım zamanlar. Ama fazla etkisi kalmadı. Bunda da benim kişilik yapım etkili biraz inatçıyım. Bir şeyler yapacağım diyorum”. Belirli zamanlarda bireylerin geçmiş hayat travmalarını deneyimlemeleri, onların gerek evsizlik sürecinin zorluklarıyla mücadele etmelerinde ve gerekse de işsizliğin getirdiği maddi kaynaklara ulaşamama gibi zorluklarla baş etme süreçlerinde umutsuzluğa kapılmalarına sebep olabilmektedirler. Evsiz bireyin daha fazla mücadelecisi olması, hayatın tüm zorluklarını çözüme kavuşturacağı inancı bireyi hayata daha fazla bağlamaktadır. Evsizlik hizmetlerinde dikkat edilirse vaka düzeyinde farklılaştırılmış hizmetlerin sonuca ulaşmada daha etkili olacağına dair ileri sürülen hipotez burada da dikkat çekmektedir. Evsiz bireyler içinde diğer vakalarda olduğu gibi bireyin geleceğine ve eve çıkacağına dair ümidini kaybetmesi, bireyin psikolojik desteğe ve ekosistem farkındalığının artırılmasına yönelik müdahalelerin mesleki olarak uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Burada yer alan bireyde ise birey yaşamış olduğu umutsuzluğu bir hayat deneyimi olarak görüp kendisini hayata bağlamada mücadelenin gerekliliğini ortaya koymasını sağlayan bir araç olarak tanımlamaktadır. Bu birey ise bu aşamada iş, meslek, maddi kaynaklar düzeyinde desteklenerek normal hayatın gereklerini yerine getirebilecek düzeye kavuşturulabilir. Bazı bireyler barınak ortamında verilen desteklere rağmen, bir eve yerleşeceğine dair bir umudunun olmaması, bireyin farklı bir ev ortamında desteklenmesi gereğini ortaya çıkarabilir. Belirtilen bağlamda her bir vaka özel bir varlık olması ve bireyin biricikliğinden hareketle, bireyin olduğu yerden sosyal çalışma müdahalelerinin organize edilmesi bireyin hayatını düzene sokmasında daha etkili olmasını sağlamaktadır.

Her zaman öyle düşünüyorum. Kendimi kurtarmak istiyorum. Boş bir adam değilim ben. Dünyada bir şey yapmak istiyorum. Düşünüyorum, şimdi çalışmıyorum ama bir şeyler yapmam lazım, iş aramaya çıkıyorum her gün, yolda düşünüyorum, eşimi buraya getirmem lazım, ev tutmam lazım, çocuklarımla olmaları lazım, bunların okuması lazım. İş bulmak için gidiyorum, bulamıyorum ve sıkıntıya düşünüyorum, üzülüyorum.

Bazen bireyin sorunlarına çözüm oluşturmak mesleki müdahaleleri de aşan bir boyutu olabilir. Özellikle Suriye iç savaşından ailesini de bırakarak Türkiye’ye gelmek zorunda kalan bireyin karşılaştığı sorunlar dil, iş, ayrımcılık gibi zorluklardır. Toplum bilinçlenmesi, eğitim, istihdam sorunlarının yanı sıra birey bağlı bulunduğu toplumsal bağlardan kopmuştur, bir yarısı kendi ülkesindedir. Çözüm kendisi için ülkesinde tekrardan istediği hayat düzenini ailesiyle birlikte kurmasından geçmektedir. Türkiye’nin “Zeytin Dalı, Fırat Kalkanı, Barış Pınarı” gibi harekâtları bölge insanının yeniden vatanlarına dönebilmeleri ve hayatlarını bağlı oldukları topraklarda yeniden kurabilmeleri içindir. O yüzden bazı müdahaleler mesleki müdahaleleri aşmakta ve siyasi ve askeri düzeyde gerçekleşebilmektedir. Sonuç itibarıyla yerinden edilen insanların yeniden hayata umutla sarılabilmeleri ve yarınları güvenle bakabilmeleri amacıyla yapılan, emperyalist düşüncelerden uzak, insani bir müdahaledir.

Endişelerim oldu. İnsan tedirgin olabilir. Geçen sene buraları Ali Ağaoğlu aldı diye bir söylenti oldu. Biz o zaman düşündük ne olacağız diye, ama ben bugün burada olmasam dışarda olsam 3. Gün arkadaşımı bulurum, tek geçerim, sokak aciz insan işidir. Kişiliği küçümsemek için demiyorum. Biraz da maddi acizlik benim durumum. Ben sokakta yaşamadım, ama evsizim. Benim ne işim var sokakta, ben sokak çocuğu değilim. Ben güçlü bir insanım.

Bireyin 15 Temmuz nöbetleri sonucu işsiz kalması, ailesini, babası yaşlı olduğu için, memleketine göndermesi, işsizlik süreci ve gelirden yoksun kalması, evsizlik sürecini yaşamadan, derneğe ulaşma fırsatı yakalaması evsizliğin acımasız yüzünü görmesini engellemiştir. Bireyin bu durumda geçmiş hayat travmalarına sahip olmaması, kendisini güçlü hissetmesine, hayattan beklentisinin diğer bireylere oranla çok daha fazla olmasına sebep olmaktadır.

“Ev falan görmedim. Ben hep yurtlarda büyümüşüm. Bana ev farklı gelir. Ben görmemişim. Ev gözüyle bakarsam ben burada kalamam. Zengin olurum. Instagramda bir story paylaşırsam bana milyonlarca dm gelir. Benim çevrem olsun yeter. Burası yeter”. Evsiz genç bireyin daha önce devlet yurdunda koruma altında bulunması, buradan ayrıldıktan sonra, evsizlik sürecini deneyimlemesi, son olarak da dernekte kalması eve ait bir tanımlama oluşturamamasına sebep olmakta ve bu türden bir olumlu veya olumsuzluk ifade eden duygusunun olmadığını belirtmektedir.

3.6.1.10. Evsiz bireylerden elde edilen bulgulara ait öz

Evsizlere yönelik yarı yapılandırılmış mülakat formu dâhilinde katılımcı evsiz bireylerden alınan cevaplar kapsamında her bir soru başlığı altında değerlendirme yapılmıştır. Bu başlık altında genel bir değerlendirme yapıldığında, bireyler, evsizlik sürecine aile içi sorunlar, maddi yetersizlikler, fiziksel, ruhsal sağlık ve işsizlik sürecinde dâhil olmaktadır. Raoth ve Bean’in çalışmasından elde edilen bulgular arasında evsizliğin sebepleri sosyal, ekonomik ve kurumsuzlaştırma düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Meneviş’in çalışmasında ekonomi, aile ve sağlık temelinde evsizlik süreci yaşandığı ortaya koyulmaktadır. AB bölgesinde yapılan araştırma raporlarında işsizlik, aile içi sorunlar, sağlık sorunları, yoksulluk, uygun fiyatlı konut eksikliği evsizliğin sebepleri arasında gösterilmektedir. Her üç araştırma sonucu ile bu çalışmanın ulaştığı bulgular benzerlik göstermektedir.

Evsizliğin anlamı zor şartlar, sahipsizlik, mücadele, düzensizlik, güvensizlik, dışlanma, çaresizlik, tehlike, yalnızlık, vefasızlık, eksiklik, ailesizlik olarak değerlendirilmektedir. Evsizlik sürecinde yaşadıkları zorluklar arasında parasızlık, güvenlik, dışlanma, tehlike, ön yargı, istismar, evsizlik, soğuk, çaresizlik, işsizlik, kaynak yoksunluğu, sağlık, yetersiz hizmet, erişilebilirlik, stres damgalanma bulunmaktadır. Ritzer (2008)’de belirtildiği gibi evsizliğin anlamı toplumsal dışlanmanın bir ürünü olarak zor şartlarla ifade edilmektedir. Ritzer bu durumu işlevselci yaklaşımı örnek göstererek, sistemin gereklerini yerine getiremeyen evsiz bireylerin, evsizliğin sebeplerini kendi bireysel yetersizliklerinde görmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bu durum yapısal sorunların varlığının reddedilmesi sonucunu doğurur. Bu açıklama aynı zamanda Neo-liberal politikaların geçerliliğini kabul etmeyi, sosyal politikaların meşruluğunu irdelemeyi beraberinde getirmektedir. Evsiz bireyler sistemsal veya bireysel sebeplerle olsun mevcut durumda fırsat eşitliği bağlamında toplumsal imkânlardan yararlanamamaktadırlar. Günümüzde ülkelerin gelişmişlik göstergesi olan sosyal devlet ve içeriğini geniş yelpazede oluşturan sosyal politikalar

kapsamında evsizler ihtiyaçları doğrultusunda desteklenerek, kendi kaderlerine terk edilmemelidir.

Evsiz bireylerin başarıya attettikleri anlam, azim, hedef, bireysel çalışma, düzenli hayat olarak belirirken, güçsüzlüğe attettikleri anlam, evsizlik, parasızlık ve psikolojik faktörler bağlamında, çaresizlik ve umutsuzluk olarak ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireyler çalışma hayatında daha çok aile, ekonomik düzeyde iflas, sağlık, dışlanma, dil, mesleksizlik ve psikolojik faktörler düzeyinde sorunları deneyimlemek zorunda kalmaktadır. Evsiz bireylerin kendilerinden; sağlığına kavuşmak, iş sahibi olmak, aile kurmak, iyi bir insan olmak gibi beklentileri bulunmaktadır. Çevrelerinden büyük çoğunluğun bir beklentisi yoktur. Toplumdan beklentiler arasında dışlanmanın yaşanmaması, toplumun bilinçlenmesi, gönüllü faaliyetlerinin artması, ön yargıların olmaması yer almaktadır. Merkezi idareden, meslek, barınma, barınakların desteklenmesi, psikolojik desteğin sağlanması, meslek kursları, iş, kimlik, güvenlik ve rehabilitasyon, beklentiler arasındadır. Hizmetler, barınma, giysi, gıda, para, hijyen ve gönüllü hizmetlerinden oluşmaktadır. Hizmetlerden beklentiler arasında, istihdam, şartlarının iyileştirilmesi, diğer devlet kurumlarının evsiz barınaklarına destek sağlaması, rehabilitasyon, gönüllü desteği, sağlık hizmeti, yer almaktadır. Evsiz bireylerin sosyal destekleri arasında, sosyal desteğin olmadığını belirtenlerin sayısı ağırlıktadır. Evsiz bireyler sosyal desteği anne, baba, akraba ve arkadaş ile yapılan telefon görüşmeleri olarak anlamlandırmışlardır.

3.6.2. Kurum yetkililerinden elde edilen bulgular ve analiz yorumları

Ekosistemin diğer bir ayağını oluşturan kurumsal uygulamaların mevcut durumunun belirlenebilmesi için yapılan mülakatlarda bazı verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Bunlar arasında, hizmetlerin neler olduğu, sosyal yardım ve hizmetlerin rolü, yapılan hizmetlerin düzeyi, mevcut yasalar hakkında düşünceler, toplumsal ve politik farkındalık uygulamaları, kalıcı çözümlere ait düşünceler, evsizlik hizmet modelleri hakkındaki fikirler, toplumsal bakış, bağ kurucu çalışmalar, ulaşılmak istenen hedefler, değere atfedilen anlam, yer almaktadır. Her bir soru Ekosistem yaklaşımının temel ilkeleri olan adaptasyon, kaynak döngüsü, bağlılık, başarı, program geliştirici, savunucu, aktive edici ilkeleri bağlamında oluşturulmuştur.

Üsküdar SYDV’de yapılan mülakat yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamı dışına çıkıldığından dolayı kurum yetkilisinin görüşleri değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca ŞEFKAT-DER başkanı Hayrettin Bulan ile yapılan telefon görüşmeleri çalışmanın literatür kısmında ayrıntılı bir biçimde verildiğinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamında ayrıca bir görüşme yapılmamıştır. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü’ne bağlı hastanede meslek elamanları ile görüşme yapıldığından dolayı görüşme yapılan katılımcıların görüşleri meslek elemanları başlığı altında yapılan değerlendirmeler kısmında analiz edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul İl Müftülüğü kapsamında talep edilen görüşmeye İl müftü yardımcısının yönlendirmeleri ve gönüllülük kapsamında çalışmaları bulunan cami görevlisinin verdiği bilgileri kapsayan mülakat da meslek elemanları kapsamında değerlendirilmiştir. Belirtilen bağlamda Üsküdar SYDV, İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı hastane, ŞEFKAT-DER ve İstanbul İl Müftülüğü kapsamında yapılan

görüşmeler kurumlara ait tabloda yer almakta, fakat görüşlere ait değerlendirmeler bu başlık altında yapılmamaktadır.

Tablo 26: Kurum Yetkilileri Görüşme Zamanı

KOD	Görüşme Yeri	Görüşme Zamanı
KU1	İ.B.B. Darülaceze Müdürlüğü	23.08.2019
KU2	Erdemliler Derneği	03.07.2019
KU3	Maltepe SYDV	04.07.2019
KU4	Üsküdar SYDV	05.07.2019
KU5	Umut Çocukları Derneği	06.07.2019
KU6	İstanbul Valiliği	01.08.2019
KU7	İstanbul İl SYDV	30.07.2019
KU8	Üsküdar Belediyesi	22.07.2019
KU9	Zeytinburnu Belediyesi	12.07.2019
KU10	Çorbada Tuzun Olsun Derneği	26.07.2019

3.6.2.1. Hizmetlerin mâhiyeti

Evsizliği farklı düzeylerde deneyimleyen bireylere yönelik hizmetleriniz nelerdir? Sorusu kapsamında elde edilen verilere göre kurumların evsiz bireylerin kaydının yapılması, temel insani yardımlar kapsamında gıda, barınma, giysi, sağlık taraması, hijyen, bilgilendirme, yönlendirme, danışmanlık, iş, bağımlılık tedavisi, aile yanına gönderme, ilaç desteği, nakit yardımları, psikolojik destek, kimlik çıkarılması gibi hizmetler bulunmaktadır. Kurum yetkililerinden bu soru kapsamında yapılan mülakatlara göre;

KU1 yetkilisine göre;

Evsizler ilk geldiklerinde yapılan işlem kayıt altına alınmasıdır. Beyanlarına göre kişinin kaydı yapılır ve kişi sağlık taramasından geçilir. Bedensel hijyen sağlandıktan sonra, giyim, ayakkabı verilir ve yatacağı yer gösterilir. Bu şekilde evsiz kuruma kabul edilerek, kendisine yemek ikramları yapılır. Belli zamanlarda çay vs. ikramlarda bulunmaktadır.

Cevap verilmiştir. Soru ile ilgili ek açıklama, “evsizliği farklı düzeylerde deneyimleyen bireylere yönelik”, yapılmıştır.

Evsizliğin çeşitli nedenleri var. İstanbul’a iş için gelen ve iş bulamayan, barınacak yeri olmayan kişiler, evsizlik sürecinde barındırılırlar. Bir de hastane için İstanbul’a gelen kalacak yeri olmayan kişiler var. Ailevi problemlerden dolayı evden ayrılanların müracaatları var. Bir de evsizliği hayat tarzı haline getirenler var. Bunlar gerçek evsizler. İstanbul’da bunların sayısı yaklaşık 300-500 arasındır. Her yıl düzenli olarak kalan kişilerin karşılaştırmasını yaptık ve bu sayı 300-500 arasında değiştiğini gördük. Hizmet sunarken yaşlı, engelli, gençlere yönelik sosyolog ve psikologlar tarafından görüşmeleri sağlanıyor ve sorunları tespit edilerek ona göre müdahalede bulunuluyor. Kadın ise sosyal hizmetlere yönlendiriliyor. Topluma kazandırma ile ilgili alt yapı çalışmaları yapıyoruz.

Kurum yetkilisi burada yapılan hizmetleri sıraladıktan sonra literatürde yer almayan ve evsizlik sebepleri arasında görülmeyen sağlık sorunları nedeniyle bir yerden başka bir yerde sağlık hizmeti alabilmek için giden ve kalacak bir yeri olmayan bireyleri de evsiz kategorisi kapsamında barınma hizmetleri sağladıklarını belirtmektedir. Ayrıca barınma hizmetlerinden bu bağlamda iş aramak amacıyla göç eden ve işsiz kalan bireylerin işsizlik⁵³ kapsamında barınma ihtiyacını gideremediklerini, bu bireylere de barınma desteğinin

⁵³ Fromm’a göre iş, bireyler için zorunluluğun ötesinde, insanı doğaya karşı bağımlı olma durumundan kurtaran, toplumsal ve bağımsız bir varlık haline getiren araçtır. Çalışma ile birey çevresini değiştirirken, kendisini de biçimlendirir ve değiştirir (Fromm, 1990: 195). Belirtilen bağlamda iş ve çalışma olgusu toplumsal bir varlık olmanın gereklerini düzenli bir şekilde yerine getirmenin en etkili aracıdır.

sağlandığını ifade etmektedir. Ailevi sorunların da evi terk etme gibi sonuçlara yol açması ve bu kapsamda bireylerin barınma ihtiyacını giderecek sermayeden yoksun olmaları, kurumun bu bireylere de barınma ve diğer insani hizmetleri sağlamasına sebep olmaktadır. İşsizlik ve ailevi sorunların yol açtığı sebepler literatürde de Dünyada yer alan evsizlik uygulamaları arasında benzerlik oluşturmaktadır. Bu süreçte gerçek evsiz olarak görülen bireyler, evsizliği hayat tarzı olarak gören bireyler olarak ifade edilmektedir. Bu ifade daha çok yazın kendi iradeleriyle sokaklarda kalan, dernek ve vakıfların verdiği cüzi miktarlarla hayatlarını sürdürmeye çalışan, hayatın düzenli gidişatına ayak uyduramayan bireyler için kullanılmaktadır. Bu bireyler özgürlüğü sokaklarda arayan ya da çeşitli sebeplerle hayata küskünlükleri bulunan ve sürekli bir ev ortamını, kendi iradeleriyle, reddeden ve soğuk kış aylarında barınma merkezlerinde belediyenin ilgili birimlerinin kanalıyla kuruma getirilen veya kendi iradeleriyle müracaatta bulunan bireyler olarak görülmektedir.

KU2 yetkilisinin verdiği bilgilere göre;

En çok karşılaştığımız bağımlılar, ailesiyle küsüp sokakta yaşayanlar var. Bağımlıları tedavi kurumlarına göndererek tedavileri sağlıyor, yine burada kalıyorlar. Aile sorunları olanları aileleriyle birlikte görüşmeleri sağlıyor. Kaymakamlık, belediye aracılığıyla barıştırıp ailelerine gönderiyoruz. Bu şekilde yüzdeye vursak %45 oranındadır, aileleri ile görüştüklerimiz. Mesela derneği açtığımızda 3 ay olmuştu, Kadıköy’de gazi bir kişi vardı, babasına küsmüş, neyse görüştük kendisiyle barıştırdık ve memleketi Kars’a gönderdik. Babası bir çiftlik açmış, şu anda derneğe ayda 150 TL para gönderiyor. Tek bir sıkıntı var, kronik evsizlerde başarı sağlayamıyorsunuz. Onların burada kalması en fazla bir haftadır. Kendisi istemediği için zorlayamıyorsunuz.

Bireyler kurumda kaldıkları süre içinde ihtiyaca binaen çeşitli kurumlara yönlendirilmektedir. Dernek yetkilisi bağımlıların bu kapsamda çok daha fazla olduğunu belirtmekte ve barınma hizmetleri devam ederken ilgili kurumlar aracılığıyla da bireylerin bağımlılıktan kurtulmaları için çalıştıklarını belirtmektedir. Aileye geri dönüş kapsamında, ailenin diğer bireyleriyle görüşmeler neticesinde, hizmetler sağlanmakta ve bireyler topluma kazandırılmaktadır. Kronik evsizlerin sorunlarının daha çok bilişsel, davranışsal ve sağlık boyutunda ortaya çıkması çok kapsamlı mesleki müdahaleleri gerektirdiği gibi yeterli kurumsal hizmetlerin de varlığını gerektirmektedir. Belirtilen bağlamda STK’nın verdiği hizmetler, kronik evsizler ve evsizlik kültürüne sahip olan, bireylerin evsizlikten kurtulmalarını engellemektedir. Benzer durum İBB yetkilisinin gerçek evsizler diye tabir ettiği kişilerde de ortaya çıkmakta ve bu kişiler evsizlik kültürünü kanıksamış olmanın getirdiği hayat stilleriyle belirli dönemlerde hizmetlerden yararlanmakta ve mevsim şartları normale dönünce yeniden evsiz olarak hayatlarına devam etmektedirler. Holland (2014)’de belirtildiği gibi evsizliğin sebepleri iç ve dış sebeplere bağlanmaktadır. İç sebepler arasında madde bağımlılığı yer almakta ve bireylerin bu süreçte spesifik kurumlarda tedavi edilmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle Young ve Manion (2017)’de belirtildiği gibi madde bağımlısı evsizlere yönelik özellikle ABD ve İngiltere’de spesifik hizmetler sunan AOD ve Wet Shelter gibi modellerin hizmetler arasında yer alması gerekmektedir. Aynı düzenleme kronik evsiz bireylerin sorunlarının çözümlenebilmesi için de yapılabilir. Kronik evsiz bireylerin kendilerini rahat hissedecekleri mekânlar ile onların sokağın tehlikelerine karşı korunabilecekleri esnek barınma modelleri hizmet sunumları arasında yer almalıdır. Evsizliğin farklı toplum kesimleri tarafından, farklı düzeylerde yaşanması, hizmet sunumlarının çeşitliliğini elzem hale getirmektedir.

KU3'e göre;

Bu konu genel anlamıyla sosyal hizmetlerin alanına giriyor. Bize de yansıyan kısımlar oluyor sosyal hizmetlere yerleştirmeye kadar ki süreçte veya orada kalıp da sonradan, ev tutmak isteyen evsizler oluyor. Yardım bağlamında faaliyetler. Para yardımı. Yani biz ev tutup gel evde kal demiyoruz, ben iş buldum diyor ve ev tutacağım dediğinde yardımcı oluyoruz.

Evsiz birey eğer belirli bir düzeye, farklı kurum, kişi veya kendi imkânları ile gelmiş ise vakıf, mevcut hayat düzenine geçilebilmesi için bireylere nakit desteği sağlamaktadır. Birçok evsiz bireyin belirtilen bağlamda hazırbulunuşluk düzeylerinin bulunmaması, evsiz bireylerin ilçe SYDV'leri kapsamında tek seferlik nakit yardımlarıyla destek sağlanmasına ve kurum bakımını gerektirecek durumda olanların kuruma yönlendirilmesi düzeyinde sınırlı kalmasına sebep olmaktadır.

KU6'ya göre;

Daha çok evsizlere biz ayni ve nakdi yardımlar yapıyoruz. Periyodik olarak evsizler her üç ayda bir bizden nakit yardımları alıyor. Özel durumları olursa sağlık yardımı adı altında ilaçlarını alıyoruz. Giysi yardımı yaptığımız oluyor. Yakın bir zamana kadar da inşallah gezici bir araç çıkartacağız, sadece evsizlere hizmet edecek. Bu araçla yemek, sağlık, hijyen ve giysi ihtiyaçlarını gidereceğiz. Yaklaşık İstanbul'da 800 evsiz olduğunu tahmin ediyoruz. Bunlara hizmet vermeye çalışacağız. Bu uygulama valiliğin diğer birimleri ve İ.B.B. ile ortak bir uygulama...

Valilik düzeyinde yardımların valiliğe bağlı birimler ile diğer kurumlarla iş birliği çerçevesinde yapılan uygulamalar olarak iki düzeyde yapıldığı görülmektedir. Valilik düzeyinde İl Merkez SYDV tarafından yapılan yardımlar ayni ve nakdi yardımlar çerçevesinde özellikle ikametgâhı olmayan vatandaşlara yönelik olarak yapılmaktadır. Bunun yanı sıra İ.B.B, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Emniyet ve Valilik arasında oluşturulan protokoller kapsamında özellikle kış aylarında yapılan yardımlar ile sağlık destekleri ve barınma hizmetleri bulunmaktadır. Valilik ve İBB'nin yetkililerinin verdiği bilgiler kapsamında, sokağa bağımlı olarak yaşayan evsizler hakkında belirtilen rakamlar arasında farklılık olsa da 1000 rakamının altında barınma imkânı olmayan vatandaşın bulunduğu yönünde ortak ifadeleri vardır. Bu rakam evsizler içinde en savunmasız durumda olan bireylere yönelik bir rakamı ifade etmektedir. Bu rakamın ulaşılan, başvuran bireyleri kapsamı bağlamında sınırlı olduğu STK'ların destekleriyle sokakta hayatını sürdürmeye devam eden veya barınaklarda kalan evsiz bireyleri kapsamadığını belirtmek gerekir. STK'ların İstanbul İli için belirtmiş oldukları 10.000 rakamı ile 800 rakamı arasında 10 kattan daha fazla farklılık bulunmaktadır. Belirtilen bağlamda evsiz barınaklarında kalanlar ile gizli evsiz statüsünde bulunan, arkadaş yanında kalanlar ile bekâr odalarında sürekli bir şekilde ev istikrarsızlığı yaşayan evsiz bireyleri de evsiz kategorisinde değerlendirildiğinde bu rakamın 10.000 kişiyi bulacağı tahmin edilmektedir. Sorun insanlık sorunu bağlamında değerlendirildiğinde İ.B.B ve Valilik rakamları belki de İstanbul içinde ilk müdahale edilmesi gereken kesimi ifade etmesi bakımından önemlidir. Sosyal hizmet müdahalelerinde en savunmasız kesimlerden çalışmalara başlanması bağlamında önemli bir veri sunmasının yanı sıra da bu durum diğer evsiz bireylerin mağdur edilmesini beraberinde getirmemelidir. Evsizliğin bir süreç olduğu, geçici ve kronik evsiz olma durumunun hizmetlere ulaşabilme düzeyiyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda geçici olan bir evsizin yeterli desteklenmediği takdirde kronik evsiz durumuna düşebileceği gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Belirtilen bağlamda STK'ların

vermiş oldukları verilerin bu evreni daha fazla temsil ettiği ortaya çıkmaktadır. ABD’de evsizlerin sayısı bir ile iki yıl arasında sürekli güncellenmektedir. Özellikle yerel servis sağlayıcıları ile HUD bu uygulamayı evsizlere yönelik politikaların oluşturulması bağlamında zorunlu olarak görmektedir. Bu durum evsizlik sorununun bir sosyal mesele olarak değerlendirildiğinin göstergesidir.

KU7’nin verdiği bilgilere göre;

Hizmetleri sunarken, özellikle mekânsızlara yönelik olarak, ilk başta vatandaşlarımızın dertlerini dinliyoruz. Bunları nasıl çözebiliriz, nerelere yönlendirebiliriz, nasıl iş edindirebiliriz şeklinde değerlendirmelerde bulunuyoruz. Öncelikle, işi var mı, nerede ikamet ediyor, hangi memleketten geldi, İstanbul’a ne şartlarda geldi, bunları öğreniyoruz.

Evsiz bireylerle yapılan görüşmeler kapsamında her evsiz bireyin dertlerini anlatırken duygulanım yaşadığı ve kendilerini daha rahat hissettikleri ve görüşmenin kendileri için psikolojik bir tedavi gibi geldiğini açıkladıkları daha önce belirtilmişti. İl SYDV kapsamında da öncelikli olarak vatandaşların dertlerinin dinlenilmesi onların psikolojik olarak dertlerini paylaşabilecekleri bir yerin varlığını hissetmeleri açısından önemli ve değerli bir hizmettir. Birçok kurumdan, ikametiniz ilçemiz sınırlarında bulunmamakta, o yüzden yardım yapamayız, şeklinde cevap alan evsiz bireylerin, mekândan münezzeh bir şekilde dertlerini anlatabilecekleri bir kurumun varlığını bilmeleri evsiz bireyler için önemli bir psikolojik destektir.

...Bu görüşleri aldıktan sonra nasıl yönlendirebiliriz ne yapabiliriz. İlk başta eviniz var mı, diyoruz. Ev tutmak istiyoruz diyorlar, mekânsızlar için şurada bir ev var diyorlar. Çoğunlukla ev tutmak isteyen bireylerin bir aylık ev kiralalarını acilen veriyoruz. Bekâr evleri var, veriyoruz parasını, ondan sonra ayaklarımız üzerinde dururuz diyorlar, bir kısmı arkadaşlarıyla birlikte kalıyor, mekânımız yok dese bile mutlaka barınacak bir yerleri oluyor...

Bireylerin barınabilmeleri için nakit desteği verilmektedir.

Bunu arkadaşlarla da sık sık tartışıyoruz. Bazı bunalımlı hasta olan, ruhsal hastalıkları olan vatandaşlarımızın barınma olanakları biraz daha zor. Bilgilendirme, danışmanlık, nakit yardımı, aynı yardımlar kapsamında, çözümleyici yardımlar da, yapıyoruz. Hedefimiz ilk başta o kişinin mekân edinmesidir. Bazılarının ikameti olmadığı için gelir testi yapamıyoruz. Evi yok ise sadece il vakfımızın çeşitli kurumlardan, müdürler seviyesinde yapılan aldığımız kararlarda İBB’nin kış aylarında açılan tesisleri oluyor. O tesisleri ikamet göstererek vatandaşlarımızın sosyal güvenlik kurumuna tabi olması için belediyenin bulunduğu kaymakamlığa bağlı ilçe SGK kurumuna tabi olmasını sağlıyoruz.

İl müdiresi, yapılan yardımları çözümleyici yardımlar olarak görmektedir. Öncelikli olarak hedeflerinin, evsiz bireylerin ev edindirilmesi olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda nakit desteği bir çözüm gibi görülmekte, mesleki müdahalede ise bilgilendirme ve danışmanlık düzeyinde uygulamalar sınırlı kalmaktadır. Bunun yanı sıra evsizlerin sağlık problemlerinin olduğu değerlendirildiğinde, tedavilerini yaptırabilmeleri ve kamu sağlık hizmetlerinden ve SYDV hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, gelir testlerinin yaptırılması evsiz bireylerin hizmetlere erişebilmelerini kolaylaştırabilmeleri açısından önemli bir uygulamadır. Diğer yandan özellikle ruhsal sağlığı yerinde olmayan evsiz bireylerin barınma öncesi rehabilite edileceği, psikolojik destek sağlanacağı bir mekanizmanın olmaması sebebiyle de barınma hizmetleri kapsamında tekerrür eden evsizlik süreçlerinin yaşandığının belirtilmesi bu noktada destek mekanizmalarının oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

KU8' e göre;

Dışarıda konaklayan vatandaşlarımız için öncelikli olarak kurumlarla işbirliğine yönelik yaptığımız konular var. O vatandaşların sosyolojik, psikolojik, sağlık ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik. Sokakta kalmalarını temin etme anlamında değil, onları vaz geçirmek anlamında bu hizmetler. Ama yine de Üsküdar'a bir şekilde gelmiş sokaklarda yaşayan bireylere banyo, giysi, tıraş hizmetleri gibi belediyemiz onlara bu anlamda destekte bulunuyor. Varsa da çözebileceğimiz noktada ilgili diğer kurumlara yönlendirme yapmak, kurumları bilgilendirmek bağlamında yardımcı olmaya çalışıyoruz. Eğer bu kişi Üsküdar'da oturuyor ise maddi ve manevi her anlamda belediye kanununun verdiği yetki kapsamında yardımcı oluyoruz.

Belediyenin doğrudan barınma hizmetinin bulunmaması, evsiz desteklerinin bilgilendirme, danışmanlık ve fiziksel ihtiyaçlar ile hijyen ihtiyaçlarına odaklanmasına sebep olmaktadır. Bireylerin barınma düzeyinde desteğe müstahak olması ise ilçe sınırlarında ikamet etme şartına bağlanmaktadır. Yasal sürecin bu şekilde oluşturulması Üsküdar dışında ikamet eden vatandaşlara yönelik olarak yardımın yapılmasını engellemektedir. Evsiz bireylere yönelik yapılan hizmetler değerlendirildiğinde ise özellikle sosyal inceleme raporlarında evsizlere yapılan yardımların sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Burada belirtilen *“maddi, manevi her türlü yardım yapıldığı”* ifadesi ile sosyal inceleme raporlarından ortaya çıkan, geçici nakit yardımlarıyla sorunun çözülmesi arasında çelişki ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada yardımların hem sosyal inceleme raporlarında yer alan ifadeler kapsamında hem de yetkili düzeyinde yapılan görüşmelerde geçici ayni ve nakdi yardımlara odaklanıldığı, rehabilitasyona yönelik hizmetler ile toplumsal katılımı sağlayıcı hizmetlerin geri planda kaldığı görülmektedir.

KU9'un verdiği bilgilere göre;

2007 yılında kurduğumuz aile kadın ve engellileri destekleme merkezimiz var. Aile merkezi üzerinden devam ediyor, desteklerimiz. Evsiz olan bireyler içinde, her hangi bir kuruma yerleşmesi gereken bireyleri, AKDEM bünyesinde yönlendirme hizmetleri kapsamında destek sağlıyoruz.

Yapılan hizmetlerin yönlendirme dışında başka destekleri kapsamadığı, evsizlerin genellikle, ikametgâh sorunlarının olması nedeniyle, kanun kapsamında destek sağlayamadıkları belirtilmektedir.

KU10'un verdiği ifadeler kapsamında;

Birincisi temel insani yardımlar. Gıdadan, eşyaya ve hijyen malzemesi, kıyafetlere kadar var. Bu dağıttığımız temel insani yardımları pansuman niteliğinde düşünebilirsiniz. İhtiyaç doğrultusunda bunu yaparak, bu materyalleri temel insani yardım kavramını bir iletişim aracı olarak kullanıyoruz. Ama çok kuvvetli bir iletişim aracı, evsizlerle diyalog kurarken bu gereklidir. Onlarda içlerinde iletişime ihtiyacı oldukları için buna açık olabiliyorlar. Karşılıklı güven oluşumunu bu şekilde sağlıyoruz, orada aslında aracı olan şey insani yardım. Bu yeri geliyor temel insani yardımlarla yapılıyor, yeri geliyor şu an İstanbul'da bir çalışma yapıyoruz, eşya battaniye, çay, dağıtıyoruz bu şekilde gerçekleşiyor. İstanbul'un bütün ilçelerinde keşif yapıp ona göre dağıtıyoruz. Ne yaparsak yapalım, temel yardım, çay kahve, sohbet aracılığıyla iletişim kurarız. Bu şekilde başlayıp ana yardımımız hedeflediğimiz bir model var. Hedefimiz evsizleri topluma geri kazandırmaktır. Bizim zaten kuruluş amacımız da bu evsizliğe köklü çözümler üretebilmek.

Sosyal hizmet ve sosyal yardımların ayırım noktasının olduğu yeri tanımlamak için KU10'un ifadeleri önemlidir. Sosyal yardımlar günümüzde bir amaç haline dönüştürülmüştür. Sosyal yardımlar bireyin içinde bulunduğu durumdan kurtulması için

bir araç olması gerekirken, bireylerin pasif birer aktör haline getirilmesi bağlamında amaca dönüşmektedir. Yardımı alan kişi bağlamında bağımlılığa dönüşmesi, bireylerin çalışmadan elde edilmesi bağlamında, tembelliğe itmesi, bireyin çalışma yeteneğini kaybettirmesi vb. oluşumlar da değerlendirildiğinde sosyal yardımların faydalı birer araç olarak kullanılmasını gerektirirken, amaç olarak kullanıldığında bağımlılık sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır. Sosyal hizmetler bireyin hayatında değişim ve olumlu yönde bir dönüşümün sağlanması amacıyla yapılan faaliyetler bütünüdür. Sosyal hizmet uygulamaları yapılırken sosyal yardımlar bireyin ihtiyacına ve sosyal hizmet uygulamasındaki katılımı bağlamında verilen destekler olarak değerlendirilmelidir. Bunun dışında sosyal hizmet anlayışı kapsamında verilmeyen, değişimi önlemeyen, bireyin hayatında olumlu bir katkı sağlamayan, bağımlılık yaratan ve bireyin kişiliğinin yavaş yavaş kaybedilmesine sebep olan sosyal yardımların dezavantajlı durumu ortadan kaldırıcı bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak, bu durum planlı ve programlı, bireyin aktif katılımını önceleyen, sosyal hizmet müdahalelerinde bir araç olarak kullanıldığında amaca hizmet eden faydalı bir araç haline gelmektedir.

Çorba, eşya dağıtıyorlar diye biliyorlar bizi, bunlar sadece iletişim kurmak için birer vasıta. Kendini toplumdan soyutlayan insanlara yönelik köprü görevi görüyoruz. Evsiz bireyleri, ailelerinin yanına geri gitmeleri, eski çevrelerine uyum sağlamalarından tutun, realite olmalarına yönelik çalışmalar yapıyoruz. İş ve barınma konusunda destekçi olduğumuz bireyler var. Gönüllü psikologlarımız veya belediyelerin hizmetlerine yönelik randevu alarak psikolojik destek hizmetlerine ulaşmalarını sağlıyoruz.

Dernek yetkilisinin verdiği bilgiler kapsamında temel ihtiyaç maddelerinin verilmesini birer araç olarak kullanıldığı, evsiz bireylerle güven temelinde iletişim oluşturulduğu takdirde desteğin sürdürülebilir olduğunu, bu sürecin de ilk basamağının çorba, çay, kıyafet gibi yardımlarla sorunun kaynağına inilebildiğini ifade etmektedir. Burada sosyal yardım malzemelerinin araç olarak kullanılması daha önce yapılan açıklamalar bağlamında önemlidir. Sosyal yardımların belirli bir amacı gerçekleştirmek için araç olarak kullanılmadığı takdirde hem kaynak israfını beraberinde getirecek hem de mesleki uygulamaların hayata geçirilmesini engelleyecektir. Bir meslek elemanının işi bir sosyal inceleme veya değerlendirme sonucunda nakit yardımı verilmesi uygundur veya aynı yardım verilmesi uygundur olmamalıdır. Burada sorun tespit edilmeli, sorunun çözümünde hangi basamaklar birer birer geçilecek belirlenmeli, amacı gerçekleştirecek yol haritası çizilmeli ve sonucunda belirlenen hedef ile çıktının karşılaştırılması yapılarak gerekirse ek müdahalelerde bulunulmalıdır. Burada sorunun tespit edilmesi sürecinde diğer kamu ve STK'larda ön görülemeyen uygulamaların Çorbada Tuzun Olsun Derneği tarafından, kısıtlı imkânlarla rağmen, sürecin doğru işletilmesi bağlamında önemlidir.

Farklı evsiz gruplarına yönelik derneğin hizmetleri arasında;

Evsiz bireyler içinde bir kronik evsizler var, bir de yeni evsizlik sürecine girmiş olanlar var. Kronik evsizleri topluma entegre etmek çok zor. Psikolojik travmalarından dolayı, yaşlıysa Darülaceze'de yaşamakta istemiyor. Genç ise bir yere kafasını sokmak da istemiyor. Yeni evsizlerde rehabilite süreci daha kolay. Kronik evsizler için ne yapabiliriz dedik, öncelikli olarak bu kişilerin sokakta kaldığı süre içinde kimlikleri kayboluyor veya çalınıyor, kimlik edindirilmesi ve sosyal hizmetlere bildirilmesini hedefledik. Kimlikleri olmadığı için nüfus müdürlüklerine kalıyor, inisiyatif. Evsiz birey bir suç işlese yeni bir kimlik çıkarsa farklı bir yerde takip sorunu ortaya çıkıyor. Bunun olmaması için devlet diyor ki ben kişiden emin olmam lazım, kimlik çıkarmak sorun, ikamet sağlamak sorun, aile dönüş hizmetleri, gelir testlerinin

yaptırılması gibi hizmetler... Gündüz refakatçi gönüllü havuzumuz var, gece yemek dağıtımı var. Yazın öğrenciler memleketine döndüğü için refakatçide sorun yaşıyoruz. Sosyal hizmet işlerini yürütmek için. Sadece bir kişinin kayıtlı bir şekilde topluma uyum sağlaması bağlamında değerlendiriyoruz.

Evsiz bireyler içinde yer alan, diğer kurum yetkililerinin de ifade ettiği gibi, evsizlik sürecinden çeşitli nedenlerle çıkmakta zorlanan bireylerin bu duruma gelmelerinin sebebi, evsizlik sürecinin kronik hale gelmesi ve bu tür bireylerin bu durumdan çıkarılabilmeleri için mevcut imkânların yetersiz olmasıdır. Bireyin kronik evsiz hale gelmesi bu durumda İstanbul özelinde şu iki temele dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, bireyin gönüllü olarak evsizlik sürecini deneyimlemek istemesidir. Dernek yetkilisinin de belirttiği gibi birey kurum bakımına kabul edildiği halde Darülaceze'ye gitmek istemiyor. İkinci sebep olarak da evsiz bireyler kaynaklara ulaşmasına rağmen kaynakların yetersiz olması veya kaynaklarla irtibatının hiç sağlanamıyor olmasıdır. Her iki durumda da bilinçli veya mecburi olarak kronik evsizlik süreci ortaya çıkmış olmaktadır. Hâlbuki özellikle ABD ve AB bölgesinde var olan PIE4 Shelters, ELASTIC, PRODEC, Güvenli Ev, Yaratıcılığı Yönet, Sokak Destek, Bağımsızlığa Hız Verme, Evsizlikten Çıkma Yolları, Öncelikli Konut Klavuzu, Evsiz Mobil Vatandaşlar Ağı gibi çeşitli projeler bulunmaktadır. Her bir proje kapsamında evsizlerin problemleri hangi düzeyde olursa olsun çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Evsizlik bir insan hakları sorunu olarak görülmekte, bir sosyal mesele olarak kabul edilmekte ve bununla ilgili tahsis edilmiş kaynaklarla projeler ihtiyaç ölçüsünde üretilmektedir.

Dernek temel insani yardımlar, iletişim kanallarının oluşturulması, güven temelli uygulamaların sağlanması, kimlik çıkarılması, gelir testi yaptırılması gibi çalışmalarının yanı sıra evsizlik olgusunun toplumun diğer kesimleri tarafından da farkına varılması ve bu kesimlerin de imkânlarının evsizlik olgusu bağlamında aktive edilebilmesi için çalışmaları bulunmaktadır. Çalışmalar kurumlar arası iş birliği çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu süreç evsiz bireylerin kimlik ve gelir testi ve ikametlerinin bulunmaması, özellikle özel sektör işletmeleriyle irtibatlandırılmış hizmetlerin oluşturulmasını zorunlu kılmakta, gibi sebeplerle mecburi bir hizmet olmanın yanı sıra aynı zamanda bireylerin hayatlarında da olumlu katkı sağlamaktadır;

İş birliği yaptığımız Göz Nuru Vakfı var, sağlık sorunu olan, göz rahatsızlığı olanları oraya götürüyoruz, ücretsiz olarak, bireyin göz ameliyatını gerçekleştirdik. Dış kliniğinden aldığımız destek var. Sivil toplum olarak kurumlara giderek farkındalık oluşturuluyor. Dezavantajlı durumdan kurtulabilmesi için sonuna kadar yardımcı oluyoruz. Bir handa yer bulduğunu söyleyen evsiz vatandaşa odanın içinin döşenmesi ve iş konusunda yardımcı olduk. Kişiye yardım ederken bireyin geri kazanım kapsamında olması lazım. Evsiz bireyin, siz, benim dediklerimi yapın, ben sizin dediğinizi yapacağım, demesiyle sonuca varılmıyor. Suiistimal edilmesini engelliyoruz. Sosyal entegrasyon ve sosyal hizmeti geliştiriyoruz”.

Kurum yetkilisinin kaynakların israf edilmemesi adına, sorunun çözümü için kullanması, kurumlar arası iletişimin sağlanması bağlamında farkındalığın artırılarak, çözümü zor gibi görünen evsiz bireylerin sorunlarını çözüme kavuşturulması, STK'ların kısıtlı imkânlarının olmasına rağmen bunu başarabiliyor olmaları, örnek bir model oluşturması bağlamında önemlidir.

Birinci soru başlığı altında ulaşılan genel sonuca göre evsiz bireylere yönelik olarak İstanbul genelinde temel ihtiyaç maddelerinin verilmesi ve sokak uygulamaları kapsamında

gıda dağıtım uygulamaları evsiz bireylerin açlık gibi bir riskle karşı karşıya kalmasını engellemektedir. Barınma konusunda İBB'nin belirli süreli olarak kış aylarında verdiği hizmetler evsiz bireylerin barınma düzeyinde kışın donma tehlikesine karşı korunmalarına süreli olarak katkı sağlamaktadır. Valilik ve ilgili birimlerinin yaptığı yardımlar vaka bazında spesifik uygulamalar olmakta, iş ve ev tutmak gibi, cüzi nakit yardımları ve aynı yardımları bulunmaktadır. Burada daha çok evsizlerin ikamet sorunları olduğu için tek seferlik yardımlar kapsamında değerlendirilmekte ve rehabilite edici çalışmalar bulunmamaktadır. Hizmetler yardıma odaklanmaktadır. Yapılan hizmetlerin bireylerin hayatlarında olumlu bir değişim oluşturma düzeyinde bir etkisi olmadığı gibi, bireylerle yapılan mülakatlarda kendileri ifade etmektedir, kaynak israfı da yapılmaktadır. Buradan yapılan yardımların rehabilitasyon amacıyla kullanıldığı düşünülürse İstanbul'un evsiz bireylerinin sorunu çözülecek düzeydedir. STK'ların barınma hizmeti sağlamasına rağmen, barınma kapasitesinin ve fiziki şartlarının yetersiz olması sebebiyle barınma imkânlarından yararlanamayan ve sokaklarda yaşayan bireylerin mağdur olmasına sebebiyet verilmektedir. Belirtilen bağlamda kamu tarafından işletilen ve yılın 365 günü hizmet verecek bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç vardır. Evsiz bireylerin sorunlarının kompleks, kurumsal ve mesleki uygulamaların kısıtlı olduğu, sosyal hizmet anlayışından uzak bir yardım ağı oluşturulduğu görülmektedir. Yardımlar, istisnalar hariç tutulduğunda, amaç haline getirilmiştir, hâlbuki sosyal hizmet tabanlı uygulamalarda araç olarak ve bireyin müdahalelerde aktive edilmesi için kullanılması gerekmektedir.

3.6.2.2. Sosyal yardım ve hizmetlerin rolü

Evsizler için sosyal yardım ve hizmetlerin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Sorusuna kurum yetkilileri farklı düzeylerde cevap vermişlerdir. KU1'in ifadelerine göre;

Evsizlik dünyada bir olgudur. Gelişmiş ülkelerde bile bizden daha fazla evsiz birey var. Evsizlerle yaptığımız görüşmelerde şunu söylemişlerdir. Bizim için özgürlük her şeyin üstündedir. Bizde mekân sahibi olabiliriz, biz bir yere bağlanmayı, sorumluluk almayı istemiyoruz. Bu bize daha kolay geliyor. Tamamen sokakta yaşayan evsizler, kapalı mekân korkuları, belli psikolojik endişeleri var, kendilerini özgür hissettiklerinden dolayı bu şekilde sokağı istiyor, bazılarının da imkân olmadığı için sokakta kalıyor. Eğer kişi yaşlıysa zaten huzurevine yerleştirilmekte.

Evsizliği kültür haline getiren bireyler, çeşitli sebeplerle sokağı bir kurtuluş yeri olarak görenler bağlamında sokak, bir özgürlük alanıdır. Ev belirtilen bağlamda sorumluluğu gerektirmektedir. Kurum yetkilisinin de bu bağlamda evsiz bireylere yapılan sosyal yardımlara rağmen sokağı tercih etmelerinin bir tercih meselesi olarak görülmesi meselenin belki de vaka düzeyinde derinlemesine ele alınarak yeterli mesleki müdahaleler kapsamında değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır. Birey bilinçli bir şekilde sokağı tercih ediyorsa, ev ortamında yaşanan birçok stresörün etkisi olduğundandır. Bireyin zihinsel hastalığı veya bilişsel ve davranışsal anomalilerinin bulunması da bu sürece etki edebilmektedir. Her ne ad altında olursa olsun, insanın sosyal bir varlık olduğu, çalışma ile yeteneklerini geliştirdiği, geçmişten günümüze düzenli bir hayat tarzı ile medeniyet oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda evsizliği bilinçli olarak kabul etmek patolojik bir durumdur. Bu durumun arkasında yatan sebeplerin araştırılması gerekmektedir. Kurum yetkilisi ister istemez sokağı tercih eden insanlar var derken şunu da belirtmektedir, yapılan yardımlar bireyin fiziksel ihtiyaçlarına odaklanmıştır. Evsiz bireyin gönül dünyasına

inilemediğinden dolayı bireyin sokaktan kurtarılması da bir o kadar zor olmaktadır. Bu durum alternatif uygulamaların, mesleki müdahalelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

KU2'ye göre;

Dünyada yetersiz. Hep bir devlet otoritesi var. Evsizlerde devlet otoritesine karşı bir durum da var. Burada tek bir otorite var, yasak koyduk, oda arkadaşlarıyla kavga etmeyecek. Bu kişiler, özgürlüklerine düşkün oldukları için başarı elde ediyor. Abi, kardeş diyalogu var. Ama devlet kurumlarında bu sorun, bu insanlar insanlara küsmüş, her şeye küsmüşler, onları hayata bağlayacak bağları da yok, o yüzden korkusuzlar, kimseye muhtaç değiller, o yüzden bu insanları asimile veya rehabilite edemezsiniz.

KU2 ve KU1'in ifadeleri evsiz bireylerin özgürlüklerine düşkün oldukları yönündedir. Evsiz bireylerin yaşadıkları travmalar ile evsizlik süreci arasında bir ilişkinin var olup olmadığı bir başka araştırmanın konusunu oluştururken, evsiz bireylerin yaşadıkları travmaların onları sokağa ittiği ve neticesinde mevcut olumsuz şartlardan kurtulma bağlamında mecburen bu süreci yaşadıkları bir gerçektir. Mesleki müdahalelerin önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireyler eğer yeterli mesleki müdahalelerle değil de fiziksel ihtiyaçlara odaklanılarak evsizlik sürecinden kurtulacağına dair beklentiler, evsizlere yönelik farkında olmadan başka bir etiketlemenin kapısını aralamaktadır. Bunlar “*özgür insanlar*”, sokağı istiyorlar şeklinde. Sokak bazı evsiz bireylerin benzetmelerinde de ortaya çıktığı gibi “*kendilerini sokak hayvanı gibi hissedenden*” bireyler var, yapılan mülakatlarda, bu bakış açısı çaresizliği ortaya koymaktadır. Bireyler sorunlarından kaçmak istedikleri için sokağı tercih ediyorlar, sorunları çözüldüğü için değil. Belirtilen bağlamda toplumdan kendilerinin soyutlamalarına sebep olan olaylar olduğu gibi toplumun bir üyesi olması düzeyinde yeterli bağların kurulmasında mesleki müdahaleler önemlidir. Evsizlik hizmetlerinde amaç kimsenin asimile edilmesi değildir. Bireyin, uygun ve yerinde, vaka düzeyinde mesleki uygulamalar oluşturarak, insan onuruna yaraşır bir hayat sürmesini sağlamaktır. Bu anlayış evsizlere verilen hizmetlerin geleneksel sosyal yardım düzeyinde vaka düzeyinde çeşitlendirilmiş, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeline dayanan hizmet örgütlenmelerinin oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bunun için öncelikle meslek elemanlarının problem çözme kapasitelerinin artırılması gerekmektedir. AB bölgesinde, Macaristan, Polonya, Romanya ve Çek Cumhuriyeti'nde evsiz bireylerin evsizlik sürecinin sonlandırılması için evsizlik hizmetinde bulunan meslek elemanlarının eğitilmeleri ve kendi mesleki deneyimlerinin paylaşılması amacıyla 2014-2016 yılları arasında Evsizlikten Çıkma Yolları projesi oluşturulmuştur. Projenin hedefleri arasında yer alan yerel düzeyde kanıta dayalı uygulamalar, kurumlar arası bilgi paylaşımı genel politikalar yanında etkili bir araç olarak görülmektedir.

KU3'e göre;

Evsizlik olgusu eksik olan bir konudur. Sosyal hizmetlerde bayanlar için kalacakları yer var. 60 yaş üstü kişilerde kapasite sıkıntısının olması veya rapor süreçlerinin uzaması nedeniyle insanlar sokakta yaşamak zorunda kalıyor. Dükkânda kalanlar var, pasaj temizliklerine bakıyor ve orada kalıyor. Evsiz olmalarının sebebi adreslerinin olmaması, bunlara mahalleli diyoruz artık. Adres kaydını dükkân olduğu için alırdamayan insanlar var. Bu bireylere, vakıf olarak, çevre tarafından, orada yaşadığının teyidini aldığımızda yardımcı oluyoruz.

Vakıf müdürü evsizlik hizmetlerinde eksiklik olduğunu belirtmektedir. Şiddet mağduru kadınların kalabilecekleri bir yer olmasına rağmen, 18-60 yaş arasında bireylerin evsizlik sürecinde başvurabilecekleri bir kamu kurumunun bulunmaması bu eksikliği ortaya

çıkarmaktadır. Evsiz bireylerin daimî bir ikametden mahrum olmaları onların yardımlardan yararlanmalarını engellemektedir. Çevre beyanı temelinde yardımların sağlanması ve bireyin dükkânda sağlıklı bir şekilde kalması günlük hayatın gereklerinden mahrum bir şekilde hayatına devam etmesini beraberinde getirmektedir.

KU5'e göre; *“Benim şahsi fikrim, öncelikle hayati, yaşadıkları sıkıntıları görüyoruz. Onun dışında birilerinin evsiz bireye yardım ettiğini görmesi güven veriyor. Bir insana al sana 100 lira demek var, bir de ilgilenerek yapmak var”*.

Evsiz bireylere yönelik yapılan yardımlarda STK'ların sınırlı kaynaklara sahip olmalarına karşın bireylerin barınma ve fiziksel ihtiyaçları ile hijyen ihtiyaçlarının karşılanması kurum yetkilisinin tabiriyle hayati nitelik taşımasını sağlamaktadır.

KU6'ya göre;

Sosyal hizmetlerin rolü şu, aslında evsizler bir kültür yani biz bunu yok etmeye çalışmıyoruz. Bunu kabullendik. Evsiz kitlemiz var bizim. Bunların ihtiyaçlarını nasıl daha iyi karşılayabiliriz. Öncelikli olarak sağlığa erişimle ilgili problemleri vardı. Şunu yaptık neden sağlıkla ilgili problem yaşıyorlar. Çünkü bir ikametleri yok. İkametleri olamayınca gelir testi yaptırıyorlar. Ücretsiz sağlık hizmetinden yararlanamıyorlar.

Valilik düzeyinde de evsizlik kültürünü yaşayan belli bir kesimin varlığı kanıksanmış, burada daha önce belirtilen tezi tekrar etmek gerekirse vurgu yerinde olur. Evsizlere yönelik destek düzenlemeleri, sosyal yardım düzeyinden sosyal hizmet düzeyine getirilmediği sürece evsizlik kültürünü hayat felsefesi haline getiren bireylerin sayısı daha da artar. Hizmetlerin bütüncül olmaması bu bağlamda evsizlik kültürünü yaşayan bireylerin niceliksel olarak artışına sebep olmaktadır.

...İBB ile anlaştık. Sizin her sene evsiz bireylere göstermiş olduğunuz bir yer vardı, orayı gösterelim ikamet olarak ve evsizleri sağlık hizmetinden yararlandıralım dedik ücretsiz olarak, bunun üzerine bütün herkesi Esenyurt'a yönlendirdik ve oradan hepsi yeşil kartlarını aldılar. Sağlıkla ilgili problemlerini bu şekilde hallettik...

Evsiz bireylerin yetersiz beslenmeden, hijyen eksikliğinden ve sokağın zor şartlarından kaynaklanan diğer durumlarından dolayı sağlıklarını kaybetmesi bağlamında oluşturulan çözümler önemlidir ve evsiz bireyler için hayati düzeyde etkisi olan çalışmalardır. Evsiz bireylerin tek sorununun sağlık olmadığı bilindiğine göre diğer sorun alanlarında da bu türden çözüme yönelik uygulamaların yapılması elzemdir.

...Onun dışında nakdi yardımla ilgili daha çok il vakfı veriyor. Daha çok adresleri olmadığı için, hepsi bize geliyor. O şekilde değerlendiriyoruz. Onun dışında evsiz olup da engelli olanlar var. Engelli maaşı almaları için gerekli çalışmaları yapıyoruz. Kışın da biz özel durumu olanlara yer sağlıyoruz, kalabilecekleri bir yer sağlıyoruz, özel durumu olmayanlara da İ.B.B. sağlıyor. Barınma hizmetini şöyle yapıyoruz, çok özel durumu olanlar ya da kadın olanları otellerle anlaşılarak, valilik olarak biz yer teminini sağlıyoruz ama genel olarak buna çok fazla talep olmuyor, ancak böyle bir hizmetimiz var. Bunu bize başvurduğu takdirde, özellikle kadınların Esenyurt'ta kalması çok büyük sıkıntı olduğu için, biz sağlıyoruz kadınlara yönelik...

Verilen hizmetlerin talep odaklı olması, bireylerin eve veya otele yerleştirilmesi süreci sonrasında rehabilite edici faaliyetlerin olmaması yapılan hizmetlerin bir yanını eksik bırakmakta ve sonuç odaklı uygulamalardan ziyade birey talepli uygulamalar olarak kalmaktadır. Amaç bireyin ev veya otel odasına yerleştirilmesi olmamalıdır, daha çok toplumla arasında oluşturulacak bağların yeniden organizesidir. Bu türden mesleki

müdahalelerin yerine ulaşabilmesi, sonuç odaklı uygulamalarla bireylerin yeniden toplumun bir üyesi haline gelebilmesi sosyal hizmet temelinde evsizlere yönelik kurumsal yapılanmalar ile mevcuttur. Valiliğin birey bazında talep odaklı uygulamaları yürütmesi evsizlik evreninde yeterli temsili oluşturmamaktadır. İl SYDV tarafından yapılan uygulamalar ise müdire hanımın yaptığı kişisel gayretler ile şekillenmektedir. Meslek elemanlarının durumu ise yoğun mesai süreçlerinde, kurumsal yapılanma ve yasal çerçeve gereği evsizlere derinlemesine müdahale süreci oluşturmayı engeller niteliktedir.

KU7'nin görüşlerine göre;

Ben bu yardımları insani yardım olarak değerlendiriyorum. Bu insanları insan olarak konuşuyoruz, dertlerini dinliyoruz. Elimizden geldiğince, çözümleyici olmaya çalışıyoruz. Verdiğimiz hizmetler tabi çok yeterli değil. İBB'nin yıllardır çalıştığı bir proje var. Bu proje hayata geçmedi, her sene de bu kimseler için bir proje yapmayın diyorlar. Yaz aylarında mekânsızlarımız azalıyor. Çoğunlukla turistik yerlere iş için gidiyorlar. Psikolojik destek, dinliyoruz. İnsan yerine konup dinlenmesi ve nakit yardımların yapılması onları mutlu ediyor.

Müdire hanımın evsizleri dinlemesi, onların dertleriyle hemhal olması evsiz bireyler için kendilerine değer verildiği algısını oluşturmaları bakımından önemlidir. Ancak, bu türden uygulamalar meslek profesyonelleri aracılığıyla, belirli bir program kapsamında, vaka odaklı olarak sosyal hizmet müdahalesinin sonuca ulaşması bağlamında yapılması gerekmektedir. Burada evsiz bireylerde değer hissi oluşması ve müdire hanımın psikolojik destek tabiri, evsiz bireylerin kendi pencerelerinden kendi dertlerini anlatabilecekleri bir merci, bir muhatap bulmalarından dolayıdır. Evsiz bireylerle yapılan mülakatlarda da aynı durum ortaya çıkmış ve her evsiz birey görüşmelerden sonra kendilerini rahatlamış hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum psikolojik bir terapi değil, kendilerini anlatabilecekleri bir fırsatı yakalamaları ve stresörlerini azaltma yönünde konuşabilmelerinden dolayıdır. Müdire hanımın da bu bağlamda yapılan faaliyetlerin, gerek nakit gerekse de bu türden görüşmeler bağlamında, eksik olarak ifade etmesi bu görüşü desteklemektedir. Özellikle evsiz bireylerin sorunlarının çözülmesi ve müdahale süreçlerinin verimli bir şekilde devam ettirilmesi için AB bölmesinde FEANTSA'nında ortakları arasında bulunduğu PIE4 Shelters Projesi, 1 Ocak 2018 tarihinde RECP tarafından finanse edilmektedir. Proje kapsamında evsizlik sürecinde bulunan bireylere yönelik psikolojik olarak desteklenmeleri için her bir birey düzeyinde düşünme, kişilik ve geçmiş hayatın deneyimlerinden yola çıkılarak bireylerin kendilerini daha yakından tanımaları ve hizmet sürecini daha verimli geçirmeleri sağlanmaktadır. AB bölgesinde çeşitli projelerle kurumsallaştırılan psikolojik destek hizmetleri, Türkiye'de evsizlere yönelik uygulamalarda sürdürülebilir bir hizmetin verilmesi bağlamında istenilen seviyede değildir.

KU8'e göre;

Hizmetlerle ilgili çevrenin adım atması lazım. Birinci aşamada ilgili çevrenin bu konuyla ilgili adım atmasını sağlamak lazım. Evden ayrılan kişinin öncelikle neden evden ayrıldığını bulmak gerekir. Öncelikle toplum olarak da önce bataklığı kurutmaktan ziyade sineklerle uğraşıyoruz. Madde kullanıcılarında da bu böyledir. Önce çevreyi rehabilite etmek lazım, sonrasında kişiye yönelik hizmetleri sunmak lazım. Ama bu çok çetrefilli, sıkıntılı, çünkü bazen yapılan hizmetler özel hayata müdahale kapsamına da girebiliyor. Dolayısıyla o aile fertlerinin de buna izin vermesi lazım.

Kurum yetkilisine göre evsizlik sorununun çözümü aile destek mekanizmalarının güçlendirilmesidir. Evsizliğin sebepleri bağlamında ve evsizlerle yapılan mülakatlarda da ortaya çıktığı gibi ailelerin güçlendirilmesi aile temelinde ortaya çıkan birçok sorunun da önlenmesi anlamına gelmektedir. Bunu oluşturabilmek için özel hayatın gizliliği ilkesi çerçevesinde aile üyelerinin de katılımının olması gerektiği sosyal hizmet perspektifinde uygulamaların sonuca ulaşması bağlamında elzem olan bir gerekliliktir. Daha çok bu uygulamalar toplum kalkınması ve grup düzeyinde yapılacak sosyal hizmet uygulamalarını kapsama almakta ve bölge halkının ihtiyaç duyduğu kurumsal yapılanmalar ile ailelerin yaşadıkları, karşılaştıkları sosyal sorunlarla nasıl mücadele edeceklerine dair yöntemler kapsamında eğitilmeleriyle mümkün olmaktadır. Toplum örgütlenmesi bağlamında evsizlerin haklarını savunacakları mekanizmalardan yoksun oldukları açıktır. STK'ların ise bu yönde yaptıkları uygulamalar oldukça kısıtlı ve ses getirecek düzeyde değildir. Bunun yanı sıra makro politikalar bağlamında literatür kısmında da belirtildiği gibi ülkede gelir adaletinin sağlanması ve bireylere ILO'nun 9 sosyal güvenlik tedbiri arasında sıraladığı asgari aile desteğinin sağlanması, bireylerin başkalarına muhtaç olmadan, hayatlarını onurlu bir şekilde sürdürmelerine katkı sağlayan etkenler arasında yer almaktadır.

Biz öncelikli olarak insanların bulunduğu mevcut şehirlerde tutundurma hizmetlerini yapabiliyor olmamız lazım. Bununla ilgili genel çevre, sosyo-ekonomik yapı ve toplumun algı kültüründen kaynaklanan eksiklikler var. Eskisi gibi toplum algısı yok. Maddi, manevi ve psikolojik restorasyon yapıyoruz. Şunu açıklamak lazım bu tür hizmetler destek hizmetleridir. Tamamen vatandaşın bu tür hizmetlerde devlete bağımlı hale getirilmemesi gerekir.

Bölgesel kalkınmanın sağlanması düzeyinde 5 yıllık kalkınma planları ülkenin güney-kuzey, Doğu-Batı arasındaki gelir farklılıklarını azaltmaya yönelik devlet politikaları bulunmaktadır. Bu düzeyde makro politikalar ülkede gelirin adil dağılımına katkı sağlayan, bölgesel eşitsizlikleri gideren niteliktedir. Ancak, özellikle Türkiye'de terörün 35 yıllık geçmişi öncelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere bölge halkının bulundukları yerleri terk etmelerine sebep olmuştur. İstanbul'un istihdam bakımından yeterli alt yapıya sahip olması, 1960'lı yıllar sonrasında göçü yoğun bir şekilde alan bir bölge olması, nüfus yoğunluğunun özellikle merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal dönemi ve sonrasında liberal politikalarla, artması, bölgenin bir pazar olarak görülmesini beraberinde getirmiştir. Bu süreçlerde gerek kentin alt yapısal sorunları ve gerekse de kente göç eden bireylerin uyum sorunları, İstanbul İlinde evsizlik sürecinin diğer şehirlere oranla daha eski bir geçmişe ve sayısal çoğunluğa sahip olmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum makro politikalar, TOKİ uygulamaları kapsamında, gece kondu bölgelerinin dönüştürülmesi düzeyinde kalmıştır. Özellikle düzenli ve alt yapıdan yoksun bir yerde hayatını devam ettirmek de literatürde evsizlik olarak tanımlandığı göz önünde tutulduğunda uygulamanın önemi bir o kadar daha ortaya çıkmaktadır. Ancak, kente uyum kapsamında sosyal politikaların yönetiminin geçerlilik şartları arasında, sosyal politikaların kapsama aldığı kişilerin, toplumun bütün kesimlerine ulaşması yer almaktadır. Belirtilen bağlamda makro politikalar uzun vadede evsizliği engelleyecek nitelikte iken, kısa vadede evsizlerin barınma ihtiyaçlarının sosyal hizmet uygulamaları kapsamında çözüme kavuşturulması için spesifik kurum modellerine ihtiyacın olduğu ortadadır.

KU9'a göre;

Ülkemizde bir kısır döngü var. Bir Amerika ölçüsünde evsiz yok ama bu konuda sistemimiz yok. İBB'nin yeri haricinde devletin belli bir yaşı altında olan bireylere yönelik yeri yok. Marmara depreminden hatırlıyorum deprem sonrası evsiz kalan insanlara İ.B.B Florya'daki misafir kamp yerini bu bireylere vermişti, geçici olarak. İnsanlar burada 3 sene kaldılar ve sonunda polis zoruyla çıkarılmak zorunda kaldılar. Maalesef insanlar bırakmak istemiyorlar, suiistimaller olabiliyor. Bir de yıkarak kurtarabildiler bu yerleri. Devlet evsiz vatandaşlara yer açsın, şehirlerimiz çok büyük ama bu anlamda geçici deseniz olmaz rehabilite olmaz. Belli bir şeyin karşılığında verilmeli. Belli bir yaşı üstündekileri ayrı tutarız. Belli bir yaşı altındaki insanlara kamudan yardım alıyorsa karşılığını vermeli devlete.

Çalışmanın ana tezini destekler açıklamalar bulunmaktadır. Evsizlere yönelik spesifik düzeyde oluşturulmuş kurumsal bir yapılanmanın olmaması bireylerin rehabilite edilmelerinin önündeki en önemli engellerden birisidir. Verilecek desteğin belli bir karşılığı olması gerekliliğine dair görüş, aslında iyi niyetle söylenen ancak, devletin sosyal yardım ve hizmetleri karşılıksız vermesi gerektiği ilkesi göz önünde bulundurulduğunda suiistimleri doğuracak süreçlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu ifade yerine her bir vakaya yapılacak sosyal hizmet müdahalelerinde bireyin kendi geleceğine dair hazırlanan işbirliği temelinde aktif olması mukabilinde verilecek destekler olması gerekir ifadesi sosyal politika uygulamaları bağlamında daha anlamlı olmaktadır. Türk kültürünün de değişmez bir felsefesi olan “*devlet baba*” ilkesi bu bağlamda karşılıksız olma anlayışını da modern sosyal politikalar bağlamında yerine getirmektedir.

KU10'a göre;

“Çok önemi var. Evsiz dediğiniz kişi bir kere kendisini toplumdan soyutlayan bir insan ailesi, nitelikleri, madde kullanımı gibi farklılıkları var. Travmaları var. Adapte olmaları açısından çok önemi var. Psikolojik yönlendirme çok önemli, öncelikle umudunuz kalmadıysa suça yönelik, şiddete yönelik süreçler yaşanabiliyor. Sokaktaki çocuklara haklarını öğretiyor bir arkadaşımız sağlıklı ilgili çalışmalar yapıyor. Bu bireylerin sağlıklı ilgili müracaatlarda agresif davranışların ortadan kalktığı görülüyor. Adaptasyon, pansuman, sizler köprüsünüz. Siz bir kişiye bazı şeyleri verseniz bile birey, buna uzanmıyorsa bir sonuca ulaşamazsınız. Temel insani yardımlar pansuman. Sosyal entegrasyon, adaptasyon niteliğindedir”.

Dernek faaliyetlerinin evsiz bireylerin topluma adaptasyonlarının sağlanması için önemli olduğu vurgulanmakta ve bu aşamada sağlık, psikolojik destek ve temel hizmetlere erişilebilirliğin oluşturulmasının evsiz bireylerin topluma uyumlarının sağlanmasında etkili olduğu belirtilmektedir. Belirtilen süreçte temel insani yardımların pansuman, sosyal entegrasyon bağlamında verilen hizmetlerin ise adaptasyon niteliğinde olduğu ifadelerde yer almaktadır. Çalışmanın ana tezi evsizlik hizmetlerinde farklı hizmet sunumlarının oluşturulmasının evsizlik sorununu azaltıcı etkisi vardır tezi burada geçerlik kazanmaktadır. İstanbul genelinde evsizlik sorunu barınma ve temel ihtiyaçlara odaklanmıştır. İstisnai uygulamaların olmasına karşın imkânsızlıklar dâhilinde uygulamalar genelleştirilmekten uzaktır.

Soru kapsamında sonuç olarak sosyal yardım ve hizmetlerin rolüne yüklenen anlam evsizlik kültürüne sahip olanlar ve evsiz bireylerin ihtiyacını karşılama düzeyinde eksik ve yetersiz olarak görülmektedir. Temel ihtiyaçların karşılanması düzeyinde hayati, pansuman ve güven sağlayan, hizmetlere erişim imkânı olmayanlar için bir şey ifade etmeyen, makro politikalar bağlamında önleyici olmayan, sosyal adaptasyonu sağlama bağlamında uygulama örnekleri çok az olarak ortaya çıkan bir yapı arz etmektedir.

3.6.2.3. Yardımların düzeyi

Diğer bir soru olan “Kurumunuzca yapılan yardımların düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna kurum yetkililerinin cevapları arasında;

KU1’in verdiği ifadelerle göre;

Yeterli görüyoruz. Misafir ettiğimiz evsizlerin, misafir oldukları süreçte, ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Kişi hasta ise hastane yatışını, ilaç takibini sağlıyoruz. Bu iş biraz entegre bir çalışma, devletin diğer kurumlarına da yönlendirmemiz oluyor, işe yönlendirme noktasında İŞKUR gibi.

Kurumlar arasında en fazla imkânı olan kurumlardan biri olan İBB’nin faaliyetlerinin yılın belirli bir dönemini kapsamaması evsiz bireylere yönelik yapılan çok boyutlu çalışmaların yarıda kesilmesine sebep olmaktadır. Belirtilen bağlamda İBB’nin gerek maddi ve gerekse de meslek elemanı düzeyindeki yeterliliklerini evsizler alanında takibe dayalı, yılın 365 günü esaslı temelinde, rehabilitasyon odaklı çalışmalarla hayata geçirmesi gerekmektedir.

KU2’ye göre; “Güçlü yönlerimiz duş imkânı veren tek derneğiz, barınma imkânı sağlayan iki dernekten biriyiz, bu konularda güçlüyüz, ancak kapasite konusunda yetersiziz”.

STK olarak dernek, yardımlarla mevcut şartlarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Barınma kapasitesinin sınırlı olması, çoğu zaman evsiz bireylerin barındırılmasında sıkıntı yaşanmasına sebep olmaktadır.

KU3’e göre; “Tabi ki yeterli değil. Kurumların odası olsa ve bu kişiler oralarda kalsa iyi olur. Devletin bunu halletmesi gerekir. Belediye, İ.B.B ve diğer STK’lar ve mahalleli destek olursa asgari düzeye gelir”.

Yeterli barınma yerlerinin bulunmaması kurum yetkilisi tarafından bir eksiklik olarak görülmekte ve bu durumun belediyelerin imkânlarıyla aşılabileceği üzerinde durulmaktadır. Topyekûn yerel kaynakların aktive edilmesi vurgulanmaktadır. Yerelliğe vurgu yapılması önemlidir. Belirtilen bağlamda kent ortamında yok olan mahalle dayanışmasının yeniden tesis edilmesini sağlamak adına vatandaşlar düzeyinde duyarlılığın artırılarak mahallelerde konaklama evlerinin sağlanması mümkün olabilir. Her mahallenin muhtarı ve cami imamı gözetiminde bireylerin desteklenerek bu bireylerin topluma kazandırılması sağlanabilir. Ayrıca bu yerlerde belediye personeli ve STK çalışmaları ile bireylerin desteklenmesi, güç birliği çerçevesinde, kurumlar arası işbirliğini artırıcı bir rol oynar.

KU5’e göre;

Türkiye genelinde yetersizlik var. Bizim ilgi alanımız yasal olarak 18-26 yaş arası. Bugün müracaat edenlere baktığımızda yaşlılar, engelliler, eşi tarafından şiddet görmüş olan her kesim müracaat ediyor. Yeterli olamıyoruz. Biz tamamen bağışlarla bu işleri yapmaya çalışıyoruz. Yapılan bağışlar çok düşük. İnsanların ön yargıyla baktığı bir alanla ilgileniyoruz. İnsanların buraya gelip durmaları gerekiyor.

Toplum desteğini dernek olarak yanlarında göremeyen dernek yetkilisinin ifadeleri de diğer kurum yetkilileri gibi eksiklikler üzerine kuruludur. Toplumun bu konuda duyarlı olması ve STK’ları desteklemesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

KU6’ya göre;

“Şöyle bir denge var sosyal yardımlarda bir şeyi çok vererseniz talebi artırıyorsunuz. Az vererseniz ihtiyacı gidermiyor. Dolayısıyla onun dengesini biz mütevellî heyetinde tartışıyoruz, kararlaştırıyoruz. En son miktarı artırdık. Engelli olanlara daha fazla verelim dedik. Normal olanlara 250, engelli olanlara 350 TL nakit desteği veriyoruz”.

Desteklerin yapılan nakit miktarına odaklanılarak değerlendirilmesi bireylerin ihtiyacından ziyade vakıf merkezli bir bakış açısını gerektirmektedir. Bu süreç tamamen sorundan bağımsız olarak, miktar belirlemelerinin yapıldığı anlamına gelmektedir. Süreç sosyal hizmet müdahalesine göre uyarlanmalı ve nakit yardımları evsiz bireyin rehabilitasyonunda bir araç olarak kullanılmalıdır.

KU7’ye göre;

Tabi yeterli olmadığını düşünüyoruz. Çünkü her kurumun bir bütçesi var. Biz mekânsızlara da buradan aylık yardım yapmaya kalkmamız söz konusu değil. İnsanlara balık tutmayı öğretmek gerekiyor. İnsanların işe girmeleri için de teşvik edici rolümüz çok büyük, ancak yeterli gelmiyor. Mekânsız kişilerin çoğunluğunun psikolojik rahatsızlıklardan kaynaklı sorunları var. Yıllar evvel bu konuda görüştük. 250 kişilik psikolojik sorunları bulunan bireylere bir tesis yapalım ve orada barındıralım, fakat o da ayrı bir proje olarak kaldı.

Bireylerin karmaşık sorunlarının sosyal hizmet plan ve programları kapsamında yürütülmemesi, evsizlere yapılan yardımların bir seferlik düşünülmesi, bireylerin psikolojik desteğe ihtiyaçlarının olmasına karşın bu yönde desteklerin sağlanamaması yapılan yardımların kurum yetkilisi tarafından eksik olarak değerlendirilmesini ortaya çıkarmaktadır.

KU8’e göre;

Tespitler sonucunda vatandaşın ihtiyaçlarını karşılama noktasında gelir ve varlığına bakıyoruz ve muhtaç ise yardımcı oluyoruz. Biz sadece onları ikna etmeye çalışıyoruz. İkinci olarak sokakta yaşayan bireylere psikolojik, maddi ve manevi destek sağlıyoruz. Sokakta elbise, banyo, tıraş hizmetlerini yapıyoruz. Bu yardımları arttırsak insanların sokakta kalma konforunu arttırmış oluruz. Bu da sokağa çıkma olasılığı bulunan gençlerin ve diğer bireylerin sayısını artırır. Sokakta barınan vatandaşların yaşam kalitesini arttırmamız gerekir doğru ama sokağa çıkmayı da engellememiz lazım. Buradaki evsizlere hizmeti artırmak yerine aslında sokağa çıkmayı engellememiz lazım. Bunun farklı sebepleri var. Biz sadece sokakta kaldığı müddetçe tutundurma faaliyeti yapıyoruz.

Bireylere, sokakta hayatlarını sürdürürken, temel ihtiyaç maddelerinin verilmesi, bireyin sokakta kalma sürecini artırmaktadır. Ancak, sosyal hizmet müdahalesi kapsamında bireyin evsizlik sürecinden gönüllü kurtulmak istemesi durumunda, sosyal çalışma müdahalesine katılımı sürecinde, temel insani yardımların verilmesi, bireyin hayatında değişimle beraber destekleneceğinin farkına varması için, önemlidir. Bu türden bir uygulama sürekli bağımlılığı da ortadan kaldıracak ve bireyler kendi potansiyelleri bağlamında hayata tutunmanın yollarını arayabileceklerdir.

KU9’a göre; *“Evsizlere yönelik direkt bir yardımımız yok. Bizimki daha çok danışma ve yönlendirme kuruma yerleştirmede destek veriyoruz”.*

İkamet gerekçe gösterilerek aynı ve nakdi yardımlar yapılmamakta ve evsizlere yönelik sosyal destekler bilgilendirme düzeyinde kalmaktadır.

KU10’a göre; *“Yardımlar ile köprü rolü görüyoruz. Toplumdaki problemlerin çözümünden tutun, örnek olarak şiddetin azalmasından, madde bağımlılığının azaltılmasına kadar sosyal boyutları var. Yaptığımız işi geniş olarak görüyoruz”.*

Evsiz bireylerin sorunlarının çok çeşitli olması, her bir vaka düzeyinde farklı bir mesleki uygulamanın yapılması gerekliliği, evsizlik alanında çok geniş bir sahada çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Kaynakların neler olduğu, bireyin tanınması bağlamında güçlü yönlerinin açığa çıkarılması, birey-çevre etkileşiminde köprü görevi kurularak bireyin çevrede bulunan kaynaklara ulaşmasını sağlama adına aracılık faaliyetlerinde bulunmak, ekosistemin oluşturulabilmesi adına yapılacak uygulamalar kapsamındadır.

İstanbul ilinde kurum yetkililerinin çoğunun da belirttiği gibi evsizlere yönelik destekler yetersizdir. Başta barınma olmak üzere, rehabilitasyon süreci ile istihdama ve meslek edindirmeye yönelik hizmetler bulunmamaktadır. Özellikle evsiz bireylere yönelik psikolojik destek alabilecekleri bir mekanizma yok denecek kadar sınırlıdır ya da var olan mekanizmalara evsiz bireylerin erişiminde sorunlar yaşanmaktadır.

3.6.2.4. Sosyal yardımların yeterliliği

“Sosyal destekler evsizlerin sorunlarını çözüme kavuşturmada yeterli mi?”, sorusuna verilen cevaplar arasında en çok yetersiz olduğu kurum yetkilileri tarafından beyan edilmiştir. İ.B.B yetkilisi ise yardımların yeterli olduğunu ve sorunun vaka kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Yetersizliğe yönelik yapılan açıklamalar arasında fiziksel şartlar, barınma merkezlerinin olmaması, meslek elemanı eksikliği gibi etkenler üzerinde durulmaktadır.

KU1’in açıklamasına göre; *“Yeterli. Hizmet alanın da istekli olması gerekiyor. Hizmet alan şartlara adapte olması gerekir. Hizmet alan gence iş veriyorsunuz. Kişi diyor ki ben bu işi sevmiyorum. İş beğenmiyorum. Vaka odaklı sorunlar var”*.

Evsiz bireylerin adaptasyon sorunlarının evsizlik süreci öncesi ve sonrası ortaya çıktığı bilindiğine göre adaptasyonu sağlayacak mesleki müdahalelerin sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde yapılandırılması gerekmektedir. Bireyin işi beğenmemesi, mevcut durumu değerlendirildiğinde, olumsuz bir davranıştır. Ancak bu bireyler belirli zaman diliminden sonra rehabilitasyon süreçlerini tamamladıklarında hayatın gereklerini yerine getirebilecek duruma gelmesi beklenebilir.

KU2’nin açıklamalarına göre;

Yetersiz. Paranız olsa bile evsizler evi açmanız mümkün olamıyor. Oradaki toplum, mahalle buna karşı çıkıyor, bu sıkıntıyı aşmak lazım, ön yargılar aşılmalı. Şeffaf bir şekilde anlatıyoruz, kiralama yapacağımız yerin sahibine, böyle böyle de olabilir diyorum, kabul ederse tutuyoruz.

Evsizlere yönelik kültürel bakış evsizler ekosisteminin şekillenmesinde önemli faktörlerden birisidir. Burada toplumun evsizleri dışlaması düzeyinde yaşanan sıkıntılar, maddi kaynakların da üzerinde bir durum oluşturmakta, mahalle düzeyinde bunların kabullenışı düzeyinde toplumun dışına itilmelerine sebep olmaktadır. Özellikle evsizlere yönelik olarak yapılan mülakatlarda evsiz bireylerin de üzerinde durduğu bizi dışlamasınlar vurgusu kurum yetkilileri tarafından da belirtilmiş olmaktadır. Bu durum evsizlere yapılacak toplum destekli uygulamaların yetersizliği düzeyinde de ortaya çıkmaktadır.

KU5'e göre; *“Eğer kişi içinde bulunduğu kurumdan kurtulmak istiyorsa, tabiki yeterli. Ancak, hayat tarzı haline gelmişse, toplumda yeni bir düzen kurmak istemiyorsa, tabiki yetersiz”*.

Bu açıklamada da evsiz bireylerin evsizlik sürecinden çıkmasına yönelik yönelimin evsizin kendisinden kaynaklı olduğu belirtilse de kurumun kaynaklarının yetersizliği söz konusudur. Bireyin geçici evsizlik sürecinde olması veya evsizlik sürecinden kurtulmak istemesi durumunda mevcut kurum şartlarının yeterli olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra eğer birey kronik evsiz ise ve evsizlikten kurtulacağına dair ümitlerini kaybetmişse, kurumun imkânları bu bireyi evsizlik sürecinden kurtaracak yeterlilikte olmadığı ifade edilmektedir.

KU8'e göre;

Yeterli olamaz. Olmaması da gerekir. Biz bu insanlara bir ev bulup adamın yeni bir hayat kurmasını sağlayabiliyorsak, bu komplike bir sistemdir. Buna sadece belediyelerin yeterli olması imkânsız. Zaten hali hazırda bu tür hizmetlerin bakanlık düzeyinde yürütülmesi daha doğru olur. Çünkü güvenlik problemi var. Bu sokakta kalan kişinin hangi amaçla sokakta kaldığını bilmiyoruz. Suç amacıyla mı evden kaçmış, güvenlik nedeniyle mi, tecavüze mi maruz kaldı, öldürülme durumu mu var. Biz bu tür durumlarda emniyete haber veriyoruz. Aile bakanlığına haber veriyoruz. Çünkü bizim yetkimiz yok. Vatandaş hizmeti almak zorunda değil. Bizim yardım etme hakkımızda yok. Vatandaş istemediği noktada yardım yapamazsınız. Diğer kurumlar daha farklı yetkilere sahip mi, bunu bilmiyoruz.

Kurum yetkilisinin üzerinde durduğu özellikle evsizlik sürecinin başlamasının sebeplerinin iyi araştırılması yönündeki açıklamaları belediye hizmetlerinin sınırlarını aşması bağlamında değerlendirilmektedir. Kurumlar bağlı bulundukları ilçe sınırlarında gerekli protokoller çerçevesinde vaka odaklı sınırlılıkları aşabilecek imkân ve kabiliyettedir. Valiliğin özellikle gelir testinin yaptırılması hususunda İBB'nin spor kompleksinin adres gösterilerek bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlandırılması hususundaki uygulamaları sorun çözücü niteliktedir. Her ilçe sınırlarında da kurumlar arası diyalog kapsamında gelen kişinin gizlilik ilkesi bağlamında emniyet, belediye ve ilgili diğer kurumlar arasında protokollerle, evsiz bireyin güvenlikle ilgili bir sorununun olup olmadığı teyit edilebilir. Her bir kurum bu türden çözüm üretici uygulamalarla ilçe düzeyinde vatandaşların ikametgâh sorunlarının, kimlik çıkarılmasının, suça karışma düzeyinde sabıka bilgilerinin erişilmesinde çözüm üretmeli ve insanlık sorunu olan evsizlik olgusu yerel düzeyde çözüme kavuşturulmalıdır.

KU6'ya göre; *“Yeterli değil. Daha kapsayıcı, kuşatıcı önlemler alınması lazım”*.

İl düzeyinde en yetkili makam tarafından evsizlik hizmetlerinin yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Bütüncül hizmetler kapsamında olgunun değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu durum özellikle sosyal bir sorun olması ve mesleki müdahale yönünün ağırlıklı olması münasebetiyle sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilme yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal hizmetin multidisipliner bir bilim ve meslek olması, bireyi biyo-psiko-sosyal düzeyde değerlendirmesi, uygulamalarında bilgi, beceri ve değer temelinde süreci yönetmesi *“kapsayıcı ve kuşatıcı”* önlemlerin temelini oluşturmaktadır.

KU7’ye göre; “Yeterli değil. Öncelikle barınılacak bir yer sağlanması gerekir. Fiziksel şartların yeterli olması gerekir... Kendi ayakları üzerinde duran evsizlerimiz de var ama yeterli olmuyor gelirleri. Kirası, doğalgazı var...”.

Evsizler içinde çalışmayan bireylerin öncelikli ihtiyaçları arasında barınma sorunu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra az da olsa haftanın birkaç günü geçici işler yapan bireylerin ise düzenli bir ev hayatına geçmeleri, düzenli olarak evin giderlerini karşılamada yetersiz kalmaları, bekâr odalarında kalmalarına sebep olmaktadır. Bu bireyler de düzenli bir ev ortamından mahrum kalmakta ve sürekli olarak çatısızlık olarak tabir edilen bir evsizlik sürecine dâhil olabilmektedirler. Bu bireyler geçici işler bulamayan bireylere göre daha avantajlı ancak, istikrarlı ve bireyin ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir konuta sahip olamama düzeyinde gizli evsizlik sürecini yaşayan, her an barındığı yeri kaybetme sürecinde çatısız duruma düşen bireyler olarak evsizliğin farklı boyutlarını deneyimlemektedirler. Bireylerin vakıf hizmetlerinden yararlanmaları onların evsizlik sürecinden çıkmaları düzeyinde yeterli desteği sağlamamaktadır.

KU10’a göre;

Tabi ki daha fazlası gerekiyor. Bizim eksikliklerimiz var. Son boyutta ihtiyaçlar giderildikten sonra düzenli bir şekilde sosyolog, sosyal hizmet uzmanları, psikologların bu alanda çalışması gerekiyor. Temel yardımları veriyorsunuz bunlar pansuman aynı zamanda sizin sistemin içinde değişiklikler oluşturmanız gerekiyor, sivil toplum olarak biz bunu yapmaya çalışıyoruz. Sosyal girişimlere yönelmeniz gerekiyor. Kendi kendini döndürebilen, kendi ekonomisini sürdüren yapılara ihtiyaç var.

Kurum yetkilisinin ifadeleri, özellikle evsizlik olgusunun mesleki perspektiften değerlendirilmesi gerektiği üzerinde çalışma kapsamında yapılan vurguyu destekler niteliktedir. Alanda özellikle STK’lar düzeyinde yapılan hizmetlerin gönüllülük bağlamında yeterince yaygınlaştırılmadığı değerlendirildiğinde hizmet sunumlarının eksik kalma durumu ortaya çıkmaktadır. Kaynakların sınırlı olması, STK’ların, Osmanlı Devleti dönemindeki toplumun gelişimi ve değişiminde motor görevi gören vakıflar gibi, etkili olmasını sınırlandırmaktadır. İşletme mantığında, vakıf modeli üzerine kurulan bir yapılanmanın özellikle STK’ların evsizlik hizmetleri konusunda ihtiyacı olan hizmetleri sunabilmesi adına etkili olacağı düşünülmektedir. Temel yardımların bireyin günlük ihtiyaçlarının karşılanması düzeyinde yeterli olduğu, ancak bireyin evsizlik sürecinden çıkması için rehabilitasyona ihtiyaç duyması, diğer önemli bir uygulama eksikliğini ortaya koymaktadır. Yetkili bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır;

...Çünkü evsiz olan kişilerin belirli ortak özellikleri var. İş başvurusu yaparken restoranlarda ve kafelerde çalışmak, evsiz bireylere göre değil ama bize de daha çok bu yönde iş imkânları geliyor. Bir evsiz için stresli bir iş bu tür işler. Evsizlik sorununu bir barınma sorunu olarak almamız gerekiyor. Evsizlik sorununu travmalı bireyler, yoksulluk, sosyal destek olarak değil. Kesinlikle rehabilitasyon gerekiyor. Bireylerin ayakları üzerinde durabilmesi bu uygulamaların temelini oluşturmaktadır.

Özellikle daha önce evsizlik kültürüne⁵⁴ dair yapılan açıklamalarda kurum yetkililerinin üzerinde durduğu nokta, evsizliği kültür haline getiren bireylere yönelik olarak, bireylerin

⁵⁴ Bekaroğlu Doğan’ın çalışmasında evsizlik süreci kronolojik hayat seyrine bağlanarak açıklanmaktadır. Bu bakış açısı mevcut evsizlik hizmetlerinin, evsizlik kültürüne yaptığı etkinin görünmesine olumsuz etki etmekte ve evsiz hizmetlerinin geliştirilmesini engellemektedir. Belirtilen bağlamda evsizlik kültürü bireysel bir sorunmuş gibi ortatya çıkmaktadır (Bekaroğlu Doğan, 2018: 181). Bu çalışma kapsamında ise evsizlik

hizmetlerden belirli bir süre sonra yararlanmak istemedikleri yönünde açıklamaları bulunmaktadır. Bu açıklamalara yönelik olarak da bireylerin bu türden bir davranışta bulunmalarının sebebinin onlardan kaynaklı değil, rehabilitasyon temelinde sunulmayan hizmetlerden kaynaklı olduğu belirtilmişti. Burada KU10'nun açıklamaları da bu yöndedir. Bireylere verilen destekler onların sadece günlük ihtiyaçlarını gidermektedir. Onların kendi ayakları üzerine durabilmesinin sağlanması için ise yeterli değildir.

Kaynakların yetersiz olduğu görüşü, çoğunlukta, kurum yetkilileri düzeyinde belirtilmektedir. Yetersizliklerin bütüncül olmayan uygulamalardan, meslek elemanı eksikliğinden, kaynak yetersizliklerinden, toplumun bakış açısından kaynaklandığı belirtilmektedir. Özellikle ekosistemin temel kavramlarından biri olan kaynak döngüsünün evsizlik ekosistemini oluşturmada yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Belirtilen bağlamda hizmetlerin sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde örgütlenmemesi de evsizlik ekosisteminin oluşturulmasını engelleyen diğer önemli faktördür. Diğer yandan kültürel bakışın özellikle yerel düzeyde evsizlik hizmetlerinin örgütlenmesinde sorun oluşturması da evsizlerin evsizlik hizmetlerine erişilebilirliğini mümkün hale getirilmesini engellemektedir.

3.6.2.5. Hizmet sunumlarında yaşanan çaresizlikler

“Evsiz bireylere yönelik çaresiz kaldığınız durumlar oldu mu?” sorusuna kurum yetkilileri tarafından verilen yanıtların hepsi de sıkıntıların yaşandığı ile ilgilidir. Çaresiz kalınan durumlar arasında, geri dönüş hizmetinin verilmesine rağmen aile üyelerinin evsiz bireyi kabul etmemesi, kapasitenin sınırlı ve barınacak yerin olmaması, hizmetlerden yararlananların hizmetlerden faydalanmasının sürdürülebilir olmaması, bürokratik engeller ile diğer kurum çalışanlarının özverili olmaması gibi sebepler yer almaktadır. Çaresiz kalınan durumlar arasında en fazla barınma konusunda yaşanan sıkıntılar kurum yetkililerini çaresizliğe sürüklemektedir.

Aileye geri dönüş hizmetleri kapsamında yaşanan çaresizlik olarak; *“Tabi ki oldu. Ailesiyle problem yaşayan evsizlerin, aile bağlarını güçlendirmeye yönelik çalışmalarda, evsiz bireye karşı direnç göstermekte ve tekrar aile ile ilişkilendirmekte sıkıntı yaşamaktayız. Bu durum bizi çaresiz bırakıyor”*.

KU1 tarafından ifade edilmiştir. KU2, hizmet uygulamalarında yaşanan çaresizliği, derneğin barınma merkezi olmasına rağmen, kapasitesinin sınırlı olması nedeniyle yaşadıklarını belirtmektedir; *“Çok oldu. Kapasite dolu, akşam 3 kişi geldi, koridorlara sermiş olduğumuz ek yataklarda dolu, bu kişileri ne yapacaksınız, büyük sıkıntı, kapasite konusunda çaresiz kalıyoruz”*.

Sınırlı kaynakların olması, STK'ların zor şartlar altında, evsizlik hizmetlerini her şeye rağmen yürütmesini engellememektedir. KU3 hizmet sunumlarında yaşanan çaresizliği, barınma hizmeti vermemelerine rağmen, bireylerin barınma talebinde bulunduklarında yaşadıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda 60 yaş üstü bireyleri kuruma yerleştirme

kültürünün oluşumu hayat seyrine bağlı olmaktan ziyade evsizlik sürecinde kazanılan bir olgu olarak görülmektedir. Sistem bu olgunun kalıplaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum evsizlik hizmetlerinin yeni evsizlik sorununun çözülmesinde etkisiz kaldığının ifadesidir.

sürecinde yaşanan zorluklar ve başvuru süresi ile sonuçlanma süreci arasında geçen zamanın uzunluğunun bireyin mağdur olmasına, sokakta kalmasına sebep olduğunu, diğer yandan 60 yaş altı bireyler için ise barınma düzeyinde hizmetin bulunmadığını belirtmektedir. Her iki durumda da bireyleri otele yerleştirerek, 3-5 günlük otel masraflarının karşılanarak, barınma sorununun üstesinden gelindiği, bunun da etkili bir yöntem olmadığı belirtilmektedir. KU5'e göre;

Bir bayan yardım istemişti. Kendisinden çok büyük biri tarafından evlendirilmiş. Amcası tarafından taciz edilmiş. Sonra ayrılmış eşinden. Aksaray'da işe girmiş birçok kişi taciz etmiş, bu durumunu öğrenmişler, kullanmaya çalışmışlar. Bize geldiğinde eve çıkmak istediğini, ev ihtiyacı olduğunu söylemişti. O esnada çaresiz kaldık.

KU6 evsiz bireylerin daha çok düzenli bir hayata alışamamalarından kaynaklı ve kalıcı konutlarda kalma düzeyinde çaresiz kaldıklarını belirtmektedir.

Evsizlere yönelik yapmış olduğumuz yerleştirmelerde maalesef süreklilik arz etmiyor. Mesela ben birkaç tane bireyi huzurevine yerleştirmiştim, ücretsiz olarak. Ancak, uyum sağlayamadı, baktık bir ay sonra sokakta, tekrardan veya yaşından dolayı herhangi bir yere yerleştiremediğimiz kişiler var. Bunları da bir yere yerleştirsek bile evdeki kiranın ödenmesi işe, ibatelerini sağlayamadıkları için sokakta kalmaya mahkûm oluyor bu insanlar. Bunlarla ilgili kadın ve erkekler için ayrı kalabilecekleri yerlerin yapılması lazım. Buralara gidecek ihtiyaçlarını giderecek sonrasında yine sokakta yaşamak istiyorsa yaşayacak. Ama gidip orada kalabileceği, başını sokabileceği, doğal bir ortamın olması lazım.

Barınma hizmetlerinde bireylerin kademeli olarak barınma ortamlarına geçirilmesi hususunda farklı yöntemler uygulanabilir. Bireylerin sokakta kalma süreleriyle, ev, huzurevi, barınma merkezi gibi yerlere uyum sağlamaları arasında pozitif bir ilişki olabilir. Bu tür durumları vaka düzeyinde değerlendirmek gerekebilir. Farklı evsizlik modellerinin olması belirtilen bağlamda bu türden vakaların sokaktan kurtarılmasında daha etkili bir yol olabilir. *“Çözümü olmayan sosyal sorun yoktur”*, ön kabulünden hareketle, farklı alternatifler oluşturulduğunda bireylerin toplumsal kaynaklara erişilebilirliği, onların güçlü yönlerinin bu kaynaklara ulaşmak için aktive edilebilirliğini olumlu etkilemekte, bu durum birey ve toplum arasındaki bağların oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Burada bireylerin düzenli olarak bir ev ortamında kalmaması, kendi imkânlarının yetersizliği ve yeterli sosyal desteklerin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bireylerin huzurevine uyum sağlayamamaları ise birey odaklı farklı hizmet sunumlarının bulunmaması ve birey tarafından da bu yerlerin kabul edilebilirliğinin olmaması nedeniyledir. Vali yardımcısının da görüşleri bu yöndedir. Evsiz bireylerin özgürlüklerini sınırlamayan fakat istedikleri zaman burada benim barınabileceğim bir yerim var, diyebileceği bir yerin oluşturulması gerekmektedir. Burada bireylere mesleki uygulamalarla programlı olarak düşünsel ve davranışsal değişimler ile bireylerin hayata bakışlarında değişimler oluşturulmalıdır.

Evsiz bireylerin en sık müracaat ettiği ve bu bağlamda da en yoğun yardım kurumları arasında yer alan il SYDV'nin hizmet sunumlarında sağlık hizmetlerine erişim, gelir testi, kimlik ve ikametgâh ile barınma konularında çaresizlik yaşanmaktadır. KU7'nin verdiği bilgiler kapsamında;

Çaresizliği çözmeye çalışıyoruz. Gelir tespiti öncelikli sorunuz. Öncelikle sağlık. Vatandaş geliyor, ikameti olmadığı için ilaçlarını alamıyor. Bunun için tedavi süreçlerinin başlatılması noktasında hastanelerle görüşüyoruz. İlaçlarının temin edilmesini sağlıyoruz. Bu noktada sıkıntı yaşıyoruz. Gelir tespiti. Engelli vatandaşlarımız geliyor, fiziksel ve zihinsel engelli

mekânsız bireyleri bir iki gece otelde barındırmayla sorun çözülmüyor. Ankara'nın bir projesi var. Evsizlerle ilgili onlar otel açtılar. Çünkü Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin barınma hizmeti yok. Valilik açtı, kimsesizlerin evi olarak. Biz de böyle bir proje düşündük, İBB biz açacağız zaten deyince, 1000 kişilik kapasiteli bir yer, bundan vazgeçtik. İBB'nin şartları bu bağlamda daha geniş. Engelli vatandaşlara da iş bulamamaması bir çaresizlik.

KU8'in cevap kapsamında yaptığı açıklamaları diğer cevaplar arasında kırılma noktası oluşturmaktadır.

Kurumlarla işbirliği yaptığımız için sorun yaşamıyoruz. Ancak vatandaşı ikna noktasında sıkıntı yaşıyoruz. Vatandaş karar vermiş, sokakta kalmak, zora maruz kalmak, hiç kimsenin isteyeceği bir şey değil. Demek ki sokakta bizim göremediğimiz bir şey görmüş. Bizim burada kütüphanenin bahçesinde kalan kitap kurdu evsizlerimiz vardı. Dedim ki abi niye burada kalıyorsunuz. Benim montumu ayakkabımı belediye alıyor. Tıraşımız belediye alıyor, banyomu belediye yaptırıyor. Sabah 6-8 arası belediye çorbamızı dağıtıyor. Öğlen canım sıkılırsa emekliler kahvemiz var, çay simit bedava, akşam Hüdaî Vakfı var, bazen ona gidiyoruz, yemek yiyoruz. Bazen lokantalar var, onlar veriyor yemek. Ya dedi 3 ay soğuk oluyor, o üç ay içinde evin sıkıntılarını çekmeye değmez. Adamın bakış açısına bakar mısınız? Bu saydığımız hizmetler çerçevesinde ben kendimce döndürebiliyorum. Sıkıntı çekmeye gerek yok diyor...

Bireyler, kendi hayat tarzlarından memnunsal, ihtiyaçları doğrultusunda hizmetlerden yararlanıyorlarsa ve bu durum onların hayat şartlarında bir memnuniyetsizlik getirmiyorsa bu durumda bireylere zorla evsizlik hizmetlerinden yararlanacaksın, şu kurumda kalacaksın gibi yönlendirmeler mümkün değildir. Bireyin aktif ve gönüllü katılımı olmadan yapılacak her bir sosyal hizmet müdahalesinin başarısızlıkla sonuçlanacağı bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle, bireyler mevcut hizmetlerden yararlanmak isteyip de hayatlarından memnun iseler bireyin zihinsel engellilik durumu veya ruhsal dünyalarıyla ilgili bir rahatsızlıkları yoksa birey düzeyinde bir problem yok demektir.

Bir de tabi kamu hizmetlerinde 6 -7 yıldır çok genişlediği için özellikle sosyal hizmetler vatandaş da şu algıyı oluşturdu. Eskiden bir fakir evsiz olduğunda vatandaş imece usulüyle hallederdi. Şimdi diyorlar ki gidin belediyeye belediye yardımcı olsun.

Modern toplumda bireyciliğin gelişmesi, devletin sosyal devlet olma niteliği, özellikle bireyler arasındaki dayanışmanın zayıflamasına ve bireyin ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması gerektiğine dair bir kanaat doğurmuştur. Bu durum özellikle toplumun ayakta kalmasını, bireylerin birbirlerine kenetlenmesini, yerel düzeyde yardımlaşma duygusunun oluşmasını sağlayan dayanışma faaliyetlerinin azalmasına yol açmıştır.

Barınma konusunda çaresizlik yaşayan KU9'a göre; *“Oluyor. Belirli bir yaşın altındakilere maaalesef barındırabileceğimiz yerler olmadığı için, sıkıntı oluyor”*.

KU10'a göre;

2 sene önce bir mülteci kız vardı. Hamile, doğurmak üzere, tam bayram arefesi, kimseye ulaşamıyoruz. Ne yapacağız. Bu arada kız 18 yaşın altında, küçük diye kayıt girilmiş. Suriye kaydında 18 üstünde. Uluslararası Mülteci Derneği'ne, kendi referanslarımızla birlikte, yer aradık. Sonra özel hastaneden ameliyat için destek aldık. Doğumu yapıldı, kayıtları düzeltildi ve sıkıntılarını giderdik. Bunların hepsi sıkıntılı süreçler. Diğer kurumların memurları ile sıkıntı yaşıyoruz, aynı ilgiye, karşı taraf katılım göstermiyor.

Kurumun, Taksim bölgesinde faaliyetlerini göstermesi, daha çok farklı vakalara yönelik hizmetlerini yürütmesini de beraberinde getirmektedir. Eğer evsizlik alanında görev yapan bir birey olarak her türlü iyi niyetinize rağmen bir destek sağlamaya çalışsanız bile o alanda yeterli bir ekosistemin oluşturulmamış olması sizin iyi niyetlerinize rağmen destek

sürecinin yarıda kalmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu süreç ikili ilişkilerle aşılmıştır. Aynı durum diğer kurumlarda, aynı özveri ile çalışmayan ve vakanın bir başka kurumla karşılaşması sürecinde aynı çabanın gösterilmediği durumda, hayati sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Belirtilen bağlamda ikili ilişkilerin olması bazı sorunların çözüme kavuşturulmasında sınırlı çözümler üretebilir, ancak insani hizmetlerde amaç insan onuruna yaraşır bir uygulamanın kurumsal temelde, sürdürülebilirlik çerçevesinde yürütülmesidir. STK'ların kendilerine atfetmiş oldukları misyon ve vizyonları çerçevesinde evsizlik hizmetlerinde, her türlü kıt kaynaklara rağmen, kurumsal ekosistemlerini ikili ilişkiler çerçevesinde oluşturmaktadırlar. Aynı durumun kamu kurumlarında da, her türlü imkânın varlığına rağmen, başta barınma, rehabilitasyon, istihdam vb. konuları destekleyen bir ekosistemin oluşturulması elzemdir.

3.6.2.6. Mevcut yasalara dair algı

Evsizlere yönelik mevcut yasalar hakkında ne düşünüyorsunuz? Sorusu evsizlik ekosisteminde önemli bir yer alan yasal düzenlemelerin gerek kamu kurumlarının hizmetlerini etkilemesi, gerek devletin sorumluluğunu yerine getirmesini sağlayan dayanak olması gerekse de evsiz bireylerin hizmetlerden hak bağlamında yararlanmasını sağlaması bakımından önemlidir.

Kurum yetkililerinin soruya verdikleri cevaplar arasında 2 katılımcı yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu, 7 katılımcı ise yeterli değil olarak cevaplandırmıştır. Yeterli cevabını verenler arasında KU1, vaka odaklı çalışmaların yapılması ve suiistimallerin önlenmesi gerekir cevabını vermiştir. Yeterli cevabını veren diğer kurum yetkilisi olan KU10 ise, yasal düzenlemeler yeterli, meslek elemanları yetersiz cevabını vermiştir.

Geniş kapsamlı bir durumu ifade ediyor. Yasalar yeteri kadar var, uygulamada sosyal hizmetlerin, sosyal vakaların diğer düzenlemeler gibi keskin hatları yoktur. Sosyal olaylarda kesin çözümler yoktur. Toplu yasadaki ziyade vaka düzeyinde yapılan müdahalelerle bu iş çözülür. Edindiğimiz tecrübeler ve bireysel çözümlemelerde bir kişiye yaptığımız yardım ve hizmet diğerini rahatsız edebiliyor. Bazen öyle ki siz kanunu yaptığınız zaman, çok faydalanıcı bir kanun yaptığınız zaman bu insanları cezbediyor ve suiistimaller doğuyor. Kanunlarımız yeterli, yaklaşım farklılıklarını gidermek gerekir. Fazla özendirmemek en doğru yoldur. Önceki hizmet yerimiz Zeytinburnu ilçesindeydi. Orası şehir merkezine yakın olduğu için yıllık hizmet verdiğimiz sayı 5000'e yaklaşıyordu. Bunların hepsi evsiz değil. Civarda pansiyonlarda kalan insanlar, ne de olsa açık kapı, gece kalırım, burada üç öğün yemek, banyo, gündüz işime giderim, zihniyetinde olan insanlar var.

Gerek İ.B.B. yetkilisinin ve gerekse de STK yetkilisinin yasaların yeterli olduğuna yönelik görüşleri doğru olmakla birlikte, tartışılır bir durumu da beraberinde getirmektedir. Öncelikli olarak vaka düzeyinde müdahalelerin yapılması gerekliliği doğrudur ve bünyesinde, özverili çalışmaların yapılmasını, yardım zihniyetinden ziyade mesleki müdahale kapsamında sosyal hizmetin değişime odaklanan çıktısını barındırır. Belirtilen bağlamda yasalar yeterlidir. Ancak, özellikle çalışmanın literatür kısmında mesleki uygulamaların evsizlik hizmetlerinde ekosistemi oluşturan önemli bir öge olduğu belirtilmişti. Burada da her iki kurum yetkilisi üstü kapalı olarak ifade ettikleri şey evsizlik hizmetlerinde vaka odaklı uygulamaların yetersizliği ve genelleştirilemediğidir. Bu durum aynı zamanda cevabın tartışılır kısmını oluşturmaktadır. Demek ki yasal düzenlemelerin spesifik olarak düzenlenmemiş olması, vaka düzeyinde yapılacak uygulamalarda kurumsal imkân ve şartların yeterli olmasına rağmen, mesleki uygulama düzeyinde keyfilik

oluşturmakta ve uygulamalar sosyal yardım düzeyinde şekillenmektedir. Aynı zamanda mesleki uygulamalarda, yasal düzenlemelerde evsiz ifadesinin bulunmaması, ikametgâh gibi gerekçeler gösterilerek yardımların yapılmaması, yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Mesleki düzeyde ortaya çıkan uygulamalarda ise sosyal hizmet temelli uygulamaların ortaya çıktığı doğrudur, ancak bu durum meslek elemanının insana verdiği değer ve mesleki etik kurallarına bağlı kalma düzeyinde şekillenmekte ve bireysel inisiyatiflerle şekillenmektedir. Yasal bir zorunluluk olarak görülmemesi, mesleki uygulamaların ver, kurtul mantığında işletilmesine sebep olmakta ve sosyal inceleme raporları başlıklı analizlerde görüldüğü gibi, destekler cüzi nakit yardımlar düzeyinde sorunu ötelenmekteydi.

...Evsizlik olgusunu bina kapsamının dışında ele almadığımız zaman yasa da çıkarsanız bir işe yaramaz. Sivil toplumda bir şey üretemez. Bunlar aslında yetersiz değil, burada yetersizlik, insanların bilinçsizliğiyle alakalı. Az bir yasa olmasına rağmen, önemli olan sorunları çözmeye yatkın mı değil mi. Aslında bu yasaları uygulayan kişiler yeterli mi, bunu sorgulamak lazım. Kimlik çıkarma konusunda nüfus müdürleri de inisiyatif alabilir ama almıyorlar. Devlet yetersiz değil. Çalışan kişi dezavantajlı kesime yardım etmek zorunda ama orada kişi uygulamamış. Çalışan kişiler yetersiz. İnsanların kendi yetkinsizlikleri var. Şu açıdan bir düzenleme yapılabilir. Kanunlar yetersiz değil, yetersiz durumlar var. Evsiz dediğiniz kişi toplumdan kendini soyutlayan ve sisteme girmek istemeyen birey olarak karşımıza çıkıyor... Kişi bu sistemden kendini soyutlamış. Toplumun dışına çıkmış olan bireyleri topluma yeniden entegre edecek mevzuatların çıkarılması lazım. Evsiz adam ikametden düşmüş zaten, ona göre bir kimlik verip, hizmetten mahrum bırakmamalısınız...

Burada kurum yetkilisi mevcut yasaları hem yeterli görmekte hem de spesifik düzenlemelerin yapılması gerekir şeklinde açıklamalarda bulunmaktadır. Yapılan açıklamaların her ikisi de doğru bir anlayışı ifade etmektedir. Çünkü mesleki uygulamalarda özellikle kamu kurumlarında memur statüsünde çalışan meslek elemanlarında, güncel bir konu aynı zamanda, yasal çerçeve bağlamında hareket etme anlayışı, kurumumuzun hizmetleri arasında böyle bir hizmet yok, biz sadece ayni, nakdi yardım verebiliriz anlayışı hâkim bir anlayış olarak varlığını sürdürmektedir. Sosyal sorunlar Darülaceze müdürünün de belirttiği gibi keskin sınırları olan sorunlar değildir ve sosyal hizmet mesleği ve bilimi de vaka düzeyinde yapılan farklı uygulamalarla şekillenen alandır. Her bir müdahale farklı uygulama modelleriyle, farklı kaynaklarla, farklı programlarla yürütülmektedir. Belirtilen bağlamda, bir tıp hekimi nasıl tıp mesleğinin pratiklerini kullanarak bireyin fizyolojik sağlığına kavuşmasını sağlıyorsa, sosyal çalışmacı da bireyin mevcut durumuna⁵⁵ göre sosyo-psişik hayatını kaynaklar çerçevesinde yeniden inşa etmek durumundadır. Bu durum, bu zaviyeden değerlendirildiğinde yasal bir süreçten ziyade, mesleğe adanmışlık ve profesyonellik ilkesi çerçevesinde ortaya çıkan bir uygulamayı salık vermektedir. Yasal süreç, mesleği memurluk olarak görenlerin değişimlerini sağlamak için zorlayıcı bir yaptırım olarak ortaya çıkmaktadır. Her bir vaka

⁵⁵ Freud'a göre insan enerji dolu aynı zamanda kendisi içinde de çelişen düşünsel bir varlıktır. İnsana yönelik tanımlamalarda önemli olan geçmişini anlamak, bu temel üzerine gelecekteki kestirimleri yapmak ve bunu oluştururken de bireyin enerjisinin nitelik, artma ve azalmasına sebep olan dönemler ve yönlerini, bilimsel olarak ortaya koymaktır. Değişimin sağlanabilmesi için güçlerin durumu önemlidir. Bireyin istencinin olmasının yanında çevresel süreçler içinde yer alan yasaların durumu da önemli etkenler arasındadır (Fromm, 1989: 34). Meslek elemanları da bu temel üzerinde bireyin güçlü yönlerinin inşa edilme sürecinde enerjinin düzeyi, yönelimleri ile çevresel düzeyde kaynakların aktive edilmesinde bireysel düzeyde değişim ajanı rolünü yerine getirmelidir.

için yasal düzenleme yapılamayacağına göre, evsizlik olgusunu değerlendiren, evsiz bireylerin genel bağlamda sistemin kaynaklarından yararlanmasını sağlayacak bir düzenleme, diğer girift sorunların da çözülmesine kaynaklık edeceği, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

KU2, KU3, KU5, KU6 yasal bir düzenlemenin olmadığını, var olan yasaların kapsamının genişletilmesi gerektiğini, KU7, KU8, KU9'un yasaların yetersiz olduğunu kapsamının geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca KU8, yasanın geliştirilmesi gerekliliğine yönelik açıklamada bulunmasına rağmen, yasanın eksik kısımlarının toplum dayanışması kapsamında tamamlandığını ve bireylerin evsizlere yardım ettiği belirtmiştir. Bu anlayışın doğruluğu tartışmalıdır. Çünkü bilimsel araştırmalarda kanıta dayalı uygulamalar, hareket noktasının nasıl tanımlanması gerektiğini de ortaya koymaktadır. Bu aşamada evsizlerle yapılan mülakatlarda evsiz bireylerin çoğu toplum bizi dışlıyor, bize farklı bir insanmışız gibi davranıyorlar, bizi tehlikeli görüyorlar gibi ifadeleri bulunmaktadır. Bu açıklamalar evsiz bireylere yönelik toplumun genel yoksul kesime yaptığı veya dilenciye merhamet duygusuyla yaptığı uygulamaların dışında daha dışlayıcı bir durumun olduğunu ortaya koymaktadır. Bir STK yetkilisinin derneğe yer bulmada toplumun dışlayıcı bir tavır içine girdiğini, toplumun evsizleri kendi mahallesinde barındırmada kabullenme sıkıntılarının olduğu belirtilmiştir. Aynı durum cami imamının evsizlere yönelik cami avlusunda yaptığı düzenlemelere yönelik cemaatinin tepkisi de evsizlere toplumun bakışı hakkında yeterli bilgi vermektedir. Belirtilen bağlamda evsizlerin ihtiyaçlarını gidermede yasalardaki boşluklar vatandaş tarafından doldurulamamakta, aksine dışlayıcı tutum ortaya çıkmaktadır. İngiltere ve Almanya'da evsizlik yasası çıkarılmıştır. 2002 yılında çıkarılan yasa kapsamında İngiltere'de yerel kurumlara görev verilmiştir. Kurumlarda oluşturulan konseyler evsiz bireyleri çeşitli değerlendirmelere tabi tutarak uygun olanları geçici evlere yerleşmeleri konusunda destek sağlamaktadır. Alman Anayasası da bireylerin korunmasını garanti altına almış, bu kapsamda yerel düzeyde, yeterli sayıda evsiz bireyler için acil konaklama birimleri oluşturmuştur. Burt vd. (1999)'da belirttiğine göre ABD'de 40.000 evsiz aileye çeşitli hizmet sunumları kapsamında destek sağlanmaktadır. Bunlar arasında Emergency Shelters, Overnight Shelters, Transitional Housing Programs, Specialized Shelters for Persons with Addictions, Wet Shelter gibi farklı düzeylerde ortaya çıkan evsiz bireylerin sorunlarına çözüm oluşturmaktadır. Türkiye'de de gerekli yasal düzenlemeler yapılarak öncelikle kamu kurumları düzeyinde, yerel otoriteler tarafından yeterli sayıda barınma hizmeti oluşturulmalıdır.

3.6.2.7. Toplumsal ve politik farkındalık

“Evsizlik konusuyla ilgili toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı bir girişiminiz oldu mu?”, sorusuna yönelik olarak kurum yetkililerin verdikleri cevaplar arasında, 4 kurum yetkilisi oldu, 5 kurum yetkilisi de olmadı olarak cevap vermiştir. Olmadı cevabını veren kurum yetkilileri maddi kaynak yetersizliğini, mahremiyetin olduğunu gerekçe göstermişlerdir. Olmadı cevabını verenlerin 3'ü herhangi bir gerekçe göstermemiştir. Oldu şeklinde cevap veren yetkililerin biri internet kanalını, biri il kamu kurum yetkilileri düzeyinde koordinasyon kanalını, diğeri de üniversite öğrencileri ve televizyon kanallarını kullanarak farkındalık düzeyinde girişimlerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

KU1'e göre; *"Yeni bir spot reklam ile evsizlere karşı duyarlı olunması, bir evsizle karşılaşıldığında belli numaralara bilgi verilmesi gerektiğini belirttik. İnternet kanalıyla..."*.

Belirtilen uygulamanın internet aracılığıyla verilmesi ve kış aylarıyla sınırlı olması toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı bir düzeyde değildir. Burada toplumsal farkındalık kurumsal bir politika olarak, internette duyuru başlıklarından ziyade, gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bununla ilgili eğitimler, toplumun evsizlere yönelik yanlış algısının iyileştirilmesi çalışmaları ile evsizliğin tanıtıldığı kısa film ve evsiz bireylerin kendilerini tanıtabilecekleri röportaj, seminer ve vaka sunumlarıyla evsizlik olgusunun doğasının anlaşılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda her birey bir evsiz adaydır anlayışından hareketle toplumsal düzeyde empatik iletişimin kanalları açılmalı ve evsiz bireylere yönelik damgalayıcı, etiketleyici ön yargılar aşılmalıdır.

KU2'ye göre;

Geceleri camilerin evsizlere açılması projem oldu, hatta eylem de yaptım, güzel bir dönüşüm oldu, bir imam evsizlere tıraş ve duş imkânı sağladı, aslında peygamberimizin bir uygulaması, Ashâb-ı Suffe,⁵⁶ hemen mescidin yanında kimsesiz yoksul kişilere yemek veriliyor ve barınmaları sağlanıyor. Peygamberimizin sünneti neden yapmayalım. İstanbul Valiliği'nden izin aldım, kötü dönüşler de oldu olumlu dönüşler de, sonra bazı derneklere de örnek oldu.

Mülakat yapılan katılımcılar arasında, Taksim'de bir cami görevlisi de bulunmaktadır. Dernek yetkilisinin açıklamış olduğu uygulamayı başlatmıştır. Taksim ve civarında sokakta yaşayan bireylerin duş, saç ve sakal ihtiyacı ile elbise ihtiyaçlarının karşılanması için gönüllü olarak çalışmaktadır. Görevli aynı zamanda evsiz bireylerin eve geri dönüş hizmetleri kapsamında da birçok evsiz bireyi ailesiyle barıştırarak eve dönüşünü sağlamıştır. Bu uygulama gönüllülük esasına göre yapılmakta ve Taksim bölgesiyle sınırlı bir uygulamadır. Ancak, model olabilecek davranış ve uygulamaları içermesi bağlamında, cami cemaatinin bilinçlenmesi, toplumsal farkındalık oluşturulması, birçok toplum kesiminin dinî ve insani duygularının harekete geçirilmesi düzeyinde önemli bir adım olarak görülüp yaygınlaştırılabilir.

KU6'ya göre;

Valilik olarak kaymakamlarımız, ilçe belediyesi, İ.B.B. hep beraber bir araya gelinerek konu konuşuldu. Bu bireylerin sağlık ve sosyal yardımlardan yararlandırılması, eğitimlerinin, hijyen eğitimlerinin verilmesiyle ilgili karar alındı ve en sonunda belirttiğim gibi Esenyurt İlçesi bütün evsizlerin adresi olarak belirlendi. Gerekliğinde oradan bütün sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri için başvurularını yapabiliyorlar, hem engelli ve hem de yaşlılık maaşıyla ilgili başvurularını buradan yapıp yürütebiliyorlar. Böyle bir koordinasyon İstanbul'da sağlanmış oldu. Ama yeterli mi değil. Daha ileri seviyeye taşınabilir.

⁵⁶ Sözlük anlamı itibariyle "gölge" olarak tanımlanan *suffe*, Mescid-i Nebvî'nin girişinde yapılan, çoğunluğu muhacir olmak üzere, barınma yeri ve gidecek kimsesi olmayan sahâbîlerin korunması ve barındırılması için yapılan yere verilen addır. Burada kalanlara "ashab-ı suffe" denilmektedir. Bizzat Hz. Muhammed (s) ve Müslümanların verdikleri sadakalarla burada kalan sahabelerin ihtiyaçları giderilmiştir (islamansiklopedisi.org). Burada ayrıca ilim tahsili de yapılmakta ve yapı aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak da görev yapmaktaydı. Evsiz sahabelerin hem barındırıldığı hem de eğitime tabi tutulduğu, toplumdan dışlanmadan, toplumla iç içe bir hayatın sürdürüldüğü, aynı zamanda da bireysel gelişim uygulamalarının yapıldığı bir yapı. Diyanet İşleri Başkanlığı çatısı altında bu türden bir uygulama projelendirilerek evsiz bireylerin, barınma, mesleki rehabilitasyon ve manevi bakım kapsamında desteklenmeleri sağlanarak toplumun onurlu bir üyesi olarak yeniden paydaş haline getirilmeleri sağlanabilir.

İstanbul genelinde, kamu kurumları düzeyinde, valilik öncülüğünde, ortak eylem planının oluşturulması evsiz bireylere yönelik kararlaştırılan hizmetlerde standart hizmetlerin sunulmasını kolaylaştırması bakımından önemlidir. Evsiz bireylerin erişim ve ulaşılabilirlik sorunlarının olduğu değerlendirildiğinde, evsiz bireylere yönelik alan taraması yapılarak, bireylerin tespit edilip, bu hizmetlerden yararlandırılması gerekmektedir. Bu aşamada eylem planında daha çok müracaat temelli uygulamalar öne çıkmaktadır. Burada koordinasyon, ortak eylem, kamu kurumları düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra yerel belediyelerin temsilcilerinin de bu türden organizasyonlardan haberdar edilmesi yerel düzeyde farkındalığın artırılması bağlamında olumlu etki oluşturmaktadır. Kamu kurum yetkililerinin yanı sıra halkın da evsiz bireylere karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlayacak toplum barışı için istendik bir uygulamadır. Bu bağlamda valilik düzeyinde toplumsal farkındalığı artırıcı çalışmaların organize edilmesi de gerekmektedir.

KU10'a göre;

Evet. Kimlik mevzusunu bir sürü röportajda, televizyonda söyledim. İkametgâh ve birinci derece yakın arıyorlar. Hukuki güvence gerekiyor. Başkasının adına kimlik çıkarırsa hukuki düzen çöker. Bazı çek pointler olması lazım. Durum ve koşullara göre düzenleme olması lazım. Valiliğe yönlendirdik, orası çıkarttı kimlikleri, daha sonra politik olarak farkındalık, Türkiye ve uluslararası düzeyde. BM bazında şirketleri ve kamu kurumlarını harekete geçirmek düzeyinde bir şey yapıyoruz. Medyaya çıktık, evsizliği duyurduk.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının özellikle evsizlik olgusunun tanıtılması ve toplum düzeyinde farkındalık oluşturulması bağlamında etkisi çok büyüktür. Kitle iletişim araçları özellikle algının yönlendirilmesinde ve toplum bireylerinin belirli bir konu ekseninde aydınlatılmasında etkili araçlar arasında yer almaktadır. Evsiz bireylere karşı, toplumun dışlayıcı tutuma girmesinin önlenmesi, evsizlerin suçlu, alkolik, madde bağımlısı, tehlikeli gibi etiketlerle oluşan ön yargılarının ortadan kaldırılmasında kitle iletişim araçlarının rolü büyüktür. Bu algıların değiştirilmesi bağlamında yayınların yapılması ve toplumda yaşayan bireyler olarak, evsiz bireylere karşı toplumun diğer bireylerinin yapması gereken uygulama ve davranışların ne olması gerektiği yönünde, kısa ama etkili, temel düzeyde eğitimlerin verilmesinde, kitle iletişim araçları, toplumsal ve politik farkındalığın oluşturulmasında önemli bir değişim aracıdır.

Üniversitelere gittik, “üniversiteler kâsede” projesi yaptık. Öğrenciler kendileri pişirip yemek dağıttılar. Kaymakamlık, BM, üniversite düzeyinde çalışmalarımız oldu. İlçe ilçe evsizlikle alakalı veri oluşturmaya çalışıyoruz. Öngörülen rakam 10 bin üstü. Bu rakamın çok daha farklı olduğunu tahmin ediyoruz. Gizli evsizler var. İstanbul’da ne kadar bilgi oluşturabiliriz. O beyanlara bakıyoruz. Biri bir beyanda bulunuyor, bakıyorsunuz ailesi var, asılsız çıkıyor. Sayısal olarak gündüz çalışanlar daha az kişiye ulaşıyor. Dernekler, daha çok gece de faaliyette bulunduğu için daha fazla kişiye ulaşıyor. Sokaktaki mültecileri de dâhil edersek bu rakamlar daha artar. İ.B.B ve vakıf rakamları birbiriyle çelişiyor. Aizek⁵⁷ ile beraber uluslararası bir çalışma yaptık. 9 farklı ülkeden gönüllü öğrenciler geldi. Uluslararası gönüllü çocuklarla haftada iki toplanıyoruz ve kendi ülkelerindeki evsizlik

⁵⁷ AIESEC, II. Dünya Savaşı’ndan sonra 1948 yılında kurulan, farklı ülkelerden gençlerin Dünya’da kültürel entegrasyonu sağlamak amacıyla etkileşime girdikleri bir gençlik organizasyonudur. Türkiye’de 1954 yılında kurulmuştur ve kurucuları arasında Nihat Gökyiğit, Nejat Eczacıbaşı ve Ali Osmanoglu yer almaktadır. AIESEC kuruluş amacı çerçevesinde siyasi bir yönetime dahil değildir ve BM ve UNESCO kapsamında danışmanlık statüsüne sahiptir (aiesec.org.tr).

süreçlerini getirerek onları tartışıyoruz. Amacımız Dünyada evsizlik nasıl ele alınıyor ve FEANTSA⁵⁸’ya üye olacağız.

Dernek medyanın dışında üniversite öğrencilerinin gönüllü paydaş olmaları kapsamında yaptığı faaliyetlerle belirli bir toplum kesimini evsizlik olgusu karşısında ortak tavır almaya yöneltmeyi başarmıştır. Belirtilen bağlamda gönüllü öğrenciler çeşitli görevler üstlenerek, yemek yapmak ve dağıtımını gerçekleştirmek, alan deneyimli olanların, evsiz bireylerle görüşerek, onların dertleriyle hem hal olmaları ve çözüm üretme çabaları içine girmeleri, gönüllü katılımını artırmaya yönelik dernek faaliyetlerinin tanıtılması kapsamında yapılan faaliyetler gibi görevleri bulunmaktadır. Politik farkındalığın artırılması düzeyinde evsizlere ait veri tabanının oluşturulması ve veri tabanının gerçek düzeyde evsiz evrenini temsil edebilmesi için literatürde bulunan evsiz kategorilerine dayalı bir uygulama olması bağlamında önemlidir. Bu çalışma aynı zamanda evsizlik evrenine ait uygulanabilecek farklı evsizlik politikalarının oluşturulması bakımından da önemlidir.

Derneğin uygulamaları arasında BM’ye danışmanlık düzeyinde hizmet vermesinin yanında staj temelli, gençlerin geleceklerini şekillendirebilmeleri için onların topluma duyarlı birer bireyler olarak gelişmelerin sağlayan ve bir gençlik organizasyonu olan Aizek ile de ortak çalışmaları bulunmaktadır. Belirtilen bağlamda hem yurt içi hem de yurt dışında dernek faaliyetlerinin tanıtılması ve evsizlerle ilgili çalışmalarda paydaşların sayısının artırılması ve gelecek nesillerin evsizlik olgusuna karşı farkındalıklarının oluşturulması bağlamında yararlı çalışmaları ortaya koymaktadır.

Dernek çalışmalarının hepsi de evsizlere yönelik geleneksel temel ihtiyaçlara yönelen uygulamalardan ziyade bilinç, rehabilitasyon ve değişim temelli çalışmaları içermesi bağlamında önem arz etmektedir. Ancak, toplum bazında, bir STK düzeyinde, bu türden çalışmaların yapılması hem yetersiz hem de evsizlik evrenine dair gerekli plan, proje, bilgi üretimi düzeyinde farklı hizmet sunumlarının oluşturulması bağlamında kurumsal faaliyetler kapsamında çeşitlilik arz etmemektedir. Bu durum özellikle evsizlik evreninde mesleki faaliyetlerin geliştirilmesi gerektiği, hizmetlerde uygulamalardan mesleki, profesyonel uygulamalara geçilmesi anlayışının oluşturulmasını ve evsizlere yönelik spesifik sorun alanlarında uzmanlaşmış birimlerin çalışmalarını elzem kılmaktadır.

3.6.2.8. Kurumlararası iletişim, fırsatlar ve zorluklar

“Evsizlik hizmetlerinde kurumlar arası iletişimi nasıl buluyorsunuz? Fırsatlar ve zorluklar nelerdir?” sorusuna yönelik olarak katılımcıların vermiş oldukları cevaplar arasında KU1 ve KU10 kurumlar arası ilişkilerin olduğunu belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise iletişimin olmadığını, zayıf olduğunu ve bir stratejinin olmadığını belirtmişlerdir.

Kurumlar arası ilişkiler konusunda olumlu görüş bildiren kurum yetkililerinden KU1 ve KU10’nun görüşlerine göre;

İstanbul’da bulunan bütün kurumlarla resmi yazışmalar yaparak irtibat sağlıyoruz. Emniyet, sosyal hizmetler, sağlık müdürlüğü düzeyinde bütün kurumlarla irtibat dâhilindeyiz. Bizim üzerimizden bir kişiyi gönderdiğimiz zaman bu kişinin işi görülüyor. Yoksa hizmet alması

⁵⁸ Dernek yetkilisine AB kapsamında faaliyetlerini yürüten ve STK olan FENTSA çatı örgütünden bahsedildi. Bu kuruluşun faaliyetleri hakkında bilgi verildi ve buraya üye olmak için girişimde bulunacağını belirtti.

çok sıkıntılı oluyor. Nüfus müdürlüğünde kimlik çıkarılmasını sağlıyoruz. Bütünleşik bir hizmet oluşturmaya çalışıyoruz.

Evsizlerin hizmetlere erişebilmeleri kurumsal inisiyatifler ve kurumlar arası ikili ilişkiler çerçevesinde gerçekleşebilmektedir. İstanbul ilinde evsiz bireylerin kurumlar arası diyalog kapsamında evsiz bireylerin sorunlarının çözümlenebilmesi önemli bir uygulamadır. Bu uygulamanın bir üst aşaması ise her bir kurumun personellerinin evsiz bireyler konusunda eğitimlerinin sağlanarak, kurumların bu uygulamaları birer kurum politikası haline getirmesidir. İBB'nin yönlendirmesine bile gerek kalmadan evsiz bireyler de toplumun diğer paydaşları gibi sağlık, kimlik, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yaş sınırlaması olmaksızın yararlanabilmelidirler.

KU10'un ifadelerine göre;

...Devleti ve ekonomik sistemleri suçlayan insanlar var. Diplomatik ilişki, diyalog kurmak sizin elinizde, bunu başarmanız gerekiyor. Böyle problem var, çözümünün bu olduğunu düşünüyoruz, siz ne yapabilirsiniz diyoruz. Herkes bir özne ve farkındalık gerekir. Türkiye'de sivil toplumun bilinçlenmesi gerekir. Siz bir yere gönüllü gidiyorsanız bana eğitimi verdiniz mi demeniz gerekir. Sivil toplum size sınır çizdiğinde kurallara uymanız gerekir... Mevzuata uymak, yasalara uymak, hesap verilebilir ve şeffaf olmanız gerekir. Kimse yenilikçi değil, yaptığı şeyi putlaştırıyor.

Dernek yetkilisinin üzerinde durduğu husus sorun üretmek yerine çözümün bir parçası olmak için çaba harcanması gerektiğidir. Özellikle çaresizlik, değişimi yakalayamama günümüzde tabela vakıf ve derneklerinin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu durumun aşılabilmesi için derneklerin yönetim kademesinde bulunan bireylerin, toplumun ihtiyacını karşılamada yeterli kuruluş misyon ve vizyonu çerçevesinde uygulamalara işlerlik kazandırması yeter şart haline gelmiştir. Derneklerin bu süreçte barınma düzeyinde evsizlere hizmet vermeleri, alternatif proje ve programlardan ziyade kısıtlı imkânlarla günü kurtarma adına çalışmalarına devam etmek zorunda kalmaları, çalışma alanlarını geliştirebilecek alternatif çözüm önerileri üretememeleri, bu derneklerin sadece hayırsever vatandaşların desteğiyle ayakta kalabileceği bir algı oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır. Bu algı yanlış bir durumu ifade etmektedir. Dernek yönetimleri öncelikle kendi imkânlarıyla yapabilecekleri görevleri yerine getirmelidir. Yenilikçi, toplumda ortaya çıkan sorunlara karşı çözüm üretebilen ve bununla ilgili toplumun değişimine katkı sağlayan, değişimi oluştururken de toplumda farkındalık oluşturan, tarafları aktive eden, görev paylaşımı sağlayan, takipçi, hedefe odaklanan bir yapıda bulunması gerekmektedir. Derneklerin özellikle, vakıflar gibi mal topluluğu değil de insan toplulukları olduğu değerlendirildiğinde her bir dernek üyesinin veya gönüllüsünün derneğe katacağı katkıyı yönlendirebilecek yönetim kadrosunun belirtilen işleri üstlenmeleri ve toplumsal artı değer üretmeleri gerekmektedir. Çorbada Tuzun Olsun Derneği, tarafların aktive edilmesi bağlamında birçok uygulamada bulunmaktadır. Bu uygulamalar arasında;

- Üniversitelerle işbirliği yapmak,
- Üniversite gençliğini çeşitli projelerde görev almasına katıda bulunmak,
- Evsizlik konusunda farkındalığın oluşmasında uygulamaları olan, diğer paydaşların sorunlarının çözümüne destek sağlamak,
- Kendi hizmet uygulamalarındaki açmazları da diğer paydaşların imkânlarından faydalanarak aşma yoluna gitmek

- Evsizlikle ilgili diğer aktive edici uygulamaları hayata geçirerek örnek bir dernek olma yolunda hizmetler vermek yer almaktadır.

KU10’a göre;

Evsizlikle ilgili çalışan, ilişkili olduğumuz, İzmir’de bir dernek var. Kuruluş aşamasında “kurumsallaşma” konusunda yardım istiyorlar, Güzel İşler Derneği... Erdemliler Dayanışması kapsamında “sosyal travma atölyesi” çalışması yaptık. Atölye açtı dernek. Barınma evinde olan ve kahvaltıya gelenlere hocalar getirdik, el sanatları alanında çalışma yaptık. Bireylerle “görüşmeler” ve “terapi” yaptık. Konuşamayan kişiler iletişim kurmaya başladılar. Evsiz bireyler hocaları arayarak tekrar gelecek misiniz diye talepte bulundular. Uluslararası “travma seminerleri” veren bir kişiden yararlandık ve ciddi katkılar sağladık. “TiDER” var, “ahtapot gönüllüleri” var, makbuzla alıp makbuzla veriyoruz sıfır eşyaları. Bu dernek geri dönüşüme yönelik kullanılmış eşyaları, kimliği olmayanlara yönlendiriyoruz. “Göz Vakfı” yine sağlık konusunda yardımcı oldu. “Şefkat-Der” barınma noktasında yardımcı oldu. Osman Hoca’ya hijyen için çok gönderdiğimiz kişi oldu. “Hayrettin Abi” derneğin kuruluşunda çok yardım etti.

İstanbul İlinde, örnek bir çalışma olması kapsamında, imkânlarını aktive eden bir rol model olması bağlamında, faaliyetlerde bulunan bir STK’nın varlığı önemlidir. Dernek bu bağlamda diğer derneklere tecrübelerin paylaşılması, ortak çalışmaların gerçekleştirilmesi, evsiz bireylerin hayatlarına katkı sağlayacak eğitici faaliyetleri düzenlemesi ve diğer kişi ve derneklerin imkânlarından yararlanma düzeyinde faaliyetlerini yürütmektedir. Dernek faaliyetlerinin örnek faaliyetler olmasına rağmen İstanbul’da bu türden uygulamaların bulunmaması, faaliyetlerin barınmaya odaklanılması, kamu kurumları düzeyinde yasal süreçler sebep gösterilerek evsiz bireylere yardım yapılmaması spesifik düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Görüşmeye katılan bir kurum yetkilisi de kurumlar arası ilişkilerin zayıf olmasının yapılan hizmetlerin suiistimal edilmesine sebep olduğunu belirtmiştir. KU2’nin ifadesine göre;

Zorluklar kıyafet konusu biraz suiistimale açık bir konu, X dernek Pazartesi dağıtıyor, biz Cuma günü kıyafet dağıtıyoruz. Bazı bireyler iki derneğin yardımlarını da alıyor ve gidip Eminönü’nde satıyor. Özellikle sıfır kıyafetler talep ediyorlar. Evsizleri ikiye ayırıyorum, saat 12’ye kadar olanlar, dilenciler, onların evi var, evsizler 12’den sonra ortaya çıkıyorlar. Toplumdaki herkes, dilencileri de evsiz olarak niteliyor, ama değil. Bu saatten önce olanlar mağdur değildir.

Yardımların kayıt altına alınmaması, kurumlar arası veri paylaşımının olmaması, özellikle dilenciler ile evsizlerin karıştırılması evsiz bireylerin hem evsizler için sunulan hizmetlerden daha az faydalanmasına sebep olmakta hem de toplum tarafından çalışmayan, işe yaramaz, asalak gibi yakıştırmalarla etiketlenmelerine sebep olmaktadır. Burada evsizlik terminolojisinde yeni bir ayrımı da eklemek gerekmektedir. Evsiz olanlar ve evsiz olmayıp da evsizlere sunulan hizmetlerden yararlananlar; dilenciler. Dilenciler daha çok mal varlıkları bulunan, başkalarının sırtından geçinmeyi alışkanlık haline getirmiş, dilenciliği bir meslek olarak sahiplenmiş, toplumda yaşayan diğer insanların dinî ve yardımseverlik duygularını istismar eden, devletin resmi yardım kurumlarından çoğunlukla yardım talep etmeyen, bireylerdir. Evsiz bireyler ise daha önceki aile, iş, sosyal ve ekonomik çevrede meydana gelen olumsuzluklar neticesinde mevcut düzenini kaybetmiş ve düzenli bir barınma ortamından mahrum olan bireylerdir. Evsiz bireyler arasında suç oranlarının olması onların ifadeleriyle de sabit olduğu gibi mecburiyet tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Diğer evsiz gruplar ise hayata yeniden tutunmanın yollarını arayan, düzenli bir iş ve aile hayatı kurmak isteyen, kendilerini kurumlara bağımlı olmaktan

kurtarmak isteyen bireylerdir. Toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi ve evsizlere gerekli desteğin verilmesi hususunda toplum tabanlı desteklerin sağlanması aktive edilmelidir.

KU9'un ifadelerine göre; *"Kurumlar arası ilişki sıfır. İlçede o bana veri vermiyor, ben ona veri vermiyorum. Sistem problemimiz var. Eş güdüm yok. İkili ilişkiler üzerinden yürüyor işler"*.

KU6'ya göre; *"Sıfır. Devlet kurumlarında bir ego var. Öncelik mevcut sıkıntıyı çözmek değil de hangimizin ismi önce yazılacak derdindeler"*.

KU8'e göre; *"Zayıf, koordinasyonun olması gerekiyor. Konuyla ilgili, çalışma kurulu var, aktif değil. Toplanıyoruz ama sonuca yönelik bir faaliyet yok"*.

Evsizlik konusunda sürdürülebilir çalışmaların olmaması, hizmetlerde mevsimsel kaygıların yaşanması, evsizlik alanında yaşanan sorunları kapsayıcı, misyon ve vizyon eksikliği, bu alanda deneyimlerin paylaşılmaması ve çözüm yönünde adım atılmaması evsizlerin toplumda görünmezliğini desteklemektedir.

KU6'nın ifadelerine göre;

Evsizlerle ilgili kurumların belirli bir stratejileri yok. Vaka geldikçe ilgileniyorlar. Bunun haricinde belli bir plan yok. Bu bence en büyük eksiklik. Biraz önce bahsettiğimiz gibi evsizlerle ilgili her ilçe belediyesi, vakıf, İ.B.B. ne yapacak, böyle bir strateji oluşturulmadığı için herkes kafasına göre yapıyor... İhtiyaca binaen yapılıyor.

Evsiz bireylerin mağdur olmalarının öncelikli sebepleri arasında bu bireylere yönelik hizmet zorunluluğunun bulunmaması olarak algılanmakta ve bu durum hizmetlerin örgütlenmesinde ve çeşitlendirilmesinde bir stratejinin oluşmasını engellemektedir. Strateji yokluğu ise evsizlik hizmetlerinin kurumsal ve sürdürülebilir olmasını engellemekte ve ihtiyaca binaen ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

3.6.2.9. Kalıcı ve sürdürülebilir çözümler

"Sizce kalıcı ve sürdürülebilir çözümler nedir?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar arasında, 4 kurum yetkilisi barınma yerlerinin oluşturulması, 2 katılımcı yaş sınırlamasının kaldırılması, 1 katılımcı sosyo-ekonomik gelişmişliğin yaygınlaştırılması ve aile tabanlı uygulamaların oluşturulması, 1 katılımcının muhtarlar ve imamlar düzeyinde çözülmesi, 1 katılımcı da kurumsallaşmanın sağlanması gerektiğini ifade etmiştir.

KU1, KU6, KU7, KU9 'un ifadelerinde ortak nokta barınma yerinin oluşturulması yönündedir. Kurum yetkililerinin verdiği ifadeler aşağıda belirtildiği gibidir;

Yıl boyunca evsizlerin barınma ihtiyacını karşılayacak bir hizmetin sunulması gerekmektedir. Nasıl kadın sığınma evleri oluşturulduysa, evsizlerle ilgilenecek bir birim oluşturulacak. Nasıl ki kadına şiddeti önleme merkezi varsa, evsizlerle ilgili de AÇSHB altında bir birim oluşturulacak ve bunlar sadece evsizlerin sorunlarıyla ilgilenecekler. Barınma, sağlık, eğitim, normal yerleşik hayata intibaklarıyla ilgili kolaylaştırıcı önlemler alacaklar. Bununla ilgilenen bir birim olmadığı zaman, bu koordinasyonu sağlamak mümkün değil. Barınak yapılması. Evleri olduğu zaman maddi ve ayni destekle birlikte bu süreç çözülür. Belli yerlerde kriterleri çok net olan, geçici süreli barınma yerleri olabilir. Ama belli bir karşılığı olmalı, para veremese bile bedenen bir hizmet vermeli.

Mevcutta bulunan hizmetlerin sürdürülebilirlikten uzak, meslek elemanlarının keyfiyetine kalmış, ikili ilişkiler çerçevesinde sorunların çözüldüğü bir yapıdan, kurumsal düzeyde, süreklilik arz eden, evsizlere hizmet vermeyi bir görev olarak kabul eden ve bununla ilgili

yeterli kaynakların oluşturulduğu, sadece temel ihtiyaçlara değil mesleki, rehberlik, psiko-sosyal düzeyde uygulamaların gerçekleştiği, çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Yaş sınırlamasının kaldırılması gerektiğini belirten KU3 ve KU5'in ifadelerine göre;

Sosyal hizmetlerin 60 yaş sınırını aşması lazım. Bakım evi ile huzur evi arasında bir kuruma ihtiyaç var. Sen git sıranı bekle şeklinde değil de, ara istasyona ihtiyaç var. Bireyler size müracaat ettiğinde 3 ay sonra evsiz kalacağım diye gelmiyor. Şu anda evsizim diye geliyor. Sonra gideceği durağa gider.

Devletin 18 yaş sınırlamasında değişiklik yapıp, sivil toplum örgütleriyle sıkı ilişki içinde olması lazım. 18 yaş dolduktan sonra devlet yardım kurumlarına emanet ediyor insanları. Yaşı esnetmesi gerekir. Aileden başlayarak, en sıkıntılı kentlerden başlayarak, devletin el atarak, yeni birimler oluşturması gerekmektedir.

Sosyal hizmetler kapsamında yaşlılar, engelliler ve şiddet mağduru kadınlar haricinde barınma ve rehabilitasyon hizmetlerinden farklı düzeylerde sorun yaşayan bireyler yararlanamamaktadır. Günümüzde sosyal sorunların karmaşıklığı her yaş kesiminden bireyi, başta aile olmak üzere, bulunduğu sosyal ve mesleki ortamlardan ayırabilmektedir. Belirtilen bağlamda bu türden sorunlarla karşılaşan bireyler, özellikle ekonomik sürdürülebilirliğin olmaması nedeniyle, kırılgan kesimleri oluşturmakta ve evsizlik riskiyle karşı karşıya gelmektedir. Bireylerin özellikle bu türden süreçlerde barınma ihtiyaçlarını karşılayıcı desteklerden yoksun olmaları onların mağduriyetine sebep olmaktadır. İBB'nin kış aylarıyla hizmetlerini sınırlandırması, huzurevlerinde kalmak için gerekli olan 60 yaş sınırı, yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra hayata tam adapte olacak düzeyde bulunmayan gençlerin durumu, bu kesimlerin ihtiyacının giderilmesinin ve uyum destek mekanizmalarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

KU8'in ifadeleri sosyo-ekonomik eşitlik üzerine temellenmektedir;

Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin ülkenin tüm insanlarına dengeli dağıtılması lazım. İnsanların motor zekâlarının geliştirilmesi için eğitime ihtiyaçları var. Genellikle büyük kentlerde tutundurmak yerine, onların kendi memleketlerinde iş yapabilecek düzeye getirmek gerekiyor. Devlet teşvikiyle tutundurma faaliyetlerini ait oldukları yerlerde yapmak lazım. Büyük kentlerde yapmamak lazım, çünkü kent ortamlarında sokakta yaşayan bireylerin suçla karışma durumları çok fazla. Durumu buna uygun olmayanlara rehabilite ve bakım süreçleri olabilir.

Ülke içinde bölgeler arasında ortaya çıkan gelir dağılımı eşitsizlikleri milli gelirin kişi başına paylaşımında bazı bölgelerin daha avantajlı olarak öne çıkmasını sağlarken, bazı bölgeleri daha dezavantajlı hale getirebilmektedir. Bu durum Türkiye'de de eşitsiz bir yapı arz etmekte ve ülkenin doğu bölgelerinden batı bölgelerine doğru göçü zorunlu hale getirmektedir. Özellikle daha iyi hayat şartlarına ulaşmak amacıyla yapılan bu göçler, kente uyum sağlamada birçok zorluğun da ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için devlet, bölgeler arası eşitsizliğin giderilebilmesi adına, kalkınma planlarında öncelikli kalkınma hamlelerini hayata geçirebilmek için destek paketleri açıklamaktadır. Ancak, terör ve buna bağlı olarak kırsal kalkınma programlarını uygulamada geç kalınması, İstanbul'a göçü yıllar itibariyle daha cazip kılmıştır. Belirtilen sebeplerle insanlar başta can güvenliği olmak üzere, sürdürülebilir işlere sahip olmak, şehirli olmak, çocuklarına eğitim imkânlarını, daha iyi şartlarda sağlamak adına, bu süreci

deneyimlemektedir. Bu durum Dünyanın her yerinde⁵⁹, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu şekilde yaşanmaktadır. İstanbul'un taşını, toprağını altın haline getiren süreç de bu sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bireylerin kendi memleketlerine gitme süreçleri kendi bireysel iradeleriyle karar verecekleri bir tercih olabilecekken, diğer yandan İstanbul'un toplumun bütün kesimleri tarafından yaşanabilecek bir yer haline getirilmesi ve farklı bölgelerin kalkındırılması daha çok makro politikalar ile gelir dağılımı adaletsizliklerinin önüne geçilmesiyle mümkün olabilmektedir.

KU10'a göre;

Birincisi faaliyet gösterecek kurumların kurumsal nitelik taşıması gerekir. Herkes, her işi yapamaz. Yapılan hizmetlerde hesap verilebilirlik, şeffaflık olması lazım. Psikoloğun görevi farklıdır, saha uzmanının işi farklıdır. Farklı disiplinlerin olabildiğince yetkinliklerinden yararlanmak oldukça önemlidir. Gönüllülerin eğitimlerini gerçekleştirmek hizmetlerin yerine ulaştırılması için önemlidir... Kesinlikle hizmetler sistemleştirilmeli, kurumsallaştırılmalı, eğitim gerekiyor. Aktivist yaklaşımdan ziyade uzlaşarak problemler çözülür. Evsizlere yönelik olumsuz algıları ortadan kaldırmak gerekir. Evsizlerden korkan bayanlar buraya geldikten sonra bakış açıları değişti. Bu iş gençlerle çözülür, değişimle, çocuklara anlatarak pedagoji derneğinde görevli bir arkadaşımız, bize oyun üstünden öyle programlar çıkar ki biz evsizliği çocuklara anlatalım ve 50 yıl sonra evsiz sayısı düşsün. Toplumu eğitmek, kendimizi eğitmek gerekiyor.

Dernek yetkilisinin görüşleri Türkiye'de özelinde İstanbul'da mevcut STK'ların durumunu ifade etmesi bağlamında gerçekçi bir yaklaşımdır. STK'lar kapsamında evsiz derneklerinin içinde bulundukları durum plan, proje eksikliği, kaynakları hareke geçirebilme de yetersizlik ve değişime kapalı olma, mesleki müdahale noksanlığı bunların hepsi bir araya geldiğinde kısır döngü ve çözümü ekonomik kaynak noksanlığında bulan yönetim anlayışının ortaya çıkması. Bu anlayışın değiştirilmesi gerekmektedir. Daha önce de çalışma kapsamında belirtildiği gibi dernekler insan topluluklarıdır, dolayısıyla insanların bir araya gelerek tek başına yapamayacakları işlerin veya toplumun belli alanlarında doğan ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla yardımlaşma ve dayanışma temelinde faaliyetlerini sürdürür. Bu temelde faaliyetlerin sürdürülmesi ise her bir üyenin derneğin kuruluş amacı doğrultusunda, gönüllülük temelinde çalışmaları ile mevcuttur. Bir derneğin her türlü açmazı kaynak yoksunluğu olmamalıdır. Kaynak yoksunluğu, STK'ların bir sorunudur. Bu sorunu aşma düzeyinde derneklerin ilgili kaynakları harekete geçirebilecek düzeyde olması gerekir. Belirtilen bağlamda toplumun vicdanını temsil eden dernekler, gerekli mesleki, iletişimsel, eğitsel kanalları kullanarak hedeflerine ulaşmak zorundadırlar. Gönüllülük bu bağlamda adanmışlığı ifade ettiğine göre, alternatif uygulamaların oluşturulması bu adanmışlığın en bariz ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Dernekler sorun değil, çözüm merkezleridir. Kıt kaynaklarla bir derneğin faaliyetlerini, her türlü zorluğa rağmen yürütmek, her kişinin değil, toplumun sorunlarıyla hem hal olan, er kişilerin üstesinden geleceği bir görevdir. Belirtilen bağlamda dernekler hazır kaynakları kullanan değil, insan kaynaklarını oluşturdukları plan, program ve projelerle yeni kaynaklara ulaşmak için kullanan toplumsallaşma birimleridir.

⁵⁹ Çin, Rusya, Hindistan'daki evsizliğin sebepleri bu süreçler sebebiyle yaşanmıştır. İlgili açıklama literatür kısmında daha önce belirtilmiştir.

3.6.2.10. Eve yerleşmenin önündeki engeller

“İnsanların barınma merkezlerinden daha bağımsız konutlara çıkmasının önündeki engeller nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar tabloda yer aldığı gibidir;

Tablo 27: Bağımsız Konutlara Yerleşmede Oluşan Engeller

Kurum Yetkilisi	İnsanların barınma merkezlerinden daha bağımsız konutlara çıkmasının önündeki engeller nelerdir?
KU1	Ekonomik, Psikolojik
KU2	Psikolojik
KU3	Ekonomik
KU5	Ekonomik, Önyargılar
KU6	Ekonomik, Takip sorunu, Davranışsal ve Bilişsel sorunlar
KU7	Ekonomik, İstihdam
KU8	Psikolojik, Ekonomik
KU9	Kaynak ve İşletim süreçleri
KU10	Ekonomik, Sosyal, Rehabilitasyon

Bireylerin kalıcı konutlara çıkmasının önündeki engel olarak, en fazla ekonomik imkânsızlıklar görülmektedir. 2. Sırada psikolojik rahatsızlıkların bulunduğunu belirtilmiştir. Diğer etkenler arasında ise toplumda yaşayan diğer insanların ön yargıları, kaynakların yetersizliği, derneklerin işletme sorunları gibi sebepler yer almaktadır.

KU1’in ifadelerine göre;

Ekonomik, psikolojik sıkıntılardan dolayı evsizler evinde kalıyor. Her gelen misafiri gözlemleyerek, fotoğrafını çekiyoruz. Sadece hizmet verenin değil, hizmet alanın da bu konuda istekli olması gerekiyor. Evsizler suça karışan, bağımlı olan kişiler olduğu için kısa sürede topluma adapte olması kolay olmuyor. Bireyin azmi ve isteği önemli.

KU2’nin ifadelerine göre;

Psikolojik, %80 psikolojik sorun. Geçen bir emekli polis, kardeşi kredi çekmiş, haciz gelmiş, eşi evden kaçmış, kaymakamlığa gitmiş, kaymakamlık belediyeye belediye, bize gönderdi. Bir adam 12 saat konuşur mu, bunu kiminle eve çıkaracaksınız, iş buldum, 3. Gün patron kovuyor, eve çıkartsan, buna kiracı veya ev sahibi sabır göstermez. İşe gönderemezsin.

KU3’ün ifadelerine göre; “*Ekonomik. Hepsi çıkmak istiyor oradan. Çıkanlar zorlananlar bizden yardım istiyor. Kuruma çıkması için yönlendiriyoruz. Ancak, olumsuz deneyimlerinden dolayı istemiyorlar*”.

KU5’in ifadelerine göre;

En büyük engel dışarıdaki insanların ön yargıları, yeni bir işe girsen, ön yargı problem, eve çıksan, geçmiş yaşamın duyulsa, bu engel. Biz kişilerin eve çıkacağı zaman, o noktaya getirene kadar, dernek olarak maddi, manevi katkılarımız olacak, onların boşa gitmemesi için, tam hazır oluşluk gerekir. Bu noktada maddiyat ve ön yargı öne çıkıyor.

KU6’nın ifadelerine göre;

Gelir yetersizliği, hem ekonomik yönü var bunun hem de sosyal yönü var. Biz birkaç tane evsizimize iş edindirmeyle ilgili yardımlar yaptık. Baktık ki takip edilmediği zaman çok suiistimal ediliyor. Bir tanesine gemi adamlığı alması için ben bizzat uğraştım. 3500 TL kurs ücreti ödedik, gemi adamlığı belgesi aldırдық. Şimdi her hafta gelmeye devam ediyor. Alışkanlık oluşmuş, gidip çalışmıyor. Niye belgenle başvuru yapıp çalışmıyorsun diye sorduğumda ben 2000 liraya mı çalışacağım diyor.

...Birleşik yardım sistemi kurulmadığı için her belediye her ilçe farklı farklı yardımlardan açıklardan bunlar yararlanıyorlar ve ne yerleşik hayata geçiyor ne çalışıyor asalak gibi geçinip gidiyorlar bazıları, hepsi için değil ama yani şimdi buda sistemde yeni yapılan bir şey var. İşsizsen diyor toplum yararına çalışma kapsamında çalışacaksın ve 2000 TL yi cebine

koyacaksın. Buna yönlendiriyorsun buna da gitmiyor evsizler, böyle bir direniş var. Bu direnişi kırmak için daha sert kanuni önlemler alınması lazım yani burada bu evsizler bir şekilde sistemin dışına itilmiş değil, kendileri de bundan memnunlar yani bazıları, bunlara iş de versek bazıları çalışmak istemiyorlar. O sistemin içine girmek istemiyorlar. Çünkü girdikleri zaman biliyor, yardım kesilecek her türlü ihtiyacını kendi aldığı paradan karşılamak zorunda kayıt içine girecek, kayıt içine girmek istemiyor. Bu süreçte sistem de etki ediyor, evsiz bireyler de bu zihniyette. Bunu ayırt edebilmek için çok iyi incelemeler yapmak lazım. Sosyal hizmet eksenli sosyal yardımların yapılması gerekmektedir. Yardım yapılırken birey rehabilite de edilmeli aynı zamanda...

Sosyal hizmet mesleği açısından değerlendirme yapıldığında, bireyler sorun yaşamaktadırlar, bireylerin deneyimlemiş oldukları sorunlar her bir bireyin üzerinde farklı etkilere sahiptir. Sorunun niteliği bu etkiyi belirlemektedir. Aynı zamanda sorun yaşayan bireyin kaynakları da bu sorunu çözmesinde geçirilen süreyi etkilemektedir. Yaşanan sorun, evsizlik gibi, birden çok sebebi içinde barındırıyorsa, bireylerin yaşadıkları travmalar onların var olan potansiyellerini görmelerini engellemektedir. Bu dönemde bireyin olası çözümlerden ziyade, sorun odaklı bakış açısına sahip olması, çaresizlik, evsizlik, ekonomik sıkıntı, aile travmaları, ihmal ve istismar vb. durumlar, kendisini olumsuzlaşmasına sebep olmaktadır. Bireylerin bu dönemlerde kurumsal evsizlik hizmetlerine erişememeleri, sorunlarının daha da artarak devam etmesini sağlamakta ve bu durum evsiz bireyin hayatında suça karışma, umudunu yitirme, davranışsal ve bilişsel sorunların ortaya çıkması gibi istenmeyen süreçlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum ekosistem yaklaşımının bağlılık ilkesi temelinde ortaya çıkmaktadır. Öncelikli olarak evsiz bireyin bu süreçte kurumsal hizmetlere ulaşamaması sistem kaynaklı bir sorundur. Var olan sosyal yardım ve barınma hizmetleri ise hem bireyin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak hem de fiziksel ve kaynak yoksunlukları sebebiyle rehabilitasyona odaklanan bir hizmet anlayışından uzaktır. Bireylerin, bu süreçte hayatlarında olumlu bir değişim sağlayacak mekanizmaların bulunmaması, onların bağımlı olmalarına katkı sağlamakta ve var olan potansiyellerini kullanabilmelerini engellemektedir. Mesleki müdahalelerin rolü burada ortaya çıkmaktadır. Ancak, evsiz bireylere yönelik mesleki düzenlemelerin sosyal hizmet boyutunda oluşmaması, sosyal yardım düzeyinde kalması, evsiz bireylerin etiketlenmesine, asalak olarak değerlendirilmesine, istismarcı hale getirilmesine sebep olmaktadır. Sosyal hizmet mesleği multi-disipliner bir meslektir. Bu durum biyo-psiko-sosyal olan bireyin bütüncül yönden değerlendirilmesini elzem kılmaktadır. Varolan evsizlik hizmetleri evsiz bireylerin sorunlarının çözümüne değil, sorunu ötelemeye yöneliktir. İstanbul'da evsizlere yılın 365 günü hizmet veren, barınmaya odaklanmayan, bireyleri mesleki, sosyal, psikolojik yönden değerlendirecek, onların hayatında olumlu yönde değişim oluşturacak bir kurum bulunmamaktadır. Sosyal hizmet ve yardımların işletim sistemlerinin hatalarının evsiz bireylere yüklenmemesi, yapılan yardımların çözüm sonucuna odaklı yardımlarla uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda evsiz bireylerin sorunlarının çözümünde adım adım ilerleme kaydedilmiyorsa, kurum yetkilisinin tabiriyle, takip sistemi yoksa işletim süreçlerinde bireysel ve çevresel kaynaklar harekete geçirilemiyorsa, evsizlere hâlihazırda yapılan desteklerin yeniden planlanmasını zorunlu kılmaktadır.

3.6.2.11. Kalıcı konutlara geçişi sağlamak için yapılabilecek uygulamalar

“Çoğunlukla evsizlerin bağımsız olarak hayatlarını sürdürmede yetersiz kaldıkları tartışılmaktadır. Evsiz bireyleri konutta kalmaya hazır hale getirmek için yapabilecekleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcıların hepsi rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanması olarak cevap vermiştir. Cevaplar arasında yer alan ifadeler aşağıda belirtildiği gibidir;

KU2’ye göre; *“Önce mahalle evlerinde eğitmek gerekir. Ben sadece bir evsizi 4 ay boyunca sifon çekme alışkanlığını kazandırmak için uğraştım. Giriyor, sifonu çekmiyor. Önce eğitim, sonra psikolojik bir engeli yoksa eve yerleştirebilirsiniz”.*

Evsiz bireylerin davranışsal sorunlar sergilemeleri yaşadıkları travmalardan kaynaklanabilmektedir. Bireylerin normal bir birey olarak toplumsal davranış kurallarını öğrenme süreçleri yeniden toplumsallaşma süreçleriyle gerçekleşebilmektedir.

KU5’e göre;

Başarabilen çok insan var. Bu insanları biraz daha sosyalleştirmek gerekiyor. Diğer insanlara uyum sağlayabilecek düzeye gelene kadar, sosyalleştirmek gerekir. Ramazanda iftar yemekleri, gönüllülerimiz var, stajyer öğrencilere bu insanlarla zaman geçirmelerini söylüyoruz.

Evsiz bireylerin toplumsal bağlarını koparması onların iş, aile, arkadaş çevresi gibi sosyal ortamlardan uzak kalmasına sebep olmaktadır. Evsizlik sürecinin uzaması bireyin iletişimsel yeteneklerini kaybetmesine, davranışsal, ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına ve yalnızlaşmasına sebep olmaktadır. Bu süreçte bireyin yok olan sosyal çevresinin sosyal inşasının yeniden yapılandırılması için toplumun bu yöndeki kaynaklarının bireyle yeniden buluşturulması gerekmektedir. Sosyal inşacılık bu bağlamda bireyin bulunduğu yerden başlayarak onun hayat döngüsünü yeniden kurmak olarak tanımlanabilir.

KU3’ün ifadesine göre; *“Rehabilitasyon, meslek edindirme, bu konular bizim kapsamımızda değil, sosyal hizmetleri ilgilendiriyor. Ama evsiz birey, rehabilitasyon kanalını bulmuşsa biz ona nakit destek sağlarız”.*

Kurum yetkilisi, yardım kurumunun yardım kalemleri arasında rehabilitasyon hizmetleri bulunmamasına rağmen, çözümü rehabilitasyon hizmetlerinde görmektedir.

KU6 ve KU7’ye göre;

Önce maddi, her şey maddiyata bağlı, o kişilerin hijyen açısından eğitilmeleri gerekiyor, davranış bozukluğu olan vatandaşların konutlara taşındığı zaman asayışı bozan davranışları olabiliyor, bazı vatandaşların eğitilmesi gerekiyor. Eğitim, maddiyat.

Bu insanlar barınma merkezlerinden çıktıklarında çalışmazlarsa elektrik, doğalgaz, kira önlerinde engel. Yardım alacaklar ama yardım nereye kadar. Yardım alacaklar ama kanunda, 3294 sayılı kanunda, geçici süreyle desteklenmesi diyor. Fakat 3 ayda bir yardım yapıyoruz. Çalışmaları gerekiyor, bu bireylerin ayakları üzerinde durabilmeleri için...

Bence önce evsiz bireyler psikolojik olarak değerlendirilmesi gerekir. Devamlılık şart, yerleşik hayata geçmek, hayatınla ilgili sorumluluk almak demektir. Bu kişilerle ilgili ciddi bir psikolojik değerlendirmenin yapılması gerektiğini düşünüyorum. Neden bu yolu tercih ediyorlar, neden sokakta yaşıyorlar. Bir sürü nedenleri var. Sokakta yaşamak kolay değil ama bakıyorsun çoğu ailesiyle bağıni koparmış, bir iş versen bile sürekli olarak o imkânı değerlendirmiyor. Bu bireylerin rehabilite edilebilmeleri için önce tedavi edilmeleri lazım. Yani normale getirilmesi lazım ki ondan sonra devletin bunlara sürekli yardım etmek yerine, çalıştırarak karşılığında bu yardımların verilmesi gerekiyor.

Ev ortamının belirli, sürekli bir giderinin bulunması maddi kaygıları ön plana çıkarmaktadır. Bu durumda bireylerin bu masrafları karşılayabilmeleri için istihdama dâhil edilmeleri gerekmektedir. Bunun yanı sıra bireylerin kendilerini sokağın ve barınma evlerinin farklı ortamlarında çoğu kez savunmasız, saldırgan, alıngan, dışlanmış hissettiklerinden dolayı normal bir toplumsallaşma sürecinden uzak kalmaktadır. Bu durumda bu bireylerin yaş ve sokakta kalış sürelerine göre uygun sosyal davranış kalıplarının kazandırılmaları sağlanmalıdır. Ancak, bu sürecin sonucunda konutta sürdürülebilir bir şekilde, kalabilmeleri mümkün olabilmektedir.

KU8'e göre; *“Belediye olarak onların sosyalleşmesini temin edecek faaliyetler, ekonomik olarak, girişimci olması için onlara da bu tür hizmetlerin yapılması noktasında destek sağlanabilir. Sağlık konusunda da yapılabilir. Biz aynı noktada destek sağlıyoruz”.*

Belediye yetkilisi de aynı noktada yardım sağlandığını teyit etmektedir. Ancak, yapılması gereken birçok hizmet olduğunu belirtmekte ve evsiz bireylerin sağlık ve istihdam konusunda da desteklenmesi gerektiğini açıklamaktadır. Burada bir husus daha öne çıkmaktadır. Öncelikli olarak, sosyal inceleme raporlarından elde ettiğimiz bulgulara yapılan değerlendirmelerle, kurum yetkilisinin vurgulamış olduğu eve dönüş için gerekli olan, daha fazla hizmetin verilmesi gerekliliği, yönündeki açıklamalar birbirini desteklemekte ve yapılan yorumların güvenilirliğini artırmaktadır. Sosyal inceleme raporlarında çıkan sonuç, nakit ve aynı yardım yapılması yönündeki değerlendirmelerdi, ancak kurum yetkilisi burada aynı yardım yapıldığını, bunun eksik olduğunu daha fazla evsiz bireylerin desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir.

KU9'a göre;

Yapabileceğimiz rehabilitasyondur. Eğitim, terapi, kendi ayakları üzerinde duracağına inandırarak. Ev tutup, kirasını verip, burası senin dedik, bu tür uygulamalar var. Bir bayana ev tuttuk, kira desteği verdik, iş bulduk. El sanatları yapıyor. Çocuklarını okuttu. Şimdi durumu iyi, nadir de olsa böyle örnekler var.

İnsanoğlunun Dünyaya geldiği süreçte savunmasız olması, aile, yakın akraba, okul, iş çevresi onu topluma hazırlayan süreçler olarak değerlendirilebilir. Birey bu sosyal çevre ile toplumla olan bağlarını kurabilmekte ve toplumun bir üyesi olabilmektedir. Bireyler evsizlik süreciyle birlikte toplumla arasındaki ilişkileri oluşturan bu kaynaklardan yoksun kalmaktadırlar. Bu durumda sosyal destek kurumları bu kaynakların yeniden aktive edilmesini sağlayacak uygulamalarla bireylerin, toplumun bir üyesi olmasına katkı sağlamalı ve onların sosyal çevrelerinin inşa edilmesine destek olmalıdır.

KU10'a göre;

Kişilerin rehabilite edilmeleri, sosyal travma, bağımlılıkla ilgili çalışmaların yapılması gerekiyor. Yeni ve kronik evsizlere göre alanlar çizilmelidir. Kronik evsize yavaş yavaş adapte edebilirsiniz bu süreci. Kişilerin travmatik etkilerini aza indirmek lazım. Kişi toplumdan uzak kalmak istiyor. 80 yaşında duymakta zorluk çeken bir amca. Bunu hastaneye götürdük. Sürekli ilgilenecek bir kişi lazım. İkna edilmesi gerekiyor. Bazı şeyleri araç haline getirerek güven sağlayıp, ikna ederek sosyal ilişkileri vakaya uygun olarak değişim oluşturulmalı. Her evsiz hakkında bilgi toplarken farklı çözüm uygulamaları sunuyoruz.

Sosyal hizmetin temelinde bulunan, bireyin bulunduğu yerden uygulamaya başlamak anlayışı, kurum yetkilisi tarafından başka bir ifadeyle dile getirilmektedir. Evsizlik süreçlerinin ve etkilerinin bireyler üzerinde farklı etkilere sahip olması, evsizlere sunulacak

hizmetlerin vaka düzeyinde belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Hizmetlerde yerindelik, kaynakların israf edilmeden kullanılması, sonuca odaklanma sosyal hizmet uygulamalarında bilgi, beceri ve değer temelinin bulunduğu yer olarak görülmektedir. Bir evsiz bireye müdahale edilirken öncelikle bireyin sorununun tespit edilmesi gerekiyor, sonrasında birey bu sorundan hangi düzeylerde etkilenmiş, bu etki bireyin fonksiyonlarını hangi düzeyde sınırlandırmış. Bu sınırlılıkları aşabilmesi için bireyde var olan güçler neler, birey var olan güçleriyle çevredeki kaynaklara ulaşabilecek hazır oluş durumunda mı, durumunda değilse eğer, hangi noktada desteklerin verilmesi gerekiyor, müdahale sonucunda hedeflenen nokta nedir, vb. sorulara verilecek cevaplar, istendik bir sosyal hizmet müdahalesinin sonuçlanmasını sağlayacaktır.

3.6.2.12. Hizmet modelleri hakkındaki görüşler

“Evsiz bireylere ev ortamında sosyal destek sağlanarak, evsizleri geçici barınaklarda tutmak yerine, kiracının değişen ihtiyaçlarının karşılanarak evsizlikten kurtulacağına dair inancınız nedir? (Housing First uygulaması).

“Bireylerin konuta yerleşinceye kadar ihtiyaçlarının karşılanması sonrasında eve yerleştirilmesi modeli olan basamak modeli kapsamında görüşleriniz nelerdir?”.

Soruları evsizlik hizmet modellerine yönelik görüşleri açığa çıkartmak amacıyla sorulduğu için bir arada değerlendirilmektedir. Kurum yetkililerinin bu sorulara verdikleri cevaplar arasında;

Tablo 28: Hizmet Modellerine Ait Görüşler

Evsiz Birey	Öncelikle Ev Modeli Hakkındaki Görüşler	Basamak Modeli Hakkındaki Görüşler
KU1	Kısmen başarılı olur, yararlı bir uygulamadır. Bizimde zaman zaman uyguladığımız bir uygulamadır. Burada evsiz bireyin istekli olması gerekmektedir.	Daha önce sokak çocukları için yapılmış. Şu anda bu çerçevede yapılan bir çalışma yok.
KU2	Psikolojik bir sorunu yoksa başarılı olma oranı %40 olur. Burada çevresel sıkıntılar yaşıyorsunuz. Konferanslarımda, evsiz olmak kader değildir. Evsiz olmuşsa toplumun sıkıntılı olduğu ortaya çıkıyor. Allah bu görevi sana vermiş, toplum topu taca atıyor. Bu o kişinin kaderi değil, toplum olarak o kişiye yönelik Allah versin diyemezsin. Bunu başarabilirsek, bu model hedefine ulaşır.	Evsiz insan neden sokakta kalır? Psikolojik bir rahatsızlığı var. Bazen bana soruyorlar, adam niye orada kalıyor. Sen fiziksel olarak değerlendiriyorsun, ancak ruhsal olarak rahatsız. Mevcut şartlarda bu model daha uygundur.
KU3	Kişiye göre değişir ama kurtulsa da bu şekilde kurtarılır. Aile evsizliği mevcutsa evde desteklenmesi gerekir. Bence önce bireysel düzeyde geçici yer sağlanırsa mesleki rehabilitasyon sağlanmalı. Barınak daha verimli olur. Aşevi olur, depozito vb. masraflar olmaz. Sağlık hizmeti, mesleki destek ve rehabilitasyon olur. Evin açılması masraflı olur. Evin sıkıntıları fatura masrafları, bu sefer kişileri mesleki yönden rehabilitasyonun sağlanması zordur. Kontrollü ev olur.	Basamak modeli olması gerekir. Önce kalacak yer, rehabilitasyon ve sonrasında eve yerleşmesine destekçi olalım.
KU5	.	Basamak daha mantıklı, ülkemizde diğer yöntem istismar edilebilir. Önce burada ilk

		adım istasyonumuz vardı, insanlar buraya gelip en acil, en önemli ihtiyaçları neyse, çamaşır, duş, uyuma, yara pansumanı, akşam gitmek isterse gidiyordu. Kimilerine göre saçmaydı, bize artısı şuydu, ne olursa olsun güven veriyordu, onlara. Bu kişiler sokağa yeni gelen insanları bize yönlendiriyordu. Uzun süre sokakta kalan insanlarla sokağa yeni düşen insanların sorunlarıyla uğraşmak farklı. Sonra bu insanlara diğer yurdumuza yönlendirmek için yönlendirme yapılıyordu.
KU6	Bence orada Avrupa'da hangisi daha etkili olduysa aynı hatayı bir daha yapmamak adına oradan başlamak gerekmektedir. Alanın uzmanı değilim. Ev ve iş bunu yaptığınız zaman diğerleri de gelir. Bir insan boş boş durmamalı. Yardıma bağımlı olmamalı... ..Bir adresi belirlemek lazım, küçük bir ev, pahalı olmayan, şehrin farklı noktalarına dağıtmak lazım, o bölgedeki ilçe belediyesine de görevler verilerek bu bireyler psikolojik ve sosyolojik olarak desteklenebilir.	
KU7	Hausing First daha uygun geldi bana. O kişiyi eve yerleştirdikten sonra desteklemek gerekiyor. Ancak bu modele ayrılacak yeterli kaynak yok. Vatandaşlar toplu konutlara yerleştirilerek buralarda desteklenebilir.	
KU8		İnsanları ayrı bir eve götürdüğünüz zaman maliyetli bir durum. Bazı kurumlar var bakım merkezinden eve çıkardığı zaman daha az maliyetli bölgelere çıkarıyor vatandaşları, bu durum bireyin yetiştiği kültürel bölgeden kopmasına neden oluyor. Kişinin bir defa kendi kendine ne hizmetleri yapacağını görmesi gerekir. Mahalle diyalogu, ev işleri, ekonomik sürdürülebilirliği sağlayabilecek mi. O ortama uyuyorsa problem yok. Devlet mantığı bu yöne gidiyor. Herkesi ayrı eve götürmek sıkıntı olabilir. İki kişi bir eve gittiğinde onların işini de ayarlamanız lazım. Basamak modeli daha etkilidir.
KU9	Vakaya göre değişebilir. Önceliği sağlık problemi yoksa evde olabilir. Biri önce daha idealist bir bakış. Önce ev diyorum. Rahata erdirmek için.	
KU10		Basamak modeli daha uygun birincisi ekonomik ve sosyal koşullar. Bunun uygulanabilirliği açısından, vergi muafiyetleri yok, kamu yararına olursa belki uygulanabilir. Evsizlerin çoğunlukla erkeklerden oluşması nedeniyle, erkeklere psikolog hizmeti verilmesi noktasında sıkıntı yaşıyoruz. Barınma meselesi de öyle barındırdınız ama nasıl rehabilite edeceksiniz. Uygulamada Hausing First uygulamasında eve yerleştirelim sonra rehabilitasyon yapalım uygun değil. Bence kendimizce bir model oluşturmamız gerekir. Çünkü modeller bizim sosyo-kültürel ekonomik modelimize uygun modelleri oluşturmamız gerekir. Romanya'da, Ortadoğu

		”da farklı uygulamalar var. Bir problemin sorunu neyse o problemi oluşturan ekosistemi değerlendirmek gerekir. Vakaya göre çözüm üretmek gerekir. İki evsiz bireyin bile kültürel farklılıkları olabilir. Beşeriyetin kendi içinde farklılıkları var. Kamusal alanda çalışan akademisyen memur, kurum yetkilisi ona göre çalışma zemini oluşturulmalı.

Katılımcılardan 6’sı evsiz bireylere “Öncelikle Ev” modeli kapsamında hizmet sunumunun yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüşü bildiren katılımcıların cevapları kendi içinde farklılık göstermektedir. KU1 kısmen başarılı olur, görüşünü belirtmiştir. KU2 evsiz bireyin psikolojik sorunu yok ise toplum kaynaklı, çevresel dışlanmanın yaşanmaması durumunda, öncelikle ev modeli daha uygun olur cevabını vermiştir. KU2’nin görüşleri değerlendirildiğinde özellikle psikolojik sorunları ve ruhsal hastalıkları bulunan bireylerin ev ortamında kalmaları, daha çok bu rahatsızlıklarının aşılması sonrasında eve çıkmaları gerektiğinin vurgulanması bağlamında önemli, ancak öncelikle ev modeli bireyi eve yerleştirelim sonra burada kendi haline bırakalım uygulaması değildir. Soru hakkında yeterli açıklama yapılmasına rağmen, katılımcılar ev modelini kafalarında kurguladıkları gibi cevap vermişlerdir. Ev modelinde de rehabilitasyon hizmetleri devam etmektedir. Basamak modelinden farklı hizmetlerin ev ortamında sürdürülmesidir, barınakta veya toplu barınma merkezlerinde olmamasıdır. KU3 ise her iki uygulamanın da mümkün olduğunu özellikle aile evsizliğini yaşayan bireylerin öncelikle ev modeli kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, bekâr evsizlerin ise basamak modeli kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna gerekçe olarak da ev modelinin daha masraflı olduğunu göstermişlerdir. KU5 de farklı bir ayırma yapmaya gitmiştir. Evsizlik sürecinde geçirilen zamana göre yapılan ayırma göre, uzun süreli evsiz olanlara farklı, kısa süreli evsiz olanlara farklı uygulamaların yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede, öncelikle ilk adım istasyonlarının bulunması gerektiği, burada durum tespitine göre ihtiyaçların giderilmesi sonrasında, uygun görülürse, barınma merkezlerine yönlendirilmesi üzerinde durulmuştur. KU6 Avrupa’da bu uygulamanın hangisi daha faydalıysa o modelin seçilmesi gerektiği, ayrıca ev ve iş konusunda sorun çözülürse evsizliğin sona ereceğini belirtmiştir. Evi temele alması bağlamında görüşleri öncelikli ev modeline daha çok uymaktadır. KU7’de öncelikle ev modelini benimsemiştir. Ancak bu modelin kendine göre daha maliyetli olacağını belirtmiştir. KU8, basamak modelinin Türkiye şartlarında daha uygun olacağını, ev modelinin entegre bir sistem olduğunu, bunun için ayrıca kaynaklara ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. KU10, model düzeyinde sabitlenmeye gerek olmadığını, evsiz bireye yönelik olarak müdahale neyi gerektiriyorsa sürecin de o şekilde belirlenmesi gerektiğini, belirtilen bağlamda her bir insanın farklı olduğunu, bu farklılıkların ise belirli bir model kapsamında değil de kültürel yapıya uygun, bireyin niteliğine odaklı uygulamaların olması gerektiğini belirtmiştir.

Sorulara verilen cevaplardan da anlaşılabacağı gibi öncelikli ev modelinin mahiyeti katılımcılar tarafından tam olarak anlaşılamamıştır. Ancak, sorulara verilen cevaplar katılımcıların kafasındaki evsizlere yönelik hizmet sunumlarının ne yönde şekillendirilmesiyle ilgili modelleri açığa çıkardığı için önemlidir. Sorulara verilen cevaplar arasında öncelikle ev modeline verilen cevapların çoğunda maliyetli bir uygulama

olduğu yönündedir. Ancak, evsizliği aile düzeyinde yaşayan bireyler olması bağlamında ailenin bütünlüğünün korunması, çocukların fiziksel, zihinsel, ruhsal gelişimlerinin olumlu yönde etkilenmesi, düzenli bir hayatın tesis edilmesi, güvenlik vb. etkenler de değerlendirildiğinde aileler için bu modele ait hizmet yerlerinin açılması ve uygulamalarda kullanılması önemli bir boşluğu doldurur niteliktedir. Bunun yanı sıra bireylerin öncelikli ihtiyaçlarının olması, sağlık, madde bağımlılığı, iletişimsel problemler gibi ev ortamında bireylerin rehabilitasyonunu zorlaştırabilme özelliğine de sahiptir. Belirtilen düzeyde öncelikli ev modelinin felsefi temelinde insan hakları yatmakta ve her bireyin bir eve sahip olması anlayışından hareket edilerek bireylerin eve yerleştirildikten sonra rehabilitasyonlarının yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Diğer yandan öncelikli ev modelinde bir evde konaklayan bireylerin evin sıcaklığına, düzenine kavuşması, toplumla kurulacak bağların oluşturulduğu bir yer olması bağlamında da önemlidir. Bu çerçevede bireyler toplumdan dışlanmadan, diğer bireyler gibi, destek mekanizmalarıyla, topluma adapte edilmeye çalışılmaktadır. Ev burada rehabilitasyonun gerçekleştiği yer olarak önemlidir. Katılımcıların da belirttiği gibi bu uygulama masraflı bir uygulamadır. Entegre hizmetlerin yapılmasını gerektirmektedir ve kurumlar arası protokoller, yeterli meslek elemanı, evsizlik alanında çalışmış uzman deneyimli personel desteği gerekmektedir. Ülke gerçekleri değerlendirildiğinde özellikle çocukların, yaşlıların ev tipi bakım modelleriyle desteklenmeleri, onların toplumdan koparılmadan büyümeleri, normal bireyler gibi komşuluk ilişkilerinin geliştirilerek sosyalleşmeleri bağlamında önemlidir. Evsiz bireylerin de ev ortamında rehabilite edilmeleri, son dönemde ortaya çıkan sosyal hizmet uygulamalarıyla örtüşmektedir. Ancak, evsizlik hizmetlerinde belirtilen seviye an itibarıyla ulaşılması zor düzeyde kalmaktadır. Fakat gereklidir. Mevcut durum itibarıyla evsiz bireylerin yılın 365 günü temel ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir barınma merkezine ihtiyaç bulunmaktadır. Barınma merkezinde bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlıklarının desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca evsiz bireylere yönelik olarak, iletişim becerilerinin kazandırıldığı, mesleki düzeyde, işi olmayan, fakat mesleği olan bireylerin iş arama ve bulma becerileri kapsamında seminer eğitimleriyle desteklendiği, mesleği olmayanların ise İŞKUR aracılığıyla meslek sahibi olmalarının sağlandığı, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma getirilmesini destekleyecek kurumsal bir yapıya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu temel üzerinden farklı hizmet modelleri geliştirilmelidir. Barınma merkezinde diğer yandan evsizlik hizmetleriyle ilgili diğer paydaşların görev almaları sağlanarak burada üniversiteler, STK, İŞKUR ve diğer kurumların hizmet vermelerine ve almalarına destek sağlanmalıdır. Evsizlik hizmetleriyle ilgili model ise meslek elemanlarının görüşlerinin de analize dâhil edilmesinden sonra ortaya çıkacak bir durumdur. Evsizlik hizmetlerinde evsiz bireylerin, insanca yaşayabilmek adına, asgari düzeyde belirtilen çerçevede desteklenmeleri İstanbul'da evsizlere yönelik hizmetlerde ekosistemin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

3.6.2.13. Evsiz hizmetlerine toplumun bakışına yönelik kurum yetkililerinin görüşleri

“Evsizlere yönelik hizmetlerle ilgili vatandaş düzeyinde olumlu/olumsuz tepkiyle karşılaştınız mı?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar arasında; KU1 olumlu dönüş alıyoruz, yanıtını vermiştir. KU3 herhangi bir olumlu veya olumsuz geri dönüş almadığını,

KU2, KU6, KU8, KU9 olumsuz dönüş aldıklarını, KU5, KU7 ve KU10 hem olumsuz hem de olumlu geri dönüşümlerin olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 29: Evsizlik Hizmetlerine Toplumsal Yönelim

Kurum Yetkilisi	KU1	KU2	KU3	KU4	KU5	KU6	KU7	KU8	KU9	KU10
Olumlu	X									
Olumsuz		X				X		X	X	
Olumlu Olumsuz					X		X			X

KU1’in cevabına göre; *“Olumlu tepkiyle karşılaşıyoruz. Yazı, tebrik, bizzat gelerek destek veriyorlar. Bazen mahallede ki kadınlar börek yaptık, evsizlerle paylaşmak istiyoruz, biz de destek olmak istiyoruz, şeklinde geri dönüşümler var”*.

Kurum yetkilisinin cevabına göre vatandaşın evsizlik hizmetlerine yönelik olarak olumlu bir bakışının olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum evsizlerle yapılan görüşmelerle ortaya çıkan sonuçtan farklılık arz etmektedir. Evsizlerin, toplumun diğer üyelerinin kendilerini dışladıklarını, farklı davrandıklarını belirtmişlerdi. Burada tam tersi bir açıklama bulunmaktadır. Özellikle STK’ların da bu türden olumsuzluk bildirmesi farklı bir sebebi ortaya çıkarmaktadır. İBB’nin kurumsal kimliği ve yaptığı yardımların vatandaş düzeyinde bilinmesi ve onaylanması, evsizlere yardım yapılması durumunda bile onay görmektedir. Kurum kimliği ile yardımların kültürel bağlamda onay görmesi arasında pozitif bir ilişki çıkmaktadır. Bu durum evsizlik ekosistemini oluşturan temel etkenlerden birisi olan kültürel bakış etkisinin yapılan yardımların toplum tarafından kabul edilip edilmeme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bir STK yetkilisinin de bu yönde yapmış olduğu açıklamalar, STK’ların kurumsal olması bağlamında, hizmetlerinin şeffaf, güvenilir, hesap verilebilir olması gerektiği, ancak bu başarıldığı takdirde yapılan hizmetlerin toplum tarafından onay görebileceği ifade edilmişti. Toplum tarafından bilinmeyen bir kuruluşun yaptığı yardımlarla, toplum tarafından bilinen bir kuruluşun yaptığı yardımların toplum tabanında kabul edilişi arasında ilişki vardır. Evsizlik hizmetleriyle ilgili alanda hizmet noksanlıklarının, kaynak ve adapte edici çalışmaların eksikliği de değerlendirildiğinde evsizlik hizmetleri sunan dernek, kurum ve gönüllü faaliyetlerinin kurum kimliğini kazanabilmeleri için eğitime ihtiyaçları bulunmaktadır. Kurumsal kimlik kazanan evsizlik hizmetleri, toplum tarafından kabul edilecek ve ekosistemin en önemli bileşenlerinden biri olan kültürel bakış, evsizlik hizmetlerinin bir toplum tarafından kabul edilebilirliğini olumlu yönde etkileyerek evsiz bireylerin toplum düzeyinde dışlanmışlığının önüne geçilmesi sağlayacaktır.

KU2’ye göre;

...Projeyi anlatmaya başlattığımda, biz tinercilerle, alkoliklerle uğraşamayız dediler. Vatandaş düzeyinde böyle tepki aldım. Çorba dağıtacağım izin istiyorum. X belediye diyor ki ben sabah çorba dağıtıyorum. Ben gece dağıtacağım, gerçek mağdur yararlanсын diye, o yüzden belediye izin vermiyor bana. Duş evi kuralım dedim. Belediye dedi ki ahlaki değil, ben mimar arkadaşa çizdirmiştim. Bunun sonucunda ben, 4 evsize iş sağlayacaktım. Buranın temizlik işlerinde görev alacaklardı.

KU6’ya göre;

Vatandaş, evsiz bireylerin hepsinin aynı yerde yoğunlaşmasını istemiyor. Mesela bir derneğimiz vardı. Derneğimiz bunlara yemek veriyordu. Biz oraya gittik bir baktık ki evsizlerin

hepsi orada yoğunlaşıyor. Bu seferde sakinler rahatsız olmaya başladı. X derneğine vatandaş çok tepki koymuş. Çünkü vatandaş bir güvenlik tehdidi olarak görüyor evsizleri, dışlıyorlar. Bizim yaptığımız yardımlara vatandaş bir şey demiyor. Dışarda da görüyorlar, insanlar üzülüyorlar, kendileri de maddi olarak destek veriyorlar. Dolayısıyla bizim, Valilik, İl SYDV, verdiğimiz yardımlara yönelik herhangi bir tepkiyle karşılaşmadık şimdiye kadar.

KU9'a göre; *"İ.B.B. evsizlere Zeytinburnu'nda spor salonunu kullandırıyor. Bu çevrede oturanlar bütün berduşları burada topluyorsunuz, diye bir tepkide bulunuyordu"*.

Olumsuz geri dönüşler sağlandığını belirten KU2, KU6, KU8, KU9 olumsuz tepkilerin sebebi olarak etiketlemeyi göstermektedir. *"Etiketleme"* ana temasının altında ise "güven" alt teması ortaya çıkmaktadır. Toplum evsiz bireyleri tehlikeli ve kendi güvenliklerini tehlikeye atan bireyler olarak görmektedir. Hem olumlu hem de olumsuz görüş bildiren bireyler içinde de olumsuz geri dönüşler olduğunu bildirenlerin olumsuzlukların sebebi olarak da yine etiketleme, dışlama ve güvenlik kaygılarının ön plana çıktığı görülmektedir. Olumlu görüşlerin olduğunu bildiren kurum yetkililerinden KU5, olumlu görüş olduğunu ancak sebebini belirtmemiştir. KU7, bu sorunun cevabını yardım alan evsiz bireyler açısından değerlendirmiş ve *"...evsiz bireylerin yeterli yardım almadıklarında memnun olmadıklarını ve hatta vakıf çalışanlarını darp ettiklerini belirtmiştir. Memnun olanlar..."*. Kurum yetkilisinin verdiği cevap sorunun amacına uygun cevap olmadığı için değerlendirilmemiştir.

3.6.2.14. Güçlü yönlere dair algı

"Evsiz bireylerin güçlü yönlerinin olduğuna inanıyor musunuz?" sorusunun amacı kurum yetkililerinin evsizlerin değişeceğine olan inanca sahip olup olmadıklarını ortaya çıkarmak ve evsiz bireyin hayatında değişimi sağlamak için kurum yetkililerinin evsizlere yönelik bakış açılarının belirlenmesi hedeflemektedir. Katılımcıların verdiği cevapların hepsi de evsiz bireylerin güçlü yönlerinin olduğu yönündedir. Katılımcılar, evsiz bireylerin güçlü yönünü kişilik yapıları olarak görmektedir.

İnanıyorum. Meslek elemanları sosyolog ve psikologlar bu yönde çalışmalarda bulunuyor. Güçlü yönlerini keşfettiğimiz zaman onu o yönde cesaretlendiriyor. Bazen güçlü yönü kişi de söylüyor. Evsiz birey bu yönde kendisini ifade ettiğinde o şekilde yönlendiriyoruz. Özellikle meslek sahibi olanların sanayi bölgelerinde iş bulması noktasında yardımcı olunuyor.

Sosyal hizmetler alanında uygulamalarda bulunan sosyal çalışmacıların kullandıkları yaklaşımlardan biri de güçlendirme yaklaşımıdır. Güçlendirme yaklaşımının temelinde, her ne kadar evsiz birey sorun yaşasa da, bireyin hayatında olumsuzlukları göz ardı etmeden olumlu yönde adım atmayı sağlamak, bireyin güçlerinin farkına varmasını destekleyecek uygulamalara işlerlik kazandırmak vardır. Bu çerçevede bireylerin entelektüel seviyesi, kişisel nitelikleri, yetenekleri, hassasiyetleri, maneviyatı, başa çıkma becerileri, kültürel ve kişisel hikâyeleri, destek ağları, motivasyonu, kişilerarası ilişkileri, dayanıklılığı belirlenmeye çalışılır (Teater, 2014: 51). Sosyal hizmetler uygulamalarında ekosistem kuramı düzeyinde yapılan mesleki müdahalelerde kuramın başarılı bir şekilde kullanılabilmesi için özellikle birey-çevre etkileşiminde bireyin aktive edilmesi için güçlendirme yaklaşımından sıkça yararlanılır. Dolayısıyla bireyin kendi kaynaklarının farkına varması, yaşadığı travmanın etkilerinin azaltılarak güçlü yönlerinin aktive edilerek çevre kaynaklarına bireyin ulaşması hedeflenmektedir. Ekosistem kuramı burada üst bir taslak oluştururken, bu taslağın içeriğini doldurmak bağlamında güçlendirme yaklaşımının

meslek elemanları tarafından kullanılması, ekosistemin oluşturulması için etkili bir araç niteliği olmasındandır. Vakıf personellerinin yaptıkları görüşmelerle ve evsiz bireylerin kendilerine ait güçlü yönlerini ortaya çıkarmaları sosyal hizmet müdahalesinde başlangıç noktasının belirlenmesi için önemlidir. Belirtilmesi gereken bir diğer husus da, meslek elemanlarıyla yapılan görüşmelerin analiz kısmında üzerinde durulacağı gibi her bir vakıf personelinin aynı hassasiyeti göstermemesidir. Bazı meslek elemanları buradaki işimiz bizim yardım zamanı gelmişse onu onaylamak ve başka bir mağduriyet varsa bunun kaydını almaktır, şeklinde cevaplamışlardır. Bireylerle derinlemesine görüşme yapma vakitlerinin iş yoğunluğu ve yasa kapsamında mümkün olmadığını, yardım kapsamında değerlendirdiklerini beyan etmektedirler. Önemle belirtilmelidir ki bu kurumlarda bireylerin güçlü yönlerinin tespiti, evsiz bireylerin hayatında olumlu yönde değişim oluşturacak dönüşümlerin sağlanması ve bu yöndeki çalışmaların başlatılması, meslek elemanları tarafından kendilerine görev olarak addedilmemekte, bireysel inisiyatifler çerçevesinde uygulamalar şekillenmektedir. Bir meslek elemanının ifadelerine göre, *“bizim bu türden bir görevimiz yok, evsiz bireylere daha çok müdire hanım ev ve iş bulma noktasında, kendi bireysel inisiyatifleri çerçevesinde, destek sağlıyor”* olarak belirtilmiştir. Müdire hanımın belirttiği gibi güçlendirme yaklaşımı düzeyinde mesleki uygulamaların yapılması kabul edilen ancak, bu türden uygulamaların bireysel inisiyatiflerle işlerlik kazanması kabul edilemeyen bir durumu ifade etmektedir. Mesleki uygulamaların her bir vaka düzeyinde değişim sağlanabilmesi için yapılması gereken bir faaliyet olması gerekirken, keyfiyet temelinde bireysel inisiyatiflerle şekillenmesi kaynak israfını ortaya çıkarmaktadır.

Eyvallahları yok. Şu anda bir şeye kızıp gidebilir, kendilerini size muhtaç hissetmiyorlar. Mesela sabah evsiz sizden sabah bir çay veya simit ister. Dilenci para ister, çay, simit, yemek ister... Gibi açgözlü değiller.

Kurum yetkilisinin yaptığı açıklamalara göre evsiz bireyler muhtaç duruma düştükleri için talepkâr duruma düşmektedir. Bireylerin hayat stillerinde bağımlılık bulunmamakta ve özgürlüklerini kısıtlayacak bir duruma karşı, her türlü olumsuzluğa rağmen, tavır koyabilmektedirler.

Denk geliyor, meslek elemanlarıyla yapmış olduğumuz görüşmelerde. Konuşabilen, fikirleri olabilen bireylerin böyle olmaması gerekir, diyoruz. Güçlü yönleri var.

Kurum yetkilisinin açıklamalarında belirttiği gibi uzun süreli veya zihinsel engelli evsiz bireyler haricinde diğer evsiz gruplarının kendilerinde bulunan güçlü yönleri onların hayata sarılmalarına, gelecekle ilgili planlar yapmalarına izin vermektedir. Yeter ki bu güçlü yönlerini destekleyecek bir ortam yakalasınlar. Sosyal destek merkezlerinin bu bağlamda evsiz bireylerin desteklenmesinde bir bağ oluşturması hayati katkısı olan bir etkidir.

Bu adamlarda çoğumuzda olmayan cesaret var. Bunun dışında fiziksel olarak değil ama kafa olarak bizden daha güçlüler.

Kurum yetkilisi evsiz bireylerin sokağın acımasız şartlarına karşı hayat mücadelesi veren bireylerin günlük hayat pratikleri bağlamında bu kanıya varmaktadır. Aile ortamından ayrı, sosyal çevreden uzak, düzenli bir gelire sahip olmadan, uzun süreli zor şartlarda hayatını devam ettirmek, fiziksel gücün yanında düşünsel olarak da kendilerini hazırladıklarından dolayıdır. Düşünsel süreç evsizliğin bir kültür olduğunu ifade etse de bireyler kendilerinde

fiziksel ve bilişsel olarak hazır hissettiklerinden dolayı bu durumu istemektedir. Bu durumun birey tarafından kanıksanması ise eksik destek mekanizmaları ve yaşanan travmanın boyutuyla alakalıdır. Her durumda yaşanan travmanın boyutu fazla olsa bile yine eksik destek mekanizmaları bu durumun kültürel bir hal almasına katkı sağlamaktadır.

Isırcılar, para alıncaya kadar gitmiyorlar. Onun dışında o şartlara dışarıdaki şartlara dayanıklılar. Kışın bizim üşüdüğümüz bir ortamda onlar çok rahat dışarıda yaşıyorlar. Hatta biz birkaç defa onlara şunu dedik hamama gönderelim sizi, ücretsiz her türlü hijyeninizi sağlayalım dedik, kabul etmediler, niye o vücutlarındaki neyse artık doku, onlara göre onları hastalıklardan koruyormuş. Algıları o yönde. Kışın onları hamama gönderemedik.

Biz ve onlar algısı çoğu zaman karşısındaki, her ne ise, bireyi, onu kendi dünyasından kategorize etmesine sebep olur. Bu durum empatik süreçlerin önüne geçer ve iletişimin temeli olan anlamayı ortadan kaldırarak, dayatmayı ön plana çıkarır. Yukarıda kurum yetkilisinin yaptığı açıklamada da aynı durum söz konusudur. Verilen nakit yardımlarının bireyin ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması, bireylerin hangi şartlarda dışarıda kaldıklarını bilmeden ısırcı ve dayanıklı olduklarının belirtilmesi, yardımın iletişim kanalıyla sürdürülen bir süreç olduğu, uygulamalarda birey-hizmet alan arasında etkileşimin olmadığını ortaya koymaktadır. Güven temelinde oluşturulmayan her bir uygulamanın başarı ve sürdürülebilirliği bulunmamaktadır.

Güçlü görüyoruz. Çünkü onlar da ayakta durabilmek için gayret sarf ediyorlar. Yaşama gayreti içindeler. Sokakta yaşadıkları halde kendi hayatlarını devam ettirmek için yardım kuruluşlarından yardım alıp, serbest işlerde çalışıyorlar. Hurdacılık, kâğıt toplayıcılığı gibi.

Evet inanıyorum. Bir kere özgürlüklerine düşkün insanlar. Sandığımızdan daha kültürlüler. Bir şehir, bir toplum ancak yürüyerek keşfedilir. Siz arabada geçiyorsunuz çoğu şeyin farkına varmıyorsunuz. Kasabı, çiçekçiyi, tarihî binaları bilmiyorsunuz. Sokaktan geçen satıcının nasıl bir adam olduğunu, kuşların dahi bilgisine sahip değilsiniz. Şehrin dinamizmini kendi iç dünyasında çözmüş oluyor, yeter ki akıl sorunu yaşamassın.

Her iki kurum yetkilisinin görüşlerinde de evsiz bireylerin farklı düzeylerde güçlü yönlerinin olduğu belirtilmektedir. İlk görüşe göre, evsiz bireylerin, özellikle etiketleme teorisi çerçevesinde ortaya çıkan, işe yaramaz, tembel, başkalarının sırtından geçinmeye alışmış, gibi damgalamaların evsiz bireyler için geçerli olmadığı ortaya çıkmaktadır. İkinci görüşe göre ise evsiz bireyler bulundukları yerel ortamın en önde gelen doğal gözlemcileridir. Doğal gözlemci olmaları, onların çevreye olan bilgisini artırdıklarından mı kültürlüler yoksa evsizlik öncesinde de mi kültürlüydüler? Bu soruyu cevaplamayı bir kenara bırakacak olursak, evsizliğin günümüzde toplumun bütün kesimleri tarafından yaşanabilecek olağan bir durum olduğu değerlendirildiğinde, özellikle evsiz bireylerin evsizlik sürecinde sürekli mobil olmaları, onların sürekli bir şekilde kaynak aramak zorunda kalmaları sebebiyledir. Belirtilen bağlamda evsiz bireyler İstanbul'un şiiirlere konu olan edebi vurgusunun tasvircileri olmalarından ziyade, açlığın, susuzluğun, soğğun, çatısızlığın verdiği çaresizliğe karşı İstanbul'u karış karış arşınlayarak çare bulmak zorunda olan bireyler olarak ortaya çıkmaktadır.

Hayat bazı şeyleri götürünce, insanın diğer yönleri güçlü oluyor. Görme engelliler için derler, diğer duyuları daha güçlü diye. Mutlaka antitezleri vardır.

Tabi ki var. En çok pratik zekâları sizden benden daha kuvvetlidir. Sosyal zafiyetleri olabilir ama ikna kabiliyetleri çok fazla. Sokakta yaşayabilmesi için ikna etmesi lazım. Ayrıca çok yetenekli olanlar var. Yeşilçam oyuncusu olan, 3 yabancı dili olan var. Evsizlik problemi şu sosyal ya da travmatik olaylar siz kim olursanız olun sizi olumsuz etkiler ve o düşüklüğü

yaşarsınız. Ama size doğru bir şekilde dokunulursa yetenekleriniz ortaya çıkar. Çok iyi bir sanatçı olacaksınız ama desteklenmeniz lazım. O koşulların sağlanması lazım.

Hayatta boşluğa yer yoktur. Bu tez, hayatın en doğal hâli, canlı olma durumunun zıddı olan ölüm anı gelmediyse, her zaman doğrudur. Var olma durumunu ifade eden canlılık sürekli olarak hayatın bireylere sunmuş oldukları değişimlere karşı yeniden varoluş mücadelesinin kapısını aralamaktadır. Nasıl ki insanoğlunun biyolojik yapısı hastalıklara karşı mücadele ederek sürekli bir dengede olma hali olan “homeostatik” süreci yaşamaktaysa, fiziki ve sosyal çevrede de birey yeni süreçlerle varlığını devam ettirmektedir. Buradaki süreç insan onuru bağlamında yaşam kalitesi olarak belirlenen kıstaslar karşısındaki bireyin konumlanışıdır. Konumlanışını, insan onuruna uygun olarak gerçekleştireceğim iddiasında bulunan günümüz sosyal devleti, evsizlerin yaşam kalitelerinin oluşturulmasında, insan onuruna yakışmayan düzenlemelerle evsiz bireylerin hayatlarına olumlu değişimi sağlayacak desteklerle katkı da bulunamamaktadır. Bu eksiklik kurum yetkilisinin tabiriyle, evsiz bireylerin diğer yönlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

3.6.2.15. Bağ kurucu çalışmalar

“Evsiz bireylerin sosyal çevresine yönelik (yakın akraba ve arkadaş çevresi) bağ kurucu çalışmalarınız bulunmakta mıdır?”. Bu soru tamamlayıcı soru niteliğinde olup kurum yetkililerine sorulan *“Evsizliği farklı düzeylerde deneyimleyen evsiz bireylere yönelik hizmetleriniz nelerdir?”*, sorusunun cevabına yönelik ek bilgi edinilmesi amacıyla sorulmuştur. Bu soru kapsamında ayrıca evsiz bireylerin yeniden hayata tutunmasına, aile ve yakın sosyal çevresi düzeyinde mümkün olan bireylere, yapılan faaliyetlerin önemini ortaya koyması açısından da önemlidir. Ekosistemin oluşturulmasında, bireyin aile ve sosyal çevresiyle olan bağlarının niteliği, bireyin toplumun diğer alanlarıyla da iletişime geçeceği temel olması bakımından önemlidir.

Kurum yetkililerinin verdikleri cevaplar arasında KU3 ve KU6 bağ kurucu çalışmaların olmadığını, KU8 bağ kurucu çalışmalarının olduğunu ancak, yetkililerinin olmadığını, KU2, bağ kurucu çalışmaların olduğunu, ancak diğer kurum ve kişilerin isteksiz olduğunu belirtmiştir. Diğer kurum yetkililerinin ise bağ kurucu çalışmalarının olduğunu ancak, tarafların, özellikle de ailenin, sıkıntı çıkardığını, evsiz bireyin isteksiz veya bu süreci istismar ettiğini belirtmişlerdir.

KU1’in ifadesine göre;

Bulunmakta, aile ile birebir görüşmeler yapılarak, görüşmelerde, sorun nedir, nasıl bir çözüm üretilecek. Sorun maddi ise sosyal yardım birimiyle görüşerek çözüm oluşturuluyor. Bu aşamada aile, bu kişi çalışmıyor, faydası yok, ne hali varsa görsün demektedir. Biz de ailenin faturalarını ödeyerek, bu aile bireyini eve kabul eder misiniz diyerek evdeki stres ortamının azaltılmasını sağlıyoruz.

Evsiz bireylerin evsizlik sürecine girmelerinin sebepleri arasında en fazla işsizlik ve aile kaynaklı sorunlar olduğundan dolayı, evsiz bireylerin mevcut problemlerinin devam etmesi dâhilinde ailesi tarafından kabul edilmesi çok zor olabilmektedir. Bu durumu kurum yetkilisi sosyal desteklerle aşmaya çalışmaktadır.

KU2’ye göre;

Evet, ama başarı oranı noktasında sıkıntılar var. Evsiz arkadaşlara İngilizce öğretmeye çalışan bir bilim adamının oğlu vardı, eşi ona hakaret etti, sana mı kaldı bunlarla ilgilenmek diye, sabır,

merhamet, topluma öğretilmeli, başarı oranımız var, ancak mesleki uygulamaları harekete geçirecek uygulamalarda zorlanıyoruz. Çorba diyorsunuz, geliyor ancak, gelin bu hastayı hastaneye götürün, dediğimizde kimse yok, biraz sohbet et, dediğinde ön yargı başlıyor. Bir üniversitenin psikoloji öğrencilerine sunum yaptım. Onlara dedim ki psikolog olacaksınız, gelin size bir laboratuvar sunuyorum. Evsiz bireylerle görüşün, konuşun, onları anlayın, psikolog olacağınız zaman bu tür insanlarla uğraşacaksınız. 50 öğrenciden bir tanesi gelmedi. Toplum olarak pasifiz.

Evsizlik hizmetlerinde entegre bir hizmet biriminin bulunmaması kurumlar, kişiler arası dayanışmayı zorunlu hale getirmektedir. Özellikle STK'ların bu alanda sınırlı kaynaklarla hizmet vermeye çalıştıkları değerlendirildiğinde bu zorunluluk daha da artmaktadır. Ancak, hizmet sunumlarında diğer paydaşlardan aynı dönüşümü sağlayamadığınızda farklı hizmet sunumlarının sürdürülebilirliğini devam ettiremeyecek duruma gelinebilmektedir.

KU5'in ifadelerine göre;

Yani isterse birey ailesine dönmesi ve ailesiyle ilişkilerini düzeltmesi bizim için önemli. Bazen oluyor aileme gitmek istiyorum ama yaşadığım yer küçük bir yer iş bulamıyorum ve aile içi çatışma ortaya çıkıyor. Lakabı feliçita olan bir arkadaşımız vardı. Bu arkadaş 30 yıldır sokaktaydı, ağzında diş bile kalmamıştı. Adana'ya gönderdik, bir sıkıntısı olduğunda arıyordu, gönderebiliyorsak gönderiyorduk, gönderemiyorsak bir iki hafta idare et diyorduk. Adana'da 2 katlı evleri var ailesine gönderdik ve evin tek katını ona ayırmışlar ve düzenini kurmuş. Evleneceğim diyor, yaşı da ilerledi ama şu an durumu gayet iyi.

Bireylerin ailelerinin yanından ayrılmalarının sebepleri arasında daha çok ekonomik ve istihdamla ilgili sorunlar yer almaktadır. Bireylerin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla bulundukları yerleri bilinçli ve zorunlu terk etmek durumunda kalmaları ve sonrasında yaşanan evsizlik süreci, bireylerin belirtilen ihtiyaçlarını kendi memleketlerinde karşılayamamaları onların tekrar ait oldukları yerlere gitmesini engellemektedir.

Evladınız, anneniz, babanız burada, bilginiz var mı diye aileleri arıyoruz. İnsanları teşvik etmenin dışında, başka hiçbir yetkiniz yok. Belediyelerin yetkileri yok. Bu işin tek bir kurumu olması ve işlerin buradan yürütülmesi gerekiyor. Koordine bir hizmeti aile bakanlığı sağlayabilir ve isterse bu alana kaynak ayırabilirler. Diğer yandan vakıfların bu işleri yürütmesi ve belediyelerin de bunlara destek vermesi lazım. Belediyeler imkân tanıyacak. Sadece para anlamında değil, onların hayatlarını devam ettirecek destekler. Bu insanların sosyal şefkate ihtiyacı var. Vakıf ve dernekler bu işi daha iyi yapar. Biz bunları destekleriz. Gönüllü kuruluşlarla bu işi yapmak daha mantıklıdır.

Kurum yetkilisinin üzerinde durduğu temel nokta evsizlik hizmetlerinin eve gönderme hizmeti olarak algılanmaması gerektiğidir. Evsiz bireylerin sorunlarının karmaşık olması bu bireylerin sorunlarının çözümünde de bütüncül uygulamaların, sürdürülebilirliğin, koordinasyonun olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Evsiz bireylerin güven temelli uygulamalarla evsizlik sürecinden kurtulacağı, bu aşamada sivil toplum uygulamalarının bu süreci, resmi kurum süreçlerinden ziyade, sevgi ve şefkat temelinde daha iyi başarabileceğini belirtmektedir. Bu açıklamalar evsiz bireylerin özgürlükçü, inatçı, dirençli, kararlı ve azimli bireyler oldukları değerlendirildiğinde, zaten var olan STK uygulamalarının desteklenmesi temelinde alternatif pilot uygulama modeli olarak uygulanabilir.

KU9 ve KU10'a göre;

Kimsesiz vatandaşlarımız var. Bunlarla görüşüyoruz. Tek başına kentte sürdürülebilir bir durumu yok. Ama bireyler akıl verme diyor. Çözüyorsan çöz işimi diyor. Bu konuda insanlar bir travma sonucu veya farklı nedenlerle geldikleri için geri gönderme noktasında çok sıkıntı yaşıyor.

Aileleriyle iletişime geçiyoruz. Yetersiz kaldığımız durumlarda diğer kurumlardan yardım alıyoruz. Eğer evsiz bireyin yakın çevresi ve aile çevresi de yoksa var olsa bile iletişim travmatik süreçlerden dolayı mümkün değilse vakasal olarak yeni bağlar inşa etmek gerekiyor. Bize ailesi bir kere gelse yardımcı olacağız. Ama küskünlükleri aşma noktasında sıkıntılar var. Sosyal ve ekonomik şartlar zor olduğu için bireyler birbirine el uzatamıyor. Ekosistem bu yüzden oluşmuyor. Evsiz bireyleri gerçek anlamda entegre ettiğimizde kayıt dışı yaşamayacaklar. Biz bir problemi çözerken yeni bir problem oluşturmamamız gerekiyor.

Kurum yetkililerinin belirttiği gibi evsizlik süreciyle birlikte bireylerin geçmiş hayat deneyimleriyle olan bağları ortadan kalkabilmektedir. Bu durumda birey daha çok çözüm bağlamında yeni toplumsal bağlara ihtiyaç duymaktadır. Belirtilen dönemde kurumların sağladıkları desteklerin düzeyi bağ kurucu, bütüncül, sosyal hizmet tabanlı uygulamalar ise birey yeniden toplumun bir paydaşı olabilmektedir. Sağlanan desteklerin sosyal yardım düzeyinde kalması durumunda evsizlik süreci yönetilmiş olmaktadır. İstendik durum evsizlik sürecinin yönetilmesi değil, evsizlik durumunun çözülmesidir.

3.6.2.16. Ev sahipliğini mümkün kılan hizmetler

“Evsiz insanlar için ev sahipliğini mümkün kılan (devlet destekli veya gönüllü) uygulamalar bulunmakta mıdır?” sorusu da on altıncı soru gibi birinci sorunun cevabına katkı sağlamak, ek bilgi almak amacıyla sorulmuştur. Bu soru ayrıca, devlet kurumları düzeyinde veya gönüllü olarak yapılan hayırseverlik davranışları kapsamında ortaya çıkan eve çıkarma hizmetlerinin düzeyini belirlemek amacıyla da sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar arasında KU3, bu tür uygulamaların olduğunu ancak, zayıf düzeyde kaldığını, KU7, olduğunu devlet yardımları ve gönüllü bağışlarının vatandaşların eve çıkmasını desteklediğini, KU8, var olduğunu ancak yetersiz kaldığını, KU10 uygulamaların bulunduğunu ancak, vakaya göre uyarlamak gerektiğini belirtmiştir.

KU3’e göre; *“Var ama zayıf. TOKİ’nin var, böyle çalışmaları. Biraz da bu Roman vatandaşların evsizlikten kurtulmalarına yönelik için yapılıyor”*.

Toplumda belirli bir kesime yönelik açıklamaları içermesi bakımından ve doğrudan evsiz kesime yönelik olmadığından dolayı sadece, adı geçen vatandaşların evsizlik sürecine girmelerini önleyen destek niteliğinde görülebilir.

KU7’ye göre;

Evet, gönüllü uygulamalarda bizim hayırseverlerimiz oluyor. Kurumumuza güvendikleri için bağış yapmak istiyorlar diyorlar. Zekâtlarını vermek istiyorlar, hayırseverlerimiz vatandaşların bire bir dertlerini dinliyor ve maddi yardım yapıyor. Devletin desteği, para vererek ev kiralamaları sağlanıyor. Ayni ve maddi yardımlar var. Barınma, iş edinme programları var.

Kurum yetkilisi yapılan ayni ve nakdi yardımları eve yerleştirme hizmetlerine destek sağlayan bir araç olarak görmektedir. Belirtilen bağlamda bu tür uygulamaların olması bireylerin ev ortamına çıkarılması açısından önemlidir. Diğer yandan bu desteklerin bireyin ev ortamında kalma sürecin de devam etmesi ve sosyal destekler kapsamında rehabilitasyonlarının sağlanması gerekmektedir. Bu durum bireyin bağımlılıktan kurtulmasına ve onun bağımsız olarak hayatına devam etmesine katkı sağlamış olacaktır. Bu tür uygulamaların yaygınlaştırılmaması hem evsizlik olgusunun farkındalığının oluşmasını olumsuz etkilemekte hem de bireylerin ev ortamından ziyade barınakların olumsuz fiziksel şartlarında kalmak zorunda bırakılmaktadır.

KU8'e göre;

Gönüllü uygulamalar var, bildiğim. Bunlar yeterli değil. STK'lar var, biz bunlara destek olduk. Adam, evde, kirada sıkıntılı, bu kişiyi evsiz kalmaması için destekliyoruz. Aile, kira yardımları yapıyoruz. Yemeğini beyaz eşyasını, aylık belli bir ödenek sağlıyoruz.

KU10'a göre;

Biz ev sahibi olabilmesi için ev kira desteği veriyoruz. Gerçekten birey evde kalacak mı, bunu görürsek rehabilite ve bütünleşme isteği varsa biz yardımcı oluyoruz. Eğer sorunlu bireyleri toplu yerlere koyarsanız getto kültürü oluşur. Evsiz birey için doğru olanı görüp uygulamak gerekir.

Evsizlikle mücadele sadece bu alanda hizmet sunan STK'ların değil bunun yanı sıra sosyal yardım uygulamalarında bulunan diğer kurumların da görevleri arasında yer almaktadır. Belirtilen bağlamda sosyal yardım kurumları içinde spesifik olarak evsizlik hizmetlerini sunan kurumların hizmetleri evsizlik sürecinden sonra başlamasına rağmen, sosyal yardım kurumlarının özellikle yoksullukla mücadele kapsamında yapmış oldukları sosyal yardımlar yoksul vatandaşların evsiz kalmalarını öteleyen bir nitelik kazanması bağlamında koruyucu önleyici hizmetler kapsamında değerlendirilebilir. Bu kurumlar aynı zamanda evsizlere de evsizlik sürecinde sınırlı düzeylerde yardım yapmaktadır. Bu aşamada evsiz bireylerle ilgili daha fazla uzmanlaşmış hizmetler sunabilme yeteneğine sahip olan evsiz derneklerinin sosyal hizmet alanında faaliyetlerini örgütlemelerinin yanı sıra özellikle belediye ve SYDV'nin bu dernekleri desteklemesi, bu hizmetlerin birincil ilişkiler çerçevesinde, evsizler tarafından kabul edilebilir bir şekilde sunulmasına katkı sağlar nitelik taşımaktadır. Diğer yandan ev hizmetlerinden yararlanacak bireylerin ev ortamına uyum sağlaması kurum yetkilisinin öncelikleri arasında yer almaktadır. Özellikle basamak modelinin daha etkili olduğunu belirten kurum yetkilileri evi belli bir aşamadan sonra elde edilebilecek bir yer olarak kabul etmekte ve buradaki açıklama da evsiz bireyin eve çıkabilecek duruma gelinceye kadar rehabilite edilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Eve çıkarma hizmetleri her birey için bir hak olmalıdır. Ancak, eve yerleştirme zamanıyla ilgili vakanın durumu bu zamanı belirleyen en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte alınacak rehabilitasyon hizmetlerine ulaşım bu zamanı azaltan en önemli bağımsız değişkenler arasında yer almaktadır.

3.6.2.17. Evsizlik hizmetlerinde hedefler

“Evsizlik hizmetlerinde ulaşmak istediğiniz hedefler nelerdir?”. Katılımcıların çoğu bu soruya evsiz bireyin kalmaması, sokakta kimsenin yaşamaması, belli bir modeli hayata geçirme, koruyucu, önleyici uygulamalar kapsamında sokağa çıkma durumunu engellemek, hedef yok, geri kazanımın işleyeceği bir düzen kurmak, STK'ların imajını düzeltmek gibi cevaplar vermişlerdir. Öne çıkan cevaplar arasında;

KU1; *“Bütün evsizlerin kendi konutlarında yaşamalarıdır”*.

KU2; *“Evsizler köyü düşünüyorum. Kanada'da var. 3 bölüme ayrılıyor. Bağımlılar, yaşlılar ve gençler diye. Beni yaşlılar ilgilendiriyor. O adamı bu ortamda tutmanın bir mantığı yok. Somut hedef Üsküdar'da kimsenin sokakta kalmamasıdır”*.

KU3; *“Basamak modelinin hayata geçmesidir”*.

KU5;

Keşke bize ihtiyaç olmasa, hiç böyle bir şeyle uğraşmasak... Bu sıkıntılar olmasa, her yerde bangır bangır bağıryoruz, cennet gibi ülkede yaşıyoruz, misafir perver insanlarız biz Türkler diye ama evsiz sayısı her geçen gün artıyor. Evsizlik sorunu olmasa da mesela, ağaçların yaprakları daha yeşil olsun diye uğraşsak.

Evsizlere yönelik hizmetler istendik düzeyde bulunmasa da niyetlerin evsizlik sorununu ortadan kaldırmaya yönelik toplanması, evsizlikle mücadelede olması gereken bir durumu ifade etmektedir. Ancak kurum yetkilisinin de üzerinde durduğu her geçen gün evsiz sayısı artıyor açıklaması, evsizlik hizmetlerindeki uygulamalarda bir yöntem sorunu olduğunu da ortaya koymaktadır. Özellikle Kanada’da uygulanan bir model olduğu açıklamasının ardından yaşlı bireyi barınma evinde tutmanın bir anlamı yok ifadesi mevcut hizmetlerin bireyin hayatında bir değişim oluşturmadığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan farklı bir kurumun yetkilisi basamak modelinin hayata geçmesini hedef olarak belirlemektir. Bu açıklama da mevcut hizmetlerin adım adım bireyin hayatında değişim oluşturamadığı anlamını ortaya koymaktadır. Bu durum evsizlik hizmetlerinde sosyal hizmet mesleği düzeyinde örgütlenmenin sağlanmadığı, hizmet sunumunda evsizlik ekosistemin tamamlayıcısı olan uygulamaların bulunmadığı veya yetersiz olduğu anlamına gelmektedir.

KU6 ve KU7’ye göre;

Temel acil ihtiyaçlarını karşılıyor. Bunun dışında bir çalışma yok.

Keşke ulaşmak istediğimiz hedefler olsa da evsizlerimiz olmasa. Tabi bu devletin uyguladığı politikalarla ilgilidir. Evsizlerimiz olmasa çok iyi olur. Evsizlere önce barınmaları için ev sağlamak, toplu konut uygulamalarını hayata geçirmek, sağlık sorunlarını çözmek.

Çalışmanın temel sorusunun veya hipotezinin cevaplandırılması, çalışmanın belli bir sorusu kapsamında elde edilmeye çalışılırken, farklı sorular veya bir temel sorunun destekleyici soruları kapsamında elde edilen cevaplar bazen çalışmanın temel soru ve hipotezin ispatlanmasına ve cevaplandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çalışmanın soruları hazırlanırken farklı düzeylerde uzmanlardan görüş alma yoluna gidildiğinde uzmanların verdikleri cevaplar çok fazla sorunun oluşturulduğunu ve soru sayısının azaltılması gerektiği yönündeydi. Mülakat sırasında bireylerin bir soruya tamamen motive olamamaları, mülakatın belli bir süresinden sonra sorularla ilgili daha rahat fikir beyan edebilmeleri gibi durumlar da değerlendirildiğinde destekleyici sorular ve bir sorunun farklı kelime ve kavramlarla tekrar sorulması, farklı ve bütüncül cevapların alınmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum hipotezin ispatlanmasını ve araştırma sorusunun cevaplanmasını kanıt temelli olarak ortaya çıkarılmasına destek olmaktadır. Bu bağlamda ısrarla soruların sayısı azaltılmamıştır. Bu durum bu soruya verilen cevabın ilin en yüksek düzeyde yönetim biriminin evsizlik hizmetleriyle ilgili cevabının ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Verilen cevap, temel ihtiyaçlara odaklanıldığıdır.

KU8’e göre;

Kimse sokakta kalmaz. Hem sosyal, manevi ve maddi olarak marka değeri olan hizmetler veriyoruz. Biz insanların önce sokağa çıkmaması için yardım yapıyoruz. Evde sağlık hizmetinden, psikolojik destek, maddi ve manevi destek veriyoruz. Çoluğuyla çocuğuyla sıkıntıya girmesin diye uğraşıyoruz.

Evsizlik hizmetlerinde katkısı son derece büyük olan koruyucu önleyici hizmetler, özellikle yoksul kesimlerin desteklenmesi, aile içi şiddetin önlenmesi, aile içi iletişim sorunların

giderilmesi, alan taramalarında risk gruplarının belirlenerek gerekli müdahalelerin yapılması bağlamında daha trajik ve travmatik durumların oluşmasını engelleyecek katkı sağlamaktadır. Evsizliğin yoksul olma durumunun en alt seviyesi olduğu değerlendirildiğinde yoksul kesimlerin yerinde ve zamanında, bütüncül ihtiyaçlar düzeyinde, biyo-psiko-sosyal bağlamda, desteklenmesi evsizliğin azaltılmasında çok etkili bir aracın işlediği anlamına gelmektedir. Türkiye'nin genelinde sosyal yardım ve hizmetlerin örgütlenmesinde koruyucu, önleyici hizmet uygulamaları geri planda kalmaktadır. Daha çok yoksulluk süreci, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin süreç yönetimi gerçekleşmektedir. Bu durum, sonuç odaklı⁶⁰ uygulamaların yapılmasını beraberinde getirmektedir. Olmuş, bitmiş bir travmanın müdahalesine odaklanan bir hizmet örgütlenmesi bulunmaktadır.

KU9'a göre; *"Herkesin başında bir damı olsun, kimse damsız kalmasın. Bunlar insani temenniler ama yasalar ve yönetmelikler çerçevesinde yapıyoruz. Biz burada vaka düzeyinde uygulamaları yönlendiriyoruz. Suiistimale açık şeyler"*.

Yasaların ve yönetmeliklerin belirli düzeyde kurum yöneticilerini sınırlaması, evsizlerin ikamet sorununun olması, yeni bir ev açılacağı zaman, bir evin bütün ihtiyaçlarının karşılanması vb. durumlar Sayıştay denetimlerinde sıkıntı çıkardığı kurum yetkilisi tarafından belirtilmiştir. Yaşanan sıkıntılar nedeniyle evsizlere yönelik hizmetler diğer kurumlara yönlendirme, bilgilendirme, danışmanlık düzeyinde şekillenmektedir.

KU10'a göre;

Uluslararası düzeyde ve yerel düzeyde topluma geri kazanım sisteminin tıkr tıkr işlemesi, Bir ekosistemin oluşması, kendi kendini besleyen bir sistem gerekiyor. STK'lar üzerindeki plansız, sistemsiz alışkanlıkları silmek... Bir şeyler bilmeye gerek yok diyerek bilinçsizce iş yapmamak gerekir. Sosyal sorumluluk alanında çalışıyorsanız ve bilinçsizce yapıyorsanız hiçbir şey yapmamanız daha iyi. Bu alanda bir alanda çalışıyorsanız kendinizi geliştirmeniz lazım.

Geri kazanım konusunda evsiz bireyin bütüncül ihtiyaçlarına odaklanamamış uygulamaların varlığı sistemin düzgün işlemesinin önündeki en büyük engeldir. İstanbul'da aynı alanda yaklaşık 10'a yakın STK olmasına rağmen, evsiz bireylerin günlük ihtiyaçlarına odaklanan, değişimi öncelleyen destekler geri dönüşüm mekanizmasının çalışmasını engellemektedir. Bu durum sadece STK'larda değil her türlü kaynağa sahip olmasına rağmen bireylerin hayatında değişim sağlayamayan diğer kurumlar için de geçerlidir. Bu aşamada evsizlik hizmetlerinde, odaklanılan alan, barınma ve temel ihtiyaçlardır. Bu düzeyde evsizlik olgusu değerlendirildiğinde geri kazanım hizmetlerinin işlemesi mümkün görünmemektedir.

Aynı hafta içinde TV kanallarıyla, gazeteleri buraya çekebildiysek farklı tarafların bu konuda dikkatini çektiğimizi ortaya koyuyor. STK olarak sırtımızı bir yere yaslamamıza gerek yok.

⁶⁰ Çalışmanın genelinde sonuç odaklı uygulamalar ifadesi iki anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi olumsuz bir anlam taşımaktadır. Bir sosyal sorun ortaya çıktıktan sonra yapılan müdahaleler için kullanılmaktadır ki bu durum zamansal olarak bu sosyal soruna daha önce müdahale edilebilecekken zamanında müdahalenin yapılmaması durumunda travmatik olayların ortaya çıkmasına sebebiyetin verilmesidir. İkinci anlamı ise olumlu bir anlam ifade etmektedir ki bu anlam verilen hizmetin bireyin hayatında değişime katkı sağlayacak düzeyde verilme mantığını yansıtmaktadır. Yardımı ver, kurtul mantığından ziyade, yardımın veriliş düşüncesi, bireyin sorununda hangi düzeyde çözüme sahip olduğu, bireyin hayatında sağlayacağı değişime olan katkısı, gibi pozitif çıktı bağlamında sonuca odaklanılmaktadır. Bu bağlamda bireyin sorunu çözülünceye kadar sosyal destek uygulaması devam eder.

Hizmete yaslanmamız gerekir. Esas hedefimiz hizmet üretimidir. Siz insanların hayatlarına dokunarak iş yapıyorsunuz. Bunun sürdürülebilir olması gerekir. Burada bir kurumsallaşma oluşturmak gerekir, kişiler değil hizmet ön plana çıkması lazım. Kamusal alanda değişiklik yapmak en önemli hedefimiz. Toplumsal travma ile bireysel travmayı yönetebilmek lazım, biz burada bunu sağlamaya çalışıyoruz. Okul seviyesine kadar evsizliği anlatmamız gerekir. Sosyal çevreyi, aile olmayı çocuk yaştaki kişilere öneminin anlatılması gerekiyor. Çocukken bireye verebilirsiniz bunu, her yaptığı şeyin sosyal çıktısı olduğunu anlatırsanız, çocuk büyüdüğünde yanlış yapmayacaktır.

Farkındalık oluşturmak, hizmet üretimi, sürdürülebilirlik, kurumsallaşma, örgüt kültürünü oluşturmak, koruyucu, önleyici tedbirler düzeyinde eğitim kurum yetkilisinin hedefleri arasındadır. Farkındalık, evsizlik evreninde paydaş olan, olmayan her kesim düzeyinde konunun önemi üzerinde bir algı yönetimi sağlayabilmektir. Algı yönetimi özellikle kapitalist piyasa düzeninin, modern birey profili olan hedonist, bireyci, egoist, tükettikçe mutluluğu yakalayan anlayışa karşı, paylaşımı, dayanışmayı, toplumsal içermeyi, empatik bakışı hâkim kılmaya yönelik olarak, yapılmalıdır. Hizmet üretimi, evsizlik sorunun çözülebilmesi adına her türlü plan, proje, strateji, kaynakları harekete geçirebilme yeteneği, kurumlar arası ilişkiler, düzeyinde kurumsal olarak faaliyetler oluşturulabileceğini ortaya koymaktadır. Örgüt kültürü, bir örgüt içinde bireylerin kurum aidiyetlerinin olduğu, markalaşmanın öne çıktığı, örgütün hedefleri doğrultusunda çalışanların takım ruhu içinde fikir birliği yaptığı ve bunun bir davranış kalıbı haline geldiği bir süreci ifade etmektedir. Belirtilen bağlamda bir STK olan işletmenin gönüllülük bağlamında bu hedefleri işletme düzeyinde sağlayabilmesi başlı başına bir başarı niteliği taşımaktadır. Koruyucu önleyici tedbirlerin eğitim düzeyinde gelecek nesillere, ailenin önemi, toplumun amacı, toplumsallaşmanın önemi, sosyalleşmenin bireyin gelişimine katkısı düzeyinde, aktarılması derneğin uzun vadeli hedeflerinin olduğunu ortaya koyması sebebiyle önemlidir. Belirtilen bağlamda hizmet üretimi, bu alandaki mesleki deneyimlerin fikir düzeyinde plan, proje, program ve stratejiye dönüştürülerek, hedeflerin gönüllülük temelinde insan kaynaklarının örgütlenmesiyle mümkün olmaktadır. Bu formül tüm STK'ların uygulamalarında dikkate alması gereken bir husustur. Nasıl ki sosyal hizmet mesleğinde pratik mesleki bilgi, beceri ve deneyime sahip olmayanların en etkili aracı sosyal yardımlarsa, evsizlik alanında da hizmet veren kurumlar içinde plan, proje ve stratejiden yoksun olan derneklerin en etkili mazeretleri maddi kaynak yoksunluğudur.

3.6.2.18. Plan ve projeler

“Kısa ve orta vadeyi kapsayan plan ve projeleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar arasında;

KU1: Yılın 365 günü bireylerin kalabilecekleri 800 yatak kapasiteli barınma merkezini oluşturmak.

Şu anda, yer tahsisini aldığımız, mimari çizimlerin bittiği bir evsizler misafirhane projemiz var. 2019 yılı itibarıyla inşaatına başlayacak. Onlar için tasarlanmış, daha rahat edebilecekleri bir proje, hizmetler yıl boyunca devam edecek ve yaklaşık günlük 800 kişi kapasiteli, ihale aşamasında bir projedir.

KU2: İstanbul'un 5 farklı yerinde “Duş Evi” projesini hayata geçirmek.

5 bölgede duş evi açmak istiyorum. Kendi ailem bile sana mı kaldı dedi. Duş evi, ben bunda ısrarlıyım. Çünkü iş buluyorsun, adam kokuyor. Adam iş arayacak, otobüse binecek, kokuyor.

Hamama gitse, para dayanmayacak. Hem etraf temiz kokacak hem de hamamcıya yalvarmayacak, gelecek, burada üstünü yıkayacak, kendi temizliğini yapıp gidecek...

KU3: Hizmet alanımızın dışında kalmaktadır.

KU5: Gelir getirici projelere odaklanıyoruz. Somut bir proje yok.

Derneğin ayakta kalabilmesi için derneğe gelir getirecek projeler üzerine yoğunlaşıyoruz. Bağışları artırmak, derneğin ve buradaki gençlerin para kazanmasını sağlamak amacımız. Uzun vadede plan yapamıyoruz, çünkü kaynak yok.

KU6: *“Gezici aracın uygulamaya geçmesidir”*.

KU7: *“Mobil aracın uygulamaya geçmesidir”*.

KU8: *“Vakıf ve derneklere destekçi olmak. Orta vadede yoksulluğu azaltmak”*.

KU9: *“Yok. Kurumlar arası çalışma yapılabilir”*.

KU10: *“Kamuoyu oluşturmak, farklı disiplinlerden yararlanmak, topluma geri kazanım projesi kapsamında belediyelerle görüşmek, kurumlar arası ilişkileri geliştirmek, gönüllülüğü yaygınlaştırmak”* olarak ifade edilmiştir.

Projeler değerlendirildiğinde gerek kamu kurumları düzeyinde gerekse de STK’lar düzeyinde somut düzeyde 3 projenin olduğu görülmektedir. Bu projelerin biri İstanbul’da barınma konusunda ihtiyacı giderecek bir uygulama olması bakımından önemlidir. Hali hazırda yılın 365 günü hizmet veren STK’ların haricinde devlete ait bir kurumun bulunmaması, hizmet veren kurumların ise kapasite, fiziki şartlar, mesleki uygulamalar açısından yetersiz olduğu değerlendirildiğinde proje, İstanbul’daki evsizlik hizmetlerinde kurumsal düzeyde önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir. Diğer bir proje olan duş evi projesi STK ’düzeyinde oluşturulmuştur. Evsiz bireylerin özellikle sokakta geçirdikleri süre içinde hijyen ihtiyaçlarını giderememeleri, onların toplumdan çoğu zaman dışlanmalarına sebep olabilmektedir. Bireyler kötü kokan, mikrop saçan, hastalıklı sıfatlarını hijyen şartlarını yerine getirememesi sebebiyle almaktadır. Hijyen aynı zamanda bireylerin çevreleriyle iletişimin kurulması, çalışma hayatına katılma, kabul edilme durumunu da etkilemektedir. Bireyler bu ilk basamak konumunda bulunan dış görünüş ve temizlik şartını yerine getirdiklerinde toplumun diğer bireyleri gibi kabul görebilmekte ve sonucunda İstanbul gibi metropol şehirlerde nüfus yoğunluğunun çok fazla olması, bireylerin bir yerden diğer bir yere giderken ulaşım araçlarını kullanmak zorunda kalması, kalabalık ortamlarda daha çabuk fark edilmelerine sebep olmakta ve bunun sonucu olarak da dışlanma daha fazla ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireylere yapılan etiketlenmenin daha çok dış görünüş ile hijyen düzeyinde olması ve bu durumun giderilmesi bağlamında da duş projesinin hayata geçirilmesi, özellikle Müslüman toplumlarda temizlik gibi, farz ve sünnet düzeyinde, önemli olan bir dinî vecibenin de yerine getirilmesini sağlaması bakımından önemlidir. Projenin önemi diğer yandan hijyen ihtiyacının sürekli olması, bu ihtiyacın belli yerlerde ve ücretli olarak karşılanması, evsiz bireylerin maddi kaynak yoksunluğu bireylerin bu ihtiyacını karşılama hususunda sıkıntı yaşamalarına da sebep olmaktadır. Proje maddi sıkıntılar sebebiyle erişilebilirliğin bulunmadığı hijyen ihtiyacını gidermesi bakımından da ayrıca önemlidir. Diğer bir somut proje ise mobil araç hizmetidir. Bu araç, İstanbul Valiliği’nin bir uygulaması olup, içinde sağlık taramalarının, tıraş hizmetinin, aynı, nakdi yardım desteğinin, yemek ihtiyacının karşılandığı hizmetleri kapsamaktadır. Bu

aracın hizmete girmesi de özellikle valilik ve bağılı birimleri düzeyinde farkındalığın yılın 365 gününde oluşturulması ve hizmetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında önem arz etmektedir. Gezici aracın diğeri bir önemi ise koruyucu, önleyici olması kapsamındadır. Evsiz bireylerin çoğu zaman sağlık ve gıda ihtiyaçlarını karşılamada erişim sorunları yaşamaları, onların bulundukları yerde hizmet almamalarını sağlamaları açısından önemlidir. Soru kapsamında ortaya çıkan diğeri plan ve projeler ise somut plan ve proje düzeyinde olmayıp, günlük rutin işlerin daha iyi yürütülmesi adına uygulamaya koyulması hedeflenen süreç prosedürlerini içermektedir.

3.6.2.19. Değere atfedilen anlam

“Evsizlik hizmetlerinde değeri sizin için ne ifade ediyor?” sorusu kurum yetkilileri düzeyinde farklı düzeylerde anlamlandırılmıştır. Sorunun sorulması, evsiz bireylere atfedilen önemin ortaya çıkarılması, evsizlik konusunun önemli bir sosyal mesele olması, yapılan hizmetin doğrudan bireyi ilgilendirmesi, hizmet sunumlarının temelini oluşturulması bakımındandır. Katılımcıların çoğu bu soru kendilerine iletildiğinde hemen cevap verememiştir. Belli bir zaman düşünme fırsatı verilerek sorulardan cevap alınmaya çalışılmıştır. Bu cevaplar arasında, empati, güven, olumlu değişim sağlamak, zamanında destek, kişinin kendisini değeri görmesi, hizmetlerin takip edilmesi, objektif değeriendirme, hak temelli uygulama, sorun çözmek, bireyin mutluluğu, ailenin değeriinin farkına varılması, yer almaktadır.

KU1’e göre; *“Empati yapmak gerekir. Bana nasıl davranılmasını istiyorsam, evsize de o şekilde davranmam gerekiyor. Bu gelen bizim abimiz, bu bizim yaşı büyükse, amcamız olarak kabul edeceğiz”*.

KU2’ye göre;

Kendime verdiğim değeri. Ben neyse, ben de burada kalıyorum. Niye buradayım. Bana güvenmelerinin nedeni bu. Ben çok iyi giyinirim, buraya araba ile de gelirim. Ama ben bu şekilde davranmıyorum. Üst tabakadan bakarsanız, size karşı yalancı olur. Ben takım elbise giyip onların karşısına geçmem. Güven...

Her iki kurum yetkilisi de empati kavramı üzerinde değeri tanımlamaktadır. Evsizlik sürecine toplumda yaşayan herkesin girebileceğini, belirtilen bağlamda evsizlere yapılacak hizmetin ilk adımının onları anlamadan geçtiğini, anlamının güven temelli iletişimin başlatılmasında önemli olduğu, bu temel üzerine diğeri yapılacak hizmetlerin sürdürülebilir hale geleceği anlaşılmaktadır.

KU3’e göre; *“Ayaklarının üzerinde durması, yeterli hale gelmesidir. Olumluya ulaşmasında bir etki oluşturmak, benim için değeriir”*.

Vakıf yetkilisinin evsizlik konusunu kendi alanı dışında bir alan olarak değeriendirmesine, bu alanda bir plan ve projelerinin, bu gerekçe ile bulunmadığını belirtmesine rağmen, bireyin kendi ayakları üzerinde durabilmesi temennisi görünmez bir elin sihirli değeriğinin bu kişiye dokunacağı inancından kaynaklanıyor olsa gerek. Burada değeri ve uygulama arasında farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Daha önceki soruya verilen cevap ile evsizlik hizmetlerinde değeri atfedilen anlam arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum bizim bilmediğimiz görünmez bir el mi var, sorusunu kendi kendimize sormamıza sebep olmaktadır.

KU5;

Aslında insan hakları evrensel beyannamesi var, temel haklar var, insanlar bu en temel hakları bile alamıyorlar... Üstü başı perişan ise hastane güvenliği hastaneye bile almıyor. En temel ihtiyaçlarını bile karşılayamıyorlar bu insanlar. Sokakta kaldığı müddetçe her türlü şiddete maruz kalıyorlar... O yüzden, insanlar olarak, bu işlerle ilgilenen kurumlar olarak, bu kişilere yeterli değeri verememiştir, demek ki bu insanlar, bu durumda. Bu sayı sürekli artmakta, insanlar bu duruma düştükten sonra bir şeyler yapmaya kalkmak, zaman alıyor. Yeterli değeri zamanında veremediğimizi anlıyorum.

Çalışmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi, uluslararası sözleşmeler kapsamında, temel haklar bağlamında bireylerin barınma hakkı bulunmaktadır. Türkiye’de de bu haklar kabul edilmesine rağmen, sürdürülebilir hizmetlerin sunulduğu, temel barınma hakkının karşılandığı, bir kurumun bulunmaması hak ihlali anlamına gelmektedir. Bu durum birçok evsiz bireyin sokağın acımasız yüzüyle karşı karşıya kalmasına sebep olmakta ve ihmal, istismar, suça karışma, hayatını devam ettirememesi gibi sonuçlar doğurmaktadır. Hizmetlerin koruyucu, önleyici düzeyde örgütlenmemesi, alan taramalarına yönelik uygulamaların bulunmaması bireylerin mağduriyetlerinin artmasına sebep olmakta ve bu durum, kurum yetkilisi tarafından hizmetlerdeki değer düzeyini ortaya koyan bir gösterge olarak belirmektedir.

3.6.2.20. Kurum yetkililerinden elde edilen bulgulara ait öz

Kurum yetkililerine yönelik yapılan mülakatların sonucunda elde edilen veriler belli başlı noktalarda toplanmaktadır. Herbir başlık altında verilen bilgi ve değerlendirmelerin dışında sosyal desteklerin temel insani yardımlar düzeyinde oluşturulduğu, evsizlerin açlık gibi bir probleminin olmadığı, kamu kurumları düzeyinde barınma hizmetlerinin sınırlı, süreli olduğu, STK’larda ise yılın 365 günü barınma hizmeti olmasına rağmen, sınırlı kapasite ile hizmet verilmesi ihtiyacı karşılamadığı görülmektedir. Hizmetlerde bireylerin muhtaçlığına odaklanılmakta, süreç yönetimi sağlanamamaktadır. Bu durum rehabilitasyon temelli uygulamaların yapılmasını geri planda bırakmaktadır. Yapılan yardımlar bireylerin hayatlarında olumlu bir değişim sağlamaktan uzaktır. Sokakta yaşayan bireylerin durumu ise daha zor şartları taşımaktadır. Evsiz bireylerin sorunları kompleks, kurumsal ve mesleki uygulamalar kısıtlı, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinden uzak bir yardım ağı bulunmaktadır. Yardımlar amaç haline getirilmiştir.

Sosyal yardım ve hizmetlerin rolü, eksik ve yetersiz olarak görülmektedir. Temel ihtiyaçlar, hayati, pansuman niteliğinde, erişilemez, önleyici olmayan, adaptasyona yönelik uygulamaların ise çok sınırlı olarak anlandırılmaktadır. Yardımların düzeyini kurum yetkilileri yetersiz olarak görmekte, barınma, rehabilitasyon, istihdam ve meslek edindirmeye yönelik, hizmetler çok sınırlıdır. Evsiz bireylerin psikolojik destek alabilecekleri bir birim bulunmamaktadır. Verilen destekler, sorunları çözmede yetersiz, bütüncül olmayan uygulamalar hâkimdir. Bu durum kaynak yetersizliği ve toplumun dışlayıcı tutumundan kaynaklı bir süreç olarak belirmektedir. Kurum yetkilileri hizmet sunumlarında ikili ilişkilerin, sorunların üstesinden gelinmesinde önemli olduğunu belirtmekte ve entegre hizmetlerin bulunmadığını ifade etmektedirler. Birbirini destekleyen uygulamaların bulunmaması hizmetlerin süreç odaklı yapılmasını engellemektedir. Yasalar, yetersiz olarak görülmektedir. Toplumsal ve politik farkındalık internet kanalı, kamu kurumlarının il düzeyinde koordinasyon toplantısı, üniversite

öğrencilerinin katılımı ve kitle iletişim aracılığıyla sınırlı düzeyde sağlanmaktadır. Bu düzeyde bir çalışmamız olmadı diyenlerin sayısı daha fazladır.

Kurumlararası iletişim kapsamında sürdürülebilir çalışmalar bulunmamakta, mevsimsel kaygılar hakim, kapsayıcı olan mizyon ve vizyon eksikliği vardır. Deneyimler paylaşılamamakta, çözüm yönünde adımlar atılmamaktadır. Kalıcı ve sürdürülebilir çözümler arasında, barınma konusunda yaş sınırlamasının kalkması gerektiği, sosyo-ekonomik gelişmişliğin yaygınlaştırılması, aile tabanlı uygulamaların oluşturulması, muhtar ve imamlar düzeyinde mahalle düzeyinde uygulamaların yapılması, kurumsallaşmanın sağlanması yer almaktadır. Bağımsız konutlara taşınmanın önündeki engeller ekonomik, psikolojik hizmetler kapsamında hazır hale getirme hizmetlerinin eksikliği bireylerin toplumsal adaptasyonunu engellemektedir. SHÇEK hizmetlerinden yararlanan evsiz gençlerin durumu bunun en açık örnekleri arasındadır. Konuta hazır hale getirebilmek için yapılabilecekler arasında rahabilitasyon hizmetlerinin sağlanması, bireylerin güçlü yönlerinin keşfedilerek vaka düzeyinde uygulamaların yapılması sağlanmalıdır. Hizmet modelleri içinde öncelikli ev modeli kurum yetkilileri tarafından daha fazla tercih edilmektedir, evsiz bireylerin de tercihleri bu yöndedir. Özellikle aile evsizliğinde öncelikle ev modelinin benimsenmesi gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ev modelinin benimsenmesine rağmen, bu modelin masraflı ve entegre hizmetleri gerektirdiği yönünde görüşler hakimdir. Ülke şartlarında evsizlik sunumunu farklı düzeylerde yaşayanlara farklı uygulama modellerinin olması gerektiği belirtilmektedir.

Vatandaş düzeyinde çoğunlukla evsiz bireylere yönelik tepkiler olumsuz olarak belirmektedir. Bu durum evsiz bireylerin kendilerini toplumdan dışlandıkları yönündeki açıklamalarla örtüşmektedir. Kurumsal kimlik vatandaşın bakışını değiştiriyor. Olumsuzluklar daha çok güven teması altında toplanmaktadır. Evsiz bireylerin güçlü yönleri olduğuna dair inanç kurum yetkilileri tarafından dile getirilmektedir. Özellikle kişilik yapıları güçlü yön olarak ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireylerin de kendilerini kişilik yapıları düzeyinde güçlü hissettiklerini ve bunu da azim kavramı ile açıkladıkları belirtilmişti. Güçlü yönleri açığa çıkaracak ve geliştirecek uygulamaların bulunmaması bireylerin potansiyellerinin olumlu değişim sağlamak için değerlendirilememesine sebep olmaktadır.

Bağ kurucu çalışmalar yetersizdir. Bir iş yapılacağı zaman diğer kurum ve ilgili kişiler isteksiz davranmaktadır. Ev sahipliğini mümkün kılan uygulamalar bulunmamaktadır. Merkezi idarenin TOKİ aracılığıyla yaptığı önleyici bir uygulaması bulunmakta, gönüllü uygulamalar ve hayırsever vatandaşlar ile bazı kurumların kira ve eşya desteği sağlanarak eve çıkarma hizmetleri bulunmaktadır. Bu hizmetler ise sürdürülebilir hizmetler kapsamında yer almamaktadır. Hizmetlerde ulaşılmak istenen hedefler arasında evsiz bireyin kalmaması, evsizlikle mücadelede belli modelleri hayata geçirmek, sokağa çıkarma faktörlerini ortadan kaldırmak, geri kazanım ve STK'ların imajını iyileştirmek olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul genelinde evsizlikle ilgili somut 3 proje bulunmaktadır. Barınma, hijyen ve mobil ekip uygulamasıdır. Barınma İBB'nin bir projesidir. Mobil ekip valiliğin uygulamaya koyacağı bir projedir. Duş evi projesi ise Erdemliler Derneği

Başkanının dile getirdiği bir projedir. Bunun yanı sıra Çorbada Tuzun Olsun Derneği Başkanının üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı proje devam eden projeler arasındadır. Kurum yetkililerinin değere attettikleri anlam empati, güven, olumlu değişim sağlamak, zamanında destek, kişinin kendisini değerli hissetmesini sağlamak, hizmetlerin takip edilmesi, objektif değerlendirme, hak temelli uygulama, sorun çözmek, bireyin mutluluğu, ailenin değerinin farkına varılması olarak ifade edilmiştir. İfadeler sosyal hizmet değerlerinin kurum yetkilileri tarafından bilinçli veya bilinçsiz düzeyde farkında olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu bilincin kurumsal sürdürülebilir politikaların oluşturulmasına yansıtılması, yasalar, kurumsal düzenlemeler, geleneksel anlayışlar sebebiyle mümkün olmamaktadır.

3.6.3. Meslek elemanlarından elde edilen bulgular ve analiz yorumları

Meslek elemanı olarak üniversite mezunu düzeyinde görevliler görüşmeye dâhil edilmiştir. Görüşme sağlanan meslek elemanları arasında sosyolog, psikolog ve sosyal çalışmacılar bulunmaktadır.

Tablo 30: Görüşme Yapılan Kurum, Meslek Elemanı, Görüşme Zamanı

KOD	Görüşme Yapılan Kurum	Mesleği	Görüşme Zamanı
ME1	İstanbul İl SYDV	Sosyolog	25.07.2019
ME2	İstanbul İl SYDV	Sosyolog	25.07.2019
ME3	İstanbul İl SYDV	Sosyolog	25.07.2019
ME4	Devlet Hastanesi	Sosyal Çalışmacı	03.09.2019
ME5	Devlet Hastanesi	Sosyal Çalışmacı	23.08.2019
ME6	Zeytinburnu Belediyesi	Sosyal Çalışmacı	12.07.2019
ME7	Üsküdar Belediyesi	Sosyal Çalışmacı	22.07.2019
ME8	Üsküdar SYDV	Psikolog	22.07.2019
ME9	Üsküdar SYDV	Sosyolog	22.07.2019
ME10	Maltepe SYDV	Psikolog	04.07.2019

Yarı yapılandırılmış görüşme formları kapsamında mülakatlar yapılmakta, sorular çerçevesinde sosyal hizmet mesleği ve bilimi düzeyinde evsizlere yönelik mesleki faaliyetlerin sosyal çalışmacıların temel bilgi, beceri ve değer temelinde problem çözme, etkinleştirici, arabulucu, broker, savunucu, koruyucu rolleri kapsamında mesleki faaliyetlerin evsizlik ekosistemine olan katkısına yönelik bilgi elde edilmesi amaçlanmaktadır.

3.6.3.1. Hizmetlerin mâhiyeti

Evsizliği farklı düzeylerde deneyimleyen bireylere yönelik hizmetleriniz nelerdir? Sorusuna meslek elemanlarının verdikleri cevaplar arasında İl SYDV personelleri Maddi yardım, sağlık giderleri ve gelir testi olarak cevap vermiştir. Hastane çalışanları, tıbbi ve medikal yardım, AÇSHB'ye kurum bakımı için engelli evsiz bireylerin yatışlarının takibinin yapılması, gönüllü uygulamalarının geliştirilerek aynı ve nakdi yardımların yapılmasının sağlanması, aile, yakın akrabalara yönelik bağ kurucu çalışmaların yapılması olarak ifade etmiştir. Zeytinburnu Belediyesi personeli yönlendirme yapıldığını, Üsküdar SYDV meslek elemanları, görüşme, sosyal inceleme, gelir testi, maddi yardım yapıldığını, Üsküdar Belediyesi'nde görevli meslek elemanı, eşinden şiddet gören veya arkadaşının yanında geçici kaldıktan sonra evden ayrılmak zorunda kalan, evsiz kadınların kadın konuk evine yerleştirilmeleri, huzurevi ve rehabilitasyona uygun olan bireylerin AÇSHB'ye

yönlendirildiğini ifade etmiştir. Maltepe SYDV’de görevli meslek elemanı ise yönlendirme, ev tutma, ev eşyası, nakdi ve ayni yardımlar olarak belirtmiştir.

Cevaplar içinde ortak ve farklılık arz eden ifadelere göre;

ME2;

Merkez vakfı olarak tek seferlik yardımlar yapabiliyoruz. Öncelikle mekânsızlara harçlık desteği veriyoruz. Onun dışında barınma veya o tür bir hizmetimiz yok ama daha çok sıklıkla ihtiyaçlarına yönelik nakdi yardım şeklinde...

ME4;

Evsiz bireyler öncelikle hastaneye başvurdıkları için tıbbi olanaklardan faydalanıyorlar. Hastanede gerekli müdahaleleri yapıldıktan sonra bize yönlendiriyorlar, gidecek bir yeri olmayanları. Kişinin kalacak yeri yoksa AÇSHB ile yazışıyoruz. Evsizse, engel durumu varsa, yaşlı ise acil yerleştirme genelgesi var, bu kapsamda kişinin yerleştirilmesi için 1 ay da sürse bu işlemi başlatıyoruz. Bizim bağışçı listemiz var, hastane çalışanlarımız kıyafet konusunda eski kıyafetlerini getiriyorlar. Kişiye ihtiyacı oranında ayni yardım yapılıyor. Nakdi yardım bağışçılarımız tarafından az da olsa yapılıyor.

ME7;

Bakanlığa yönlendirme yapıyoruz. Birebir evsizleri için bir kurumumuz ya da bakım merkezimiz yok. Kadın sığınma evimiz var. Eşinden kaçan kalacak yeri olmayan, belli bir müddet arkadaşının yanında kaldıktan sonra bize gelmiş olan kadın bireyler var. Bu kategoride değerlendirebiliriz. Bu bireyleri kadın konuk evi hizmetlerinden yararlandırıyoruz. Bunun haricinde evsiz yaşlı bireylerin yaşlılık maaşı ve bakım kurumlarına yerleştirilmesi noktasında desteklerimiz bulunuyor. Fazla olmuyor bu tür vakalar. Birebir sokakta kalan vakalarla muhatap olmadık, 3 yıldır. Fakat evden çıkartılacak bir ay içinde evsiz kalacak vakalarla karşılaştık. Ben yaşlılara baktığımız için benim alanımda çoğunlukla yaşlı oluyor bunlar. Fakat onları da huzur evi, bakım evi veya kiraya çıkabilecek durumda mı, çoğunlukla olmuyor, fatura ve kiralalarını ödeyecek durumda değil.. Onları yönlendiriyoruz. Huzurevine yerleştirilmesi için.

ME10;

Özellikle kış aylarında yapılan hizmetler var. İBB ihbarları veya bize bizzat müracaat edenlerin belirlenen yerlere yerleştirilmelerini sağlıyoruz. Bir de şiddetten dolayı sokakta kalmış bayanların kadın sığınma evlerine yerleştirilmeleri yapılıyor. Kurumsal olarak direkt yapmadık ancak sığınma evine gönderdiğimiz birçok kadına ev tutma ve ev eşyası noktasında yardımcı olduk. Bunlarda evsiz, terörden, töreden kaçanlara yönelik mağdur olanları eve yerleştirdik.

Yapılan yardımlar değerlendirildiğinde yardımların tıbbi, ayni, nakdi yardımlar ile gönüllü destekleri ve yönlendirme faaliyetlerinden oluştuğu görülmektedir. Evsiz bireylerin rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaları onların engelli olma şartına bağlanmaktadır. Özellikle yardım kurumlarının sağladıkları yardımların yetersiz olması, bireylerin evsizlik sürecinde birden çok sorunu deneyimlemeleri, onların rehabilitasyon temelli hizmetlerle yeniden topluma kazandırılmalarını zorunlu kılmaktadır. Hizmetler arasında örnek uygulamaların sayısı artırılarak özellikle belediyelere bağlı kadın konuk evlerinin gizli evsiz kadınların veya gidecek bir yeri bulunmayan şiddet mağduru kadınların bu merkezlerde barındırılmalarıyla kadın evsizliğinin önüne geçilebilir. Kadın evsiz bireylerle yapılan görüşmelerde kadınlar evli olmadıklarından ya da şiddet görmediklerinden dolayı kadın konuk evlerine kabul edilmediklerini belirtmişlerdir. Belediye konuk evlerinde bu sınırlılık kolaylıkla aşılabilecek durumda olmasının yanında mevzuatta bazı değişiklikler yapılarak da AÇSHB’ye bağlı kadın konuk evlerinde bu durumu yaşayan kadınların kalmaları sağlanarak Türkiye’de özellikle çocuklu, fakat şiddet görmemiş ama gidecek yeri de olmayan bireylerin korunması sağlanmış olacaktır. Böylelikle kadın evsizliği içinde

arkadaşlarının yanında kalarak, gizli evsizliği yaşayan bireylerin, sığınatı psikolojisinden uzaklaşmaları, sağlanmış olacaktır. Özellikle EK4'ün durumu, daha önce açıklanmıştı, buna örnek gösterilebilir. Diğer yandan çocuklu olup da evsiz kalmış, kadın bireylerin de AÇSHB'ye bağılı birimlerde ve belediyelere bağılı kadın konuk evlerinde de kalmalarının sağlanması onların Türkiye çapında kadın evsizliğinin önüne geçilmesini sağlayan bir uygulama niteliğı taşımaktadır. Üsküdar Belediyesi'nde görevli meslek elemanın verdiği cevaplardan özellikle yapılan yardımların koruyucu, önleyici nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Evden 1-2 ay içinde çıkarılacak olan yaşlı bireylerin rehabilitasyon veya huzurevine yatışlarının sağlanması ve işlemlerinin takibi ile evsizlik riski ile karşı karşıya kalacak olan ailelerin desteklenmesi evsizlik sınırında olma durumundaki birçok ailenin bu duruma girmesini engelleyici etki yapmaktadır. Belirtilen bağlamda evsizlik hizmetlerinde koruyucu, önleyici çalışmaların yaygınlaştırılması, evsizliğin azaltılmasında önemli etkisi bulunmaktadır. Maltepe SYDV personelinin belirttiğine göre, kadın sığınma evinden çıkan kadınların ev kiralanması ve ev eşyalarının verilmesi gibi yardımları olduğu belirtilmektedir. Özellikle erkek evsizlere yönelik olarak da, ilçe bazında SYDV, belediye ve STK işbirliği içinde aynı evde kalabilecek, birbirleriyle anlaşabilecek bireylerin ev tutularak ev ortamında kalmaları sağlanabilir. Bu hizmetin daha ileri bir seviyesi ise bu ev ortamlarında bireylerin mesleki, sağlık, iletişim, sorunlarının çözümlenmesine yönelik rehabilitasyonlarının sağlanması uygulamalar arasında yer alabilir. Sorun kaynakların aktive edilebilirliği ve harekete geçirilmesi sorundur.

3.6.3.2. Sosyal yardım ve hizmetlerin rolü

Evsizler için sosyal yardım ve hizmetlerin rolü nedir? Sorusuna verilen cevaplar arasında; ME1'e göre;

Verdiğimiz miktara göre konuşmak zorundayım. 150 lira ile birey 3 ay nasıl geçenebilirse, vakfın önemi de evsiz insanın gözünde o kadardır. 3 sene önce verdiğimiz 150 lira yine 150 lira, 3 sene önce bekâr odasının maliyeti ile şimdi aynı değil. Bir otel odasında sıcak suyu olan, kışın soğukları düşünelim, banyosunu yapıp kalabilirdi, bir hafta on gün, şimdi bu mümkün değil. Sınırlandı alanımız. Pansuman dahi olamaz.

ME2'ye göre;

Aslında mekânsızlara yönelik tam bir hizmet ya da nokta atışı tam bir politika oluşturulmuş değil. Mesela İBB'nin kışın sağladığı evsizlere yönelik geçici barınma yardımı dışında evsizler için tam çalışan kurum yok. Aslında merkez vakfının işi de evsizleri kapsar diye bir durum söz konusu değil. Adres zorunluluğı olmadığı için bizim yardım başvurularında bu eksiğı de biz tamamlıyoruz ve evsiz müracaatçılarımız mekânsız olduklarından dolayı daha fazla oluyor. Ama mekânsızlara yönelik şu yardım şu politika diyebileceğimiz bir durum yok.

İl SYDV'de çalışan personellerin görüşleri aynı noktada toplanmaktadır. Bir meslek elemanı yapılan yardımla, yardımın ihtiyacı karşılama süreci arasında zıtlıklar üzerine vurgu yapmaktadır. Diğer meslek elemanı ise evsiz bireylere yönelik belirlenmiş bir sosyal politika uygulamasının bulunmamasından kaynaklı mesleki değerlendirmelerini dile getirmektedir. Değerlendirmelerden çıkan sonuç, sosyal politikaların modern devletin vicdanını temsil etmesi düzeyinde evsiz bireylerin kapsama alınmadığıdır.

ME4'e göre;

Rehabilitasyon açısından önemi büyük, bu yüzden çok kapsayıcı olması gerektiğini düşünüyorum. Rehabilitasyonun oluşturulabilmesi için tüm kurumların koordineli çalışması gerekiyor. Sosyal

İşlevselliği artırması açısından önemli... Toplumda daha iyi politikaların geliştirilmesi gerekiyor, bu insanlar yeniden kazandırılmalı topluma.

ME7'ye göre;

Çok şey ifade edebilir. Kişiye göre değişir. Aldığı yardıma göre de değişebilir. Sonuç olarak, bir sosyal destek bir ülkede olmazsa daha kötü olur, onlar için. Evsizler hakkında gördüğüm yardımlar çok az. Daha fazla hizmet verilebilir. Yurt dışında daha çok takipteler. Sistemden kaçan bir vatandaş yok, orada. Biz sistemden kaçırıyoruz. Daha hala kimliği olmayan vatandaşlar var. Yurt dışında kurumlar arası anlaşmalar çok iyi yapılmış. Ülke dışından gelen kaçak yollarla gelenler hakkında sıkıntı, resmi kurumlarla iletişime geçtiğinde birey tespit edilebiliyor.

Meslek elemanlarının üzerinde durduğu temel görüş, sosyal desteklerin bireyin hayatında değişim sağlayan bir araç olduğudur. Bu aracın etkili olarak kullanılabilmesi için de, her bir evsizlik hizmeti sunan kurumun imkânlarının kısıtlı olduğu bilindiğine göre, kurumlar arası uygulamalara ihtiyaç bulunmaktadır. Diğer yandan kurumlar arası diyalogun günümüz şartlarında etkin olarak oluşturulabilmesi için bilgisayar destekli sistemlerden yararlanılması gerekmektedir. Entegre hizmetlerin kurumlar arası bilgi paylaşımında on-line olarak kullanılmaması özellikle yardımlarda mükerrerliği ortaya çıkarmakta ve bu durum kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sınırlandırmaktadır. Türkiye, farklı kurumların evsiz bireylere destek verdiği bir ülke olması bağlamında zengin, ancak bu yardımların bireyin hayatında artı değere dönüştürülememesi düzeyinde de fakir bir ülkedir. Bu aşamada koordinasyon sorunu en önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan bir meslek elemanının da belirttiği gibi, desteklerin düzeyinin kişiye ve miktara göre değişmesi, vaka odaklı uygulamaların yapılması şartını ortaya koymaktadır. Vakıfların veya diğer yardım kurumlarının belirli dönemlerde verdikleri standart yardım miktarları, vaka düzeyinde belirlenmediği gibi, evsiz bireylerinde ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır.

ME8'e göre; *“Bizim verdiğimiz sosyal destekler yeterli değil, evsizlere yönelik yaptığımız iş anlık destekler.” Ailevi ve madde kullanımı noktasında destek sağlanmalı. Biz para veriyoruz ama bununla tekrar şarap alacak mı diye düşünüyoruz.”*

Meslek elemanlarının soruya verdikleri cevapların genelinde, pansuman bile değil, rolü yok, destekleyicidir, ancak yeterli değil, rehabilite ve sosyal işlevsellik açısından önemi büyük, yetersiz, müstehaklık temelinde destekleyicidir, miktarı ve çeşidi kişiye göre değişir, olması gerekir, artırılmalı, takip edilmeli, anlık destek, yeterli ifadeleri yer almaktadır. Bektaş (2014) tez çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmış ve evsizliğin sebepleri ile evsizlere sunulan hizmetler arasında anlamlı bir ilişki olması gerektiğini belirtmiştir. Bireylerin işsizlik yaşadığı, meslek sahibi olmadığı, aile ilişkilerinde sorunlar yaşandığı, bir süreçte yetersiz ve anlık destekler bir çözüm oluşturamamaktadır. Bireyler bu soruyu cevaplarken iki farklı yönelim içine girmişlerdir. Bunlardan birincisi mevcut sosyal desteklerin durumu üzerine, yeterli, yetersiz veya anlık ihtiyaçları karşılayıcı olarak değerlendirmede bulunurken, ikinci olarak da sosyal destek kavramının anlamı üzerinden değerlendirmede bulunmuşlardır. Sosyal destek kavramının anlamı üzerine değerlendirmede bulunanların ifadeleri, destekleyici, rehabilite edici, sosyal işlevselliği artırıcı, ihtiyacı karşılayıcı, objektif değerlendirme temelinde faydalı, sonuç odaklı, olarak

kavramlaştırılmaktadır. Her iki değerlendirme de sosyal desteklerin düzeyini belirlemede, olanı ve olması gerekeni ortaya çıkarması bağlamında önemlidir.

Cevaplar arasında, sosyal desteklerin yeterli olduğunu belirten cevap, kırılma noktası oluşturmaktadır. ME10'nun değerlendirmesine göre;

Yeterli bir şekilde maddi ve manevi olarak yardım yapılıyor. Sokakta kalma tercih durumuna düşüyor. Mesela kişi bizim yönlendirdiğimiz yerlere gitmek istemeyenlerin durumu oluyor. İlk başlarda gönderdiğimiz yerlere gidiyorlar ve biz burada yapamıyoruz deyip sokağı daha güvenli görebiliyoruz, diyor. Ancak kişi gerçekten sokakta kalmışsa, bu kişiler zaten sizin gösterdiğiniz imkânlardan faydalanmak için çaba sarf edecektir.

Meslek elemanı yönlendirmiş olduğu kurumu tam olarak belirtmemektedir. Ancak birinci soruya vermiş olduğu cevapta, İ.B.B. ve valilik düzeyinde, evsiz bireyleri yönlendirme yaptığını belirtmişti. Evsiz bireylerle yapılan görüşmelerde ise bu yerleri barınma yeri olarak güvenli bulmadıklarını, geçici yerler olduğu yönünde ifadeleri bulunmaktaydı. Aynı zamanda bireyleri toplanma merkezi gibi yerlere yerleştirmek yerine, bireyin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek tarzda, evsizlerin özgür ruhlarına uygun, vaka odaklı uygulamalar düzeyinde, yönlendirilecek kurumların bulunmaması, sokakta kalma tercihinin arkasında yatan sebepleri ortaya koymaktadır. Meslek elemanının sokakta kalmayı bir tercih meselesi olarak belirtmesi, bu tercihin arkasında yatan sebepleri görememesi veya birkaç vakada ortaya çıkan sürdürülebilir hizmetlerin uygulanmaması kaynaklı olabilir. Bireylerin yönlendirme konusunda tercih şanslarının bulunmaması ile onların kurumda kalma süreleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kalacakları yer konusunda seçim yapma şansı bulunmayan bireylerin seni şu kuruma göndereceğiz tarzında dayatmalarla yönlendirilmesi, hizmet alımının süresini de etkilemektedir. Bu türden tutumlar evsiz bireylerin etiketlenmelerine de sebep olmaktadır. Birey hayatında deneyimlemiş olduğu travmalarla evden uzaklaşmıştır. Yeni travma mekânları evsiz bireylerin bu yerlerden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları iş birliği temelinde yürütülmelidir. Bireylere kalacakları yer konusunda fikri sorulmalı, kendilerinin yeniden topluma bağlanma konusunda değişimi oluşturacak basamaklar birlikte belirlenmelidir. Çalışmanın ana temel hipotezi olan evsiz bireylere farklı düzeylerde hizmet sunumlarının bulunması, onların evsizlik sürecinin sonlanmasında en etkili yoldur tezini ispatlar niteliktedir.

3.6.3.3. Sosyal yardımların düzeyi

Kurumunuzca yapılan yardımların düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sorusuna meslek elemanlarının verdikleri cevaplar yetersizlik düzeyinde yoğunlaşmakta, iki meslek elemanı ise yeterli cevabını vermemektedir. Yetersiz cevabını veren meslek elemanı, aynı zamanda ulaşılabilir olduğunu belirtmiş ve avantajlı yönünün de olduğunu vurgulamıştır. Yine yetersiz olduğunu belirten diğer bir meslek elemanı yetersizliği yara bantı benzetmesiyle ifade etmiştir. Yeterli olduğunu belirten meslek elemanları içinde ise gerekenin yapıldığını, ancak daha fazla yapılması gerektiğini belirtmiştir. Yine yeterli olduğunu belirten diğer meslek elemanı ise suiistimallerin evsiz bireyleri mağdur ettiği üzerinde durmuştur.

Yapılan yardımların yetersiz, ancak “ulaşılabilir⁶¹” olduğunu belirten ME1’e göre;

Arttırılması lazım. Herkese düzey olarak hitap edebiliyoruz. Sokaktaki bir birey iş için bile gelse, daimî olarak kalsa kesinlikle erişilebilirlik olarak bize ulaşabileceğine eminim. Ulaşabildikleri zamanda yardıma kolaylıkla ulaşabiliyorlar. Burada tek seferlik yardımlar yaptığımız için yardıma ulaşması da çok hızlı oluyor.

Sosyal yardım hizmetlerinde ulaşılabilirliğin sağlanması, Vakıf müdiresinin ifadesiyle, yalnız olmadıkları, çalacak bir kapılarını hissetmeleri bağlamında, önemlidir. Ulaşılabilirlik aynı zamanda hizmetlere erişimi sağlaması bağlamında dışlanmayı da engelleyen, yardımların düzeyi yetersiz bile olsa, yine vakıf meslek elemanının ifadesiyle, anlık ihtiyaçları gideren bir nitelik taşımaktadır.

Yapılan yardımların yetersiz olduğu, “yara bantı” niteliğinde kaldığı belirten ME2’ye göre;

Tabi ki yetersiz mekânsızlara yönelik yapılan yardımlar bir kişiyi en fazla bir iki veya en fazla üç gün idare edebilir. Yani kalıcı yardımlar olmadığı için geçici yardımlar olduğu için bir kişinin hayatında dönüştürücü bir etkiye sahip değil tabi, yara bantı şeklinde çalışıyoruz.

Yapılan yardımlar daha çok pansuman ve yara bantı gibi sağlık hizmetlerine ilişkin terimlere benzetilmektedir. Pansumanın tanım olarak karşılığı, yara tedavisidir. Yaraların iç ve dış etkenlere maruz kalmasını engellemek için yapılan uygulamadır. Bu uygulamada yaranın temizlenmesi ve korunması işlemi yapılarak mikropardan arındırılması ve son aşamada ise yaranın üstü örtülerek yara bantı ile güvenliği sağlanır (tr.wikipedia.org). Pansuman ve yara bantı kavramları evsizlik düzeyinde de farklı benzetmelere tabi tutulabilir. Evsizlik yaranın kendisidir. Mikroplar, evsizlik sürecinde bireyin karşılaşmış olduğu her türlü olumsuzluklardır. Mikropların temizlenmesi işlemi yapılan sosyal yardımlar ve destek sistemleridir. Yaranın üstünün kapatılması, bireyin dış faktörlerin olumsuz etkilerinden korumak için kendi hayatını devam ettirecek düzeye getirilmesidir. Yara bantı güvenli bir çevreyi ifade etmektedir. Evsizlik sürecinde sosyal desteklerin pansuman benzetmesindeki işlevi kazandırması gerekirken, meslek elemanı tarafından pansuman niteliğinde bile değil ifadesi teknik terimin içeriğinin zıddı bir anlamlandırmayı ortaya çıkarmaktadır. Yara bantı yapılan müdahalelerden sonra güvenliği sağlaması gereken araçlar bağlamında kullanılması gerekirken mevcut olumsuzluğu görünmez kılan, hatta bunu bile başaramayan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Barker (2003), Sheafor ve Horejsi (2003)’de belirttikleri gibi sosyal çalışmacıların mesleki beceri ve rolleri her ne kadar kurumsal ve yasal süreçlerle sınırlansa da özellikle program oluşturma ve geliştirme, fon kaynaklarını bulma ve aktive etme, yasal prosedürler çerçevesinde hizmet sunumlarını gerçekleştirebilme becerisine sahip olmasını belirtmektedir. Her ne kadar meslek elemanları yapılan yardımları yetersiz olarak görselerde sosyal çalışmacıların mevcut programların geliştirilmesi rolü yerine getirilememektedir.

ME4’e göre; “Düşük, yetersiz. Ayni, nakdi ve kuruma yerleştirilme konusunda sıkıntılar var. Tıbbi sosyal hizmet yönetmeliğinde ayni, nakdi yardım yap, dememesine rağmen, aracılık görevimiz var. Kaynaklara ulaşmada yetersiz kalıyoruz”.

⁶¹ Ulaşılabilirlik; toplumda yaşayan bireylerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, fiziki ve teknik çevre sistemlerinin, bireylerin kullanımına sunulması düzeyinde, erişilebilir olma özelliğidir (ÖZİDA, 2008: 6-17).

Meslek elemanının aynı, nakdi yardımların yapılmasını kendi görevi olarak görmemesi ile Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi'nin amaç, sosyal çalışmacının tanımı, tıbbi sosyal hizmetin tanımlanması ve sosyal inceleme raporları kısmında toplamda beş defa geçen sosyo-ekonomik ibaresi arasında çelişki bulunmaktadır. Bu çelişkiye rağmen arabuluculuk görevi kapsamında yine de aynı, nakdi yardım uygulamalarını organize ettiğini ifade etmektedir. Anlaşılabileceği üzere hastanede çalışan her iki meslek elemanının da kaynak yok veya yetersiz olarak belirttikleri ifadelerine rağmen, sosyo-ekonomik destek kaynaklarının harekete geçirilerek aracılık faaliyetlerinin yanı sıra arabulucu, organizatör, kaynak sağlayıcı gibi rollerinin üzerinde de faaliyetlerini artırmaları gerekmektedir. Belirtilen bağlamda diğer kurumlarda evsizlere yönelik ayrımcı uygulamaların ikamet, kimlik düzeyinde, bulunmasına karşın, hastane çatısı altında hizmetlerden yararlanan evsiz bireylerin haklarını koruyan uygulama yönergesinin bulunması önemli bir değerdir. Belirtilen bağlamda bu değer hedefine ulaştırılmasında sosyal çalışmacıların rollerinin uygulamada daha fazla aktive edilmesi gerekmektedir. Yönerge sosyal çalışmacıların hizmetleri bir lütuf olarak sunmasından ziyade, bir görev olarak sunmasını sağlayacak yeterliliktedir.

Farklı bir kırılma noktası olması düzeyinde yeterli cevabını veren ME10, yardımların yeterli olduğunu, yapılan yardımlar üzerine bireylerinde bir şeyler koyması gerektiğini belirtmektedir. Diğer yandan yardımların müstehaklığında ortaya çıkan sorunların gerçek hak sahiplerinin mağdur edilmesine ve zamanında yardımların yapılmasını engellediğini belirtmektedir. Aslında burada meslek elemanı yeterli cevabını vermesine rağmen, yetersizlik oluşturan bir durumu açıklamaktadır. Meslek elemanına göre;

Hane bazında değerlendiriyoruz. Kişi bazında yardımlar yapıldığı için periyodik olarak yapılan yardımlara kendileri de bir şeyler koyarlarsa bence yeterli olur... Yani şöyle mütevelli heyeti gelen dosyaların değerlendirmesini yapıyor. Ev tutanlara yardımı yapıyorduk. Biz ona depozitosunu kirasını veriyorduk, ancak kişi bu parayı harcıyordu ve mütevelli heyeti bir şart koydu, kira kontratının getirmesi şartı. Yine biz üç katını verelim. Evsiz kişiler böylelikle mağdur oldular, çünkü gerçek mağdurun bu parayı verecek durumu yok. Kişi zaten gerçekten mağdursa verilmeli.

Hizmet sunumlarında kaynakların yerinde kullanılabilmesi için yerinde ve doğru tespitlerin yapılması gerekmektedir. Yapılan yardımların hepsi vergiler ve bağışlarla toplandığına göre, bu yardımların gerçek hak sahiplerine ulaştırılması meslek elemanlarının en asli görevleri arasındadır. Bazı vakıflarda ve yerel yönetimlerde sosyal inceleme raporlarının meslek elemanı olmayan bireyler tarafından yapılması mağduriyetin fotoğrafının net bir şekilde çekilmesini engellemektedir. Bu durum yine mağdur olan bireylerin daha fazla mağdur olması sonucunu doğurmaktadır. Yapılan her bir yardım kaleminin emanetçisi anlayışından hareketle meslek elemanları tarafından sosyal incelemelerin yapılması ve doğru bilgiye ulaşılması bağlamında yeterli düzeyde araştırmaların yapılması gerekmektedir. IFSW'nin sosyal çalışmacıların mesleki becerileri arasında rapor yazma becerisinin olduğunu da belirtmektedir. Burada rapor yazma becerisi doğru bilginin elde edilmesinden ayrı düşünülmemelidir. Çünkü raporu doğru yazabilmek için önce doğru bilgiyi elde etmek gerekmektedir. Bu ise veri elde etme tekniği ve becerilerinden olan gözlem, görüşme ve iletişim tekniklerine hâkim olmayı gerektirmektedir. Vakıf kapsamında bireylerin ev hizmetlerinden yararlandırılması kapsamında desteklenmesi

örnek bir uygulamadır ve bu uygulama sürecinde gerekli kolaylıkların sağlanması önemlidir. Yaygınlaştırılmalıdır ve rehabilite süreciyle entegre edilerek bireyin tam bağımsız duruma gelinceye kadar sürdürülmesi gereklidir.

3.6.3.4. Sosyal yardımların yeterliliği

Sosyal destekler evsizlerin sorunlarını çözüme kavuşturmada yeterli mi? Sorusuna meslek elemanlarının hepsi yetersiz cevabını vermiştir. Cevaplar yetersizliğin niteliğine ve olması gerekenlere yönelik verilmiştir. Yetersizlikler düzeyinde politikaların bulunmaması, basit ve günlük çözümlerin üretilmesi, beklentilerin karşılanmaması üzerinde durulmaktadır. Olması gerekenler arasında ise bireylerin rehabilite edilmeleri, bakım ve barınma konusunda desteklenmeleri, psikolojik destek ile istihdam konusunda çalışmaların yapılması gerektiği, kapsamlı çözümlerin oluşturulması ve evsizlik biriminin kurulması gibi öneriler belirtilmiştir.

3.6.3.5. Hizmet sunumlarında yaşanan çaresizlikler

Evsiz bireylere yönelik hizmet sunumlarında çaresiz kaldığınız durumlar oldu mu? Sorusuna meslek elemanları, en çok maddi destek yetersizliği durumunda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bireylerin kimliklerinin bulunmaması durumunda, evsiz bireylerle iletişim kurmada, kuruma yerleştirmede geçen zamanda, barınma yerlerinin sınırlı olmasında, savunuculuk rolünü yerine getirilmesinde de meslek elemanları çaresiz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Maddi kaynakların kısıtlı olması ve kurumsal mevzuatın yapılan yardım miktarını sınırlandırması düzeyinde yaşanan çaresizliklerle ilgili olarak sırasıyla ME1 ve ME2'nin ifadeleri belirtildiği gibidir;

Yeni maddi yardım yaptığımız bir insanın çok acil bir ihtiyacı ortaya çıktığında elimiz kolumuz bağlanıyor. Yeni almışsınız demek zorunda kalıyoruz. Bir de yapabildiğimiz tek şey, 3 ya da 2 ayda bir, 300-200 lira yardımlardır. Bu neyi halleder veya halledemez takdiri size bırakıyorum.

Evet. Mesela çok yüksek meblağlı bir sağlık gideri olacak, bir mekânsız bireyin, çoğunlukla karşılayamıyoruz. Maddi olarak yüksek meblağlı giderleri karşılayamıyoruz. Sınırlama yok ama mekânsızlara yönelik yardım kalemi yok. Bunun sonu, kaç kişiye yapılacak öngörülemediği için bu tür bir sürekli yardım yok.

Her iki meslek elemanının görüşlerinden çıkan sonuç, bireyin taleplerine değil de kurumun imkânlarına göre uyarlanmış yardımların yapıldığıdır. Bu durumda evsiz bireylerin hayatlarında değişimi sağlayacak bir mekanizmanın ve kaynağın bulunmaması onların bağımlı olmalarına, evsizlik süreçlerinin devam etmesine sebep olmaktadır.

Evsiz bireyin kimliğinin bulunmaması, evsiz bireyle iletişimin kurulamaması, kurumlara yatış süreçlerinde yaşanan çaresizliklerle ilgili ME4 ve ME10'un görüşleri;

Kimliğin olmaması, kendisini ifade edememesi, bunlar sorun. AÇSHB bizden sağlık raporu istiyor. Ancak kimlik olmayınca, sağlık raporu veremiyoruz. Kişi kuruma yerleşmek istemiyor, kendilerini sınırlayan bir yer olarak görüyorlar, burayı. Hastanede tedavileri bitmiş olmalarına rağmen, hastanede kalmak istiyorlar.

Evet, özellikle yaşlı evsiz bireylerin kuruma yerleştirilmesi noktasında sıkıntı yaşıyor. Kurumların kapasitesi sınırlı, kontenjanlar dolu, yer buluyorsunuz, il dışında bir yer bu sefer evsiz birey farklı şehre gitmek istemiyor. Gerçek mağdurun tespit edilmesi kaynakların israf edilmemesi için evsiz bireylere yönelik çevre araştırması noktasında sıkıntı yaşıyoruz. Bu

kişiler mobil tabiri caizse bir gün burada, diğer gün başka yerde, bu kişilere yönelik sağlıklı çevre araştırması sağlanamadığı için bir seferlik yardımlarla durum idare ediliyor.

Hem meslek elemanları hem de kurum yetkilileriyle yapılan görüşmelerde kimlik belgesi kimliği olmayan bireylerin hizmetlerden yararlandırılması düzeyinde, zorluklarla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Kimlik belgesinin özellikle remi kurum hizmetlerinde bireylerden ilk olarak istenen belge olması açısından önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Evsiz bireylerin sokakta kalma süreçlerinde kimliklerinin kaybolması, çalınması gibi durumlara, diğer bireylere oranla, daha fazla maruz kalmaları, onların hizmet sunucuları düzeyinde güven problemini ortaya çıkarmaktadır. Kurum düzeyinde yeterli barınma imkânlarının bulunmaması hem evsiz bireylerin kuruma yerleşmesini engellemekte hem de evsiz birey tespit edildiğinde rehabilitasyon temelli desteklerin başlatılmasını engellemektedir. Eğer bireylerin rehabilite edilecekleri kurumlar bulunursa evsiz bireye gerekli desteklerin verilme şartı rehabilitasyon sürecine dâhil olmasıdır. Bu olmadığı zaman evsiz bireylerin mobilize olma durumu, verilen maddi kaynakların sınırlı olmasından dolayı da daha fazla yardım alabilmek için gerçekçi olmayan beyanların ortaya çıkması gibi durumlar ortaya çıkmaktadır.

ME6 sosyal çalışmacının rollerine odaklanmakta ve yaşadığı sıkıntıları mesleki rollerini yerine getirememek olarak ifade etmektedir;

Evet, oldu. Kişiyi nereye yönlendireceğimi ya da ne yapacağımı bilemediğim durumlar oldu. Birkaç kurumu arayarak, destek istedim ama kurumlar kapasitelerinin olmadığını belirtti. Israrlar sonucu kişiyi oraya yönlendirmek zorunda kaldım. Çünkü bu sürekli olarak sizin önünüze geliyor ve bu durum özellikle kışın yoğun talep şeklinde gerçekleşiyor.

En çok problem yaşadığım nokta savunuculuk rolü. Onların dışlanmasıyla ilgili savunuculuk rolüne büründüğümde, ben de dışlanmaya maruz kalıyorum. Kaynaklar noktasında bir sorun yok. Ancak program geliştirme noktasında yukarıdan müdahaleler olabiliyor.

Meslek elemanı yerel yönetimde görev yapmaktadır ve evsizlik hizmetlerini, kurumsal bir politika olarak, yönlendirme düzeyinde gerçekleştirmektedir. Bu durumda meslek elemanı, müracaat eden evsiz bireyleri STK'ların barınma merkezlerine ve İBB'ye yönlendirme yapmaktadır. Barınma merkezlerinin kapasitelerinin sınırlı olması sebebiyle çaresizlik ortaya çıkmakta ve bu durumda ikili ve ısrarcı ilişkiler düzeyinde zorlu bir süreç yönetilmeye çalışılmaktadır. Burada evsiz bireylere yönelik, bir meslek elemanı olarak, program geliştiremediğini ve bunun sonucu olarak da savunuculuk rolünü yerine getiremediğini belirtmektedir. Meslek elemanı burada çalıştığı kurumun evsizlik politikalarının, mesleğinin sınırlarını çizdiğini ve bu sınırlarında bazı rollerini yerine getirememesine sebep olduğunu belirtmektedir. Meslek elemanının bu bağlamda çok sefer dışlanmaya maruz kaldığı da belirtilmektedir. Zeytinburnu Belediyesi'ne ait spor kompleksinde İ.B.B. kış aylarında birçok evsizi barınma hizmeti sağlamıştır. Bu durum bölge sakinleri tarafından kabul edilebilir bir durum olmamanın yanında, bu spor kompleksinin belediyenin imajını zedelemesi, çevresel ve güvenlik kaygıları nedeniyle hizmeti sonlandırılmıştır. Belirtilen bağlamda evsizlik hizmetlerini kurum, bir imaj sorunu olarak görmekte ve hizmetlerini yönlendirme düzeyinde sınırlandırmaktadır. Burada bir karşılaştırma yapmak gerekirse tavan-taban sendromu olduğu görülür. Özellikle AB bölgesinde ve ABD'de evsizlik yasası kapsamında evsizlere hizmet sunumlarının yapılması yasal bir zorunluluktur. Bu zorunluluk ayrıca evsizlerin yerel bağlarını

koparmamak adına yerel yönetimlere verilmiştir. Ayrıca FEANTSA'nın AB'ye danışmanlık statüsünde evsizlik konusunda bir görevi de bulunmaktadır. Buradan hareketle Batıda tavandan tabana doğru hizmetlerin geliştirilmesi bağlamında bir zorunluluk bulunurken, Türkiye'de evsizlik olgusu bir sosyal mesele olarak görülmemekte ve imaj sorunu haline getirilmektedir.

3.6.3.6. Mevcut yasalara dair algı

Evsizliğe ilişkin mevcut yasalar hakkında ne düşünüyorsunuz? Meslek elemanlarının çoğu yetersiz cevabını vermiştir. Üç meslek elemanı yeterli bilgim yok cevabını, iki meslek elemanı da uygulama ve vaka düzeyinde çözümlerin üretilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yasaların yetersiz olduğunu belirten meslek elemanlarının yetersizlik vurgusu; boşluk var, geçici, özel yasa yok, yaş ölçütü var, içerik olmalı, daha geniş tutulmalı gibi ifadelerle yapılmıştır.

Yetersizlik belirten bireylerin görüşleri arasında ME2, ME3, ME4, ME7'ye göre sırasıyla;

Tam bir yasa ve politika yok. Ciddi bir boşluk var bu alanda. Sadece mekânsızlar için çalışan bir kurumun olmaması bile bunu gösterir. Ben geçici emirlerle veya geçici politikalarla çözülmeye çalışıyor. Kurum içi genel müdürlük genelgeleriyle veya mağdur etmeyin şeklindeki telkinlerle zorlanıyoruz, ilaç ihtiyacı varsa gibi, İBB yer açıyor.

Yetersiz, özel bir yasa yok. Yönetmelikler, yok. Belediye kanunları da evsizlerle ilgili çalışmıyor. İ.B.B. il içinde ailelere yönelik hizmet var. Hava koşullarından dolayı açılan kışın yer var başka bir şey yok. Özellikle mevcut bir yasa yok diye biliyorum, farklı yasaların farklı maddeleri yetersiz...

Kapsamlı şeyler yapılması gerekiyor. Ruh sağlığı yerinde olmayan evsiz bireylerin rehabilitesi için kurumlar arası protokolün olması gerekiyor... Evsiz profilleri çok değişik. Kişinin maaşı var, kredi çekmiş, sonra ödeyememiş borcunu ve evini kaybetmiş. Sonuç olarak evsizlerin sorunları farklı olduğu için her vakaya farklı yasa çıkarılamayacağına göre mevcut yasaların biraz daha genişletilmesi, kapsayıcı hale getirilmesi lazım... Mesleki uygulamaları kişilere özgü bırakmamak için genelge ve yönergelerle işin ayrıntılandırılması gerekir. Genelgeler yeterli, ancak içeriğinin düzenlenmesi ve ayrıntılandırılması gerekir.

Yasaların içeriği detaylı değil. Spesifik olmadığı için yetersiz. Nasıl bunu spesifik hale getirebilirsiniz bu da bir soru. Çünkü bazıları bilinçli evsiz... Evsizlerle daha zorunluluk, netlik olmalı. Bazı belediye der ki ben çorba dağıtıyorum, der ve işin içinden çıkar, o yüzden çerçeve belirlenmeli hizmet kapsamında...

Yasaların yetersizliği, uygulamalardaki yetersizlikleri de oluşturmaktadır. Bazı örnek uygulamalar ise meslek elemanlarının gayretleri ve ikili ilişkileri çerçevesinde çözümlenmektedir. Her durumda yasanın yetersizliği, kurumsal örgütlenmenin oluşturulamamasına, geçici politikalarla ve muhtaçlığa dayalı değerlendirmelerle çözümler üretilmesine sebep olmaktadır. ME2 genelge ve yönetmeliklerin yetersiz olduğunu, bunun için yasa çıkarılması gerektiğini belirtmektedir. ME7 ise genelgelerin yeterli olduğunu, bunun için, sadece ayrıntılandırılması gerektiğini belirtmiştir. ME2'nin genelgelerin yetersiz olduğunu belirtmesi genelgenin kış aylarıyla sınırlı olmasından, SYDV yasasının ise geçici yardımlar yapılması düzeyinde yönlendirme yapmış olmasından kaynaklanmaktadır. Genelge belirtilen bağlamda sorunu çözmemekte, ötelemektedir. Genelge kapsamında sorun muhtaçlık temelinde değerlendirilmekte, rehabilite edici etkisi bulunmamaktadır. ME7 ise genelgelerin yeterli olduğunu belirtmektedir. İçerik olarak

düzenlemenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi belirli bir alanda, belirli bir mesleki müdahalelerin yönlendirilmesi düzeyinde ayrıntılandırıldığı için yeterlilik arz etmektedir, kurum bakımı ile ilgili AÇSHB'nin çıkarmış olduğu genelge de spesifik olarak bakıma muhtaç ve engelli bireyleri kapsadığından dolayı, zorunluluk arz etmekte ve uygulamada kolaylık sağlamaktadır. Kurumsal düzeyde, sürdürülebilir ve bakım temelli olduğundan dolayı da yeterli olarak görülmektedir.

Uygulama düzeyinde çözüldüğünü belirten meslek elemanlarına göre; ME1 ve ME10'nun görüşleri sırasıyla;

Adrese dayalı sistem olduğu için bir insanın GSS'den yararlanması, ikametinin olması lazım. Olmayanlar sadece acilden yararlanabiliyor. Esenyurt'ta geçen sene bu tür bireyler İBB'nin yeri ikamet gösterilerek GSS'leri yapıldı ve maddi yardım için uygun yasal sürece sokuldular.

Yasalar biraz daha geniş tutulabilir. Birçok yerde zihinsel engellilerin ev ortamında tutulması sıkıntılı, çocuklarını dışarı atabiliyor. Bireysel olarak ele alınması gerekmekte. Genel yasalardan ziyade vaka düzeyinde müdahaleler gerekmekte.

Sorunların çözümünde meslek elemanlarının açıklamaları kapsamında her iki düzeyin de önemli ve ekosistemin tamamlayıcısı olduğu görülmektedir. Yasa ve uygulama... Yasalarla düzenlenmemiş bir süreç, pratik çözümlerle aşılabilecek hale getirilirken, yasaların olması durumunda mesleki uygulama keyfilikten çıkarılarak zorunluluk haline getirilmektedir. Genel evsizlik kavramının içeriğini oluşturan sorunları kapsama alan, kavramsal vurgu temelinde oluşturulan, bir yasa bu sorunu ortadan kaldıracak niteliktedir.

Bilgim yok cevabını veren meslek elemanlarından ME6 ve ME9'a göre;

Açıkçası evsizlik yasasını bilmiyorum. Kişiler için böyle bir yasa olup olmadığını da bilmiyorum. Yeterli olsaydı, böyle bir durum ortaya çıkmazdı. Mevcut belediye yasası evsizleri kapsıyor ama aynı zamanda... Daha önce spor kompleksinde evsizlik hizmeti verirken, belediye için de olumsuz bir algı meydana geliyor, hem alkol seviyesi artıyor, evsizlerin ve düşüp bayılmaların, düzgün bir şekilde varlığını sürdüremeyen insanların ilçede varlığını sürdürüyor olması, ilçede farklı bir anlam kattığı için belediyeler bu sebeple belki de elini taşın altına koymak istemiyor. Ama giderilmesi gerekir mi hizmet verilmeli mi evet verilmeli, sosyal hizmet...

Çok fazla bilgim yok, açıkçası yasal prosedür hakkında ama onların da bazı haklara ihtiyacı olduğuna inanıyorum. Onların beslenme, barınma gibi haklarının olması, bu haklarının da devlet tarafından da yasal olarak karşılanması gerektiğine inanıyorum. Tabi hepsine ulaşmak devlet tarafından da zor olabilir...

Evsizlik hizmetleri, insan hakları düzeyinde, insan onuruna verilen değer bağlamında ele alınması gerekirken, belediye imajını zedeleyen bir durum olarak algılanmakta ve bu durum evsizlik hizmetlerinin sınırlandırılması ile sonuçlanmaktadır. Diğer meslek elemanı ise temel düzeyde bile evsiz bireylerin ikamet sorunlarından kaynaklanan zorluklar nedeniyle ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirtmektedir. Bu durum hak temelli uygulamalardan ziyade, vakıf çalışanlarının ve kurum yetkililerinin de sık sık ifade ettikleri gibi, bir seferlik yardımlar yapılmasını zorunlu hale getirmektedir.

Yasalar genel ifadeler kapsamında “dezavantajlı olma” olarak algılanmaktadır. Evsiz bireyler dezavantajlı olmalarına rağmen ikamet, kimlik vb. gerekçeler gösterilerek yardımların yapılmaması, mevcut yasaların içerik ve kapsam olarak genişletilmesi

gerektiğini ortaya koymaktadır. Meslek elemanları içinde hangi yasaların olduğunu bilmeyenlerin olması ise daha olumsuz bir tablo ortaya koymaktadır. Bu durum AB bölgesinde çeşitli fonlarla oluşturulmuş ve FEANTSA tarafından organize edilen projelerin yerindeliğini ortaya koymaktadır. Yerindelik hem Türkiye’deki mesleki olarak görev yapan çalışanların mevzuat hakkındaki eksik bilgilerinin hem de mevcut mevzuatın değerlendirilmesi düzeyinde bir anlayışın oluşturulması bağlamında önemlidir. AB bölgesinde yapılan deneyimli meslek elemanlarının yetiştirilmesi projesi bu bağlamda örnek gösterilebilir. Türkiye’de de özellikle evsizlik alanında bu türden eğitimlerin verilmesi mesleki bilgi, beceri ve değere atfedilen düzeyi geliştirecek bir etki oluşturacaktır.

3.6.3.7. Toplumsal ve politik farkındalık

Evsizlik konusunda toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı bir girişiminiz oldu mu? Sorusuna meslek elemanlarının tümü de olmaı yanıtını vermişlerdir. Bu yanıt meslek elemanlarının eğitici, bilgilendirici, toplum örgütlenmesini ve grup değişimini sağlayıcı rollerini yerine getiremediklerini ortaya koymaktadır. Bu cevaplar aynı zamanda hizmetlerin talep odaklı yapıldığı, evsizliğin sonuçları üzerinden, uygulamaların muhtaçlık ekseninde şekillendirildiğini, ortaya çıkarmaktadır. Temel yasalar üzerinden meslek elemanları, kendilerine görev çıkarmında bulunmamaktadırlar. Toplumda barışı, dayanışmayı, yaşam kaliteleri ile bireylerin gelişen ve değişen Dünyada bilgi seviyelerinin yerel düzeyde artırılması meslek elemanları üzerinden gerçekleşmektedir. Sosyal çalışmacıların değişim ajanı olmaları ve bu rolünü de birey, grup ve toplum düzeyinde gerçekleştirmeleri toplumsal ve politik mekanizmalar üzerinde etki oluşturmak, algı yönetimlerini gerçekleştirmek düzeyinde oluşturulacak uygulamalardır. Burada meslek elemanlarına da bütün sorumluluğu yüklememek gerekmektedir. Meslek elemanlarının buradaki rolü daha çok uygulamalarda ortaya çıkan sorunları, eksiklikleri, değişime hangi düzeylerde ihtiyaç duyulduğuna dair tespitlerde bulunmaktır. Kurum yetkilileri de bu tespitlerden hareketle mevcut insan kaynaklarını değişimi oluşturacak şekilde kanalizetmesi, yönlendirmesi, ilgili birimlerle koordinasyonun sağlanmasını oluşturmalıdır.

3.6.3.8. Kurumlararası iletişim, fırsatlar ve zorluklar

Evsizlik hizmetlerinde kurumlar arası iletişimi nasıl buluyorsunuz. Fırsatlar ve zorluklar nelerdir? Sorusuna meslek elemanları hem iyi hem de yeterli değil yönünde cevaplar vermişlerdir. Cevaplar arasında; yeterli olmadığını belirten meslek elemanları, yetersizliği daha çok bürokratik engeller, muhatap bulma, barınma yeri kısıtlılığı, kaynak yetersizliği, kurumlara yatışta geçen zamanın uzun sürmesi, düzeyinde görmektedir. Yeterli olduğunu belirten meslek elemanlarına göre, belediye valilik arasındaki ilişkiler, ikili ilişkiler, kurumlar arası ilişkilerdeki fırsatları oluşturmaktadır.

Yetersizlik ifade eden görüşlerden ME3, ME4, ME6 ve ME9’un görüşleri sırasıyla;

Yeterli değil. Kış projesinde belediyeye paslaşabiliyoruz. Belediye barındırıyor biraz ilaçlarını sağlıyoruz. Kimlik ve ikametgâh sorununu çözüyoruz. Muhatap bulma noktasında zorluklar oluyor.

Evsizlik sürecine yönelik kış aylarının haricinde evsiz müracaatlarında mevcut STK barınaklarının kapasite sınırlılıklarının olması barınma konusunda muhatap bulmada meslek elemanlarını en çok zorlayan durumdur.

AÇSHB ile iletişime geçiyoruz, fakat bireylerin kuruma yerleştirme süreçleri biraz uzuyor. Ve kişi mağdur oluyor. Biraz daha bürokratik engellerin kaldırılması gerekmektedir. Esnekliğin olması lazım... Fırsatlar meslek elemanlarının birbirlerini tanınması, özel iletişim numaralarının paylaşılması, iletişime geçmek için, ikili ilişkiler güçlü. Kendi bölgemizde fırsat açısından hepsi kayıtlı altında, Ancak evsizlere ayrı olarak düzenlediğimiz veri tabanımız yok.

Diğer kurumlarda çalışan meslek elemanlarına göre hastanede görev yapan meslek elemanlarının çalışma süreçlerini belirleyen yasal zeminin bulunması ve süreçlerin genelge çerçevesinde işlemesi, kuruma yatış sürecinde, her ne kadar sürenin uzamasına rağmen, hastanenin boş yatak kapasitesi dâhilinde evsiz bireylerin hastanede barınabilmeleri, birer avantaj olarak görülebilir. Engelli evsiz bireylerle sınırlı olan bu durum diğer evsiz bireylerin de sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sonrasında barınma düzeyinde sıkıntıların ortaya çıkması, meslek elemanlarının kurumlar arası düzeyde yaşadıkları zorluklar arasında yer almaktadır. Veri tabanının olmaması kurumlar arasındaki uygulamalar hakkında paylaşımları engelleyen bir durumdur.

Kendim bir şekilde araştırma yaparak kurumları bulmaya çalışıyorum ya da bir kurum aracılığıyla başka bir kuruma ulaşmaya çalışıyorum. Kişisel ilişkiler. Bu durum spesifik çalışan kurumlar olmadığı için süreç uzuyor. Kişisel çabalar söz konusu. Sosyal hizmet uzmanıyım. Sosyologum. İhtiyacı olan kim varsa, ihmal durumu varsa elimden geleni yapmaya çalışıyorum.

Yerel yönetimde görev yapan meslek elemanı, kurumunda evsizlere yönelik bilgilendirme ve yönlendirme faaliyetleri kapsamında, evsiz bireylere yardımcı olabilmek amacıyla, arabulucu ve kaynak sağlayıcı rolünü kullanarak bireylerin hayatlarını kolaylaştırmaya çalışmaktadır.

Bizde mesela sosyal yardımlaşma vakfına başvuru yapan evsizlerle ilgili ben belediyeden de sosyal destek hizmetlerinde çalışan arkadaşlarıma da bilgi veriyorum bu bireylere daha fazla yardımcı olunması için. Belediye de onlara gıda kartı veriyor. Kurumsal olarak belediye ile iletişimimiz var. Fakat onların da belediyedeki imkânları çok fazla değil. İletişim noktasında bir sıkıntı yok ama bu iletişim sonrasında yapılacak yardımlar noktasında sıkıntımız var. Bu durum bu konuya çok fazla önem verilmediğinden ve dikkate alınmadığından durum böyle, belediye vereceğini veriyor, kaymakamlık da yapacağı yardımı yapıyor. Fakat o evsizle görüşen sosyal inceleme bu evsiz bireyin mağduriyetiyle ilgili gerçek fotoğrafı çeken kişi o. Mağduriyet durumu daha fazla aklında kalıyor. Daha çok üzüyor. Çünkü bireye ihtiyacı karşılayacak yardım verilmiyor.

Meslek elemanı evsizlerin ihtiyacını karşılamak için, diğer kurumlarla bilgi paylaşımı düzeyinde, yeterli iletişimin sağlandığını belirtmektedir. Meslek elemanı tarafından ifade edilen zorluk ise bireyin ihtiyacı ile kurumların yaptığı yardımın arasında farkın olmasıdır. Bireylerin ihtiyaçları yetersiz kaynaklar sebebiyle çözülememektedir. Ver kurtul anlayışı, sosyal yardım anlayışıdır, değişimden uzak bir durumdur. Uygulamalarda değişim temelli sosyal hizmet anlayışına ihtiyaç bulunmaktadır.

Yeterli olarak gören meslek elemanları, ME1, ME2 ve ME7'nin ifadeleri sırasıyla;

Tek koordinasyon belediye ve valilik arasında veri alış-verişi olur. Kimliği yok, birey ailesini aramıyor, ailesi de onu aramıyor. Bu insana kampta fotoğrafını çekip, resmi olmayan kimlik belgesi gibi bir belge vererek, belediye, emniyet ve valilik arasında bu tür uygulama var.

Bizim İstanbul'da iletişim iyi. İl eylem planları olsun, pilot bölgelerdeki ilk şehir olması açısından iyi. Bir telefonla halledebiliyoruz. Büyük bir il olmamız ve medyatik olmamız nedeniyle hani çabuk çözülsün mantığıyla bürokratik olarak da daha çabuk çözülüyor bazı şeyler. İ.B.B. bizim için bütçe ve çalışılabilirlik açısından iyi. STK' lafımızda gözü açık ve hızlı hareket etmeye ve politik süreci iyi idare eden kurumlar. Zorluklar, bir şey yapacağız ya da diğer kurumla çözeceğimiz durumlarda tıkanıklık oluyor. Bürokratik engeller ortaya çıkıyor.

Daha çok kaymakamlıkla iletişimimiz oluyor. Ne zaman bir vakfı ararsam yardımcı olmuşlardır. Bakanlık ve sosyal hizmetler, vakıflar gönülümüzü koyduğumuz için bu iş için sorun olmuyor.

Vali yardımcısı ve Darülaceze müdürü ile yapılan mülakatlarda İstanbul genelinde evsizlerin kış aylarında sağlık, barınma, güvenlik, kimlik, gıda, hijyen, elbise vb. ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla protokollerin yapıldığı belirtilmişti. Burada evsiz bireyin hizmetlerden yararlanabilmesi için kimlik belgesinin çıkarılması özellikle geliri olmadığını belgeleyebilmesi, gelir testinin yapılarak sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi, bir yeri ikametgâh göstererek ayni ve nakdi yardımlardan yararlanabilmesi için önemli bir basamaktır. Kurumsal dışlanmanın önlenmesi ve aidiyetin oluşturulması için gerekli olan bir belge niteliğindedir. Aynı zamanda evsizler veri tabanının oluşturulması ve bir meslek elemanının tabiriyle “sistem kaçak veriyor”un önlenmesi, yardımlarda mükerrerliğin engellenmesi amacıyla birincil uygulamadır.

İstanbul'a aktarılan kaynakların fazlalığının yanında sorunlarının da fazla olması bu kaynakların etkin kullanımını zorunlu hale getirmektedir. Kurumlar arası diyalogun “medyatik” olma düzeyinde değerlendirilerek, kaygıyı gidermek için bazı sorunların çözümlenme anlayışı, insan odaklı bir anlayış değildir. Bu anlayışlar kurumlar üzerine kurum dışı medya ve iletişim araçları kapsamında diğer kurum ve kişilerden gelecek baskıyı ötelemek ve azaltmak amacıyla yapılmaktadır. Meslek elemanının medyayı burada kaygıdan uzaklaşmanın bir aracı olarak değil, örnek sosyal hizmet uygulamalarının tanıtılması amacıyla gerekli olan etkili bir araç olarak görmesi gerekirdi.

ME7'nin ifadesi ise hastane sosyal hizmet birimlerine ayrılan, yönerge kapsamında, nakit düzeyinde maddi kaynağın bulunmaması, meslek elamanlarına bu kaynağı kurumlar arası diyalog ekseninde, ihtiyacı olan bireylere, arabuluculuk ve kaynak oluşturucu, sağlayıcı rollerini kullanarak aktive et, anlamına gelmektedir. Dolayısıyla burada hastane sosyal hizmet biriminde görevli sosyal çalışmacılar, kurumlar arası ilişkileri, yönergede bulunan sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç bulunan bireylerin desteklenmesi bağlamında, geliştirmek zorundadırlar. Bu zorunluk, meslek elemanının ifadesiyle, ilişkileri istendik düzeye getirilmesine katkı sağlamıştır. Görüşme yapılan farklı kurumlarda görevli meslek elemanlarının verdikleri cevaplar, kurumlararası diyalog eksikliğinin olduğu yönündedir. Akyıldız (2017)'de belirtildiği gibi kurumların sınırlı kabiliyetlerinin olması, evsizlere yönelik müdahalelerde kalıcı sonuçlara ulaşmak için kurumlararası diyalogu zorunlu hale getirmektedir. Belirtilen bağlamda her iki çalışmanın sonuçları benzerlik göstermektedir.

3.6.3.9. Kalıcı ve sürdürülebilir çözümler

Sizce kalıcı ve sürdürülebilir çözümler nedir? Sorusuna meslek elemanları farklı düzeylerde cevap vermişlerdir. Cevaplar arasında, en sık geçen, barınma sorununun çözümlenmesi gerekir, ifadesidir. Bunun dışında vaka düzeyinde uygulamalar yapılması, mesleki ve ruhsal rehabilitasyonların sağlanması, il bazında evsizlik koordinasyon

merkezlerinin kurulması, muhtarlık düzeyinde değerlendirilmesi gibi çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Barınma yeri sağlanması gerekir olarak cevap veren ME2, ME3, ME5, ME6' ya göre;

Siz sorduğunuzda hiç düşünmediğimi fark ettim. Kadına yönelik şiddetle ilgili bazı planlara ben de katıldım. Evsizlere yönelik de bu tür bir plan düşünebilir. İlk önce barınma merkezleri, buralarda toplumsal yaşama alıştırma. Bir mekânsız apartman dairesine oturtsanız psikolojik ve davranış olarak sürdüremez, komşuluk ilişkilerini. Burada psikolojik destek verilmeli, sonra kira yardımlarıyla evlere çıkarmak daha uygun olur.

Meslek elemanı İstanbul'da evsiz bireylerle ilgili plan dahi olmadığını belirtmektedir. Plansızlık beraberinde evsiz bireylerin de ifadesiyle "görünmezlik"i de beraberinde getirmekte ve dışlanma⁶² evsiz bireylerin, kurumsal sorumlulukların yeterince yerine getirilmemesi sebebiyle, kaderi haline gelmektedir. Çalışma kapsamında defaten belirtilmesine rağmen, her defasında, evsiz birey, kurum yetkilisi, meslek elemanı düzeyinde, karşımıza çıkan temel sıkıntı, barınma merkezlerinin yetersizliğidir. Buradan hareketle kalıcı çözüm de bireylerin hayatlarına artı değer katabilecekleri bir ortamda değerlendirilmesidir. Federica (1978)'de sosyal çalışmacıların rolleri arasında toplum planlayıcısı rolü olduğunu belirtmektedir. İstanbul'da büyükşehir belediyesi ile yerel belediyelerde ve vakıflarda görevli birçok meslek elemanı olmasına rağmen, meslek elemanının "siz sordunuz, yeni fark ettim" demesi İstanbul'da meslek elemanlarının toplum planlayıcısı rolünü yerine getirmediklerini ortaya koymaktadır.

Barınma evi veya misafirhaneler açılabilir. Bu sorun çözülmeli. İkametgâh çözümlünce otomatik kimlik ve sağlık sorunları çözülür. İş başvurusu yapabilirler. Gençler için destekleme yapılır. İş yönlendiriyoruz buradan adres kısmı mernisten boş çıkınca çalışmıyor.

Diğer hizmetlerden yararlanabilmenin şartı barınma ve ikamet sorununun çözümüdür. Bireyler belli bir ikamete sahip olduklarında çevreleri tarafından onay görmekte ve kabul edilebilirlik düzeyleri artmaktadır. Evsiz bireyler her ne kadar sokakta güven problemleriyle karşılaşsalar da toplumda yaşayan diğer bireyler ve kurumsal ilişkiler de bir yere bağlı olma durumunu, güven aracı olarak görmektedir. Bu güvenin inşa edilmesinde, barınma ve ikamet, kilit taşı⁶³ niteliğindedir. Ev denge unsurudur. Bireyin biyo-psiko-sosyal düzeyde, iyilik halinde olmasını sağlayan, temel faktördür. Ev, iç ve dış, ilişkiler sisteminin oluşturulduğu başlangıç noktasıdır. Belirtilen bağlamda ev, konuttan ayrı olarak fiziksel yapının ötesinde kişisel doyum, sosyal gelişim ve denge bağlamında toplumsal uyumun ve kabul edilebilirliğin temel basamağıdır.

Özellikle evsizlerin kapalı kurumlar değil daha rahat hissedecekleri daha ev ortamında hissedecekleri yerlerin olması gerekiyor. Ama tabi buraya gelene kadar önce herhangi bir

⁶² Dışlanmanın engellenmesi amacıyla çalışmanın literatür kısmında ELASTIC Projesi kapsamında sosyal dışlanma yaşayan bireylerin sorunlarının azaltılması amacıyla BIT eğitimleri kapsamında sosyal çalışmacıların, özellikle AB bölgesinin sosyal politikalar bakımından gelişmemiş bölgelerinde, yeteneklerinin artırılması hedeflenmektedir.

⁶³ Kilit taşı özellikle mimari yapılarda denge unsuru niteliğindedir.

Bu bağlamda diğer taşların birbirleriyle arasındaki bağları oluşturan ve uzun yıllar boyunca mimari yapıların stabil olarak ayakta kalmasını sağlamasının yanı sıra eğimli mimari yapılarda eğimin yer çekimine karşı direncini oluşturan bir malzeme niteliğindedir. Bu özelliğiyle kilit taşı, cami kemerlerinde, eski tarihî kurumsal yapıların kirişlerinde veya tarihî köprülerin en üst ve ortada kısımlarında kullanılmıştır (hbogm.meb.gov.tr). Barınma ve ikamet de kilit taşı görevi görmek ve evsiz bireyin toplumdaki stabil drumunun göstergesi ve aidiyet bağlarının oluşturulduğu merkez olarak belirlemektedir.

kurum olsa bile yeterli. Ama daha sonrasında gideceğimiz noktanın belki kira yardımları, kalacak bir yeri olmayan insanları kendine iş bulana kadar eğer çalışabilecek düzeyde ise hayatını idame ettirmeye tekrar başlayana kadar, desteklenmesi gerekiyor. Belki şehrin içindeki her siteden 2 tane ev vereceksin gibi ütöpik gelebilir ama bunlar yapılıyor Avrupa ülkelerinde bizde de böyle modeller olabilir”.

İstihdam edilmesi gerekir. Bireyi bu sürece hazırlanması gerekir. Bildiğim kadarıyla bir kere spor kompleksinin olduğu alana girdim, girmekte de zorluk çektim zaten. Kadın olmanızdan dolayı zaten zorluk yaşıyorsunuz orada. Kişiler koğuş sisteminde yaşıyorlar, hiçbir hijyen durumunun olmadığı bir alan. Atılmış, izole edilmiş bir alana evsizleri atıyor olmanız bu insanların sürekli olarak dışlanıyor olmasını ortaya koyuyor. İnsan onuruna yakışır biçimde bu kişilerin geçici olarak evlere yerleştirilmesi o kişilerin istihdam edilmeleri noktasında yardımcı olmak gerekiyor.

Evsiz bireylerin kurumlarda sürekli kalma sorunlarının olduğu kurum yetkilileri ve meslek personelleri tarafından, görüşmelerde, sıklıkla dile getirilmektedir. Burada birey farklı sebeplerle bu kurumlarda kalmak istemeyebilir. Öncelikle farklı evsizlik sürecinin içeriğinde farklı sorunlar bulunduğuna göre farklı çözüm yollarını da kendi içinde barındırdığı ortaya çıkmaktadır. Aynı sorunu yaşayan bireylerde bile kişisel faktörler, sosyal çevre bağlamında farklılıklar olması münasebetiyle farklı müdahale yöntemleri uygulanmaktadır. Belirtilen bağlamda evsizlik hizmetlerinde, evsiz bireylerin topluma bağlanmasını sağlayacak farklı hizmet sunumlarının bulunması öncelikle evsiz bireyin seçim özgürlüğünün sağlanmasını da beraberinde getirir ve dayatmacı kurumsal politikalar engellenmiş olur. Birey iş birliği içinde, aktif katılımı sürdürülebilir bir sosyal hizmet yararlanıcısı haline gelir. Bu bakış açısı da özellikle araştırmanın genel hipotezi olan “Evsizlik hizmetlerinde farklı hizmet sunumları evsizlik sorununun çözümünde en etkili yoldur”. İlişkisini doğrular bir nitelik arz etmektedir.

Kalıcı çözümler için meslek elemanlarının diğer görüşleri arasında vaka düzeyli uygulamaların yapılması gerektiğini ifade eden ME1 ve ME7’ye göre sırasıyla;

Kronik olan mekânsızlar ile İstanbul’a iş için gelip mekânız kalanlar var, bir de iş bulursanız geri dönecek olanlar var. Bunları ayırıp, ona göre müdahale gerekir. Bir vatandaşımız vardı, bunu huzurevine yerleştirdik, ancak huzurevinden kaçtı. Bu hizmeti başka birine yapsaydık daha faydalı olacaktı belki.

Evsizliğin kaynağına bakmak lazım. Çeşitli nedenleri var bunları tespit etmek lazım. Kalıcı çözüm için bu gerekli işsizlik ise nedeni buna bakmak lazım. Göç nedeniyse ona bakmak lazım. Vaka düzeyinde bireysel olarak çözümler ulaştırılmalı.

Her iki meslek elemanı da evsizliğin farklı sebeplerle ortaya çıktığını, sorunun çözümlenmesinde de farklı çözüm yollarını destekleyecek uygulama ve kaynaklara ihtiyacın olduğunu belirtmektedir. Sosyal hizmet bilimi ve mesleği açısından değerlendirildiğinde her bir vaka uygulaması bireyin “tek”liği üzerinden inşa edilen bir sürecin başlatılmasıdır. Meslek elemanlarının farklı evsiz gruplarına farklı düzeylerde uygulama destek ve modellerinin bulunması gerektiği görüşü araştırmanın temel hipotezinin bu görüşler kapsamında ispatlanmasına katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde İngiltere’de Sosyal Bakım Enstitüsünün 2018’de yayınladığı Evsizlik Hizmetlerinde Neyin İşe Yaradığına Dair Rapor’da vaka yönetimleri, travma dönemi müdahaleler ile konut önceliğinin verilmesi etkili hizmetler arasında görülmüştür.

3.6.3.10. Eve yerleşmenin önündeki engeller

İnsanların barınma merkezlerinden daha bağımsız konutlara taşınmasının önündeki engeller nedir? Katılımcıların çoğu bağımsız konutlara çıkılmasının önündeki engeli ekonomik faktörler temelinde görmektedir. Ekonomik faktörler temelinde ilişki görülen ifadelerde ise işsizlik, kiraların yüksek olması, kişisel yetersizlikler, sorumsuzluk gibi sebepler arasında yer almaktadır. Ekonomik sebebin dışında ise engel olarak bakış açısı, dışlama, damgalama, kurumsal hizmetin var olup olmaması gibi sebepler açıklanmıştır.

Eve çıkmanın önündeki engeli ekonomik ve ilişkili kavramlar düzeyinde gören meslek elemanlarının görüşleri sırasıyla;

ME1 ve ME7'ye göre;

Kiraların yüksek olması, emlakçıların çaresiz kalan insanları kullanmaları. Dört kişinin kaldığı adam başı 125 TL düşen yerler var. Mekânsızlardan bize gelip ben arkadaşlarımla bir yer tutacağım aylık şu kadar vereceğim diyor, işte buluyor veya seyyar satıcılık yapıyor. Biz bu kişilere yardım yapıyoruz. Ancak bunlar tabi istisnai...

Sorumluluk bence. Kendi evinde bağımsız yaşamak, masrafları omuzlamak bence nedeni budur. Yaşam şartları zorlaştı bunu sürdürebilmek sorumluluk istiyor. İnsanlar bunlardan korkabilirler, kendi evine çıkıp kira fatura ödemek için çalış insanlar bundan kaçıyor olabilir. Hayatın bizden beklentisi çok fazla. İnsanlar bu yüzden çekiyor geri kendini, hayatın, insanların, kurumların beklentileri çok. Bu durum belki de ev sahibi olmayı engelliyor olabilir. Düzen oturturmaya çalışmak çok büyük ve enerji istiyor insanlarda. Üsküdar'dan ev kiralarsanız en az 1500 TL vermek zorundasınız. Fatura masraflarını da buna eklediğinizde 2000 TL'yi geçer. Asgari ücretin 2000 TL olduğu bir yerde o zaman evsizliğin nedenlerinden biri ortaya çıkıyor. Evsiz bireyin eve çıkması için de evsizliği tetikleyici olması nedeniyle de ekonomik kısıtlılık var. Evsiz olunca kronik bir durum söz konusu, zincirleme var evsizlikte, hayatın süreci o kadar ağır ki bir kaçırın mı zaten evsizlik durumu ile karşılaşıyorsunuz.

Özellikle Avrupa ve AB bölgesinde de ev kiralarının yüksek olmasından ve emlak sektörünün bu durumu kullanarak çeşitli karteller oluşturduğunu çalışmanın literatür kısmında belirtilmişti. Türkiye özelinde İstanbul'da kartel düzeyinde olmasa bile evsiz bireylerin yanı sıra diğer dar gelirli vatandaşlar emlak simsarları tarafından istismar edilebilmektedir. Özellikle İstanbul'un kentsel dönüşüm kapsamında ev sahiplerine ödenen kira desteği, onların yeni binalarda oturmalarını teşvik etmekte ve bu durum ev sahiplerinin belirli bir süre kiraya çıkmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda da mevcut kira stokları tükenmekte ve bu durumdan da en çok dar gelirli aileler ile ev bulma konusunda sıkıntı çeken evsiz bireyler mağdur olmaktadır. Özellikle ekonomik nedenlerin evsizliğin hem öncülü hem de evsizlik sürecinin uzamasının sebepleri arasında olduğu bilindiğine göre daha önce de belirtilen sosyal güvenliğin dokuz temel ögesi içinde bulunan asgari aile gelir desteğinin bu durumda bulunan aileler için vazgeçilmek dayanak noktası haline geldiği belirtilebilir.

ME3, ME4, ME10 ise evsizliği ekonomik temelde işsizlik, kişisel yetersizlik düzeyinde açıklamaktadır. Meslek elemanlarının ifadeleri sırasıyla;

Öncelikle ekonomik ve işsizlikle ilgili sıkıntıları var. Oda tutacak paraları olsa bile bunun devamını getiremiyorlar. Şefkat-Der'de birkaç vakam var. Tiyatrocu, oyunda oynamak istiyor. Geçen gün görüştük, oyunum olacak davet edeceğim. Sokaktan oraya kadar ilerledi. Belki de görmek istediğim modeldir. Şefkat-Der ile çalıştım. Hayatını kurup iş bulan vakalar var.

Ekonomik ve kişisel yetersizlikler. Kişi kendi ihtiyaçlarını karşılayamadığı için kuruma ihtiyacı olabilir.

Sosyo-ekonomik kaynaklıdır. Düzenli bir evde kalmasının önündeki engel...

ME3'ün belirttiği evsiz birey, araştırma kapsamında da kendisiyle görüşme yapılan EE8'dir. Kendisi Güngören'de Şefkat-Der'in biriminde kalmaktadır. Eşi ve çocuğunu trafik kazasında kaybettikten sonra, hayata küsmüş ve sokaklarda yaşamaya başlamıştır. Uzun süreli psikiyatri servisinde ilaçlı tedavi görmüştür. An itibariyle hayata pozitif bakan, İSMEK'in kişisel gelişim kurslarına katılan, aynı zamanda da kendisini tiyatronun alaylılarından olduğunu belirten, evsiz bir bireydir. Travmatik süreçler sonucunda bireylerin tümü ne yazık ki tedavi imkânlarından bireysel tercihler yüzünden yararlanamamaktadır. Bireyler bu tür olaylardan sonra daha çok hayatla olan bağlarının koptuğunu, hayatın anlamsız olduğu gibi kendilerini olumsuzlayan düşüncelere kapılmakta ve durum hayatını devam ettiren birey için daha da içinden çıkılamayacak hal almaktadır. Şefkat-Der ve psikiyatrik tedavi belirtilen bağlamda bireyin hayata tutunmasında iki önemli kaynak olarak karşısına çıkmıştır. Evsiz bireylerin çoğu bu fırsatlara ulaşamadıklarından dolayı evsizlik sürecinin zorluklarını daha derinden deneyimlemek zorunda kalmaktadırlar. Şefkat-Der barınma ve sosyalleşme düzeyinde, fiziki ihtiyaçların karşılanması bağlamında, bireyin hayatını devam ettirebilmesine destek olmuştur. Bireyin de kendisini bu durumdan bir an önce kurtarma yönünde hayata bağlayan davranış ve tutumlar içine girmesi bu sürecin zorluklarının aşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Meslek elemanlarının açıklamaları evsiz bireylerin günlük hayatın giderlerine karşın sürdürülebilir, istikrarlı bir gelirden yoksun olmaları, onların eve yerleşmelerinin önündeki en önemli engeldir. Meslek elemanları, yapılan hizmetlerin düzeyinin, bireylerin düzenli bir konuta çıkmasındaki etkisi üzerine bir görüş bildirmişlerse de bu sebep ikinci düzey olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ME2, ME5 ve ME6'ya göre;

Engeller maddi olabilir. Herkesi kapsamayıp az kişiyi kapsar, bütçe sorunu. İkincisi, kişinin rehabilite süreci kendisiyle ilgili sorunlar olabilir. Öncelikle tabi ki bakış açısı. Çünkü model olarak biz, daha böyle, kurum olarak ordayız. Öncelikle bakış açımızı değiştirdikten sonra, burası, evsizlerin evi gibi değil, sosyal hayata, yaşam konutlarına geçmesi, diye düşünüyorum.

İnsanların farklı bağımlılığı olduğu için bu bireyleri diğer insanlar evsizlerin kamusal alanlarda olmasını istemiyor olmaları. İnsanları rahatsız edecek düzeyde olmalarını düşünmelerinden dolayı taşınmalarını istemiyor olabilirler.

İlk iki görüş evsiz bireylerin rehabilite sürecine odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında yaptığım görüşmeler ve doğal gözlemlerim düzeyinde bireylerin düzenli bir konuta yerleştirilmesinin önündeki engel bireyleri rehabilite edecek kurumların bulunmaması ve barınma merkezlerinde fiziki ihtiyaçların sağlanmasına odaklanılmış olmasındandır. Bireylerin barınma merkezlerinde kaldıkları süreç fırsata dönüştürülememektedir. Bu durum bireyin barınma merkezlerinden ayrıldıktan sonra kendi ayakları üzerine durabilmelerini sağlayacak uygulamaların eksik olduğunu ortaya koymaktadır. İran, Mısır, Rusya, Hindistan ve Çin'deki evsizlik hizmetleriyle Türkiye'deki evsizlik hizmetleri arasında geleneksel yardım uygulamalarını içermesi bakımından benzerlik içermektedir. Mısır'daki evsiz bireyler Mısır Anayasasında hak talebinde bulunacak bireyler olarak

tanımlanmamıştır. Bunun yanı sıra Türkiye’de Anayasanın ilgili maddelerinde sosyal devlet, vatandaşların hakkını korur ve gözetir, ilgili teşkilatları kurar ve işletir gibi sosyal haklara yer verilmektedir. Belirtilen düzenlemelerin olmasına rağmen, sosyal haklar evsizlerin en temel hakları arasında yer almasına rağmen evsiz bireylere hak olarak soğuk hava şartlarının ve cüzi nakit yardımları düzeyinde desteklerin verilmesi anayasal hakların uygulamada yerini bulmadığı anlamına gelmektedir. İran’da madde bağımlılarının toplumdan dışlanması ile Türkiye’de evsizlerin yetersiz kaynaklarla kendilerini dışlanmış hissetmeleri “görünür dışlanma” ve “görünmez dışlanma” ayrımının da yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. İran’da görünür dışlanma ortaya çıkmaktadır. Madde bağımlıları toplum tarafından direkt olarak fiziki saldırılara uğramaktadırlar. Türkiye’de ise evsiz bireyler diğer vatandaşlar tarafından güvenlik gereksinimleri gerekçe gösterilerek ve yetersiz destek ağlarıyla kendilerini dışlanmış, terk edilmiş istemektedirler. Her iki ülke içinde evsizlik hizmetlerinin yetersizliğine sebep olan temel etken rehabilitasyon ile ilişkilendirilmemiş hizmetlerdir. Bu durum hizmetlerin geleneksel yardım hizmetlerinden sosyal hizmetin değiştirici, dönüştürücü, güçlendirici düzeye geçişi engellemektedir.

3.6.3.11. Kalıcı konutlara geçişi sağlamak için yapılabilecek uygulamalar

“Çoğunlukla evsizlerin bağımsız olarak hayatlarını sürdürmede yetersiz kaldıkları tartışılmaktadır. Evsiz bireyleri konutta kalmaya hazır hale getirmek için yapabilecekleriniz nelerdir?”. Meslek elemanları bu soruya ağırlıklı olarak psikolojik destek verilmesi gerekir cevabını vermişlerdir. Bunun yanı sıra barınma, hizmetlerin iyileştirilmesi, mahalle kültürünün oluşturulması, evde destek sağlanması gibi cevaplar vermişlerdir.

Psikolojik destek verilmesi gerektiğini belirten ME3, ME5, ME6’ya göre sırasıyla;

Öncelikli olarak hayattan kopuk insanlar olduğu için kendilerini değerli hissetmelerini istiyorum. Onlarla sohbet etmek, ilaçlarını kullanıyor musun demek, kendilerine değer vermelerini istiyorum. Benim diyalogum psikolojik destek düzeyinde iyi geliyor vatandaşlara, ilgi istiyorlar.

Evsiz bireylerin sosyal ilişkilerinin düşük seviyede olmaları, yaşadıkları travmalar şu ana ve geleceğe yönelik olumsuz düşüncelerin de kaynağını oluşturabilmektedir. Bu düşünceler ileriki safhada bireylerin psikolojik olarak kendisini iyi hissetmemesine, davranışlarda sönme ya da patlamaların veya duygusal yönelimlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Evsiz bireylerle yapılan görüşmelerde, bireylerin duygu durum bozuklukları yaşamaları, görüşmelerin kendileri için çok iyi geldiğini belirtmeleri, bu bireylerin ilgi, alaka, destek ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Barınma evinde kalan bireylerin de belirttiği gibi bizi dışlamasınlar, sağlık ekipleri gelsin, psikologlar bize destek versin, toplum bizi dışlamasın gibi ifadeleri, evsiz bireylerin yalnızlık çektikleri ve paylaşımda bulunacak uzmana, arkadaşına, kısacası sosyal çevreye ihtiyaç duyduklarını ortaya çıkarmaktadır. Belirli aralıklarla barınma evinde kalan bireylerin çeşitli kurumlarda çalışan meslek elemanlarının saha araştırmaları kapsamında bu bireylere destek vermeleri onların kendilerini daha iyi hissetmelerine katkı sağlayacaktır.

Onlarla belli aralıklarla görüşerek desteklenebilir. Yani sosyal hayatla tekrar uyumu sorumluluk alması kendi temel ihtiyaçlarını karşılarken işte günlük alış-verişi yaptı mı? Yapamadı mı? İlaçlarını alıyor mu? Çünkü sorumluluk alması sokakta yaşarken bir evin

sorumluluğunu alacak düzeyde olmadığı için sorumluluk alamıyor. Bir evde yaşamak da zaten bazı rutinler gerektiriyor. Onunla bireysel görüşmeler yapıp desteklenebilir o kişi. Psikolojik desteği ben değil bir psikolog arkadaşım eğer gerek görürsek tedavisine onun üstlenmesi gerekiyor. Tabi ki psiko-sosyal destek bence yetersiz görmüyorum yetersiz olursa ona böyle bir destek veririz ama o soru kabul ettiğim bir soru değil. Ben burada evsiz insanlarla görüştüğümde çoğunun da öyküsü var, işte bir yerde depresyona girmiş, hayatında kötü bir dönem olmuş, iflas etmiş, ailesini kaybetmiş, boşanmış, böyle dönemlerden sonra eğer evsizse yöneliyorsa burada bir travma ve travma sonrası baş edememe var. Tabi ki insanlar desteklerse bu sorunu çözebiliriz.

İlk etapta daha düzgün, izole olmamış bir alanda ya da bir pansiyonda onu yerleştirdim. Daha sonrasında psikolojik destek verirdim belki. Sağlık noktasında ihtiyacı varsa bu konuda destekçi olurdum. İlk ihtiyaçları neyse onları verir ve kısa ve uzun vadede hedefler belirlerdim kendisiyle ondan sonra istihdam ettirmeye çalışırdım. İnsanların iş hayatında oluyor olması bir şekilde kendi hayatını kazanıp ayakları üzerinde duruyor olması anlamına geliyor. En çok kalacak yer, para istediler.

Meslek elemanları sosyal desteği sadece yapılan yardım ve yönlendirmeler düzeyinde görmektedir. Bu yanlış bir algıdır. Sosyal destek burada bireyin kendisinden başlayarak onun çevresini, kaynaklara ulaşmasını sağlamaya yönelik her türlü faaliyetleri içerir. Belirtilen bağlamda sosyal destek bir ekosistem oluşturmak için yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu ekosistem oluşturulurken de psikolojik⁶⁴ destek sosyal desteğin içinde var olan araçsal bir uygulamadır. Bu sayede bireyin bütüncül hizmetlerden yararlanması mümkün olabilmektedir. Ekosistemin oluşturulması için gerekli araçların eksikliği, sosyal destek mekanizmalarının eksik işlediği anlamına gelmektedir.

Psikolojik desteğin dışında hizmetlerin iyileştirilmesi gerektiğine vurgu yapan meslek elemanları, hizmetlerin iyileştirilmesi, mahalle kültürünün geliştirilmesi, evde destek verilmesi gibi çeşitli etkenlerinde bireylerin ev ortamına çıkabilmesi için gerekli olan etkenler arasında görmektedirler. ME1, ME4 ve ME2'ye göre sırasıyla;

Esenyurt'ta belediyenin barınma merkezi üzerinden gideceğiz. Belediye Silivri'de kalıcı bir mekân oluşturmaya çalışıyor. Kampetler diziliyor, yerlere, onun üzerinde 3 ay konaklıyor. İnsanları ev ortamına hazırlanması için belediyenin sunduğu hizmetin değiştirilerek bireylerin ev ortamına geçişini kolaylaştıracak bir düzenlemeyle yardım yapılması gerekir.

Barınma merkezi değil de, kişi konutta kendi başına kalabilecek düzeye getirilmeli. Evde bakım hizmetlerindeki gibi ancak, kaynak gereklidir. Kişi, evde ihtiyaçlarını gidermede sağlık, sosyal ve gıda noktasında ihtiyacına göre desteklenirse olur.

Bireylerin ev ortamının düzenine ayak uydurabilmeleri, bu ortamı sürdürebilir kılımları ve evin gereklerini yerine getirebilmeleri bağlamında hem davranışsal hem de kaynaklar bakımından yeterli düzeye gelebilmeleri gerekmektedir. Bireyler bu durumda evsizlik öncesi hizmetlerle yeteri kadar desteklenerek kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye

⁶⁴ Psikolojizm ve sosyolojizm ilkesi bireyin davranışlarının arkasında yatan temel faktörün belirleyicisinin bireysel ya da sosyal, toplumsal sebeplerden kaynaklandığını belirten iki temel tartışma alanı ve bakış açısıdır. Psikolojizm ilkesinde Freud, bu öncüllüğü bireyin id, ego, süper ego kavramsallaştırmasında tamamen içsel mekanizmalarla tarif ederken. Sosyolojizm ilkesinde Durkheim, intihar gibi bireysel bir yönelimin arkasındaki toplumsal ve sosyal nedenlere vurgu yapmaktadır. Freud'un ardıllarının da Freud'dan ayrılarak bireyin davranışlarının ancak, bağlı bulunduğu sosyal ve toplumsal bağlamda değerlendirebileceklerini açıklamaları, psikolojik desteğin de sosyal destekler kapsamında sayılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durum özellikle sosyal hizmet bilimi ve mesleğinin multidisipliner yapısı nedeniyle sosyal çalışmacılar tarafından sosyal hizmet teori ve modelleri çerçevesinde bireylerin sosyal bağlamı dikkate alınarak psikolojik desteği bir araç olarak kullanılabileceği anlayışını ortaya çıkarmaktadır. Bu açıklama aynı zamanda sosyal hizmetlerin mesleki yönünün de bulunması sebebiyledir.

geldikten sonra eve geçme işlemi başlatılmalı ya da eve çıkarılarak bu ortamda gereken desteklerin verilmesi devam etmelidir. Bu süreç literatürde yer alan ve AB ve ABD’de uygulanmakta olan Hausing First ve Basamak Modelini uygulamalarda hâkim kılmak anlamına gelmektedir. Her iki meslek elemanının görüşleri de bu yöndedir. Bir meslek elemanının görüşleri ev öncesi hizmetlere ağırlık verirken, diğer meslek elemanı evde desteğin devam ettirilmesini salık vermektedir; *“Mahalle kültürüne, birlikte yaşama ortamına hazır olması lazım. Bu süreçte bir geçiş noktası olması lazım”*.

Görüşme yapılan kurum yetkilileri arasında muhtarlar düzeyinde bu konunun ele alınması gerektiğine dair açıklamalar bulunmaktaydı. Özellikle her mahalleye bir misafirhane yapılarak farklı kurumların personellerinin periyodik olarak bu yerlerde kalan insanların ziyareti, mesleki uygulamalar kapsamında, gerçekleştirmesi, farklı bir çözüm yolu olarak görülebilir. Burada kalan bireylere yönelik belediye gıda ve elbise, vakıf nakit desteği, il veya ilçe sağlık müdürlüğü psikolog ve sosyal çalışmacı desteği sağlayarak muhtarların ve cami imamlarının önderliğinde, mahallelinin gönüllülük destekleriyle hem yerelde sorunlar çözümlenir hem de dışlanmanın önüne geçilerek, toplumsal dayanışmanın sağlanmasına yönelik uygulamalar yapılabilir.

3.6.3.12. Hizmet modelleri hakkındaki görüşler

“Öncelikli Ev ve Basamak Modeli” kapsamında sorulan sorulara, katılımcıların çoğu basamak modelinin daha uygun olduğunu belirtmiştir. Bu yönde görüş bildiren meslek elemanlarına göre basamak modelinin üstün olan yönleri; en önemli soruna odaklanılması, ülke şartlarına daha uygun olması, acil ihtiyaçların giderilmesi için daha elverişli olması, vaka düzeyinde değerlendirme imkânının bulunması, somut olması, sürece dayalı olması gibi yönlerle ifade edilmiştir. Hausing First uygulamasını daha uygun gören meslek elemanları ise zaten basamak modeli var, daha gerçekçi, birey eve geliyorsa kurtulmak istiyordur, özgüven oluşturur gibi sebepler açıklamışlardır. Bir meslek elemanı da her ikisinin de iyi olduğunu, ancak sorunların vaka düzeyinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Basamak modeli yönünde olumlu görüş bildiren meslek elemanları ME1, ME2, ME3, ME6 ve ME10’ dur. Bu görüşlerden ME1, ME2 ve ME10’un görüşleri sırasıyla belirtildiği gibidir;

Basamak modeli daha uygun ülke şartları için. Mekânsız vatandaş kronik bir rahatsızlığa sahip ise barınmadan ziyade tedaviden başlamak lazım. Hausing First için diğer entegre hizmetlerin olması lazım. Basamak uygulaması daha uygun geldi bana. Bir insanın tercihi sadece bir çatım olsun tepemde diyebilir. En önemli bir sorun neyse oradan başlamalı. Hausing First’ün pilot uygulaması yapılması lazım öncelikle uygulanabilirliğine bakmak lazım.

Kesinlikle basamak modeli. Çünkü ülkemizdeki şartlara daha uygun olur. Bize geri dönüşlerde vatandaşların bekâr odası ücreti fazla değil veriyoruz. Diğer Hausing First dediğimizde bu kişileri takip edecek bir durum yok yapı olsa birinci model. Bu şartlarda basamak modeli daha uygun. Ülke çapında eylemsel bir politika oluşturulur, sosyal hizmet merkezleri bu şekilde adapte edilirse Hausing First olur.

Bence Hausing First uygulanabilir ama fonksiyonelliği tartışılır. Karşınızdaki bireye yönelik yapılacak bir uygulama, kişiden kişiye göre değiştirilir. Şöyle de düşünülebilir. Ben iyi olursam beni buradan gönderecekler düşüncesi de olabilir. Ama basamak modelinde süreç hakkında bilgilendirme yapılırsa daha faydalı olabilir. Sosyal hizmetlerde aktivasyon oluyor.

Meslek elemanları, ev hizmetleri modellerini, ülke şartlarına uygunluğu ve vaka düzeyinde ele alınması gerektiği üzerine vurgu yaparak açıklamaktadırlar. Hausing First uygulamasının entegre bir uygulama olması sebebiyle, bunun için, yeterli düzeyde meslek elemanının istihdam edilmesi, hizmet merkezlerinin kurulması, koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Ayrıca maliyet unsurları da değerlendirildiğinde mevcut sosyal desteklerin işleyişi, basamak modeline daha kolay adapte edilebileceği meslek elemanları tarafından ifade edilmektedir. Mevcut sosyal destek mekanizmalarının işlerliğinde yaşanan sıkıntılar, koordinasyon eksikliği, evsizlik tanımlamalarının yasal prosedürde oluşturulmamış olması evsizlik hizmetlerinin en büyük handikapları arasındadır. Evsizlik evrenine yönelik veri tabanının bulunmaması, hangi evsize ne tür uygulamaların yapıldığının takip edildiği bir sistemin olmadığı, kurumların mükerrer destekleri sağladıkları bir ortamdan model çıkartmak bazı sorunlarında kaynağını doğurabilir. Bu bağlamda önce evsizliğin yasal olarak kabul edilebilir, kimlerin evsiz olduğunun belirlenebilir ve hangi şartlarda ne tür yardımların, ne kadar süreyle yapılması gerektiğinin kararlaştırılmış olması gerekmektedir. Türkiye’de evsizlik hizmetleriyle ilgili başlangıç düzeyinden plan, program ve stratejiler oluşturulması gerekmektedir.

Hausing First modeli kapsamında görüş bildiren meslek elemanları ME4, ME7, ME9’dur. Bireylerin görüşleri sırasıyla;

Daha iyi bir model için cevap veremem. Türkiye’de basamak modeli uygulanıyor. Hausing First’ün daha uygun olacağını düşünüyorum. Bir üçüncü model de meslek elemanlarının beyin fırtınası yaparak yeni bir model oluşturması gerekebilir. Huzurevlerine yönelik bir olumsuz ön yargı var, Hausing First bu şekilde işlememeli. Birey huzurevine gitmek istemiyor. O yer kapalı, sınırları belli olan, atılmış, terkedilmiş düşüncesini oluşturacak bir yer olmaması gerekiyor. Sağlık bakanlığını, yerel yönetimleri ilgilendiren bir durum. Hep iş birliği içinde tek taraflı bakmamak, bir bakanlığa bırakmamak gerekiyor. Entegre bir sistem lazım. Hizmetlerin sürdürülebilmesi için. Bu tür bir hizmet evsizlere sadece barınma hizmetinin dışında başka müdahaleleri de beraberinde getirir.

Bir evin olması ana ihtiyaçtır. Buraya geldiğimde de şok olduğum bir durum elektrik kesiliyor, bu ana haktır. Asgari ihtiyaçtır. Eskiden 20 gün gidiyordu görevli personel. Hollanda da bu durum böyle değil. Burada karın doyurmak olarak görülüyor. Asgari ihtiyaçlar. Evin ihtiyaçları ana ihtiyaçtır. Önce ev olması gerekir. Sokakta da çorba verirsiniz sonra. Basamak modeli bana mantıklı olmadı. Çok kaçak verimiz gibi geliyor bana. Bazısı bilinçli kalıyor sokakta adamın emekli maaşı var ama sokakta yaşıyor. Eğer bir kişi eve geliyorsa kurtulmak istiyor anlamına gelir, sorumluluğu alıyorum anlamına gelir. Kabul edip eve yerleşen birey arkadaş ve toplum içinde yardımcı olduğuna dair kanı oluşur. Daha profesyonel bir yaklaşım..

...Kendini bir yere ait ister yani. Çünkü bu her insanda olan bir şey ama bu bizde daha baskın. Çünkü birey bir eve ait olduğunu hissederse psikolojik olarak kendini biraz daha güçlü hissedebilir. Bireyin kendini psikolojik olarak güçlü hissetmesi bir özgüven oluşturur ve karşılaşılabilecek sorunları aşmasında da temel oluşturur.

Meslek elemanları, Hausing First uygulamasını barınma haricinde başka ihtiyaçları karşılaması düzeyinde, rehabilite edici, evin sağladığı fayda bağlamında öz güven kazandırıcı, aidiyet geliştirici ve temel bir hak bağlamında da asgari ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan bir mekân olarak görmektedirler. Her üç bağlam da literatürde Hausing First uygulamasına yönelik yapılan değerlendirmeleri kapsamaktadır ve daha insani görülmektedir. Ayrıca bu uygulama kapsamında hizmet alımını kabul eden bireylerin kendi talepleri doğrultusunda aktive olmaları onların daha çabuk rehabilite olmalarını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Burada önemli olan husus hizmetlerin

sürdürülebilir olması ve sonuca odaklanmasıdır. Türkiye’de ve özelinde İstanbul’da mevcut evsiz hizmetlerinin basamak modeline daha uygun olmasına rağmen, desteklerin evsiz bireylerin hayatında olumlu yönde etki sağlayamamış olması, hizmetlerin “âna” odaklanmış olması, sürdürülebilirlikten uzak, sonucu hedeflemeyen kısa hedefler ekseninde örgütlenmesi, bu modelin işlerliğini sorgulamamızı da beraberinde getirmektedir. Çünkü basamak modeli, yurt dışı deneyimleri kapsamında en çok eleştiriye uğrayan modeldir. Çalışmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi, bireyler belirli bir seviyeye kadar desteklenmekte, ancak birey bu seviyeden sonra hizmet sürecine katılmayı yarıda bırakabilmekteydi. Batı’da ev öncelikli hak kapsamında değerlendirildiği ve Hausing First uygulamasında hizmet sonuç odaklı yapıldığı için daha kabul edilebilen bir uygulamadır. Türkiye’de basamak modelinde entegre hizmetler bulunmadığı için yeteri kadar evsizlik hizmetlerinde başarı sağlanamamaktadır. Her iki modelin haricinde alternatif modellerin de geliştirilmesi mümkündür. Ancak Dünya’da gelişmiş ülkelerde bu iki temel model üzerinden uygulamalar yapılmaktadır. Türkiye’de basamak modelinin her bir aşamasının belirlendiği, hizmetlerin entegre hale getirildiği ve sonuç odaklı uygulamaları hedeflendiği bir uygulamada başarı sağlanabilir. Bir meslek elemanının da belirttiği gibi, Hausing First uygulamasının maliyetli olması sebebiyle, aileler için, şimdilik, Hausing First uygulaması, ailenin bütünlüğü ve mahremiyetinin sağlanabilmesi için uygulanabilir. Diğer basamak modeli de belirtilen düzenlemeler ve iyileştirmeler yapıldıktan sonra sisteme adapte edilebilir.

3.6.3.13. Evsiz hizmetlerine toplumun bakışına yönelik meslek elemanlarının görüşleri

Evsizlere yönelik hizmetlerle ilgili vatandaş düzeyinde olumlu/olumsuz tepkiyle karşılaştınız mı? Sorusuna dört katılımcı olumlu, bir katılımcı hem olumlu hem olumsuz, iki meslek elemanı olumsuz, iki meslek elemanı da ihbar düzeyinde dönüşler olduğunu belirtmiştir.

Olumlu geri dönüşlerin olduğunu belirten meslek elemanlarından ME4, ME6 ve ME9’a göre sırasıyla;

Genellikle olumlu olduğunu düşünüyorum. Hastanelerde vatandaşlar evsiz bireyleri desteklediğimiz için onlara da örnek oluyoruz ve diğer bireyler de onlara çorba alıp verdiklerine çok kere şahit oldum. Kimsesi yokmuş, şu hastanın siz de yardımcı oluyorsunuz, ne güzel böyle bir hizmetin olması, şeklinde geri dönüşümler oluyor. Ama toplumun içinde evsizlere karşı bir ön yargı var. Sosyal çevrede kendim gözlemlediğim kadarıyla. Mesela otobüse binildiğinde insanlar uzak duruyorlar. Çünkü öz bakımları yerinde değil. Ya da bir korku oluyor, o kişilere yönelik. Kendilerine ya da çocuklarına bir zarar gelecek diye. Önyargılı bakış var, toplumda. Bu gibi olumsuz durumlar yaşanmakta.

Toplumsal düzeyde yardımlaşmanın ve dayanışmanın örneklerini, Türkiye’de özelinde İstanbul’da, kültürel bir veri olarak rastlamak, toplumun her kesiminde mümkün olabilmektedir. İnsanlar yeter ki onları harekete geçirecek ve farkındalık oluşturacak örnek uygulamaları görebilsinler. Meslek elemanının yaptığı örnek uygulama Türk toplumunun mayasında bulunan yardımlaşma duygusunu harekete geçirmekte ve bunun sonucu olarak da destek mekanizmaları oluşabilmektedir. Meslek elemanlarının değiştirici, dönüştürücü, harekete geçirici, rol model, örgütleyici rollerinin olduğu bilindiğine göre, özellikle toplum kaynaklarının harekete geçirilmesi düzeyinde ne kadar etki oluşturabilecekleri

görülmektedir. Meslek elemanı bunun yanı sıra evsiz bireylerin toplumdan dışlandıklarını belirtmektedir. Özellikle görünüm ya da hijyen için yerinde ve zamanında gerekli hizmetlere ulaşamamaları evsizlerin bu düzeyde dışlanmalarına ve bir güvenlik konusu haline gelebilmelerine sebep olabilmektedir. Farklı bir uygulama olarak bir kurum yetkilisinin belirttiği gibi evsizlere yönelik İstanbul genelinde “duş evi” projesi, aslına bakılırsa temelde hijyen ihtiyacına yönelik bir uygulama olmasına karşın toplumsal bakışın değiştirilmesinde ve evsiz bireylerin damgalanarak ötekileştirilmesinin önüne geçmesini sağlayacak bir uygulamadır. Evsizlere yönelik farklılaştırılmış hizmet uygulamalarının bulunmaması evsiz bireylerin aynı zamanda damgalanmasına da sebep olmakta ve evsiz bireylerin evsizlik sürecinden çıkmasını engellemektedir.

Yok. Olmadı. İnsanlar yardım edilmesi noktasında bize destek veriyorlar.

Olumlu tepkiyle karşılaştık. Bazen vatandaş bize gelip evsiz olan vatandaşlara bizde yardım etmek isteriz diyorlar. Destekte bulunuyorlar. Ama bu insanların sayısı fazla değil. Bu konuda daha fazla duyarlı olunabilir.

Evsizlik hizmetlerinde farkındalık oluşturulmadığı için vatandaş düzeyinde de bu konu üzerine hayırseverlik algısı istenen düzeye getirilememiştir. Çünkü evsiz bireyler ötekileştirilmekte ve toplum dışına itilmektedir. Özellikle evsiz bireylere yönelik farkındalık oluşturulursa bu alanda gerek devlet⁶⁵ olarak gerekse de millet olarak gerekli zemin bulunmaktadır. Her alanda olduğu gibi, Türkiye’nin siyasi arenasında ve bizzat dönemin iktidar mekanizmaları tarafından yapılan uygulamalarla, devlet-millet bütünleşmesi her alanda kendisini göstermektedir. Evsizlik hizmetlerin de de sorun gerek yerel kaynakların aktive edilmesi gerekse de iktidar mekanizmalarının bu konuya yeterli düzeyde yasal düzenlemeler ve kaynak ile meslek elemanı tahsisi sorunu ilk elden çözülmesini sağlayacak temel düzenlemelerdir. Sosyolog ve sosyal çalışmacıların bu bağlamda toplumu örgütleme, yerel kaynakların aktive edilmesi, özellikle sistemin işlerliğine katkı sağlayacak projelerin hayata geçirilmesi düzeyinde katkı sağlaması gerekmektedir. Meslek elemanlarının değiştirici dönüştürücü rolü bu uygulamaları zorunlu kılmaktadır.

Vatandaş düzeyinde olumsuz tepkilerin alındığını belirten meslek elemanlarından olumsuzluklarının sebebini üçüncü taraf olarak değil de evsizler tarafından ortaya çıkan olumsuzlukları vurgulamak için belirtmişlerdir. Belirtilen bağlamda evsizler düzeyinde ortaya çıkan olumsuzluk “şiddet” vakalarının ortaya çıkması sebebiyledir. ME1, ME2 ve ME3’ün ifadelerine göre sırasıyla;

Mekânsızlardan istediği zaman istediği yardımı alamayan bireylerden tepki aldık. Yakın akrabalarımıza söylüyoruz ne iş yaptığımızı. İtiş kakış olmuyor mu, yaptığımız şey doğru mu? Madde bağımlılarına yardım yapıyorsunuz diyorlar. Tepki görmüyoruz çoğunlukla. Hayırlı bir iş yapıyorsunuz diyorlar çoğu zaman...

Yardımlarımız yetersiz olduğunda tabi ki tepki alıyoruz. Komik rakamlar diyor vatandaşımız. Bazı vatandaşlarımız ise gidecek bir kapımız var diyorlar, soruları oluyor, azda olsa harçlık bir çıkış kapısı gibiyiz onlar için.

⁶⁵ Türkiye, Dünya’da GSMH’ye göre en fazla yardım yapan ülke konumundadır. Bunun yanı sıra yapılan yardımlar sıralamasında da ABD’den sonra ikinci sırada yer almaktadır (www.aa.com.tr).

Karşılaştık. Hatta burada şiddete maruz kaldığımız oldu. Mekânsız olduğunu iddia eden bir kişi tarafından darp edildim. Yaşadım ve hala devam devam ediyor, dava...

Olumsuz tepkilerin ortaya çıkmasının sebepleri arasında yapılan yardımların evsiz bireyler tarafından yetersiz bulunmasından dolayıdır. Burada uygulanan şiddet olayının ortaya çıkmasının evsizler düzeyinde sebebi “çaresizlik” tir. Çaresiz kalan bir insanın yapacak bir şeyi kalmadığı durumda şiddet meydana çıkmaktadır. Şiddetin meşrulaştırılması için söylemiyorum, evsiz bireylerin barınma, gıda, giysi, günlük diğer ihtiyaçlar gibi taleplerinin bulunması ve bu ihtiyaçlarının karşılanması adına üç ayda bir verilen yardımların cüzi miktarlarda yapılması, evsiz bireylerin “*çaresizliklerini dile getirmesinin aracı*” olarak şiddetin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

ME5 ve ME7 bu soruya vatandaşlardan evsiz bireylerin bildirilmesi düzeyinde “ihbar” geldiğini belirtmişlerdir. Bu meslek elemanlarının görüşleri sırasıyla;

Vatandaşlar bu konu üzerinde genelde devlete haber verme mesela birini gördük, hastanenin bahçesinde, sokakta hemen arayıp 184’ü aramak, polisi aramak genelde haber veriyorlar. Diye düşünüyorum.

Çok karşılaştım. Yemek verdiğimiz zaman bu geri dönüşü alıyoruz. Parkta yatan kalan vatandaşlara yönelik vatandaş duyarlı, evsiz bireyi ihbar ediyorlar. Bazen yemek aracıyla bir yere gittiğimizde ihtiyacı olmayan birey olduğunda buna vermeyin diyorlar. Adalet ve duygusallık. Sistem oturduğu için Hollanda’da herkes vergisiz bir uygulama olduğunda ihbar eder. Çünkü herkesin hakkı var, orada. Burada değil. Daha çok duygusal bir durum var. Adam vergi ödemiorsa, hacze uğradığında yardımcı oluyoruz. Sorumluluğu yerine getirmemiş.

Vatandaşların haber verme yönünde geri dönüş sağladıkları belirtilmektedir. Belirtilen bağlamda duyarlı davranışların vatandaş düzeyinde ortaya çıktığı görülmektedir. Diğer yandan polisin aranması, evsiz bireyin bir suçlu gibi görülmesi veya ilgili birime ulaşmada, vatandaş düzeyinde ortaya çıkan, bilgi eksikliğinin varlığı sebebiyle olabilir. Birinci durumda damgalama, ikinci durumda da farkındalığın olmaması durumu söz konusudur. Her iki durumda da evsizlik olgusunun vatandaş düzeyinde davranışsal ve düşünsel olarak belirli bir seviyede olmadığıyla ilgili ipuçlarını ortaya koymaktadır.

3.6.3.14. Güçlü yönlere ait algı

Evsiz bireylerin güçlü yönlerinin olduğuna inanıyor musunuz? Sorusuna meslek elemanları çoğunlukla güçlü yönleri var, cevabını vermişlerdir. Bir meslek elemanı hem güçlü hem de güçsüz yönleri var olduğunu belirtmiştir. Evsiz bireylerin güçlü yönlerine yönelik görüşler arasında meslek elemanlarından altısı, zor şartlarda hayatlarını devam ettirmeleri bağlamında güçlü olduklarını belirtmiştir. İki meslek elemanı da sosyal çalışmacının görevleri bağlamında güçlendirme yaklaşımından bahsederek soruyu cevaplamış ve bu bağlamda güçlü yönlerinin olduğunu belirtmiştir.

Zor şartlar altında kalabilmeleri bağlamında, evsiz bireylerin güçlü olduklarını belirten meslek elemanlarından öne çıkan görüşlerden ME1, ME3, ME7 ve ME10’a göre;

Zor şartlara alışmışlar. O yönlerinin güçlü olduğunu düşünüyorum. Bir insan... Acilinde kalıp, daha sonra temizlik gerekçesiyle kovulup, daha sonra tekrar gelip, orada 6 ay nasıl kalabiliyor veya anne, baba var, kardeş var, onların yanında kalmaktansa, burada sokakta bir insan nasıl kalabilir, diye kendi kendime soruyorum. Bu yönden güçlüler diye düşünüyorum.

Hayata tutunmak için bu koşullar altında hayatını devam ettirmek istiyor. Bu insanlar senelerdir bunu sürdüren bir grup var. Güçlüler bence.

Her insan yapamaz. Evsiz olup da sokakta yaşamak güçlü olduğunu ortaya koyar. Sokakta kalıpta bir gecede hayatına kıyanlar var. Bu da bir başarıdır, hayatını devam ettirmek.

Her insanın güçlü yönü var. Evsizlerinde güçlü yönü olmasa sokakta kalamazlar. Şurada bir köprü var, bir yastık ve bir pike var, gözlemedim, gündüz bir şeyler toplayıp, satıyor ve tekrar oraya geliyor, orası sanki onun evi gibi.

Üç meslek elemanı da sokağın zorluğunu, sokakta geçirilen süreyle özdeşleştirmektedir. Uzun süreli sokakta kalabilmek, meslek elemanları açısından temel güç olarak görülmektedir. Bu aşamada toplumda yaşayan diğer bireyler için ev sahibi olmak, güç ve prestij kaynağı iken, sokakta geçirilen süreyle, evsiz bireylerin güçlü yönüne yapılan vurgu, bilinçli olmasa da meslek elemanları tarafından yapılan bilinçaltı bir damgalama anlamına gelmektedir. Bu durum şu yönelimi ortaya çıkarmaktadır. Bireyin sokakta kalma süresinin uzunluğu o kadar güçlü olduğunun kanıtı iken, sokakta kalmanın, zamansal olarak, kısıtlı güçsüzlük göstergesi midir? Buradan hareketle, kronik evsizlik yaşayan bireylerin sorunlarının daha zor çözülebileceğine yönelik meslek elemanları ile kurum yetkililerinin görüşleri, belirtilen bağlamda müdahalelerdeki çaresizliği ortaya koymakta ve ötekileştirmeyi de mesleki düzeyde desteklemektedir. Evsiz bireylerin damgalanmaları, bilinçsiz bir düzeyde de olsa, mesleki düzeyde, tölere, edilmemelidir.

Evsiz bireylerin mesleki müdahalelerle güçlü yönlerinin ortaya çıkarılması yönünde görüş bildiren ME4, ME5 ve ME6'ya göre sırasıyla;

Evet, kişi bazlı bakmak lazım. Daha uzun süreli çalışmalar yapmak lazım, evsiz bireylerin güçlü yönlerinin olup olmadığını anlamak için. Biz sosyal hizmet uzmanı olarak zaten bireyin güçlü yönlerini ortaya çıkarmalıyız ama bir de uzun vadeli çalışmalar gerekiyor bunun için. En dikkati çeken bir vaka vardı. İletişimleri gayet iyi, kendilerine yararlı olabilecek uygulamalarda görev ve sorumluluk almak konusunda iyiler... Ama hepsi için olmayabilir. Birkaç vakadan bahsediyorum. Her ne kadar da evsiz dediğimiz zaman, güçsüz yönler göz önüne gelse de işlerini yapamayan, günlük işlerde zorlanan, ekonomik eksikliği bulunan gibi değerlendirilse de uzun vadede çalışıldığında illa ki güçlü yönleri ortaya çıkarılacaktır.

Meslek elemanı vaka düzeyinde, uzun süreli çalışmalar sonucunda evsiz bireylerin güçlendirme yaklaşımı bağlamında sorunlarının çözülebileceğine dair doğru tespitlerde bulunmaktadır. Ayrıca meslek elemanı evsiz bireylerin sanıldığı gibi asalak, suiistimalci bireyler olmadığını, görev ve sorumluluk verildiğinde bunları yerine getirme düzeyinde gayret sarf ettiklerini belirtmektedir. Diğer yandan evsiz bireylere yönelik olumsuz algıların uzun süreli mesleki uygulamalarla aşılabileceğini belirtmesi önemlidir. Ancak evsiz destek mekanizmalarının teori düzeyinde vakaların değerlendirilerek sorunlarının çözümlenmemesi, meslek elemanlarının kısa vadeli çözümlere yönelmelerine sebep olmaktadır. Bu durum mesleki etik ve insana verilen değerle eşdeğerdir. Belirtilen düzeyde Braye ve Preston-Shoot (1995)'de radikal sosyal hizmet değerleri arasında gördüğü güçlendirme etkisini sosyal hizmet müdahalesinin vazgeçilmez unsuru olarak belirtmektedir. Güçlendirmenin radikal sosyal hizmet değerleri arasında görülmesi daha çok bireyin güçlendirme öncesinde tanınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun için bireyin biyopsikososyokültürel kaynaklarının neler olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Günümüzde modern teorisinin, Giddens ve Turner (2007)' de belirtildiği gibi, eklektik bir temele dayanması ile sosyal hizmet mesleği ve temel kuramı olan ekosistem kuramının eklektik bir temele dayanması bireyin yapısının anlaşılması bağlamında çok yönlü, holistik

bir bakışı elzem kılmaktadır. Güçlendirme belirtilen temele dayandığı, eklektik bilginin çözüm için kullanıldığı anda mümkün olabilmektedir.

Hem güçlü hem de güçsüz yönleri olduğunu belirten ME9'a göre;

Hayatta kalmak için kendilerini zorluyorlar. Yaşama tutunmaya çalışıyorlar, bizde onlara destek verdiğimiz zaman, hani kuyuya atılan bir ip gibi sarılıyor, insanlar. Oradan bir güç alıyorlar ama bu sürekli bir hale geldiği zaman bir inançları oluyor, güvenleri oluyor. Daha iyi hayat şartları olacaklarına inanıyorlar. Bireysel bazda çok fazla güçlü yönleri olduğuna inancım yok, açıkçası. Çünkü bizim karşılaştıklarımız en tabandaki bireyler. Evi olmayan sokakta kalan bireyler... Düşünsenize bu durumda hangi yönden kendini güçlü hissedebilir ki? Çoğu sağlığını devam ettirebilmek için fiziksel olarak kendini güçlü hissetmeye çalışır, en fazla budur yani.

Evsiz bireyler, meslek elemanının gözünde, bir umut ışığı yakalamaya çalışan, bireyler olarak anlamlandırılmaktadır. Umut ışığı hayallerin tükendiği, hayata tutunma şanslarının kalmadığı durumda son çırpınışları ifade eden, bu bağlamda da yapılan yardımların, kuyuya atılan ip misali, hayati yönüne vurgu yapan ve ihtiyacı karşılamamasına rağmen, kanaatkârlıklarıyla bu durumdan çıkabileceklerine dair inanç geliştirebilen güçlü bireyler olarak tanımlanmaktadır.

3.6.3.15. Bağ kurucu çalışmalar

Evsiz bireylerin sosyal çevresine yönelik bağ kurucu çalışmalarınız bulunmakta mıdır? Sorusuna meslek elemanlarının üçü evet bulunmakta cevabını vermiştir. Diğer meslek elemanlarından biri hariç diğerleri sadece yok cevabı vermiştir. Olmadı, şeklinde cevap veren meslek elemanlarından biri yasal görevi olmadığı cevabını vermiştir.

Bağ kurucu çalışmalar yapan meslek elemanlarından ME1, ME4 ve ME10'a göre sırasıyla;

Var. Mesela yaşlı bireylerle çoğunlukla akli dengesi de yerinde olmuyor. İllaki üzerinde telefon numarası oluyor veya genç engelli bir vatandaş, bir hafta önce İzmir'de, dün Antalya'da, bugün İstanbul'da memleketi Konya, arıyoruz, ailesini. Ailesi, emniyete haber vermiş, biz gönderiyoruz, otobüs biletini alıyorum, otogardan gönderiyoruz, evine vatandaşı.

Bir kişi hastaneye geldiğinde, kimsesiz ve evsiz dendiği zaman, öncelikle yakınlarına ulaşmaya çalışıyoruz. Çünkü destekleniyor mu? Desteklenmiyor mu? Tabi bu aşamada birçok kaynaklardan yararlanıyoruz. Adres bilgisi alabilirsek, öncelikle muhtarları arıyoruz. Onlardan herhangi bilgi alabilirsek, yakınlarına ulaşmaya çalışıyoruz. Onu da bulamazsak, haritalardan oturduğu yere ait eczane gibi yerlere ulaşabilmek için, burada arabuluculuk rolümüz ön plana çıkıyor. Yakınlarına ulaştığımız zaman durumunu değerlendiriyoruz. Hâlâ bireyin ailesiyle görüşüp görüşmediğini veya ailesinin bireyle görüşüp görüşmediğini, görüşüyorsa ne kadar sıklıkla görüştüğünü, görüşmüyorsa neden görüşmediğini ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Bu süreç evsiz bireyin veya ailesinin karşılıklı veya tek taraflı ret süreci ile ilişkilerin bittiğinden olumlu bir sonuç alamıyoruz.

Bağ kurucu çalışmalar yaptık. Bir tane çocuk vardı varlıklı bir ailenin çocuğuydu. Bu çocuk çok gururlu bir çocuktü ve ailesiyle tartışma yaşamış ve evinden ayrılmış. Aileyle yıllar sonra iletişime geçtik çocuğun istemesi üzerine ancak aile kabul etmedi çocuğu. Ailede kız kardeşi avukat olmuş ve aile onun eve gelmesinin kız çocuklarının kariyerini olumsuz etkiler diye kabul etmediler ve nakit desteği de vermediler.

Evsiz bireylerin aileleriyle veya ailelerin evsiz bireyle görüşmek istemeleri yaşanan travmatik olayların derinliği veya ayrılma sebebinin ortadan kalkması durumuyla doğru orantılıdır. Her iki tarafın da istekli olması dâhilinde bağ kurucu çalışmalar, olumlu sonuca ulaşmaktadır. Evsiz bireylerle yapılan görüşmelerde aile bireyleriyle yaşanan çatışmaların, ekonomik problemlerin, aile parçalanmalarının, işsizliğin evden ayrılmaya sebep olduğu

görülmektedir. Belirtilen düzeyde, evli olmayan, daha önce ebeveynleriyle birlikte kalan, 20 yaş üstü, evsiz bir bireyin yaptığı açıklamada, işsizim, annemle aram iyi, fakat babam iş bulmadan eve gelmesin, yönündeki açıklaması, bireyi evin dışına iten sebeplerden birinin işsizlik olduğunu göstermektedir. Bu birey aynı zamanda suça karıştığı için iş bulamamaktadır. Dolayısıyla mesleki rehabilitasyon kapsamında, bireyin kolay iş bulabileceği bir alanda, eğitim desteği verilerek, istihdamı sağlanabilir ve ailesine dönüşü daha kolay hale gelebilir. Meslek elemanları, aile ile görüşme sağlamadan önce, derinlemesine görüşmeler yaparak, sorunun kaynağına inmeli, sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirildikten, evden ayrılma sebepleri ortadan kaldırıldıktan sonra, aile ile iletişime geçilmesi gerekmektedir. Diğer yandaş engelli evsiz bireyler için aynı süreç işletilmemeli, rehabilitasyon merkezine veya aileyle irtibat kurulması yönünde alternatifler değerlendirilmelidir.

Yasal olarak görevim olmadığı için bu türden bağ kurucu çalışmalarım bulunmamaktadır, açıklamasında bulunan meslek elemanı, yapmış olduğu mesleğin etik ilke ve rollerini göz önünde bulundurmalıdır.

Çalışmanın 2. Bölümünde Türkiye başlığı altında 3294 sayılı yasada bahsedilmişti. SYDV yasasında, kurumun amacının 3294 sayılı kanunun amaç kısmında yer alan, “...sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir.” İbaresini yer almaktadır. Kanunun yedinci maddesinde de “...amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara...” (www.mevzuat.gov.tr). İbaresini bulmaktadır. Her iki ibarede de açıkça belirtilmesine rağmen, meslek elemanı bağ kurucu çalışmaları kendi görevi olarak kabul etmemektedir. Bu türden mesleki bakış açısı diğer kurum personellerinde de mevcuttur ve yasal olarak evsizlere yardım ve destek sağlamayı kendilerine görev olarak addetmemektedirler. Evsizlik ibaresinin geçtiği spesifik bir yasa oluşturulması, keyfilik içeren mesleki yönelimleri ortadan kaldıracak nitelik arz etmektedir. Meslek elemanlarının çoğunda bağ kurucu çalışmalar bulunmamaktadır, cevaplarının alınması, meslek elemanlarının arabuluculuk çerçevesinde görevlerini yerine getirmediklerini ortaya koymaktadır. Örnek niteliğinde olan ve ABD’de evsiz sayısını azaltmak için oluşturulan USICH arabuluculuk komisyonu kurulmuştur. ABD’de birçok evsize hizmet veren kurum olmasına rağmen, evsiz sayısının 1990’lı yıllarda artması bu komisyonun görevlerine ağırlık verilmesini zorunlu hale getirmiştir. Komisyonun ana sloganı “ *Travmaya Bağlı Bakım + Uygun Fiyatlı Konut: Konut İstikrarı*” olarak belirtilmektedir. Belirtilen düzeyde meslek elemanlarının arabuluculuk rollerini yerine getirebilmeleri için farklılaştırılmış hizmet ve ABD’de olduğu gibi komisyonların oluşturulması gerekmektedir.

3.6.3.16. Ev sahipliğini mümkün kılan hizmetler

Evsiz insanlar için ev sahipliğini mümkün kılan (devlet destekli veya gönüllü) uygulamalar bulunmakta mıdır? Sorusuna meslek elemanlarının çoğu bulunmamaktadır, cevabını vermiştir. Var olduğunu belirten ME6, ME7 ve ME10’dur. Meslek elemanlarının görüşleri sırasıyla;

İBB’nin evsizler için yaptığı toplu alan oldu. Bir de ŞEFKAT-DER’i biliyorum.

Pansiyon uygulamaları var. Bu uygulamayı yapan, vakıflar var. Vakfın arsasında bir evsiz, çöpten bir yer yapmış. Bunu yıktı belediye, buraya kutu şeklinde bir yer yaptı. Eşya verildi, yemek gönderiyoruz. Temizliğini yapıyoruz.

TOKİ'nin dışında bir hizmet var mı?

ME6'nın belirttiği kurumlar barınma hizmeti sağlamakta, ancak herhangi bir ev hizmeti sağlamamaktadır. Darülaceze müdürünün belirttiği gibi eğer evde kalabilecek bireyler bulunursa bunlara belli düzeylerde destekler verildiğini belirtmesi, belirtilen bağlamda eve çıkarma hizmeti kapsamında değerlendirilebilir. Bu hizmet, ev sahipliğini mümkün kılmamakta, bireylerin bir evde kalmalarını sağlamaktadır. Meslek elemanının belirttiği ise toplu barınma yerleridir. Aynı şekilde ŞEFKAT-DER'de barınma hizmeti sağlamakta ve İstanbul'da ev sahipliğini mümkün kılan uygulaması bulunmamaktadır. Ancak, derneğin kurucu başkanı Hayrettin Bulan ile yaptığım telefon görüşmesinde, çalışmanın literatür kısmında belirtildiği gibi, Kocaeli'nin Gebze ilçesinde evsiz ailelere yönelik ev hizmeti verildiği belirtilmiştir. Bu uygulama da ev sahipliği bağlamında değil, ev ortamında barınma sağlama hizmetidir. TOKİ'nin yapmış olduğu, dar gelirli ailelere, düşük faizli, 20 yıl vadeli konut satışları ise, hiçbir geliri olmayan evsiz bireylere hitap eden uygulamalar değildir. Evsiz bireylere yönelik yerel ölçekte vakıfların ve belediyelerin uygulamaları bu bağlamda kira desteği ya da eve çıkma düzeyinde belirli bir süre ayni ve nakdi destekler çerçevesinde belirlenmektedir. Bu uygulamalar ise bazı meslek elemanlarının ve kurum yetkililerinin inisiyatifi çerçevesinde şekillenmektedir. Genelleştirilebilir bir uygulama yoktur.

3.6.3.17. Evsizlik hizmetlerinde hedefler

Evsizlik hizmetlerinde ulaşmak istediğiniz hedefler nelerdir? Sorusuna verilen cevaplar arasında en sık geçen ifade “barınma sorununun çözümlenmesi”, “evsiz sayısının azaltılması” dır.

ME5'e göre, “*Ben hiçbir kimsenin gönüllü değilse evsiz olmasını istemiyorum. Yani her bir insan barınma ihtiyacı temel ihtiyaçlarının sağlanmasını istiyorum...*”.

Barınma uluslararası sözleşmelerde temel hak olarak kabul edilmesine ve Türkiye’de bu sözleşmelere taraf olmasına rağmen, barınmanın evsiz bireyler tarafından bir hak mefhumu düzeyinde talepte bulunabilecekleri bir mekanizma bulunmamaktadır.

ME6'ya göre;

Bu problemin ortadan kaldırılması, hem birey hem de toplum için önemlidir. Zeytinburnu’nda bir çalışma yok. O yüzden hedefimiz de yok kurum olarak. Meslek elemanı olarak eğer gerçekten belediye bu hizmeti yapabilmem için bir destek verseydi ilk aşamada toplum içinde belirlenen mahallelerde bir konut durumu düşünebilirdim ve insanları o konut yerlerinde de avukatsa avukat, psikolog, sağlık ve istihdam noktasında desteklerdim. Kendilerine yettikleri noktada da kendilerine ait bir konuta çıkmaları noktasında destekçi olarak süreci tamamlardım. Orası bir istasyon noktası olurdu.

Meslek elemanının görüşleri İstanbul özelinde, yerel yönetimler düzeyinde bir model niteliği taşıyabilir. Bireylerin evsizlik süreçlerinin değerlendirildiği, yetersizliklerinin giderildiği, ihtiyaçları oranında desteklendiği ve sonrasında toplumun birer üyesi haline getirildiği bir merkezin olması, evsiz bireylerin sorunlarını büyük oranda çözebilecek niteliktedir.

ME1’ hedefin rehabilitasyon temelli olması gerektiğini belirtmektedir. Görüşlerine göre; *“Rehabilitasyon.. Bence, şahsın devletten bağımlılığını koparması. Bunlar ütopya, bence bunlar zor. En büyük sorun aileyle bağın tekrar kurulması için birinin oraya parmağını sokması gerekiyor. Sonrasında bir iş”*.

En önemli rehabilitasyon ve evsizlik hizmeti bireyin evden ayrılmasına sebep olan süreçlerin tespit edilerek, ortaya çıkan sorunların kaldırılmasıdır. Geri dönüş hizmetlerinin başarısının bu türden uygulamalarda olduğunu belirtilmişti. Sorun işsizlik ise bireyin istihdama katılabilmesi için nitelikli hale getirilmesi gerekmektedir, sağlık problemleri ise sağlık düzeyinde rehabilitasyon sağlanmalıdır, madde bağımlısı ise bağımlılık tedavisi uygulanmalı ve birey kaldığı yerden yeniden hayatına devam edecek süreçleri kendi iradesiyle oluşturmaktadır.

ME3’ün görüşleri de bu yöndedir; *“Barınma, beslenme ve sağlık sorunlarını çözüme kavuşturarak normal hayata kavuşmalarıdır”*.

Her bir vakanın yaşadığı sorunlar ve ihtiyaçları doğru tespit edilmeli ve bireyin bulunduğu yerden sosyal hizmet müdahalesi başlatılmalıdır.

3.6.3.18. Plan ve projeler

Kısa ve orta vadeyi kapsayan plan ve projeleriniz nelerdir? Sorusu kapsamında meslek elemanları temennilerini dile getirmişlerdir. Somut çıktısı olan bir proje olarak, valiliğin yapmayı planladığı, gezici aracı göstermişlerdir. Temenniler arasında, 12 ay boyunca barınma sağlayacak bir yerin olması, ilçe bazında barınma merkezleri kurulması, yemek, duş, kıyafet imkânlarının sunulması, yer almaktadır. İl bazında plan ve projelere konu olamayan bir evsizlik uygulaması yapılıyor gibi görünmektedir. Bu alanda özellikle kamu kurumlarında imkânların olmasına rağmen, bir adım atılamamıştır.

İBB’nin yılın 365 günü hizmet verecek evsizler merkezinin projesinin yapıldığı, inşaat aşamasına başlanacağı bilgisi ile valiliğin belirli noktalarda hizmete girecek olan gezici hizmet aracının haricinde, STK’ların barınmaya odaklanan uygulamalarının dışında rehabilitasyon temelinde bir uygulamanın gündemde olmaması gerek evsizler için ve gerekse de sosyal politikalar kapsamında İstanbul için önemli bir eksiklik ve boşluktur.

3.6.3.19. Değere atfedilen anlam

Evsizlik hizmetlerinde değer sizin için ne ifade ediyor? Sorusuna meslek elemanları farklı düzeylerde yer vermiştir. Üç meslek elemanı insanın değeri, üç meslek elemanı destek olmak, iki meslek elemanı empati, cevabını vermiştir. Diğer meslek elemanlarının cevapları mesleki etik, onur kavramları olarak belirtilmiştir.

İnsan değeri olarak cevap veren ME5, ME7, ME10’un görüşleri sırasıyla;

Öncelikle insanın değeri direk aklıma geliyor. Çünkü her bireyin değerli olduğunu ve hepsinin temel ihtiyaçlarını karşılamamız gerektiğini düşünüyorum. Sokakta yaşayan insanların da o yüzden çok üzücü bir şey yani sokağa dönmek istemiyor sokakta yaşamak istemiyor. Ve biz ona herhangi bir yardım veremiyoruz. Yani benim için bunu ifade ediyor.

ME5 ve ME7 insan değerini, temel ihtiyaçların karşılanması bağlamında değerlendirmektedir. Evsiz bireylerin temel ihtiyaçlarının bile karşılanmadığı bir sosyal yardım ağının meslek elemanı olarak çaresizliği yaşanmaktadır. Sistemin ve mevcut

kurumsal prosedürlerin mesleki uygulamaları sınırlandırdığı üzerinde durulmaktadır. Diğer yandan sistemsal işleyiş mekanizmalarındaki eksiklik, resmi kurumların insan haklarından uzak uygulamalarını ortaya çıkardığını bu durumun ise insana verilen değerden uzak bir anlayış olduğu belirtilmektedir. Her iki meslek elemanı da hizmetlerin bütüncül düzeyi ile insana verilen değer arasında ilişki kurmaktadır. Mevcut uygulamalar ise evsiz bireylere yeterince değer verilmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca belirli bir plan ve program kapsamında yapılmayan, sonuca odaklanılmayan uygulamaların, kısa vadelerde, “âna” odaklanıldığı, bu durumun evsiz bireylerin sorunlarının çözülmesinde eksiklik oluşturduğu belirtilmektedir. Evsiz bireylerin, hak kapsamında yararlanabileceği bir mekanizma olmaması, evsiz birey kendisini değersiz hissetmesinin yanında, hizmetlerin de artı değer üretmek için, evsiz bireye değer vermediği, katkı sağlamadığı ortaya çıkmaktadır.

İnsan değeri bence. İnsana değer verilmesi gerekir. Ana haklar, evi olacak, gıdası olacak, sağlığı olacak. İnsana verdiği değeri gösterir. İnsan haklarına çıkıyor. Bir ülkenin ne kadar az evsizi varsa o kadar çok değer veriyordur. Bilinçli evsiz çok var Avrupa’da. O imkânların onda biri Türkiye’de yok. Çalışmıyorsun, iş bulamıyorsun, seni proje kapsamına alıyor. Hollanda da sosyal evler var. Gelir düzeyi düşük olanlara yönelik devlet kira veriyor. İşsizlik maaşı alan kişiye ev istiyorsan sana bir ev gösterecek kendi sosyal evlerinden birine yerleştirecek, o evin kirası 500 Euro ise bizden aldığın maaşın 200 Euro’sunu ödeyebilirsin diyor. Adam bunu vermek istemiyor. Bilinçli evsizlik ortaya çıkıyor. Hollanda’da şımarıklık gibi geliyor. Ben mezun oldum 6 ay işsiz kaldım ve maaş aldım. O kadar yardımcı oluyorlar ki iş yönlendirmesi ve takibi var. Kendini takip ettireceksin diyor yoksa keserim maaşını diyor. Burada sistem kaçak vermiyor. Türkiye’de böyle bir sistem yok. İnsanlar burada yolunu bulamıyor. Bireylerin mevcut sistemdeki bilgi düzeyleri de düşük. Sistemin kaçak vermemesi, Sistemin de daha anlaşılır, esnek ve vatandaşın hizmetler hakkında bilgi seviyesinin yükseltilmesi lazım.

ME10 evsizlik olgusunu ahlaki bir temele oturtmaktadır. Özellikle Türk toplumunda dayanışma örneklerinin tarihî bir geçmişinin olması, toplumda yaşayan bireylerin çoğunun Müslüman olması hasebiyle sorgulanması gereken bir olgu olduğuna vurgu yapmaktadır.

Evsizlerin sokakta kalmış olmaları bir tercih midir, değil midir, ancak hiçbir insan bunu hak etmiyor. Biz, Müslüman⁶⁶ bir ülkeyiz, Müslümanlığa⁶⁷ yakışmayan bir şey, bence ahlaki olarak da bağdaşmıyor, biz de sorumluyuz bu durumdan. Bunlar bizim üzerimize yüklenmiş misyonlar, devlet kurumlarının getirmiş olduğu, stoper, bariyer bizi bir yerlerde durduruyor. İnsanlar “uniq” dir, biricik, tektir. Adam tek başına yaşıyor sokakta yaşıyor diyoruz ailesi var, ailesi ilgilensin deniyor. Bunlar bize ket vuruyor. Kurumlar arasında sıkıntı var. Sizin okey verdiğiniz bir bireye diğer kurum onay vermiyor. Benim somut olarak gözlemlediğim. Adres sistemi düzeltilmeli, aile geçmişine bakarak bir çalışma yapılmalıdır.

Evsizlik alanında yapılan hizmetler düzeyinde belli bir standardın olmaması, vaka düzeyinde yapılacak uygulamalarla, kurumların yasal mevzuatlarının uyuşmaması, sorunun kaynağının aile temelinde çözülmemesi evsizlik hizmetlerinde, evsiz bireye gösterilen değer düzeyini belirleyen en açık göstergelerdir.

⁶⁶ Müslüman bir toplum olduğumuzdan hareketle, evsizlik olgusunun Türk toplumunda yaygınlaşması değerler düzeyinde ortaya çıkan bir değişimi de beraberinde getirdiği belirtilebilir. Bu çıkarımın yapılmasına öncelikle KU8’inde belirttiği gibi sosyal devlet ilkesi çerçevesinde bireyler dezavantajlı bir bireyle karşılaştıklarında hemen devletin ilgili kurumlarına yönlendirme yapmaktadır. Kendi üzerimize düşen görevleri yerine getirmeden, biz ne yapabiliriz sorusunu cevaplamadan, devlet kurumlarına yönlendirme yapıyor. Bu durum toplumdaki algının değiştiğini ortaya koymaktadır.

⁶⁷ Erdemliler Dayanışması Derneği başkanı bir televizyon programında yapmış olduğu farkındalık kısa filminde, aynı konuya dikkat çekmekte ve Müslüman toplumlarda özellikle bazı kurumlara görev düştüğünü açıklamaktadır. Farkındalık filmi kapsamında bir evsiz birey de benzer açıklamalara yer vermektedir (www.youtube.com).

Destek olmanın evsizlere değer vermek anlamına geldiğini belirten ME1, ME8, ME9’a göre;

Burada destek olmak ile insana verilen değer arasında kavramsal açıdan bir fark olsa da içeriği açısından hizmet uygulamalarında aynı sürecin yaşanmasına yönelik algılamaların olduğu görülmektedir.

Evsiz olmama durumuna getirilmesi bir değerdir. Evsiz olmayacak, ailesine gönderilecek ya da kendi ayakları üzerinde duracak hale getirilmesi gerekir. İstanbul’da 150 tane kronik ailesine dönmek istemeyen, çalışmayan, rehabilite olmayan birey var. Tek tek ilçelere sorarak öğrendik. Bunlar kendi isteğiyle mekânsız olanlar. Haziran’da İstanbul’da 20 milyon turist var, kışın 10 milyon turist var. Mevsime göre evsiz sayısı değişiyor. 10 bin mekânsız olsa sokaklarda dolaşamayız. Türk toplumunda bu olamaz zaten. Mekânsızlık nedir? Yemek yiyeceğiniz yerin olmaması, bir iki gece devlette dâhil, sizi misafir edecek birilerinin olmamasıdır veya hastane acilinde dayak yemeniz ve dışarı atılmanız durumunda olan kişilerdir. Ama temizlik yapıldığı zaman çıkarılır, sonra yine gider kalırsınız, acilde. Aç kaldığınızda bir büfeye gittiğinizde bir poğaça alırsınız. İnsanlar bekâr odalarında, iş buldukça çalışıyorlar, birbirlerini idare ediyorlar. Bunları evsiz sayamayız.

Meslek elemanının açıklamaları empatik yaklaşıma uymayan açıklamalar içermektedir. Kendi isteğiyle mekânsızlığı kabul eden bireylere, rehabilite edici hangi düzeyde mesleki müdahale yapıldı ve evsiz birey bunu kabul etmedi. Cevaplandırılması gereken 2 soru olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul genelinde, kurumsal düzeyde, mesleki rehabilitasyon temelli bir uygulamaya, yapılan görüşmeler kapsamında, rastlanılmamıştır. Mevsimsel olarak evsizlerin sayısının değişiklik göstermesi, evsizlerin kendi ifadesiyle “kendimi sokak köpeği gibi görüyorum” ifadesinin altındaki anlamda yatmaktadır. Meslek elemanı mekânsız bireylerle ilgili tanımlama girişiminde bulunmakta ve mekânsızlığı, çatısızlıkla eşdeğerde görmektedir. Meslek elemanının çalıştığı kurumda yapmış olduğu mesleki uygulamalar ve kurum uygulamaları bu tür bir tanımlamayı yapmasına sebep olmaktadır. Hâlbuki literatürde gizli evsizlerin de olduğu değerlendirildiğinde İstanbul’da bu rakamın on bin ve üzerinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Evsiz bireyler, kış aylarında kalabilecek yere sahip olmadıkları zaman, şehir sınırları içinde mekânsal stratejiler geliştirmekte ve yerinde bir ifadeyle “görünmez” olmaktadır. Bunun yanı sıra meslek elemanının açıklamaları, evsizlerin dayak yemesini, başkalarına bağımlı olmasını, meşrulaştıran açıklamalardır. İnsan onuru, onun doğuştan değerli bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır.

Empati kavramı kapsamında değeri ifade eden ME2 ve ME3’e göre;

Empati bizim işimizde çok önemli, empati kurmadığımızda çok acımasızlaşıyoruz. Bir kişi doğru beyan vermese bile, onu dinlemeyi bile ortadan kaldırır. Bizim inisiyatifimizi kullanma noktasında, empati yardımın yapılmasını olumlu sonuçlandırıyor.

İletişim ile ilgili düşünüyorum. Dışlanmış, ötekileşmiş bir grup, bu kişilerle ilgilenip, derdini dinlemek, empati kurmak kendilerini değerli hissediyorlar.

Empatik iletişim, meslek elemanı için, öncelikle evsiz bireyin gözüyle Dünya’yı anlamlandırmayı mümkün kılmaktadır. Evsiz bireyleri anlayan meslek elemanları, sosyal hizmet uygulamalarının güven temelinde oluşturulmasını sağlamaktadır. Güven temelinde oluşturulan sosyal hizmet müdahalelerinde, bireyin katılımı sağlanmakta, onun güçlü yönlerini aktive etmek daha kolay hale gelmekte ve iş birliği temelinde müdahaleler sonuç odaklı yapılabilmektedir. Sosyal hizmet müdahalelerinde evsiz bireyin kurumlarda kalmak istememesi, sokakta kalmayı tercih etmesi gibi meslek elemanlarının açıklamaları

olmuştur, evsiz bireylerin bu türden davranışları sergilemesinin temelinde, anlam ve güvenden yoksun süreçlerin işletilmesinden dolayıdır.

Mesleki Etik kavramı kapsamında değeri anlamlandıran ME4'e göre; “Çevresi içinde bireyi değerlendirmek. Mesleki etik ilkelerimiz. Kişinin mahremiyeti, kişinin biricikliği”.

Sosyal hizmetin temel felsefesi niteliğinde olan, çevresi içinde bireyin değerlendirilmesi, her bir bireyin hayat boyunca anlamlı hale geldiği mikro ekosisteminin, onun toplumsal kaynaklarla bağ kurması bağlamında makro ekosistemle etkileşimini belirleyebilmesi açısından önem arz etmektedir. Birey ve çevre arasında etkileşim güçlü yönlerin, avantajlı durumların, çevresel potansiyellerin, etkileşimi sürecinde anlam kazanmaktadır. Birey sosyal çevresinde anlamını bulabilmekte ve kendini bu çevrede tanıyabilmektedir. Belirtilen bağlamda bireyin anlam dünyası, onun aynı zamanda hem tekliği hem de çokluk içindeki konumlanışı olarak tanımlanabilir.

Değerin anlamını “onur” kavramıyla özdeşleştiren ME6'ya göre;

Ben her insanın yaşamını insan onuruna yakışır bir şekilde yaşaması gerektiğine inananlardanım. Bu bağlamda değer kavramını her insanı birey olarak ele alarak, her insanı iyileştirme bağlamında değerlendirebilirdim. Değer benim için onur. Evsizlik neden ortaya çıkıyor. Sebebi nedir. Sorunun kökenine inildikten sonra sorun ilerleyen dönem de çözülebilir. Veri tabanımız yok. 3,5 senedir en fazla 10 kayıt vardır. Sistemde var, onu bulamayız.

Her insanın doğuştan eşit olduğu, gerek kutsal metinlerde gerekse de uluslararası insan hakları sözleşmelerinde belirtilmektedir. Kutsal metinlerde insanın onurlu bir varlık olduğu, bu onurun devredilemeyeceği ve eksiltilemeyeceği belirtilmektedir. Belirtilen düzeyde bu onurun korunması ve bireyin bu temel üzerinde hayatını devam ettirebilmesi, doğuştan gelen eşitliklerin, çevresel düzeyde meydana gelen olumsuzluklarla yok edilmemesiyle mümkündür. Bu durum sosyal politika mekanizmalarının yerinde ve zamanında işletilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bu mekanizmalar gerçekleştirilemediği takdirde, bir meslek elemanının ifadesiyle, evsiz bireylerin hastane kapılarında dayak yemelerinin, evsizlerin kendilerini köpek yerine koymalarının önüne geçilemeyecek, insan onur ve haysiyetine yakışmayan durumlar ortaya çıkacaktır.

3.6.3.20. Meslek elemanlarından elde edilen bulgulara ait öz

Meslek elemanlarına yönelik yarı yapılandırılmış mülakat formu dâhilinde alınan cevaplar kapsamında her bir soru başlığı altında değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirmelerin özeti mahiyetinde verileri toparlamak gerekirse, hizmetlerin maddi yardım, sağlık giderleri, gelir testi, tıbbi, medikal yardım, yatış takibi, gönüllü uygulamalar, bağ kurucu çalışmalar, görüşme, yönlendirme, sosyal inceleme, kadın konuk evine yerleştirme, ev tutulmasına yardımcı olma ve aynı yardımlar olarak yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetlerin rolü olarak yetersiz, politika yok, kapsayıcı olması gerekiyor, rehabilite edici olması lazım, sosyal işlevselliği artırıcı, çok az, anlık destek, pansuman bile değil, rolü yok, gibi ifadeler kullanılmıştır. Yardımların düzeyi yetersiz, yarabantı, anlık ihtiyaçlara odaklı, arabulucu, gerçek mağduru tespit etmesi gerektiği belirtilmiştir. Sosyal desteklerin sorunları çözmede yeterli olup olmadığı yönündeki ifadelere, yetersiz, politika yok, basit ve günlük çözümler, beklentileri karşılamıyor, rehabilite edilmesi gerekir. Bakım ve barınma desteği lazım, psikolojik ve istihdama yönelik hizmetlerin verilmesi gerekir,

evsizlik biriminin kurulması zorunludur, olarak yer verilmektedir. Çaresiz kalınan durumlar, maddi destek yetersizliği, bireylerin kimliklerinin bulunmaması, evsiz bireylerle iletişim kurma zorluğunun bulunması, kuruma yerleştirme sürecinin zorlukları, barınma yerlerinin olmaması, savunuculuk rolünün yerine getirilememesi, kurumsal mevzuatın kısıtlayıcı olması yer almaktadır. Meslek elemanları tarafından mevcut yasalar, yetersiz olarak değerlendirilmekte, uygulama ve vaka düzeyinde hizmetlerin geliştirilmesi gerektiği, bilgisinin olmadığı gibi ifadeler yer almaktadır. Toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı bir girişimin olup olmadığı yönündeki soruya meslek elemanlarının hepsi olma cevabını vermektedir. Kurumlararası diyalog meslek elemanları tarafından, bürokratik engeller, muhatap bulmada yaşanan zorluklar, barınma yerinin kısıtlı olması, kaynak yetersizliği gibi zorluklarla ifade edilirken, belediye ve valilik arasındaki ilişkiler, meslek elemanlarının ikili ilişkiler çerçevesinde sorun çözme girişimleri fırsatlar olarak değerlendirilmektedir.

Meslek elemanları kalıcı ve sürdürülebilir çözümleri, barınma sorununun çözülmesi, vaka düzeyinde uygulama yapılması, mesleki ve ruhsal rehabilitasyon, evsizlik koordinasyon merkezinin kurulması, muhtarlıklar düzeyinde değerlendirilmesi olarak görmektedirler. Evsiz bireylerin kalıcı konutlara geçmesinin önünde görülen engeller, ekonomik faktörler, işsizlik, kiraların yüksekliği, kişisel yetersizlik, sorumsuzluk, dışlama, damgalama, kurumsal hizmet eksikliği olarak görülmektedir. Evsiz bireyleri konutta kalmaya hazır hale getirebilmek için yapılabilecekler arasında psikolojik destek, barınma hizmetlerinin iyileştirilmesi, mahalle kültürünün oluşturulması, evde destek sağlanması yer almaktadır. Ev hizmetleri modelleri kapsamında ifade edilen görüşler ağırlıklı olarak basamak modeli yönündedir. Basamak modelinin gösterilmesinin sebebi olarak da soruna odaklı olması, ülke şartlarına, acil ihtiyaçların giderilmesi ve vaka düzeyindeki uygulamalara, somut sürece dayalı olması gösterilmektedir. Her iki model de doğrudur şeklinde ifadeye yer veren meslek elemanları azınlıktadır.

Vatandaş düzeyinde hizmet sunumlarında karşılaşılan olumlu ve olumsuz tepkiler arasında, yardımlaşma, dayanışma kabul gördüğü, evsiz bireylerin dış görünümünden dolayı dışlayıcı tutumların olduğu belirtilmektedir. Meslek elemanları evsiz bireylerin güçlü yönlerini zor şartlara uyumlu ve güçlendirilmeleri gerektiğini, sağlık açısından ise güçsüz gördüklerini ve birçok evsiz bireyin sağlık problemi olduğunu belirterek açıklamaktadırlar. Bağ kurucu çalışmalar arasında, yakınlarıyla bağ kurmaya çalışıyoruz, arabuluculuk görevimiz, kurumsal prosedürler icabı görevimiz değil türünden cevaplar vermişlerdir. Ev sahipliğini mümkün kılan uygulamalar arasında böyle bir uygulama yok, TOKİ, pansiyon ve İBB var, cevapları verilmiştir. Meslek elemanlarının ulaşmak istedikleri hedefler arasında barınma sorununun çözülmesi, evsiz sayısının azaltılması gösterilmektedir. Kısa ve orta vadeyi kapsayan somut plan ve proje yoktur. Temenniler ifade edilmektedir. Değer kavramı, insanın değeri, destek olmak, empati, mesleki etik, onur kavramlarıyla tanımlanmıştır.

3.6.4. Araştırma bulgularının iç ve dış tutarlılığı: Bölümler arası ilişkisel iç tutarlılık, diğer çalışmalardan elde edilen bilgilere dair dış tutarlılık, üstünlükler

Evsiz bireylere sunulan sosyal desteklerin düzeyini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada ekosistem kuramının temel argümanları arasında yer alan adaptasyon, kaynak döngüsü, bağlılık, başarı ilkeleri çerçevesinde oluşturulan sorulardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Belirtilen bağlamda çalışmanın birinci bölümünde ekosistem kuramının ve evsizlik evreninin temel kavramlarına yer verilmiştir. Her bir evsizlik türünün farklı ekosisteme ihtiyacının olduğu belirtilerek, evsizlik hizmetlerinde mesleki müdahalelerin ekosistemin oluşturulmasındaki rolü vurgulanmıştır

İkinci bölümde ise farklı ülkelerde evsizlik olgusunun ortaya çıkma süreçlerinin tarihsel bağlamda açıklanmasına yer verilerek sorunun günümüzdeki oluşumuna evsizliğin sebepleri, yapısal durum, alınan önlemler mesleki müdahaleler bağlamında, sosyal politikalar ile ilişkilendirilerek, rakamsal verilerle desteklenerek açıklanmış, gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkeler arasında evsizlik süreçleri, belirtilen etmenler kapsamında değerlendirilmiştir. Türkiye’de de farklı bölge ve illerdeki uygulamalara gerek yazınsal metinlerden gerek internet kaynaklarından ve gerekse de telefonla görüşmeler sağlanarak ortaya çıkan farklı evsizlik hizmetlerinin neler olduğuna ve Türkiye’deki uygulamalar ile Dünya’daki uygulamaların karşılaştırılması mümkün hale getirilmiştir. Bu süreç çalışmanın temel sorusunun literatür kapsamında da cevaplanmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada, araştırma sorusu kapsamında, mevcut durum tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma hipotezi kapsamında da evsizlik sorununun gerek evsiz bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasına ve gerekse de evsizlikle mücadelede yapılması gerekenler üzerine, siyasi temel düzeyinde sosyal politika, kurumsal düzeyde hizmetler, mesleki düzeyde bilgi, beceri ve değer temelinde somut çıktılara yer verilmektedir. Belirtilen bağlamda çalışma hem bir araştırma sorusunu cevaplama hem de bir hipotezin ispatlanması düzeyinde kanıta dayalı bir araştırmadır. Araştırma bu bağlamda alan yazında yapılan diğer doktora ve yüksek lisans düzeyindeki araştırmalardan gerek yöntem ve gerekse de kapsam olarak farklıdır. Kanıta dayalı araştırmaların temelinde her bir vakanın kendi özel şartları içinde değerlendirilmesi, sorunun somutlaştırılması, çevresel faktörlerin göz önünde bulundurulması, en uygun çözüm yollarının oluşturulması yer almaktadır. Araştırma kanıta dayalı uygulamaların her bir yönünü kapsaması bakımından, özellikle evsizlik alanında yapılan diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Evsizlik alanında yapılan diğer çalışmalardan kullanılan teknikler bakımından farklı ve kapsamlı olması diğer araştırmaların bulgularının ortak yönlerinin karşılaştırılmasını sağlarken diğer yandan da araştırmanın kendi içinde elde edilen bulgularının karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Örnek olarak sosyal dışlanma ile ilgili yapılan evsizlik araştırması var ise bu araştırma ile sosyal dışlanma konusunda yapılan diğer araştırmanın bulguları karşılaştırılmaktadır. Araştırmanın soruları ve bulguları kapsamında karşılaştırma yapılacak bir araştırmanın bulunmaması durumunda ise araştırmanın farklı tekniklerinden elde edilen bulgularının karşılaştırmasının yapılması sağlanmaktadır. Böylelikle hem araştırmanın diğer

araştırmalarla hem de kendi içindeki bulguların karşılaştırılması sağlanarak araştırmanın güvenilirliği sağlanmış olmaktadır.

Evsizlik süreci, evsizliğin anlamı, evsizlik sürecinde yaşanan zorluklar, evsiz bireylerin talepleri, beklentiler, her bir bireyin attığı anlam bağlamında değerlendirilmiştir. Evsizlik olgusunun tek yanlı değerlendirilmesinin önüne geçilebilmesi amacıyla kurum düzeyinde, özellikle kurum yetkilileriyle ve meslek elemanlarıyla, görüşmelerin yapılması, evsizlik hizmetlerinin aynı zamanda paydaş temelinde değerlendirilmesine imkân sağlamakta ve hizmetlerin düzeyi, hizmet sunumlarında yaşanan zorlukların belirlenmesi, var olan hizmetlerin geliştirilmesi karşılaştırmalı bir değerlendirmenin yapılmasını mümkün hale getirmektedir. Özellikle açıklanması gereken ve araştırma da söylem-eylem ilişkisinin güvenilirliğinin belirlenmesine katkı sağlayan dokümanların da bir birim olarak analiz edilmesi ve böylelikle hem evsiz bireylerin görüşleri hem kurum yetkililerinin ve meslek elemanlarının görüşleri hem de doküman analizleri kapsamında sorunun somutlaştırılması sağlanmakta ve çözüm yolları daha belirgin hale gelmektedir. Bu süreç araştırmanın diğer araştırmalardan farklı olan yönlerini ve üstünlüklerini açıkça ortaya koymaktadır. Kanıta dayalı uygulamalarda çevresel faktörler kapsamında, ekosistem yaklaşımı temelinde, toplum, sosyal ağlar, ekonomik kaynaklar, örgütsel ve yasal düzey değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmada verileri toplamak amacıyla oluşturulan sorular evsizlik alanında çalışmalarda bulunacak diğer araştırmacılar için de bir ölçek niteliğindedir. Sorular belirtilen bağlamda evsizlik ekosistemine ait bütün verilerin toplanabilmesi amacıyla yeterli ayrıntıya sahiptir.

Elde edilen bulgular yapılan sosyal desteklerin düzeyini belirlemesinin yanı sıra aynı zamanda mevcut hizmetlerden evsiz bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla nasıl fayda sağlanabilir, sorusunu da cevaplamaktadır. Bu cevap temel araştırma sorusu ve hipotezini destekleyen, araştırmanın alt amaçlarını ortaya çıkarmaktadır. Araştırmanın iç tutarlılığını sağlayan, elde edilen verilerin büyük bir kısmının araştırmaya dâhil edilmesi, sorulara yönelik araştırmacı tarafından oluşturulacak manipüleyi önlemekte ve bir soruya verilen cevapların hepsi araştırma kapsamında açıklanarak etki analizi ortaya çıkarılmaktadır. Sorulara verilen cevapların büyük çoğunluğunun araştırmaya dâhil edilmesi kapsamında da diğer nitel desenli doktora ve yüksek lisans düzeyinde yapılan evsizlik çalışmalarından farklılık arz etmektedir.

Çalışmanın 3. Bölümünde elde edilen bulguların literatürde yapılan diğer tez, makale gibi çalışmalardan elde edilen bulgular karşılaştırıldığında benzerliklerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Gümüş'ün tez çalışmasında elde ettiği sonuçlar hizmetlerin farklılaştırılmış düzeyde verilmesi gerekliliğidir. Aynı zamanda yasal düzenlemelerin oluşturulmasına vurgu yapılarak evsizlik hizmetlerinin hak temeline dayandırılması gerektiği belirtilmektedir. Bu çalışma kapsamında da yasal düzenlemelerdeki eksikliklerin özellikle mesleki uygulamaları yönlendirmede etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu belirten meslek elemanı ve kurum yetkililerinin de varlığı meslek elemanı ve mesleki etik ikileminde konunun tekrar değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamında ayrıca ortaya çıkan sonuç yasal süreçlerdeki eksikliklerin meslek elemanları tarafından yapılan

uygulamalarla giderilebileceğidir. Tam tersi durumda meslek elemanlarındaki bilgi, beceri ve eksikliğin ise yasal süreçlerle tamamlanamadığıdır. Bu durum hizmetlerin meslek elemanlarının inisiyatifine bırakılamayacağı ve sosyal hukuk devleti olma ilkesinden hareketle yasal düzenlemelerin evsizlik ibaresi altında düzenlenmesinin zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Gümüş'ün çalışmasında hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve farklı bilimsel çalışmaların yapılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu çalışma kapsamında sosyal hizmetin multi disiplinler doğası bağlamında ekosistem yaklaşımı ekseninde konu geniş bir açıdan değerlendirilmiş ve başta kurumsal örgütlenmeler düzeyinde kurumsal kimlik, sosyal yardım ve hizmetlerin düzeyinde sosyal destek, meslek elemanları düzeyinde bilgi, beceri ve değer, evsiz bireyler düzeyinde evsizliğe yüklenen anlam açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Belirtilen bağlamda ortaya koyulan bulgu, yorum ve sonuçlar diğer kuramsal ve uygulamalı bilimsel çalışmalara ışık tutacağı gibi, mesleki çalışmaların ve kurumsal örgütlenmelerin nasıl olması gerektiği yönünde de pratik çözümler üretmektedir.

Altun'un tez çalışmasında evsiz bireylerin sağlık ve hijyen sorunlarının bulunduğu belirtilmekte, bu sorunların ortaya çıkmasının sebebi olarak da barınma merkezlerinin yetersiz imkânları ve hizmetlere ulaşılmasının yerinde, zamanında mümkün olmaması nedeniyle ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bu çalışma kapsamında evsiz bireylerin, kurum yetkililerinin, meslek elemanlarının verdikleri bilgiler doğrultusunda kurumsal kapasite eksikliği düzeyinde meslek elemanı, fiziksel şartlar ve kaynak eksikliğinin olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle STK'larda gönüllü meslek elemanı sayısının yeterli sayıda olmaması, barınma merkezlerinin fiziki olarak dükkândan bozma yerler olması, havalandırma ve ışıklandırmanın yetersiz olması, sınırlı kapasitede olmaları evsiz bireylerin sağlıklarının korunamamasına etki eden faktörlerdir. Hijyen düzeyinde ortaya çıkan sorunlar arasında özellikle bu çalışma kapsamında görüşme yapılan STK yetkilisinin “ Duş Evi Projesi” nin gerekliliğini belirtmesi evsizlerin her iki çalışmanın bulguları arasında hijyen sorununun giderilmesine yönelik önlemler alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Altun evsiz bireylerin güvenlik sorunları olduğunu belirtmektedir. Bu çalışma kapsamında da evsiz bireylerin sokakta karşılaşmış oldukları zorluklar arasında en fazla ekonomik yetersizlikten sonra güvenlik nedeniyle kendilerini tehlikede hissetmeleri benzer bulguları ortaya koymaktadır. Altun, evsiz ölümlerini daha çok koruyucu-önleyici hizmetlerin bulunmaması nedeniyle ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu çalışma kapsamında da evsiz bireylerin sokağın travmalarına maruz kalmaması, kronik evsizlik sürecinin yaşanmaması ve evsiz bireylerin her türlü tehlikeye açık hale gelmemesi için koruyucu-önleyici müdahalelerin olması gerektiği belirtilmiştir. Altun'un çalışması ile bu çalışma kapsamında benzer sonuçlar çıkmıştır. Altun koruyucu önleyici çalışmaların olması gerektiğini belirtmesine rağmen, bu tedbirlerin hangi mesleki süreçlerle, hangi müdahale yöntemleriyle, ne tür kurumsal örgütlenmelerle çözüme kavuşturulması düzeyinde yeterli açıklamaları içermemektedir. Belirtilen bağlamda bu çalışma kapsamında mesleki müdahalelerin düzeyi, yardım kalemlerinin çeşitliliği, örgütsel yapılanmaların düzeyi bütün paydaşların anlam dünyalarıyla ortaya koyulmuş olup evsizliğin tek yanlı sonucu olan ölüm olgusunun öncesinde yatan birçok faktör de değerlendirilmeye alınmıştır.

Bektaş'ın tez çalışmasında evsiz nüfusun dışlandığı, yardımlardan yararlanamayan bireyler olarak görüldüğü, evsiz bireylerin eğitimlerinin düşük olduğu, aile ilişkileri ile evsizlik arasında ilişki bulunduğu, işsizlik, yalnızlık, özgüven kaybı ve güvenlik zafiyeti içinde bulunduklarını belirtmektedir. Bu çalışma kapsamında da evsizliğin temel sebepleri arasında aile içi sorunlar bulunmaktadır. Bireyler evsizlik sürecinde işsizlik nedeniyle maddi gelirden mahrum kalmaktadırlar, sosyal çevrelerinin bulunmaması nedeniyle yalnızlık çektikleri her iki çalışmada benzer bulguları olduğunu göstermektedir. Evsiz bireylerin cezaevi süreçleriyle, evsizlik arasında ilişki bulunduğu ve cezaevine girme sebepleri arasında da ekonomik yetersizlik sebebiyle hırsızlığın temel sebep olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Bu çalışma kapsamında evsiz gencin maddi yetersizlikler nedeniyle hırsızlık yapmak zorunda kalması, bireyleri darp etmesi ve cezaevine girme süreciyle ilgili bulgular, Bektaş'ın çalışmasından elde ettiği bulgularla benzerdir. Evsiz bireylerin eğitim düzeyleriyle ilgili bulguda ise farklılık bulunmaktadır. Bektaş evsiz bireyler içinde üniversite mezunu bireyin olmadığını belirtmektedir. Ancak, bu çalışma kapsamında görüşme yapılanların sayısının daha az olmasına rağmen birden fazla üniversite eğitimi gören bireyin olması ayrıştığı noktadır. Bu ayrım evsizlik ile eğitimsizlik ve yeni evsizlik arasındaki sınır çizgisini belirlemektedir. Yeni evsizlik olgusunda evsizliğin toplumun her kesimi tarafından yaşanabilecek bir olgu olduğu öngörülmektedir. Belirtilen bağlamda kentsel ortamlarda hayatın hızlı akışı bireylerin beklemedikleri risklerle karşı karşıya kalmalarına sebep olabilmektedir. Bu durum eski evsizlik olarak tabir edilen eğitimsiz, madde bağımlısı ve zihinsel hasta olanlara yönelik yapılan eski evsiz tanımının artık yavaş yavaş etkisini yitirdiğini ortaya koymaktadır. Yeni evsizlik belirtilen bağlamda evsizlik riskinin her türlü sebebine rağmen, sosyal sermayenin varlığı veya yokluğuyla ilişkilendirilebilecek bir durum olarak belirlemektedir. Evsiz bireyleri damgalamanın önüne geçilebilmesi amacıyla evsizlikle karşı karşıya kalan bireyler eğitimi olsalar bile aile ve yakın çevre desteğinden mahrum olmaları durumunda evsizlik riskiyle karşı karşıya gelebilme tehlikesi içinde olabilirler. Eğitimsiz bireylerin evsizlik riskiyle karşılaşmaları durumunda da eğer sosyal sermayeleri güçlüyse evsizlik sürecine girmeleri engellenebilmektedir. Bektaş'ın araştırmasında üniversite mezunu evsiz bireye rastlanmamış olması yeni evsizlik bağlamında değerlendirilebilecek bir ilişki değildir. Evsiz bireylerin sorunlarının çok çeşitli kaynaklardan ortaya çıkması ve bu sorunlara çözüm oluşturulması gerekliliği sosyal politikalar bağlamında değerlendirilebilecek bir husus olmasına rağmen, konunun salt sosyo-politik yönünün dışında hukuksal, mesleki, örgütsel, eğitsel, kültürel ve yönetim alanlarını da ilgilendirdiği bu çalışma kapsamında ortaya çıkmıştır. Belirtilen düzeyde Bektaş'ın çalışması evsizlik olgusunun belirli yönüne ışık tutarken, bu çalışma kapsamında sosyal hizmetin multi-disipliner yönü ön plana çıkarılmaktadır.

Küçük'ün tez çalışmasında evsizlerin eğitimiyle ilgili üniversite mezunu dört evsiz bireyle görüşmesi yeni evsizlik olgusunu destekleyen bulgudur. Evsiz bireylerin sabıka kayıtlarının ve sağlık sorunlarının bulunması bu çalışma ile ulaşılan bulgularla benzerlik içermektedir. Çalışmada evsizlerin karşılaştıkları en büyük sorun soğuk ve tehlike olarak belirtilmektedir. Bu çalışma kapsamında da bu kavramlar zorluk olarak görülmesine rağmen, zorluk en fazla maddi yetersizlik olarak ifade edilmektedir. Güvenlik olarak

yaşanan zorluklar ile Küçük'ün çalışmasındaki tehlikelerin yaşanan zorluklar olarak belirtilmesi benzerlikler arasında yer alan bulgulardır. Bireylerin hayata tutunmalarının önündeki engeller arasında psikolojik durumlarından kaynaklanan sorunların, aynı zamanda evsizliğin temel sebepleri arasında aile ilişkilerinde yaşanan sıkıntılar ile ekonomik yetersizlik olduğu belirtilmektedir. Küçük'ün çalışmasından elde edilen bulgular bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular arasında yer alan evsiz bireylerin duygu-durum bozuklukları yaşadığı ve kendilerini yalnız ve terk edilmiş hissettikleri yönündeki ifadeleri evsiz bireylerin psikolojik olarak desteklenmeye ihtiyacı olduklarını ortaya koymaktadır. Evsizliğin sebeplerinin aile temelinde ve ekonomik kaynaklar düzeyinde her iki araştırma sonucunda belirmesi evsizliğin azaltılması için alınacak önlemlerin neler olduğu hakkında ipucu vermektedir. Yasal düzenlemelerin eksikliği, toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği yönünde ulaştığı sonuçlar evsizlik alanında alınacak önlemlerin her iki çalışmada da ulaştığı sonuçlar arasındadır. Küçük'ün araştırmasından elde edilen sonuçlar evsizlik evreninin bir paydaşı olan evsiz bireylerle sınırlıdır. Evsizlikle ilgili düzenlemelerin mikro düzeyde meslek elemanları, kurumsal hizmetler, kanaat önderleri, kurum yetkilileri, il yönetimi, makro düzeyde ulusal ekonomik-sosyo-kültürel yapı ile ilişkili olduğu düşünülürse araştırma paydaşı olarak evsizlerin değerlendirmeleri ve literatürden elde edilen bilgiler evsizliğin çok boyutlu doğasından elde edilecek verilerin sınırlı kalmasını da beraberinde getirmiştir. Çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmasına rağmen, evsizliğin azaltılması için mesleki, kurumsal, toplumsal süreçlerde yapılacak düzenlemelerle ilgili yeterli çıkarıma yer verilmemesi araştırmanın sınırlılıkları arasında görülebilir. Belirtilen bağlamda bu çalışma kapsamında konunun sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde, ekosistem kuramı bağlamında, mesleki, örgütsel, yasal zeminde ne tür boşlukların olduğu ve nasıl giderilmesi gerektiğine yönelik çıkarımların belirtilmesi literatürde yapılan diğer çalışmaların eksikliklerini gidermesi düzeyinde önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Literatürde yapılan çalışmaların genel olarak teorik düzeyde ele alındığı, teori temelinde birçok açıklamalar yapılmasına rağmen bir teorinin temel argümanlarıyla araştırmanın değerlendirilerek sonuçlandırılmadığı yapılan tez çalışmalarında görülmektedir. Evsizlik olgusunun çok boyutlu doğası olmasına rağmen, yapılan çalışmalarda tüm paydaşların araştırmalara dâhil edilmeden genel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu durum çalışmaların sınırlı çıktı ortaya koymasına sebep olmaktadır. Gerek doktora düzeyinde ve gerekse de yüksek lisans düzeyindeki tüm çalışmalarda mesleki uygulamalar göz ardı edilmiştir. Düzenlemelerin yapılması, eksikliklerin giderilmesi yönünde birçok tespitlerin olmasına rağmen bunların hangi araçlarla, nasıl, hangi mesleki müdahalelerle yapılması gerektiğine yönelik çıkarımlar bulunmamaktadır. Tez çalışmasında, bu eksiklikler göz önünde bulundurularak, mesleki, örgütsel, yasal, ulusal ve uluslararası konjonktür ayrıntılı olarak değerlendirilerek paydaşların çoğunluğunun görüşleri dahil edilerek, çıkarımlarda bulunulmaya özen gösterilmiştir.

Çalışmanın sosyal hizmet bilimi ve mesleği açısından değerlendirilmesi evsizlik olgusunun hem bilimsel çıktılarının oluşturulmasını hem de mesleki uygulamaların analiz edilmesini elzem hale getirmiştir. Bu değerlendirmenin bütüncül açıdan yapılabilmesi için de ekosistem temelinde bir açıklamanın, bu çalışma kapsamında, oluşturulması sağlanmıştır.

Böylelikle mikro-mezo-makro düzeyde birey-örgüt-toplum evsizlik olgusu bağlamında değerlendirilmiştir.

Literatürde ekosistem kuramı temelinde yapılan çalışmalarda ekosistemin temel argümanları arasında yer alan kaynak döngüsü, başarı, adaptasyon, bağlılık ilkeleri çerçevesinde Toro, Tricketti, Wall ve Salem'in değerlendirmeleri ile Anderson, Hernandez, Jorgensen, Judd, Gould ve Parsons'ın ekosistemin oluşturulmasında meslek elemanlarının önemini belirleyen vurgusu bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ise her bir araştırmacı grubunun ekosistem kuramına yönelik ayrı ayrı oluşturdukları kavramsal sınırların birarada kullanılarak daha bütüncül sonuçlara ulaşılması sağlanmıştır. Belirtilen bağlamda ekosistem kuramının da desteklenmesi için bu sistemin her bir parçasının araştırmaya dâhil edilmesi sonucunda mesleki, örgütsel, yasal, politik, kültürel, uluslararası sonuçlara ulaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

DEĞERLENDİRME

Uluslararası düzeyde insan haklarının sağlanması için birçok sözleşmenin bulunmasına, ülkelerin bu sözleşmelere taraf olarak, anayasalarında sözleşmelerde yer alan hak temelli uygulamaları yasal düzeyde kabul etmelerine rağmen, evsizlik sorununun giderek artmasının arkasında yatan temel faktör nedir? Gelişmiş ülkelerin özellikle ABD, İngiltere ve Almanya'da yeterli ekonomik ve kurumsal kaynakların olmasına rağmen evsizlikle mücadelede neden istenilen seviyelere ulaşamamaktadır. Uygulamada hak temelli düzenlemeler belirli bir kesim için mi işlemektedir? Eğer durum böyle ise imza altına alınan uluslararası sözleşmelerin ve anayasal düzenlemelerin değeri ne ile ölçülecektir? Belirtilen bağlamda kaynakların erişilebilirliğinin belirli kesimler tarafından sınırlı olması anayasal eşitlik ilkesine aykırı bir durum ifade ettiğine göre, mevcut durumun geçerliliği nasıl sağlanacaktır? Gelir dağılımı ve bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması ve bireylerin yerelde desteklenmeleri nasıl mümkün olacaktır? Bireylerin yerel mekânlarından ayrılmalarına sebep olan süreçler nelerdir?

Sorunların odağında özellikle Dünya'da ortaya çıkan küresel ekonomik dengesizlikler ile kaynakların adil bir şekilde dağıtılmaması durumu yer almaktadır. Özellikle göçmen krizi konusunda insan hakları düzeyinde gerekli önlemleri alamayan AB bölgesi, bu bağlamda evsizlik sorununun da sürekli arttığı bir bölge haline gelmiştir. Uluslararası göçmen ve mülteciler sözleşmesinde ülkeler kendi vatandaşları gibi göçmen ve mültecilere eşit haklar sağlanması yönünde düzenlemeler yapması gerekmektedir, maddesi bulunmasına rağmen, devletlerin çifte standart temelinde yaptıkları uygulamalar söylem-eylem uyumsuzluklarını ortaya çıkarmakta ve sözleşmelerin ortaya çıktığı bölgede yine geçersiz kalmasına sebep olmaktadır.

Durumun Dünya'da ülkeleri aşan boyutunun bulunması ve uluslararası sözleşmelere rağmen, sorunun gelişme yönünde ivme kazanması küresel kalkınma modellerinin hayata geçirilmesini ortaya koymaktadır. Bu durum bölgesel istikrarsızlıkların savaş, terör, açlık, yoksulluk, diktatöryal ve ideolojik sosyalist, komünist, faşist ve kapitalist temelli devlet uygulamaları ile hayata geçtiği ve bireylerin yerlerinden edildiği bir dönemde Dünya'da paylaşılan değerlerin yeniden insan hakları temelinde gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. İnsan hakları ihlallerine yönelik uluslararası yaptırımların ülkelerin kendi iç meselelerine yönelik bir karışma olarak algılanması, bu alandaki samimi yetersizliklerin bir ifadesi olarak görülmesi gerekmektedir. Günümüz modern dünyası evsizlik meselesinden daha dramatik insan hakları ihlallerine şahit olmaktadır. Özellikle Çin, Myanmar, Irak, Afganistan, Suriye, Yemen, Mısır ve Afrika'nın diğer bölgelerinde insan hakları ihlallerinin yaşandığı bölgelerdir. Küresel ölçekte, insan hakları temelinde, insan hakları ihlallerine yönelik ciddi yaptırımların hayata geçeceği mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Irk, renk, dil, din ayrımı düzeyinde çifte standart olmadan her bölgede kaynakların adil paylaşımının ve temel ihtiyaçların karşılandığı bir zemin hazırlanmalıdır.

Ulusal düzeyde yasal mevzuatın, temel düzeyde kurumsal örgütlenmelerin bulunmasına rağmen, meslek elemanlarının evsiz bireylerin hayatlarında değişimi oluşturmak için, etkin hizmet sunamamalarının sebebi nedir? Kurumların yasal prosedürleri meslek elemanlarının

uygulamalarını geliştirmelerine engel midir? Değişen şartlara uygun olarak meslek elemanları neden mesleki hizmet içi eğitimlerle hizmet sunumlarını geliştirme yönünde aktive edilmemektedir? Kaynakların sosyal yardımlar düzeyinde evsiz bireylerin değişimine katkı sağlayacak vaka yönetimleri çerçevesinde belirli plan ve program kapsamında verilmemesi kaynak israfını ortaya koyması ve mesleki etik açısından değerlendirilmesi gereken hususlardır.

Araştırma boyunca, doğal gözlemler kapsamında, mülakat sorularının dışında, katılımcılara sorulan “Evsizlikle ilgili başka eklemek istediğiniz bir şey var mı?” sorusuna verilen cevaplar ile doktora çalışması sürecinde uzman görüşleri ve akademisyenlerle yaptığım görüşmelerde bazı hususların ne çıktığı görülmektedir.

Özellikle;

- Evsizlik hizmetlerinin yaygınlaştırılmaması gerekir,
- Bu iş STK’lar aracılığıyla yapılmalıdır,
- 1000 kişilik barınma evi açsanız burada kalanların sayısının 999’a dşremezsiniz,
- Özendirme kapsamında sokağa çıkmaya katkı sağlayıcı olur,
- Meslek elemanının uygulamaları kurumsal prosedürler tarafından sınırlandırılması durumunda, sorunu çözmek için ilgili yöneticisine durumu aktarması gerekir,
- Araştırma sonucunda herkesin de ihtiyaı olan talepler sorunsallaştırılmıştır.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus evsizlik hizmetleri var olan insan hakları ihlallerine karşı ortaya çıkan bir olgudur. Bu durum Dünya’da da bu şekilde ortaya çıkmakta, Türkiye’de de aynı şekilde belirlemektedir. Özellikle Batı’da evsizlik hizmetlerinin çeşitli düzeylerde örgütlenmesi, evsizlikle ilgili, literatürde de belirtildiği gibi, enstitülerin kurulması evsizliğin bir insanlık sorunu olmasından ve etkili çözüm yollarının farklılaştırılmış hizmetlerle sağlanacağına olan kanıta dayalı uygulamaların bir sonucudur. Belirtilen bağlamda “*Evsizlik hizmetlerinin yaygınlaştırılmaması gerekir.*” gibi felsefe düzeyinde bile bir anlam içermeyen düşüncelerin, sosyal hizmetin mutfağından uzak, strateji geliştirmek anlamına gelmektedir. Literatürde bu yönelime “fildişi kulelerinden ahkm kesmek” denilmektedir. Sosyal meselelere gerçekçi ve kalıcı çözümler oluşturulamaması bu tür anlayışlardan kaynaklanmaktadır. Bu anlayış insan hakları temelinden uzaktır ve hizmetler birilerinin lütuf etmesine bağlı olarak yapılmamalıdır. Evsizlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması, başta toplumun bilinçlenmesine, diğer yandan da evsiz bireylerin haklarını arayabilecekleri birimlerin bulunması onların insan hakkı temelinde hizmetlerden yararlanmalarına katkı sağlamaktadır.

“*Evsizlik hizmetleri STK’lar aracılığıyla yapılması gerekir.*” fikrini savunanlar STK hizmetlerinin mevcut durumunu, hizmetlerin örgütlenişi hakkında fikir sahibi olmadan bu tür bir açıklamada bulunmaktadır. STK hizmetleri modern toplumlarda boşlukları dolduracak niteliktedir, ancak birçoğu kurumsal kimlik bile oluşturmadan hizmetlerini sürdürme çabası içindedir. Bu durum evsizlik hizmetlerinin toplum tarafından da dışlanmasına kapı aralamaktadır. STK’lar sivil inisiyatif olmaları münasebetiyle toplum mayası durumundadır. Ancak mevcut hizmetlerin durumu da bu araştırma ve diğer araştırmalar kapsamında açıkça yeterli olmadığı yönündedir. Belirtilen bağlamda sosyal devlet evsiz bireylere de hak temelli uygulamalarla kurumsal hizmetler sunmalıdır.

“1000 kişilik barınma merkezi açsanız burada kalan bireylerin sayısını 999’a düşüremezsiniz.” anlayışı geleneksel örgütlenmelerle yapılan hizmet anlayışlarının tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin hayatlarında olumlu yönde değişim oluşturmayan hizmetler, yıllarca barınma merkezinden yararlanan evsiz bireyler bu durumun en büyük kanıtı niteliğindedir. Meslek elemanının bu ifadeleri çalıştığı kurumun da hizmet anlayışını yansıtmaktadır. SYDV’ de çalışan meslek elemanı sosyal yardım temelinde evsiz bireylere destek sağlamaktadır. Doğal olarak açıklamaları da bu anlayıştan desteklenmektedir. Değişim ajanı olan meslek elemanlarının evsiz bireylerin hayatlarında sosyal yardım aracısı değil, mesleki müdahalelerle istedik yönde yaşam kalitesinin artırılması olmalıdır. Sayının 999’a düşmeyeceği yönündeki açıklamalar biz yardım veriyoruz, bu kişilerin sayısı artıyor anlamına gelmektedir. Bu durum destek anlayışının değiştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Aksi halde yardımlar anlık krizlerin atlatılmasında etkili olan, uzun vadede de yoksulluk kültürünün bir aracısı durumuna dönüşmektedir.

“Özendirme kapsamında sokağa çıkmaya katkı sağlayıcı olur.” türünden ifadeler evsiz bireylerin hangi şartlar altında evsizlik sürecine girdiklerine yönelik eksik ve empatik olmayan düşüncelerden kaynaklanmaktadır. Evsizlik olgusu bir sürecin sonucunda oluşan ve farklı sebep ve sonuçlarla ortaya çıkan bir olgudur. Hiçbir normal birey aile düzenini bozma adına fantastik düşüncelerle evsiz yaşama sorumsuzluğunu ortaya koyan davranışta bulunmamaktadır. Bu açıklamayı, evsizlik süreciyle ilgili evsiz bireylerin yaptıkları açıklamalar kanıtlamaktadır. Evsizlik bu bağlamda tükenen sosyal ve ekonomik sermayenin, aile parçalanmasının, evden kaçmanın, şiddetin, istismarın, suçun, iflasın bir sonucudur. Bireyler fantezi olsun diye evsizlik sürecini deneyimlememektedirler, bireysel ve çevresel şartların olumsuzluğu, yerinde ve zamanında yapılması gereken destek mekanizmalarının eksikliği bu sonucu doğurmaktadır. Fantastik düşüncelerle evsizliği bilinçli olarak hayat felsefesi haline getiren bireyler ise başta sosyal devlet bağlamında sosyal politikanın, bilimsel ve mesleki düzeyde ise sosyal hizmetin, özelde ise bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

“Meslek elemanlarının uygulamalarının, kurumsal prosedürler tarafından sınırlandırılması durumunda, sorunun çözümü için ilgili yöneticisine durumu aktarması gerekir.” ifadesi meslek elemanı adına kurum yöneticisinin karar vermesi gerektiğine olan inançtan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım özellikle çağdaş yönetim tekniklerinden olan personel güçlendirme ilkesiyle tezat oluşturmaktadır. Meslek personellerinin inisiyatif alamadığı bir kurumsal örgütlenmede her şey mekanize edilmiş uygulamalarla yürütülür. Bu durum insan doğası gibi kompleks olan bir yapının sorunlarının çözümünde tek düze uygulamalarla işlerin yürütülmesine sebep olur ve sonuçta kurum yöneticisinin meslek elemanı olmamasına rağmen, meslek elemanından daha iyi sosyal hizmet uygulayıcısı durumuna gelmesini sağlar. Bu süreçler dikey hiyerarşinin ve geleneksel işletme yönetimi anlayışının birer tezahürüdür. Personele eğitim, iletişim, teknoloji vb. alanlarda destek verildikten sonra işin uzmanı düzeyinde mesleki uygulamaların başarıya ulaşabilmesi için her türlü örgütsel esneklik sağlanmalıdır. Yeni işletme anlayışında da bu türden işletmelerin daha başarılı oldukları ortadadır. Katı yasal çerçevelerle örgütlenmiş kurumsal hizmetler,

evsiz bireylerin sorunlarını çözüme kavuşturmada hem yetersiz kalmakta hem de meslek elemanlarını mesleklerini icra etmelerini de sınırlandırmaktadır.

“Araştırma sonucunda herkesin de ihtiyacı olan iş, meslek, ev, ekonomik destek gibi talepler sorunsallaştırılmıştır, bu sorunsallar herkes tarafından yaşanmaktadır.” ifadeleri yer almaktadır. Her bireyin yaşam kalitesini artırması bağlamında ihtiyaçlar hayat boyu giderilmekte ve insanların farklı düzeylerde ihtiyaçları ortaya çıkabilmektedir. Değişen ihtiyaçların karşılanması bireylerin gerek yakın çevrelerinden gerek kendi imkânları ile elde ettiği kaynaklarla karşılanmakta ve birbirinin tamamlayıcısı olarak düzenli bir yaşam hayat boyu sağlanabilmektedir. Evsizlik olgusunun ortaya çıkmasında yaşanan süreçlerde bireylerin kendilerinden ve çevrelerinden alabilecekleri kaynakların tükenmesi, onların yeniden düzenli bir hayatın gerçekleştirebilmesi adına desteklenmelerini gerekli kılmaktadır. Bu aşamada, hayatın süre giden düzeni çerçevesinde yaşamını devam ettiren bireyler, yaşam kalitelerini artırmak adına konfor sağlayıcı taleplerini kendi imkânlarıyla yerine getirmektedir. Evsiz bireylerin ise başta can güvenliği olmak üzere, aidiyet oluşturabilecekleri bir mekân bağlamında bir ev talep etmeleri, hayatını kendi imkânlarıyla devam ettirebilmeleri için iş talep etmeleri temel insani gereksinimler olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla her iki toplum kesiminde zaruriyetten ve keyfiyetten doğan talepler bulunmaktadır. Her insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği asgari bir gelire ve barınma hakkına sahip olması çalışmanın literatür kısmında belirtilmişti. Belirtilen bağlamda Türkiye’nin de aralarında bulunduğu sözleşmeyi imzalayan taraf devletler bireylerin asgari düzeyde barınma ihtiyacının karşılanmasından sorumludur.

SONUÇ

Evsizliğin doğası tek yanlı sistemsel ve kişisel yetersizlik teorileri kapsamında anlaşılabilir bir olgu değildir. Bütüncül bir yaklaşıma olan ihtiyaç birey, çevre etkileşimi bağlamında olgunun değerlendirilmesi gerektiği sonucunu çıkarmaktadır. Bu sonuç modern sosyal teorideki yapı-faillik, mikro-makro tartışmalarını da sonlandırmaktadır. Bireyden, topluma, yasalardan, örgütlere ve mesleki uygulamalara kadar evsizlik olgusunun değerlendirilmesi, ancak kapsayıcı kuram olan ekosistem kuramıyla mümkündür. Ekosistem kuramı evsizlik olgusunun sınırlarının gelişen ve değişen şartlara göre yeniden belirlendiğini varsaymaktadır. Ekosistem teorisi salt teori olarak kapsayıcı teori olmasının yanında diğer teorilerin de varlığını reddetmemektedir. Çünkü ekosistem teorisinin uygulamada birey-çevre etkileşimine yaptığı vurgu, bireysel ve yapısal teorilerin de bilimsel birikimleriyle birbirlerine etki ettiğini ve ekolojik temeli desteklediğini ortaya koymaktadır.

Meslek elemanlarının belirli bir teorik çerçevede mesleki uygulamalarını yürütmelerinin gerektiği yönündeki bulgular her bir teori temelinde yapılan çalışmaların mesleki uygulamaların başarısını etkilemesindendir. Evsiz bireylerin sorunlarının farklı düzeylerde ortaya çıkması ve kentsel hayatın bireylerin hayatlarında ortaya çıkaracağı sorunların önceden belli olmaması, her bir vaka düzeyinde yapılan müdahalenin bireyin ihtiyacına göre teorik alt yapıda uygulanması, evsizlik ekosistemini olumlu etkilemesi bağlamında ekosistem kuramının tamamlayıcısıdır.

Ekosistem kuramının kaynak döngüsü ilkesi kapsamında, sosyal destek sistemi içinde kaynakların, eski evsiz olarak tabir edilen evsiz bireylerin ihtiyaçlarını karşılama düzeyinde, sınırlı çeşitliliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum geleneksel sosyal yardım uygulamaları bağlamında kaynakların sağlandığı, ancak yeni evsizlik olgusu bağlamında ise bireylerin değişen ihtiyaçlarını karşılayan bir sosyal destek ağının olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Bu tespit kaynakların sorun çözmekten ziyade sorunu öteleyen bir sonucu doğurduğunu ortaya koymaktadır. Kaynak döngüsü ilkesinin öngördüğü kapsamda bireylerin sahip olduğu iş yeteneklerinin, kişisel kabiliyetlerin, problem çözme yeteneklerinin neler olduğuna ait güçlü yönlerinin açığa çıkarılmasına yönelik uygulamaların bulunmaması bu sonucu desteklemektedir.

Mevcut kurumsal yasal düzenlemeler ve esnek olmayan kurumsal hizmet uygulamaları, sosyal hizmet çalışanlarının sorun çözme rolünü yerine getirmesini engellemektedir. Belirtilen düzeyde bireylerin sorunlarına çözüm oluşturacak kaynakların sağlanmasından ziyade kurumsal standartlaştırılmış yardım transferleri bireylerin anlık ihtiyaçlarına odaklanmakta ve sorunlar ötelenmektedir. Bu tespit ekosistem kuramının kaynak döngüsü ilkesi kapsamında hizmetlerin, sorunların yapısına göre kaynakların oluşturulmadığını ortaya koymaktadır.

Adaptasyon ilkesi kapsamında hizmetler evsiz bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bu sonuca, evsiz bireylerin toplumsal ilişkilerinin ve mevcut hizmetlerin sınırlı olması sebep olmaktadır. Güvenlik temelinde ve dış görünüm itibarıyla toplumdan dışlanmaları, kendilerini terk edilmiş hissetmeleri, mesleki uygulamaların alternatif çözüm yollarını uygulamaktan uzak olması, ekosistemin temel ilkelerinden biri olan adaptasyon

ilkesinin gereklerinin yerine getirilmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum evsiz bireylerin topluma uyum sağlamasını engellemektedir.

Bağılılık ilkesi evsizliğin hangi süreçlerle ortaya çıktığını belirlemektedir. Bu sebeple evsizlere yönelik mesleki müdahalelerin yönü de bu ilke çerçevesinde tespit edilmektedir. Her bir evsiz bireye mesleki müdahalenin oluşturulmasını sağlayacak örgütsel ortam bulunmamaktadır. Bu tespit ise her bir evsiz bireyin hayatlarının başka sorunlarla daha da zorlaşabileceğini ortaya koymaktadır.

Başarı ilkesi kapsamında evsiz bireylere yönelik kısa vadede barınma, gıda, giysi vb. STK ve genelge kapsamında vakıflar aracılığıyla destekler sağlandığı, orta ve uzun vadede ise rehabilitasyon temelinde evsizlikle ilgili strateji, proje ve planların olmadığı tespit edilmiştir. Bu tespit mevcut sosyal politikaların başarı ilkesi kapsamında başarısız olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Evsiz bireylerin sorunlarının önemine vurgu yapmak amacıyla meslek elemanlarının toplumsal farkındalık ve sosyo-politik mekanizmaları etkileme, STK'ları örgütleme, alternatif projeler üretme gibi makro düzeyde sosyal hizmet müdahalelerine yönelik uygulamalarının bulunmaması savunuculuk rolünün mesleki uygulamalara yansıtılamamasının bir sonucudur.

Meslek elemanlarının etkinleştirici rolleri kapsamında, mevcut sosyal destek sisteminin işleyişindeki aksaklıkları gidermek ve varolan hizmetleri geliştirmek amacıyla her bir evsiz bireyin sorunu karşısında çevresel yapılandırmalar ile birey arasındaki etkileşimin artırılmasına yönelik mesleki müdahalelerin oluşturulmaması meslek elemanlarının etkinleştirici rollerinin yerine getirilemediği sonucunu doğurmaktadır.

Arabuluculuk rolü kapsamında evsiz bireylere yönelik yapılan sosyal desteklerin sosyal yardımlar düzeyinde oluşturulması, evsiz bireylerin hayatlarında olumlu bir etki ve değişim oluşturmak amacıyla, iş birliği temelinde çözümlerin ortaya koyulmasıyla ilgili hedeflerin ortaya çıkarılmasına yönelik mesleki müdahaleleri engellemektedir. Bu tespit meslek elemanlarının arabuluculuk rolünü yeterince yerine getirememelerinin sonucunu doğurmaktadır.

Araştırmada, evsizlik olgusu kapsamında birimler, evsiz birey, meslek elemanı, kurum yetkilisidir. Evsiz bireylerin demografileri engelli, yaşlı, genç, kadın, çocuklu aile, alkol bağımlısı, göçmen evsiz, evsizliğin zaman ve mekân boyutu ise geçici, sürekli, gizli vb. farklı düzeylerde görünüme sahiptir. Bu tespit evsiz hizmetlerinin bireylerin niteliklerine göre düzenlenmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

Yurt dışında özellikle Batı ülkelerinde evsizliğin gittikçe büyüyen bir sorun olduğu tespitinden hareketle, Türkiye'de evsizliğe yönelik çözüm mekanizmalarının oluşturulabilmesi için farklı model ve hizmetlerin uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Mesleki eğitim belirtilen bağlamda, FEANTSA çatı örgütü kapsamında farklı ülkelerin deneyimlerini paylaşma düzeyinde, temel alındığı, kayıt dışılığın önlenmesine yönelik uygulamaların AB düzeyinde yapıldığı ve sürecin sonuca yönelik uygulamalarla takip edildiği görülmektedir. Evsizlik sorunu evsizlere sunulan hizmetlerin yanı sıra bu hizmet

sunumlarında görev yapan meslek elemanlarının mesleki bilgi, beceri ve değer temelinde meslek eğitimlerinin verilmesiyle çözülebilecek bir süreç olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de ise evsizlere yönelik hizmet sunumlarında belirli bir standardın olmadığı, uygulamaların sosyal yardım düzeyinde geleneksel⁶⁸ uygulamalarla yapıldığı, hizmetlerde koordinasyonun bulunmadığı, anlık ihtiyaçlara ve muhtaçlık temelinde yardımların yapıldığı görülmektedir. Bu durum evsizlerin sorunlarına çözüm bulunmasından ziyade ötelenmesine ve kronik evsizlerin sayısının artmasına sebep olmaktadır. Evsizlik sürecinin kronik hale gelmesi ise yoksulluk kültürünün oluşmasına katkı sağlamaktadır. Yoksulluk kültürünün oluşturulması burada nesiller arası bir aktarımdan ziyade nesil içi meydana gelen ve dış şartların zorlamasıyla beliren bir durumun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında doküman analizleri belediye, vakıf ve hastane başlıkları altında değerlendirildiğinde çıkan sonuçlardan biri hastane sosyal hizmet birimlerine ait yasal düzenlemelerin sınırlarının daha belirgin olması, engelli evsiz bireylere yönelik hizmetlerin düzenlenmesinde kolaylık sağladığıdır. Belirtilen durum bir avantaj olmasına rağmen engelli olmayan bireylerin sağlıklarına kavuşmaları sonucunda tıbbi sosyal hizmet birimleri için ayrılmış bir maddi kaynağın olmaması bir dezavantajdır. Belirtilen bağlamda evsiz engelli olmayan bireylerin nakit sıkıntılarının karşılanması diğer kurumlardan karşılanmaya çalışılsa dahi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu kaynaklar sağlığın bütüncül uygulamalarına uygun olmayan yetersiz kaynaklardır. Bu çerçevede hastane tıbbi sosyal hizmet birimlerine ek maddi kaynaklar ayrılması ile sosyal hizmet uygulamalarının kalitesinin artırılması arasındaki ilişki, kurum hizmetlerinin kendi imkânları çerçevesinde sosyal desteklerin ve mesleki uygulamaların sonuca yönelik düzenlenmesine katkı sağlamaktadır.

Hastanede görevli meslek elemanlarının mülakatlarda yapmış oldukları açıklamalarda, sosyal çalışmacıların görevleri arasında yer alan temel kavramlar düzeyinde, ifadeleri olduğu görülmektedir. Bu durum diğer kurumlarda görev yapan meslek elemanlarında daha az sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle sosyal hizmet alanlarında çalışan sosyolog, psikolog, sosyal çalışmacı gibi meslek elemanlarının mesleki formasyonlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Görüşme yapılan meslek elemanları içinde sosyal çalışmacının görev ve sorumluluklarına yönelik açıklama yapanların sosyal hizmet lisans mezunu oldukları görülmüştür. Sosyal hizmet kurumlarında görev yapan meslek elemanlarının sosyal hizmet sunumunda gerekli olan sosyal çalışmacının görev, yetki ve sorumlulukları kapsamında bilinç düzeylerinin diğer meslek elemanlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Belirtilen düzeyde sosyal çalışma mesleğinin icracısı durumunda görev alan sosyolog ve psikologların sosyal servis ve sosyal çalışma uygulamalarına ait temel bilgiler

⁶⁸ Marx, insanın hayatındaki uygulamalarla biçimlendiğini, Montesquieu, kurumların insanı biçimlendirdiğini belirtmektedir. Marx’ın esas amacı bireysel kâr ve özel iyelik değil, bireysel güçlerin kısıtlama olmaksızın kabul edileceği bir değişimin hedeflenmesidir. Bu hedef içinde bireysel profil; *“bir şeylere sahip olan insan değil, kendisi bir şeyler olan insan tam olarak gelişmiş, gerçekten insan olan, insandı”* (From, 1989:52). Evsizlerin mevcut durumu değerlendirildiğinde ise kurumsal düzeyde ortaya çıkan geleneksel uygulamaların evsiz bireylerin hayat kalitelerinde olumlu yönde bir değişim sağlayamaması, evsizlik hizmetlerinde sunulan hizmet anlayışlarının değiştirilmesi gerektiğini ve geleneksel sosyal yardım uygulamaları yerine sosyal hizmet temelinde örgütlenmelerin oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu örgütlenmeleri bireylerin kendi güçlerinin farkına varmalarını sağlayacak bir araç olarak görmek gerekmektedir.

düzeyinde meslek içi eğitimlerle desteklenmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. Böylelikle aynı görevlendirmelere sahip meslek elemanlarının temel düzeydeki uygulamalarda ortaya çıkan farklılıklarının önüne geçilerek, hizmetlerde belirli bir düzeyde sosyal hizmet perspektifi sağlanması mümkün hale gelecektir.

Hastane ortamlarında evsizlere yönelik uygulamaların kurum içi uygulamalarının yanı sıra kurumlar arasında sınırlı kaldığı görülmektedir. Genelge kapsamında engelli evsiz bireylerin AÇSHB'ye yapılan yönlendirmeler haricinde bir kurumlar arası diyalog ve işbirliğinin bulunmadığı görülmektedir. Hastanenin bulunduğu ilçedeki STK'lar ve İstanbul'da evsiz bireylere hizmet veren diğer kurumların hangileri olduğuna yönelik bilgi ve kurumlar arası uygulama eksiklikleri bulunmaktadır. Uygulamalar hastane ortamının dışına aktarılamamış ve farklılaştırılamamıştır. Bu durum tıbbi sosyal hizmet birimlerinin hizmetlerde etkinliği artırmak için, çevre kaynaklarının yeteri kadar kullanılmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Halk sağlığı bağlamında değerlendirildiğinde ise birimlerin koruyucu-önleyici mesleki uygulamalara yönelik çalışmaların hastane ortamında uygulanamadığını ortaya koymaktadır. Bu durum birim-çevre arasında etkileşimleri artıracak yeni bir hizmet modeline ihtiyaç olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Vakıflara ve belediyelere ait dokümanların analizinden elde edilen sonuçlar arasında, hem belediyeler hem de vakıflar ikâmeti gerekçe göstererek evsiz bireylere yardım yapılmasını sınırlandırmaktadır. Bu tespit evsiz bireylerin yerel düzeyde desteksiz kalmasına ve ikâmet sorunlarının değerlendirilmemesine sebep olmaktadır.

Meslek elemanlarının farklı formasyonlara sahip bireylerden olmaları SİR'lerde de farklı değerlendirmeleri beraberinde getirmekte, belli bir standardizasyonu engellemektedir. Bu tespit yapılan sosyal değerlendirmelerin objektifliğinin ve yeterliliğinin sorgulanması sonucunu doğurmaktadır.

Evsiz bireylerle ilgili dokümanlardan elde edilen veriler arasında takip sorununun olduğu görülmektedir. Belirli bir süreç yönetiminin bulunmaması kaynakların yerinde kullanılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Dokümanlarda evsiz bireylerin yaşadıkları sorunlar ile yapılan müdahaleler arasında uyumsuzluklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum kurumlarda meslek elemanlarının performans değerlendirmelerinin süreç ve sonuç odaklı yapılmasını ve belirtilen bağlamda da kurumsal uygulamalarda sosyal yardım zihniyetinden sosyal hizmet zihniyetine doğru bir dönüşümün sağlanmasını zorunlu hale getirmektedir. Bekaroğlu Doğan (2018) doktora tezinde belirtildiği gibi yerel düzeyde kaynaklar yeterlidir. Evsizlik sorunu mevcut kaynaklarla çözülebilir. Bu çalışma kapsamında da aynı sonuç çıkmasına rağmen, sorunu sadece kaynak düzeyinde değerlendirmek olan bitenden bihaber olunmasına sebebiyet vermektedir. Sorunun kaynağı sosyal hizmet eksenli mesleki müdahale, plan, proje, alternatif hizmet uygulamalarının bulunmamasıdır.

Araştırma kapsamında İstanbul'da yaşayan evsiz bireylere ait genel verilerde, yeni evsizlik olgusunun yaygınlaştığı ve toplumun her kesiminden, mimar, avukat, gizli evsiz, gönüllü evsizliği seçen, bireyi kapsamı sebebiyle farklı hizmet uygulamalarının oluşturulmasının zorunlu hale geldiği görülmektedir. Literatürde yer alan evsizlik çeşitlerinin tamamına bu çalışma kapsamında da rastlanmıştır. İstanbul'da yapılacak farklı evsizlik hizmet modelleri

ile Türkiye genelinde yapılacak diğer mesleki ve bilimsel çalışmalara sosyal hizmet perspektifi sağlaması bakımından önemlidir.

Araştırma kapsamında, İstanbul'da evsiz bireylerin fazla olmasının sebebi göç alan bir bölge olmasındandır. Bu tespitten hareketle evsizliğin İstanbul'da önlenmesine yönelik çalışmaların yanında İstanbul'a farklı sebeplerle göç eden bireylerin de evsizlik süreçlerinin önlenmesine yönelik uygulamaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmalar hem İstanbul'daki evsiz sayısının azalmasına hem de yerelde evsizliğin önlenmesine katkı sağlaması açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Kurumlara ait genel verilerden farklı düzeylerde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Evsizlik alanında hizmet sunan STK'ların köklü bir geçmişi bulunmamaktadır. Var olan kurumlar barınmaya odaklanmıştır. Meslek elemanı sayıları yok denecek kadar azdır. Kaynakları kısıtlı olmasının yanında kurumsal bir kimlik oluşturma düzeyinde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Belirtilen bu tespitler STK'ların hizmet verimliliği ile eğitim ve yönetim ilişkisinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

STK'ların herhangi bir şart aramadan evsiz bireyleri kabul etmeleri üstün yönleri olarak belirirken, kapasitelerinin sınırlı olması zayıf yönleri olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında, STK'lar evsiz bireylerin sosyalleşmelerinin sağlandığı mekânlar olarak görülmektedir. Belirtilen bağlamda aile bağlarından ve toplum kaynaklarından mahrum kalan bireyler için resmiyetin bulunmadığı, dayanışma merkezleri niteliğindedir. STK'larda bunun yanı sıra sınırlı kaynak döngüsü bireylerin toplumsal adaptasyonunu sağlama düzeyinde yetersiz kalmaktadır. Barınma hizmetleri İstanbul'da yılın 365 günü STK'lar tarafından verilmesine karşın, bu hizmetten sınırlı sayıda evsiz bireyin yararlanması ve hizmetlerinde mesleki müdahalelerden uzak sadece barınmaya odaklanması, hizmetlerin eksik kaldığı taraflarıdır. Bunun yanı sıra kamu kurumlarında barınma hizmetlerinin bulunmaması, meslek elemanlarının var olmasına karşın, mevcut araçların eksik kullanılması, her iki kurumsal yapılanmanın da hizmetlerde evsiz bireyler üzerinde artı değer oluşturmamasını engellemektedir. Belirtilen tespitler STK'larda kaynak tedarikinin, kamu kurumlarında ise mevcut kapasitenin kullanımı ile hizmet çeşitliliklerinin önemli olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

İl SYDV'nin evsiz bireyler kapsamında ikamet şartını değerlendirmeye katmadan, acil durumlar için yardım yapması evsiz bireylerin gidecekleri bir kapısının olması düzeyinde evsizler açısından umut vericidir. Ancak, bu hizmetin bir üst basamağında acil ihtiyaçların dışında, destek sağlayacak kurumlara ihtiyaç bulunmaktadır. Burada basamaklandırma modeli kapsamında alternatif uygulamalar hizmete koyulabilir. Nakit yardımını veren vakıf, bireyin ihtiyaç durumuna göre ikinci bir hizmetin başlatılmasını, kendi hizmetinin desteklenmesini ve sürdürülebilir hizmet anlayışının uygulamalara hâkim olmasını sağlamak için "ilk adım istasyonu" niteliğinde olması gerekmektedir. İstanbul'daki evsiz bireylerin çoğunluğunun mutlaka uğradıkları ve yardım aldıkları kurum olması bakımından bu nitelik vakıf görevleri arasında yönlendirmenin daha aktif hale getirilmesi için önemlidir. Hatta Türkiye'nin genelinde bu tür bir uygulamanın olması gerekmektedir. Sürdürülebilir hizmetin verilebilmesi için de vakıfların bu temel hizmetinin yanında bu hizmeti destekleyecek kurumsal hizmetlere de ihtiyaç bulunmaktadır. Vakıftan destek

almak için gelen evsiz bireylerin kimlik ve ikamet sorunu varsa valilik ve kaymakamlıklar aracılığıyla, güvenlik soruşturulmasından sonra, sorunu çözümlenebilmelidir. Bununla ilgili yasal çözümler üretilmelidir. Evsiz birey, barınma, sağlık, eğitim, meslek, istihdam, psiko-sosyal destek ve farklı düzeylerde rehabilitasyona ihtiyacı varsa ilk adım istasyonunda değerlendirilerek yönlendirilmesi yapılmalıdır. Bu hizmetlerin sağlanması belirtilen kapsamda yeterli düzeylerde örgütsel hizmetlerin sunulmasıyla mümkündür. Bu model örnek bir model niteliğindedir. Hâlihazırda SYDV'lerin kaynakları yeterli düzeyde bulunmasına rağmen, yasal sınırlamalar gerekçe gösterilerek yardım yapılmamaktadır veya sınırlı düzeyde yardım yapılmaktadır. AÇSHB ve SB arasında genelge kapsamında engelli evsiz bireylerin rehabilitasyonlarının yapılması sağlanmaktadır. Burada sorunun çözümünü sağlayan kurumsal hizmetler ve yasal düzenlemelerdir. Evsizlik hizmetlerinin yerel düzeyde de sürdürülebilir kılınmasını sağlayacak mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

İBB'nin Topkapı'da bulunan biriminden sağladığı sosyal yardımlar ve Darülaceze yardımları, SYDV'lerin kaynakları, yasal düzenlemelerle, ilçe belediyelerin yardımları birleştirilerek bireylerin eve yerleştirilmeleri mümkün hale gelebilir. Bireyler eve yerleştirildikten sonra belediye, vakıf personellerinin sosyolog, psikolog ve sosyal çalışmacı gibi, belirli aralıklarla yapacakları ziyaretlerde bireylere psiko-sosyal destek sağlamaları mümkün hale getirilebilir. Bu ziyaretler aynı zamanda evsiz bireylerin gündelik hayata uyum sağlamaları düzeyinde yapılması gereken mesleki müdahalelerin de organizasyonunu sağlayacak niteliktedir. Bireylerin istihdam edilebilmeleri, mesleki yeterliliği bulunmayan bireylerin mesleki kurslara yönlendirilmeleri, iletişim becerilerinin geliştirilmesi bağlamında kişisel gelişimi sağlayacak desteklerin verilmesi gerekmektedir. Bu süreçte de bireyler aynı zamanda kurumların sağladıkları yardımlardan faydalanmalıdır. Meslek elemanının evsiz bireyin hayatını kendi imkânları çerçevesinde devam ettireceğine dair kanaatinden sonra yardımların kesilmesi sağlanmalıdır. Hem evsiz bireye bu hizmetler insan onuru bağlamında sağlanmalıdır hem de meslek elemanlarına kurumların hizmet prosedürleri dayatılmamalıdır. Sosyal hizmet mesleğinin bir vakayı değerlendirmesi bütüncül düzeyde olmalıdır. Bütüncül bir bakışın sağlanabilmesi için de kurumların görevli meslek elemanlarına, hizmetlerin uygulanması için, gerekli imkânları oluşturması gerekmektedir. Hali hazırda evsiz bireylere yönelik tüm bu hizmetlerin verileceği spesifik kurumsal yapılanmaların oluşturulması ya da kurumlar arası ortak kaynak kullanma ve koordinasyon düzeyinde ortaya çıkan sorunlar çözümlenerek vaka düzeyinde uygulamaların yapılması gerekmektedir. Her iki durumda da sorun çözülebilecek niteliktedir.

Evsiz bireylerin evsizlik sürecinin temelinde aile içi sorunlar ve maddi yetersizlikler bulunmaktadır. Her iki sebep de ekosistem yaklaşımının bağlılık ilkesi kapsamında bireylerin şiddete uğramasına, eşlerin boşanmasına, evden ayrılmalarına sebep olmaktadır. Sorun aile içinde çözüme kavuşturulduğunda daha travmatik süreçlerin de önüne geçilmesi mümkün hale gelmektedir.

Evsiz bireyler evsizlik sürecinde en çok maddi yetersizlik, güvenlik, dışlanma, evsizlik, sağlık, işsizlik gibi konularda zorluk çekmektedirler. Mevcut durumda yaşanan zorluklar verilen hizmetlerin yetersizliği ile kültürel bakışın evsiz bireyleri olumsuz

değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Evsiz bireyler hayata tutunma ve başarma düzeyinde kendilerini güçlü görmektedirler. Bireylerin başarıyı “azim, hedef ve düzenli bir hayat” kavramları düzeyinde anlamlandırmaları, kendilerine ait, bilişsel düzeyde hayat stratejilerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Evsiz bireylerin kendilerinden beklentileri arasında sağlık ve iş kavramlarının öne çıkması, sürdürülebilir bir hayatın, kendi anlam dünyalarındaki, anahtar kavramları olarak belirmesindendir.

Evsiz bireylerin yakın çevrelerinden beklentilerinin bulunmamasının sebepleri arasında, yakın çevrenin destek verecek kaynaktan yoksun olması, yaşanmış dargınlıkların ve travmaların bulunması veya yakın çevrenin olmamasından kaynaklanmaktadır. Yakın çevrenin destek verecek kaynaktan yoksun olması ailelerin kurumsal sosyal desteklerle desteklenmesi gerektiğini, aile ilişkilerindeki ilişkisel sorunların olması arabuluculuk çalışmalarının yapılmasını, yakın çevrenin olmaması durumunda ise yeni sosyalizasyon süreçlerinin oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bireyler merkezi idareden meslek, iş ve barınma düzeyinde destek talep etmektedirler. Meslek ve iş sorununun çözümlenmesi için sorunun rehabilite edici hizmetler bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bireylerin toplumdan beklentileri arasında ilk sırada toplumsal dışlanmanın olmamasıdır. Toplumsal ve kültürel bakışın bir toplum içinde evsizlik hizmetlerinin ve evsizlerin dışlanmışlığının düzeyini belirlemesinde en önemli ölçüt olduğu bilinmektedir. Toplumun, evsizlerle ilgili bilinç düzeyinin düşük olduğu, görünümleri itibariyle de normalden sapmaları sebebiyle, ön yargılı davrandıkları, evsizlerin değerlendirmelerine göre ortaya çıkmaktadır.

Verilen hizmetlerin, bireyler üzerindeki etkileri ve talep edilen hizmetler düzeyinde elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, verilen hizmetler arasında barınma, gıda, kıyafet, hijyen, sınırlı düzeyde nakit yardımlarının olduğu görülmektedir. Talep edilen hizmetler ise istihdam, ev, dışlanmanın önlenmesi, mesleki kurs, fiziksel şartların iyileştirilmesi ve rehabilitasyondur. Taleplerdeki değişme ise maddi imkânların artırılması, barınma imkânlarının iyileştirilmesi, istihdam hizmetlerinin sağlanması, eve yerleştirme imkânlarının oluşturulması, psikolojik destek ve sağlık hizmetlerinin verilmesidir.

Evsizlik hizmetlerinin bireyleri güçlendirme düzeyi, çatisız olma dönemiyle karşılaştırıldığında olumlu cevap alınmakta, olumsuz cevap verenler ise hayatın bundan sonraki dönemine hazırlamada yetersiz olarak görmektedirler. Bu durum hizmetlerde farklı uygulamaların oluşturulması bağlamında yetersiz kalındığını ortaya koymaktadır. Yetersiz hizmet sunumları bireylerin hayatla arasındaki bağın kurulmasını zorlaştıran en önemli adaptasyon sorunudur. Hizmetler bireylerin yeniden evsiz duruma düşmesini engelleyecek düzeyde olmalıdır.

Evsizlik sürecinin etkilerinin aile düzeyinde yansımaları, ailenin dağılması, boşanma, evi terk etme, maddi yetersizlik, iflas, dışlama gibi süreçlerle ortaya çıkmaktadır. Aile reislerinin genellikle evsizlik süreci içerisine girmeleri ile evsizlik sürecinde yaşanan zorluklar ailenin dağılmasına sebep olurken, diğer yandan evsizlik öncesindeki aile içi

ilişkilerin iletişim yetersizlikleri ve şiddet düzeyinde ortaya çıkması evsizlik öncesi ailenin dağılmasına sebep olmaktadır. Her iki durumda da aile destek hizmetlerinin gerek koruyucu-önleyici düzeyde gerekse de rehabilite edici düzeyde yaygınlaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu hizmet evsizliğin en önemli sebebinin aile içi ilişkilerden kaynaklandığı değerlendirildiğinde elzemdir.

Araştırma kapsamına dâhil olan evsiz bireyler kendilerinin sosyal desteklerinin bulunmadığını, yakınlarıyla görüşmelerinin sadece birinci derecede yakınları kapsadığını bu görüşmelerin de telefon aracılığıyla gerçekleştiğini belirtmektedirler. Evsiz bireylerin sürekli iletişim içinde oldukları bireyler, kendileri gibi evsiz olan barınma yerlerindeki arkadaşlarıdır. Arkadaşlık burada bireylerin ailelerinden daha ön plana çıkan destek mekanizmasıdır. Bireylerin çoğunun sosyal desteğinin olmadığını belirtmesi bu durumun en önemli göstergesidir. Yeni bir eve çıkma, iş bulma, kaynaklarını paylaşma gibi birçok destek evsizlerin kendi hayatlarını kurma düzeyinde grup içi örgütlenme olarak ortaya çıkmaktadır.

Evsiz bireyler, evsizliğin sonlanacağına dair inançlarını çatisız olma durumunda, psikolojik bozukluk ve kaynak yetersizliği süreçlerinde zaman zaman kaybettiklerini belirtmekte ve evsiz barınağının kendileri için ümitlerinin yeniden yeşermesinde etkili olduğunu ifade etmektedirler. Evsiz bireyler kendilerini kişilik yapıları itibarıyla güçlü, inatçı, kutsal değerlere bağlı olarak tanımlamaları onların evsizliğin sonlanacağına dair umutlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Evsizlerin özellikle etiketleme teorisi kapsamında tanımlanan asalak, ayyaş, bağımlı gibi özelliklerinin olmadığını, yeni evsizlik olgusunun kentin içinde, kente⁶⁹ rağmen yaşama savaşı veren ve zorlukları tüm güçleriyle aşmaya çalışan insanlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlayışın evsizlik sürecinin sonlanabilmesi adına çevresel ekosistemin oluşturulması düzeyinde desteklenmesi gerekmektedir.

Farklı evsiz gruplarına yönelik yapılan hizmetler kapsamında kurum yetkililerine ve meslek elemanlarına sorulan soruya verilen cevaplarda ortak nokta, hizmetlerin aynı ve nakdi düzeyde kaldığı ve bir transfer niteliği taşıdığıdır. Evsizlere yönelik spesifik, sürdürülebilir bir uygulama yoktur. Bireylerin hayatlarında değişim sağlayacak bir mesleki müdahale bulunmamaktadır. Muhtaçlık yardımın temel şartıdır. Çok farklı sorunlara sahip olan evsiz bireylerin sorunları, tek düze ve geçici yardımlarla çözülecek bir nitelikte değildir. Bu durum farklı evsiz gruplarına yönelik hizmet sunumlarının uygulamalarda yer almasını zorunlu kılmaktadır.

Evsizlere yönelik sosyal yardımların rolü, düzeyi ve sorun çözmeye katkısına yönelik görüşlerde kurum yetkilileri ve meslek elemanları tarafından eksik ve yetersiz olarak görmektedir. Eksiklik ve yetersizliğin temel sebepleri arasında verilen yardımın yetersizliği ile anlık ihtiyaçlara odaklanmasıdır. Bu durum hizmetlerin evsiz bireylerin hayatlarında bir değişim sağlamasını engellemektedir. Bunun temel sebebi evsiz bireylerin sorunlarını

⁶⁹ Kent, çevre, mekân ve birey arasında nötr bir ilişkiyi ortaya koyması bakımından kayıtsızlığın hakim olduğu yerler olarak belirlemektedir. Kentsel mekânlarda zengin, fakire karşı kayıtsızdır. Güç ilişkileri, itaatın görünümünü belirlerken, çalışma ve hızlı hayat düzeni, kentin olumsuz imajını resmeden kareleri görünmez kılar. Görünmezlik, görünen şeyin incitme durumunda ortaya çıkan bir durumdur (Sennett, 1999: 154).

temel alan uygulamaların bulunmamasıdır. Psikolojik destek, barınma, rehabilitasyon, istihdam ile meslek edindirmeye yönelik hizmetler çok sınırlıdır.

Mevcut yasalar, kurum yetkilileri ve meslek elemanları tarafından yetersiz olarak görülmektedir. Yasaların mevcut durumda evsiz bireylere yönelik gerekli hizmetlerin sunulması bağlamında yeterli olmasına rağmen, spesifik düzenlemelerin bulunmaması, evsizlik sorununun gerek yerel belediyeler düzeyinde gerekse de diğer kamu kurumları tarafından bir sorun olarak görülmesini ötelemektedir. Spesifik düzenlemeler belirtilen bağlamda evsizlik olgusunun kurumsal ve siyasi irade düzeyinde farkındalığın sağlanması için etkili bir araç niteliğindedir.

Toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı kurumsal düzeyde sınırlı olarak yapılan uygulamalar bulunmaktadır. Mesleki düzeyde ise bu türden bir uygulamaya rastlanılmamıştır. Evsizlere yönelik toplumsal bakış açısının olumsuz olması, kurumsal faaliyetler arasında farkındalık oluşturma düzeyinde, kamu kurumları kapsamında, uygulamanın olmaması, evsizlik sorununun ötelendiğinin, evsizlerin ise toplumun görünmez yüzleri olarak belirmesinin sebepleri arasındadır. Evsizlik olgusunun varlığı, içinde bulunulan toplumda, sosyal devlet mekanizmalarının işlerliğinde sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Meslek elemanları toplumun algılarını değiştirme ve politik mekanizmaları etkileyici çalışmalarla evsizlik olgusuna yönelik farkındalık oluşturmaktadır. Kurum yetkilileri bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması için meslek elemanlarına her türlü kurumsal kaynağı sağlama düzeyinde kolaylık göstermelidir.

Evsizlerle ilgili kamu kurumları düzeyinde engelli evsizlere yönelik hizmetin dışında, İBB'nin kış aylarıyla sınırlı barınma hizmeti bulunmaktadır. STK'ların hizmetleri ise sınırlı düzeyde barınma odaklıdır. Belirtilen bağlamda kurumlar arası ilişkileri destekleyecek mekanizmalar bulunmamaktadır. Kış aylarıyla sınırlı olan, il genelindeki kamu kurumlarının koordineli çalışmaları, sınırlı sürelidir. Kurumlar arası ilişkiler bürokratik engeller, evsizlik hizmetlerinin kurumsal yapıya sahip olmamasından kaynaklanan muhatap bulma sıkıntısı, deneyimlerin paylaşılmaması sürdürülebilir evsizlik hizmetlerinin önündeki engellerdir.

Meslek elemanları ve kurum yetkilileri kalıcı çözümü, barınma sorununun çözülmesi, vaka düzeyinde uygulamaların yapılması, mesleki ve ruhsal rehabilitasyonun sağlanması, evsizlik koordinasyon merkezinin kurulması, yerel makamlar düzeyinde hizmetlerin sürdürülmesi, kurumlarda kalmak için yaş sınırlandırmasının kaldırılması, sosyo-ekonomik düzeyin artırılması, aile tabanlı hizmetlerin yaygınlaştırılması olarak görmektedir. Çözüm önerileri değerlendirildiğinde her bir önerinin farklı düzeylerde evsizlik hizmetlerinin oluşturulması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Evsiz bireylerin bağımsız konutlara yerleşmesinin önündeki engelleri kurum yetkilileri ve meslek elemanları ekonomik, psikolojik faktörler, kurumların verdiği hizmetlerin bireylerin toplumsal hayata uyumunu sağlamada yetersiz kalması, bireysel yetersizlikler, kiralara yüksekliği gibi sebeplerle açıklamaktadır. Açıklamalardan çıkan sonuç mevcut yardımların ve barınma hizmetlerinin evsiz bireylerin hayatında değişim oluşturma düzeyinde etkisinin olmamasıdır.

Evsiz bireyleri konutta kalmaya hazır hale getirebilmek için yapılabilecekler arasında rehabilitasyon hizmetleri, vaka düzeyinde uygulamaların yapılması, psikolojik destek, barınma hizmetlerinin iyileştirilmesi, mahalle kültürünün oluşturulması, evde destek sağlanması yer almaktadır. Belirtilen hizmetlerin olması durumunda evsiz bireylerin kendi hayatlarına yön vermeleri imkân dâhilinde olmaktadır. Her bir evsiz bireye belirtilen hizmetlere ulaşma imkânı verilmelidir. Bu alanlarda evsizlik hizmetlerin yaygınlaştırılabilmesi için de kurumsal düzeyde bireyin hayatında değişim sağlayacak uygulamalar yapılmalıdır.

Evsizlik modelleriyle ilgili görüşlerde kurum yetkilileri ve meslek elemanlarının ortak noktası, basamak modelinin soruna odaklanması, ülke şartlarına daha uygun olması, acil ihtiyaçları gidermesi, vaka düzeyinde uygulamalara uyarlanabilmesi, somut, sürece dayalı olması bakımından daha uygulanabilir olarak değerlendirilmektedir. Öncelikli ev modelinde ise entegre hizmetlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmekte, masraflı bir model olduğu vurgulanmaktadır. Öncelikli ev modeli aile evsizliği yaşayan bireylere yönelik daha elverişli bir model olarak görülmektedir. Evsizlik modellerinde, sorunların karmaşık doğası değerlendirildiğinde, farklı hizmet sunumlarının olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Her bir vakanın sorunu çeşitli müdahale yöntemlerini içermektedir. Belirtilen bağlamda hizmet sunumları esnek, vaka odaklı çalışmalara cevap verebilen, bireyin taleplerini de değerlendiren bir bakış açısıyla oluşturulmalıdır.

Kurum yetkilileri ve meslek elemanlarının evsiz bireylere yönelik yaptıkları hizmetlerin vatandaş düzeyinde olumlu veya olumsuz düzeyde karşılanması evsizlik hizmetlerinin toplum içinde kabul görme veya görmemesiyle ilişkili bir durumdur. Evsiz bireyler kendilerini toplumun dışlamaması yönünde görüşler bildirmektedir. Kurum yetkililerinin görüşleri arasında da evsiz bireylerin toplumdaki dışlanmasına örnek olabilecek toplumsal tepkilerin olduğu belirtilmiştir. Olumlu düzeyde vatandaş tepkilerinin sınırlı olduğu değerlendirildiğinde evsiz bireylerin toplum tarafından kabul edilebilirliği mevcut durumda güvenlik tehdidi olması bakımından mümkün değildir. Evsiz bireylerin toplum tarafından kabul edilmemesi her türlü imkânla ulaşmada sınırlı uygulamalar olmasından kaynaklanmaktadır. Evsizler yasalarda muhatap alınmamakta, yardımlardan yararlanmada şartları yerine getiremeyen bireyler olarak tanımlanmakta, sınırlı barınma imkânlarıyla hayatlarını hastane acil servisleri, park, kaldırım, metruk binalarda devam ettirmek zorunda kalan bireyler olarak belirlemektedir. Dışlanma sadece toplum düzeyinde değil merkezî ve yerel yönetimler⁷⁰ düzeyinde de ortaya çıkmaktadır. Evsizlere yönelik plan proje ve programın olmaması, yıllık bütçelerde evsizlere yönelik bir kaynağın ayrılmaması, evsiz bireylerin sorunlarının birkaç günlük otel odası ücreti vererek çözüleceği yönündeki kanı, evsiz bireylerin dışlanmasını destekleyen uygulamalardır. Diğer yandan evsizlik adı altında hizmetleri yürütmeye çalışan STK'ların kurumsal bir kimliğe sahip olamaması da evsiz bireylere yapılan yardımların vatandaş gözüyle kuşkuyla karşılanmasına sebep olmaktadır.

⁷⁰ ABD’de kronik evsizliği sonlandırmak için yapılan çalışmalar arasında beliren 10 strateji arasında, merkezî yerel yönetim birimlerinde görev yapan yöneticilerin, evsizlikle ilgili uygulamaları koordine etmelerini ve evsizliğin sonlanması için gereken önlemleri almaları gerektiğini açıkça beyan etmelerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (www.usich.gov). Bu türden bir uygulama evsiz bireylerin siyasal idare tarafından dışlanmasının önüne geçmesi açısından önemlidir.

Kurumun toplum tarafından tanınırlığıyla, toplumun kurumun yaptığı yardımları onaylaması arasında ilişki olduğu belirtilmiştir. Bu durumda evsizlik hizmetlerini veren STK'lara eğitim, yönetim, proje tabanlı kaynak desteklerinin verilmesi gerekmektedir.

Evsiz bireylerin güçlü yönleri “zor şartlara dayanıklı” veya kişilik yapıları itibarıyla “azimli” bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bir meslek elemanı güçlü yönlerinin açığa çıkarılması ve bu süreçte müdahalelerin yönlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu soruya verilen cevaplar arasında evsiz bireylerin güçlü yönlerinin, mesleki müdahalelerle bir ilişkisi kurulmaması bağlamında kritiğe tabi tutulması gerekmektedir. Diğer yandan evsiz bireylerin güçlü yönlerinin bulunmasına dair görüşlerin hâkim olmasına rağmen, evsizlik hizmetlerinde güçlü yönler üzerinden yürütülen vaka odaklı uygulamaların olmadığı ortaya çıkmaktadır. Dokümanlara ve uygulamalara, bu temelde yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde yansması “güç” kavramının mesleğin temelinde olan bir kavram olmasına rağmen, desteklerin birey merkezli değil de kurum merkezli olarak yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Bağ kurucu çalışmalar kapsamında elde edilen ortak cevaplar arasında, bu türden çalışmaların evsiz bireylerin ve ailenin istekli olması durumunda yapıldığı, görevlerinin olmadığı, diğer kurumların isteksiz olduğu, sosyal yardım düzeyinde kaldığı yönünde açıklamalar bulunmaktadır. Evsiz bireylerin genellikle aile travmaları sonucu evsizlik sürecine girmeleri, mevcut olumsuzlukların giderilmediği takdirde aile ile bağların kurulmasını engellemektedir. Bu durum evsizlik sürecinde, ekonomik temelde, bireye değer katacak rehabilite edici uygulamaların bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Kurumlar arası ilişkilerin istendik düzeyde bulunmaması, her bir kurumun hizmet alanının sınırlı olması, bağ kurucu çalışmaların da sınırlı düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Farklılaştırılmış uygulamalar evsiz bireylerin hayatlarına değer katma düzeyinde etkili birer araç niteliğindedir. Belirtilen düzeyde evsiz birey, toplum, sosyal çevre, aile çevresi arasındaki bağların kurulması bu araçların oluşturulması ve etkin kullanılmasıyla mümkündür.

Meslek elemanları ve kurum yetkililerinin ulaşmak istedikleri hedefler arasında ortak noktalar, barınma sorununu çözmek, evsiz sayısını azaltmak, belli modelleri hayata geçirmek, sokağa çıkma faktörlerini ortadan kaldırmak, geri kazanım ve STK imajını düzeltmek olarak belirtilmiştir. Bu ifadeler, hedefler ile evsizlik hizmetlerinin düzeyinde ortaya çıkan eksiklikler arasında, anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın gerek metodolojik olarak gerek araştırma sorularının kapsamlılığı ve gerekse de ekosistemin oluşturulması bağlamında evsizlik evrenine ait bütün yönlerin değerlendirilmesi bağlamında diğer çalışmalardan ayrıldığı görülmektedir. Çalışmanın temel sorusu evsizlik düzeyini ölçerken, hipotezi farklı uygulamaların yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Diğer sorulara ve bu soruya verilen cevaplar düzeyinde barınma imkânlarının yetersiz, evsiz sayısının fazla, farklılaştırılmış hizmet sunumlarının bulunmadığı, koruyucu önleyici uygulamaların evsizliği önlemede etkisiz, evsiz bireylerin topluma yeniden adapte olabilmesi için hizmetlerin yetersiz ve STK'ların barınmaya odaklanan uygulamaları ile imaj sorunu olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kısa ve orta vadeyi kapsayan plan ve projeler kapsamında meslek elemanlarının hepsi de bir projelerinin olmadığını belirtmişlerdir. Kurum yetkilileri düzeyinde ise barınma merkezinin açılması, hijyen ihtiyacının giderilmesi için belirli noktalarda duş hizmetinin verilmesi ve mobil ekip aracının hizmete girmesi kapsamında projelerin düşünce aşamasında veya proje aşamasında olduğu görülmektedir. Yapılması planlanan projeler içinde duş hizmeti, evsiz bireylerin beden ve dış görünüm itibarıyla kendilerinin ötekileştirilmesini engelleyecek hizmetler arasında yer almaktadır. Mobil gezici araç evsiz bireylerin günlük hayatlarında ihtiyaç duyacakları, hijyen, sağlık, tıraş, gıda, giysi gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması bakımından önemlidir. Barınma merkezinin oluşturulması özellikle STK'lara ait barınma merkezlerinde sınırlılıklar olduğu değerlendirildiğinde önemli bir boşluğu giderecek mahiyettedir. Ancak barınma merkezinden anlaşılan bireylerin spor kompleksi gibi yerlerde mevsimsel kaygılarla donmalarını engellemekten ziyade komplike uygulamalarla bireylerin bütüncül ihtiyaçlarının karşılanarak, rehabilite edici çalışmalarla mesleki, psikolojik, sosyal, ekonomik yönden kendi kendilerine yeterli bireyler haline gelebilmelerine destek sağlanması olmalıdır.

Meslek elemanları ve kurum yetkililerinin değer kavramına atfettikleri anlama ait ortak kavramlar, empati, güven, olumlu değişim sağlamak, zamanında destek, kişinin kendisini değerli hissetmesini sağlamak, hizmetlerin takip edilmesi, objektif değerlendirme, hak temelli uygulama, sorun çözmek, bireyin mutluluğu, ailenin değerinin farkına varılması olarak belirtilmektedir. Değer kavramının sosyal hizmet mesleğine karşılık gelen kavramları düzeyinde gerek meslek elemanları ve gerekse de kurum yetkilileri tarafından farkındalığın olduğu, bunun yanı sıra bu farkındalığa rağmen, değere atfedilen anlamın uygulamalara gerektiği kadar yansıtılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu sınırlılık yasal, kurumsal işleyiş, kaynak yoksunluğu, evsizlik olgusunun sosyal bir sorun olarak görülmemesi, mesleki hizmetlerin muhtaçlığa ve yardım ekseninde örgütlenmesi gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

ÖNERİLER

1. Türkiye’de evsizlik sorunun çözülmesinde farklı hizmet sunumları hayata geçirilmelidir. Evsizliğin değişen yapısı her bir evsiz grubunun ihtiyaçlarının karşılanmasında yeterli hizmet örgütlenmelerinin oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Geleneksel yardım uygulamalarından ziyade sosyal hizmet ekseninde bireylerin özneliği temelinde hizmetler sunulmalıdır.
2. Her il düzeyinde bir evsizler barınağının oluşturulması ve evsizler biriminin kurulması gerekmektedir. Bunun için yasal bir düzenlemeye gerek yoktur. Mevcut yönetmelikler revize edilerek evsizlik hizmetleri ivedilikle sosyal hizmetler arasında yerini almalıdır.
3. Bireylerin doğup, büyüdüleri yerleri terk etmelerine sebep olan göç ve sonucunda ortaya çıkan evsizlik olgusunun birçok sosyo-ekonomik sorundan kaynaklandığı bilinmektedir. Evsiz bireylerin geldikleri bölgelerde tutunabilmeleri için yerel ve bölgesel olarak makro düzeyde önlemler alınmasının gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum bölgeler arası eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve yerelden uygulanacak kalkınma hamleleriyle mümkündür.
4. Mahalle düzeyinde uygulamaların artırılması ve sorunun yerelde çözüme kavuşturulması için muhtar, cami imamı ve mahalle ileri gelenlerinin akademisyenler tarafından seminerler aracılığıyla, evsizlik konusunda, eğitimleri sağlanarak farkındalıklarının oluşturulması gerekmektedir. Bu uygulama kentlerde yok olan mahalle dayanışmasının yeniden sağlanması için de önemlidir.
5. Evsiz bireylerin sorunlarının bilimsel temelde çözümlenebilmesi için evsizlik enstitüsünün kurulması gerekmektedir. Bilimsel temelde oluşturulan çalışmalar sunulan hizmetlerin kalitesini, dolayısıyla evsiz bireylerin yaşam kalitelerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır.
6. FEANTSA çatı örgütü gibi Türkiye’de ve özelinde İstanbul’da farklı kurumların deneyimlerini paylaşabilecekleri bir çatı örgüt oluşturulmalıdır. Bu örgüt tüm evsizlik evreninin temsil edecek politika, uygulama, eğitim, farkındalık, örgütlenme ve standart belirleyici çalışmaları organizasyonunu sağlamalıdır.
7. Evsizlik hizmetlerini sunan kurumlar belirli periyotlarla mesleki bilgi, deneyim, sorunlar, çözüm önerileri ve vaka uygulamaları düzeyinde deneyimlerini paylaşabilecekleri bir platform oluşturmalıdır. Oluşturulan platformda her türlü evsizlik evrenine giren sorunlar tartışılmalıdır. Böylelikle evsizlik hizmetini veren kurumlar çağdaş yönetim teknikleri kapsamında kendi kendine öğrenen kurumlar haline getirilmelidir.
8. Farklı mesleki formasyonlara sahip meslek elemanlarının sosyal hizmet felsefesi ve uygulamaları kapsamında bilgi, beceri ve değer temelinde meslek içi eğitimler verilmelidir. Böylelikle hizmetlerin temel düzeyde standartlaştırılması sağlanmalıdır.
9. Mesleki farklılıkların, farklı bakış açılarıyla konuyu değerlendirme düzeyinde, avantaja dönüştürülemediği SİR’lerde görülmektedir. Her bir değerlendirme de komisyon onay bölümleri bulunmamaktadır. Önemli olan yapılacak sosyal yardım veya hizmetin farklı meslek elemanları tarafından değerlendirilerek kararlaştırılmasıdır.
10. Sosyal devlette, sosyal politikalar, yasalarla işlerlik kazanır. Tıbbi sosyal hizmet birimlerinin hizmet sunumlarının kolaylaşmasını sağlayan yasal düzenlemeler, diğer

kurumların da hizmet sunumlarında görev addedici, sorumluluk sağlayıcı nitelikte olmasını gerektirmektedir. Yasal düzenlemelerin etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu düzeyde her bir evsizlik türünü kapsayacak şekilde düzenlemeleri içeren yasal bir düzenleme yapılmalıdır.

11. Mevcut yasalar ve sözleşmeler kapsamında erkek evsizliğinin artışına zemin hazırlanmamalıdır. Özellikle 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi gibi yazılı hukuksal bağlayıcılığı olan metinler ailenin dağılması ve şiddeti önleme temelinde yapılan düzenlemeler olmasına karşın, erkek bireylerin evden uzaklaştırılmasına sebep olmaktadır. Bu durum aile içi anlık krizlerin ötelenmesini sağlayıcı bir nitelik taşıırken diğer yandan da erkek evsizliğinin artışına da sebep olabilir. Bu süreçte erkek bireylerin şiddet içerikli travmatik süreçler oluşturabilecek davranışlarının engellenebilmesi için çözümü cezalandırma sürecinden ziyade rehabilite edici uygulamalarla olumlu değişim sağlama temelinde değerlendirilmelidir.
12. Tıbbi sosyal hizmet birimlerine yeterli düzeyde meslek elemanı ve maddi kaynak destek sağlanması gerekmektedir. Hastanenin bağlı bulunduğu ilçe sınırları içinde koruyucu, önleyici sosyal hizmetler kapsamında mobil ekipler oluşturulmalı ve belirli zaman dilimlerinde alan taramaları yapılmalıdır. Sorunun halk sağlığı yönünün de olduğu değerlendirildiğinde uygulamanın yerindeliği tartışılmazdır. Evsiz bireylere yönelik oluşturulacak ekiplerle, evsiz bireylerin tespit edilmeleri, gerekli müdahalelerin yapılması, mevcut hayat şartlarının daha da zorlaşmasını engellemesi kapsamında önemlidir.
13. Meslek elemanlarının, sosyal hizmet mevzuatına ait bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal hizmet mevzuatının yoruma açık uygulamalarla genişletilebilmesine rağmen, “görevimiz değil, yasalar kapsamıyor” gibi ifadeler kullanan meslek elemanları bulunmaktadır. Her iki düzeyde de hali hazırdaki mevzuatın öğretilmesi ve sosyal hukuk temelli, hukuk felsefesi, yorumu, kaynağı bağlamında sosyal hizmet mevzuatı eğitim seminerlerinin, yine alanda uzman, doktora düzeyinde sosyal hukuk eğitimi derslerini almış, sosyal hizmetler doktoru unvanına sahip uzmanlar tarafından verilmesi gerekmektedir.
14. Evsiz bireylere yönelik hizmet sunumlarında özellikle STK’lar düzeyinde bilgisayar temelli kayıt sistemleri kullanılmamaktadır. Bunun yanı sıra kamu kurumlarında ise evsizler başlığı altında bir kayıt sistemine rastlanılmamıştır. Bu durum öncelikle evsizlerin sayısı hakkında bilgi eksikliğine sebep olmaktadır. Evsizlere yönelik yapılan uygulamaların takibi, süreç yönetiminin sağlanması, kurumlar arası bilgi paylaşımının oluşturulması kayıt sistemiyle mümkün hale getirilmektedir. Evsizlere yönelik bilgisayar tabanlı otomasyon kayıt sistemlerinin kullanılması ve kurumlar arası veri paylaşımının bu kayıt sistemi tarafından yapılması sağlanmalıdır.
15. Her bir kurumun bilgisayar tabanlı uygulamalarında evsizlerle ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik spesifik veri girişini mümkün hale getirecek güncelleştirmeler yaparak verilere kolaylıkla ulaşılabilmesi sağlanmalıdır. Evsizlik veri tabanının oluşturulması için evsiz bireylerin kimlik bilgilerinin ve yapılan müdahalelerin eksiksiz kaydedilmesi gerekmektedir. Bu çalışma İstanbul’daki evsizlik evreninin kapsamını ortaya çıkarması açısından önemlidir ve aynı zamanda politikaları belirleyici bir niteliktedir.

16. Barınma hizmetlerinde, aile evsizliğinin de olduğu değerlendirildiğinde toplu barınma yerlerinin haricinde, ev tipi barınma hizmetlerinin de sağlanması gerekmektedir.
17. Mevcut barınma merkezlerinin fiziki şartlarının yetersizliği nedeniyle desteklenmeleri gerekmektedir.
18. Nakit destekleri ile ayni ve nakdi yardımlar, değişim program ve uygulamaları kapsamında verilmelidir. Bunun için kurumların, bireylere yararlandırabilecekleri proje ve program havuzu oluşturulmalıdır.
19. Hiçbir meslek elemanının, belirli bir program olmadan, nakit veya ayni yardım yapma, buna kurum yetkilileri de dâhil, lüksü yoktur. Kaynaklar milletin vergileriyle toplanmaktadır. Ancak, bireylerin değişimlerine katkı sağlayacak program ve projeler kapsamında kullanılmalıdır. Kaynak israfı bu temelden başlanarak önlenmelidir.
20. Her bir evsiz birey istihdam hizmetlerinden yararlandırılmalıdır. Kurumların belirtilen bağlamda İŞKUR il ve ilçe müdürlükleriyle protokoller oluşturması gerekmektedir. Bireyler eğitim ve iş bulma konusunda takibe dayalı uygulamalarla desteklenmelidir.
21. Toplum destekli uygulamalar hayata geçirilmelidir.
22. Kurumlardaki meslek elemanı eksiklikleri giderilmelidir. Var olan sosyolog ve psikolog ve sosyal çalışmacıların sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değer temelinde çalışabilmelerine zemin hazırlayacak eğitim, kaynak, zaman desteği verilmelidir.
23. Yerel düzeyde evsiz bireylerin toplumsal düzeyde dışlanmasını engelleyecek toplumsal farkındalığın oluşturulacağı, muhtarlar, cami imamı düzeyinde yerel cemaatin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
24. Evsizlik hizmetlerinde bütüncül düzeyde hizmet verecek kurumların bulunmaması, her bir kurumun bireylerin ihtiyaçlarının tam olarak karşılanabilmesi için iş birliğini zorunluluk haline getirmektedir.
25. Her bir kurum holistik düzeyde hizmet verebilecek esnekliğe ve kabiliyete sahip olmalıdır.
26. Evsizlik hizmetlerinde çalışan personellerin performans değerlendirmeleri ürettikleri çözümlere göre belirlenmelidir.
27. Eğitim kurumlarının müfredatları, ilkokuldan başlayarak, ev, aile, toplumsallaşma, sosyalleşme bağlamında genişletilmeli, her basamak temel eğitim kurumlarında aile temelli dersler eklenmelidir. Bu alanda hizmet veren öğretmen sayılarının felsefe grubu temelinde değil de, sosyoloji temelinde verilmesi sağlanmalıdır.
28. Derneklerin kurum kimliğine sahip olması, hizmetlerin yaygınlaştırılması ve toplum tarafından kabul edilebilirliğinin sağlanması bağlamında zorunludur. Bunun için başta dernek yöneticilerinin, zaman yönetimi, iletişim, personel yönetimi, sosyal hizmet yönetimi, kaynak yönetimi, proje yönetimi, toplantı yönetimi, halkla ilişkiler gibi alanlarda eğitim almaları gerekmektedir. Her bir derneğin kuruluş amacı doğrultusunda üyelerinin ve gönüllülerinin eğitilmeleri sağlanmalıdır.
29. Sosyal güvenliğin kapsamı genişletilmeli ve evsizlik olgusu da sosyal güvenlik riskleri kapsamında değerlendirilerek gerçekçi çözümler üretilmelidir. Evsizlik olgusunun hem önleyicisi hem de evsizliğin etkisini azaltıcı niteliği olması için aile ve birey temelinde asgari geçim garantisi sağlayan taban gelir uygulaması başlatılmalıdır. Bu süreç sosyal yardımlarla değil hak temelinde uygulanmalıdır.

30. Yoksulluk kültürünün önlenmesi için muhtaçlık temelinde sosyal yardımlar yerine, bireyin hayatında olumlu yönde değişim sağlamak amacıyla sosyal hizmet temelinde desteklerin sağlanması gerekmektedir. Bu durum kaynak israfını da önleyecek bir nitelik taşıdığı için her bir sosyal hizmet müdahalesi vaka düzeyinde oluşturulmuş, spesifik uygulamaları içermelidir. Böylelikle sosyal yardımların gelişi güzel, artı değer katmadan amaç haline getirildiği uygulamalardan, sosyal hizmetin aracı olan bir nitelikte, değişime destek sağlayan yönü ortaya çıkarılmalıdır.
31. Hastane sosyal hizmet birimlerinin başta fiziki olmak üzere, personel ve maddi kaynak eksiklikleri bulunmaktadır. Bu durum sosyal hizmet birimlerinin hizmetlerinin istendik düzeyde yapılmasını engellemektedir. Ayrıca kurumlar arası iletişim eksiklikleri bu kurumlarda görev yapan meslek personellerinin engelli olmayan evsiz bireylere yönelik hizmetlerin sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Sosyal hizmet personelleri belirtilen düzeyde başka kurumlardan çıkacak onaya göre sınırlı destek sağlama durumunda kalmaktadır. Bu durum kaynakların artırılması ile mümkündür. Ayrıca sağlık temelinde evsizlik hizmetlerinin örgütlenmesi her bir bölgede bulunan hastanelerde görevli sosyal çalışmacılar tarafından veya koruyucu önleyici sağlık hizmetleri kapsamında alan uygulamalarıyla, halk sağlığı ve toplum sağlığı hizmetleri kapsamında, mobil ekiplerle evsiz bireylerin tespit edilmesi ve başta sağlık olmak üzere diğer müdahaleler için de çeşitli kurumlara yönlendirilmesi yapılmalıdır.
32. İkametgah adreslerinin olmaması evsiz bireylerin sosyal desteklerden yararlanmalarında ve kurumsal olarak muhatap bulmalarında sorun yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durum insanlık onuru kapsamında değerlendirildiğinde insan hakları ihlali. Evsiz bireylerin bulundukları yerlerde yardımlardan yararlanabilmeleri için gerekli yasal iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir.
33. Yapılan sosyal desteklerin bireylere verilmesine dair verilen kararlarda farklı meslek gruplarından komisyonların oluşturularak bütüncül ihtiyaçların karşılanmasına yönelik kaynak desteği sağlanmalıdır. Bu durum aynı zamanda yardımların müstehaklığına yönelik eleştirilerin ortadan kaldırılmasına ve objektif temelde yardımların yapılmasına katkı sağlamaktadır.
34. Yeni evsizlik olgusu, evsizliğin tanımlanmasında ve evsizlik hizmetlerinin belirli sınırlar dâhilinde yapılmasını engellemektedir. Kurumlar çağdaş yönetim ilkeleri düzeyinde her bir vakaya yönelik hizmet sunumlarını uyarlayabilecekleri esnek örgütsel yapılara sahip olmaları gerekmektedir.
35. Kurumların çoğunlukla uygulamaya koyacakları evsizlikle ilgili plan, projelerinin bulunmaması, evsizlik alanında ortaya çıkan sorunlara karşı imkân ve kabiliyetlerinin olmadığı anlamında gelmektedir. Bu durum çoğu zaman örgütsel değişmeyi de beraberinde getirmekte ve örgütsel yenilik bağlamında her yıl kurumsal düzeyde kurumsal üstünlükler ve zayıflıklar temelinde raporlar hazırlanarak gelecek yıla ait plan ve projelerin oluşturulması hedeflenmelidir. Böylelikle güncel gelişmeler karşısında örgütsel kabiliyetler artırılmalıdır.
36. Evsizliğin sebepleri arasında göç olgusunun da bulunması, ülke genelinde planlı kalkınma modellerinin hayata geçirilerek bölgeler arası eşitsizlikler temelinde gelir dağılımı farklılıklarının giderilmesiyle mümkündür. Bölgelerin mukayeseli üstünlükler temelinde gelişim potansiyeli belirlenerek yerel düzeyde işsizlik sorunu azaltılmalı,

İŞKUR aracılığıyla bölgesel üstünlükler temelinde kurslar açılmalıdır. İstihdam hizmetleri bu temelde hedefine ulaşılabilir seviyeye gelir.

37. Sivil toplum kuruluşları arasında alanında ihtisaslaşmış, kurumsal kimliğe sahip olan örgütlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu süreç öncelikle kurum yetkililerinin ve gönüllülerinin eğitilmesi ile mümkündür. Valilik, Üniversite ve STK işbirliğinde eğitimlerle evsizlik alanında hizmet veren STK'ların imkân ve kabiliyetleri artırılmalıdır. Hizmetlerde yerindeliğin sağlanabilmesi için dernek ve vakıfların açılmasında, ilgili birimler ve valilik, ihtiyaca binaen yönlendirme yapmalıdır. Böylelikle belli bir alanda hizmet sunumunun yığılması önlenmiş, hizmet ihtiyacı olan alanlarda ise ihtiyacın karşılanması sağlanmış olur. Mevcut evsizlik hizmetleri kısıtlı barınma hizmetlerine ve çorba, elbise gibi yardımlara odaklandığı görülmektedir. İhtiyaca binaen valiliğin yönlendirmesiyle açılacak olan dernek ve vakıflar alanda önemli boşlukları dolduracak, kaynaklar israf edilmeyecek, hizmetlerde yerindelik ön plana çıkacaktır.
38. Evsizlik alanında farkındalığın artırılması, önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencilerin evsizlik alanında mesleki kariyerlerini geliştirme ve alanı tanıyabilmeleri ve STK'ların gönüllü çalışan sayılarının artırılması için akademik personeller içinde özellikle staj koordinatörlerinin öğrencileri evsizlik alanında staj yapmak için yönlendirmesi belirtilen eksikliklerin tamamlanması için gereklidir.
39. Evsiz bireylere yönelik kamusal hizmetlerde barınma imkânının sağlanmaması, STK'lar düzeyinde ortaya çıkan barınma hizmetlerinin sınırlı imkânlarla yürütülmesi, meslek elemanı eksikliği ve toplumsal dışlanma olgusunun evsiz bireyler arasında yaşanması, araştırmanın literatür kısmında belirtilen Bursa İlinde hizmet veren ve Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen yılın 365 günü hizmet sağlayan evsizler barınağı hizmetinin oluşturulmasını elzem hale getirmektedir. Bu merkezde Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin halkın katılımıyla gerçekleştirdiği çeşitli aktiviteler evsiz bireylerin toplumdan dışlanmışlık hissetmelerinin önüne geçen uygulamalardır. Çalışma kapsamında ortaya çıkan sonuçlar arasında toplumun evsiz bireyleri dışlamasının arkasında yatan en önemli etken olarak güvenlik tehlikesi görülmektedir. Sanılan bu tehlikenin var olmadığı bilincinin ortadan kaldırılması, ön yargıların kırılması amacıyla halk-evsiz birey bütünleşmesini sağlayacak sosyal organizasyonlar, filmler, tiyatro gösterimleri, bilinçlendirici çalışmalar yapılması gerekmektedir.
40. Vakıflar kış aylarıyla sınırlı olmak üzere barınma sağlamak amacıyla nakit desteği sağlamakta, bu yardımlar ise il SYDV kapsamında sınırlı kalmaktadır. Mevcut yasalar dâhilinde, gerek 3294 ve gerekse de 5216, 5393 sayılı yasalarda evsiz bireylerle ilgili ek maddeler koyularak hem evsiz bireylerin yerel düzeyde barınmalarının sağlanması hem de yardım transferlerinin aktarılmasının önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir.
41. STK'larda ortaya çıkan barınak arkadaşlığı birer sosyalleşme aracı olarak belirmektedir. Birçok evsiz bireyin aile ve yakınlarıyla bağlarının bulunmadığı değerlendirildiğinde bu arkadaşlıklar bireylerin sosyalleşmelerinin başlangıç noktası olarak fırsata dönüştürülebilir. Bireylerin eve çıkmaları için birer fırsat olarak görülerek, ev ortamında mesleki, psikolojik ve ihtiyaca binaen ortaya çıkan diğer yardımların sağlanmasıyla bireyler toplumun içinde gelişme fırsatı yakalayarak

- adaptasyonlarını sağlayabilecek duruma gelebilirler. Burada yapılması gereken öncelikle grup dinamiklerinin nasıl oluşturulduğuna dair gözlemler ve birbirleriyle en uyumlu olan bireylerin İstanbul'un farklı ilçelerinde eve çıkmalarının sağlanmasıdır. Bu aşamadan sonra belirli bir ikamete sahip oldukları için o bölgenin yerel il, ilçe, SYDV ve diğer yardım kuruluşlarına bilgi verilerek bireyler kendi imkânlarıyla hayatlarını yeniden inşa edebilecek düzeye gelene kadar desteklenmeleri sağlanabilir.
42. İl SYDV'nin evsiz bireylerin en sık yardımlardan faydalandığı bir kurum olarak ortaya çıkmasına rağmen, bireylerin bir üst ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir kurumun bulunmaması İstanbul genelinde basamaklandırma modeline dayalı hizmetlerin örgütlenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla öncelikle ev modeli ve basamaklandırma modeli mevcut duruma ve şartlara göre uygulanabilecek bir model olarak ortaya çıkarken, desteğin sağlanabilmesi adına da çeşitlendirilmiş kurumsal hizmetlere de ihtiyaç bulunmaktadır.
43. Evsizlik riskiyle karşı karşıya olan ailelere yönelik koruyucu önleyici destekler düzeyinde hizmetlerin sağlanması, alan taramalarının yapılması ve aile destek mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.
44. Evsizlik riskinin önlenmesi için özellikle yoksul kesimlerin düşük faizli ve uygun ödeme şartlarıyla ev sahibi olabilmelerine yönelik yeterli sayıda konut stoku oluşturulmalıdır.
45. Evsizlik sürecindeki yaşanan zorlukların önlenmesi için barınma imkânları artırılmalı, bireylere psikolojik destek sağlanmalı, evsiz ölümlerinin önüne geçilebilmesi için alanda özellikle kış aylarında alan taramaları yapılmalıdır.
46. Evsiz barınaklarının kaynakları devlet-vatandaş ekseninde desteklenmelidir. Evsiz bireylerin güvenlik açığı sokakta kaldıkları süreçte ortaya çıkmaktadır. Evsiz bireyler sokağın acımasız yüzüyle karşı karşıya bırakılmamalıdır, koruyucu-önleyici çalışmalarla, evsizlik içinde bir olgu olan çatısızlık kavramının içeriği, insan hakkı temelinde, sokakta sonlandırılmalıdır. Bireyin evsiz kalması her insanın başına gelebilecek bir durumken, bireyin çatısızlık yaşaması sosyal devlet olma göstergeleriyle bağdaşmayan bir durumdur. Bu aşamada evsizliğin bir tercih meselesi olmaması için gerekli yasal düzenleme yapılmalıdır. Bu yaklaşım evsizlik sürecinde bireyin her türlü tehlikeye açık hale gelmesinden dolayıdır. Evsiz barınakları sağlık ekiplerince düzenli olarak ziyaret edilmesi gerekmektedir. Sağlık ekipleri içinde doktor, hemşire, sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog gibi takım çalışmasını gerektirecek hizmetlerle bireylerin sorunları azaltılmalıdır. Bu durum aynı zamanda evsiz bireylerin kendilerini dışlanmış hissetmelerinin önüne geçmesini sağlamaktadır.
47. Bireylerin güçlü yanlarından hareketle onların hayata kendi imkânlarıyla tutunmalarını sağlayacak yeterli fırsatların verilmesi gerekmektedir. Mesleki uygulamalar bu temelden yapılandırılmalıdır.
48. Evsiz bireyler hayata tutunmak için hareket noktasının hangi düzeyde olduğuyla ilgili farkındalıkları bulunmaktadır. Bireylerin sağlık ve iş alanlarında desteklenmeleri onların hayatın gereklerini yerine getirmelerinde güçlenmelerini sağlamaktadır.
49. Evsiz bireylerin yakın çevreleriyle arasındaki bağın kopması, bireyin gerek aile destek mekanizmalarıyla gerekse de yeni bir sosyal ortam sağlanması adına çeşitli sosyalizasyon süreçleriyle desteklenmesini zorunlu hale getirmektedir.

50. Evsiz bireylerin merkezi idareden beklentileri arasında barınma ve işin öne çıkması barınma hizmetlerinin sayı ve kapasitelerinin artırılmasının gerektiğinin yanı sıra istihdam alanında da İŞKUR, evsiz bireylerin iş gücüne yeniden katılmaları için, evsiz barınaklarında kalan bireylerden çalışma durumları uygun olanların istihdam edilebilmeleri düzeyinde, pozitif ayrımcı uygulamaları hizmetleri arasında sunmalıdır. Bu süreçte barınakta kalan evsiz bireyler hayatlarında değişim oluşturmalarının fırsatını kolaylıkla yakalamış olurlar.
51. Evsiz bireylere yönelik toplumsal dışlanmanın önüne geçilmesi ve kültürel bakışın olumlu yönde değiştirilmesi için, evsizliğin sebeplerinin, evsizlerin özelliklerinin, kamu spotları ve seminerler aracılığıyla, anlatılması gerekmektedir. Özellikle evsizliğin günümüz toplumlarında görülen bir sosyal mesele olduğu değerlendirildiğinde, üniversitelerde sosyal sorunlar ve mesleki müdahale derslerinde, eğitim müfredatında, evsizlikle ilgili mesleki ve teorik derslerin verilmesi gerekmektedir. Bu durum mesleki düzeyde evsizlik çalışmalarının artırılması ve yeni yetişen neslin bu konuda farkındalığının gelişmesini sağlaması açısından önemlidir. Bu farkındalık uluslararası boyutta ülkeler üstü kurumlar aracılığıyla da dile getirilmeli ve evsizliğin gerçek doğası bilimsel temele dayandırılmalıdır. Belirtilen bağlamda uluslararası kuruluşlar arasında yer alan İslam İşbirliği Teşkilatı, BM organları, Üniversiteler, STK'lar arasında düzenlenecek ortak sempozyum ve konferansların yapılması yeni evsizliğin doğasının anlaşılması bağlamında bir boşluğu doldurması bakımından önemlidir.
52. Verilen hizmetler ile talep edilen hizmetler ve ihtiyaçlardaki değişimlerin arasında farkın olduğu görülmektedir. Verilen hizmetler yerinde ve gerekli hizmetler olmasına karşın bireylerin bir üst basamakta düzenli bir hayata kavuşturulması ve kendi imkânlarıyla hayata sarılmalarını desteklemesi düzeyinde alternatif hizmet sunumlarının oluşturulmasını gerektirmektedir. Bireylerin yaşanan zorluklar ve talepleri içinde evsizlik kavramına sürekli vurgu yapmaları da evsizlik hizmetlerinde ev tipi bir modelin evsiz bireylerin psikolojik durumlarının desteklenmesinde, dışlanmışlık duygusunun izlerinin azaltılmasında önemli etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Evsizliğin dinamik yapısı, oluşturulacak her türlü plan, program ve stratejinin de zamanla değişebileceği anlamına gelmektedir. Ancak hizmetlerin birikimli olarak kalitesinin artırıldığı ön görüşünden hareketle, açıklanan tespitler temel basamak düzeyinde alınması gereken tedbirlerin üzerinde durması bağlamında önemlidir.

Çalışmanın geneli kapsamında İstanbul ilinde evsizlik sorununun yerel ve merkezi idarenin yetkili organları kapsamında çözümlenebilmesi imkân dâhilindedir. Sorun belirtilen bağlamda evsizlik olgusunun sosyal bir mesele olarak değerlendirilmemesi, kurumların misyon ve vizyona sahip olmamasıdır. Ekosistem kuramı bireyin çevresinde bulunan kaynakların, bireyin gelişimini, çevresiyle kurmuş olduğu ilişkileri ve yaşam kalitesini nasıl etkilediği üzerinde durmaktadır. İstanbul ilinde evsizlik hizmetlerine ait kaynaklar bireylerin yaşam kalitelerini artırılmasında etkili kullanılamamaktadır. Sosyal

planlamaların⁷¹ evsizlik sorunu kapsamında oluşturulmaması evsizlerin toplumla bağlarının kurulmasında ihtiyaç duyduğu hizmetlerin uygulamalarda yer almasını engellemektedir. İstanbul ilinde evsizlere yönelik ekosistemin oluşturulması yasal, kurumsal, mesleki ve toplumsal düzeyde ortaya çıkan sorunların var olduğunu ortaya koymaktadır.

Adaptasyon, evsiz bireylerin, evsizlik öncesi ve evsizlik sonrası kaynaklarla kurulan bağ arasındaki sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Kaynakların sonuca odaklı kullanılmaması ve değişim temelinde araç olarak değerlendirilmemesi, kurumlar arası entegre hizmetlerin yoksunluğu bireylerin evsizlik öncesinde yoksulluk sarmalından çıkmalarını engellemekte, sonuçta evsizlik sürecinin başlamasına sebep olabilmektedir. Evsizlik sürecinde de spesifik kurumların bulunmaması, bu sürecin ailenin dağılması, ekonomik yoksunluk, ihmal ve istismar durumlarının yaşanmasını ortaya çıkarmaktadır. Sonuçta bireylerin yoksulluk ve aile içi ilişkiler düzeyinde ortaya çıkan olumsuzlukları, evsizliğin sebepleri arasında yer almakta, evsizlik öncesi aile destek mekanizmalarıyla ailelerin toplumla olan bağlarının kurulmasını, desteklenmesini ve evsizlik alanında koruyucu, önleyici tedbirlerin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Evsizlik sürecinde ise evsiz bireylerin güçlü yönlerinden hareketle yapılandırılan vaka müdahaleleri, evsiz bireylerin kendi potansiyellerini kullanarak hayata adaptasyonlarının sağlanmasının zeminini hazırlamaktadır. Farklılaştırılmış kurumsal hizmetler ise bu süreçlerin sürdürülebilirliğini sağlamada etkili birer araç niteliğindedir.

Bağlılık ilkesi düzeyinde evsizlik, yoksulluk ve aile içi sorunlarla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Aile içi sorunlar daha çok ekonomik ve şiddet kaynaklıdır. Dolayısıyla evsizlik olgusu birbiriyle ilişkili birçok sürecin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin iflas etmeleri, boşanma sürecinin yaşanması, aile içinde şiddet olgusunun varlığı vb. oluşumlar aile yapısının bozulmasına sebep olmakta ve bu durum ekonomik sürdürülebilirliği de olumsuz yönde etkileyerek hayatın düzenli rutinlerinin yerine getirilmesini engellemekte ve bireyler çalışma hayatından kopabilmektedirler. Bağlılık ilkesi evsizlik sarmalının sebeplerinin anlaşılmasını kolaylaştırırken aynı zamanda evsizlik sürecinde de yaşanan olumsuzlukların birbiriyle ilintili olarak nasıl ortaya çıktığını göstermektedir. Bağlılık ilkesi bu aşamada bir rota çizmesi bakımından mesleki müdahaleleri kolaylaştıracak bir ilke niteliğindedir.

Araştırmaya dâhil olan evsiz bireyler başarı ilkesi kapsamında değerlendirildiğinde suça karışma oranlarının düşük olduğu, çalışma yönünde çaba içerisinde bulundukları ve kendilerini güçlü olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu durum evsiz bireylerin toplumda bir yer edinmek için gayret sarf ettiklerini ortaya koymaktadır. Evsiz barınaklarında kalan bireylerin açıklamalarında da burada kalıcı olmadıklarını, kendilerini topladıktan sonra hayatlarını düzene koymak istediklerini belirtmeleri, onların bağımlı yaşama kültüründen uzak bir anlayışa sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak

⁷¹ Sosyal planlama sorunların çözülmesinde topluluklara destek sağlayacak uzmanların görevlendirilmesi, uzmanların elde ettiği verilerle topluluklar yararına çözümler önererek, uygulama becerilerinin kullanılmasıdır (Zastrow, vd, 2008:83).

evsiz bireyler başarı ilkesi çerçevesinde fırsatlar sunulduğunda, evsizlik sürecinden kurtulabilmeleri için gerekli gücü kendilerinde görmektedir.

Zastrow'un da belirttiği gibi bir toplulukla ilgili insan ekolojisi perspektifi insanların ve hizmetlerin hangi düzeyde paylaşıldığı bakımından evsiz grubundaki ilişkilere odaklanır. Evsiz bireyler mekânsal stratejilerini nasıl oluşturuyor, bireyler yakın ve uzak çevreyle nasıl etkileşime geçiyor. Etkileşim sürecinde kaynaklara hangi düzeyde ulaşıyor sorularının cevapları bu ilke dâhilinde cevaplanmaktadır. Kaynak döngüsünün iki farklı boyutta değerlendirilmesi mümkündür. Bunlardan birincisi kaynakların bulunmaması durumudur ki ülkenin ekonomik gelişmişliğiyle açıklanabilecek bir göstergedir. Diğer yandan kaynakların var olmasına rağmen, etkili kullanılmaması, kaynak israfını beraberinde getirmekte ve bireylerin hayatında değişimi sağlayan bir araç olarak kullanılmasını engellemektedir. İstanbul'da kamu kurumlarının mesleki personel, fiziki şartlar ve aynı ve nakdi transferler düzeyinde yeterli imkânlarla sahip olunmasına rağmen, kurumların mukayeseli üstünlükler çerçevesinde deneyimlerinin hizmet sunumlarında paylaşılmaması, meslek elemanlarının, sosyal yardım uygulamaları düzeyinde müdahaleleri yapması, kurumların muhtaçlığa odaklanması, kaynakların evsiz bireylerin hayatlarında değişim oluşturmalarını engellemektedir. Bu durum sosyal hizmet temelinde kurumsal faaliyetlerin örgütlenmesini engellemektedir. Barınma ihtiyacının karşılanmasında kaynaklar, yoksulluk içinde bulunan dar gelirli aileleri kapsama alması bağlamında sınırlı düzeydedir. TOKİ uygulamaları, evsiz bireylerin barınma ihtiyacının karşılanması için yeterli değildir. Uygulamalar evsizlik öncesi yoksulluk kapsamında yapılan düzenlemelerdir.

Merkezî, yerel, gönüllü, mesleki, yasal, toplumsal, eğitsel, kültürel düzeyde birçok eksiklikler bulunmaktadır. Evsizlere yönelik bir ekosistemin İstanbul'da oluşturulmadığı ortadadır. Sosyal devletin işlerliği, kapsamı hak temelli uygulamalarla meşruiyet kazandığına göre, evsiz bireylerin toplum kaynaklarından insan onuruna uygun düzeyde hayatlarını sürdürmelerine yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Eksikliklerin küll halinde değerlendirilmesi insan hakları bağlamında elzemdir.

KAYNAKÇA

- Acar, B. Y. ve Acar, H. (2002). Sistem kuramı-Ekolojik sistem kuramı ve sosyal hizmet: Temel kavramlar ve farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, 13(1), 29-35.
- Adams, R., Dominelli, L., Payne M. (2009). “*Social Work, Themes, Issues and Critical Debates*”. 3. Edition, Palgrave Macmillan.
- Akyıldız, Y. (2018). “Sosyal Yardım Uygulamalarında Paradigma Değişimleri”, *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı: 65. <http://www.akademikbakis.org>. Erişim tarihi: 08.03.2018.
- Akyıldız, Y. (2017). “Dünyada ve Türkiye’de Evsizlik Sorunu ve Çeşitli Uygulamalar”, *Lefke Avrupa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Uluslararası Dergisi*, (VIII-I): 67-91, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
- Akyüz, F. (2008). Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Volume 1 Issue 5.
- Alexandra, VA. (2008). “*Educational Policy and Accreditation Standarts*”. Council on Social Work Education.
- Altun, G. (1997). “1991-1995 Yılları Arasında Görülen İstanbul’da Evsiz Ölümleri” Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilimdalı. Uzmanlık Tezi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2010). “*Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*”. Sakarya Yayıncılık. Sakarya.
- Altuntaş, B. (2014). “*Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika*”. Nobel Yayınevi. Ankara.
- Anderson, J. (1981). “*Social work methods and processes*”. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Aratani Y. (2009). “*Homeless Children and Youth Causes and Consequences*”. by the National Center for Children in Poverty.
- Arce, A. A., M. Tadlock, and M. J. Vergare. 1983. A psychiatric profile of street people admitted to an emergency shelter. *Hospital and Community Psychiatry* 34(9):812-817. [PubMed]
- Arlı, N., Karcı, Z. (2018). Maddi yoksunluğu etkileyen değişkenlerin lojistik Regresyon analizi ile belirlenmesi. “*Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*”. c.23, s.3, s.1039-1048.
- Artan, T. (2011). Yeni Yerel Yönetim Yapılanmasında Sosyal Hizmetler. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Doktora Tezi.
- Ashman, K. K. ve Zastrow, C. (1990). “*Understanding Human Behavior and the Social Environment*”. Chicago, Nelson Hall Publishers.
- Aslan, S., Güzey, Ö. (2015). “Karşılabilir Konut” Sunumu: TOKİ Ankara Kusunlar Yoksul Grubu Konutları Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 3 (1): 42-53 DOI: 10. 5505/ jas. 2015. 32042.
- Aubry, T. et al. (2013). Identifying the Patterns of Emergency Shelter Stays of Single Individuals in Canadian Cities of Different Sizes. *Housing Studies* 28(6) 910-927.
- Avramov, D. (1996). Th Invisible Hand of the Hausing Market. Brussels. FEANTSA.
- Bahr, H. ve Caplow, T. (1974). “*Old men drunk and sober*”. New York: New York University Press.
- Banks, S. (1995). “*Ethics and Volwes in Social Work*”. Basingstoke, Macmillan-Mow Palgrave Macmillan (3rd edn.2006).
- Bauman, Z. (2005). “*Bireyselleştirilmiş Toplum*”. (Çev.: Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Bauman, Z. (2014). “*Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına mıdır?*”. (Çev.: Hakan Keser). İstanbul: Ayrıntı Yay.

- Baptista, I. (2010). “*Women and Homelessness*, in: E. O’Sullivan, V. BuschGeertsema, D. Quilgars and N. Pleace (Eds.) *Homelessness Research in Europe*. pp.163-186. (Brussels: FEANTSA)
- Barker, R. (2003). *The Social Work Dictionary*. 5th ed. (Washington, DC: NASW, p.408).
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 9(1), 23-28. www.deuhyoedergi.org/index.php/DEUHYOED. Erişim tarihi: 12.11.2019.
- Bear, B.L. ve Federico, R. (1978). *Educating the baccalaureate social worker*. Cambridge, MA: Ballinger Publishing.
- Bekaroğlu Doğan, Y. (2018). Küreselleşen İstanbul’da Evsizliğin Sosyal Hizmet Perspektifinden Analizi (Beyoğlu Örneği). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Yalova.
- Bektaş, A. (2014). “Evsizlik Olgusu Ve Evsizlere Yönelik Sosyal Politikalar: Hükümlü Evsizlere İlişkin Bir Araştırma”. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Biestek, F.P. (1961). *The Case Work Relationship*. London. George Allan and Unwin.
- Bires, C., Garcia, C., Zhu, J. (2017). *Supporting Children and Families Experiencing Homelessness: CCDF State Guide*. National Association For The Education Of Homeless Children And Youth.
- Blair, C., Jacobs, N. R. ve Quiram, J. (1999). *Homelessness in America*. Wylie, TX: Information Plus.
- Bowpitt, G., Dwyer, P., Sundin, E. and Weinstein, M., 2011. Comparing men’s and women’s experiences of multiple exclusion homelessness. *Social Policy and Society*, 10, 4: 537-546.
- Bratt, R. G. (2002). Housing and Family Well-Being. *Housing Studies*. 17(1): 13-26.
- Braye, S. And Preston-Shoot, M. (1995). “*Empowering Practice in Social Care*”. Buckingham: Open University Press.
- Brine, J. (2004). The European Social Fund: the Commission, the Member State and levels of governance. *European Educational Research Journal*, Volume 3, Number 4, 2004
- Bronfenbrenner, U. (1995). *Developmental ecology through space and time: A future perspective*. In P. Moen & G. H. Elder, Jr., (Eds.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 619-647). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bower, M, Conroy, E., Perz, J. (2017). Australian homeless persons’ experiences of social connectedness, isolation and loneliness. DOI: 10.1111/hsc.12505.
- Buckner, J. C., Bassuk, E. L., Weinreb, L. F., & Brooks, M. G. (1999). Homelessness and its relation to the mental health and behavior of low-income school-age children. *Developmental psychology*, 35(1), 246.
- Burt MR, Aron LY, Douglas T, Valente J, Lee E, Iwen B. (1999). *Homelessness: Programs and the people they serve: Findings of the National Survey of Homelessness Assistance Providers and Clients*. Washington, DC: US Interagency Council on Homelessness and The Urban Institute.
- Canadian Observatory on Homelessness (2012). Canadian Definition of Homelessness. Homeless Hub: www.homelesshub.ca/homelessdefinition/. Erişim tarihi: 03.03.2018.
- Carol, K., O’Grady, B., Schiff, R. ve Martin F. (2017). Homelessness and Hidden Homelessness in Rural and Northern Ontario, Rural Ontorodo Institute, <https://www.researchgate.net/publication/324755996>. Erişim tarihi: 08.03.2018.
- Cevizci, A. (1996). “*Felsefe Sözlüğü*”. Ekin Yayınları. Ankara.

- Chan, K. W., & Li, Z. (1999). The Hukou system and rural–urban migration in China: Processes and changes. *The China Quarterly*, 160, 818–855.
- Chapman ve Hall. (1995). Linking species and ecosystems. 56-124 Jones C., Lawton J. (Ed.). New York.
- Cloke, P. (1995) ‘Rural poverty and welfare: a discursive transformation in Britain and the USA’, *Environment and Planning A* 27 (6): 1001-1016
- Collins, B. (2013). From Homeless Teen to Chronically Homeless Adult: A Qualitative Study of the Impact of Childhood Events on Adult Homelessness. *Critical Social Work / Archive Volumes / 2013 Volume 14 No. 2*.
- Commissioners of the Supreme Court of India (2012). Tenth Report of the Commissioners of the Supreme Court: Permanent Shelters for Urban Homeless Populations. The National Report on Homelessness for Supreme Court of India, WR 196/2001. Erişim tarihi: 30.12.2018.
- Compton, B. R., ve Galaway, B. (1979). *Social work processes*. USA, The Dorsey Press.
- Cooper, B. (1995). Shadow people: the reality of homelessness in the 90’s. [gopher://csf.colorado.edu:70/00/hac/homeless/Geographical-Archive/reality-australia](http://csf.colorado.edu:70/00/hac/homeless/Geographical-Archive/reality-australia). Consulted 1999.
- Coşkun, S., Güneş, S., Ortakaya, F. “Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi”, *Gazi İİBF Dergisi*, c.13, s.3, (Ankara, 2011).
- Creswell, J. W. (1994). *Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches*. Thousand Oaks. CA: Sage.
- Cutuli, JJ., Herbers, E., Rinaldi, M., Masten, S., Oberg, N. (2010). Asthma and Behavior in Homeless 4 to 7 Year-Olds. *Pediatrics*. 125. (1); DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2009-0103>.
- Cüceloğlu, D. (1992). İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çek Cumhuriyeti Hükümeti (2017). Caritas Cares Poverty and social exclusion among young people. Czech Republic Report. September 2017.
- Çepel, N. (1976): Ekosistem Kavramı, Ekosistem Analizleri ve Bir Ekosistem Analizi Modelinin Geliştirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: B, Cilt:16, Sayı:1, İstanbul.
- Çiçekli, B. (2001). *Avrupa Sosyal Şartı Temel Rehber*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Dama, N., Karagöl, T. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar. Kasım 2015 Sayı: 139, [Http://File.Setav.Org/Files/Pdf/20151216161419_139_Web.Pdf](http://File.Setav.Org/Files/Pdf/20151216161419_139_Web.Pdf). Erişim tarihi: 04.04.2018.
- Davis, R. (1996). Evsizlik Kültürüne Dokunmak. “*Profesyonel Hemşirelik Dergisi*”, 12: 176-183.
- Davis, R. E. (1996). Tapping into the culture of homelessness. *Journal of Professional Nursing*, 12(3), 176–183.
- Denney, D. (1998). *Social Policy and Social Work*, New York, Oxford University Press.
- Derezotes, D.S. (2000). Advanced Generalist Social Work Practice. London: Sage Publications
- Development and Economic Reform State Council Research Bulletin. Beijing, China.
- Distasio, J. (2004). First Nations/Métis/Inuit Mobility Study: Final Report. Western Economic Diversification Canada. Institute of Urban Studies, University of Winnipeg.
- Distasio, J., Sylvestre, G., ve Mulligan, S. (2005). Home is where the heart is and right now that is nowhere. Winnipeg, Man.: Institute of Urban Studies.
- Dunleavy, A., Kennedy, L., Vaandrager, L. (2012). Wellbeing for homeless people: a Salutogenic approach. *Health Promotion International*, Vol. 29 No. 1 doi:10.1093/heapro/das045.
- Durand, J.P., Weil, R. (1990). *Sociologie Contemporaine*. Paris, Vigot, 297.

- Duyan, V. (2010). Sosyal Hizmet Mesleği: Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: SHUDGM.
- Edgar, B. (2009). European Review of Statistics on Homelessness. European Observatory on Homelessness (Brussels: FEANTSA).
- Edgar, B., Doherty, J. and Meert, H. (2004). Immigration and Homelessness in Europe (Bristol: Policy Press).
- Ellen, M. (2003). Responding to Homelessness: An Overview of US and UK Policy Interventions. Journal of Community & Applied Social Psychology J. Community Appl. Soc. Psychol. 13: 158–170.
- Ellon, B. (1969). Modern Psychopathology: A Biosocial Approach To Maladaptive Learning and Functioning. Philadelphia: W.B. Saunders Company.
- Emek ve Adalet Platformu Rapor (2011). “Türkiye’de Evsizlere Dair Rapor”. <http://www.emekveadalet.org/faaliyetler/turkiyede-evsizlere-dair-rapor-durum-tespiti-avrupa-birligi-ulkelerinden-uygulama-ornekleri-ve-taleplerimiz/>. Erişim tarihi: 08.07.2018.
- Erickson, V. (2004). Hidden Homelessness. In Levinson, D. (Ed.) Encyclopedia of Homelessness. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Evre, B. (2015). Neo-Liberalizmin Teorik Açmazları ve Pratik Sonuçları: Bir Paradigma Krizi, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 48, Sayı 4, Aralık 2015, s.1-18.
- F. Garner, J. Skinner and R. Harding (2003). The Needs of Homeless Women and Homeless Women with Children, Nottingham: Framework Housing Association, http://www.frameworkha.org/write/publ/466SRB5_full_report.pdf. [accessed:28.05.2008].
- Farouque, F. (2008). ‘Home truths’, The Age, 5 February. Viewed. 6 June 2009, Factiva.
- Farr, R. K., P. Koegel, and A. Burnam. 1986. A Study of Homelessness and Mental Illness in the Skid Row Area of Los Angeles. Los Angeles: Los Angeles County Department of Mental Health.
- Fazel, S., Khosla, V., Doll, H., & Geddes, J. (2008). The prevalence of mental disorders among the homeless in western countries: systematic review and meta-regression analysis. PLoS medicine, 5(12), e225.
- FEANTSA (2002). Immigration and Homelessness in the European Union: Analysis and Overview of the Impact of Immigration on Homelessness Services in the European Union (Brussels: FEANTSA).
- Ferry, L. (2000). Ekolojik Yeni Düzen Ağaç, Hayvan ve İnsan. (Çev.: Turhan Ilgaz). İstanbul: YKY.
- Feldman S (Haziran, 1983). "Out of the hospital, onto the streets: the overselling of benevolence.". Hastings Cent Rep. 13 (3): 5–7.
- Feldman, R.A. (1971). Professionalization and Professional Values: A Cross-Cultural Comparison, International Review of Sociology. Vol1. No. 2, September.
- Ferguson, A. E. (1975). Social Work an Introduction. USA, J. B. Lippincott Company
- Fild, J. (2008), Sosyal Sermaye, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Finfgeld-Connett, D. (2010). Evsiz olmak, evsiz kalmak ve evsizliği kadınlar arasında çözmek. Ruh Sağlığı Hemşireliğinde Sorunlar.
- Fischer, S. N., Shinn, M., Shrout, P., & Tsemberis, S. (2008). Homelessness, mental illness, and criminal activity: Examining patterns over time. American Journal of Community Psychology, 42(3-4), 251-265.
- Fitzpatrick, S., Pawson, H., Bramley, G., Wilcox, S. & Watts, B. (2015). The Homelessness Monitor: England 2015. London, UK: Crisis. www.crisis.org. Erişim tarihi: 01.04.2018.

- Friedman, M., Friedman, R. (1990). *Free to Choose: A Personal Statement* (New York: Harvest).
- Fromm, E. (1990). *“Sağlıklı Toplum”*. (Çev.: Yurdanur Salman, Zeynep Tanrısever). İstanbul: Payel Yay.
- Fromm, E. (1989). *“Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, (Yanılsama Zincirlerinin Ötesinde)”*. Çev.: Necla Arat. İstanbul: Say Yay.
- Folbre, N. (2001) *The Invisible Heart, Economics and Family Values*. New York: New Press.
- Gaetz, S., Donaldson, J. Richter, T. ve Gulliver, T. (2013) *Kanada'daki Evsizliğin Durumu 2013*. Toronto: Kanada Evsizler Araştırma Ağı Basını.
- Gao, Y. and Yang, A. (2008). Research report on the administration of social assistance for the homeless and begging persons. *China Social Welfare* 2: 22–25.
- Germain, C. B. ve Gitterman, A. (1980). *The life model of social work process*. New York: Columbia University Press.
- Ghafur, S. (2001). Department of Architecture Bangladesh University of Engineering and Technology Dhaka-1000, Bangladesh.
- Giddens, A., Turner, J. (2007). *“Günümüzde Sosyal Teori”*. (Çev.: Ümit Tatlıcan). İstanbul: Say Yay.
- Giddens, A. (1994). *“Modernliğin Sonuçları”*. (Çev.: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Glasser, I. (1994). *“Homelessness In Global Perspective”*. G.K. Hall & Company.
- Goel, G., Ghosh, P., Ojha, M., Shukla, A. (2017). Urban homeless shelters in India: Miseries untold and promises unmet. *Cities*. 71. 88–96. www.elsevier.com/locate/cities. Erişim tarihi:30.12.2018.
- Gökçe, B. (1992). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara.
- Gökçe, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Grant, R. (1991). The special needs of homeless children: Early intervention at a welfare hotel. *Topics in early childhood special education*, 10(4), 76-91.
- Gray, M., Webb, S. (2013). *“The New Politics of Social Work”*. Red Globe Press.
- Gümüş, G. (2016). *“Evsizlik: Yeni Bir Metropol Yoksulluğu Deneyimi”*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi.
- Güngör, F. (2019). *Hakkın Elinden Tutmak: İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek*, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım: Ankara, Haziran 2019, Beşerî Bilimler Yayın No: 144, ISBN: 978-605-7846-48-8, <https://www.nobelyayin.com/detay.asp?u=15455>, 06.06.2019.
- Güngör, F. (2016). Gönüllü Yönetiminin Önemli Bir Aşaması Olarak Performans Değerlendirme. *Strategic Public Management Journal (SPMJ)*, Issue No: 4, November 2016, ISSN 2149-9543, pp. 21-48.
- Habitat International 29, (2005). 337–352. Definitions of homelessness in developing countries Graham Tipple*, Suzanne Speak School of Architecture, Planning and Landscape, University of Newcastle upon Tyne, Newcastle NE1 7RU, UK Received 29 December 2002; received in revised form 28 April 2003; accepted 28 November 2003)
- Hagen, J. L. ve Hutchinson, E. (1988). Who's serving the homeless? *Social Casework*, October, 491-497
- Handler, F. (2003). “Social Citizenship and Workfare in the US and Western Europe: From Status to Contract”, *Journal of European Socail Policy*, v. 13, no.3, s. 232.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford, U.K.: Oxford University Press.
- HCH Klinisyen Ağı (2012). Aile evsizliğini ele alıyor. *Ellerin İyileştirilmesi* 16 (3), 1-6. [Http://www.nhchc.org/wp-content/uploads/2012/05/Summer2012HealingHands.pdf](http://www.nhchc.org/wp-content/uploads/2012/05/Summer2012HealingHands.pdf)
- KnoxHMIS (2014)'dan alınmıştır. Knoxville ve Knox County'deki evsizlik, Tennessee

- 2013-2014. [Http://vmcinc.org/Homeless%20Coalition_2014_Biennial_Study.pdf](http://vmcinc.org/Homeless%20Coalition_2014_Biennial_Study.pdf) adresinden alındı.
- Hegel, F. (2008). "*Mantık Bilimi*". A. Yardımlı (Çev.). İdea Yayınevi. İstanbul.
- Herman, D. B., Susser, E. S., Struening, E. L., & Link, B. L. (1997). Adverse childhood experiences: Are they risk factors for adult homelessness? *American Journal of Public Health*, 87(2), 249-255.
- Hernandez, S., Jorgensen, J., Judd, P., Gould, M., and Parsons, R. (1985). Integrated practice: Preparing the social problem specialist through an advanced generalist curriculum. *Journal of Social Work Education*, 21, 28-35.
- Hirayama, Y. & Hayakawa, K. (1995). Home ownership and family wealth in Japan, in Forrest, R. & Murie, A. (Eds.), *Housing and family wealth*, London, Routledge, 215-230.
- Hoffman, M. L. (1981). Perspectives on the difference between understanding people and understanding things: The role of affect. in *Social/ Cognitive Development*, J. H. Flavell and L. Ross (Eds.), pp. 67-81. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Holland, M. E. (2014). The relationship between literacy and depression and anxiety in homeless adults (Doctoral dissertation, The University of the Rockies).
- Homelessness: Programs and the People They Serve. Washington, DC: U.S. Department of Housing and Urban Development.
- Hong Kong, and Japan. *City, Culture and Society* 1, 111-118. www.elsevier.com/locate/ccs. Erişim Tarihi: 20.12.2018.
- Hong, D. (2004). *Social Assistance in China during Market Transition*. Shenyang: Liaoning jiaoyu chubanshe.
- Hong, D. (2004). *Social Assistance in China during Market Transition*. Shenyang: Liaoning jiaoyu chubanshe.
- Höjdestrand, T. (2002). Homelessness in Russia: Past and Present. (Bostadslöshet som problem och politk: Aktuell nordisk forskning. Tema Nord; No. 2002:558). Nordiska ministerrådet.
- Höjdestrand, Tova (2001), "Bomzj utan propiska: om mentalsskrivning, bostadspolitik och hemlöshet i Ryssland." *Nordisk Östforum*, årgång 15, nr 2. Erişim tarihi: 06.10.2018.
- http://banchediti.chiesacattolica.it/chiesa_cattolica_italiana/regioni_diocesi_e_parrocchie/00007907_Diocesi_e_Parrocchie.html. Erişim tarihi: 18.05.2018.
- <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5422bc94369dc316585c0e01/1.5.2828.pdf>. Erişim tarihi: 20.07.2018.
- <http://countrystudies.us/germany/111.htm>. Erişim tarihi: 08.05.2018.
- <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1061&langId=de>. Erişim tarihi: 08.05.2018.
- <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=de>. Erişim tarihi: 07.05.2018.
- <http://endhomelessness.org/wp-content/uploads/2016/10/2016-soh.pdf>. Erişim tarihi: 08.07.2018.
- http://england.shelter.org.uk/get_advice/social_housing/applying_for_social_housing/who_gets_priority. Erişim tarihi: 08.05.2018.
- http://eprints.whiterose.ac.uk/125725/1/Comparative_Studies_7_Family_Homelessness.pdf. Erişim tarihi: 07.04.2018.
- <http://erdayder.com/ornek-sayfa/>. Erişim tarihi: 18.06.2018.
- <https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/TR,127751/duygudurum-bozukluklari.html>. Erişim tarihi: 23.09.2019.
- <https://www.usich.gov/tools-for-action/10-strategies-to-end-chronic-homelessness/>. Erişim tarihi: 3.01.2020.
- <http://factsanddetails.com/japan/cat19/sub120/item640.html>. Erişim Tarihi: 21.12.2018.
- <http://hsh.sfgov.org/services/transitional-housing-programs/>. Erişim tarihi: 12.03.2018.

<http://humanrights.maltepe.edu.tr/sites/default/files/files/EKONOM%C4%B0K%20SOSYAL%20VE%20K%C3%9CLT%C3%9CREL%20HAKLAR%20S%C3%96ZLE%C5%9EME%C4%B0.pdf>. Erişim tarihi: 10.05.2018.

<http://humanrights.maltepe.edu.tr/sites/default/files/files/MEDENİ%20VE%20SİYASİ%20HAKLARA%20İLİŞKİN%20ULUSLARARASI%20SÖZLEŞME.pdf>. Erişim tarihi: 10.05.2018.

<http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>. Erişim tarihi: 09.04.2018.

<http://mirror.unhabitat.org/documents/HS-599x.pdf>. Erişim tarihi: 02.01.2018.

<https://www.youtube.com/watch?v=zVknFEjiekp>. Erişim tarihi: 10.11.2019.

<https://www.dshs.wa.gov/sites/default/files/SESA/rda/documents/research-7-106.pdf>. Erişim tarihi: 5.01.2020.

https://www.massappleseed.org/pdfs/ma_appleseed_uhy_policy_brief.pdf. Erişim tarihi: 5.01.2020.

http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/programlar/insaat/tas_restorator-moduller-/MODUL%202_TASIN%20MIMARIDE%20KULLANIMI.pdf. Erişim tarihi: 07.11.2019.

<http://mirror.unhabitat.org/documents/HS-599x.pdf>. Erişim tarihi: 25.06.2018.

<http://netaware.ue.katowice.pl/wp-content/uploads/2012/05/Social-exclusion-of-homeless-people-in-Germany.pdf>. Erişim tarihi: 12.05.2018.

http://www.bagw.de/.../DOK_BAGW_Nationale_Strategie_Wohn... Erişim tarihi: 09.05.2018.

http://www.bagw.de/de/themen/zahl_der_wohnungslosen/. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf>. Erişim tarihi: 09.11.2019.

<http://www.berber-info.de/meldungen>. Erişim tarihi: 08.05.2018.

http://www.caritas.eu/sites/default/files/caritas_cares_-_youth_poverty_country_report_cz_-_final.pdf. Erişim tarihi: 11.03.2018.

<http://www.cpa.org.uk/information/reviews/CPA-Rapid-Review-Diversity-in-Older-Age-Older-Homeless-People.pdf>. Erişim tarihi: 25.07.2018.

http://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=f78ec404-923f-11e7-b66d-1540034f819c. Erişim tarihi: 09.09.2019.

<http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>. Erişim tarihi: 24.06.2018.

<http://www.dergipark.gov.tr/downloadarticle-file9327>. Erişim tarihi: 08.06.2018.

http://www.goc.gov.tr/files/files/Goc_%20idaresi_2017_.pdf. Erişim tarihi: 18.07.2018.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye'de-gecici-koruma_409_558_1097. Erişim tarihi: 18.07.2018.

<http://www.housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/HFG/Chapter1.pdf>. Erişim tarihi: 07.03.2018.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/misirda-evsizler-isyan-etti-17974365>. Erişim tarihi: 05.10.2018.

<http://www.intriguing-history.com/childrens-act/>. Erişim tarihi: 09.06.2018.

<http://www.kocaeli.bel.tr/webfiles/userfiles/files/faaliyetraporlari/2017%20Faaliyet%20Raporu.pdf>. Erişim tarihi: 12.06.2018.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.3.1593&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=3&No=1593>. Erişim tarihi: 20.07.2018.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>. Erişim tarihi: 18.07.2018.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>. Erişim tarihi: 18.07.2018.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>. Erişim tarihi: 18.07.2018.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>. Erişim tarihi: 18.07.2018.

http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa. Erişim tarihi: 17.06.2018.

http://www.mfi.public.lu/publications/Solidarite/RecensementStructuresHebergement_15mars2017.pdf. Erişim tarihi: 17.06.2018.

http://www.moi.gov.cy/MOI/eufunds2015.nsf/page67_en/page67_en?OpenDocument. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>. Erişim tarihi: 08.06.2018.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710.htm>. Erişim tarihi: 18.07.2018.

<http://www.sefkatder.org/hakkimizda/>. Erişim tarihi: 16.07.2018.

<http://www.nationaldrugstrategy.gov.au/.../drugstrategy/.../Nation...> Erişim tarihi:12.05.2018.

<http://www.toki.gov.tr/kurulus-ve-tarihce>. Erişim tarihi: 14.05.2018.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013. Erişim tarihi: 13.05.2018.

http://www1.uwindsor.ca/criticalsocialwork/homeless_teen_chronically_homeless_adult. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<https://aspe.hhs.gov/basic-report/medicaid-estate-recovery>

https://ec.europa.eu/futurium/sites/futurium/files/overview_housing_exclusion_2017_en_2.pdf. Erişim tarihi: 02.05.2018.

<https://en.radiofarda.com/a/homelessness-on-the-rise-as-economic-pressures-draw-jobseekers-to-cities/29393773.html>

https://en.wikipedia.org/wiki/National_Association_of_Social_Workers&prev=search

<https://eyh.aile.gov.tr/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanliginin-teskilat-ve-gorevleri-hakkinda-kanun-hukmunde-kararname>. Erişim tarihi: 19.07.2018.

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535499.pdf>. Erişim tarihi: 19.03.2018

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535499.pdf>. Erişim tarihi: 04.03.2018.

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535499.pdf>. Erişim tarihi: 20.02.2018.

<https://homelessworldcup.org/homelessness-statistics/>. Erişim Tarihi: 25.12.2018.

<https://www.fondation-abbe-pierre.fr/en/la-fondation-abbe-pierre/la-vie-de-labbe-pierre/creation-fondation-abbe-pierre>. Erişim tarihi: 18.12.2019.

<https://housing-futures.org/2018/02/13/homelessness-and-poverty-in-japan/>. Erişim Tarihi: 21.12.2018.

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/120-ekonomik-sosyal-ve-kulturel-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/>. Erişim tarihi: 10.05.2018.

https://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/IR/CISV_UPR_IRN_S07_2010_CharitableInstituteForSocialVictims.pdf

<https://onedio.com/haber/hayata-saril-lokantasi-acildi-evsizlere-yemek-ve-is-imkani-saglayan-projenin-mimari-ayse-tukrukcu-794430>. Erişim tarihi: 08.02.2019

<https://pictes.meb.gov.tr/izleme/Home/ProjeninAmaci>. Erişim tarihi: 13.05.2018.

<https://rm.coe.int/feantsa-youth-final-report-study-session-2017/16807724c9>

<https://shelterforce.org/2004/05/01/reagans-legacy-homelessness-in-america/>. Erişim tarihi: 09.03.2018.

<https://sinsiyenidunya.wordpress.com/tag/reaktif-depresyon/> Erişim tarihi: 09.06.2018.

<https://sites.google.com/site/aftercareguarantee/tasks>. Erişim tarihi: 11.04.2018.

<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari>. Erişim tarihi: 19.07.2018.

https://streetsupport.eu/wp-content/uploads/2018/02/assessment_report_web.pdf. Erişim tarihi: 12.05.2018.

<https://unhabitat.org/books/strategies-to-combat-homelessness/>. Erişim Tarihi: 25.12.2018.

https://users.on.net/~montsalvat/POLI1066_Essay_0910.doc. Erişim tarihi: 07.03.2018.

<https://wisealpha.wordpress.com/2012/06/16/hsbc-calisanlarindan-muhtesem-bir-sosyal-sorumlulukprojesi/?fbclid=IwAR0l4QnzEafTQxN50T3VcAKpN0YoDvtKOmbzaP2ytlGoGbNctzBQ9BM8cOY>. Erişim tarihi:07.02.2019.

<https://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/102005882>. Erişim tarihi: 03.01.2018.

<https://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/102005882>. Erişim tarihi: 24.06.2018.

<https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/yasli-hizmetleri/barinma-evi>. Erişim tarihi:12.06.2018.

<https://www.avrupa.info.tr/tr/abnin-tarihcesi-82>. Erişim tarihi: 07.05.2018.

<https://www.blackagendareport.com/content/homelessness-united-states-crime-neo-liberal-imperialism>. Erişim tarihi: 22.02.2018.

<https://www.bmszki.hu/en/erasmus/partnership-meetings>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.bursa.bel.tr/?sayfa=yonetmelikler>. Erişim tarihi:12.06.2018.

<https://www.bursa.bel.tr/barinma-evi-ile-yuzler-guluyor/haber/23105>. Erişim tarihi:12.06.2018.

<https://www.bursa.bel.tr/buyuksehir-belediyesi-barinmaevi-kapilarini-acti/haber/1710>. Erişim tarihi:12.06.2018.

<https://www.bursa.bel.tr/kimsesiz-vatandaslar-sicak-yuvaya-kavusuyor/haber/23606>. Erişim tarihi:12.06.2018.

<https://www.crisis.org.uk/ending-homelessness/homelessness-knowledge-hub/services-and-interventions/a-rapid-evidence-assessment-of-what-works-in-homelessness-services-2018/>. Erişim tarihi: 05.04.2018.

<https://www.cswe.org/getattachment/Centers-Initiatives/International>. Erişim tarihi: 13.04.2018.

<https://www.dailymail.co.uk/news/article-4074032/Photographs-homeless-grave-dwellers-shock-Iranians.html>. Erişim tarihi: 05.10.2018.

https://www.deutschlandfunk.de/sozialstatistik-immer-mehr-obdachlose-in-deutschland.1818.de.html?dram:article_id=373118. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<https://www.dw.com/tr/sığınmacı-gözüyle-avrupa/a-18648614>. Erişim tarihi: 12.07.2018

https://www.egfl.org.uk/sites/default/files/Services_for_children/Employment%20support.pdf. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Pansuman&hl=tr&gl=tr&strip=1&vwsrc=0>. Erişim tarihi:05.11.2019.

https://www.egfl.org.uk/sites/default/files/Services_for_children/Family%20support.pdf. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<https://istanbul.diyaret.gov.tr/beyoglu/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=563>. Erişim tarihi:29.12.2019.

<https://dergi.diyaret.gov.tr/indexarama.php>. Erişim tarihi:29.12.2019.

https://www.egfl.org.uk/sites/default/files/Services_for_children/Mental%20health%20support.pdf. Erişim tarihi: 08.05.2018.

<https://www.ehap.org.uk/home-owners.aspx>. Erişim tarihi: 19.11.2018

<https://www.encyclopedia.com/philosophy-and-religion/philosophy/philosophy-terms-and-concepts/human-ecology>. Erişim tarihi: 12.03.2018.

https://www.facebook.com/search/videos/?q=%C3%A7orbada%20tuzun%20olsun%20derne%C4%9Fi&epa=SERP_TAB. Erişim tarihi: 08.02.2019.

<https://www.facebook.com/Umut-%C3%87ocuklar%C4%B1-Derne%C4%9Fi229168810528334/>

<https://www.familyservicesinc.net/services/emergency-shelter/>. Erişim tarihi: 09.06.2018.

<https://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf>. Erişim tarihi: 08.09.2018.

<https://www.feantsa.org/download/greece-20172928673074328238317.pdf>. Erişim tarihi: 18.06.2018.

https://www.feantsa.org/download/homelessness_among_mobile_eu_citizens_toolkit_final-27961571444008302237.pdf. Erişim tarihi: 02.05.2018.

<https://www.feantsa.org/download/portugal-20178706366150042850260.pdf>. Erişim tarihi: 29.07.2018.

<https://www.feantsa.org/download/spain-20174593655314017659709.pdf>. Erişim tarihi: 29.07.2018.

<https://www.feantsa.org/download/winter-20021621383983932577526.pdf>. Erişim tarihi: 06.07.2018.

<https://www.feantsa.org/en/about-us/faq>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.feantsa.org/en/project/2016/10/10/generativity-manage-it?bcParent=418>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.feantsa.org/en/project/2017/01/01/safe-at-home?bcParent=418>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.feantsa.org/en/project/2017/05/02/prodec-protecting-the-rights-of-destitute-eu-mobile-citizens?bcParent=418>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27>. Erişim tarihi: 10.04.2018.

<https://www.feantsaresearch.org/download/ch037268014096102918828.pdf>. Erişim tarihi: 06.05.2018.

<https://www.foursquare.org.uk/our-services/learning-employability/#learning-employability>. Erişim tarihi: 19.11.2018.

<https://www.gov.uk/government/organisations#>

<https://www.gov.uk/government/policies/support-for-families>. Erişim tarihi: 05.05.2018.

<https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/Statutory%20Homelessness%20Q1%202018%20Analysis.pdf>. Erişim tarihi: 04.05.2018.

https://www.homelessnessaustralia.org.au/sites/homelessnessaus/files/2017-07/Homelessness_and_Women.pdf. Erişim tarihi: 22.04.2018.

<https://www.hudexchange.info/resource/5063/criteria-and-benchmark-for-achieving-the-goal-of-ending-chronic-homelessness/>. Erişim tarihi: 29.06.2018.

https://www.huffingtonpost.com/jonathan-russell2/homelessness-and-neoliber_b_9781316.html. Erişim tarihi: 12.03.2018.

<https://www.ibb.istanbul/News/Detail/33689>. Erişim tarihi: 16.07.2018.

<https://www.instagram.com/hayatasaril/?hl=tr>. Erişim tarihi: 08.02.2019.

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-insani-yardimda-dunya-birincisi/1401527>. Erişim tarihi: 09.11.2019.

<https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/3011>. Erişim tarihi: 14.05.2018.

<https://www.birlesikmetalis.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklamasi/1086-acilik-ve-yoksulluk-siniri-ocak-2019-donem-raporu>.

<https://www.morcati.org.tr/tr/neler-yapiyoruz/siginak>. Erişim tarihi: 16.06.2018.

<https://www.nal.usda.gov/fnic/usda-nutrition-assistance-programs>. Erişim tarihi: 02.04.2018.

<https://www.naswnyc.org/page/173?>. Erişim tarihi: 06.04.2018.

<https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1349,img071372pdf.pdf?0>. Erişim tarihi: 11.09.2019.

<https://www.nato.int/acad/fellow/95-97/giorgadz.pdf>. Erişim tarihi: 08.06.2018.

- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5497301/>(çocuk ve genç evsizliğiyle ilgili araştırma). Erişim tarihi: 13.05.2018.
- <https://www.nhs.uk/conditions/social-care-and-support/how-can-i-get-social-care-support/?tabname=money-and-your-rights#how-to-get-social-services-from-your-local-authority>. Erişim tarihi: 06.05.2018.
- [https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/374d2--Avrupa-Guvenlik-ve-Isbirligi-Konferansi-Sonuc-Bildirgesi-\(Helsinki-Belgesi\).pdf](https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/374d2--Avrupa-Guvenlik-ve-Isbirligi-Konferansi-Sonuc-Bildirgesi-(Helsinki-Belgesi).pdf). Erişim tarihi: 13.04.2018.
- https://www.researchgate.net/publication/317721251_Local_Representations_of_Homelessness_in_Copenhagen_Glasgow_and_Gothenburg_A_Cross_City_Policy_Analysis, accessed Jan 16 2018). Erişim tarihi: 03.03.2018.
- <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics> English<https://www.slideshare.net/MeCanAktan/sosyal-politikasosyal-hizmet-ilikisi>. Erişim tarihi: 15.04.2018.
- <https://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbxii/36.html>. Erişim tarihi: 08.05.2018.
- https://www.spi.ox.ac.uk/sites/default/files/spi/documents/media/spa_family_homelessness.pdf. Erişim tarihi: 04.02.2018.
- <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/sspus/genasist.pdf>
- <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/milenyum.pdf>. Erişim tarihi: 20.07.2018.
- <https://www.theounce.org/wp-content/uploads/2017/03/CCDF-Homelessness-Guide.pdf>. Erişim tarihi: 02.04.2018.
- <https://www.transitionalhousing.org>. Erişim tarihi: 11.03.2018.
- <https://www.urban.org/sites/default/files/publication/70346/307036-General-Assistance-Programs.PDF>
- <https://www.youtube.com/watch?v=2GHMaJ7NsiA>. Erişim tarihi: 08.02.2019.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/suffe>. Erişim tarihi: 24.10.2019.
- <https://aiesec.org.tr/hakkimizda/>. Erişim tarihi: 24.10.2019.
- <https://sbfsh.ikcu.edu.tr/Share/D21812D3BC860BB2BC36D744311213F1>. Erişim tarihi: 12.11.2019.
- Huszar, K., Sianni, A., Barna, M. ve Somogyi, E. (2010). Refugee Homelessness in Hungary (Budapest: UNHCR)
- Ingram, K. M., Corning, A. F., & Schmidt, L. D. (1996). The relationship of victimization experiences to psychological well-being among homeless women and low-income housed women. *Journal of counseling psychology*, 43(2), 218.
- Işıksan, V. (2002). Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler. Ankara
- Işıksan, V. (2006). "Türkiye'de Evsizler Sorunu ve Sosyal Hizmet". "Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Sunumu, Konumu ve Geleceği" Sempozyum Sunum Kitabı, ss.44-47. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını.
- İlhan, N., Ergün, A. (2010). "Evsizler ve Toplum Sağlığı", Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi. Cilt:5, Sayı:20.
- J. H. Flakerud and A. J. Strehlow Fellin, P. (2000). The culture of homelessness. In P. Manoleus (Ed.), *The cross-cultural practice of clinical case management in mental health* (pp. 41–68). Binghamton, NY: Haworth. National Coalition for the Homeless. (2006, August 29). Report accuses cities of criminalizing homelessness. U.S. Conference of Mayors Survey. Retrieved February 23, 2008, from www.citymayors.com/society/homeless_usa2.html
- Jani, U. (2011). "A Qualitative Analysis of Homeless Women with Children in Transitional Housing: What Are Their Needs?". PCOM Psychology Dissertations.
- Jansson, B. S. (1990). *Social Welfare Policy: From Theory to Practice*. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California.

- Jiang, Y., Ekono, M. M., & Skinner, C. (2016). Basic Facts about Low-Income Children, Children under 18 Years, 2014 New York, NY: National Center for Children in Poverty. Retrieved June 6, 2017, from <https://academiccommons.columbia.edu/catalog/?ac:195743>
- Johnson, G., Chamberlain, C. (2016). From Youth to Adult Homelessness, Australian Journal of Social Issues, Australian Social Policy Association.
- Johnson, L.C. (1998). *"Social Work Practice: A Generalist Approach"*, USA: Allyn and Bacon
- Johnson, T., Freels, S., Parsons, S., & Vangeest, J. (1997). Substance abuse and homelessness: Social selection or social adaptation? *Addiction*, 92 (4), 437–446
- Karaman, M. (2019). Sosyal Dışlanma Bağlamında Evsizlik: İstanbul Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Kaban, Z. (1994). Genel Sistem Teorisi ve Sibernetik. *Marmara İletişim Dergisi*. Sayı: 8, Ekim.
- Kaitlin, Philipps. (2012). Homelessness: Causes, Culture and Community Development as a Solution. Pell Scholars and Senior Theses. https://digitalcommons.salve.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=pell_thesis
- KAKI/Resources/Teaching-International-Social-Work/GeneralistPractice_Instructormannual-ESwithCCCommentsandCorrections-(1).doc.aspx+&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr. Erişim tarihi: 12.03.2018.
- Kennett, P., Mizuuchi, T. (2010). Homelessness, housing insecurity and social exclusion in China, Kızılçelik, S., Erjem, Y. (1992). *"Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü"*. Konya.
- Kim, M., ve Ford, J. (2006). Trauma and post-traumatic stress among homeless men: A review of current research. *Journal of Aggression, Maltreatment, and Trauma*, 13(2), 1-22.
- Kirst-Ashman ve Hull, G.H. (1999). *Understanding Generalist Practice*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Kirst-Ashman ve Hull. (2009). *Understanding Generalist Practice*, Fifth Edition, Brooks/Cole 10 Davis Drive Belmont BA 94002-3098 USA
- Kirst-Ashman, K., ve Hull, G. (2008). Brooks/Cole empowerment series: *Understanding generalist practice*. Nelson Education.
- Kirst-Ashman, Karen K. And Hull, Grafton. H. (1998). *Generalist Practice With Organizations And Communities*. Chicago: Nelson-Hall.
- Kisthardt, W. E. (1992). A strengths model of case management: The 2 principles and functions of a helping partnership with persons with persistent mental illness. In D. Saleeby (Ed.), *The strengths perspective in social work practice*. Chapter 6, New York: Longman.
- Kongar, E. (1972). *"Sosyal Çalışmaya Giriş"*. Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, ss.165-169.
- Kovancı, O. (2003). *"Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları"*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No: 30. Ankara.
- Krysik, L., Finn, J. (2013). *Research for Effective Social Work Practice*, Third Edition, Routledge, New York.
- Kuçuradi, İ. (1971). *"İnsan ve Değerleri"*. ss. 8-101. Yankı Yayınları. İstanbul.
- Kula, S., Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. Cilt: 6 Sayı: 12.
- Kusmer, K. L. (2002). *Down and out, on the road: The homeless in American history*. New York: Oxford Press.
- Küçük, M. (2014). *"Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği)"*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *"Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma"*. İstanbul.
- Laura, H. (2012). *"Invisible Victims: Homelessness and the Growing Security Gap"*. University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division. 108-113.

- Layder, D. (2014). Sosyal Teoriye Giriş. Küre Yayınları. İstanbul.
- Lee, B. A., Tyler, K. A., & Wright, J. D. (2010). The new homelessness revisited. *Annual Review of Sociology*, 36, 500-521.
- Levinson, D., Ross, M. (2007). *Homelessness handbook*. Great Barrington, MA: Berkshire Publishing Group.
- Ling, T. (2000). Unpacking partnership: the case of health care', in Clarke, D., Gewirtz, S. And McLaughlin, E. (eds) *New Managerialism, New Welfare?* London, Sage. Pp82-101.
- Lunn, S. (2008). Boom no shelter for the homeless, *The Australian*, 5 September, viewed 6 June 2009, Factiva.
- Lux, J. (2015). Pathways to homelessness, and attitudes toward night shelter use for homeless men in Denver, Colorado. Iowa State University. Doctorate Thesis. <http://lib.dr.iastate.edu/etd/14495>. Erişim Tarihi: 13.05.2018
- Macionis, J. (1997). *Sociology*: Sixth Edition. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice
- Mahoney, L.J., Ettekal, V.A. (2017). Ecological Systems Theory", Ed: Kylie Peppler, *The SAGE Encyclopedia of Out-of-School Learning*, Thousand Oaks City, 239-241.
- Munck, R. (2005). *"Globalization and Social Exclusion-The Transformationalist Perspective"*. Bloomfield: Kumarian Press
- Mander, H., & Jacob, S. (2010). Homeless deaths on the streets, centre for equity studies. Retrieved from centreforequitystudies.org/wpcontent/uploads/2012/08/homelessdeaths-on-the-streets.
- Marris, P. (1996). *The politics of uncertainty: Attachment in private and public life*. New York: Routledge.
- Marten, G. (2001). *Human Ecology*. Earthscan Publishers.
- Marx, K. (1844). *Felsefe Yazıları*. (Çev. M. Belge). V Yayınları, Ankara, 1986.
- Mary Cadenasso, S.T.A. Pickett. (2008). Altered resources, disturbance, and heterogeneity: A framework for comparing urban and non-urban soils. *Article in Urban Ecosystems*, March 2008. <https://www.researchgate.net/publication/227333417>. Erişim tarihi: 07.02.2018.
- May, J., Cloke, P., Johnsen, S. (2005). Re-phasing Neoliberalism: New Labour and Britain's Crisis of Street Homelessness, *Antipode Aradical Journal of Geograpy*. Edited By: Tariq Jazeel, Katherine McKittrick, Jenny Pickerill, Nik Theodore and Marion Werner, Volume 37, Issue 4.
- McNaughton, C. ve Sanders, T. (2007). 'Housing and transitional phases out of "disordered" lives: the case of leaving homelessness and street sex work', *Housing Studies*, 22, 6, 885-900.
- Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. Ankara Üniversitesi SBFD. Cilt: 57, Sayı 4, s. 35-63.
- Meneviş, B. (2006). *"Evsizler"*. DPT ve Türk Ulusal Ajansı, Ankara.
- Ministry of Civil Affairs (2011). MCA Development of Civil Affairs Statistical Report 2010. 30 January. Available at: <http://files2.mca.gov.cn/cws/201101/20110130160410749.htm>.
- NASW (1981). NASW standards for the classification of social work practice. Silver spring. MD: Author.
- National Alliance to End Homelessness. (2012). Changes in the HUD Definition of "Homeless." Retrieved from <http://endhomelessness.org/wp-content/uploads/2012/01/changes-in-hud-definition-homeless.pdf>
- National Center on Family Homelessness. (2014). America's youngest outcasts: A report card on child homelessness. Washington, DC: American Institutes for Research. Retrieved from <http://www.air.org/sites/default/files/downloads/report/AmericasYoungest-Outcasts-Child-Homelessness-Nov2014.pdf>

- National Law Center on Homelessness & Poverty (n.d.). Homelessness & Poverty in America, available at www.nlchp.org/hapia.cfm. Erişim tarihi: 30.05.2018.
- National Law Center on Homelessness and Poverty. (2002, January). Myths and facts about homelessness. Training Curriculum for HCH Outreach workers, National Health Care for the Homeless Council, Inc. Retrieved February 23, 2008, from www.nhchc.org/Curriculum1. Troutman, W. H., Jackson, J. D., & Ekelund, R. B., Jr. (1999). Public policy, perverse incentives and the homeless problem. *Public Policy*, 98(1–2), 195–212.
- Nooe, R., Patterson, D. (2010). The Ecology of Homelessness. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*. 20(2):105-152. DOI: 10.1080/10911350903269757. Erişim tarihi: 04.04.2018.
- Odum, E. P., Barrett, G. W., & Işık, K. (2008).” *Ekoloji'nin Temel İlkeleri*”. Palme Yayıncılık.
- Okamoto, Y., Hayakawa, K., Noguch, S., Shinya, M. (2004). Homelessness and housing in Japan. An international conference held under the auspices of Housing and the Built Environment, Research Committee 43, of the International Sociological Association. Toronto, Thursday June 24 to Sunday June 27.
- Oliver, M. (1996). “*Understanding Disability: From Theory to Practice*”. New York. Palgrave.
- Önmez, V. (1994). “*Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*”. Pegem Personel Geliştirme Merkezi. Yayın No:12, Beşinci Basım, Ankara.
- Ornelas, J., Martins, P., Zilhao, T.M., Duarte, T. (2014). Housing First: An Ecological Approach to Promoting Community Integration. “*European Journal of Homelessness*”. Volume 8, No. 1.
- Özaydın, M. (2012). “*Sosyal Politika*”. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2628, ss.45,48-51.
- Özbesler, C. ve Bulut, I. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, Akademi, 2013: 97-107.
- Özida (2008). “*Herkes İçin Uluşılabilirliğin İyileştirilmesi*”, Örnek Uygulama Rehberi, Yayın No:48, Ankara.
- Özkazanç, A. (2009). Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi*, Cilt: 64, Sayı: 1.
- Pardeck, John T. (1988). "An Ecological Approach for Social Work Practice", *The Journal of Sociology & Social Welfare*: Vol. 15: Iss. 2, Article 11.
- Peterson, F. (2017). Local Representations of Homelessness in Copenhagen, Glasgow and Gothenburg: A Cross-City Policy Analysis. *University of Gothenburg*. ISSN 2030-2762 / ISSN 2030-3106 online. <https://www.researchgate.net/publication/317721251>. Erişim tarihi: 02.01.2018.
- Petersson, F. (2017). Local Representations of Homelessness in Copenhagen Glasgow and Gothenburg A Cross City Policy Analysis. *European Journal of Homelessness*. Volume,11. No. 1, May 2017.
- Pincus, A. ve Minahan, A. (1973). “*Social work practice: Model and Method*”. FE Peacock Publishers.
- Published by Oxford University Press on behalf of The British Association of Social Workers. All rights reserved. *British Journal of Social Work* (2006) 36,789–806. Social Policy for Social Work: A Teaching Agenda. Available from: https://www.researchgate.net/publication/249285542_Social_Policy_for_Social_Work_A_Teaching_Agenda [accessed Jun 23 2018].

- Reeve, K. & Coward, S. (2004). *“Hidden Homelessness: Life on the Margins: The Experiences of Homeless People Living in Squats”*. London, UK: Crisis.
- Reitz-Pustejovsky, M. (2002). Is the care we provide homeless people, just? The ethic of justice informing the ethic of care. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 11(3), 233-248.
- Ritzer, George. 2008. *“Modern Sociological Theory: Seventh Edition”*. New York: The McGraw Hill Companies.
- Rivlin, L. G., & Imbimbo, J. E. (1989). Self-help efforts in a squatter community: Implications for addressing contemporary homelessness. *American Journal of Community Psychology*, 17(6), 705-728.
- Rossi, P. (1989). *“Down and out in America: The origins of homelessness”*. Chicago, IL: University of Chicago Press. *American Psychologist*, 45(8), 954-959.
- Rossi, P. (1990). The old homeless and the new homeless in historical perspective. *American Psychologist*. 45(8):954-9. Doi: 10.1037/0003-066X.45.8.954
- Rossi, P. H., G. A. Fisher, and G. Willis. 1986. *“The Condition of the Homeless in Chicago”*. A report prepared by the Social and Demographic Research Institute, University of Massachusetts at Amherst, and the National Opinion Research Center, University of Chicago.
- Rossi, P. H., Wright, J. D., Fisher, G. A. ve Willis, G. (1987). The urban homeless: estimating composition and size. *Science*, 235(4794), 1336-1341.
- Roth, D., Bean, J. (1986). *“New Perspectives on Homelessness: findings form a state wide epidemiological study”*. *Hospital Community Psychiatry* 37:712-719.
- Ruder, K., B. Frank (2008). *“Obdachlosigkeit. Sozial und ordnungsrechtliche Maßnahmen zur Vermeidung und Beseitigung”*. Kronach.
- Ryan, S. (2008). *“Higher price tag to end homeless crises”*. The Australian, 28 January, viewed 6 June 2009, Factiva.
- Fitzpatrick, S. (2005). Explaining homelessness: a critical realist perspective” *Housing, Theory and Society*, 22, 1, 1-17. doi.org/10.1080/1403609051003456.
- Parker, S. and Fopp, R. (2004), "I'm the slice of pie that's ostracised...": Foucault's technologies and personal agency in the voice of women who are homeless', *Housing, Theory and Society*, 21, 4, 145-54.
- Sainsbury, D. (2006). Immigrants' social rights in comparative perspective: welfare regimes, forms in immigration and immigration policy regimes. *Journal of European Social Policy*. 16, 3, pp. 229-244
- Sarmış, İ., Şahin, O. (2014). *“Avrupa Sosyal Şartı”*. Ed. Fazıl AYDIN, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ANKARA. <https://www.csgb.gov.tr/media/2077/avrupasosyalsarti.pdf>. Erişim tarihi: 17.04.2018.
- Sattar, S. (2014). Homelessness in India. *SHELTER* Vol: 15 No. 1. <https://www.researchgate.net/publication/316628224>. Erişim Tarihi: 23.12.2018.
- Saunders, P. (1993). Citizenship in a Liberal Society. Turner, B.S. (der.), *Citizenship and Social Theory*: 57-91.
- Schäfer, A. (2007). Social Policy And Welfare Reform İn The United States, <http://www.asjournal.org/49-2007/>. Erişim tarihi: 07.04.2018.
- scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.tr/&httpsredir=1&article=2374&context=jssw. Erişim tarihi: 09.04.2018.
- Sennett, R. (1999). *“Gözün Vicdanı, Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam”*. (Çev.: Süha Sertabiboğlu, Can Kurultay). İstanbul: Ayrıntı Yay.

- Sharam, A. (2008). Going It Alone Single Low Needs Women and Hidden Homelessness. Brunswick, AU: Women's Information, Support and Housing in the North. Retrieved from:
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2003). *"Techniques and guidelines for social work"*. ABD: Pearson Education Inc.
- Shier, L., Jones, M., Graham, J. (2011). Sociocultural Factors to Consider When Addressing the Vulnerability of Social Service Users: Insights From Women Experiencing Homelessness. <https://doi.org/10.1177/0886109911428262>.
- Shinn, M., & Weitzman, B. C. (1990). Research on homelessness: An introduction. *Journal of Social Issues*, 46(4), 1-11.
- Singh, Y. K. (2006). Environmental science. New Age International Publisher.
- Smith, C. (2010). A growing problem: Fresh out of foster care and homeless, available at www.seattlepi.com/local/article/A-growing-problem-Fresh-out-of-foster-careand-886284.php
- Solinger, D. (2006). The creation of a new underclass in China and its implications. *Environment and Urbanization*, 18(4).
- Somerville, P. (1992). Homelessness and the meaning of home: Rooflessness or rootlessness? *International Journal of Urban and Regional Research*, 16(4), 529-539.
- Sönmez, V. (1994). *"Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı"*. PEGEM, Personel Geliştirme Merkezi Yayın No: 12.
- Sözer, A. N. (1994). *"Türkiye'de Sosyal Hukuk"*, Ankara: Kamu-İş Yayınları.
- Springer, S. (2000). Homelessness: A proposal for a global definition and classification. *Habitat International*, 24(4), 475-484.
- Statistik Austria. (2017): Armut und soziale Ausgrenzung in Österreich. Indikatoren 2008 bis 2016. https://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/6/6/CH3434/CMS1515498709051/armut_und_soziale_ausgrenzung_2008_bis_2016._entwicklung_von_indikatoren_u.pdf. Erişim tarihi: 22.02.2018.
- Stein, J. A., Milburn, N. G., Zane, J. I., & Rotheram-Borus, M. J. (2009). Paternal and maternal influences on problem behaviors among homeless and runaway youth. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79(1), 39.
- Stephens, M., Fitzpatrick, S., Elsinga, M., van Steen, G. and Chzhen, Y. (2010). *"Study on Housing Exclusion: Welfare Policies, Housing Provision and Labour Markets"* (Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities).
- Stephenson, S. (2006). *"Crossing the Line: Vagrancy, Homelessness and Social Displacement in Russia"*. Basingstoke: Ashgate Publishing Limited, pp.189.
- Struening, E. L., & Padgett, D. K. (1990). Physical health status, substance use and abuse, and mental disorders among homeless adults. *Journal of Social Issues*, 46(4), 65-81.
- Swick, K. J. (2010). Responding to the voices of homeless preschool children and their families. *Early Childhood Education Journal*, 38(4), 299-304.
- Şahin F. (2002). Genelci Sosyal Hizmetin Temel Özellikleri. İçinde: Karataş, İl S. Ed. *"Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma I"*. Ankara: H.Ü. SHYO Yayınları, s.74-88.
- Şenses, F. (2017). *"Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk"*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- T.B.B.M. Rapor. (2010). *"Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesinde (Aşti) Barınan Evsizler Hakkında İnceleme Raporu"*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/evsizler_raporu.pdf. Erişim tarihi: 16.07.2018.
- Tansley, A. (1935). The use and abuse of vegetational concepts and terms. *Ecology*. 16: 283-306.

- Tartanoğlu, Ş. (2010). "Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası". *Sosyoloji Konferansları Dergisi*. S.42. ss. 1-13.
- Teater, B. (2014). "An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods". 2. Edition Open University Press.
- TDK, (1988). "Türkçe Sözlük". Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları:549. Cilt-II. Ankara.
- Theodorson, A. (1979). "A Modern Dictionary of Sociology". Barnes&Noble Books, New York, s. 436.
- Thompson, N. (2005). "Understanding Social Work". New York, NY USA: Palgrave Publishers.
- Thompson, N. (2010). "Understanding Social Work: Preparing for Practice". Third Edition, Palgrave Macmillan
- Tiwari, G., Raghupathi, U., & Husain Ansari, J. (2007). Improving housing and basic services for the urban poor in India. In A. Laquain, V. Tewari, & L. Hanley (Eds.), *The inclusive city: infrastructure and public services for the urban poor in Asia* (pp. 41–75). Baltimore: John Hopkins University Press.
- Toprak, D. (2015). Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Yıl: 2015/1, Sayı:21
- Toro, P. A., Trickett, E. J., Wall, D. D., & Salem, D. A. (1991). Homelessness in the United States: An ecological perspective. *American psychologist*, 46(11), 1208-1213.
- Trevithick, P. (2000). "Social Work Skills A Practice Handbook". Open University Press Buckingham, Philadelphia
- Tuna, O. Yalçın, N. (1997). "Sosyal Siyaset". İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Turan, N. (1999). "Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aileler için Sosyal Hizmet". Ankara
- Türkcan, S., Türkcan, A. (1996). "Psikiyatri ve Evsizlik: Bir Gözden Geçirme Çalışması". 9.(4). <http://onlinemakale.dusunenadamdergisi.org/pdf/dusunenadam/710201016399-4-2.pdf>. Erişim tarihi: 09.03.2018.
- U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families (n.d.). Locate a Runaway and Homeless Youth Program, available at www2.nsfy.com/locate/ne.htm. Erişim tarihi: 15.04.2018.
- U.S. HUD. 2008. U.S. Department of Housing and Urban Development. A Guide to Counting Unsheltered Homeless People, Second Revision. Accessed on March 26, 2015 at https://www.hudexchange.info/resources/documents/counting_unsheltered.pdf. Erişim tarihi: 05.03.2018.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2017). Biodiversity Learning Kit, (1), France, 19. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002459/245981E.pdf>.
- Var, E., Ceyhan, E. (2016). Ruh Sağlığı Alanında Kanıta Dayalı Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 9 Sayı: 42. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/4sosyoloji_psikoloji_felsefe/calikvar_esra_esrakilicceyhan.pdf. Erişim tarihi: 13.04.2018.
- Veness, A. R. (1994). Designer shelters as models and makers of home: New responses. to homelessness in urban America.. *Urban Geography*, 14(2), 150-167.
- Vliet, W., Hirayama, Y. (1994). Housing Conditions and affordability in Japan, *Housing Studies*, 9, 3.
- Waal, F. (2009). "The Age of Empathy: Nature's Lessons for a Kinder Society". New York: Harmony Books. © This translation published by arrangement with Harmony Books, an imprint of The Crown Publishing Group, a division of Random House, Inc.

- Waters, M. (2008). "Modern Sosyoloji Kuramları". Ed: Zafer Cihirlioğlu. Gündoğan Yayınları, s. 15-16.
- Weiss, I. Gal, J.& Katan, J. (2006). "Social Policy for Social Work: A Teaching Agenda". British Journal of Social Work 36(5):789-806. doi: 10.1093/bjsw/bch324
- West, D., Verity, F. (2018). "Practising Social Work Sociologically". Red Globe Press. A Theoretical approach for New Times
- Whelan, C. T. ve Maître, B. (2010). Poverty in Ireland in Comparative European Perspective, *Social Indicators Research*. 95(1), pp.91-110.
- White, W. L. (2001). A lost vision: Addiction counseling as community organization. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 19(4), 1-30.
- Whitzman, C. (2006). At the Intersection of Invisibilities: Canadian women, homelessness and health outside the 'big city'. *Gender, Place & Culture*, 13(4), 383-399. <http://dx.doi.org/10.1080/09663690600808502>
- World Health Organization. (2012). "Social determinants of health: Report by the secretariat." Retrieved from http://www.who.int/social_determinants/B_132_14-en.pdf.
- Wright, J. D. ve Devine, J. A. (1995). Housing dynamics of the homeless: Implications for a count. *American Journal of Orthopsychiatry*, 65(3), 320.
- www.izmir.bel.tr/izmir-buyuksehir-belediyesi-gecici-erkek-konukevi/36/115.
Erişim tarihi: 12.06.2018.
- www.theguardian.com/society/2015/feb/04/homelessness-study-welfare-reforms-crisis.
Erişim tarihi: 09.03.2018.
- Yağan, M. (2009). Ankara'da Evsiz Ölümleri. Gazi Üniversitesi. Adli Tıp Anabilim Dalı.
- Yan, H. (2005). Emerging urban poverty in china. Report of the State Commission on
- Yardımcı, S. (2006). İnsan-Doğa İlişkisi Ekseninde Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yeter, A. (2018). Sivil Toplum Kuruluşlarının Evsizlere Yönelik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 8 Sayı: 17.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri" (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N., Yıldırım, K. (2008). "Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımlar". Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Yıldırım, N., Yıldırım, K. (2008). "Sosyal Hizmete Giriş". Sakarya: Sakarya Yayıncılık, s.192-202.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2017). "Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğini Giriş". İstanbul: Nar Yayınevi.
- Young, G., Manion, K. (2017). Harm reduction through housing first: an assessment of the Emergency Warming. Centre in Inuvik, Canada. Doi: 10.1186/s12954-016-0128-8.
- Yörükhan, A. (1958). İnsan Ekolojisinin Gelişme ve Problemleri. *Sosyoloji Dergisi*, cilt: 2, Sayı:13-14, s.150.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. (2007). "Understanding human behavior and the social environment". Thomson Brooks/Cole.
- Zastrow, C., Ashman, K. (2016). "İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre-I". Ankara. s.9-30.
- Zhang, X., McWhinney, J. (2012). Working with the homeless: The case of a non-profit organisation in Shanghai. DOI: 10.1177/0269094212437011.
- Zhejiang Civil Affairs Bureau (2009) An exploration of the social assistance system for vagrants and baggers in the city: Empirical research on Hangzhou. Available at: <http://www.zjnz.gov.cn/il.htm?a¼si&key¼main/15&id¼4028e48123c0ede10123dba389a6006f>.

EKLER

EK1: Evsizlere Yönelik Onam Formu

ONAM FORMU

Bu araştırma Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Yasin AKYILDIZ tarafından Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR danışmanlığında yapılmaktadır. Araştırmanın amacı evsizliğin evsizler tarafından nasıl anlamlandırıldığının tespit edilmesidir. Belirtilen bağlamda araştırma amacına yönelik olarak hazırlanan soru formundaki sorular evsizliğin sebeplerini, evsizlik sürecinde karşılaşılan zorlukları, sosyal ilişkileri, bireysel potansiyelleri, destek mekanizmalarına yönelik değerlendirmeleri açığa çıkarmaya yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Soru formunun ilk kısmında demografik bilgileri içeren sorular yer almaktadır. Bu soruların cevapları ilgili cevap kutucuğu işaretlenerek yanıtlandırılacaktır. İkinci kısımda ise sorular, evsiz bireylere yönelik araştırmacının soruyu sözlü olarak yöneltmesi ile başlayacaktır. Sorulara verilen cevaplar süresince araştırmacı anlatıya müdahalede bulunmayacak ve bu süreçte kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacaktır. Soru formunun tahmini cevaplama süresi 40-55 dakika arasındadır. Araştırma kapsamında soruların cevaplandırılması tamamen katılımcının gönüllülüğüne dayalıdır. Araştırma etiği kapsamında katılımcıların kimliği gizli tutulacaktır. Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğinin sağlanması için sorulara mümkün olduğunca hayat deneyimlerinizi yansıtabilecek şekilde ve ayrıntılandırarak cevap vermeye çalışınız.

Burada yer alan soruları kendi irademle cevapladım ve görüşme sonucunda elde edilecek bilgilerin bilimsel çalışmalar dâhilinde kullanılacağını kabul ederim.

Görüşme Yeri:

Saat:

Ad-Soyadı:

.../.../2019

İmza

EK2: Evsizlere Yönelik Soru Formu
SORU FORMU

1. Evsiz Bireylere Sorulacak Sorular

A) Kimlik Bilgileri

I) Bireysel Kimlik Bilgileri

1. Yaşınız

- a) 18-25 b) 26-30 c) 31-35 d) 36-45
e) 45 ve üstü

2. Cinsiyetiniz

- a) Erkek b) Kadın

3. Medeni durumunuz:

- a) Evli b) Bekâr c) Dul d) Boşanmış

4. İstanbul'un yerlisi misiniz?

- a) Evet b) Hayır

5. İstanbul'un yerlisi değilseniz taşınma süreciniz ne zaman başladı?

- a) 0-1 yıl b) 2-5 yıl c) 6-10 yıl d) 11-15 yıl e) 16 yıldan fazla

6. İstanbul'a gelme sebebiniz nedir?

- a) Köyden kente daha iyi şartları bulmak için göç
b) Çalışma fırsatlarını bulmak için
c) Akrabaların yanında kalma isteği
d) Evlenme nedeniyle
e) Diğer

7. Ne zamandan beri evsizlik sürecini yaşamaktasınız?

- a) 0-12 ay b) 13-24 ay c) 25-36 ay d) 36 ay ve üzeri

II) Sosyal Kimlik Bilgileri

7. Öğrenim durumunuz?

- a) İlkokul mezunu b) Ortaokul mezunu c) Lise mezunu
d) Üniversite mezunu e) Diğer

8. Beraber yaşadığınız kişiler kimdir?

- a) Eş b) Bekâr çocukları c) Evli çocuklarıyla birlikte
d) Eş ve çocukla birlikte e) Diğer

9. Hane halkı toplam sayısı:

- a) 1-3 b) 4-5 c) 6-7 d) 8-9 e) 10 ve üzeri

10. Mesleğiniz nedir?

.....

B) Adaptasyon, Kaynak Döngüsü, Bağlılık ve Başarı İlkelerine Yönelik Sorular

1. Evsizlik süreci nasıl başladı?
2. Evsizlik sizin için ne ifade ediyor?
3. Evsizlik sürecinde zorluklarla karşılaştınız mı? (Evetse) Karşılaştığınız zorluklardan bahsedebilir misiniz?
4. Sizce başarı nedir? Nasıl anlatabilirsiniz? Güçsüzlük size ne ifader?
5. Kendinizi en son ne zaman başarılı hissettiniz?
6. Kendinizi en son ne zaman güçsüz hissettiniz?
7. Yerine getirmek zorunda olduğunuz şeyleri yaparken zorlanıyor musunuz? (Evetse) Nasıl? Sizi en çok zorlayan şeyler nelerdir?
8. Çalışma ve meslek hayatınızda sıkıntılar yaşadınız mı? (Evetse) Nelerdir?
9. Kendinizden, yakın çevrenizden, toplumdan ve merkezî idareden beklentileriniz nedir?
10. Barınma hizmetlerinden yararlanmaya başladığınızda talepleriniz nelerdi?
11. Hizmetlerden yararlanmaya başladığınızdan beri taleplerinizde bir değişme oldu mu? Oldu ise bunun nedeni sizce nedir?
12. Evsizlik süresince hangi hizmetler sağlanmaktadır?
13. Hangi hizmetlerin sağlanmasını istersiniz?
14. Evsizlere yönelik hizmet programları evsiz kalma sürecinden çıkmanız için sizi güçlendirdi mi?
15. Evsizlik süreci ailenizi nasıl etkiledi?
16. Sahip olduğunuz sosyal destekler nelerdir? (Aile, akraba ve arkadaş çevresiyle ilişkiler)?
17. Evsizlik sürecinin sonlanacağına dair inancınızı kaybettiğiniz anlar oldu mu?
18. Sorulanların dışında evsizliğe dair aktarmak, eklemek istediğiniz şeyler var mıdır?

EK3: Kurum Çalışanlarına Yönelik Onam Formu

ONAM FORMU

Bu araştırma Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Yasin AKYILDIZ tarafından Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR danışmanlığında yapılmaktadır. Araştırmanın amacı evsizlere yönelik hizmetlere etki eden niteliksel durumun tespit edilmesidir. Belirtilen bağlamda evsizlik hizmetlerinin kurum uygulamaları tarafından nasıl oluşturulduğu, evsiz bireylerin talepleriyle kurum faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı, evsizlik hizmetlerinde karşılaşılan sorunları, destek mekanizmalarını, kaynakların yeterliliği vb. değerlendirmeleri açığa çıkarmaya yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Soru formunun ilk kısmında kuruma ait genel bilgiler kapsamında hizmet yılı, çalışanlara ait sorular, yardımlardan yararlanma şartları ve kurum kaynaklarına yönelik sorular bulunmaktadır. Bu bölümdeki sorulara soru formunun ilgili kısımlarını yazarak cevaplayınız. İkinci bölümdeki sorular, Adaptasyon, Kaynak Döngüsü, Bağlılık, Başarı, Program, Savunucu, Aktive Edici İlkeleri bağlamında oluşturulan sorulardan oluşmakta ve evsizlik hizmetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi elde edilmesi hedeflenmektedir.

Mülakat kurum yetkilisinin kendi isteği doğrultusunda araştırma onam formunu imzalamasıyla başlayacaktır. Sorular araştırmacı tarafından sözlü olarak yöneltilecek ve sorulara verilen cevaplar süresince araştırmacı anlatıya müdahalede bulunmayacaktır. Bu süreçte kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacaktır. Soru formunun tahmini cevaplama süresi 40-55 dakika arasındadır. Araştırma kapsamında soruların cevaplandırılması tamamen katılımcının gönüllülüğüne dayalıdır. Araştırma etiği kapsamında katılımcıların kimliği gizli tutulacaktır. Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğinin sağlanması için sorulara mümkün olduğunca kurum hizmetlerini ve mesleki deneyimlerinizi yansıtacak şekilde ve ayrıntılandırarak cevap vermeye çalışınız.

Burada yer alan soruları kendi irademle cevapladım ve görüşme sonucunda elde edilecek bilgilerin bilimsel çalışmalar dâhilinde kullanılacağını kabul ederim.

Görüşme Yapılan

Kurum:

Ad/Soyad:

Görev:

.../.../2019

İmza

EK4: Kurum Çalışanlarına Yönelik Soru Formu

SORU FORMU

1. Kurum Yetkililerine Sorulacak Sorular

A) Kuruma ait genel bilgileri elde etmek için hazırlanan sorular

1. Evsizlere yönelik kaç yıldır hizmet sunulmaktadır?

- a) 1-5 b) 6-10 c) 11-15 d) 16-20 e) 21 ve üzeri

2. Kurumunuzda kaç kişi çalışmaktadır?

- a) 1-5 b) 6-10 c) 11-15 d) 16 ve üzeri

3. Kurumda çalışan personellerin görevleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Kurumda çalışan personellerin eğitim seviyesi nedir?

.....

.....

.....

.....

5. Yardımlardan faydalanmanın şartları nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

6. Kurum kaynakları nelerden oluşmaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

7. Kurum kaynakları nasıl temin edilmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

B) Adaptasyon, Kaynak Döngüsü, Bağlılık, Başarı, Program, Savunucu, Aktive Edici İlkeleri Bağlamında Oluşturulan Sorular

1. Evsizliği farklı düzeylerde deneyimleyen bireylere yönelik hizmetleriniz nelerdir?
2. Evsizler için sosyal yardım ve hizmetlerin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Kurumunuzca yapılan yardımların düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Sosyal Destekler evsiz bireylerin sorunlarını çözüme kavuşturmada yeterli mi?
5. Evsiz bireylere yönelik hizmet sunumlarında çaresiz kaldığınız durumlar oldu mu?
6. Evsizliğe ilişkin mevcut yasalar hakkında ne düşünüyorsunuz?
7. Evsizlik konusuyla ilgili toplumsal ve politik farkındalığı artırıcı kurumsal düzeyde bir girişiminiz oldu mu?
8. Evsizlik hizmetlerinde kurumlararası iletişimi nasıl buluyorsunuz? Fırsatlar ve zorluklar nelerdir?
9. Sizce kalıcı ve sürdürülebilir çözümler nedir?
10. İnsanların barınma merkezlerinden daha bağımsız konutlara taşınmasının önündeki engeller nelerdir?
11. Çoğunlukla evsizlerin bağımsız olarak hayatlarını sürdürmede yetersiz kaldıkları tartışılmaktadır. Evsiz bireyleri konutta kalmaya hazır hale getirmek için yapabilecekleriniz nelerdir?
12. Evsiz bireylere ev ortamında sosyal destek sağlanarak, evsizleri geçici barınaklarda tutmak yerine, kiracının değişen ihtiyaçlarının karşılanarak evsizlikten kurtulacağına dair inancınız nedir? (Housing First uygulaması)
13. Bireylerin konuta yerleşinceye kadar ihtiyaçlarının karşılanması sonrasında eve yerleştirilmesi modeli olan basamak modeli kapsamında görüşleriniz nelerdir?
14. Evsizlere yönelik hizmetlerle ilgili vatandaş düzeyinde olumlu/olumsuz tepkiyle karşılaştınız mı?
15. Evsiz bireylerin güçlü yönlerinin olduğuna inanıyor musunuz?
16. Evsiz bireylerin sosyal çevresine yönelik (yakın akraba ve arkadaş çevresi) bağ kurucu çalışmalarınız bulunmakta mıdır?
17. Evsiz insanlar için ev sahipliğini mümkün kılan (devlet destekli veya gönüllü) uygulamalar bulunmakta mıdır?
18. Evsizlik hizmetlerinde ulaşmak istediğiniz hedefler nelerdir?
19. Kısa ve orta vadeyi kapsayan plan ve projeleriniz nelerdir?
20. Evsizlik hizmetlerinde değer sizin için ne ifade ediyor?

EK5: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

TEBLİĞ-TEBELLÜĞ BELGESİ

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Doktora Programı öğrencisi **Yasin AKYILDIZ**, Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR'ün danışmanlığında yürütülen **"Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Evsizlere Yönelik Nitel Bir Araştırma: İstanbul Örneği"** başlıklı çalışması, [REDACTED] 97914205 barkot ve E. 202 sayılı uygun görüş yazısı ile Müdürlüğümüz tarafından onaylanmıştır.

Üniversiteniz ile Müdürlüğümüz arasında imzalanan Araştırma İzinleri İşbirliği Protokolünün 4. Maddesinin "k" bendinde; **"Araştırma verileri, sözel ya da yazılı olarak kullanıldığında ilgili kurum/kurumların (Hastane, Şube, Birim vs.) ismi zikredilmeyecektir."** denilmektedir. Bu kapsamda çalışmada kurum/kurumların isminin zikredilmemesi ve çalışmanın sonrasında bir nüshasını elektronik ortamda ve döküman halinde Müdürlüğümüze teslim edilmesi gerekmektedir. 28 / 08 / 2019

TEBLİĞ EDEN
Arzu SARIMUSAK
[Signature]
Sağlık Hizmetleri Başkanlığı
Sağlığın Geliştirilmesi Birimi

TEBELLÜĞ EDEN
Yasin Akyıldız
[Signature]

Tel: 0530 305 0524
E-mail : Syahyibird@gmail.com
Adres : Cilekgeri/Kiribere

EK6: Üsküdar Belediyesi İzin Yazısı

**ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ**

**T.C
ÜSKÜDAR BELEDİYE BAŞKANLIĞI**
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü

Sayın Yasin AKYILDIZ

"Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Evasizlere Yönelik Nitel Bir Araştırma: İstanbul Örneği"
bağlıklı doktora tezi kapsamında Üsküdar Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'ne
bağlı ilgili birimlerde araştırma yapmak istediğinizi belirtmektesiniz.

Yapılan değerlendirme sonucunda; bahse konu tezinizi Müdürlüğümüze bağlı ilgili
birimlerde yapmanızca bir engel görünmemektedir.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Özlem Zekiye BAĞCI Aİ
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürü

 www.uskudar.bel.tr / 544 0 071

EK7: Zeytinburnu Belediyesi İzin Yazısı

T.C.
ZEYTİNBURNU BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü

İZİN BELGESİ

Konusu: Doktora Çalışması İzni Hakkında

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında doktora öğrencisi olan 30553517908 TC kimlik numaralı Yasın AKYILDIZ'ın "**Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Evsizlere Yönelik Nitel Bir Araştırma: İstanbul Örneği**" başlıklı tez çalışmasının Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü bağlı birimlerinde yapılması uygun görülmüştür.

Sami ÇNİ
Sosyal Yardım İşleri Müdürü

Beştelsiz Mah. Belediye Cad. No:5 Zeytinburnu / İstanbul
Tel : (0 212) 413 11 11
Faks: (0 212) 413 12 12
www.zeytinburnu.bel.tr

EK8: İl SYDV İzin Yazısı

**İSTANBUL
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI**

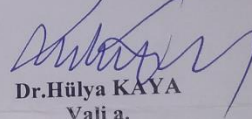
Sayı : SYDV/34.01.01.99/ 2280
Konu : Anket İzni(Yasin AKYILDIZ)

30.07.2019

**YALOVA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Doktora Programı 167303002 nolu öğrencisi Yasin AKYILDIZ'ın " Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Evsizlere Yönelik Nitel Bir Araştırma; İstanbul Örneği" konulu tezi ile ilgili anket çalışmasını yapabilmesi için gerekli iznin verilmesi hususundaki talebiniz uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Hülya KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

İstanbul Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı Bilgi için: T.DEĞİRMENCI
Alemdar Mh. Hacı Beşiraga Tekkesi Sok. No: 5 Cağaloğlu-Fatih/İSTANBUL
Tel: 0212 512 05 26 Dahili: 4411 Fax: 0212 513 48 18

EK9: İ.B.B. İzin Yazısı

**T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sağlık Daire Başkanlığı
İstanbul Darülaceze Müdürlüğü**

Sayı : 97294061-770 - 1861/112231
Konu : Anket İzni (Yasin AKYILDEZ)

2.1/08/2019

**YALOVA ÜNİVERSİTESİNE
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

İlgi : 09.07.2019 tarihli ve 63919175-302.08.01 sayılı yazınız.

İlgi yazıda, Üniversiteniz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Doktora programı 167303002 no.lu öğrenciniz Yasin AKYILDEZ'm (TCKN:30553517908) "Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Evliliklere Yönelik Nüel Araştırma: İstanbul Örneği" konulu tezi ile ilgili anket çalışmasını Kurumunuzda yapabilmesi için izin talep etmektedir. Söz konusu talebiniz uygun bulunmuştur.
Bilgilerinize sunar.

Res. TASKIN
İstanbul Darülaceze Müdürü

Kayıtlık Mahalles Kayıtlık Cad. No:211 34755 Anadolu-İSTANBUL
Telefon : 0216 528 84 00 Pbx.Faks : 0216 471 34 67
e-posta : deniz@ibb.gov.tr

İlgi İçin F. Mire KÖSE
Sosyal B. Yardımcı Personeli
Telefon: 02165288628

EK10: Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Tedavi Hiz. Genel Müd. Tıbbi Sosyal
Hizmetler Şubesi
16 Şubat 2011 14:34:00 /7465

Sayı : B.10.0.THG.0.58.00.01.020/

Konu : Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi

BAKANLIK MAKAMINA

Bakanlığımız sağlık kurum ve kuruluşlarından hizmet alan özürü, kimsesiz, yoksul, sağlık güvencesiz, yaşlı, mülteci, sığınmacı, aile içi şiddet mağduru, il dışından gelen vb. hastalar öncelikli olmak üzere sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyan tüm hastaların tedavi sürecinde yaşadıkları psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik sorunlarının zamanında çözülmesi amacıyla tıbbi sosyal hizmet uygulamalarının standardize edilmesi, etkinleştirilmesi, yaygınlaştırılması ve geliştirilmesine yönelik düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda "Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi" hazırlanmıştır.

Ekte sunulan "Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi"nin yürürlüğe konulması hususunu takdir ve tensiplerinize arz ederim.

Uygun görüşle arz ederim.
.../.../2011

Prof. Dr. Nihat TOSUN
Müsteşar

Prof. Dr. İrfan ŞENCAN
Genel Müdür V.

OLUR
.../.../2011

Prof. Dr. Recep AKDAĞ
Bakan

EKLER:
1- Yönerge (6 sayfa)
2- Yönerge Ekleri (5 sayfa)

EK11: Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi Hakkında Genelge

TC.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 30974883-010.01-E.15477
Konu : Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi İşlemleri

08/02/2017

GENELGE

2017/02

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı ve 03.09.2010 tarih ve 27691 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Engellilerin Bakımı Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik, 04.11.2016 tarih ve 29878 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği ile 2008/07 Nolu Bakıma Muhtaç Engellilerin Acil Yerleştirme İşlemleri konulu Genelge hükümleri doğrultusunda engelli bireyin barınmasını sağlayacak ortamın; bakımını sağlayacak aile, akrabası ya da yasal temsilcisinin; bu kimselerin engelli bireye bakabilecek durumda olmaması veya ihmal ve istismara açık durumda olması halinde yerleştirme işlemine ilişkin evrakların tamamlanması beklenilmeksizin acil olarak engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun bir bakım merkezine yerleştirilmesi veya uygulanacak sosyal hizmet modelinin belirlenmesi sürecinde ve yerleştirme işlemine ilişkin evrakların tamamlanmasının sağlanması konularında nasıl hareket edileceğinin yeniden belirlenmesi gerektiği öngörülmüştür.

Bahsedilen durumda olan engelli bireylerin bu sebeple hayati risk yaşayabilecekleri, tehlike içinde olabilecekleri göz önüne alınarak aciliyet gerektiren durumlarda engelli bireyin yerleştirilmesine ilişkin evraklarının tamamlanması beklenilmeksizin bulunduğu İlde Acil Valilik Oluru ile engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun bir resmi veya özel bakım merkezine yerleştirilmesi gerekli olmaktadır.

Bu nedenle, konu ile ilgili uygulamalarda yaşanması muhtemel sorunların önlenmesi ve engelli bireylerin mağdur edilmemesi amacıyla aşağıda belirtildiği şekilde hareket edilmesi gerekmektedir. Buna göre;

1)Engelli bireyin bulunduğu İlde, engelli bireye bakım hizmeti verebilecek engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun resmi bakım ve rehabilitasyon merkezi olması ve bu merkezde boş yatak kapasitesi bulunması halinde Acil Valilik Onayı alınarak engelli birey geçici olarak merkeze yerleştirilir. Engelli bireyin durumu acilen değerlendirilir ve kesin yerleştirilmesi veya uygun görülen sosyal hizmet modeline ilişkin gerekli evraklar o İlde bulunan Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından ivedilikle hazırlanır. Engelli birey için belirlenen hizmet modeli ile ilgili işlemler gerçekleştirilir. Evrakların azami 6 ay sürede (diğer kurumlardan kaynaklanan gecikmeler hariç) hazırlanması veya hazırlanması gerekmektedir.

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (WjgP+g-CFKSGq-pu8hr6-NR0xkK-8E+wZ5lg) kodunu yazınız.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 14-15-16 06510 Çankaya / Ankara Bilgi için: Hulusi Armağan YILDIRIM
Telefon No: (312)705 70 00 Dahili: 7001 Faks: (312)705 70 50 Daire Başkanı
e-Posta: bilgiedinme.eyhgm@aile.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.eyh.gov.tr/iletisim>

2)Engelli bireyin bulunduğu İlde engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun resmi bakım ve rehabilitasyon merkezi veya mevcut merkezlerde boş yatak kapasitesi bulunmaması; ancak o İlde engelli bireyin engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun özel bakım merkezi bulunması halinde engelli birey Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından Acil Valilik Onayı ile geçici olarak özel bakım merkezine yerleştirilir. Engelli bireyin durumu Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından ivedilikle değerlendirilir. Engelli birey için gerekli olan Engelli Sağlık Kurulu Raporu engelli bireyin yerleştirildiği özel bakım merkezi tarafından alınır. Diğer ilgili evraklar Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından ivedilikle hazırlanır. Evrakların azami 6 ay sürede (diğer kurumlardan kaynaklanan gecikmeler hariç) hazırlanması veya hazırlanması gerekmektedir.

3)Engelli bireyin bulunduğu İlde engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun resmi bakım ve rehabilitasyon merkezi ve özel bakım merkezi bulunmaması ya da mevcut merkezlerde boş yatak kapasitesi bulunmaması halinde engelli bireyin durumu Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünce ivedilikle değerlendirilir ve en yakın illerden başlamak üzere ilgili İl Müdürlükleri ile iletişim kurulur. Söz konusu engelli bireye bakım hizmeti verebilecek engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun resmi bakım merkezi bulunması halinde bu merkeze yerleştirme ile ilgili işlem tesis edilir.

Yapılan değerlendirmede engelli bireyin engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun resmi bakım merkezi bulunmaması veya bu merkezlerde boş yatak kapasitesinin bulunmaması halinde en yakın illerden başlamak üzere ilgili Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ile iletişim kurularak yerleştirme yapılır.

Ancak, söz konusu engelli bireye bakım hizmeti verebilecek o illerde resmi bakım ve rehabilitasyon merkezi bulunmaması halinde uygun olan özel bakım merkezine yerleştirme yapılır.

Engelli birey ve engelli bireye ait dosya bulunduğu Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünce diğer İl Müdürlüğüne teslim edilir. Engelli bireyin teslim edildiği İldeki İl Müdürlüğünce Acil Valilik Onayı alınarak engelli bireyin geçici olarak yerleştirilmesi gerçekleştirilir. Engelli bireyin kesin yerleştirilmesine veya uygun görülen sosyal hizmet modeline ilişkin gerekli evraklar o İlde bulunan Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından ivedilikle hazırlanır ve Bakanlığımız ilgili birimine gönderilir.

Engelli birey için gerekli olan Engelli Sağlık Kurulu Raporu engelli bireyin yerleştirildiği İlde bulunan özel bakım merkezi tarafından alınır. Diğer ilgili evraklar engelli bireyin yerleştirildiği İl Müdürlüğünce azami 6 ay (Diğer Kurumlardan kaynaklanan gecikmeler hariç) içerisinde tamamlanır.

4)Mesai saati dışında ve hafta sonu ile dini ve resmi bayram tatillerinde acil olarak yerleştirilmesi gereken engelli bireyin bulunduğu İlde resmi ve özel bakım merkezi bulunmaması, olan merkezlerin engel ve cinsiyet durumunun uygun olmaması veya mevcut merkezlerde boş yatak kapasitesinin bulunmaması halinde engelli birey ile ilgili en yakın illerle iletişim kurularak engelli bireyin yerleştirilebileceği durumuna uygun bir özel bakım merkezinin belirlenmesi sağlanır. Engelli bireye ilişkin işlemler 3 üncü maddelerde belirtildiği şekilde yapılır. Engelli bireyin diğer İlde bulunan merkeze teslimi imkanlar dahilinde bulunduğu İl Müdürlüğü tarafından yapılır. Diğer İl Müdürlüğü imkanlarının uygun olması halinde de bu imkanlar kullanılabilir. Engelli

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (WjgP+g-CFKSGq-pu8hr6-NR0xkK-8E+wZ5Ig) kodunu yazınız.

2013/11 sayılı İlk Kabul ve Müdahale Birimi Genelgesi yürürlükten kaldırılmış olup uygulamanın yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde yürütülmesi hususunda gereğini rica ederim.

Dr. Fatma Betül SAYAN KAYA
Bakan

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (WjgP+g-CFKSGq-pu8hr6-NR0xkK-8E+wZ5Ig) kodunu yazınız.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 14-15-16 06510 Çankaya / Ankara Bilgi için: Hulusi Armağan YILDIRIM
Telefon No: (312)705 70 00 Dahili: 7001 Faks: (312)705 70 50 Daire Başkanı
e-Posta: bilgiedinme.eyhgm@aile.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.eyh.gov.tr/iletisim>

ÖZGEÇMİŞ

Yasin AKYILDIZ, 1975 yılında İstanbul’da doğdu. Lise öğrenimini Kartal Semiha Şakir Lisesinde tamamladı. 1998 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. 2001 yılında vatani görevini yedek subay olarak tamamladıktan sonra, 2001-2006 yılları arasında özel sektörde işletmeci olarak çalıştı. 2008 yılında Pendik Belediyesi’nde sosyolog kadrosunda sosyal hizmet birim sorumlusu olarak görev yaptı.

2011 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda **“Yerel Yönetimlerde Sosyal Yardım Uygulamaları, Pendik İlçesi Örneği: Memnuniyet Analizi”** isimli araştırma projesini tamamlayarak Yüksek Lisans eğitimini bitirdi. 2013-2014 yılları arasında Üsküdar Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmetler Önlisans Programı’nda öğretim görevlisi kadrosunda öğretim elemanı olarak görev yaptı. 2014 yılı itibarıyla Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, Sosyal Güvenlik Önlisans Programında program koordinatörü ve öğretim görevlisi olarak mesleki görevini icra etmektedir.

Doktora eğitimine 2017 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda başladı ve **“Evsizlere Yönelik Sosyal Hizmet İhtiyacının Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği”** başlıklı tez çalışmasıyla 2020 yılı Mart ayında bitirdi. Vakıflar, evsizler, sosyal yardım, sosyal bakım, istihdam, sosyal politika, sosyal hizmet gibi çeşitli alanlarda ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.